د کابل کالنۍ

د پښتو ټولنې د نشریاتو څخه

مهتمم

یار محمد « نظامي » د صحافت

د خانګي مدیر

کابل · عمومي مطبعه

۱۳۲۶
۲۷
د کابل کالنی
ALMANACH
پښتو ټولنه
DE KABOUL
1947
48
مطبعهٔ عمومی

د کابل شپاړسمه کالنۍ

دا کوچنۍ موسسه (پښتو ټولنه) له خپل موفقیت څخه خوښه ده، چه د خپل وس او طاقته پوري ئې و کړی شو چه د زلمي پادشاه عرفان روزونکو توجهاتو تر سیوري لاندې او د والاحضرت سردار سپه‌سالار غازي صدر اعظم علم دوسته حکومت په دوره کښي موږ د کابل شپاړسمه کالنۍ خپاره کړه دې کالنۍ په خپل پنځلس کاله تېرشوي عمر کښي د مملکتي دوائرو تشکیلات او اجراآت له مختلفو علمي مضامینو، تاریخي، اجتماعي، فلسفي، اقتصادي، صحي، ادبي، فلکلوري، تفریحي نوي اختراعات، د ټول کال د باندنیو او کورنیو پېښو دد پیا د لویو اشخاصو صورتونه فوټوګان او د ګران وطن د طبیعي مناظرو عکسونو او داسې نور هر کال ښاغلو لوستونکو ته وړاندې کړي او ددې ذکرشویو موادو په راټولولو کښي ئې زیار او زحمتونه ګاللي دي.

سره له دې چه زښته ډېر زحمات ئې ګاللي بیاهم د کالنۍ مربوطه کارکوونکي د ځینو ښاغلو منقدینو له انتقاد څخه نشي خلاصېدلای، ځکه هغه څوک چه زمونږ له مشکلاتو د کالنۍ د موادو په راټولولو کښي (خصوص چه د مملکتي دوائرو د تشکیلاتو او اجراآتو څخه) خبر نوي وائي:

« کالنۍ هر کال د هغه کال په پای کښي باید نشر شي، نه دا چه د بل کال په منځ کښي »

دا انتقاد که څه هم اصولي او پرځای دی، مګر هغه عذر چه په دې باره کښي ئې مونږ ارو او هغه د کابل د کالنۍ د وروسته پاتې کېدلو سبب ګرځي د شکایت نه بلکه د حکایت په دول باید عرض کړو.

د کالنۍ مربوطه کارکوونکي د هر کال منځ کښي سربېره د اوږدو او صلاحیت لرونکو له مقامونو د احکامو او اوامرو د مملکت ټولو دوائرو او موسسو ته څه په مرکز کښي او څه ولایاتو ته متحدالمال مکتوبونه استوي او په هغو کښي خواهش ترینه کوي چه د حوت د میاشتي په سر کښي د خپلو مربوطه وڅانګو تشکیلات او اجراآت راولېږي. هر کله چه زمونږ خواهش په اکثرو دوائرو کښي نه منل کېږي او په ټاکلي وخت مطلوبه مواد نه رارسېږي، نو مجبوراً خپل خواهش په متواترو استعلامو او مکتوبونو تعقیبه وو او لېرې ځایو ته ټلګرامونه کوو. سره له دې ټولو خپل مرام نه بیا نه مومو، ځکه چه د اکثرو دوائرو تر اوسه پوري اجراآت لا ندي رارسېدلي که د ځینو رارسېدلي دي خو یو وخت ده دی چه له خپل رونق نه وروسته پاتې شوي او وروسته طبع شوېدي او مونږ هم مجبور یو انتظار و باسو چه له مملکتي دوائرو څخه څه نه څه مواد تهیه او هغه په کالنۍ کښي نشر کړو.

زمونږ عذر او د کالنۍ د معطلي سبب دا دی چه په لنډ دول مو عرض و کړ، په پای کښي د مملکتي دوائرو د ښاغلو آمرینو څخه خواهش کوو چه دا ولسم کال په کابل کالنۍ کښي د نیولوړ موادو راټولولو ته توجه و کړي او اوس دی کار ته سړي وټاکي چه ذکرشوي مواد راټول کړي او په وخت ئې د کالنۍ مربوطه څانګي ته راواستوي، نو هم به دوی له تقاضا څخه ځان خلاص کړي او هم به مونږ له مشکلاتو او له ډېر څه چه د کار په پیشرفت کښي ئې رانه پېښېږي خلاص کړي چه انتقاد واقع نشي. په احترام.

(د صحافت څانګه)

دافغانستان پادشاه

دافغانستان معظم شهریار اوزلمی تولواك اعلیحضرت محمد ظاهرشاه خلدالله ملکه واطال الله عمره ودولته‌دی چه‌همایونی ذات‌ئی سږکال‌دخپل شریف‌ژوند په(۳۳) مرحله‌کښې پښه‌ږدی.

همایونی ذات د ۱۲۹۳ هجری کال دمیزان‌په ۲۲ په‌کابل کښې‌زیږیدلی دی .

وروسته چه دده سن دتعلیم مقتضی شونو‌په مقدماتی اومنځنیو ښوونځیو اوبالاخرئی خپل تحصیلات‌د کابل په عالی‌ښوونځیو کښی پای ته ورسول کله چه دده فقیداوشهید پلار اعلیحضرت محمد نادرشاه کبیر دافغانستان په سفارت پاریس ته ولاړهمایونی ذات هم د هغه فقید شهریار سره دمهمو تحصیلاتو دپاره‌فرانس ته تشریف فرماشوه دفرانسوی ژبی اوعالی‌علومو تحصیل‌ئی دهغه مملکت په مختلفو رشتو اوعالی‌ښوونځیو اوپوهو کورنیو کښی پای ته ورساوه - او دوطن دداخلی‌مسائلو په‌شاؤ خوا کښې‌ئی خصوصی روزنه‌له‌خپل بزرگوارپلار څخه‌وشوه اوملی اخلاقی او دوطن په‌نسبت ئې دلازمه مطالبو ادراك اوخصایص هم‌له هغه نومیالی پلاره‌څخه‌زده کړه .

دافغانستان دلوی شورش پرېښې وروسته (چه دهغه نجات دهمایونی‌ذات‌دشهید پلار په‌حق پالونکی‌لاس‌څر‌گندشو) زلمی‌اعلیحضرت چه‌په‌هغه‌مملکت کښې‌ودده تعلیمات‌پای‌ته رسیدلی‌و او دوطن دخدمت دپاره مستعدو د۹-۱۳۰شمسی کال دمیزان‌په۲۰ کابل ته‌تشریف‌فرماشو .

محض دهغه عشق په اثر چه د افغانستان دعسکری عالم سره ئی درلود او دبزرگوار پلار دقدمونو په تعقیب د کابل دنظامی عالی تعلیمگاه په عسکری څانګه کښی شامل شو . په ۱۳۱۰ شمسی کال ئی د والا حضرت سردار احمد شاه خان ددربار وزیر د شهید اعلیحضرت داکازوی د معظمی لورسره از دواج وفرمایه او دهغه کال په آخر کښی څو موده دحرب دجلیله وزارت په وکالت اوبیا د پوهنی د وزارت په وکالت مؤظف‌و .

په دې دواړو وزارتو کښې د همایونی ذات فطری استعداد او ذاتی قابلیت د وظیفی داجرا کولو اوښی اداری له رویه ښه څرګند شو .

په ۱۳۱۲ کال یعنی د شهید شهریار ترشهادت وروسته دعقرب په ۱٦ دملت دلویو وکیلانو اوټولو عسکری او کشوری افرادو په غوښتنه او اتفاق دافغانستان پاچا شو . سږکال ددې زلمی شهریار دجلوس (۱۵) کال دی .

د همایونی اعلیحضرت اولادونه :

۱ :- شهزاده بیگم بلقیس : دزیږ دونېټه د حمل ۲۸ سنه ۱۳۱۱ ش

۲ :- والاحضرت شهزاده احمد شاه خان : « « دسنبلی ۲۱ « ۱۳۱۳ «

۳ :- شهزاده بیگم مریم : « « دعقرب ۱۰ « ۱۳۱۵ «

٤ :- والا حضرت‌شهزاده محمدنادر خان : « « دجوزا ۳ « ۱۳۲۰ «

۵ :- « « « شاه محمود خان : « « دمیزان ۱۲ « ۱۳۲۵ «

زمونږ گران او معظم تولواك اعليحضرت همايونی - محمد ظاهر شاه د افغانستان معارف

پالونکی او وطن روزونکی پاد شاه

Sa Majesté Mohammed Zahir Chah

Roi d'Afghanistan.

ج ، ع ، ج ، ا ، ا نبان والاحضرت غازی شاه محمود خان سپه سالار او صدر اعظم

S. A. R. "A. A" Maréchal Shah Mahmoud Khan Ghazi
Premier Ministre et Commandant en chef de l'Armée

صدارت عظمی

سپه سالار صدراعظم : ج، ع، ج، ا، ا، ا نشان والاحضرت سردارشاه محمودخان غازی

ددولت وزیر : ع، ج، ا، ا محمد گل خان

ددولت وزیر : ع، ج، س، ا میرزا محمد خان

ددولت وزیر : ع، ج احمد علی خان

دغازی سپه سالار صدراعظم دحضور مصاحب : ع، ش پیر محمد خان لمری فرقه مشر

دصدر اعظم حربی سر یاوریت :

سریاوراو دعارضینو دعمومی مدیریت آمر : ع، ش غلام سعید خان دوهم فرقه مشر

یاور : ح، محمد عمر خان دوهم غند مشر

یاور : ح، غلام دستگیر خان دوهم پهندمشر

یاور : ش، تاج محمد خان کند کمشر

دضبط احوالاتو ریاست :

دضبط احوالاتو رئیس او دمجلس وزراء منشی : ع، ص محمد شاه خان

د ضبط احوالاتو دخارجه خانگی مدیر : ص، محمد رفیق خان

دضبط احوالاتو دسجلو او سوانحو مدیر : ص، محمد عثمان خان

د تحریراتو دوائر :

دلمری خانگی مدیر د۳ رتبی پحیث . . . .

ددوهمی خانگی مدیر د۳ رتبی پحیث : ع، محمد قاسم خان

الف، د څلرمې رتبې بحیث : ص ، عبدالله خان افغانی نویس

ب ، د پنځمې رتبه بحیث : س ، حشمت الله خان

دد ریمې ځانګی مدیر د ۳ رتبې بحیث : ع ، عبدالرحیم خان

دمامو رینو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، عبد الخالق خان

اداری مدیر دپنځمې رتبې بحیث : ص ، صالح محمد خان

د سجلاو اوسوانحو مدیر د پنځمې رتبې بحیث : ص ، عبدالباقی خان

دعارضینو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، میر عبدالله خان

اداری مدیر : ص ، نظام الدین خان

اداری مدیر : ص ، نیاز محمد خان

د اوراقو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، محمد ابراهیم خان

داجرائیې او د کنترول مدیر یتونه :

داجرائیې مدیر : ص ، فضل حق خان

د کنترول مدیر : ص ، سیف الدین خان

کابینهٔ والاحضرت سپه سالار غازی بعد از تبدلات اخیره (معرفی مفصل در پشت صفحه‌ها ملاحظه شود)

معرفی عکس پشت ورق

در وسط ج ، ع، ج ، ا ، ا نشان والاحضرت سپه سالار غازی مارشال شاه محمود خان صدر اعظم (بلباس مارشالی)

بطرف راست شان :

۱- ع،ج،س،ا ، علی محمد خان وزیر امور خارجه .

۲- ع،ج،س،ا جنرال اسد الله خان معاون صدارت عظمی و وزیر امور داخله .

۳- ع،ج،س،ع محمد عمر خان وزیر حربیه .

بطرف دست چپ شان :

۱- ع،ج،س،ا سلطان احمد خان رئیس شورای ملی .

۲- ع،ج،س،ع فضل احمد خان مجددی رئیس مجلس اعیا ن .

۳- ع،ج،س،ا، میرزا محمد خان وزیر دولت .

صف دوم از راست به چپ :

۱- ع،ص عبدالمجید خان کفیل وزارت صحیه .

۲- ج، محمد عتیق خان رئیس مستقل زراعت .

۳- ع،ج عبدالهادیخان داوی سرمنشی حضور شاهانه .

٤- ع،ج عبدالله‌خان وزیر مخابرات .

٥- ع،ص غلام محمد خان کفیل وزارت معادن .

٦- ع،ج،س،ا غلام فاروقخان وزیر دولت .

۷- ع،ج محمد کبیرخان وزیر فوائد عامه .

۸- ع،ص سید قاسم خان «رشتیا» کفیل ریاست مستقل مطبوعات .

۹- ع،ج میرمحمد حیدرخان وزیر مالیه .

۱۰ . ع ، ص نجیب‌الله خان کفیل وزارت معارف

نوت ، در عکس هذا ع،ج،س،ا میر عطامحمدخان وزیرعدلیه، ع،ج،ا،ع عبدالمجید خان وزیر اقتصاد ملی‌وع،ج سردار احمدعلی‌خان وزیر دولت(که‌حاضر نبودند) شامل نمیباشند .

معاون صدارت عظمی و وزیر

داخله

ع ، ج ، س ، ا جنرال اسدالله‌خان معاون‌صدارت عظمی و وزیر داخله

S. Ex.S.A. Géneral Assadullah Khan Vice-Président du Conseil et Ministre de l' Intérieur

ع، ش، س، ا جنرال اسدالله‌خان فرقه‌مشر اول رئیس ارکان حربیهٔ عمومیه نظر بصداقت و فعالیت ولیاقتیکه در دوران ماموریت های گذشته از ایشان بمشاهده‌رسیده ورضائیت حضور ذات شاهانه‌را فراهم کرده اند حسب انتخاب و معرفی والاحضرت سپه سالار غازی صدراعظم اخیراً ازحضور اعلیحضرت همایونی باحفظ رتبهٔ عسکری شان به معاونی صدارت عظمی عزتقرر حاصل و درعین حال امورو‌زارت داخله رانیز رسیدگی خواهند کرد.

مختصر سوانح شان :

ماموریت های گذشته :

درسال ۱۳۰۸ سرسراوس حضور شاهانه

درسال ۱۳۰۹ فرقه مشر اول وقوماندان فرقهٔ شاهی ومتعاقباً کفالت معینی دوم وزارت حربیه.

درسال ۱۳۱۸ مفتش عمومی اردو.

درسال ۱۳۲۵ رئیس ارکانحربیهٔ عمومیه

در اغتشاشات داخله در معیت والاحضرت غازی سپه سالار وصدراعظم بسال ۱۳۱۱ در (اغتشاش دریخیل) وبه سال ۱۳۲۳ (اغتشاش زمرك) بصفت رئیس ارکانحربیه اشتراك مساعی نموده اند.

نشانها:

نشان تحصین (باستحصال دیپلومهٔ درجه‌اول تعلیمگاه پیاده)

نشان سرکوبی اشرار دریخیل

نشان صداقت (درخدمات بجلوس اعلیحضرت همایونی)

نشان سردار عالی (تقدیر درتفتیش فرقهٔ شاهی)

نشان سردار اعلی (تقدیر در امور مفتشیت اردو)

تحصیلات :

مکتب حبیبیه

مکتب عالی استقلال

تعلیمگاه پیاده

کورس عالی

کورس قوماندهٔ بزرگ

ددولت وزیران

ع ، ج سردار احمد علی خان ددولت
وزیر اودشاهانه حضورمصاحب

ع ، ج ، س ، ا میرزا محمدخان
دولت وزیر

ع ، ج ، ا ، ا نشان محمد گل خان
ددولت وزیر

ع ، ج ، س ، ا غلام فاروق خان
ددولت وزیر

په صدارت عظمی کښې مهمې مقررۍ

ع ش غلام سعیدخان دوهم فرقه‌مشراودغازی
سپه‌سالار صدر اعظم سریاور اودعارضینو
دڅانګې آمر

ع ، محمد صدیق خان دمالو رئیس
دمرافعې دمحکمې رئیس

ع ، میر محمدشاه خان دصدارت‌عظمی
دمحاکماتودابتدائي‌محکمې‌رئیس

په صدارد عظمی کښې مهمې مقررۍ

ع، محمد هاشم خان «مجددی» د محاکماتو
دریاست قانونی مشاور

ع، عبدالرحیم خان د صدارت عظمی
دتحریراتو ددریمې څانگې مدیر

ع، محمد ابراهیم خان د صدارت عظمی
د عمومی تفتیش دریاست عضو

ع، عبدالسلام خان د صدارت عظمی
د عمومی تفتیش دریاست عضو

په صدارت عظمی کښې مهمې مقررۍ

ع ۰ ش غلام سعید خان دوهم فرقه مشر او د غازی سپه سالار صدر اعظم سریاور او د عارضینو د خانګی آمر

ع ۰ محمد صدیق خان د عالو ریئو د مرافعې د محکمې رئیس

ع ۰ میر محمد شاه خان د صدارت عظمی د محاکماتو د ابتدائي محکمې رئیس

په صدارد عظمی کښې مهمې مقررۍ

ع، محمد هاشم خان «مجددی» دمحاکماتو
دریاست قانونی مشاور

ع، عبدالرحیم خان د صدارت عظمی
دتحریراتو ددریمې څانګې مدیر

ع، محمد ابراهیم خان د صدارت عظمی
دعمومی تفتیش دریاست عضو

ع، عبدالسلام خان د صدارت عظمی
د عمومی تفتیش دریاست عضو

مختصر سوانح شاغلی وزیر حربیه

ع،ج،س،ع محمد عمرخان وزیر حربیه
S. Ex. Mohammad Omar Khan
Ministre de la Guerre

تولد ۱۲۷۶ شمسی (در کابل)

تحصیل در مکتب حبیبیه

دخول در قطعات مرکز ۱۲۹۵

مؤظف در قطعهٔ توپچی ارگ ۱۲۹۸

کندکمشر قطعهٔ نمونه ۱۲۹۹

آتشه ملیتر وزارت مختاری افغانی در روما ۱۳۰۰

معاونی ریاست ارکان حربیه و کفالت معینی وزارت حربیه ۱۳۰۳

رئیس ارکان حربیه (اسد ۱۳۰۳)

غند مشر اول ۱۳۰۴

عضو اول هیئت عسکری درماسکو ۱۳۰۵

فرقه مشر ثانی ۱۳۰۹

کفالت معینی وزارت حربیه ۱۳۰۹

رئیس ارکان حربیه عمومیه میزان ۱۳۰۹

عضو عسکری افغانستان در کنفرانس خلع سلاح ۱۳۱۰

رئیس ارکان حربیه عمومیه ۱۳۱۵

سرمنشی حضور شاهانه ۱۳۲۵

وزیر حربیه ۱۳۲۷

نشانها

۱ - نشان درجه سوم استقلال

۲ - « سرکوبی اشرار شمالی

۳ - « صداقت

۴ - « سردار عالی

د حرب په اوږو وزارت کښې مهمې تبدیلۍ او مقررۍ

ع ، ش ، س ، ع عبدالغنی خان لمړی فرقه مشر د مرکزی قواو قومندان چه اوس دحرب په وزارت کښې د عمومی ارکان حرب رئیس مقرر شویدی .

ع ، ش عبدالاحد خان لمړی فرقه مشر داردو رئیس چه اوس په مشرقی ولایت کښې دتنظیمه رئیس په حیث مقرر شویدی
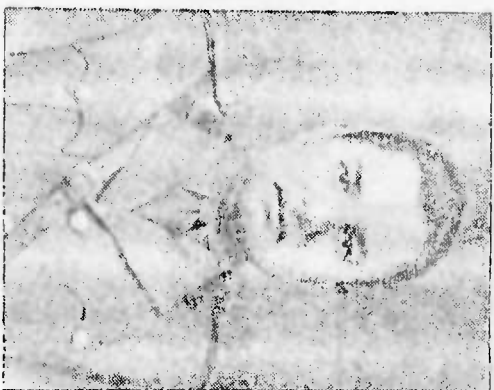
ع ، ش محمد عارف خان دوهم فرقه مشر چه اوس د مرکزی قواو د قومندان کفیل مقرر شویدی .

د حرب په لوړ وزارت کښې مهمې تبدیلې او مقررۍ

ع ، ش غلام رسول خان لمړی فرقه مشر
د حربي رئیس چه اوس د اردو په ریاست کښې مقرر شویدی .

ع ، ش میراحمد خان لمړی فرقه مشر .

ج ، نیك محمد خان لمړی غند مشر
اوس مشرقی د ٣٤ لوا قوماندان .

دوهم غنډ مشران چه په امري غنډ مشری کښې ترفیع کړیدی

ح ، محمد سرور خان

ح ، محمد عیسی خان

ح ، شیر احمد خان

ح ، غلام حسن خان

هغه کندکمشران چه په ابتدائی غندمشری کښې ترفیع کړیدی

ح ۰ محمد عمر خان

ح ۰ غلام دستګیر خان

ح ۰ سید حفیظ‌الله خان

ح ۰ معراج الدینخان
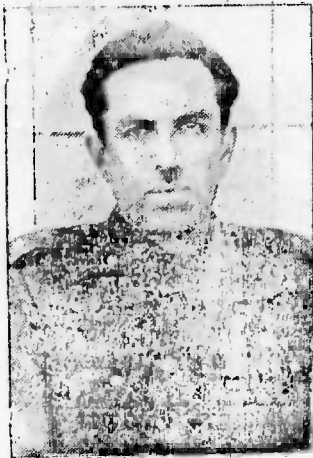
هغه کنډ کمشران چه په ابتدائی غنډ مشرۍ کښی ترفیع کړیدی

ح ، باز محمد خان

ح ، محمد حسین خان

ح ، غلام محمد خان

ح ، غلام صدیق خان

هغه کندکمشر ان چه په ابتدائی غند مشری کښی ترفیع کړی بدی

ح ۰ عبداللطیف خان

ح ۰ میر اعلی احمد خان

ح ۰ عبدالله خان

هغه کنډک مشران چه په ابتدائی غند مشری کښی ترفیع کړیدی

ح ؛ محراب الدینخان

ح ؛ اسدالله خان

ح ؛ عبدالمجید خان

د خارجی چارو وزارت

ع . ج . س . ا نبان علی محمد خان د خارجی وزیر

S. Ex. Ali. Mohammad Khan
Ministre des Affaires
Etrangéres.

وزیر ع . ج . س . ا نبان علی محمد خان

لمړی معین ع . س . . . .

دوهم معین . . . .

الف ، سیاسی عمومی مدیریت :

۱ - عمومی مدیر ع . س عبدالصمد خان

۲ - دلمړی خانگی مدیر ص ، غلام احمد خان

۳ - ددوهمی خانگی مدیر ص ، محمد یونس خان

٤ - ددریمی خانگی مدیر . . . .

۵ - دخلورمی خانگی مدیر ص ، سید تاج الدین خان

٦ - داقتصادی خانگی مدیر . . . .

ب ، دنشر یفاتو ریاست :

۱ - رئیس ع . ص میر محمد صدیق خان

۲ - د اداری معاون ص ، محمد ایوب خان

۳ - تشر یفاتی معاون ص ، عبدالقیوم خان

ج - د بین المللی چارو عمومی مدیریت :

۱ - عمومی مدیر ع . ص ذوالفقار خان

۲ - دلمړی خانگی دمدیر کفیل . . . .

۳ - ددوهمی خانگی دمدیر « . . . .

٤ - دهوائی خانگی دمدیر « . . . .

۵ - دترجمی دخانگی دمدیر کفیل ص ، عبدالباقی خان

٦ - دحقوقو او معاهداتو دخانگی معاونیت . . . . . .

۷ - دلمړی خانگی معاون ص ، محمد عمر خان

۸ - ددوهمی خانگی معاون ص ، محمد ایوب خان

د - دویزی او قونسلگری عمومی مدیریت :

۱ - عمومی مدیر ع . ص عبدالوهاب خان

۲ - دلمړی خانگی دمدیر کفیل ص محمد یوسف خان

۳ - « « معاون ص عبدالستار خان

٤ـ د دوهمی څانګی معاون — س، ګلاب شاه خان

٥ـ د دریمی » » — س، عبدالغنی خان

هـ ـ دارشیفو (اوراقو) عمومی مدیریت :

١ـ عمومی مدیر — ع، عبدالغفار خان

٢ـ داجرائیی دڅانګی معاون — س، محمد رحیم خان

٣ـ دضبط » » — س، عبدالقادرخان

٤ـ دتبیض » » — س، محمد انور خان

وـ دشفر اوقلم مخصوص مدیریت :

١ـ مدیر — س، محمد سلیمان خان

٢ـ دشفر معاون — س، عبدالحمید خان

٣ـ دقلم مخصوص معاون — س، نثار احمد خان

زـ دمامورینو او اجرائیی او تنظیماتو مدیریت :

١ـ مدیر — س، عبدالرزاق خان

٢ـ معاون — س، غلام صدیق خان

حـ دکنترول اومحاسبی مدیریت :

١ـ مدیر دپنځمی رتبی په حیث — س، محمد رفیق خان

٢ـ مامور . . . . .

د افغانستان سفیران اونور نمایندګان په خارج کښی :

الف : داعلیحضرت لوی سفارت په انقره کښي .

١ـ سفیر ع ، ج محمد اکرم خان .

٢ـ کاتب س، محمد طاهرخان دسرکاتب په ځای مقرر شوی دی .

ب ، داعلیحضرت لوی سفارت په طهران کښي :

١ـ سفیر ع ، ج ، استوراول رحیم‌الله خان .

٢ـ سرکاتب . . . .

٣ـ کاتب س، سید محمد امین خان .

ج : داعلیحضرت لوی سفارت په ماسکو کښي :

١ـ سفیر ع ، ج ، س ، ا محمد نوروز خان .

٢ـ سرکاتب س، عبدالروفخان .

٣ـ کاتب س، محمد هاشمخان .

د - دافغانستان لوی سفارت په پاکستان کښي .

۱- سفیر ع ، ج ، [illegible] نشان والاحضرت سردار شاه ولیخان غازی .

۲- مستشار ع ، ج ، استوراول صلاح الدینخان .

۳- سر کاتب ص ، عبدالحمیدخان .

٤- کاتب ص ، فتح محمد خان .

٥- آتشهٔ عسکری ح عبدالرزاق خان

٦- آتشهٔ اقتصادی . . . .

۷- آتشه مطبوعاتی . . . .

ه : دافغانستان لوی سفارت په هندوستان کښي :-

۱- سفیر ع ، ج ، س ، ا عبدالحسینخان عزیز .

۲- سر کاتب . . . .

۳- کاتب . . . .

و : دافغانستان لوی سفارت په واشنگتن کښي :-

۱- سفیر ع ، ج ، ا ، ع والاحضرت سردار محمد نعیم خان

۲-	مستشار	ع محمدشعیب خان.
۳-	سر کاتب	ص، عبدالقیومخان .
٤-	کاتب	ص، غلام محمدخان .
٥	. کاتب	ص ، ابوبکر خان
٦ -	»	ص , محمد ابراهیم خان
۷ -	آتشه	ص ، عبدالحکیم خان طبیبی
۸-	آتشه	ص، محمد شعیب خان مجددی
۹-	»	ص، محمد صدیق خان

ز- دافغانستان لوی سفارت په لندن کښي :-

۱-	سفیر	ع ، ج ، س ، ا فیض محمد خان
۲-	سر کاتب	ص نوراحمد خان
۳-	کاتب	. . . .
٤-	آتشه	. . . .
٥-	»	. . . . . .
٦-	»	. . . .

ح - دافغانستان نمایندگی په یونو کښي :-

۱- امری نماینده . . . .

۲ـ دوهم نماینده	ع ، ج عبدالحمید خان عزیز
۳ـ کاتب	ص، سلطان احمد خان

ط ـ دافغانستان وزارت مختاری په پاریس اوبرن اوبروسل کښې:

۱ـ وزیر مختار	ع، ج، ا، ع، والاحضرت سردارمحمد داؤدخان
۲ـ مستشار	ع،ص اسلام بیگ خان
۳ـ سر کاتب	س ، عبدالغفور خان « شرر »
٤ـ کاتب	امیر محمد خان
٥ـ آتشه	محمد رحیم خان
٦ـ »	سید محمد قاسم خان
۷ـ »	فضل احمد خان

ی ـ دافغانستان وزارت مختاری په روما کښې :

۱ـ مختار وزیر	ع ، ج محمد عثمان خان « امیری »
۲ـ سر کاتب	ص، محمد ابراهیم خان

ك ـ د افغانستان وزارتمختاری په قاهره اوریاض کښې ،

۱ ـ مختار وزیر	ع ، ج محمد صادق خان مجددی ؛
۲ ـ کاتب	. . . . .

ل ـ د افغانستان وزارتمختاری په بغداد ، عمان ، بیروت اود مشق کښې ،

۱ ـ مختار وزیر	ع ،ج س،ع غلام یحیی خان طرزی
۲ ـ سر کاتب	ص ،محمدنعیم خان

م ـ د افغانستان وزارتمختاری په نانکنگ کښې ،

۱ ـ مختار وزیر ع ، ج حبیب الله خان طرزی

۲ ـ سر کاتب	ص ، محمداخترخان

ن ـ د افغانستان جنرالقونسلگری په مشهد کښې ،

۱ ـ جنرالقونسل	ع ، ص عبدالروف خان
۲ ـ سر کاتب	ص ،محمد حیدرخان
۳ ـ کاتب	ص ،عبدالرشید خان

ق ـ د افغانی قونسلگری په بمبئی کښې ،

۱ ـ قونسل	ع ، فضل احمد خان

غ ، ج ا ، ا ، نښان والاحضرت مارشال شاولیخان داعلیحضرت لوی سفیر په پاکستان کښې

S. A. R "A.A" Maréchal Shah Wali Khan Ghazi
Ambassadeur d'Afghanistan à Pakistan
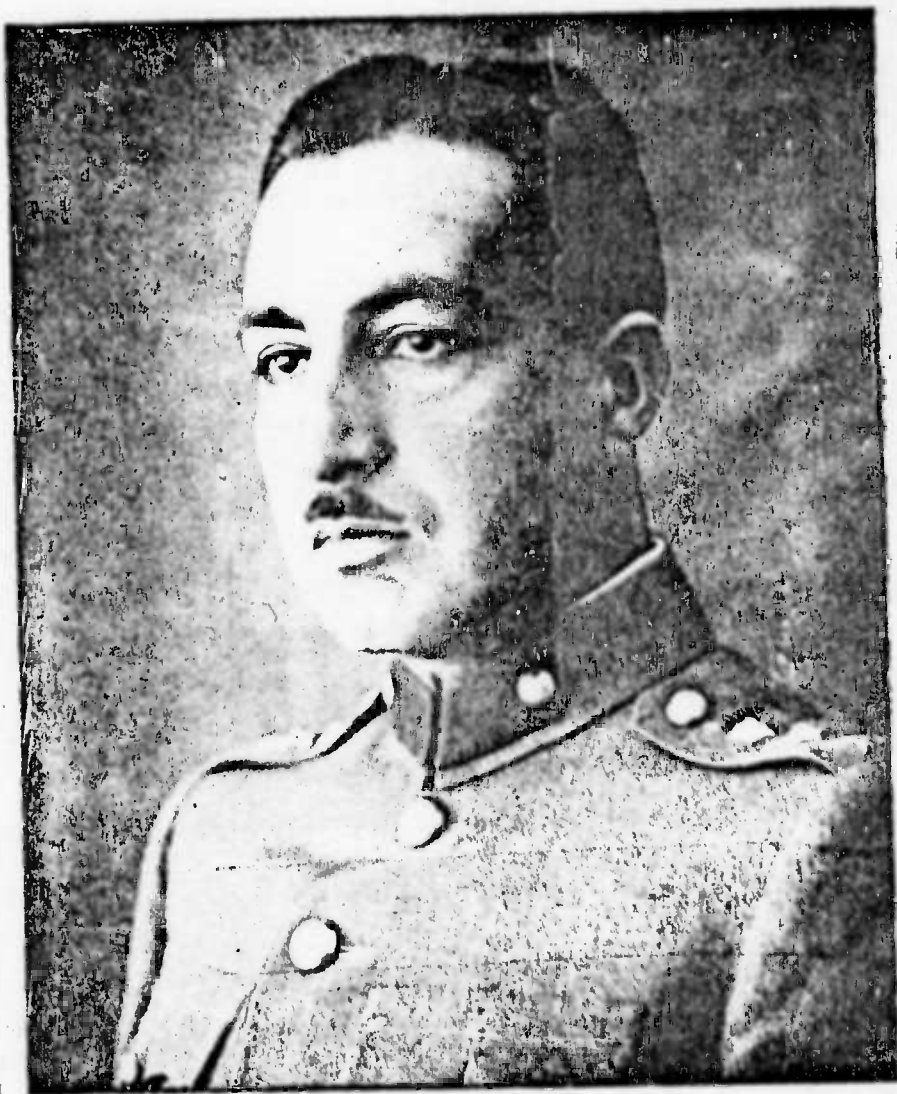
غ ج ا ع والاحضرت سردار محمد داؤدخان اعلیحضرت مختار وزیر بپاریس، برن
او بروسل کښي

S. A. R. "A. A" Sardar Mohammad Daud Khan
Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire
de Sa Majesté à Paris, Berne et Bruxlles

ع ج ، ع ع شان والاحضرت سردار محمد نعیم خان د اعلیحضرت لوی سفیر
په واشنګټن کښي

S. A. R. "A.A." Sardar Mohammad Naïm Khan
Ambassadeur d'Afghanistan à Washington

دخارجه په وزارت کښې مهمې تبدیلی او نوی مقرری

ع، ج، س، ا فیض محمد خان د اعلیحضرت
اوی سفیر په لندن کښې

ع، ج، س، ا عبدالحسین خان «عزیز»
د اعلیحضرت اوی سفیر په هندوستان کښې

ع، ج، محمد اکرم خان د اعلیحضرت
اوی سفیر په آنقره کښې

دخارجه په وزارت کښې مهمې تبديلي اونوې مقررې

ع، ج، محمد عثمانخان «امیری» داعلیحضرت
وزیر مختار په روما کښې

ع، ج، س، ع، غلام یحیی خان داعلیحضرت وزیر
مختار په بغداد، عمان، بیروت، او دمشق کښې

ع، ج، دلمړی ستور نښان صلاح الدینخان د پاکستان
داعلیحضرت داوی سفیر مشاور داول وزیر مختار په رتبه

۲ ـ سر کاتب	ص ، میر امان الله خان
۳ ـ کاتب	ص ، میر حبیب الله خان

ر ـ دافغانی قونسلگری په نیویارك کښی :

۱ ـ قونسل	ع ، عبدالرحمن خان
۲ ـ کاتب	ص . محمد علی خان

ش ـ دافغانی دویزی ماموریت په پشاور کښی :

۱ ـ دویزی مامور	ص ، محمد قیوم خان
۲ ـ سر کاتب	ص ، محمد انور خان
۳ ـ کاتب	ص ، عبدالوهاب خان
٤ ـ کاتب	ص ، عبدالاحد خان

ت ـ دافغانی دویزی ماموریت په چمن کښی :

۱-دویزی مامور	ص ، عبدالغفور خان
۲ ـ کاتب	ص ، عبدالاحد خان
۳ ـ »	ص ، محمد قسیم خان

داخله وزارت

دصدارت عظمی معاون اودداخله وزارت وزیر: ع، ج، س، ا جنرال اسدالله خان
دمخصوص قلم مدیر د (٤) رتبی پحیث: ص، حاجی غلام محمد خان

الف ـ اداری ریاست:

اداری رئیس او دوزارت معین
د دوهمی رتبی پحیث: ع، ص محمد فاروقخان
دهلال احمر عمومی مدیر: د، شاه محمد خان
دکنترول « « : « محمد سعید خان
دسینما « « : « غلام دستگیر خان
دهوټلونو دعمومی مدیریت کفیل
دخلرمی رتبی پحیث: ص، عبدالغفار خان
دکنترول مدیر د ٥ رتبی پحیث: ص، عبدالعزیز خان
داجرائیی دمدیریت کفیل
دشپږمی رتبی پحیث: «، محمد قاسم خان
داطلاعاتو اخستلو مدیر دخلرمی رتبی پحیث: «، عبدالباقی خان
دماموریتو او داجرائیی مدیر
د ٥ رتبی پحیث: «، عبدالرحیم خان
داوراقو مدیر د٥ رتبی پحیث: «، خواجه محمد خان

ب ـ دامنیی ریاست:

رئیس: ع، ش طره باز خان لمړی فرقه مشر
دتعلیم اوتربیی اودتشکیلاتو مدیر: ح، محمد اکبر خان «غنډ مشر»
دامنیی مدیر دخلرمی رتبی پحیث: ص، محمد صدیق خان
دژاندارمی اوپولیسو داطلاعاتو اخستلو مدیر: «، عبدالباقی خان
دشخصیی مدیر دخلرمی رتبی پحیث: «، محمد حسن خان
دپاسپورت مدیر « « : «، محمد ابراهیم خان

د سرحدی مدیر د خلرمی رتبی بحیث : ص ، عبدالواحد خان

د لوازمو « ده « : « ، سهراب الدینخان

د صحیی د مدیریت کفیل : « ، عبدالقیوم خان

ج : د احصائیې ریاست :

رئیس د دوهمی رتبی بحیث : ع ، ص محمد امین خان

داحصائیې مدیر د خلرمی رتبی بحیث : ص ، شاه جانخان

داخذ عسکر مدیر « « : « ، صالح محمد خان

د : د تفتیش ریاست :

رئیس د دوهمی رتبی بحیث : ع ، ص عبدالله خان

اداری مدیر د خلرمی رتبی بحیث : ص ، محمد طاهر خان

د ولایاتو داحصائیې دتفتیش مدیر

د خلرمی رتبی بحیث : ص ، محمد سرور خان

دتفتیش دریاست عضو د خلرمی رتبی بحیث : « ، نور احمد خان

« « « « « « : « ، شمس الدین خان

« « « « « « : « ، حاجی غلام نبی خان

« « « « « « : « : غلام دستگیر خان

« « « « « « : « ، عبدالستار خان

« « « « « « : « ، محمد حسن خان

« « « « « « : « ، عبدالوکیل خان

« « « ده « « : « ، میرعثمانخان

« « « « « « : « ، عبدالودود خان

« « « « « « : « ، عبدالرحیم خان

« « « ٦د « « : « قاری عبدالخالق خان

« « « ٧د « « : « ، حاجی محمد دین خان

« « « « « « : « ، محمد کریم خان

« « « « « « : « ، محمد اشرف خان

« « « « « « : « ، محمد اسلم خان

ه: دمحبسو له صناعتی ریاست :

رئیس ددوهمی رتبی بحیث ، ع ، ض عبد الخالق خان

داجرائیې مدیر ده رتبی بحیث ، ص ، عبد الغفور خان

دتفتیش فنی مدیر د٦ « « : » ، سید عبدالله خان

و: دمهاجرینو اوناقلینو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر ددریمی رتبی بحیث ، ع ، پاینده محمد خان

اداری مدیر د خلرمی « « ، ص ، عبد الکریم خان

دعدلیی وزارت

وزیر ، ع ، ج ، س ، ع میر عطا محمد خان

لمری معین ، ع ، ص میر سید قاسم خان

ددوهم « کفیل ، « ، « مولوی محمد قاسم خان

ع، ج ،س ، ع میر عطا محمد خان دعدلیی وزیر

S. Ex. Mir Ata
Mohammad Khan
Ministre de la Justice

اداری تشکیلات

دتمیز ریاست

درئیس کفیل ددوهم معین بحیث ، ع، ص محمد امین خان خوگیانی

دقضائی عمومی مدیر « « « « « « «

دحقوقو دخانگی عضو دانتهائی مدیر بحیث : ص، مولوی محمد عالم خان

دحقوقو دخانگی عضو دابتدائی مدیر بحیث: ص، مولوی محمد صدیق خان

دجزا « « « « « « « محمد جانخان

« « « دانتهائی « « « « عبدالبصیر خان

دجمیعت العلما ریاست :

رئیس . . . .

دجمعیت العلما ارکن ، ف ، مولوی فضل ربی خان

« « « « « محمد بهرام خان

دجمعیت العلماءرکن	: ف ، مولوی میاعبدالله خان
» » »	: » ، » عبد الواحد خان
» » »	: » ، » عبد الجلیل خان
» » »	: » ، » محمد زاهد خان
» » »	: » ، » سلیمان قل خان
» » »	: » ، » غلام حیدر خان
» » »	: » ، » حفیظ الله خان
» » »	: » ، » محمدابراهیم خان
» » »	: » ، » عبدالخالق خان
» » »	: » ، » سید محمد عمرخان
» » »	: » ، » عبید الله خان
» » »	: » ، » عبدالعزیز خان
» » »	: » ، » محمدطالب خان
» » »	: » ، » نصر الله خان

دتفتیش عمومي مدیریت :

عمومي مدیر	: ع ، . . . .
عضو دانتهائي مدیر یحیث	: ص ، محمد شاه خان
» » » »	: » ، . . . . .
» » » »	: » ، . . . . . .
» » » »	: » ، . . . . . .
عضو دابتدائي مدیر یحیث	: » ، مولوی محمد رشید خان
» » » »	: » ، خمار الدینخان
» دمامور »	: » ، غلام رسولخان
» » »	: » ، فضل الرحمن خان
داجرائیې اومامورینو مدیر	: » ، فیض محمد خان
دکنترول مدیر	: » ، عبدالمجیدخان
دتحریراتو مدیر	: » ، میرغلام احمد خان «صالحی»

ع، ج میر محمد حیدرخان دمالیی وزیر

S. Ex. Mir Mohammad Haïdar Khan Ministre des Finances.

دمالیی وزارت

وزیر : ع، ج میر محمد حیدر خان

امری معین : ع، ص غلام غوث خان

دوهم » : » » عبدالوهاب خان

دمخصوص قلم مدیر : » ص عبدالحکیم خان

ددارالترجمی او دقوانینو دتدوین اوی مدیریت:

لوی مدیر : ع » غلام محمد خان

اعضاء : پنځه کسه

دمحاسباتو ریاست:

رئیس : ع » ص غلام سخی خان

د کنترول لوی مدیر : ع، میر عزیز الله خان

دمملکتی کنترول دخانگی مدیر : ص » حبیب الله خان

دتجارتی » » » : ص » محمد سرور خان

دقروضو » » » : ص » محمد عیسی خان

دبودجی داوی مدیر کفیل : ص » عبدالمجید خان

دخزانو » » » : ع، فخرالدین خان

د تفتیش ریاست:

رئیس : ع » ص . محمد حسن خان

معاون داوی مدیر په حیث : ع » »

دعضو څلورمی رتبی » » : ص » محمد رضا خان

» » » » » : » محمد افضل خان

» » » » » : » یعقوب علیخان

» » » » » : » محمد ناصر خان

» » » » » : » محمد رفیق خان

» پنځمی » » » : » خواجه داد خان

عضو دپنځمی رتبی بحیث ، ص ، عبدالرحمن خان
» » » ، » ، احمدعلی خان
» » » ، » ، سید علم خان
» » » ، » ، عبدالظاهر خان
» » » ، » ، سلطان محمدخان

اداری ریاست:

رئیس ، ع ، ص ، محمدانورخان « بسمل »
دمامورینو اوی مدیر ، ع ، محمد اکرم خان
دمالیاتو اومحصولاتو اوی مدیر ، ع ، محمد آصف خان
داورافودلوی مدیریت کفیل دڅلورمی رتبی بحیث ، ص ، عبدالرحیم خان
دخریداری اوکدامو دلوی مدیر کفیل ، ع ، محمد جانخان

دتقاعد لوی مدیریت:

لوی مدیر ، ع ، محمد سرور خان
دکنترول مدیر دپنځمی رتبی بحیث ، ص ، محمد اکرم خان

داحصائیی لوی مدیریت :

لوی مدیر ، ع ، غلام مصطفی خان
دمساحت دڅانگی مدیر دڅلورمی رتبی بحیث ، ص ، محمد شریف خان

دتصفیو لوی مدیریت :

دلوی مدیر کفیل دڅلورمی رتبی بحیث ، ص ، عبدالصمدخان
دبافیاتو دڅانگی مدیر « » ، ...

دمعارفو وزارت

دوزارت کفیل	ع ، س نجیب الله خان
مشاور	ع ،س عبدالاحمد خان
مشاور	ع ،س هاشم خان شایق
مشاور	ع،س عزیز الرحمن خان
محاکماتي مشاور	ع،س سیدمحمد فاروق خان
تعلیمي مشاور	....
اداري مشاور	ع ، ص محمد مرید خان
دمخصوص قلم مدیر	ع ، میر الدینخان

دثانوي تدریساتو ریاست :

درئیس کفیل	ع،س عبدالحکیم خان
دتعلیم او تربیې او تفتیش کفیل	س میر امان الدینخان
دماموریتو او اجرائیې مدیر	س محمد کریم خان

ع،س نجیب الله خان دمعارفو دوزارت کفیل

S. Ex. Nadjibullah Khan

Gérant du Mnistére
del'Anstruction Publique

دمسلکي تدریساتو ریاست :

درئیس کفیل	ع ، ص داکتر محمد یوسف خان
دتفتیش دمدیریت کفیل	ع ، سید حبیب خان
دتعلیم او تربیتي مدیریت	.....
داجرائیې او دماموریتو مدیر	ص امحمد محسن خان

دابتدائي تدریساتو ریاست :

درئیس کفیل	ع ، ص داکتر علي احمد خان
دماموریتو مدیر	ع ،محمد آصف خان
دتعلیم او تربیې مدیر	ص ،عبدالغفور خان
دتفتیش مدیر	ص ،عزیز محمدخان
داجرائیې دمدیریت کفیل	ص ،محمد اسلم خان

سرطبیب : ع، دکتور نظام‌الدینخان
دکنترول عمومی مدیر : ع ، حافظ امیر محمد خان
داوراقو عمومی مدیر : ع ، غلام حیدر خان
دسپورت مدیریت : ص ، میرعبدالرشیدخان
دموزی اوحفریاتو آمر : ع ، ص احمد علی خان (کهزاد)
دکتابخانی‌دمدیریت معاون : ص، عبداللطیف خان (اریان)
دمرکزی اواجرائیی اومامورینو مدیر : . . . .

دثانوی‌ښوونځیو مدیریتونه:

۱ـ دحبیبیی دلیسی مدیر : عزتمند (بوشنل) مستر
۲ ـ داستقلال دلیسی مدیر : عزتمند موسیو مومل
۳ ـ دنجات دلیسی آمر : ع ، ص عبدالغفور خان (برشنا)
٤ ـ دغازی دلیسی آمر : عزتمند مستر آدمز
۵ـ دمستوراتو دلیسو عمومی معاون : ص ،غلام محمدخان
٦ ـ دمستوراتو دلمړی لیسی مدیره : مادام (هنف)
۷ ـ دمستوراتو ددوهمی لیسی مدیره مادام (برشنا)
۸ ـ دکابل دلیلیی دمتوسط ښوونځی دمدیریت وکیل : ص محمداکرم خان
۹ ـ دکابل‌دورځنی‌دمتوسط ښوونځی‌مدیر : ص عبدالغفار خان

دمسلکی ښوونځیو ریاستونه اومدیریتونه :

۱ / دعربی دارالعلوم رئیس ع ، ص قاری عبدالرسولخان
۲ / ددارالمعلمین دمدیریت کفیل : ص غلام حسن خان
۳ / دصنائعو دمکتب کفیل : ص محمد کبیر خان
۵ / دشرعیه علومو دمدرسی مدیر : ص شاه محمد خان
۵ / دسپورت‌دښوونځی مدیر : عزتمند بای حسن اور نیکل
٦ / دتجارتی لیسی مدیر : ص‌محمدباقیخان
۷ / دزراعت لیسی مدیر : ص غلام نقشبند خان
۸ / داصول تحریر اومحاسبی مدیر : ص محمد یوسف خان
۹ / دښارودابتدائی مکاتبو عمومی‌مدیر : ع ،عبدالجبار خان

دملي اقتصاد وزارت

وزير ؛ ع ، ج ، ا ، ع عبدالمجيدخان
لمړی معين ؛ ‹ ، ص عبدالحی خان «عزيز»

دصنائعو رياست :

رئيس ددوهم معين په حيث ؛ ع ، ص محمد نعيم خان
د صنائعو عمومي مدير ؛ ‹ ، عبدالغفور خان

دترانسپورت اودمصالحو دتهيې
کوا ومدير ؛ ص ، محمد کاظم خان
دماشينو مدير دځلرمي رتبې په حيث ؛ ‹ ، پاينده محمد خان
دلاسي صنائعو مدير ‹ ‹ ‹ ‹ ، عبدالحميد خان
دماشينو دځلرمې څانګې مدير ؛ ‹ . . . . . .

ع ، ج ، ا ، ع عبدالمجيدخان دملي اقتصاد وزير
S. Ex. AbdulMadjid Khan
Ministre de l'EconomieNationale

اداري اود ګمرکاتو رياست :

رئيس ددوهمې رتبې په حيث ؛ ع ، ص ميا حسين خان مجددي
داداري دعمومي مدير کفيل
دځلرمې رتبې په حيث ؛ ص ، غلام عليخان

دمامورينو دعمومي مدير کفيل
دځلرمي رتبې په حيث ؛ ‹ ، محمد صديق خان
داجرائيې اود مامورينو دڅانګې آمر ؛ ‹ ، محمد حسين خان
دګمرکاتو عمومي مدير ددوهمې رتبې په حيث ؛ ع ، ص عبدالاحد خان

دګمرکاتو دعمومي مدير معاون
دځلرمي رتبې په حيث ؛ ص ، عبدالرشيد خان
دمستقل نرخ اودتعرفې دڅانګې مدير ؛ ‹ . . . .
دګريزې مدير د۵ رتبې په حيث ؛ ‹ ، حبيب الله خان
‹ ‹ دمديريت معاون دمدير په حيث ؛ ‹ . . . .
دکنترول مدير د۴ رتبې په حيث ؛ ‹ ، غلام حيدرخان

دقوانینو دتدوین دمدیریت کفیل : ص ، براتعلی خان
داوراقو مدیر ده رتبی پحیث : « عبدالله خان

د داخلی او خارجی تجارتی ریاست :

رئیس ددوهمی رتبی پحیث : ع ، ص احمدالله خان (کریمی)
عمومی مدیر : « ، . . . . . .
د داخلی تجارتی څانګی مدیر : ص ، ذبیح‌الله‌خان « رسا »
« « « معاون : « ، غلام محمد خان « وفا »
دانحصاراتو دمدیریت « : « ، محمد علیخان
د خارجی تجارتی څانګی مدیر : « ، نورالحق خان
دداخلی بازارونو « : « ، . . . . . .
دداخلی اوخارجی دتجارتی احصائیې
دڅانګی مدیر : « ، براتعلیخان
داحصائیې دمدیریت معاون : « ، . . . . . .
دمطالعاتو او دتدقیق دڅانګی مدیر : « ، عبدالکریم خان
« « « عضو : « ، محمد حسن خان
« « « دعضو کفیل : « ، محمد رسول خان
دترجمانی دڅانګی مدیر : « ، . . . . . .

دتفتیش ریاست :

رئیس ددوهمی رتبی پحیث : ع ، ص محمد نبی خان
عمومی مدیر : « ، . . . . .
عضو دڅلرمی رتبی پحیث : ص ، عبدالغفور خان « رمزی »
« ده « « : « نورالدین خان
« : « ، عبدالستار خان

دانطباعاتو عمومی مدیریت:

دعمومی مدیر کفیل دڅلرمی رتبی پحیث : ص ، محمد ابراهیم خان « صفا »
دانطباعاتو دمجلی مدیر « « : « ، غلام دستګیر خان « اوریا »
محرر ده رتبی پحیث : « ، میر محمد کاظم خان « هاشمی »

دتجارتی اطاق عمومی مدیریت :

دعمومی مدیر کفیل دخلرمی رتبی پحیث : ص ، برات علیخان

دمخصوص قلم مدیریت :

مدیر دخلرمی رتبی پحیث : ص ، غلام علیخان

ع ، ج محمد کبیرخان دفوائدعامی وزیر
S. E X. Mohammad Kabir Khan
Ministre des Travaux Publics.

د فوائد عامی وزارت

وزیر : ع ، ج محمد کبیرخان

معین : « ص نصرالله خان

دمخصوص قلم او ارتباط مدیر : ص محمد ایوب خان

دمعابرو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع. محمد اکرم خان

دسرکو اداری مدیر : ص ، کمال الدین خان

د مصالح دتهیی عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، سید ضیاء الدینخان

داجرائیی او اداری مدیر : ص ، عبدالهادینخان

دویالو او بندو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، .....

داجرائیی مدیر : ص ، محمد آصف خان

دتعمیراتو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، عبدالرحیم خان

داجرائیی مدیر : ص ، عبدالغنی خان

داعلیحضرت شهید دمقبری دودانی مدیر : « ، سید محمد خان

دمعائنه خانی دتعمیر مدیر : « ، محمد طاهر خان

دنوی کابل دتعمیراتو مدیر : « ، محمد اصغر خان

دشاهی ارک « « : « ، سید برهان الدین خان

دانشاآتو عمومي مديريت :

عمومي مدير : ع ، شبير احمد خان

دتفتيش عمومي مديريت :

دعمومي مدير كفيل : ص ، مير عنايت الله خان

دولاياتو دتفتيش مدير : « ، امير محمدخان

دتحقيق دڅانګي « : « ، عبدالعزيز خان

نور فني اواداري مديريتونه :

دمامورينو مدير : ص ، محمد انور خان

داوراقو « : « ، محمد اسلم خان

دپيمايښې « : « ، عبدالغفور خان

دمانښې وتصفيې مدير : « ، محمد يوسف خان

دمتراوژي دمديريت كفيل : عزتمند ارجنداس

دميخانيكي فني مدير : ص ، غلام محمد خان

داجرائيې دمدير كفيل : « ، غلام عليخان

دصحيه وزارت

دوزارت كفيل : ع ، ص دكتور عبدالمجيدخان

لمړى معين : « ، ص جلال الدين خان

دمعين كفيل : « ، دكتور غلام فاروقخان

دروغتيا دساتنې تشكيلات :

دحفظ الصحې عمومي مدير : ع ، عبدالغفور خان

داجرائيې اومامورينو مدير : ص ، محمدابراهيم خان

دنشرياتو اواحصائيې مدير : « ، . . . .

دتشكيلاتو « : « ، . . . .

دمجادلې اوديين المللي دڅانګي مدير : « ، مير آقا خان

ددرملواكي مدير : ص ، محمداكبرخان

داوراقو « : « ، صالح محمد خان

دكنترول « : « ، عبدالرشيد خان

ع ، ص ، دكتور عبدالمجيدخان دصحيې دوزارت كفيل

S. E. Dr. Abdul Midjed Khan

Gérant du Ministere del'Hygiéné

دتفتیش داداری دخانگی معاون : ص ، عبدالقادر خان.
دمخصوص قلم مدیر : « . . . . . .

مرکزی مربوطه شعبات :

دعمومی محبس دشفاخانی سرطبیب : ص . . . . . .
دغاښو جوړولو داکتر : عزتمند موسیو مانسو :
دښځو دغاښو جوړولو دکتور سه : محترمه ، مادام مانسو
دمستوراتو دسناتوریم سرطبیب : ص ، عبدالقدیر خان .
« « « مدیره : « ، امیر بیگم :
دروغتیا دساتنې اوباکتر لوژي : ص . . . .
دانستیتوی دمتخصص کفیل : ع ، س دکتور عبدالمجید خان .
دروغتیا دساتنې اوباکتر اوژی
دانستیتوی دکتور : ص ، . . . . . .

ع،ج عبدالله خان دمخابراتو وزیر
S. E. Abdullah Khan
ministre des P. T. T.

دمخابراتو وزارت

وزیر : ع ، ج ، عبدالله خان
لمړی معین : ع ، ص محمد حسین خان
دوهم « : « ، « غلام صفدر خان

دتفتیش ریاست:

رئیس : ع ، س محمد سعید خان
معاون : س ، عبدالرحمن خان

دپست عمومي مدیریت :

عمومي مدیر : ع ، غلام فاروق خان
اداری مدیر : س ، عبدالاحد خان
دواردی دخانگی مدیر : « ، امیر محمد خان

دتیلفون عمومي مدیریت :

عمومي مدیر : ع ، عبدالاحد خان « فدائی »
دتخنیکی مدیر د ۳ رتبه په حیث : « ، عبدالمجید خان .

اداری مدیر : ص ، غلام‌نبی خان .

دسوچ‌ورد مدیر : « ، احمدعلی خان .

ددرك شاب « : « ، عبدالاحد خان .

دتلگراف عمومی مدیریت :

دعمومی مدیر کفیل : ص ، عبدالقیوم خان .

تخنیکی مدیر : « ، محمدحسین خان .

د مرکز دتیلگراف خانی مدیر : « ، محمدامان خان .

« « « : « ، عبدالله خان .

« « « : « ، عبدالغیاث خان .

دمهتاب کلا دتیلگراف خانی مدیر : « ، غلام‌سرور خان .

« « « « : « ، محمدشعیب خان .

دیکه‌توت « « « : « ، عبدالحبیب خان .

« « « « « : « ، عبدالله خان .

« « « « « : « ، محمدعثمان خان .

دچك آفس مدیر : ص ، عبدالقیوم خان .

داجرائیې اود مامورینو مدیر : ع ، محمدایوب خان .

دکنترول مدیر : « ، محمدعثمان خان .

داورافو « : ص ، نیك‌محمد خان .

د معادنو وزارت

ع، س غلام محمد خان د معادنو وزیر

S. Ex. Gholam Mohammad Khan
Gerant du Ministere des Mines

دوزیر کفیل : ع ، س غلام محمد خان
درځم معین : « ، « سید عبدالاحدخان
فنی عمومی مدیر : « ، محمداحسانخان
اقتصادی عمومی مدیر : « ، غلام علیخان

دپیرنو او پلورلو
دمدیریت کفیل : ص ، رمضانعلیخان
دکنترول مدیر : « ، لعل محمدخان
داجرائیي اوماموریتو مدیر : « ، محمد یوسفخان
داوراقو مدیر : « ، محمد حکیم خان
متخصص : « ، دوکتور سلطان احمدخان
دمعادنو انجنیر : « ، عبد الله خان
د وزارت فنی مشاور
او انجنیر : عزتمند مستر والس

د کرهنی مستقل ریاست

رئیس : ج ، محمد عتیق خان

معین دعمومی رئیس بحیث : ع ص ، محمد زمانخان

ج ، محمد عتیق خان د کرهنی مستقل رئیس

S. Ex. Mohammad Atik Khan
Président du Département
de l'Agriculture

د کرهنی ددفترآفتو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، محمد کریم خان

اداری » : ص ، مسجدیخان

دتبلیغاتو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، محمد زمانخان

دانتهائی مدیر کفیل : س ، غلام بهاوالدینخان

د کرهنی د تحقیقاتو مدیر : « . . . . . .

داملاکو دانتهائی مدیر کفیل : « ، محمد اسلم خان

دجنګلاتو انتهائی مدیر : « ، محمد طاهر خان

د تخنیکو « « : « ، فقیر محمد خان

د تفتیش عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، نادر علیخان

عضو د انتهائی مدیر بحیث : س ، غلام محی الدینخان

« د ابتدائی « : « ، میر ابوطالب خان

« « « کفیل : « ، عجب ګل خان

اداری شعبی :

داجرائیی اوماموریتو مدیر : ص ، محمد عتیق خان

د کنترول انتهائی مدیر : « ، سید فقیر محمد خان

دمخصوص قلم دانتهائی مدیر کفیل : « ، محمد اکبر خان

د آبیاری عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ص ، سید وحدت شاه خان

انجنیر د ابتدائی مدیر بحیث : ص ، علی احمد خان

د مسلخ عمومي مدیریت :

د عمومي مدیر کفیل — ر ص ، غلام دستگیر خان

د نسلگیریو ریاست

رئیس د دریمې رتبې په حیث — ر ع ، داد محمد خان

دوا کسین جوړولو مدیر — ر ص ، مبرك شاه خان

د ارزاقو عمومي مدیریت :

عمومي مدیر — ر ع ، سید عباس خان

د ارزاقو د کنترول عمومي مدیر — ر ع ، غوث الدین خان

د ارزاقو د اجرائیې مدیر د څلورمې رتبې په حیث — محمد اکبر خان

د مطبوعاتو مستقل ریاست

د رئیس کفیل ع، س سید قاسم خان «رښتیا»
معاون ع، س . . . . .
شاور ع، س میر غلام محمد خان «غبار»
« ع، محمد سرور خان «گویا»
د مخصوص قلم مدیر س، عبد الاحد خان «لطیف زاده»

د نشریاتو عمومي مدیریت :

عمومي مدیر ع، عبد الباقي خان «لطیفي»
د امري خانگي مدیر س، صدیق الله خان «رښتین»
د دوهمې « « س، سید مسعود خان «پوهنیار»
د دریمې « د مدیر کفیل س، محمد نبي خان «کهزاد»
د څلورمې « « س، محمد اسلم خان «بسمل زاده»

د پښتو ټولنې عمومي مدیریت:

ع، س سید قاسم خان «رښتیا» د مطبوعاتو د مستقل ریاست کفیل

S . Ex. Saïd Kassêm Khan Rechtya
Gérant du Département
de la Presse

عمومي مدیر ع عبد الرؤف خان «بینوا»
د صحافت د خانگې مدیر س، یار محمد خان «نظامي»
د تالیف او ترجمې د مدیریت کفیل س، عزیز الرحمن خان «سیفي»
د قواعدو مدیر س، محمد شیر گل خان «کاموی»
د لغاتو د خانگې مدیر س، محمد گل خان «نوري»
د کورسو مدیر س، عبد الغني خان

د پښتو ټولنې اعضا :

د صحافت د خانگې عضو س، نیک محمد خان «پکتیاني»
د تالیف او ترجمې عضو س، محمد ابراهیم خان «ثابت»
« « « س، غلام احمد خان «رحماني»
« د قواعدو د خانگې « س، عبد الواسع خان

د افغانو د خانګی عضو — ص ، محمد رفیق خان « قانع »

» » » — ص ، محب الرحمن خان « محزون »

د دائرة المعارف عمومی مدیریت:

د عمومی مدیر کفیل — ص ، میر علی اصغر خان « شعاع »

معاون — ص ، سید احمدشاه خان « هاشمی »

د داخلی خانګی مدیر — ص ، محمد حسین خان

د تاریخ عمومی مدیریت:

عمومی مدیر — ع ، ص ، احمد علیخان « کهزاد »

عضو — ع ، ص ، میر غلام محمد خان « غبار » (د ریاست مشاور)

» — ع ، محمد سرور خان « گویا » » »

» — ص ، علی احمد خان « نعیمی »

» — ص ، محمد ابراهیم خان « خلیل »

د آژانس عمومی مدیریت:

عمومی مدیر — ع ، محمد محسن خان « فیروز »

معاون — ص ، محمد ارسلان خان « سلیمی »

د راډیو تخنیکی عمومی مدیریت:

عمومی مدیر — ع ، ص عطاالله خان

د راډیو د اداری مدیر کفیل — ص ، محمد علم خان

د راډیو د نشریاتو عمومی مدیریت:

د عمومی مدیر کفیل — ص ، غلام جیلانی خان « آریزوی »

معاون — ص ، نجف علی خان « نباتی »

دریاست اداری څانګې :

د اجرائې او مامورینو مدیر	ص ، ګل سعید خان
د کنترول مدیر	ص ، محمد ابراهیم خان
د تفتیش مدیر ،	ص ، غلام حامد خان
د اوراقو مدیر	ص ، عبدالرؤف خان
د کتابخانې مدیر	س ، غلام جان خان

د مطابعو عمومي مدیریت :

عمومي مدیر د لمړی رتبې پحیث	؛ ع ، ص برهان الدین خان کشککي
فني مشاور	؛ هـ زتمند ، محمد نوري
طباعتي مدیر او د معاون کفیل د شلورمې رتبې پحیث ؛ ص ، شیر احمد خان	
د صکوك مدیر د پنځمې « « ؛ «	، محمد ابراهیم خان
د تصحیح د مدیر کفیل د څلورمې رتبې پحیث ؛ «	، عبدالغفور خان
د زینکو ګرافي مدیر د څلورمې رتبې پحیث ؛ «	، عبدالغني خان
طباعتي متخصص د پنځمې رتبې « ؛ «	، نور احمد خان
د خطاطي مدیر « « « ؛ «	، محمد طاهر خان
د اجرائیې مدیر د څلرمې « « ؛ «	، عبدالوکیل خان
د کنترول د مدیر کفیل د څلرمې رتبې پحیث ؛ «	، فیض محمد خان
د اجرائیې معاون د پنځمې رتبې پحیث ؛ «	، غلام سرور خان
د کنترول « « « « ؛ «	، محمد رحیم خان
د زینکو ګرافي « « « « ؛ «	، داد محمد خان
طباعتي فني « « « « ؛ «	، محمد شریف خان

دکابل ولایت

دکابل دولایت والی	و ، ج محمداسماعیل خان
مستوفی	ع ، ص سید حبیب خان
دامنیې قوماندان	ح ، محمد آصف خان
دمرافعې دمحکمې قاضي	ف ، عبدالجلیل خان
د دمرك رئیس د۳ رتبه په حیث	ع ، احمد قلیخان
دتعمیراتو عمومي مدیر	« ، ص عبدالغیاث خان
دمعابرو «	ص ، عبدالاحد خان
دمعارفو عمومی «	ع ، محمد اسماعیل خان
دتحریراتو مدیر د۳ رتبه په حیث	« ، عبدالباقی خان
دکرهنې مدیر « « «	« ، محمد زمانخان
داحصائیې مدیر	ص ، امین الله خان
« « دتفتیش مدیر	« ، علی محمد خان
دکابل دفواندعامې دکنترول دمدیریت کفیل	« ، غلام نقشبند خان
دژاندارمې غندمشر	ح . محمد علیخان
دپولیسو سرمامور	ش ، امیرمحمد خان
دقوماندانی دجزا مدیر	ص ، سید بهاؤالدینخان
دحقوقو مدیر	« . . . .
دقوماندانی دمخصوص قلم مدیر	« ، محمد سرور خان
دتعلیم او تربیې دمدیریت کفیل	غ ، محمد زمانخان
دقوماندانی دلوازمو دمدیریت «	ص ، محمد انور خان

دکابل دولایت مربوطه لوی حاکمان:

دشمالی لوی حاکم دحاکم اعلی په رتبه	ع ، ع ، ص عبدالصمد خان
دغزنی لوی حاکم	« ، « ، محمدرفیق خان
ددایزنگی « «	« ، « ، حاجی ملك خان
دلهوگر « «	« ، « ، احمد علیخان
دپروان د « « کفیل	« ، « ، جان محمد خان

د قندهار ولايت .

نائب الحکومه	: و ، ج محمد یونس خان
دمستوفیت کفیل	: ع ، نورالدینخان
دمرافعی دمحکمی قاضی	: ف ، صاحب خان
دامنیی قوماندان	: ح ، غلام سرور خان
دمعارفو دریاست کفیل	: ص ، محمد اصغر خان
د مطبوعاتو مدیر	: ص ، محمد یو سف خا ن « ایازی »
دمخابراتو عمومی مدیر	: ع ، گل احمد خان
دگمرك درئیس کفیل	: « ، محمد نعیم خان
دتحریراتو مدیر	: ص ، عبدالرب خان
دمخصوص قلم مدیر	: « ، غلام صدیق خان
داملاکو مدیر	: « ، میرغلام محمدخان
دصحیی مدیر	: « ، محمد عزیز خان
دعایداتو دمالیی عمومی مدیر	: ع ، حبیب‌الله خان
دفوائد عامی مدیر	: ص ، فضل حق خان
داحصائیی دتفتیش مدیر	: « ، غریب الله خان
دتجارتی اطاق رئیس	: ع ، ص نظام الدینخان
دکورسو مامور	: ص ، سید حسین خان
داحصائیی مدیر	: « ، ضیاءالدینخان
دتجارتی دمنازعاتو دفیصلی رئیس	: ع ، ص غلام فاروق خان

د هرات ولايت

نائب الحکومه	: و ، ج محمد کریم خان
مستوفی	: ع ، ص سید کمال خان
دامنیی قوماندان	: ح ، عبدالقادر خان
دمرافعی دمحکمی قاضی	: ف ، احمدعلیخان
دگمرك رئیس	: ع ، ص حاجی محمدعظیم خان
دمخابراتو عمومی مدیر	: « ، علی گل خان

دتحریراتو مدیر	ص ، عبداللطیف خان
دمخصوص قلم مدیر	« ، محمد اشرف خان
دمامورو مدیر	« ، محمدیونس خان
دمطبوعاتو مدیر	« ، میرعبدالعلیخان « شایق » هروی
دصحیی «	« ، همایون خان
داحصائیی دمدیریت کفیل	« ، فیض محمدخان
« « دتفتیش د مدیریت کفیل	« ، عبدالبصیر خان
دفوائد عامی مدیر	« ، محمد سرورخان
دعایداتو دمالیی مدیر	« ، محمد ابراهیم خان
دلیلیی دمکتب مدیر	« ، محمد اکرم خان
دکرهنی دمدیر کفیل	« ، غلام‌رسول خان
داطاق تجارت رئیس	ع ، ص حاجی سیدمحمد خان
دتجارتی دمنازعاتو دفیصلی رئیس	ع ، « ....

دمزار شریف ولایت

نائب الحکومه	و ، ج گل‌احمد خان
مستوفی	ع ، ص قطب الدینخان
دمرافعی دمحکمی قاضی	ف ، عبدالرحمن خان
دامنیی قوماندان	ح ، خواجه محمدنعیم خان
دحدودو دژاندارمی دقوماندان کفیل	ح ، دین محمد خان غندمشر
دگمرك عمومی مدیر	ع ، محمد هاشم‌خان
دعایداتو دمالیی عمومی مدیر	« محمد اسلم‌خان
دتحریراتو مدیر	ص ، عبدالسمیع خان
دمامورو مدیر	« ، نیاز محمدخان
دمطبوعاتو مدیر	« ، عبدالصمد خان « جاهد »
دصحیی مدیر	« ، عبدالرحیم خان
دمخابراتو مدیر	« ، غلام دستگیر خان
دفوائد عامی مدیر	« ، سید قاسم خان
داحصائیی مدیر	« ، محمد اسلم‌خان
دمعدن مدیر	« ، عبدالاحد خان

داحصائیی دتفتیش دمدیر کفیل	: ص ، عبدالعزیزخان
دخلم دلیلیی دمکتب دمدیریت کفیل	: « ، محمودخان
د کرهنی مدیر	: « ، محمد شریف خان
دتجارتی اطاق رئیس	: ع ، ص محمد عثمانخان
دتجارتی دمنازعاتو دفیصلی دریاست وکیل	: « ، فیض اللهخان
دروضی شریفی دچارو رئیس	: « ، ص نور محمد خان
داستخباراتو مامور	: ص ، عبدالاحد خان
دموزیم مامور	: « ، محمد سلیمخان

دمزار شریف د ولایت مربوطه لوی حاکمان :

دشبرغان دلوی حاکم وکیل	: ع ، محمد اسلم خان
د بلخ لوی حاکم	: ع ، ع محمد محبوب خان
دسمنگان لوی حاکم	: « ، « سراج الدینخان

دقطغن ولایت

نائب الحکومه	و ، ج عبدالحکیم خان
دمستوفی کفیل	ع ، غلام حسنخان
دامنیی قوماندان	ح ، حبیبالله خان
دمرافعی دمحکمی قاضی	ف ، پاینده محمد خان
دمعارفو رئیس	ع ، ص ، عبدالرحیمخان
دمطبوعاتو مدیر :	ص ، میر امین الدین خان «انصاری»
دتالقانو دمالکی دکان عمومی‌مدیر	ع ، سیدمومن شاهخان
دتحریراتو مدیر	ص ، غلام محمد خان
دمخابراتو دعمومی مدیر کفیل	ص ، محمدسرور خان
د کرهنی‌مدیر	ص ، عبدالرسول خان
داحصائیی مدیر	ص ، عبدالهادی خان
د « دتفتیش مدیر	ص ، عبدالاحمد خان

دناقلینو مدیر	ص ، نصرالله خان
دفوائدعامی «	ص ، حفیظ الله خان
دتخنکلو «	ص ، سید محسن خان
دشفاخانو سرطبیب اودصحیی مدیر	ص ، ډاکټر محمدعمر خان
دگمرك مدیر	ص ، علی محمد خان
دمساحت دلمړی څانګی مدیر	ص ، محمد علیخان
« ددوهمی « «	ص . عبدالعزیز خان
دخزانی مدیر	ص ، عبدالرؤف خان

دقطغن دولایتلوی حاکمان :

دتالقانو لوی حاکم	ع ، ع محمد اکرم خان
دقندوز « «	ع ، ع ، غلام قادر خان
دبغلان « «	ع ، ع ، عبدالشکور خان

دمشرقی ولایت

تنظیمیه رئیس	، ع ، ش ، س ، ع عبدالاحدخان لمړی فرقه مشر
مستوفی	، ع ، س عبدالکریم خان
د مرافعی دمحکمی قاضی	، ف ، محمد شریف خان
دامنیی قوماندان	، ح ، دین محمد خان
د مطبوعاتو مدیر	، ص ، گل پاچا خان «الفت»
د تحریراتو مدیر	، ص ، محمد شیرینخان
دفوائد عامی مدیر	، ص ، غلام حیدر خان
دا حصائیی مدیر	، ص ، . . . . .
د عایداتو دمالیی مدیر	، ص ، غلام قادرخان
دخزانی مامور	، ص ، . . . . .

دجنوبی ولایت

تنظیمیه رئیس او عسکری قوماندان	، ع ، ش محمدقاسم خان لمړی فرقه مشر
مستوفی	، ع ، ص نور محمدخان
د مرافعی دمحکمی قاضی	، ف ، فضل کریم خان
دامنیی د قوماندانی کفیل	، ش ، محمدخواجه خان

دتحريراتو مدير	: ص ، اختر محمد خان
دمخصوص قلم مدير	: ص ، محمد زمانخان
د گمرك مدير	: ص ، ميرا كبرخان
دمعارفو مدير	: ص ، محمدطاهرخان
دمطبوعاتو دمدير كفيل	: ص ، فدا محمدخان « صارم »
دصحيې مدير	: ص ، محمد آصف خان
دفوائد عامې مدير	: ص ، مدد خان
دمخابراتو مدير	: ص ، عبدالواحدخان
دقبائلو مدير	: ص . محمد اسلم خان
دكرهني مدير	: ص ، عبدالغفور خان
دماليانو مدير	: ص ، محمد يوسف خان
د استخباراتو مامور	: ص ، روشندل خان
دنا قلينو مامور	: ص ، نور محمد خان

دميمني اعلاحكومت

داعلى حاكم وكيل	: ع ، ص سعادت خان
سررشته‌دار	: « ، نصرالله خان
دمرافعې دمحكمې قاضي	: ف ، عبيدالرحمن خان
دامنيې قوماندان	: غ ، عبدالكريم خان
دمعارفو مدير	: ص ، ابوالخير خان (خيرى)
دمطبوعاتو مدير	: « ، محمد ناصر خان « غرغښت »
دشفاخانې سرطبيب	: « ، محمد ايوبخان
دگمرك مدير	: « ، نظرمحمد خان
دعايداتو اود ماليې مدير	: « ، عبدالعليخان
داطاق تجارت رئيس	: « ، مرتضى خان

دفراه اعلى حكومت

اعلى حاكم	: ع ، ع ، ص سيد عبدالله خان
سررشته‌دار	: ع ، محمد عثمانخان
د مرافعې دمحكمې قاضي	: ف ، مصلح الدينخان
دامنيې د قوماندان كفيل	: غ ، ميرحبيب اللهخان

د فوائد عامی مدیر	: ص ، محمد ابراهیم خان
د مخابراتو دمدیر کفیل	: ص ، حبیب الله خان
د کرهنی مدیر	: ص ، . . . . .
د عایداتو دمالیی مدیر	: ص ، عبد الرزاق خان
د صحیی مدیر	: ص ، احمد علیخان
د معارفو مدیر	: ص ، محمدایوب
د مطبوعاتو دمدیر کفیل	: ص ، عبد المنانخان «دردمند»
د گمرک مامور	: ص ، محمد ابراهیم خان
د احصائیی مامور	: ص ، محمد کبیرخان
د تفتیش مامور	: ص ، محمد شریف خان
د تحریراتو مامور	: ص ، محمد حکیم خان
خزانه دار	: ص ، محمد عزیز خان

د بدخشان اعلی حکومت

اعلی حاکم	: ع ، ع ، ص محمد سرور خان
د سررشته دار کفیل	: « ، عزیز احمد خان
د مرافعی دمحکمی قاضی	: ف ، محمد غوث خان
د ژاندارمی غند مشر	: ح ، محمد زمانخان
د امنیې قوماندان	: ش ، خورشید احمد خان
د مطبوعاتو مدیر	: ص ، محمد قاسم خان «واجد»
د کرهنی مدیر	: ص ، سید محمدخان «دهقان»
د صحیی مدیر	: « ، محمد شریف خان
د مخابراتو مدیر	: « ، محمد اسحق خان
د عایداتو دمالیی مدیر	: « ، عبدالخالق خان
د تحریراتو مامور	: « ، فتح محمد خان
د گمرک «	: « ، محمد رفیق خان
د فوائد عامی «	: « ، سیدمحمد عطا خان
د احصائیی «	: « ، سید محمد خان
د معارفو د مامور کفیل	: « ، محمد نادر خان
د استخباراتو «	: « ، صالح محمد خان
د تجارتی منازعاتو دفیصلی رئیس	: « ، عبدالشکور خان

دملي دوائرو تشكيلات
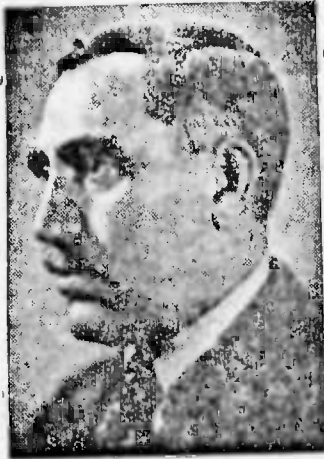
دملي شورا رياست

الف : رئيسه هيئت :

رئيس : ع ، ج س ، اسلطان احمدخان
لمړی معين : ع ، س ، محمد عزيز خان
دوهم » : ع ، » ، سيد عمر خان
سرمنشي : » ، » عبداللطيف خان
منشي : س ، حافظ محمد انور خان
دمجلس دخانګی مامور : س ، محمد داود خان
دکنترول مامور : س ، غلام دستګير خان
داوراقو مامور : » ، فيض محمد خان
داجرائيي سرکاتب : » . . . .

ع ، ج س ، ا سلطان احمدخان دملي شورا رئيس

S.Ex. Sultan Ahmed Khan
Président de la Chambre
des Députés

ب : دشپږمې دورې وکيلان :

دکابل دمرکز وکيل	:	ع ، محمد زمانخان
دشش کروهی	» :	» ، سيد معصوم خان
دپغمان	» :	» ، عبدالودود خان
دوردکو	» :	» ، عصمت الله خان
دلهوګرد	» :	» . . . .
دميدان	» :	» ، نصرالله خان
دسروبی	» :	» ، غلام حيدر خان
دچاريکارو	» :	» ، محمد کبير خان
دجبل السراج	» :	» ، ذوالفقار خان
دکوهدامن	» :	» ، مير عبدالحکيم خان
دريزه کوهستان	» :	» ، عبدالقادر خان
دتګاو	» :	» ، محمد طالب خان
دنجراب	» :	» ، عبدالمجيد خان

دسیغان او کهمرد	وکیل	: ع ، احمد جانخان
دپنجشیر	»	: » ، غلام حسین خان
دبامیانو	»	: » ، سید محمد طاهر شاه خان
د سرخ او پارسا	»	: » ، عبدالرزاق خان
دغوربند	»	: » ، محمد صدیق خان
دمقر	»	: » ، حاجی عبدالقیوم خان
دغزنی	»	: » ، جان محمد خان
دکتواز دده شینو	»	: » ، نور محمد خان
د » د کوچی	»	: » ، محمد یونس خان
ددایزنگی	»	: » ، سید غلام رضاء خان
دبهسودو	»	: » ، محمد علی خان
دیکاولنگ	»	: » ، نوروز علیخان
دجاغوری	»	: » ، محمد ابراهیم خان
دوند	»	: » ، سید تاج محمد خان
دسپین بولدك	»	: » ، آقامحمد خان
دتیرین	»	: » ، شیر علیخان
دکشك نخود	»	: » ، عبدالعزیز خان
دارغستان	»	: » ، عبدالواحد خان
ددهلی	»	: » ، محمد زمان خان
دده راود	»	: » ، دوست محمد خان
دگرشك اوپشت رود	»	: » ، دین محمد خان
د زمین داور	»	: » ، عبدالعزیز خان
دگرم سیر	»	: » ، محمدایوب خان
دکیزاب	»	: » ، حاجی فیض الحق خان
دارزگان	»	: » ، عبدالجلیل خان
دترنك اوجلدك	»	: » ، اختر محمد خان
داجرستان	»	: » ، نیاز محمد خان
دقلات	»	: » ، شاد محمد خان
دپشت رود دکوچی	»	: » ، ولی محمد خان

د کلات د کوچی	وکیل	ع ، عبدالسلام خان
د هرات د مرکز	»	» ، سعدالدین خان
د بلوکات د مرکز	»	» ، حاجی غلام حیدر خان
دغور	»	» ، سید محمد ابراهیم خان
د شینډنډ	»	» ، غلام رسول خان
د غوریان	»	» ، حاجی عبدالشکور خان
د کشك او ګلران	»	» ، عنایت الله خان
د نوی کلا	»	» ، میرعلم خان
داوبی	»	» ، سعدالدین خان
د تولك	»	» ، جهان شیر خان
د شهرك	»	» ، محمد انور خان
د چخچران	»	» ، محمد حسین خان
د بالا مرغاب	»	» ، عبدالرحمن خان
دمزارشریف د مرکز	»	» ، محمد یعقوب خان
د نهر شاهی	»	» ، سید محمد داؤد خان
دسنګ چارك	»	» ، عبدالقهار خان
د خلم	»	» ، سید مراد خان
دسمنګان	»	» ، سید محمد صادق خان
د سرپل	»	» ، عبدالجبار خان
د آقچی	»	» ، حاجی عبدالبصیر خان
د دولت آباد	»	» ، محمد مراد خان
د درهٔ صوف	»	» ، محمد رحیم خان
دشبرغان	»	» ، میر محمد اسلم خان
دبلخ	»	» ، محمد رسول خان
دخان آباد د ښار	»	» ، محمد صدیق خان
د قندوز	»	» ، عبدالحکیم خان
د نهرین	»	» ، سید مراد خان
داندراب	»	» ، بابه خان
د تالقان	»	» ، محمد عمرخان

دحضرت امام صاحب وکیل	ع . داراب الدین خان
د چال او اشکمش »	« . میر عبدالوهاب خان
د رستاق »	« . سید قاسم خان
د ینگی کلا »	« . عبدالغفور خان
د جلال آباد دښار »	« . محمد رسول خان
د سره رود »	« . عبدالغفار خان
د لغمان »	« . عبدالرشید خان
د نورستان »	« . ولی محمد خان
د خوگیانو »	« . الو خان
د شنوارو »	« . فقیرمحمد خان
د مهمند ری »	« . ننگنهارخان
د رود اتو »	« . سید عبد الاحدخان
د کامی »	« . عبدالحکیم خان
د اسمار »	« . عبدالخالق خان «اخلاص»
د پیچ د دری »	« . فضل جمیل خان
د خاص کنړ او کوز کنړ »	« . محمدیعقوب خان
د بر کنړ اوسین دری »	« . سردار خان
د غلجائیو حصارك »	« . محمود خان
د ننگنهاری کوچیانو »	« . گل اصغرخان
د گردیز »	« . شیرمحمد خان
د زرملی »	« . حضرت محمد خان
د خوست د متون »	« . میرا پادشاه خان
د تنیو »	« . بهرام خان
د ارگون »	« . حبیب الله خان
د ځدرانو »	« . شاه بهرام خان
د منگلو »	« . حیدر خان
د ځاځیو »	« . صاحب جانخان
د خوکنیو »	« . محمد شریف خان

د بدخشان د مرکز وکیل	ع • عبداللطیف خان
د جرم »	» • محمد ایوب خان
د درواز »	» • عبدالسلام خان
د واخان او زیباك »	» • آدینه بیگ خان
د درایم او کشم »	» • مولوی عبدالحمید خان
د میمنی د مرکز »	» • حاجی عزیز الله خان
د تگاب شیرین »	» • سید ابوالخیر خان
د اندخوی »	» • پنجی خان
د درزاب او گرزیوان »	» • عبدالرحیم خان
د قیصار »	» • سید امان الله خان
د فراه د مرکز »	» • محمد یاسین خان
د چخانسور »	» • دوست محمد خان
د بکوا او خاشرود »	» • عبدالحمید خان

د اعیانو مجلس

ع ، ج ، س ، ع فضل احمد خان « مجددی »
د اعیانو د مجلس رئیس
S. Ex Fazl Ahmad Khan
Président du Sénat

رئیسه هیئت :

رئیس : ع ، ج ، س ، ع فضل احمد خان « مجددی »
اومړی معاون : ع ، س عبد الجبار خان
دوهم معاون : « ، « حافظ عبد الغفار خان
د مجلس منشی : « ، میرزا محمود خان

د مجلس اعضا :

عضو : ع ، خواجه جانگل خان
« : « ، عبد الحکیم خان
« : « ، عبد الغفور خان
« : « ، معاذ الله خان
« : « ، حاجی شرف الدین خان
« : « ، عبد الحکیم خان
« : « ، ایشان امان الدین خان
« : « ، جان محمد خان
« : « ، نظر محمد خان
« : « ، محمد منیر خان
« : « ، درویزه خان
« : « ، آخندزاده محمد رسول خان
« : « ، حاجی عبد الحکیم خان
« : « ، عبد الستار خان
« : « ، علی احمد خان
« : « ، محمد حسن خان
« : « ، محمود اکبر خان

ددربار وزارت

وزیر ، ع ، ج ، والاحضرت سردار احمدشاه‌خان

امری معین ، ع ، ج ، محمدحیدر خان

دوهم « : « ، ص ، امین‌الله‌خان

ناظم ، ع ، محمدآصف خان

دتنظیماتو مدیر : ص ، محمدزمان خان

دمخصوص قلم مامور : ص ، میر علی‌احمد خان

دتشریفاتو مدیر : ص ، نعمت‌الله خان

داجرائیی « : « ، شیراحمد خان

دتشریفاتو معاون : « ، عبدالله خان

« « : « ، غلام نبی خان

د کنترول مدیر : « ، میر امام‌الدین خان

د دواخانی عمومی مدیر : ع ، میرعبدالغنی خان

ع، ج والاحضرت سردار احمدشاه‌خان

ددربار وزیر

S. A. Ahmad Chah Khan

Ministre de la Cour

دتحریراتو اود اوراقو مدیر : ص ، محمدعظیم خان

دنقلیی مدیر : « ، میراکبر خان

دخزانی « : « ، عبدالباقی خان

دبخلی د کارخانی ناظر : « ، محمدعثمان خان

فراشباشی : « ، عبدالرشید خان

دشاهانه حضور مصاحبین

ع ، ج ، سردار احمدعلی خان

ع ، ع ، ش ، س ، ع محمد انور خان

ع ، ص ، سردار محمدحکیم خان

« « « « محمداکبر خان

« « « عبدالرزاق خان

« « « حاجی محمدنواب خان

شاهی دارالتحریر

سر منشی ع ، ج عبدالهادی خان « داوی »

دشاهی دارالتحریر مشاور

دلمری معین به حیث ، ع،ص سراج الدینخان « سعید »

دلمری خانگی مدیر ددوهم

معین به حیث ، ع ، ص حافظ نورمحمد خان

د دوهمی خانگی مدیر ، « ، عبدالقدوس خان

داوراقو « « « « غلام قادر خان

دعرایضو « « ص ، عبدالنبی خان

دملوکانه حضور دپښتو

کورس معلم ، ع ، مولوی صالحمحمد خان

د شاهانه حضور حربی سریاوریت

سریاور ، ع،ش عبدالغفور خان لمری فرقه مشر

لمری یاور ، ع،ش ،ص ،ع فیض محمد خان لمری فرقه مشر

حربی یاور ، ح ، محمدحسین خان لمری غندمشر

« « ش ، گلبدین خان کندک مشر

« « « درمحمد خان

دتحریراتو مامور ، ص ، پاینده محمد خان

ع،ج ، عبدالهادیخان « داوی » دهمایونی حضور سرمنشی

S. Ex. Abdul Hadi Khan

Davi Secretaire Privé

de Sa Majesté

دشاهانه حضور دخصوصی تحریراتو ریاست

رئیس	ع ، ص ، میرعبدالعزیز خان
اداری مدیر	ص ، محمدحسن خان
ابتدائی مامور	ص ، خواجه تاج الدین خان
«	ص ، رجبعلی خان
«	ص ، محمدعارفخان
«	ص ، خوشدلخان

د دربار په وزارت کښې مقرری

ع • محمد آصف خان ناظم

ع • میرعبدالغنی خان دحضور ددرملتون عمومی مدیر

ع • دکتور نظام الدینخان

نوی مقرری

ع ، غلام یحی خان د هرات
د بلدیې رئیس

ع ، احمد قلیخان د کابل د گمرک
دریاست کفیل

د داخلی روزنامو او مجلو لیکوونکی

الف مرکز :

داصلاح روزنامه : مدیر او لیکوونکی ښاغلی محمد قدیر خان «تره کی»
دانیس « « : « « ښاغلی محمدهاشم خان « پردیس »
د آریانا دمیاشتنی مجله : « « ښاغلی علی احمد خان « نعیمی »
د کابل د پنځلس ورځنی مجله : داخلی مدیر او مهتمم یار محمد خان «نظامی»
د پښتو ټولنی دعمومی مدیریت څخه نشریږی
داقتصاد د پنځلس ورځنی مجله : داخلی مدیر غلام دستگیر خان «اوریا»
دملی اقتصاد دوزارت د اطلاعاتو له
عمومی مدیریت څخه نشریږی .
داردو میاشتنی مجله : له ریاست ارکانحرب څخه نشریږی
دروغتیا : دحفظ الصحی د عمومی مدیریت د نشریاتو
له څانگی نشریږی
دپښتون ږغ « « : لیکوونکی ښاغلی غلام جیلانی خان «اریزوی»
افغانستان دری « « : د نشریاتو د دریمی څانگی څخه نشریږی
آریانادائرة المعارف : د دائرة المعارف دانجمن له خوا نشریږی
دپوهنځی مجله دری میاشتنی مجله : دفاکولتی حقوقو له خوا نشریږی

ب ـ ولایات:

دطلوع افغان دقندهار روزنامه : مدیر او لیکوونکی ښاغلی محمد یوسف خان «ایازی»
داتفاق اسلام دهرات « : « « ښاغلی عبدالملیخان «شایق» هروی
دمزارشریف بیدار په هفته کی دوه واری « : « « ښاغلی عبدالصمد خان « حامد »
د قطغن اتحاد « « « : « « ښاغلی میر امین الدین خان «انصاری»
دمشرقی اتحاد هفته کی جریده : « « ښاغلی گل پاچا خان « الفت »
دجنوبی وړانگه « « « : د « کفیل ښاغلی فدا محمد خان «صارم»
دمیمنی ستوری « « « : مدیر « محمد ناصر خان « غرغښت »
د فراه « سیستان » « « « : د مدیر کفیل « عبدالمنانخان « دردمند »
بدخشان هفته کی جریده : مدیر او لیکوونکی ښاغلی محمد قاسم خان «واجد»

دافغانستان بانك

۱ : ــ دعالی شورا هیئت :

دمجلس رئیس : ع ، ج ، س ، ا میرزا محمد خان ددولت وزیر

درئیس کفیل : » ، » ، » ، » علی محمد خان دخارجه چارو وزیر

» : » ، » محمد کبیر خان دفوائد عامی وزیر

» : » ، س نجیب الله خان دمعارفو دوزارت کفیل

» : » ، س عبدالحی خان عزیز دملی اقتصاد دوزارت معین

» : » ، » غلام حیدر خان دملی بانك کفیل

» دسامع بحیث : » ، » غلام مجتبی خان دعمومی محاسباتو دتفتیش رئیس

۲ : ــ دنظار هیئت :

رئیس : » ، س عبدالوهاب خان دمالیې دوزارت دوهم معین

عضو : » ، » غلام مجتبی خان دعمومی محاسباتو دتفتیش رئیس

» : ع ، خواجه عبدالقیوم خان دحربیې دوزارت دکنترول عمومی مدیر

» : » ، س غلام سخی خان دمالیې دوزارت دمحاسباتو رئیس

» : » ، غلام رسول خان دفوائد عامی دوزارت د کنترول عمومی مدیر

۳ : ــ د ذخیری پشتوانی او دبانك نوټو مراقبت دهیئت :

عضو : ع ، ج میر محمد حیدر خان د مالیې وزیر

» : » ، س محمد عمر خان دافغانستان دبانك کفیل

» : » ، » غلام مجتبی خان **دعمومی** محاسباتو دتفتیش رئیس

» : » محمد یاسین خان

» : » ، میر محمد علیخان دبهسودو دشورای ملی وکیل

» : » ، س نظر محمد خان دتولو خزانو رئیس

بیلانس سال ۱۳۲۵ - د افغانستان بانک

دارائی :

۱- موجود صندوق در مرکز و نمایندگیهای داخله و خارجه وبانکهای معامله دار ما در داخل وخارج — ۳۴۵۲۴۸۵۲۹/۰۲ - افغانی

۲- طلا و نقره ذخیره پشتوانه نوت در موجودی ما بمرکز وخارج ۵۷۶۸۵۰۵۲۴/۶۰ - ″

۳- قرضه ما به دوائر و موسسات صناعتی وتجارتی ۱۸۲۲۱۲۱۸۰/۵۲ - ″

۴- اشتراک به موسسات صناعتی ۲۶۰۲۳۴۷۵/- - ″

۵- جایداد منقول صد فیصد استهلاک شده قیمت جایداد غیرمنقوله بعد از وضع استهلاک تدریجی ۷۵۹۷۵۷/۰۴ - ″

جمع کل دارائی ما ۱۱۳۵۱۰۴۴۸۶/۱۸ - افغانی

بدہی ما :

۱- از سرمایه تادیه شده ۱۲۰۰۰۰۰۰۰/- - افغانی

۲- از ذخیره پس انداز بانک ۴۳۳۶۴۲۵/۶۹ - ″

۳- از نشریات بانکنوت ذریعه دولت و بانک ۷۹۹۹۹۵۱۱۰/- - ″

۴- از مشتریان خود به افغانی واسعاری که اسعار آن بقیمت روز تبدیل شده ۱۴۶۰۵۲۶۰۲/۱۶ - ″

۵- از امانت های مفادی وغیر مفادی - ۴۶۲۳۵۶۱۷/۴۷ - ″

۶- منافع سنویه - ۱۸۴۸۴۷۲۰/۸۶ - ″

جمع کل بدہی ما ۱۳۵۱۰۴۴۸۶/۱۸ — افغانی

٤ : ـ دبانك عامل هيئت:

رئيس : ع ، ج ، ا ، ع عبدالمجيد خان دملي اقتصاد وزير

درئيس كفيل : « ، ص سردار محمد عمرخان

امري معاون : « ، « محمد عليخان

دوهم معاون : ع، ص حبيب الله خان

٥ ـ دبانك دمركزي دوائرو مشران :

دمحاسبي او د كنترول عمومي مدير : ....

داجرائي عمومي : ....

دتولو خزانو خزانه دار : ع ، ص نظر محمد خان

دمامورينو مدير : ص ، حفيظ الله خان

دتحريراتو مدير : « ، محمد حيدر خان « نيسان »

داعتباراتو دمديريت كفيل : « ، عبدالغفور خان

دتفتيش مدير : « ، سيد اسحق خان « بري »

دكنترول مدير : « ، سيد احمدعليشاه خان

دمحاسبي مدير : « ، صالح محمد خان

دخارجه دارتباطو دمديريت كفيل : « ، جنت خان

دخزاني داجرائيي دمديريت كفيل : « ، مانك چند

دافغانستان دبانك نمايندگان :

دقندهار دنمايندگي داوي مديريت كفيل : ص ، صلاح الدينخان « طرزي »

دهرات دنمايندگي كفيل : « ، سعدالدينخان

دمزارشريف دنمايندگي د مديريت كفيل : « ، جمعه خان

داندخوي « « « : « ، محمد حسين خان

داقچي « « « : « ، سيد محمد شريف خان

دملکی ماموورینو د عمومی محاکماتو ریاست

رئیس دلمړی رتبې بحیث : ع ، ص یار محمد خان
معاونددوهمې رتبې بحیث : « ، « محمد شفیع خان

دتمیز دمحکمې ریاست :

رئیس : ....
عضو دعمومی مدیر بحیث : ....
« د انتهائی « « : ص ، فقیر محمد خان
« « « « : « ، محمد شریف خان
« دابتدائی « « : « ، ....
« « « « : « ، ....

دمرافعې دمحکمې ریاست :

رئیس ددریمې رتبې بحیث : ع ، محمد صدیق خان
عضو دخلورمې « « : ص ، محمد عمر خان
« دپنځمې « « : « ، .....
« « « « : « ، .....

دابتدائی دمحکمې ریاست :

رئیس ددریمې رتبې بحیث : ع ، میر محمد شاه خان
عضو دخلورمې « « : ص ، خداداد خان
« دپنځمې « « : « ، .....
« « « « : « ، محمد طاهر خان
« دخلورمې « « : « ، عبدالله خان

دمحاسباتو دعوی تفتیش ریاست

عمومی رئیس دلمړی رتبې بحیث : ع ، ص غلام مجتبی خان
معاون ددوهمې رتبې بحیث : « ، .....
دتحریراتو مدیر دخلورمې رتبې بحیث : ....

عضو ددریمی	رتبی په حیث	: ع ۰ سید ابراهیم خان عالمشاهی
» »	» »	: » ۰ عبدالسلام‌خان
» »	» »	: » ۰ محمد ابراهم خـان
» »	» »	۳ نفر : ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰
» دڅلورمی	» »	: ص ۰ غلام دستگیر خـان
» »	» »	: » عبدالرحمن خـان
» »	» »	: » غوث الدینخان
» »	» »	: » ۰ عبدالصمد خان
» »	» »	: ۲ نفر ۰ ۰ ۰ ۰
» پنځمی	» »	: » ۰ پیرمحمدخان
» »	» »	: » ۰ عبدالخالقخان
» »	» »	: » ۰ عبدالحسین خان
» »	» »	: » ۰ گل احمد خان
» »	» »	: » ۰ صالح محمد خان
» »	» »	: » ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰

دقبائلو ریاست

رئیس	: ع ۰ ش محمد شاه خان امری فرقه مشر
معاون	: ح ۰ شیر باز خان « غند مشر
دمشرقی دقبائلو مدیر	: ص ۰ غلام رسول خان
دجنوبی » »	: » ۰ محمد اسلم خان

داولمپیك ریاست

رئیس	: ع ص محمد یوسف خان
معاون دپنځمی رتبی په حیث	: ص ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰
دتربیې مدیر دڅلورمی رتبی په حیث	: » ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰

دسپورت دفابریکی مدیر

مدیر دپنځمی رتبی په حیث	: ص سید علی باباخان

د مالیاتو دعایداتو ریاست

رئیس : ع ، س عبدالغفور خان

عمومی مدیریتونه :

د مرکزد تشخیصیې د امری خانګی عمومی مدیر : ع ، محمد رسول خان
» » دوهمی » » » : جلال الدین خان

د مرکز اداری مدیریتونه :

د تشخیصیې د ۳ خانګی مدیر	: س ، محمد مهدیخان
» ٤ »	: » ، فضل احمد خان
» ٥ »	: » ، عبدالاحد خان
داجرائیې او مامورینو »	: » ، عبدالشکور خان
د کنترول »	: » ، نوراحمد خان
د اوراقو »	: » ، حفیظ الله خان
د مخصوص قلم »	: » ، فیض محمد خان
د ولایاتو د امری خانګی	: » ، عبدالغفور خان
دوهمی »	: » ، عبدالقدیر خان
» » ۳	: » ، نادر احمد خان

د بلدیې ریاست

رئیس : ع ، س عزیز الله خان

معاون : . . . . .

مرکزی دوائر :

د کنترول مدیر	: س ، عبدالقدیر خان
د اجرائیې »	: » ، فقیر محمد خان
د تفتیش »	: » ، محمد هاشم خان
د تنظیفاتو »	: » ، عبدالاحمد خان
سرطبیب دعمومی » یحیث	: ع ، عبدالظاهر خان

عضو	ددریمی	رتبی	په حیث	: ع . سید ابراهیم خان عالمشاهی
»	»	»	»	: « . عبدالسلام خان
»	»	»	»	: « . محمد ابراهم خان
»	»	»	»	۳ نفر : . . . . . .
»	دڅلورمی	»	»	: ص . غلام دستگیر خان
»	»	»	»	: « عبدالرحمن خان
»	»	»	»	: « غوث الدینخان
»	»	»	»	: « . عبدالصمد خان
»	»	»	»	: ۲ نفر . . . .
»	پنځمی	»	»	: « . پیرمحمدخان
»	»	»	»	: « . عبدالخالقخان
»	»	»	»	: « . عبدالحسین خان
»	»	»	»	: « . گل احمد خان
»	»	»	»	: « . صالح محمد خان
»	»	»	»	: « . . . . . .

دقبائلو ریاست

رئیس : ع . ش محمد شاه خان امری فرقه مشر

معاون : ح . شیر باز خان « غند مشر

دمشرقی دقبائلو مدیر : ص . غلام رسول خان

دجنوبی « « : « . محمد اسلم خان

داولمپیك ریاست

رئیس : ع ص محمد یوسف خان

معاون دپنځمی رتبی په حیث : ص . . . .

دتربیې مدیر دڅلورمی رتبی په حیث : « . . . .

دسپورت دفاتریکی مدیر

مدیر دپنځمی رتبی په حیث : ص سید علی بابا خان

د ماضی تصفیې مامور	: ص ، سلام الدینخان
د احصائیې »	: « ، عبدالغیاث خان
د تحصیلی »	: « ، سید احمدخان
د اوراقو »	: « ، عبدالرؤف خان
د تحریراتو »	: « ، غلام حسن خان
د صحیې »	: « ، سید مظفرالدینخان
د صحیې د کنترول مامور	: « ، رکن الدین خان
د زوړ ښار داجرائیې مامور	: « ، نور احمد خان
داسفلت مامور	: « ، فقیرمحمد خان
د جشن د خانګی سر کاتب	: « ، رحمت الله خان
د تعمیراتو « »	: « ، محمد آصف خان

د ١٤ ګونو ناحیو مامورین:

د لمړی ناحیې مامور	: ص محمد امان خان
د دوهم » »	: « محمدهاشم خان
د دریم » »	: « ، فقیر محمد خان
د خلرمی » »	: « ، سید عمر خان
د پنځمی » »	: « ، احمد جانخان
د شپږمی » »	: « ، نصرالدینخان
د ۷ » »	: « ، محمد اسماعیل خان
د ۸ » »	: « ، عبدالرسول خان
د ۹ » »	: « ، خانولیخان
د ۱۰ » »	: « مسافر خان
د ۱۱ » »	: عبدالقیوم خان
د ۱۲ » »	: « ، عبدالغیاث خان
د ۱۳ » »	: « ، مهمند خان
د ١٤ » »	: « ، عبدالواحد خان

امور وزارت جلیلهٔ خارجه

وزارت جلیلهٔ خارجه که ازسیاست صلح خواهانهٔ حکومت متبوع و آرزو های قلبی ملت افغانستان تأسی جسته وهمیشه تمام مساعی خود را معطوف بطرفداری صلح و سلم نموده ومینماید، وازهمین باعث است که ادامهٔ روابط دوستانه اوبادول همسایهٔ ومتحابه و سائر ملل صلح دوست عالم روزبروز مستحکم ترشده میرود، که اینك رؤس اجراآت مهمهٔ سال ۱۳۲۶ شعبات وزارت جلیلهٔ خارجه را ازنظر قارئین محترم قرار ذیل گذارش میدهیم :

مدیریت عمومی سیاسی:

۱ - عزیمت ع ، ج وزیر صاحب فوائد عامه بامریکا، بتاریخ ۱۳ عقرب ۱۳۲۶ جهة مذاکره دراطراف مسئلهٔ آب هیرمند که ازمدتی باینطرف بین حکومت ما وحکومت ایران در بارهٔ آن گفتگو جریان دارد بامریکا، عزیمت کرده اند تا در آنجا با نمایندگان حکومت ایران دربارهٔ حل اینقضیه نظر بمعاهدات گذشته واوضاع فعلیه و امکانات آینده ازطریق دوستانه مفاهمه نمایند .

۲- بتاریخ ۳۰ سنبله حکومت پادشاهی افغانستان حکومت جمهوریه اند و نیز یارا برسمیت شناخت .

۳- موضوع قضایای لاینحل سرحدی بین حکومتین افغانستان وایران است که از سالیان دراز ملتوی مانده واخیراً ازطرف حکومت متبوعهٔ ماوحکومت ایران تصمیم گرفته شد که جهة حل وتصفیهٔ قضایا کمیسیونی تعیین و شروع بکار نمایند چنانچه از طرف وزارت امور خارجه بتاریخ ۴/ ۱۱ / ۲۶ ص، محمد اشرفخان بحیث رئیس کمیسیون افغانی بسفار تکبرای ایران مقیم کابل معرفی گردیده وسفارتکبرای ایران آقای سرکار سرهنگ اخوی را بحیث رئیس کمیسیون خود تعین نموده اند .

۴ - اعزام کمیسیون مختلط اساسی افغانی وشوروی در تاشکند وتعیین ده ده هیئتهای فرعی طرفین بده نقطهٔ سرحد جهة روشن نمودن علایم سرحدات طرفین نظر بمعاهده وموافقهٔ تاریخی ۲۳ جوزا ۱۳۲۵ که ازطرف ع ، ج ، سلطان احمدخان سفیر کبیر افغانستان در مسکوو ع ، ج ، آقای مولوتوف وزیر امور خارجیهٔ دولت اتحادیه شوروی در مسکو امضاء شده بود حکومتین فوق الذکر تصمیم گرفتند که یك یك کمیسیون از طرفین تعیین وبرای فراهم نمودن تسهیلات تسریع وروشن نمودن خطوط خشکه وآبی بتاشکند فرستاده شوند.

چنانچه ازطرف حکومت افغانستان کمیسیونی تحت ریاست ع. ش. عبدالقیوم خان فرقه مشر اول و ازطرف حکومت اتحاد شوروی آقای دولیا مستشار سفارتکبرای شوروی مقیم کابل انتخاب و به تاریخ ۲۹ حمل ۲۶ بتاشکند اعزام گردیدند کمیسیونهای طرفین درشهر تاشکند اجتماع نموده بعد از تعاطی اعتبار نامه های خویش شروع به جلسه نمودند وبرای اینکه امورات روشن نمودن سرحد بسرعت انجام شود فیصله نمودند که بایستی ده کمیسیون فرعی‌ازطرف افغانستان وده کمیسیون فرعی ازجانب حکومت شوروی انتخاب وبه‌ده نقطهٔ سرحد اعزام شوند چنانچه پس از موافقهٔ مقامات عالیه طرفین ده‌ده کمیسیون فرعی را انتخاب و کمیسیونهایمذکور به‌ده نقطهٔ سرحد اعزام وبتاریخ ۱۰ جوزا ۲۶ شروع بکار نموده وبتاریخ اخیر دلو ۲۶ امورات محولهٔ خود ها را انجام دادند اوراق و پروتوکولهای ترتیب شدهٔ آنها بغرض ثبت وتصدیق کمیسیون اساسی بتاشکند فرستاده شده است کار ات کمیسیونهای اساسی در تاشکند جاریست که البته پس از انجام امورات محولهٔ خود بمرکز عودت‌مینمایند.

۵ ـ امضای موافقه نامه رادیوتلگرافی بین حکومت پادشاهی‌افغانستان ودولت‌اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی.

بتاریخ ۲۳ حمل ۲۶ ۱۳ ازطرف وزارت مخابرات دولت پادشاهی افغانستان ع.ج.سردار عالی غلام یحیی خان وزیر مخابرات واز طرف دولت اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی ع.ج. آقای باکولین سفیر کبیراتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی مقیم کابل موافقه‌نامهٔ رادیو تلگرافی رادرعمارت وزارت‌امور خارجهٔ دولت‌پادشاهی‌امضاء نمودند.

۶ ــ بتاریخ ۲۰ عقرب عالیقدر جلالتماب نجیب‌الله‌خان کفیل وزارت معارف ازطرف حکومت متبوع ما بحیث نماینده فوق العاده بنزد جلالتماب آقای محمد علی جناح گورنر جنرال دومینیون پاکستان تعین شده وبه صوب کراچی حرکت نمودند تانسبت به روابط ذات البینی

مملکتین افغانستان ومملکت جوان و برادر اسلامی پاکستان مذاکرات مستقیم بااشخاص مسئول مملکت مذکور نموده واسباب هرگونه غلط فهمی وسوء تفاسیر راکه‌در عدم مفاهمه ویا بکار بردن اغراض سیاسی از جانب دیگران بین این دو مملکت همجوار رخ داده رفع و نقطهٔ نظر افغانستان ومطالب حقیقی اورا بدولت مذکور تشریح نماید چنانچه جلالتماب موصوف درمدت - اقامتشان در کراچی باقائداعظم جلالتماب آقای محمدعلی‌جناح ودیگر زعمای حکومت پاکستان مذاکره ومفاهمه نموده‌ومطالب حقیقی‌افغانستان راتشریح نموده وبتاریخ ۵ دلو دوباره بمرکز افغانستان تشریف آورده ونتایج مذاکرات شانرا بهرادیو کابل برودکاست نمودند .

مدیریت عمومی بین‌المللی :

الف شعبهٔ یونو :

در جملهٔ اجراآت وزارهٔ خارجیه در ساحهٔ بین‌المللی که در جریان سال۲۶ بتوسط شعبهٔ یونو بعمل آمده است . مهمتر ازهمه تشکیل نمایندگی دائمی افغانستان در نزد سازمان ملل متحده میباشد چنانچه شعبهٔ محترمه سالنامهٔ ریاست‌مطبوعات برحسب اقتضای مسلک ومرام کتاب مذکور طوریکه لازم شمارند در اطراف آن تبصره ونگارش خواهند فرمود .

بهر حال اینک صورت اجراآت سال ۲۶ را بترتیب تاریخ وبطور اختصار ذیلاً مینویسیم .

اول - کمیتهٔ مقدماتی کنفرانس تجارت بین‌المللی ازتاریخ ۲۰ حمل (۱۰ اپریل ۴۷) تحت‌نظر یونو درجینوا تشکیل جلسه وتقریباً ناسه ماه بجلسات خوددوام داده از یکطرف بقرار پروگرام مرتبه مسوده منشور تجارتی بین‌المللی‌را حاضر کرد واز طرف دیگر انعقاد قرار داد های دو جانبه راجع به اتحادیه های گمرکی را در بین اکثری از ممالک تجارتی بزرگ تشویق وتعقیب نمود . دراینکنفرانس مقدماتی از افغانستان نیز دعوت بعمل آمد وبرطبق فیصلهٔ حکومت یك هیئت نمایندگان سامی بهجینوا اعزام گردیده بکنفرانس مذکور اشتراك ورزیدند بقرار ذیل :

الف - ع ، ج ، س ، ا والاحضرت سردار محمد نعیم‌خان وزیر مختار اعلیحضرت درلندن بحیث رئیس هیئت .

ب - ع ، ج محمداکرم خان وزیر مختار اعلیحضرت در روما عضو هیئت .

ج - آقای عبدالرحمن‌خان پژواك اتاشه در وزارتمختاری افغانی مقیم‌لندن عضو هیئت .

دوم - کنفرانس بین‌المللی پاسپورت وتسهیلات سرحدی بتاریخ ۲۴ حمل (۱۴ اپریل) در جینوا انعقاد یافته ازطرف افغانستان عالیقدر آقای اسلام بیگخان مستشار وزارتمختاری

افغانی در پاریس بحیث نمایندهٔ مشاهد در آن شمولیت در اینجا تمثیل نمود قرار معلوم سفارشاتی که کنفرانس متخصصین مزبور منباب تسهیلات در مسافرتها تجویز و بحکومات تقدیم نموده است بطور اساس مورد قبول دوائر مربوطه واقع گردیده است .

سوم ـ کنوانسیون بین‌المللی راجع بمصئونیت ها وامتیازات سیاسی ساز مان ملل متحده واعضای اداری آن بقرار سفارش اسمبلی عمومی بتاریخ ۲٤ حمل (۱٤ اپریل) از طرف مجلس عالی وزرا تصویب وبعد از طی مراحل اصولی بتاریخ ۲٤ جوزا (۱۵ جون) الحاقنامهٔ رسمی این کنوانسیون بامضای مبارك ذات اشرف ملوکانه بسکرتاریای یونو صادر گردیده است .

چهارم ـ اسمبلی عمومی فوق‌العادهٔ یونو که بموجب اکثریت آرای دول عضو باحضار آن تصمیم گرفته شد بتاریخ ۷ ثور (۲۸ اپریل) در لیك سکسس (نیو یارك) انعقاد یافته برقضیهٔ فلسطین غور ومذاکره نمود ـ درین اسمبلی ازطرف افغانستان ع ، ج ، س ، ا ، عبدالحسین خان عزیز وزیر مختار اعلیحضرت در واشنگتن حضور بهمرسانیده تمثیل کردند .

پنجم ـ کنگرهٔ دوازدهم پوستی بین المللی بتاریخ ۱۵ ثور (٦ می) در پاریس اجتماع نموده وطبق دعوت اتحادیهٔ بین المللی پوستی مقیم برن از طرف افغانستان ع آقای اسلام بیک خان مستشار وزارتمختاری اعلیحضرت درپاریس با آقای عبدالقیوم خان مدیر ارتباط خارجهٔ وزارتمخابرات درجلسات کنگرهٔ مزبوره شمولیت ورزیدند قرارمعلوم کنوانسیون عمومی پوستی و نظامنامهٔ مربوط به پارسلات پوستی بارکلمانهای اجرائیه مقررات مربوط بحمل ونقل پوسته فضائی و پروتوکولهای نهائی آن که بتاریخ ۱۲ سرطان (۵ جولائی) ترتیب گردید از طرف نمایندگان افغانی بامضا رسیده وفعلا تحت غور مجالس مقننه میباشد که عنقریب بطور رسمی تصدیق خواهد شد .

ششم ـ کنفرانس بین المللی بتلی کامیونی کیشن بتاریخ ۲٤ ثور (۱۵ می) دراتلانتیك سیتی (نیوجرسی) انعقاد یافت و ازطرف افغانستان آقای عبدالقیوم خان سرکاتب وزارت مختاری اعلیحضرت مقیم واشنگتن بحیث نمایندهٔ مشاهد دران شمولیت ورزیده است .

هفتم ـ بغرض قیام روابط قریبتر وتوسیع ساحهٔ همکاری « باسازمان ملل متحده » حکومت افغانستان درظرف امسال تصمیم گرفت تانمایندگی دایمی خویش را در نزد اینموسسه تشکیل نماید . همانبود که بالاخره از حضور اعلیحضرت همایونی تشکیل نمایندگی مذکوره منظور و بتاریخ اول سرطان (۲٤ جون) ع ، ج عبدالحمید خان عزیز معین اول وزارت خارجه را که قبلا نیز در مجلس اقوام سمت نمایندگی دائمی افغانستان را داشتند بحیث نماینده دائمی افغانستان دریونو مقرر فرمودند . قرارمعلوم جلالتماب موصوف بتاریخ ۲۸ اسد (۲۲ آگست)

به نیویارک وارد گردیده معرفی نامهٔ خودرا به آقای تریگولی منشی عمومی سازمان ملل‌متحده تفویض و بلافاصله بکار خود آغاز نموده اند .

هشتم - دومین اسمبلی عمومی عادی یونو حسب معمول بتاریخ ۲۳ سنبله (۱٦ سپتمبر) در لیك سکسس افتتاح گردیده تاماه جدی (دسمبر) دوام داشت .

ذوانیکه درین اسمبلی ازطرف افغانستان درکمیسیون های مختلفهٔ آن شموابت ورزیده تمثیل کرده اند قرار ذیل است :

الف - ع ، ج ، س ، ا عبدالحسین خان عزیز وزیرمختار اعلیحضرت در واشنگتن بحیث رئیس هیئت و نمایندهٔ اول .

ب - ع ، ج عبدالحمید خان عزیز نمایندهٔ دائمی افغانستان‌دریونوبحیث نمایندهٔ دوم .

ج - ص ، عبدالقیوم خان سر کاتب وزارتمختاری افغانی در واشنگتن بحیث نمایندهٔ سوم .

نهم - دراثر انحلال «مجلس اقوام» که وظیفهٔ تعقیب مقررات کنوانسیونهای منعقدهٔ ۳۰ ستمبر ۱۹۲۱ و ۱۲ ستمبر ۱۹۲۳ - ۱۱ اکتوبر۱۹۳۳ راجع بامتناع تجارت زنان واطفال نشریات منافی عفت وتجارت زنان بالغه را بعهده داشت بتاریخ ۱۹ عقرب (۱۲ نومبر) پروتوکولی تحت سفارش اسمبلی عمومی ترتیب یافته وظیفهٔ تعقیب مقررات این سه کنوانسیون را به سازمان ملل متحده تفویض نمود - چون افغانستان قبلا عضو کنوانسیونهای متذکره بود بناء علیه حسب تصویب مقامات ذیصلا حیت به ع ، ج ، س ، ا عبدالحسینخان عزیز اختیار داده شد تااین پروتوکول را ازطرف افغانستان امضا کنند .

دهم - طبق تصویب اسمبلی عمومی در جلسهٔ یکصد ویاز دهم آن بتاریخ ۲۰ عقرب (۱۳ نومبر) یك انترم - کمیتی (که بعضی ها آنرا اسمبلی کوچك نامید ند) تشکیل گردید تا درایام فاصله بین دواسمبلی عمومی به قضایای عاجل و مسلسل رسیدگی بتواند . هما نبود که انترم کمیتی متذکره بتاریخ ۱٤ جدی (۵ جنوری ٤۸) برای اولین دفعه با تفاق نمایندگان دول جلسه افتتاحیهٔ خودرا تشکیل داد . قرار معلوم ع ، ج عبدالحمید خان عزیز نمایندهٔ دائمی افغانستان درجلسات انترم‌کمیتی از طرف حکومت خود نمایندگی میکنند.

یازدهم - کنفرانس تجارت بین المللی بغرض غور وتجدید نظربر مسودهٔ منشور تجارتی بین المللی فوق الذکر و در صورت امکان تصویب آن بحیث یك پیمان اساسی تجارتی بین المللی بقرار فیصلهٔ کنفرانس مقدماتی ژنو (اپریل جولائی ۱۹٤۷) ازتاریخ ۲۸ عقرب (۲۱نومبر) درشهر ها وانا پایتخت کیوبا افتتاح گردیده ودر آن نمایندگان تقریباً شصت مملکت دعوت شدند چنانچه کنفرانس مذکور بایست تااخیر دلو (فروری ۱۹٤۸) برطبق پروگرام مرتبه بجلسات ومذاکرات خود دوام میداد . در ینکنفرانس ازطرف افغانستان ذوات ذیل سهیم گردیده اند :

الف ـ ع ، ج ، س ، ا عبدالحسین خان عزیز وزیرمختار اعلیحضرت مقیم واشنگتن بحیث رئیس هیئت .

ب ـ ع ، ص عبدالحی خان عزیز معین اول وزارت اقتصاد ملی عضو هیئت .

ج ـ آقای عبدالغفور خان امینی معاون شرکت نساجی پلخمری « «

د ـ آقای عبدالروف خان داکتر اقتصاد « «

دوازدهم ـ شکایت هندوستان بمقابل پاکستان راجع به قضیهٔ کشمیر از تاریخ ۱۵ جدی (۶ جنوری) درشورای امنیه یونومطرح بحث قرارگرفت وقرار معلوم ع ، ج عبدالحمید خان عزیز نماینده دائمی افغانستان دریونو بحیث سامع درجلسات شورای امنیه حضور بهمرسانیده اند .

سیزدهم ـ باثر سفارش اسمبلی عمومی یونو که تاسیس یك اعانه بین المللی را (برای اطفال ممالکی که بنابرتاثیرات ناگوارجنگ بین المللی دوم دچار مصیبت وفلاکت گردیده اند) بتمام دول عضو یونو تقدیم نموده وخواهش کرده بود تادر هرمملکت یك کمیسیون ملی جهة پیشبرداین مقصد تشکیل بشود بالاخره آقای سرج فایسکرز بحیث معاون نمایندهٔ منطقه وی یونو در افریقا و شرق وسطی تعین گردیده بتاریخ ۱۶ جدی (۷ جنوری ۱۹۴۸) بکابل وارد گردیده درهوتل کابل بحیث مهمان حکومت اقامت داشت وپس از آنکه راجع به تشکیل همچو کمیسیون در افغانستان بزودی ممکنه از طرف اشخاص صلاحیتدار اطمینان حاصل نمود برای تعقیب وظائف خود درایران ودیگرممالك شرق وسطی بتاریخ ۲۶ جدی (۱۷ جنوری) براه پاکستان ازکابل حرکت نمود .

ب : شعبهٔ کنفرانسها :

اجرآآتیکه در سال ۱۳۲۶ ذریعه مدیریت کنفرانسهای مدیریت عمومی بین المللی وزارت امورخارجه بعمل آمده ازین قرار میباشد .

۱ ـ کونسل امور اجتماعی واقتصادی سازمان ملل متحده بتاریخ ۲۸ مارچ سال ۱۹۴۷ بمقام نیو یارك جلسه نموده وطبق مقررات کنوانسیونهای مربوطه ادویه مخدره فیصله نمود تاتمام دول امضاء کننده که درآن جمله افغانستان نیزشامل است نماینده های دائمی خویش را به کمیته بین المللی تریاك معرفی نمایند تاراجع به امور مربوطهٔ ادویهٔ مخدره هراقدام وتصویب راکه در کمیتهٔ مذکور لازم شمارد این نماینده های ـ در اطراف آن بوکالت حکومت خود اظهار نظریه نموده دررد وقبول آن اختیار داشته باشند چنانچه برای این مقصود آقای

ښاغلی عبدالحمید خان «عزیز» په هغه وخت کښې چه د فلسطین په خصوص کښې ئې
د سیاسی عمومی مجمع په لمړی کمیسیون کښې د افغانستان کرسی نیولې ده
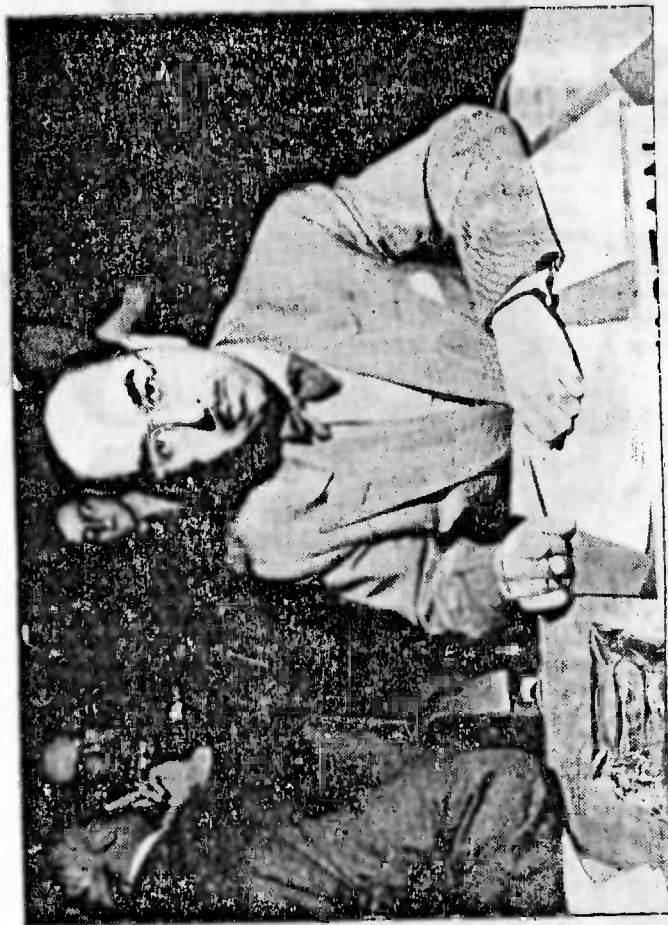
د بین‌المللی د اطلاعاتو د آزادی کنفرانس له مجلس څخه په جینوا کښې . ښاغلي فروز د افغانستان نماینده او د نورو ممالکو نمایندګان

اسلام بیگ‌خان مستشار وزارت مختاری اعلیحضرت در پاریس و آقای حیدر بامت اتاشه کلتوری سفارت افغانی در برن به صفت نمایند های دائمی افغانستان معرفی شدند تا در جلسات مذکور که وقتاً فوقتاً در جینوا صورت خواهد گرفت شمولیت ورزند .

۲- بتاریخ ۱۹ ماه جون ۱۹٤۷ سیمین کنفرانس بین‌المللی کار انعقاد یافته وتا پانزدهم ماه جولائی دوام کرد درین کنفرانسها که ٤۷۷ نمایندهای حکومات مختلفه ومجالس کار گران جهان شامل بودند ع . ج محمد اکرم خان وزیر مختار اعلیحضرت مقیم روما سمت نماینده گی افغانستان رادارا بودند جلالتماب موصوف درین کنفرانس نظریات حکومت افغانی را راجع به اصول لنامهٔ کار در افغانستان واقدامات که جهت رفاه وبهبود طبقهٔ کار گر اتخاذ میکردند شرح نمودند .

۳ — قرار تصویب کنفرانس فوق الذکر اولین جلسهٔ منطقوی موسسهٔ بین المللی کار که فقط مربوط ممالك آسیائی بوده بتاریخ ۲۷ ماه اکتوبر ۱۹٤۷ در دهای جدید منعقد شده وص عبدالحمید خان قاری سرکاتب قو نسلگری افغانی در دهلی به صفت نمایندهٔ افغانی درین جلسه که راجع به همکاری دول آسیائی در امور کار گران بحث میکرد شامل گردیدند .

٤ — طبق فیصلهٔ موسسهٔ بین المللی کار که باید در آینده ممالك هر منطقه با هم راجع به امور کار و کارگر تبادلهٔ افکار نمایند یك کنفرانس امور کار بتاریخ ۲٤ نومبر ۱۹٤۷ درانقره انعقاد یافت که در آن نماینده های تمام ممالك شرق‌میانه وشرق قریب دعوت شده بودند درین کنفرانس ص محمدطاهرخان سکرتر سفارت کبرای افغانی در انقره بحیث نمایندهٔ مشاهد افغانستان شامل شدند .

٥ — حکومت ایطالیا هفتاد وپنجمین سالگرهٔ موسسه جغرافیائی عسکری را جشن گرفته وحکومت افغانستان را نیز در قطار سائر ممالك جهان برای شمول دعوت نمود . این سالگره بصورت یك کنفرانس بین‌المللی بتاریخ ۲۷- اکتوبر ۱۹٤۷ درشهر فلو رانس منعقد شده و ع . ج محمد اکرم خان وزیر مختار اعلیحضرت در روم به حیث نمایندهٔ افغانی درین کنفرانس شمولیت ورزیدند نماینده های بیست ممالك دیگر درین کنفرانس شامل وراجع به امور مثلثات، مساحت اراضی، نقشه برداری سواحل بحر وجزائر وغیره تصویبات بعمل آمد .

٦ - حکومت متبوعهٔما درسال ۱۹٤٤ در موسسهٔ بین المللی هوانوردی کشوری شامل شده و کنوانسیون هوا نوردی کشوری‌را امضاء نمود چنانچه در سال ۱۳۲٦ موسسهٔ مذکور در بعضی این کنوانسیون تعدیلات را لازم شمرده وپروتوکول را به عنوان پروتوکول تعدیل

ضمیمهٔ ماده (۹۳) نود وسوم ترتیب نمود که این پروتوکول ازطرف موسسهٔ مذکور تصویب وحکومت افغانستان نیز بر آن امضاء نموده است .

۸ - حکومت افغانستان بعد از آنکه شمول خویش را در موسسه صحی جهان اعلان کرد به دکومانهای چهار گانه ذیل که بتاریخ ۲ جولائی ۱۹٤٦ بمقام نیویارك ترتیب شده بود نیز موافقت خویش‌را اظهار و آنها را به امضای مبارك اعلیحضرت همایونی رسانیده به موسسهٔ مذکور ابلاغ نمود .

۱ - کنوانسیون موسسهٔ صحی جهان .

۲ - اکت فینال کنفرانس بین المللی صحی .

۳ - پروتوکول راجع به تشکیل انترم کمیسیون که از طرف موسسهٔ مزبور اجرای فعالیت میکنند .

٤ - پروتوکول راجع به تفویض وظایف (اوفیس انتر ناسیونال دیوپن پوبلیك) به موسسهٔ جدید التشکیل .

۸ - حکومت امریکا جهت‌مبارزه برعلیه مرض ملاریا بوسائل طب عصری یك کنفرانس بین‌المللی‌را بتاریخ دهم‌می‌امسال‌اعلا ن نموده که کنفرانس‌مذکور تابیست روز درواشنگتون دوام خواهد کرد درین کنفرانس ع ، ص جلال الدین خان طرزی معین وزارت صحیه وآقای دوکتور محمد یوسف‌خان به حیث نماینده های افغانستان معرفی شدند .

۹ - سازمان ملل متحده نظر به اوضاع فعلی جهان و ایجابات فنی یك سلسله تعدیلات وترمیمات رادر اکثر پروتوکول های مربوط به تریاك وادویهٔ مخدره لازم شمرده وباین‌مقصد یك پروتوکول واحد را ترتیب نمود که از طرف افغانستان نیز قبول شده و ع . ج . س . ا عبدالحسین خان عزیز وزیر مختار اعلیحضرت در واشنگتون بر آن امضاء نمودند . این پروتوکول ترمیم وتعدیل پروتوکول ها وقرار داد های ذیلرا دربر دارد :

۱ - پروتوکول ادویهٔ مخدره منعقده هاگ در سال ۱۹۱۲

ب - » » » » » جینوا در سال ۱۹۲۵

ج - » » » » » درسال ۱۹۳۱

د - » » » » » درسال ۱۹۳٦

س - » » » » » بنکاك درسال ۱۹۳۱

۱۰ - حکومت متبوعهٔ ما که یکی از اعضای موسسهٔ بین المللی کار بوده و جهت رفاه و آسوده حالی طبقه کارگر مملکت نظریات خیلی عالی دارد . قرار پیشنهاد وزارت امور خارجه وتصویب مجلس عالی وزراء تاسیس یك مدیریت عمومی کار وکارگررا در صدارت

عظمی منظور فرمود تا ازیك طرف این مدیریت عمومی باموسسهٔ بین المللی کار در تماس بوده واز جانب دیگر جهت بهبود طبقه کارگر در مملکت داخل اقدامات باشد همچنان بمقصود اینکه از جریانات موسسهٔ بین المللی کار معلومات را از نزدیك حاصل کنند ع عبدالرحمن خان پژواك ـ سکرتر وزارت مختاری افغانی در لندن را به موسسهٔ مذکور معرفی نمود که در آنجا مصروف کار شده ودرین رشته معلومات لازمه را کسب نموده بتوانند .

۱۲ـ انجمن بین المللی کار جهت سرعت اجراآت خویش ذخیرهٔ نقدی را بنام ذخیره سرمایه فعال که سرمایه مجموعی آن مبلغ هفت ملیون فرانك سویسی باشد از ۱۶ ممالك رکن خویش که یکی از آن افغانستان است مطالبه نمود چنانچه حکومت متبوعهٔ ما که ازبدو شمول خویش درین موسسه باآن ازهیچ نوع همکاری خود داری نکرده سهمیهٔ خودرا قبول و آنرا به ذخیرهٔ مذکور تحویل داده است .

۱۳ـ درسال ۱۳۲۶ حکومت افغانستان دریك عدهٔ مجالس بین المللی که برخی آن ذیلا تذکار میابد مدعو گردیده ونتائج وتصاویب این مجمس که توسط نماینده های افغانی ویا خود این کنفرانسها بدست آمده مورد مطالعه حکومت متبوعهٔ قرار گرفته و امید است از آن استفاده های لازمه بعمل آورده شود .

۱ـ کنگرهٔ تحقیقاتی مرض سرطان منعقده ۲ الی ۷ سپتامبر ۱۹۴۷ شهرسنت لوئیس میسوری امریکا .

۲ـ کنگرهٔ بین المللی امراض دندان منعقده ۱۴ اگست ۱۹۴۷ در موضع بوستن مسابوستش ـ امریکا .

۳ـ کنگره یازدهمین طبی وفامارس نظامی که بتاریخ ۲ جون ۱۹۴۷ دربال (سویس) منعقد گردیده بود .

۴ـ کنفرانس طرف شوارع منعقدهٔ ۱۸ جون ۱۹۴۷ واشنگتن .

۵ـ کنفرانس انجمن زمین شناسی منعقدهٔ ۲۵ اگست ۱۹۴۸ لندن .

۶ـ کنفرانس ترانسپورت منعقدهٔ اول جون در ایطالیا .

۷ـ انجمن احصائیه بین المللی منعقدهٔ ۶ سپتامبر ۱۹۴۷ واشنگتن .

۸ کنفرانس دندان منعقدهٔ ۴ اگست ۱۹۴۷ شهر بوستون ـ امریکا .

۹ـ جلسه موسسهٔ جراحان نظامی منعقدهٔ ۱۳ جون ۱۹۴۷ هوتل ستیلر واقع بوستون امریکا کنفرانس،

۱۰ـ تا سیس انجمن عرفانی ـ علوم و کلتور مصارف ملل متحده منعقدهٔ ماه نومبر شهر مکزیکو .

۱۱ـ هفتاد وپنجمین سالگرهٔ تاسیس موسسهٔ جغرافیائی منعقدهٔ ۲۷ اکتوبر شهر میلان .

۱۲- جلسهٔ سالانهٔ امریکن سوسائتی منعقدهٔ ۱۸ جولائی ۱۹۴۷ تا ۲۱ ماه مذکور در برازیل
۱۳- کانگرس بین المللی ملل امراض وتزئید نسل حیوانات منعقدهٔ اول اپریل ۱۹۴۸ درشهر میلان .
۱۴- کنفرانس صحی انجمن طبی امریکا منعقدهٔ ۱۴ جولائی ۱۹۴۷ درهوتل والاورف استوریا واقع نیویارک .

ریاست تشریفات :

۱ - ع.ج.س.ا فیض محمدخان سفیر کبیر انقره در تاریخ ۲۶/۱۰/۷ بسمت وزیر مختار ونمایندهٔ فوق العاده بهسوریه ولبنان معرفی وذریعه تلگرام تاریخی ۲۶/۱۱/۹ موافقه حکومات سوریه ولبنان را بریاست تشریفات اطلاع داده اند .
۲- ع.ج عبدالرحمن خان وزیر مختار افغانی در عراق در تاریخ ۲۲ / ۱۰ / ۲۵ بحیث وزیر مختار بشرق اردن نیز معرفی و ذریعه تلگرام تاریخی ۶ حوت ۱۳۲۵ موافقهٔ حکومت شرق اردن را بریاست تشریفات اطلاع داده اند .
۳- از آنجا که ضمیمهٔ نمبر (۱) اصولنامهٔ پاسپورت تبدیل اصل ۱۵ در تطبیقات مخصوصاً از نقطهٔ نظر حقوق وتعامل بین المللی در قسمت صدور پاسپورتهای سیاسی ومخصوص وخدمت مشکلاتی داشت بنابر آن ضمیمهٔ اول اصو لنامهٔ مذکور در تاریخ ٤ ثور ۱۳۲۶ در مجلس داخلی وزارت امور خارجه تحت غور وتدقیق قرار گرفته تعدیلات و اصلاحات لازمه تسوید وپس ازتصویب مجلس عالی وزراء ومنظور حضور اعلیحضرت همایونی ضمیمهٔ اصولنامهٔ مذکور بتاریخ ۳۰ سنبله ۱۳۲۶ به طبع رسیده وتحت اجراء است .

ورود سفرای کبار ووزرای مختار دول خارجه در دورهٔ سال ۱۳۲۶ بکابل :

۱ - جلالتمآب آقای سیملو فسکی ایوان واسیل ویچ سفیر کبیر دولت اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی به عوض جلالتمآب آقای ایوان باکولین سفیر شوروی بتاریخ ۱۶ اسد ۱۳۲۶ بکابل وارد وبتاریخ روز شنبه ۳۰ اسد ۱۳۲۶ ساعت یازده ونیم قبل از ظهر باتشریفات معموله درقصر دلکشاه بحضور اشرف ملوکانه شرفیاب واعتماد نامهٔ خودشانرا تقدیم کردند .
۲ - جلالتمآب آقای محمدالسعید مطربی وزیر مختار دولت شاهی مصر بعوض جلالتمآب آقای محمد صادق ابوخضری وزیر مختارمصر بتاریخ ۱۵ قوس ۱۳۲۶ بکابل وارد وبتاریخ روز چهار شنبه ۲٤ قوس ۱۳۲۶ ساعت ۱۱ قبل ازظهر باتشریفات معموله در قصر دلکشا بحضور اشرف ملوکانه شرفیاب واعتمادنامهٔ خودشانرا تقدیم کردند .

۳ - جلالتمآب آقای محمدپاشاالشریقی وزیر مختار جدید دولت علیهٔ شرق اردن بتاریخ ۱٦جدی ۱۳۲٦ به کابل وارد و بتاریخ روز پنجشنبه ۱٦ دلو ۱۳۲٦ ساعت ٦ بعد ازظهر باتشریفات معموله بحضور اشرف ملوکانه شرفیاب واعتمادنامهٔ خودشانرا تقدیم کردند .

٤ - جلالتمآب آقای نواب زاده سعیدالله خان نمایندهٔ شخصی گورنر جنرال پاکستان بساعت ۳ بعد از ظهر روز پنجشنبه اول میزان ۱۳۲٦ به کابل وارد وبروز چهارشنبه ۲۸ میزان ۱۳۲٦ ساعت ۱۱ قبل از ظهر بحضورذات اشرف ملوکانه مشرف شده اند .

صدور اگریمان :

۱ - دولت جمهوریهٔ فرانسه جلالتمآب آقای هانری روکس‌را بحیث وزیر مختار خویش بدربار کابل معرفی واگریمان مشارالیه بتاریخ ۳۰ عقرب ۱۳۲٦ صادر گردیده است .

مختصر سوانح سفرای کبار ووزرای مختار

که در دورهٔ سال ۱۳۲٦ وارد کابل گردیده اند

۱ - جلالتمآب آقای سیملوفسکی ایوان واسیل ویچ سفیر کبیر دولت اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی :

جلالتمآب سیملوفسکی ایوان واسیل ویچ درسال ۱۹۰۵ عیسوی متولد ودر سال ۱۹۳۲ از فاکولتهٔ تاریخ دارالفنون شرقی لینن گراد فارغ التحصیل وتا سال ۱۹۳٦ بمعلمی و امور علمی پرداخته است .

از سال ۱۹۳٦ تاسال ۱۹٤۲ درچین غربی بحیث معاون قونسل وجنرال قونسل کار کرد .

ازسال ۱۹٤۲ تاسال ۱۹٤٤ مستشار وشارژدافر اتحاد جماهیر اشتراکی شوروی در افغانستان بود .

از سال ۱۹٤٤ تا سال ۱۹٤۷ مدیر شعبهٔ شرق قریب در وزارت خارجه اتحاد جماهیر شوروی و بتاریخ ۲۵ جون سال جاری بحیث سفیر کبیر ونمایندهٔ فوق العاده اتحاد جماهیر اشتراکی شوروی در افغانستان مقرر گردیده است .

جلالتمآب آقای سیملوفسکی سفیر کبیر اتحاد شوروی

۲ ـ جلالتماب آقای محمدالسعید مطربی وزیر مختار دولت شاهی مصر :

جلالتماب آقای محمدالسعید مطربی در ۱۹۰۰ متولد شده ودر ۱۹۲۲ دگری حقوق را
از یونیورستی قاهره حاصل داشته بعد مدت ٦ ماه
مثل وکیل دعوی و٦ماه در پرکویت کار نموده
بعداً دروزارت امورخارجه در ۱۹۲۳ داخل گردیده
از آن پس به یونیورستی آکسفورد اعزام گردیده
ازآنجا دگری‌دی هانر تاریخ جدید اقتصاد وسیاست
را در ۱۹۲۷ حاصل نموده وبعد از آن بالترتیب
مشاغل ذیل را احراز کرده است . وپس قونسل
درجده ـ آتشه درطهران ـ آتاشه دربروکسل ـ آتشه
درلندن. در ۱۹۳۱ قونسل درسان فرانسسکو از
۱۹۳۲ الی ۱۹۳۵ قونسل در مانچستر از ۱۹۳۵
الی ۱۹۳۹ جنرال قونسل در ناپل مدیر شعبهٔ شرق
در وزارت امور خارجه از ۱۹٤٥ الی ۱۹٤٦ .
شارژدافر اسل در مادرید از ۱۹٤٦ الی ۱۹٤۷ .

جلالتماب آقای محمد السعید مطربی
وزیر مختار دولت‌شاهی مصر

۳ ـ جلالتماب آقای محمدپاشاالشریقی وزیر مختار دولت شرق اردن :

جلالتماب شان درسال ۱۸۹۸ ع درشهر
لاتاکیه (لادا کیت) که یکی از بنادر
سوریهٔ شمالی است تولد یافته و تعلیمات
ابتدائی وثانوی خودرا در همانجا گرفته
است . پس به بیروت وقسطنطنیه (استانبول)
رفته و تحصیلات متوسطهٔ خویش را در آن
بلاد تکمیل کرد . در فاکولتهٔ ادبیات
دارالفنون قاهره شامل بود اما بنا بر وقوع
جنگ جهانی در۱۹۱٤ که درآن‌وقت ازبرای
گذشتاندن ایام‌تعطیل تابستان به‌سوریه رفته‌بود
نتوانست بمصر برگردد. بنا برآن مطالعات
خصوصی خودرادرسوریه‌ادامه‌داده ودر مقارن
حال یک نفر عضو یک دستهٔ بزرگ علمای
شریعت و ادبیات اسلامی تماس‌حاصل کرد .

جلالتماب آقای محمد پا الشریقی
وزیر مختار دولت شرق اردن

پس برای چندی نامه نگار مطبوعات بود بعدازآن داخل فاکولتهٔ حقوق دمشق شده و در شق قانون دیپلوم گرفت وبحیث قانون دان کار میکرد .
وقتیکه کنفرانس طرفداران تا سیس حکومات عربی دردمشق انعقاد یافت نامبرده افتخار ریاست آنراداشت چند کتابی درموضوع سیاست واد بیات عربی تصنیف کرده است ودو کتاب شعر تالیف کرده که یکی از آنها بطبع رسیده ودیگری هنوز چاپ نشده است نامبرده بمعاونی ریاست انجمن ادبیات انتخاب شدکه تقریبا کلیه نویسندگان وشعرای نامور سوریه در آن انجمن شمولیت داشتند . اعضای اکادمی عرب نیز او را بحیث یك نفر عضو خود انتخاب کردند .
دورهٔ ماموریت :-
درسال ۱۹۱۹ پس از اشغال سوریه ازطرف اعراب تحت قیادت شاه فقید فیصل نامبرده بحیث سکرتر خصوصی فرمای فرمان نظامی شام آغاز بکار کرده وپس در کانگرهٔ عمومی سوریه نماینده انتخاب شد .
پس ازآنکه سوریه را قوای فرانسه اشغال کردند نامبرده بان حصهٔ جنوبی سوریه فرار کرد که استقلال خودرا حفظ کرده و امروز بنام سلطنت هاشمی شرق اردن شناخته میشود درظرف بیست وپنج سال گذشته به چندین رتبهٔ بلند گماشته شده است - مثلا بوزارت امور خارجه - معارف - مالیه واقتصاد .... در دورهٔ وزارت امو خارجه افتخار اعلان استقلال کامل شرق اردن را حاصل کرد با اعلیحضرت عبدالله ابن حسین به انقره مسافرت کرد وباحسن سقا که در آن زمان وزیر امور خارجهٔ ترکیه بود آغاز بمذاکراتی کرد که منتج به معاهدهٔ ۱۹٤٦ مودت ترکیه وشرق اردن گردید بحیث رئیس هیئت شرق اردن افتخار ریاست دوکنفرانس را داشته کهیکی از آنها کنفرانس سری بلودان درموضوع فلسطین بود.
آخرین پست وی قبل از آمدن به افغانستان وزارت در باربوده .
چون صاحب الجلال امیر عبدالله بمسائل اسلامی وشرقی اهمیت زیادی میگذارد وارا ده دا رد که روابط وهمکاری را بین دنیای اسلام قوی ترسازد جلالتماب محمد الشریقی را بحیث وزیر مختار ونماینده فوق العادهٔخود شان بافغانستان - پاکستان وهندوستان انتخاب کردند نامبرده حقوق وزارت دولت را نیز داراست

ذوات محترم ذیل دردورهٔ سال ۱۳۲٦ از حضور اعلیحضرت معظم همایونی باخذ نشان های (سرداراعلی) و(سردارعالی) موفق گردیده اند :-
۱ - جلالتماب آقای ایوان باکولین سفیر کبیر دولت جماهیر اشتراکی شوروی کهدورهٔ ماموریتشان در کابل ختم وعازم مملکت خودبودند بتاریخ ۱۵ سرطان باخذنشان (سرداراعلی)
۲- جلالتماب آقای ارماند هانریو وزیر مختار دولت جمهوری فرانسه که دورهٔ ماموریت شان در کابل ختم وعازم فرانسه بودند بتاریخ ۲ جدی به اخذنشان (سردار عالی)

لست اعضای رسمی سفارات ووزارت مختاری های مقیم کابل :

۱ - سفارت کبرای ترکیه :-

۱ - سفیر کبیر	جلالتماب آقای احمد جواد استون
۲ - مستشار	آقای جلال خیال
۳ - سر کاتب	« عفان آکچه
٤ - کاتب	« اسماعیل حقی

۲ - سفارت کبرای ایران :-

۱ - سفیر کبیر	جلالتماب آقای حسن علی کمال هدایت
۲ - مستشار	....
۳ - سر کاتب	آقای افر اسیاب نوائی
٤ - اتاشه	« ابوالفتح پولادور

۳ - سفارت کبرای اتحاد جماهیر شوروی :-

۱ - سفیر کبیر	جلالتماب آقای سیملو فسکی
۲ - مستشار	آقای دولیا
۳ - سر کاتب	« نبات نیکوف
٤ - سکرتر دوم	« جورج مرادوف
٥ - اتاشه	« کوز نیتسف
٦ - «	« ازوچنکو
۷ - «	« زابرجینی
۸ - «	« ولکوف

٤ - وزارت مختاری عراق :-

۱ - وزیر مختار	جلالتماب آقای ژنرال خالدالزهاوی
۲ - سر کاتب	....

۵ - وزارت مختاری برطانیه :-

۱ - وزیر مختار	جلا لتماب آقای سر جیمز سکوایر
۲ - مستشار	....
۳ - سرکاتب	آقای مجرر دپات
٤ - آتاشه نظامی	« کلنل ای اس لنکاستر
۵ - سکرتر دوم	آقای ای . جی ایوانز
٦ - سکرتر دوم	« جیکسن
۷ - دکتور سفارت	« مجر مکری

٦ - وزارت مختاری امریکا :-

۱ - وزیر مختار	جلا لتماب ایلی - ای پالمر
۲ - سرکاتب	....
۳ - سکرتر سوم	آقای بی - آر کروکس
٤ - سکرترو ویس قونسل	« جی - ایم‌هاویسن
۵ - آتاشه نظامی	« کلنل ای - ایف کینت
٦ - اتاشه	« ایف - اس کوان
۷ - «	« پی ای پارکر
۸ - « وویس قونسل	« جارج - ای پالمر
۹ - « «	« دی - بی وارتن

۷ - وزارت مختاری چین :-

۱ - وزیر مختار	جلا لتماب آقای هیونین تسنگ
۲ - سرکاتب	آقای کنگ نین تسو
۳ - دفتر دار	« کنگ امنگ کی

۸ - وزارت مختاری ایطالیا :-

۱ - وزیر مختار	جلالتماب آقای البرتوکاایسی
۲ - دفتر دار	آقای دی کلو بیچ
۳ - پیش نماز	« فادر برنا سکونی

۹ - وزارت مختاری مصر :-

۱ - وزیر مختار	جلالتماب محمد السعید مطر بی
۲ - سرکاتب	....
۳ - اتاشه	آقای مدحت الفار

۱۰ - وزارت مختاری شرق اردن :-

۱ - وزیر مختار	جلالتماب آقای محمد پاشا الشریقی
۲ - مستشار	آقای الشریف حامد
۳ - سرکاتب	آقای هاجم التل

۱۱ - وزارت مختاری فرانسه :-

۱ - وزیر مختار	....
۲ - سرکاتب	آقای براسور
۳ - سکرتر دوم	....
٤ - ویس قونسل	آقای

امورو زارت داخله

وزارت داخله درین سال نیز طبق سال‌های گذشته امور مربوطهٔ خویش را بهوفق مقررات موضوعه واصو لنامه های مملکتی که از دش موجود بوده زیرا جراء گرفته تا اندازه ممکنه باصلاح تشکیلات وتبدلا ت وتعد یلات بعضی دوائر چه ازمرکز وزارت وچه از سائر ولایات وحکومات اعلی وقوماندانی های امنیه وژاندارمه پرداخته امورمربوطهٔ وزارت داخله رابحسن صورت تعمیل وجریان داده است البته ازحیث اینکه وزارت داخله حکام و علاقه داران مسلکی که تعلیمات عالی دیده باشند بدون ازچند نفر محدود که آ نهم فارغ التحصیل مکتب حکام میباشند ودرجهٔ تحصیلات شان قراریکه وزارت میخواهد آ نقدر بلند نیست دیگر نفر بدسترس خود ندارد گرچه وزارت جلیلهٔ معارف وعده داده اند که فارغ التحصیلان فا کولتهٔ حقوق وعلوم‌سیاسی رابرای‌این کارمیفر ستندمگر به نسبت قلت فارغ التحصیلان هنوز موفق نشده‌ایم که هر سال یک کتله زیاد آنها رابرای این کار داخل خد مت نمائیم‌در این حصه وزارت داخله فکری دارد که‌باید به کمک وزارت معارف یک دسته ازجوانان لایق وفارغ التحصیل اعدادیه‌هارا گرفته پروگرام‌صحیحی ترتیب وبرای ادارهٔ امور حکومات مربوطهٔ خودپس ازاخذ شهاد تنامه آن‌موسسهٔ از آ نها کـار بگیرد تازمانیکه فاکولتهٔ حقوق کابل بتواندازفارغ‌التحصیلان شق اداری خود بوزارت داخله سالانه یک تعداد بزرگ نفر بدهد ؛

درحصهٔ مامورین امنیه وژاندارمه نیز تاحدامکان زحمت کشیده شده که مامورین مربوط شق امنیه وژاندارمه حدودی‌از صاحب‌منصبان تعلیم یافته ومسلکی وتجربه کار انتخاب شده‌اند و ادارهٔ امنیه امور حقوقی‌و جزائی کـه باین شعبه ارتباط وارد دفاتر مخصوص متنوعه وضع وتعلیماتنامه های حقوق وتخفیف جزای محبوسین بمعرض اجراء آورده است و در شق امور سرحدی‌وپاسپورت‌نیز قرار معمول همه ساله اجرا آت شده است ؛

همچنین درشق احصائیه توزیع تذکرهٔ تابیعت واحضار مجلوبین عسکری طبق اصو لنامهٔ مکلفیت وتعلیما تنامه های جزای متخلفین و غیره اجرا آت صحیح بعمل آمده است .

درشق تفتیش نیزطبق لایحه‌تفتیش امور اداری وتعلیما تنامه تفتیش امور احصائیهٔ نفوس بو ظیفه مقرر طبق لایحه مرتبه‌تفتیش اجرا آت شده است که ذیلا صورت اجرا آت فوق را ایضاح‌میدارد ؛

تعدیلات و تشکیلات ملکیه

الف : مدیریت انتهائی صناعتی مرکز وزارت که درراس آن یکنفر مدیر انتهائی و یکنفر سرکاتب انتهائی ودونفر کاتب درجه اول و یکنفر کاتب درجه دوم ایفای وظائف می نمودند لغو ویك ریاست صناعتی محابس جدیداً در هذاسنه تشکیل ومربوط وزارت داخله گردیده که قرار ذیل است :-

۱- ع،ص . عبدالخالق خان رتبه (۲)

مدیریت انتهائی اجرائیه وبلانس :-

۱- مدیر انستهائی اجرائیه و بلانس :- ص ، عبدالغفور خان رتبه (۵)
۲. سر کتابت انتهائی « « « :- ۱ نفر
۳. کاتب درجه اول « « « :- ۲ «
٤- کاتب درجه دوم « « « :- ۲ «
۵- سر کاتب انتهائی بلانس :- ۱ «
٦- کاتب درجه اول « :- ۲ «
۷- کاتب درجه دوم « :- ۲ «

مدیریت انتهائی فنی وتفتیش :

۱- مدیر انتهائی فنی وتفتیش :- ص سید عبدالله خان کفیل مدیر رتبه (٦)
۲- معلم و اعضای « « :- ۵ نفر
۳-سر کاتب انتهائی « « :- ۱ «
٤- کاتب درجه اول « « :- ۲ «
۵- کاتب درجه دوم « « :- ۱ «

ماموریت فنی مجسس اناثیه :-

۱- مامور فنی مجسس اناثیه ۱ نفر
۲- کاتب درجه اول « ۱ «

ماموریت فروش مواد خام وپخته :ـ

۱ـ مامور فروش مواد خام وپخته :ـ	۱ نفر
۲ـ تحویلدارمواد خام وپخته	۲ »
۳ـ زیردست تحویلداران »	۲ »

سرکتابت اوراق :ـ

۱ـ سرکاتب انتهائی اوراق	۱ نفر
۲ـ کاتب درجه اول »	۲ »
۳ـ کاتب درجه دوم »	۲ »
٤ـ تحویلدار »	۱ »

(ب) حکومت درجه چارم وایگل پیچ مربوط حکومت کلان کنرهای ولایت مشرقی که در راس آن یکنفر حاکم درجه چارم ویکنفر کاتب درجه دوم ویکنفر کاتب درجه چارم تحریر ایفای وظیفه می نمودند لغو ودو علاقه داری یك علاقه داری درجه اول چپه درهٔ پیچ ویك علاقه داری درجه دوم گوشته و خواجه زائی مربوط حکومت کامه جدیداً تشکیل گردیده حسب ذیل است ؛

الف : علاقه داری درجه اول چپه درهٔ پیچ :ـ

۱ـ علاقه دار درجه اول	۱ نفر
۲ـ کاتب درجه ٤ تحریر	۱ »
۳ـ کاتب درجه ٤ احصائیه	۱ »

ب : علاقه دارای درجه دوم گوشته وخواجه زائی :ـ

۱ـ علاقه دار درجه دوم	۱ نفر
۲ـ کاتب درجه ٤ تحریر	۱ »
۳ـ کاتب درجه ٤ احصائیه	۱ »

(ج) نسبت به حفظ صحت ومعالجه وتداوی مریضان محبس قندهار درسال جاری بولایت قندهار با ادویه و سامان لازمه جدیداً تاسیس گردیده مترصد است که این موسسه جدید صحی به علاج وتداوی مریضان خدمت خوبی نماید .

تبدلات دوائر مرکزی وزارت داخله وولایات مربوط حسب ذیل است ـ :

۱ـ ص، محمد حسن خان مدیر انتهائی اخذ عسکر ریاست احصائیه بعین رتبه بمدیریت شخصیه :ـ
۲ـ ص، صالح محمد خان مدیر انتهائی صناعتی محابس بعین رتبهٔ سابقه بمدیریت اخذ عسکر.
۳ـ ص، عبدالواحد خان مدیر انتهائی تفتیش احصائیهٔ ولایات ریاست تفتیش بمدیریت سرحدی ریاست امنیه :ـ
٤ـ ص، محمد سرور خان مدیر انتهائی تحریرات ولایت قندهار بمدیریت انتهائی تفتیش احصائیهٔ ولایات :ـ
۵ـ ص، عبدالوکیل خان مدیر انتهائی تحریرات ولایت مشرقی بمدیریت انتهائی اعضای تفتیش :ـ
٦ـ ص عبدالرحیم خان حاکم درجه اول امام صاحب قطغن بمدیریت ابتدائی اعضای تفتیش :ـ
۷ـ ص، محمد طاهر خان مدیر انتهائی اعضای تفتیش بعین رتبه بمدیریت اداری ریاست تفتیش :ـ
۸ـ ص، عبدالرب خان مدیر انتهائی تحریرات ولایت قندهار بعین رتبه به حکومت کلان ازرگان قندهار :ـ
۹ـ ص، مولوی محمد شیرین خان مدیر انتهائی تحریرات ولایت جنوبی تبدیلا بعین رتبه بمدیریت تحریرات مشرقی .
۱۰ ص، اختر محمد خان مدیر ابتدائی اعضای تفتیش ریاست تفتیش بعین رتبه بمدیریت تحریرات جنوبی .
۱۱ ـ ع، ع، پاینده محمد خان حاکم کلان لغمان مشرقی بحکومت کلان قلات قندهار .
۱۲ ـ ع، ع، حبیب الله خان حاکم کلان دایزنگی بحکومت کلان لغمان سمت مشرقی .
۱۳ـ ع، ع، حاجی ملك خان حاکم کلان ابتدائی قلات قندهار بحکومت کلان دایزنگی بمعاش ورتبه موجوده .
۱٤ـ ع، ع، حاکم درجه اول مقر بکفالت حکومت کلان شهرك یا غورات هرات .
۱۵ـ ع، ا، محمد معصوم خان حاکم درجه اول اندر غزنی کابل بحکومت درجه اول ارگون جنوبی .
۱٦ ـ ع، ا، عبدالحمید خان حاکم درجه اول گرمسیر قندهار بحکومت درجه اول امام صاحب قطغن .
۱۷ـ ح، حبیب الله خان غند مشرثانی قوماندانی امنیهٔ شرقی به کفالت قوماندانی لوای ژاندارمهٔ سرحدی قطغن .

۱۸- ش، عبد الغنی خان کند کمشر بوکالت قوماندانی امنیهٔ قطغن .
۱۹- ح، دین محمد خان قوماندان امنیهٔ قطغن بقوماندانی امنیهٔ ولایت مشرقی .
۲۰ -ح، محمدغنی خان غندمشر از بست وزارت حربیه بحیث قوماندان غندژاندارمهٔ حدودی میمنه .
۲۱- ح، عبدالکریم خان غند مشرثانی « « « « « « مشرقی .
۲۲- ح، محمد علیخان « « « « « « کابل .
۲۳- ح ، الله میرخان غند مشرثانی مربوط اوای قطغن در زمرهٔ احتیاطی وزارت داخله گرفته شد .

مقرری ها و ترفیعات

(اول) مقرری ها :

۱- و ج محمد یونس خان رئیس شرکت حجاری و نجاری به نائب الحکومگی ولایت قندهار .
۲- ص ، عبدالرب خان مدیر انتهائی سابقهٔ خزائن وزارت مالیه بهمین رتبه بمدیریت تحریرات ولایت قندهار .
۳- ع ، ا ، غلام علی خان سابق حاکم درجه اول چخانسور فراه بحکومت درجه اول سپین بولدك ولایت قندهار .
٤ - ع ، ا ، محمدنادرخان سابق حاکم درجه اول سپین بولدك قندهار بحکومت درجه اول گرمسیر ولایت قندهار .
٥ - ع ، ا ، عبدالوهاب خان سابق حاکم کوز کنر مشرقی بحکومت درجه اول چخانسور فراه .

(دوم) ترفیعات :

۱ - ع ، ع ، غلام قادر خان کفیل حاکم کلان قندوز ولایت قطغن به رتبهٔ (٤) بحکومت کلان مذکور .
۲ - ص ، محمد طاهر خان مدیر اداری ریاست تفتیش اینوزارت به رتبه (٤)
۳ - ص ، حافظ عبدالله خان عضو تفتیش اینوزارت به رتبه (٥)
٤ - ص ، عبدالغفار خان کفیل مدیریت عمومی هوتل ها مامور رتبه (٥) برتبه (٤) به کفالت مدیریت عمومی هوتل ها .
٥ - ص ، میرغلام فاروق خان مدیر قلم مخصوص اینوزارت برتبه (٥) بمدیریت قلم مخصوص .

مواد متفرقه :

۱ ـ اصولنامهٔ جدید ترافیك که از نقطهٔ نظر انکشاف وتوسعهٔ امور ترافیکی که از طرف وزارت داخله درسال گذشته طرح وخبرداده شده بود درین آوان پس ازطی مراتب اصولی وتصویب وصحهٔ مقام عالی ریاست شورا ومنظوری حضورطبع وبه معرض اجرا گذشته میشود .

۲ ـ یك عدهٔ کثیر خورد ضابطان که درسال ۱۳۲۵ به مکتب ژاندارمه وپولیس تحت تعلیم وتربیه گرفته شده بودند در سال جاری پس از ایفای امتحانات دورهٔ تحصیلات فارغ واز مکتب مذکور نشت نمودند واکنون در قطعات قوماندانی امنیهٔ کابل مصروف ستاژ و خدمت میباشند .

۳ ـ یك عدد کشتی ماشیندار که به قوهٔ پطرول حرکت میکنند وجهت سیروسفر هیئت تجدید حدود شمالی وتدقیق عمق رود آمو درسال جاری تورید گردیده اکنون به رود آمو اثبات وجود دارد وبرای خدمت آماده میباشد .

٤ ـ چون احتیاجات مامورین لوازمی مسلکی قوماندانی های امنیه وژاندارمه مزید بوده بنابر رفع این حوایج وبرروی آوردن اساسات ودفاتر لوازمی طبق سال گذشته یك عده طلبه که جهت تحصیل مسلك لوازم ذریعهٔ شایعات مراجعه نموده بودند مطابق شرایط قید و قبول بکورس محاسبهٔ عسکری در سال جاری شامل گردیدند انتظار میرود که بعد از فراغ برای پیش برد امور لوازم ما احتیاج الیه مصدر خدمت خوبی گردند .

۵ ـ از آنجائیکه تامین رهایش وبودباش مامورین وقوهٔ ضابط تشکیل امر نخستین است در سال جاری نقشهٔ تعمیر مامورین وقوه ژاندارمه مربوط بریکوت مشرقی ونیز نقشهٔ جای رهایش پولیس مرکزی قندهار ترتیب یافته البته بعداز برآورد و منظوری مقامات صالحه باعمار مواضع معین شده پرداخته خواهد شد .

٦ ـ مناطقیکه درهذا سنه تحت تفتیش قرار داده شده قرار ذیل است :

۱ مدیریت احصائیه ولایت کابل .
۲ « « قندهار .
۳ « « هرات .
٤ « « مزار شریف .
۵ ماموریت « حکومت اعلی میمنه .
٦ « « فراه .
۷ مدیریت مهاجرین ولایت قندهار .

دداخله په وزارت کښې مهمې ترفیعات او مقررۍ

و ، ج محمد کریم خان دهرات
دنائب الحکومه کفیل

ع ، ع ، ص محمد سرور خان دبدخشان
اعلاحاکم

ع ، ع محمد اکرم خان دتالقان
لوی حاکم

دداخله په وزارت کښې مهمې ترفیعات او مقررۍ

ح ، محمد آصف خان د کابل دامنیې قوماندان
چه په انتهائي غنډمشرۍ ترفیع کړیدی

ع . ص عبدالخالق خان د مجلسو رئیس

ع ، عبدالباقیخان دولایت کابل
دتحریراتو عمومي مدیر

۷ - هیئت هائیکه جهت غور وتدقیق فقرات بمرکز ولایت وحکومات اعلی و غیره تعین و بـه مراجعش اعزام شده‌اند - ۳۸ فقره .

۸ - فقراتیکه دراثر تفتیش وتصویب ولایات وحکومات اعلی درشق احصائیه ومربوطات آن بعمل آمده تحت مداقه وغور قرار داده شده - ۴۷ فقره

۹ - فقراتیکه در شقوق پولیس و ژاندارمهٔ ولایات وحکومات اعلی تفتیش و تحقیق گردیده ودر وزارت غور وفیصله بعمل آمده - ۴۵ فقره .

۱۰ - موضوعاتیکه درسنوات گذشته وهذاسنه ۱۳۲۶ درشق محاکماتی غور وفیصله وتصاویب انجمن وزارت گرفته شده - ۵ فقره .

۱۱ - امور تعمیر سینمای باغ نواب که ازعرصهٔ سه‌الی چارسال دروزارت فوائدعامه درتحت نگرانی وزارت موصوف تعمیر میگردید از ابتداء سال ۱۳۲۶ مربوط این‌وزارت گردیده الی اخر برج دلو ۱۳۲۶ تعمیر مذکور به پایهٔ تکمیل رسیده که عنقریب افتتاح بـه نمایش می نماید .

۱۲ - برای اینکه مطابق پلان پنج ساله درولایات مربوط ومرکز چندین سینما ها که برای امورتنویر تودهٔ ملت‌ما اهمیت بسزائی دارد و بائست تعمیر گردد لذادر هذاسنه درولایت قندهار تحت تعمیر قرار یافته تاجائیکه دارالحکومه‌گی موصوف خبر میدهد تعمیر آنجا ممکن است درظرف دوسه ماه تکمیل شود وشروع به نمایش مینماید وهم ازپول عایدات سینمای کابل برای تعمیر سینمای ولایت هرات وولایت‌مزارشریف یک اندازه پول کافی تخصیص داده شده .

۱۳ - برای سینمای جدیدباغ نواب کابل وسینمای قندهار چهارپایه ماشین جدید مکمل‌الاسباب ودیگر سامان ما احتیاج آنها توسط قنسل افغانی مقیم نیویارک خریداری شده است .

۱۴ - ده‌عدد فلم‌های‌هندی‌اعلی که‌از هرحیث قابل خریداری بود درهذاسنه ۱۳۲۶ خریداری گردیده .

۱۵ - مدیر عمومی سینماء به پاکستان وهندوستان فرستاده شده تامستقیماً باکمپانی‌های بمبائی ودیگر نقاط مختلفهٔ هند مذاکره نموده فلم های هندی و امریکائی را که از هر حیث قابل نمایش دادن باشد پس ازانتخاب وزارت داخله برایش نمایش داده بفرستند ؟

امور وزارت عدلیه

تاسیس کورس قضات :

درسال ۱۳۲۵ وزارت عدلیه برای تربیه وتهیهٔ یك عده مامورین لایق و ذیصلاحیت که بتوانند متکفل امور قضاء وافتاء شده و وظائف مذکوررا بطوری که شایسته ودر خور آنست ایفاء نمایند ، تاسیس و افتتاح یك کورس را لازم شمرده و راجع بتاسیس وطرز اداره وطرح پروگرام تعلیمی وتعین عدهٔ معلمین ومتعلمین آن سنجش های لازمه را نموده وبرای تحصیل منظوری آن اقدامات متقاضیه را اتخاذ وافتتاح آنرا بسال ۱۳۲۶ درنظرگرفته بود تااینکه مراتب منظوری آن قرارفرمان مبارك نمبر ۳۸ مورخه ۱۱ حمل ۱۳۲۶ مقام منیع صدارت عظمی واصل آمد .

بطوریکه سنجیده‌شده بودمیعاد تعلیمی کورس مذکورسه سال وتعدادمتعلمین آن ۶۰ نفرتعیین یافته و چون تربیهٔ افرادیکه تحصیلات آنها ابتدائی باشد دراین میعاد و مخصوصاً برای این چنین وظیفهٔ مهم ناممکن است برای شمول این کورس شرایط گذاشته شده بود که حسب آن متعلم باید سناً واخلاقاً وعلماً و کتباً به آن میعاری باشد که بعد از انقضای سه سال بتواند وظائف قضاء را ایفاء نماید یعنی سن متعلم از ۲۵ سال کمتر و از ۴۵ سال اضافه تر نباشد و دارای اخلاق نیك صلاحیت لازمه بوده لیاقت علمی او باندازهٔ قضات فعلی باشد بفارسی و پښتو تکلم و کتابت کرده بتواند بعد ازوصول منظوری کورس مذکور راجع به جمع آوری متعلمین که واجد شرائط فوق باشند بهمه ولایات وحکومات اعلی بصورت متحد المال خبرداده شد که به تعداد هائیکه برای آنها متعین شده ازمربوطات ولایت‌خویش مطابق شرائط متذکره متعلمین را دستیاب نموده به اینوزارت برای شمول کورس اعزام نمایند ، و مامورین اداری ومحاسب آن ازمرکز وزارت وازدیگر وزارت خانه ها تکمیل گردید ، سامان ولوازم معیشت و درس متعلمین بامسکن آن باندازهٔ لازمه تهیه شد راجع به جمع آوری طلاب اقدامات نمودند گرچه تایك‌وقت بانتظار ورودطلاب ازولایات بودندوطلابی راکه‌خود بخود به‌مدیریت کورس مراجعه‌می‌نمودندشامل‌نمی‌نمودند نادرحین ورودطلاب‌ازولایات‌اشکالی تولید نکنند امامتاسفانه اکثریه ولایات بدستیاب کردن طلابیکه دارای شرائط متذکره باشند موفق نگردیده موضوع را ابلاغ نمودند ، بعداً مدیریت کورس مراجعین راکه شرائط شمول‌تطبیق می‌شدندپذیرفته و بولایات تعقیباً خبر داده شد که نماینده هائیکه به آنها میرسد باستعداد آنها درجمع آوری

طلاب اقدامات نمایند همان بود که یك عده علمای جمعیت العلماء بولایات اعزام و به توسط آنها یك تعداد طلاب دستیاب گردید اما چون طلاب اطرافی کمتر یافته میشوند که همه شرائط متذکره را حائز باشند از آنرو مدیریت مدرسه باصرف مساعی زیاد نتوانست که زیاده از ۴۵ نفر متعلم باین مدرسه درسنه ۱۳۲۶ شامل نماید .

و نظر باینکه متعلمین مذکور به مدارس غیررسمی درس نموده بودند معیار علمی آنها متفاوت بوده مدیریت مدرسه موضوع را در انجمن معلمین مدرسه مطرح مذاکره قرار داد ، معلمین مدرسه چنین نظریه دادند که چون مقصد اساسی درین کورس درس امور قضائی است پس متعلمین که تحصیلات عالی را حائز ودارای لیاقت خوبی میباشند میتوانند درس امور قضائی را بیك سال تکمیل نمایند وکسانیکه مقام علمی آنها تایك اندازه قابل تکمیل است باید به صنف دوم واول مطابق احتیاجی که بتکمیل مدارج علمی خویش دارند شامل شوند. به اساس این نظریه که خیلی منطقی بود ازمتعلمین مذکور ثانیاً امتحان گرفته و برحسب مراتب لیاقت وعلمیت شان به صنوف شامل نموده شدند که متعلمین صنف سوم آن که اشخاص خیلی برازنده میباشند درسنه ۱۳۲۷ فارغ التحصیل ویك حصه احتیاجات وزارت را تلافی خواهند نمود. تعلیم متعلمین مذکور در بدو تاسیس کورس بعلمای جمعیت العلماء و دارالعلوم عربی مفوض شد اما مدیریت مدرسه تتبع و جستجوی زیاد نموده دونفر از علمای معروف را برای مدرسی بصورت مستقل دستیاب نمود ودرساعات این دونفر مدرس به آن رسیده گی کرده نتوانند از معلمین دارالعلوم عربی وعلمای جمعیت العلماء بصورت حق الزحمه کار گرفته میشود .

چون مامورین عدلی به نسبت آنکه از زمرهٔ علماء میباشند حیثیت روحانی را نیز بین افراد جامعه داشته مقام رسمیت و مقام روحانی آنها نفوذ و تاثیر زیادی به آنها در طبقهٔ عمومی می بخشد لازم است یك مامور عدلی دارای قوهٔ نطق وخطابه نیز بوده عندالـلزوم بالای منابر مساجد ویا درمجامع عمومی خطابه های را که بعضی ایجابات آنرا لازم میگرداند درمحضرعمومی ایراد نماید ازان رومدیریت مدرسه تصمیم گرفته که درروز های پنجشنبه ساعت یك بعد از ظهر متعلمین کورس رابه صالون بزرگ جمع نموده خطابه های لازمه به آنها ایراد وبرای تکمیل قوهٔ نطق و خطابهٔ آنها بنوبه بالای آنها خطابه ایراد نماید و خطابهٔ هر متعلم که مورد پسند عمومی واقع گردید برای او هدایت داده می شود که عین مضمون خطابهٔ خودرا به مساجد جامع شهربالای منابر بروز های جمعه ایراد نماید این بود مختصری ازجریانات تاسیس کورس که فوقاً تشریح یافت

ارتباط ریاست تمیز به وزارت عدلیه :

چنانچه معلوم است در مملکت عزیزما مرجع حل و فصل دعاوی حقوقی و جزائی محاکم شرعیه میبا شدکه در محکمه ها بمذکور باساس او امر واحکام شریعت مطهرهٔ اسلا می واصول موضوعهٔ مملکتی قضایا تحت غور ورسیدگی قرار یافته وبه فیصله میرسد . برای آ نکه در دعاوی مذکور تا درجهٔ لازمه غور وتدقیق ودلا یل و براهین مراجعین تاحد ممکن استماع ودر انکشاف حقایق وقایع حتی المقدور سعی بعمل آمده فیصله های که برله یا برعلیه یکی ازمتخاصمین اصدار ودرمحل اجرا قرار میبابد کاملاً بامقررات شرع شریف واصول موضوعهٔ مملکت مطا بق واز شایبهٔ اغراض واغماض وگمان خبط واشتباه دور بوده از هر حیث قناعت قلبی محکوم له ومحکوم علیه را به صحت فیصلهٔ صادره حاصل نموده باشد بر حسب تشکیلات صحیح واساسی مملکت عزیز ما محاکم سه گانهٔ ابتدائیه ومرافعه وتمیز وجود دارد ود عاوی بدواً بمحاکم ابتدائیه راجع وپس از صدور فیصلهٔ محکمهٔ ابتدائیه درحال عدم قناعت محکوم علیه درداخل میعاد معینهٔ آن بمرافعه ارجاع وهمچنان اگرپس از صدور فیصلهٔ محکمهٔ مرافعه شکایت باقی می ماند محکوم علیه در میعاد مقرره بریاست تمیز مراجعه میدارد و بدینصورت تاحد اخیردربارهٔ دعاوی غور وتدقیق ورسیدگی لازمه بعمل می آید همه محاکم سه گانهٔ فوق برطبق شرع و اصول در امور قضائی خویش از هرگونه مدا خله مصئون بوده و می باشند ودر امور اداری خود مربوط بوزارت عدلیه بوده تشکیل مبدهند و این ترتیب از مدت ها الی سال ۱۳۲۵ ادامه داشت تااینکه درسال مذکور بنا بربارهٔ مقتضیات همان وقت وملا حظات امور در همان هنگام ریاست تمیز در امور اداری خود از وزارت عدلیه مجزی و به حیث یکر یاست مستقل روی کار آمد ولی چون ترتیب مذکور با وحدت اداری امور قضائی وطن مطابقت نداشته وباعث مشکلات می گردید موضوع مذکور مورد توجه حکومت معظم ماواقع وبنابر ارادهٔ بهیخوا هانهٔ حکومت معظم ما وتصویب مجلس عالی وزرا درسال۱۳۲۶ مجدداً بوزارت عدلیه کمافی السابق مربوط گردید وبدینصورت پیکر قضائی‌عدلیهٔ مملکت اکمال یافت.

ارتباط عزل و نصب قضات بمقام صدارت عظمی :

بر حسب تشکیلات صحیح ومنظم که امروز درمملکت عزیزما روی کار است در هرحصهٔ وطن ازمراکز ولایات گرفته تامرکز کوچکترین حکومت محاکم شرعیه موجود است ونظر باینکه اهمیت و موقعیت همه مناطق مذکور یکسان نیست در تشکیل محاکم ورتبهٔ قضات نیز تفاوت وجود دارد که دراثر این تفاوت رتب رتبهٔ برخی قضات معادل بارتبهٔ چنان مامورین می شد

که صلاحیت عزل ونصب شان بمقامات پایان تراز وزارت منسو بهٔ شان تعلق می گرفت ولی بطوریکه معلوم است اهمیت وظیفهٔ قضا ایجاب می کند که در انتخاب وتقرر موظفین این امر دقت وتوجه واهتمام مزیدی بعمل آید وهم مقررات شریعت مقدسهٔ اسلام ولایت قضارا بحضور اولی الامر معظم مخصوص داشته وبدون استحصال اجازه قضا از حضور اولی الامر تقرر قضات صحت نمی پذیرد. بنابرین مناسبت وزارت عدلیه درسال ۱۳۲۶ اینموضوع را بمقام عالی صدارت عظمی و مجلس عالی وزرا پیشنهاد نموده ودراثر آن بوحسب تصویب ومنظوری مقامات موصوف عزل و نصب عموم قضات مرافعه و منظوری همه قضات ابتدائیه به مقام عالی صدارت عظمی مربوط گردید .

تفتیش وتدقیق امور :

وزارت عدلیه برای اینکه بتواند امور مربوط محاکم ودوائر مربوط را تدقیق وتفتیش وبطرز اجراآت کارکنان آن اطلاع حاصل وبدینصورت دررفع نواقص که بمشاهده برسد اقدامات نماید در سال ۲۵ تاسیس یك مدیریت عمومی جدید را بنام مدیریت عمومی تفتیش بمقامات عالیه پیشنهاد و منظوری آن را حاصل نمود چنانچه خبر مذکور و صورت تشکیلات آن را بملاحظهٔ قارئین محترم سالنامه درسال گذشته رسانیده یم . مدیریت موصوف در سال ۱۳۲۶ برای ایفای وظیفهٔ خویش حتی المقدور کوشیده و در تدقیق امور که در خود وزارت به آنها محول شده وتفتیش اجراآت محاکم که عزیمت هیئت های تفتیش را متقاضی بوده است بذل مجاهدت ورزیده ودر اثر آن بتعداد (۵٦) فقره را در خود وزارت تدقیق ونظریات ونتایج لازمه را بمقامات مربوطه تقدیم و کذا در تفتیش (۱۰) محکمه و دوائر که لازم دیده شده از مامورین منسوبهٔ مدیریت مذکور هیئت ها اعزام وامور مذکور وارسی وتفتیش شده است .

امور وزارت مالیه

وزارت مالیه که مامور امور مالی و دارائی مملکت بوده ونظر به ایجابات عصر وزمان وبنابر جریان امور داخلی خود مجبور بیک سلسله اصلاحات و اقدامات لازمه بود بروی همین اساس پروژهٔ مفصلی ترتیب و بحضور حکومت تقدیم نمود . چنانچه نظریات و پیشنهادات وزارت مندرجهٔ پروژه ازمقام موصوف منظور و باهدایات و اعتبارات کافی بغرض تعمیل وتطبیق واصل ودرظرف ۱۳۲۶ آنچه از جمله بساحهٔ عمل آورده شده برحسب ذیل است:

۱ ـ استخدام متخصصین:

الف ـ متخصص امور مالی ـ یك نفر

ب ـ « دفتر داری یك نفر

ج ـ « احصائیه « «

برای اصلاحات ورفع نواقصات امور مذکور واینکه باساس ممالك راقیه امور مالی و دفترداری واحصائیهٔ ما دائر وترتیب شود باستخدام متخصصین مذکور از امریکا اقدام و ذریعهٔ وزارت خارجه باحضارشان تشبث بعمل آمده که عنقریب وارد و بکار آغاز خواهند نمود .

۲ ـ برای تحصیل شق مالی، ودفترداری واحصائیه سه نفر از فارغ التحصیلان سنه ۱۳۲٦ بکلوریا دیده که بزبان انگلیسی ماهراند از وزارت معارف طبق پروژه باین وزارت حاضر شده و تا زمانیکه بامریکا عازم تحصیل شوند . مقررشده که بصورت ستاژ بامور لازمه شامل و مصروف گردند تاعملاً نیز واقف ومستعد بشوند .

۳ ـ بمنظور اینکه وزارت مالیه بتواند امور مالی راعملاً اصلاح و در شقوق مالی اشخاصی از محصلین مالی موظف واین نظریه توسعه داده شود طبق پروژه باریاست پوهنتون مفاهمه وموافقه گردیده که درفاکولتهٔ حقوق شق مالی تاسیس و هم برای وزارت مالیه ازهمین فاکولتهٔ حقوق نفر داده شود . چنانچه دونفر از فارغ التحصیلان مذکور بحصهٔ وزارت مالیه رسیده وحاضر شده اند .

٤ ـ برای اینکه سویهٔ تعلیمی محصلین مالی ونصاب تعلیمی آن توسعه یافته و تحولی واقع شود درنظرگرفته شده که مکتب اصول تحریر ومحاسبه بنام لیسهٔ اصول مالی تعدیل گردد و بوزارت معارف مفاهمه شده که درهردوره (٦٠) نفر فارغ التحصیل بوزارت مالیه داده بتوانند.

۵ ـ مزیداً کورس دیگری بنام کورس مالی که مداومین آن از مامورین فعلی وزارت باشد درخود وزارت دائر و پروگرام مفصل و مفیدی باباقی خصوصیات برای آن تهیه گردیده که دراثر این منظور مامورین فعلی هم مستفید وبك آن اولتر مستعد گردند .

۶. در اغلب امور حسابی وعایداتی وملاحظهٔ قوانین اداری ومالی وباقی اصلاحات قابل غور وزارت مالیه که وجودیك شورای عالی مالی را ایجاب مینمود باساس پروژهٔ شورای عالی موصوف منظور شده است .

۷-دائر شدن کمیسیون های فوق العاده از اعضای خود وزارت است که موضوعات مهمه ولازمهٔ مالی وغیره رامطالعه ودراطراف هر کدام آنهارا پورهای جامعی ترتیب وتهیه میدارند چنانچه دراطراف امورمالی وعایداتی راپور جامعی ترتیب یافته وتحت غور قرار گرفته است.

۸ . ازنقطهٔ نظر اینکه منابع اقتصادی مملکت با امور مالی وعایداتی دخل و ارتباط قریبی دارد بتاسی مراتب پروژهٔ مرتبهبین وزارت مالیه ووزارت اقتصاد ملی اشتراك مزید ومساعیلازمه برای تحلیل مطالب مطلوبه بعمل آمده است .

۹-چونوزارت مالیهٔ مابیشتر محتاج کسب معلومات و مطالعه وجریان امور و قوانین مالی دنیا بوده تابتواند رونقی بخود و امور خویش بدهد . طبق پروژه مدیریتی بنام مدیریت عمومی قوانین و دارالترجمه تشکیل و دائر نموده وباین وسیله از کتب، جراید ومجلات مالی اقتصادی ، بانکی ، احصائیه وی وسرمایه داری وغیره وغیره خارجی توانسته معلومات مفید وسودمندیجمع وبفارسی ترجمه نماید . کهاینمدیریت علاوه از تنویر افکار وتقدیم معلومات وماخذ تازه ومفید مالی و غیره بمامورین ، ذخائر خوبی آماده وقوانین مالی و غیرهٔ ممالك مختلفه را ترجمه وبهمین اساس بعضی قوانین مالی مارا بالسنه خارجه ترجمه و خود را برای معاونت ومطالعه متخصصین کهاستخدام ایشان در دست اجراست مجهز ساخته که عندالورود آنها بیکار آغاز و عملا اقدام نمایند .

۱۰ . تهیهٔ کتب برای کتابخانه است . جهت این منظور یك تعداد کتب مالیممالك مختلفه تهیه وهم برای نمایندگیهای افغانی در خارج لستها روانه شده تاکتب مطلوبه رامهیا وهم کتب ونشریاتی که مطابق آمال ومرام این وزارت باشد بدست آورده یك آن اولتر بفرستند و هم جراید و مجلات مالی وغیرهٔ خارجی برای کتابخانه اشتراك شده است تا برای مراجعین . مامورین ومتخصصین ماخذ ومدارك خوب علمی آماده باشد .

۱۱ . تهیهٔ گدامهای محلی ومنطقه وی است که طبق پروژه هدایت حاصل و (علاوه از گدامهای سابقه وموجوده که در مرکز ولایات وحکوماتاعلی وکلان دائر است) نقشهوسررشتهٔ آن در بعضی مناطق لازمه ومربوطه صادر شده است که کار بعضی آنها شروع وبعضی هم نیمهکاره شده کهدرآتی قریب مورد استفاده وباعث آسوده حالی اهالی خواهد شد .

۱۲- اصلاح تشکیلات وتعدیلات دوائر وزارت است که این امر بهاساس پروژه و نظر به ایجابات واحتیاجات جاریه وزارت مالیه بعمل آمده تاخداوند بخواهد دراثر آن تاحدی ماشین

امور مالی مملکت بخوبی دور وجریان نموده کارها به اساس صحیح و سهلتری به محور اصلی خود سیر نماید .

این بود مـــواد و مطالبیکه از پروژهٔ مرتبه طبق پلان در سنه ۱۳۲۶ وزارت مـالیه به آن دست زده وموفق آمده است کنون صورت تشکیلات را که باساس پروژهٔ مرتبه بعمل آمده و رویهمرفته وزارت مالیه را بوجود می آورد ذیلاً توضیح می گردد :

مقام وزارت مالیه :

وزیر . .

مدیریت قلم مخصوص .

مدیریت عمومی تدوین قوانین ودارالترجمه .

معینیت اول :

معین

ریاست اداری :

رئیس اداری

مدیریت عمومی مامورین واجرائیه :

ماموریت اجرائیه :

شعبهٔ معاش

« مصرف

« تحصیلی و واردات

ماموریت مامورین :

شعبهٔ تحریرات

« مجلس

« سوانح

« حاضری

مدیریت عمومی مالیات ومحصولات :

ماموریت شعبه اول

« « دوم

« « سوم

« « چهارم

مدیریت عمومی گدامها وخریداری غلهٔ عسکری ،
ماموریت اجرائیه .
شعبهٔ خریداری وریزش غله
شعبهٔ مصرف
ماموریت کنترول ،
شعبهٔ جنسی
« کنترول نقدی
ماموریت تفتیش ومصدقین گدامها،
مدیریت عمومی اوراق ،
ماموریت اجرائیه وتحریریه
« حفظیه دوسیه‌ها
« « عمومی
« تحویلخانه کتب ودفاتر .
مدیریت عمومی تصفیه ها ،
مدیریت تصفیه ها
ماموریت بقایا
« تصفیه بیرون نویسی های شهریه
« « وزارت صحیه ودواخانه های عمومی
« « مدرك
« « شهریه ها .
ماموریت تصفیهٔ ماضیه .
« « امور کنترول مبایعات .
« « « اجرائیه «
مدیریت تصفیهٔ فابریکات .
مدیریت عمومی احصائیه ،
شعبهٔ املاك .
« احصائیه .

مدیریت مساحت :

معینیت دوم :

معین .

ریاست محاسبات :

رئیس .

مدیریت عمومی کنترول :

مدیریت کنترول مملکتی :

شعبهٔ واردات .

» مصارفات .

» تابلو های جنسی .

» ترتیب تابلو های عمومی .

» مصارفات مرکزی .

مدیریت قروض بانکی :

شعبهٔ محاسبه .

» بودجه واعتبارات .

مدیریت تجارتی :

شعبهٔ محاسبه .

» بودجه .

» ترتیب بیلانس عمومی .

مدیریت عمومی خزاین :

شعبهٔ اعتبارات دبانك .

» ترتیب تابلو های عمومی .

» تدقیق » نقدی .

» » » جنسی .

» تبادلات .

دعدلیې په وزارت کښې مقرري
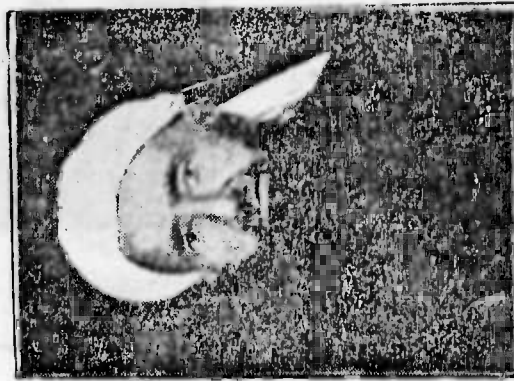
ع ، ص میر سید قاسم خان
لمړی معین

ع ، ص محمد امین خان د تمیز رئیس
دوهم معین په رتبه

ع ، مولوی محمد قاسم خان دوهم
معین په حیث

دمجلس اعیان په ریاست او نورو دوایرو کښې مقررې

ع، س عبدالجبار خان دریاست اعیان لمړی معین

ع، ص عبدالغفار خان دریاست اعیان دوهم معین

ع، س جلال الدینخان «طرزی» دصحیې دوزارت معین
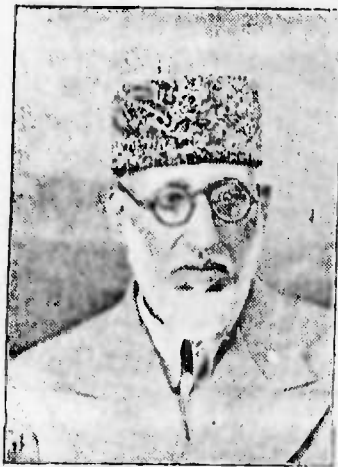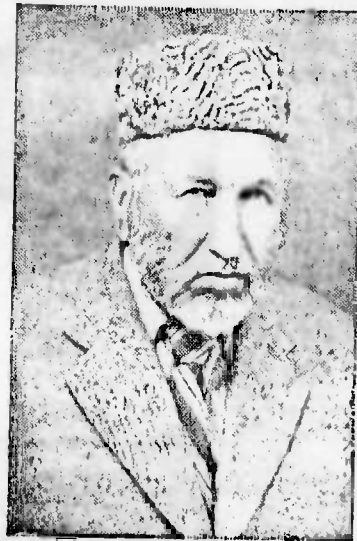
ع، عبدالغفور خان دصحیې دوزارت دحفظ الصحې اوی مدیر

د مالیې په وزارت مهمې مقررۍ

ع ، ص محمد حسن خان د تفتیش رئیس

ع ، ص عبدالغفور خان د عایداتو
د مالیې رئیس

ع ، ص غلام سخی خان د مالیې
د وزارت د محاسباتو رئیس

ع ، ص محمد انور خان د «بسمل»
د مالیې د وزارت اداری رئیس

د ماليې په وزارت مهمې مقررې

ع ، محمد جانخان دغلو درانيواو
عمومي مدير

ع . محمد آصف خان دمالياتو او
محصولاتو عمومي مدير

ع ، محمداکرم خان دماليې دوزارت
دماموريتو عمومي مدير

ع ، ميرعزيز الله خان دماليې
دوزارت عمومي مدير

دماليې وزارت په مهمې مقررۍ

ع ، حبيب الله خان دقندهار دعايداتو
دمالیې عمومي مدير

ع، جلال الدينخان دمركز دشخصيې دعايداتو
دمالیې ددوهمې څانگې عمومي مدير

ع ، محمد اسلم خان دمزار شريف
دعايداتو دمالیې عمومي مدير

ع ، محمد رسول خان د مركز
دشخصيې دعايداتو دماليې دلمړۍ
څانگې عمومي مدير

د مالیې په وزارت مهمې مقررۍ

ع ، محمد عثمانخان دمخابراتو دوزارت
د کنترول عمومي مدیر
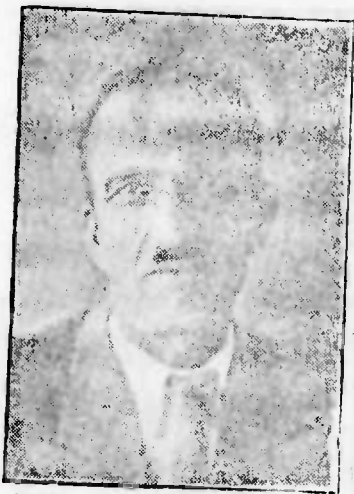
ع ، امیر محمد خان دمعارف دوزارت
د کنترول عمومي مدیر

ع ، غوث الدینخان د کرهنې دمستقل
ریاست د کنترول عمومي مدیر
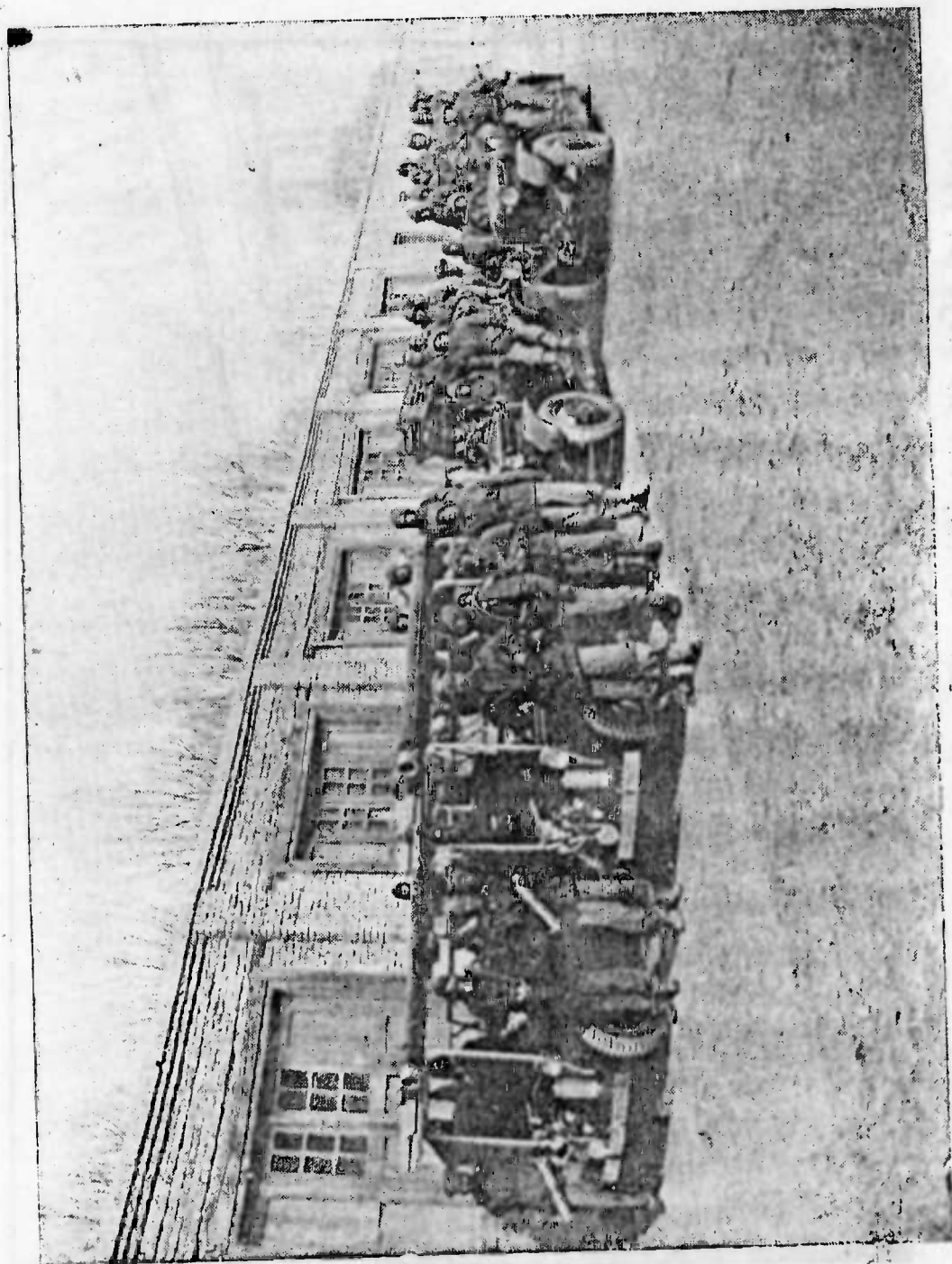
ع ، غلام محمدخان دمالیې دوزارت
دقوانینو دتدوین عمومي مدیر

دا ور د مړ کواو نوی موترونه چه په ی کال کښی د کابل دولایت له‌خوا را نیول شوی او په کار اچول شویدی .

داورد مرکواو نوی موترونه چه په دی کال کښي د کابل دولایت لهخوا رانیول شوی او په کار اچول شوی دي .

دمطبوعاتو په ریاست کښې ترفیع گانې

ع س میر غلام محمد خان «غبار» دمطبوعاتو
دریاست مشاور چه سږ کال ئې دوهمې
رتبې ته ترفیع کړیده

ع ص احمد علی خان «کهزاد» دتاریخ دانجمن
اوی مدیر چه سږ کال ئې دوهمې رتبې ته
ترفیع کړیده
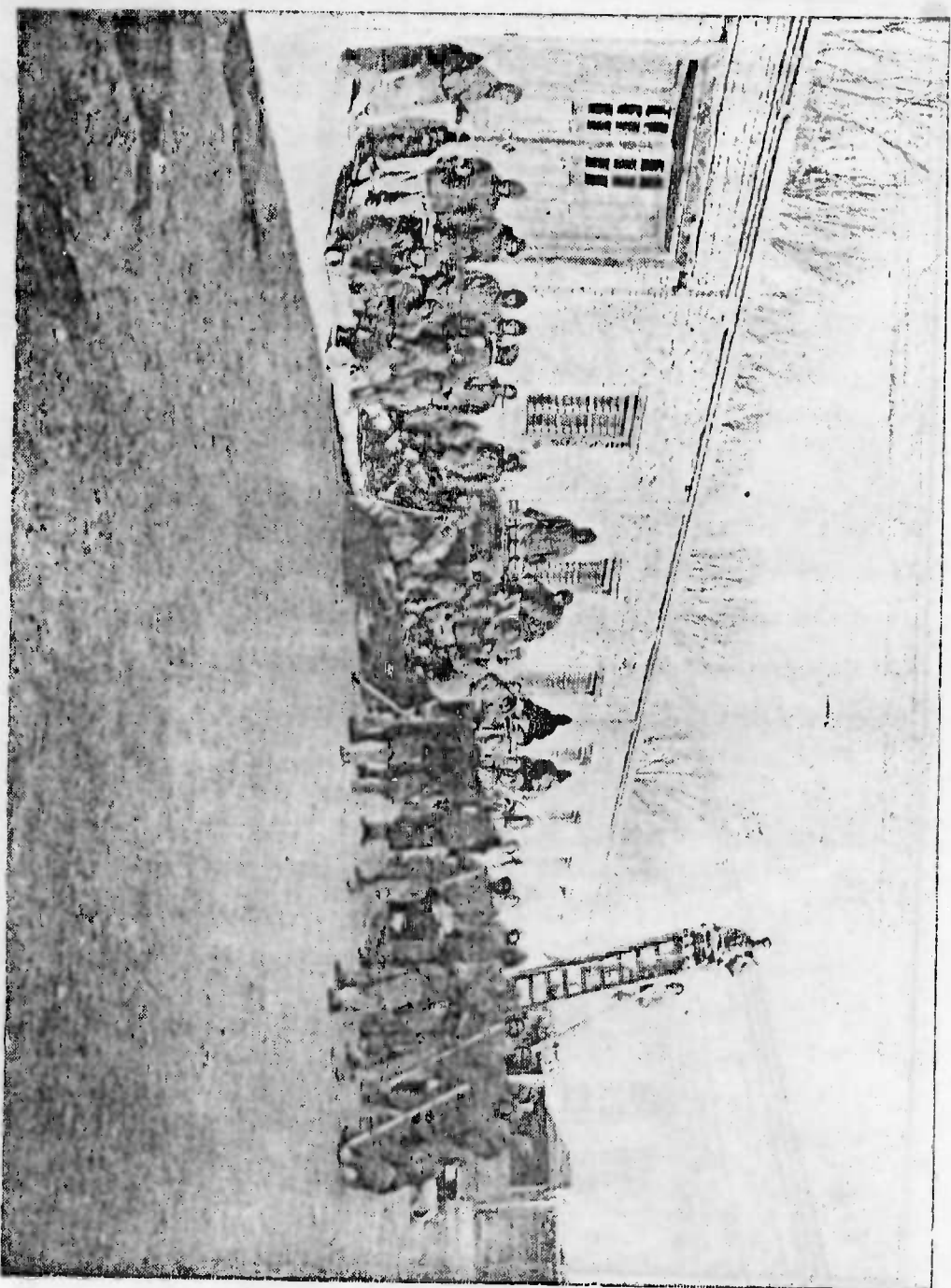
ع ص محمد قدیر خان «ترهکی»
داصلاح دروزنامې مدیر چه سږ کال
ئې دوهمې رتبې ته ترفیع کړیده

ع ص عطاءالله خان درادیو دتخنیك اوی
مدیر چه سږ کال ئې دوهمې رتبې ته
ترفیع کړیده

د کرهنې په مستقل ریاست کښې مقررۍ

ع ، سید عباس خان دارزاقو
اوی مدیر .

ع،محمدزمانخان د کرهنې
اوی مدیر

س ، غلام دستگیر خان د مسلخ
اوی مدیریت کفیل

مدیریت عمومی بودجه :

شعبهٔ اول .

« دوم .

« سوم .

« احصائیه وترتیب موازنهٔ عمومی .

مدیریت عمومی تقاعد :

مدیریت کنترول .

مامویت اجرائیه .

« اوراق .

ریاست تفتیش :

رئیس .

معاون .

ادارهٔ تدقیق ومطالعات نتائج :

مدیریت مرکزی .

« ولایات وحکومات اعلی .

راپور اجمالی اجراآت مهمهٔ سال

۱۳۲۶ وزارت اقتصاد ملی

سال ۱۳۲۶ با مشکلات پیچیدهٔ اقتصادی خاتمه یافت و اینک سال ۱۳۲۷ با مشکلات جدیدی بسیر خود آغاز نموده است ،

وقتی که درسال ۱۹۴۰ جنگ عمومی دوم در شرف خاتمه بود ، افراد بشر که از تاثیر بحرانات اقتصادی و مصایب جنگ بتنگ آمده و یك حیات غیرقابل تحمل را می پیمودند و با یك امیدواری بزرگی پایان جنگ را انتظار داشتند چنین بدل می پرورانیدند که آن جنت زمینی ویا آن عدالت عالی بشری که ممالك بزرگ دیموکرات آنرا تبلیغ و وعده میدادند و ذریعهٔ میثاق اتلانتیك به کتله های گرسنه ، برهنه و رنج کشیده اعلام مینمودند چرا هرچه زود ترجلوه گر نمیشود ؟

چرا زود تر نمی آید تا بیعدالتی های گذشته را جبران ویك آسایش عمومی را برروی گیتی حکمفرما سازد ؟

اما افسوس که باز این کتلهٔ بشر بد بخت اشتباه نموده بود و مانند صد ها بار دیگر بازهم فریب خورد ، زیرا دیدند که جنگ خاتمه نیافته بلکه صرف برای مدت کوتاهی متار که بعمل آمده مشکلات سیاسی ، اقتصادی وخود خواهی محدود نگردیده بلکه بتازگی رو به توسعه گذاشته است کسی بحقوق خودقانع نشده بلکه به مفهوم اینکه اشتها زیر دندان است سرازنو اشتها ، خود غرضی و خود خواهی چنان وسعت گرفته که اینك نزدیك است باز برکلهٔ همدگر بکوبند . بلی خود خواهی چیز عجیبی است ، نه تنها انسان را گمراه میسازد بلکه بوادی فنا میکشاند .

گرچه جنگهای اول و دوم عمومی بدنیا ثابت نمود که درگیر و دار های امروزی فاتح ومفتوح غالب ومغلوب هردو متضرر میگردند وآشکارا شد که مسائل پیچیده و بغرنج سیاسی واقتصادی را نمیتوان ذریعهٔ جنگ حل نمود زیرا اگر جنگ یکحصهٔ موانع را رفع میسازد برعکس چندین مشکل دیگر را خلق میکند و هویدا ساخت که فقط ذریعهٔ عدالت و انصاف واعتماد وهمکاری بین المللی میتوان آسایش خود و دیگران را تأمین نمود . ولی متأسفانه چنانکه خصلت بشری است خود خواهی ، غرور ، جاه طلبی و توسعه جوئی همیشه بشر را آرام نمیگذارد . آری بد بختی گیتی و کتلهٔ بشری از همین جا سرچشمه میگیرد . اینکه انتظار میرفت بعد از جنگ وضعیت اقتصادی و ارتزاقی بین المللی رو به بهبودی خواهد گذاشت اشتبا هی بیش نبود . چه تافضای سیاسی دنیا روشن نشود و صنایع ممالك صنعتی از حالت حربی بملکی ویا ازحال سفر بحضر تبدیل نگردد و قیود تجارتی و حمل و نقل برداشته

نشود و دادوستد پولی بوضعیت نورمال تحول ننماید ، نمیتوان منتظر بود که اوضاع اقتصادی دنیا عموماً و ممالك زراعتی مخصوصاً بطرف بهبودی سیر خواهد نمود .

البته افغانستان نیز دراین میانه که یك گوشهٔ ازاین دنیا است نمیتواند از مصایب جهان بر کنار بماند بالخاصه اگر در نظر گرفته شود که مملکت ما مملکت زراعتی بوده وهمه مایحتاج خود را باید ازخارج وارد کنند . درحالیکه از بحر دورافتاده ایم مبیاست امروز قیم مواد صناعتی و مصارف حمل ونقل را تخمین ازسه الی چهارچند نسبت بزمان قبل ازجنگ بیشتر تادیه کنیم اینهم بایست علاوه شود که اوضاع زراعتی ما بنابرخشکسالیهای متعدد فوق العاده متاثر گردیده است .

صرف نظر ازاینها بخت بد هنوز هم ما را تعقیب میکند چنانچه در اینوقت بـاریك افغانستان درهمسایگی هند که از یکسال بدینطرف درآن مملکت یك هرج و مرج مخصوصی برپا میباشد - واقع گردیده است و برهمه معلوم است که بندشها - تغییرات و تبدلات هندوستان و پاکستان چه تاثیرات ناگواری برامور اقتصادی مملکت ما وارد گردانیده است .

همینقدر کافی است که اشاره شود ، بازار مهم صادرات وواردات ما در هند بود . اما بعد از ۱۵ اگست سال گذشته مراودات تجارت ورفت وآمد قطارهای آهن بین هندوستان وپاکستان قطع گردید وازین باعث از مدت ۸ ماه بدینطرف حصهٔ مهم واردات وصادرات مملکت سقوط نمود . تزئید تعرفه راه آهن وبندشهای متعدد حمل ونقل وقیود دیگری که در پاکستان بالمواجهه تجارت افغانستان موجود میباشد و سائر عوامل بین المللی تجارت مارا طوری بمشکلات وموانع دچار نموده که برای فهم اینها ضرورنیست انسان متخصص اقتصاد باشد بلکه یك نظر سطحی براوضاع جاری اقتصادی جهان ومخصوصاً خطهٔ هند وخشکسالیهای پی درپی مملکت همه چیزرا در انظار روشن نموده میتواند چنانچه برای رفع این مشکلات که از ناحیهٔ اوضاع هند واقع‌شده بود ومفاهمه دراطراف آن وزارت اقتصاد ملی سال گذشته مجبور شد دوبار شاغلی‌محمد نعیم‌خان معین اقتصاد ودوبار شاغلی محمد یعقوبخان مدیرعمومی نمایندگی بانك ملی را در هند وپاکستان بفرستد - اینك با اشاره بسوی مشکلات عمومی خارجی اجازه خواسته بیلانس مصروفیتهای سال ۱۳۲۶ وزارت اقتصاد ملی را قرار ذیل مختصـرا توضیح میدهم :

اسعار خارجی :

حاجت بتذکر نیست که یگانه منبع اسعار خارجی مملکت همانا صادرات آنست .

اما دراواخر سال ۱۳۲۵ بازار قره قلی که عمده ترین منبع اسعار خارجی ماست درامریکا روبه بحران گذاشت چنانکه قیمتها تاحدود ٤٥ فیصد تنزل نمود . علاوه برنزول قیمت بازار قره قلی

مدت ۸ماه بکلی مسدود بود وازین باعث دوائر فروش ما بایست از عرضهٔ متاع در بازار خود داری نمو ده وانتظار بهبود وضعیت بازار را میکشید . بالاخره از میزان سال گذشته فروش قره قلی بقیمت وسطی ۸ دالر درمقابل ۱۳ ۱/۲ دالر در سال ۱۳۲۵ - آغاز شد و بتدریجاً تقاضا بهبودی یافته رفت تا اینکه قیمت به ۱۱ ۱/۲ دالر ترقی نمود . لاکن مجدداً ازمدت یکماه بدینطرف وقفهٔ جدیدی در تقاضا رخ داده وماهم از عرضه خود داری نمو ده ایم اکنون وضعیت بازار آینده نامعلوم است .

مطابق شرح فوق منبع مهم صادراتی مایعنی قره قل از دو جهت بموانع روبروشد :

۱/ تنزیل قیمتها

۲/ وقفه های فروش

اینهم ناگفته نماند که قبل از دوموانع فوق درآخر سال ۱۳۲٤ بواسطهٔ شدت سرما گوسفند قره قلی بصورت متوسط ۳۰ فیصد تلفات داد وعلاوه بر آن چون درسال ۱۳۲٦ قیمت پوست قره قلی تنزل و قیمت گوشت ترقی نموده بود بدینجهت رمه داران از کشتن بره های قره قلی خود داری وبره های خودرابرای عرضهٔ گوشت آن ببازار نگهداشتند بعلاوه چون درسال ۲۵و۲٦ بنابر کم بارندگی علف کمتر بوده ونیز مواد ارتزاقی قلت داشت مالداران قره قلی یکحصه میشهای خود را بقصابی انداختند و باینصورة حاصلات پوست قره قلی سال ۱۳۲٦ را بطور محسوسی محدود گردانیدند چنانچه این حاصلات در مقابل ۳۵ لك جلد محصولات سال ۱۳۲٤ تخمین ۱۸ لك جلد میشود بنابرعلل فوق وزارت اقتصاد ملی بعد مطالعه اوضاع باین نقطه واصل شد که بایدبرای بهبودی تولیدات قره قلی توجه مخصوص بطرف مالداران مبذول گردد یعنی وضعیت مالی آنها بهتر گردد تا ازین بحران تولیدات جلوگیری شود لذا اقدامات ذیل در ظرف سال ۱۳۲٦ صورت گرفت :

چون در سال ۱۳۲٦ بنا بر نزول قیمتها در خارج قیمتهای خرید در داخل تنزیل یافته بود (حد وسطی قیمت ها در سال ۱۳۲٦ - ٦۳ - افغانی بوده در حالیکه درسال ۱۳۲٤ عبارت از ۹۲ ودر سال ۱۳۲۵ عبارت از ۱۲٦ افغانی بوده است) .

لهذا با فزایش قیم خرید در داخل قرار آتی اقدامات شد :

۱ - معافی حق الامتیاز فی جلد پنج افغانی .

۲ - تجدید نظر برتعرفهٔ گمرکی وتخفیف محصول گمرکی قره قل .

محصول سال ۱۳۲۶			محصول سال ۱۳۲۷		
قره‌قلی کبود	۱۲	افغانی	کبود	۱۲	افغانی
« « سیاه	«	«	سیاه‌اصل‌وکبوددوبر	۱۰	«
« « دوبر	«	«	دوبر سیاه	٦	«
دوبر بغنه	٦	«	دوبر بغنه	۲	«
بغنه دمدار	٦	«	بغنه دمدار	۱	«

نوت : بغنهٔ معمولی کاملاً معاف .

۳ - چون ۸۰ فیصد اسعار قره قل بایست بنرخ رسمی دافغانستان بانك ازطرف تجار صادر کننده تحویل داده شود وقیمت رسمی خرید فی‌دالر ۱۳/۰٤ - افغانی وقیمت بازار آزادآن بین $15\frac{1}{2}$ - ۱۸ افغانی تحول میکرد لهذا از ۱۵حمل ۱۳۲۷ نرخ خرید رسمی دالر به ۱٤/۰۰ - افغانی ترقی داده شد این عمل نیز یك کمك مهمی برای بلندی قیمتهای خرید داخلی وتوسعهٔ صادرات قره قلی بشمار میرود .

٤ - علاوه بر کریدیت کافی و زیادی که نظر برکود بازار قره قل در سال ۱۳۲۶ توسط دافغانستان بانك و بانك‌ملی برای صادر کنندگان قره قل مراعاتاً بمناصفهٔ تکتپولی صادر شده است تا تولیدات وصادرات قره قل و خرید آن در بازار داخلی بموانع دچار نشود برای صادر کنندگان قره قلی تکتپولی بانك‌ملی‌ازاول‌جوزای سال ۱۳۲۷ دوفیصد تنزیل داده شده .

۵ - امتیاز وانحصار قره قلی با شرایط مخصوصی لغو قرار داده شد .

٦ - در سال ۱۳۲۶ وقتی که مالداران بواسطهٔ قلت آذوقه و احتیاج پول میشهای قره قلی را جهة قصابی ببازار عرضه نمودند وزارت اقتصاد ملی بصورت فوری بحضور مجلس‌عالی‌وزرا پیشنهادی تقدیم وازراه دافغانستان بانك - بانك‌ملی ودیپو کریدیتی‌را برای‌مالداران منظوری حاصل‌نمود چنانچه معاون اول دافغانستان بانك ومدیر عمومی محاسبهٔ بانك‌ملی برای انجام‌این کمك بسمت شمال مملکت اعزام گردیدند.
این بار اول است که در مملکت بانکها قدم و سیمتری گذاشته و از راه عرضهٔ کریدیت بمالداران تماس مستقیمی به آنها پیدا نمود . از سمنگان تا میمنه بتمام مالداران قرضهٔ مستقیم با مناصفهٔ تکتپولی عادی یعنی به ٦ فیصد صادر شد وصدور این کریدیت بصورت فوری نتائج نیك خودرا بخشیده واز عرضهٔ زیاد ترگوسفندان قره قلی ببازار جلوگیری نمود .

۷ - تاسیس کمیسیون ستاندارد قره قلی در جنگلک بمقصد بهبود جنسیت و ستاندارد پوست برای صادرات یک اقدام مفیدی است .

اینها بود اقدامات وزارت اقتصادملی در راه بهبود او ضاع مالداران قره قلی ، چنانچه بانر اقدامات مذکورقیم خرید پوست سال ۱۳۲۷ در داخل ترقی نمود . مثلاً پوست کبود بقیمت ۱۰۵ تا ۱۲۰ - افغانی خریداری میشود .

بصورت وسطی قیمت پوست قره قلی که از حمل تامیزان ۱۳۲۶ بالغ بر۶۳ - افغانی میشد در ماه جدی به ۷۲ و در ماه حوت ۲۶ وحمل ۱۳۲۷ با آنکه تقاضای بازار فروش خاموش است به٨٨ - افغانی ترقی کرده است . و امروز مردمان مالدار بارضائیت ودلگرمی کامل مصروف کاروبار خود بوده وانتظار میرود حاصلات سال جاری واپس به ۲۲ الی ۲٤ لک جلد پوست ترقی نماید .

صادرات مادرهند :

بواسطهٔ اغتشاشات وانقلابات وبرهم خوردن شیرازهٔ ارتباط حمل‌ونقل وبعضی علل دیگر صادرات سال ۱۳۲۶ ما درهند مخصوصاً میوهٔ تازه از نقطهٔ نظر حجم خود فوق العاده متاثر گردیده است ، درعین حال بواسطهٔ خشکسالی در قندهار وسردی بهار وبارندگی تابستانی سال ۱۳۲۶ درکابل حاصلات میوه بسیار متاثر گردیده است . از نقطهٔ نظر حجم ، صادرات سال ۱۳۲۶ ما در هند نسبت بسال ۱۳۲۵ (۵۷) فیصد کمتر میباشد .

پنبه و لبلبو :

بواسطهٔ بحران مواد ارتزاقی اززراعت پنبه صرف نظرشد - لهذا صادرات سال ۱۳۲۶ پنبهٔ ما عبارت است از صفر مقابل ۳۹۵۰ تن صادرات سال ۱۳۲۵ .

زراعت لبلبو نیز بوقفه دچارشد ازین باعث مجبور بودیم عوض تولیدات شکر داخلی هم از خارج شکر وارد کنیم واسعار بیشتری نسبت بسال ۱۳۲۵ تادیه نمائیم .

واردات :

ازطرف دیگرمجموع واردات مادر سال ۱۳۲۶ نسبت‌بسال ۱۳۲۵ شش فیصد ترقی‌نمود مخصوصاً توريد رخت - پطرول - تیلخاک شکر - موتروسامان وپرزه‌جات موتر .

علاوه برآن مصارف دوائر حکومتی مخصوصاً امور فوائد عامه باسعار خارجه خیلی‌توسعه یافت وازین جهات است که دافغانستان بانک وتجار وارداتی بمشکلاتی مواجهه شده اند .

برای رفع همین مشکلات بود که وزارت اقتصاد درشروع سال ۱۳۲۶ بشورای عالی دافغانستان بانک پیشنهادی تقدیم داشت تادربارهٔ داد وستد اسعار خارجی بر مقررات آن تجدید نظری صورت بگیرد . چنانچه مقررات جدید وضع وعملی شد که مطابق آن به تجار صادراتی موقعیت دادهشد که خود شان بدون ذریعهٔ بانک اسعار خودرا برای تجاروارد کننده معامله نموده بتوانند. یعنی تجاروارد کننده بایست یامال صادر نموده و درعوض و اردات نمایند ویااینکه ازتجار صادر کننده اسعار خریداری و درمقابل تعهد واردات را بدهند . این سیستم تسهیلاتی رافراهم نمود کههم درداد وستد تجارتی سکته وارد نشود و هم دافغانستان بانک در اجراآت وتهیهٔ اسعاری دوائر مملکتی ودیپو یکدام مشکلاتی مواجه نشود . در نظراست این سیستم درسال ۱۳۲۷ نیزدوام داده شود وبایدهم باید تذکر داد که مشکلات ازین ناحیه بکلی رفع نگردیده است .

داد وستد پولی :

بهمگان معلوم است که درسال ۱۳۲۵ ازهرطرف سروصدا بلندبود که درمملکت تورم وزیادتی پول موجود بوده و پول بیشتر از احتیاج درتداول گذارده شده وازین سبب نیزقیم اشیاء بلندرفته است. لهذا برعلیه اینخطره ترتیبات ذیل اجراء گردید :

۱ / درسال ۱۳۲۵ کریدیتهای بانکی شدیداً تحت کنترول قرار گرفت .

۲ / ازنشر پول جدید درسال ۱۳۲۶ خود داری شد .

۳ / ازراه ازدیاد واردات موتر ـ شکر ـ پطرول ـ تیلخاک و غیره بالخاصه توریدرخت ذریعهٔ دیپو و توزیع فروش آن درتمام علاقهها ومناطق مملکت ازتورم پول جلوگیری بعمل آمد. چنانچه امروز کاربجائی رسیده است که ازهمه اطراف و اکناف مملکت شکایت بی پولی بلند است . یعنی امروزه ازین ناحیه کدام پریشانی محسوس نیست .

تاثیرات کم پولی برقیمتهای زمین و خانه نیزاثر خودرا بخشیده است چنانکه نسبت بدو سال قبل قیمت زمین وخانه پایان آمده وامروز عرضهٔ زمین وخانه زیاد و تقاضای آن و کمتر است . دربازار تجارت هم قلت پول حکمفرماست .

عایدات تجارتی :

مفاد تجارتی وموسسات ازسال ۱۳۲۵ تاکنون متدرجاً ودائماً روبه تنزل است بیلانس های سال ۱۳۲۵ کاملا پریشانی آور است چه اکثراً دادوستد تجارتی بضرر های متواتری مواجه گردیده بود . اما درسال ۱۳۲۶ وضعیت قدری بهتر است .

چون دیگر آن منافع بلند تجارتی رخت بربسته ازین روقیم سهام موسسات پایان آمده وعرضهٔ آن‌زیاد وتقاضای آن بسیار محدود شده است . وزارت اقتصاد ملی متوجه است یک توازنی در دادوستد تجارتی برروی کار بیاید وازافراط و تفریط جلوگیری شود .

سیاست گمرکی :

پوشیده نیست که سیاست گمرکی مملکت‌ما از هفتاد سال باینطرف نه مبنی بر تقاضای اقتصاد ملی بلکه برپایهٔ عایدات دولتی بنایافته بود .

اینک حکومت اعلیحضرت پادشاه جوان وترقی خواه ما درتحت ریاست مرد خیر خواه مملکت والاحضرت سپه‌سالار غازی صدراعظم تغیراین وضع‌را حسب‌ایجاب اقتصاد ملی احساس وبوزارت اقتصاد هدایاتی صادر فرمودند که‌سیستم گمرکی مملکت بایست مورد تجدید نظر قرار گیرد .

به پیروی این هدایات وزارت اقتصاد ملی دروسط سال ۱۳۲۶ پروژهٔ بحضور مجلس عالی وزراء تقدیم داشت که خوشبختانه محل‌تصویب قرار گرفت وبه صحهٔ حضور همایونی نیز مزین گردید - این پروژه برپرنسیب معافی محصول صادراتی وتجدید نظر بر محصول واردات مملکت ازنقطهٔ نظر اقتصاد ملی مستنداست .

مطابق باین اساس محصول وارداتی پطرول ور وغنیات و موتر لاری و پرزه جات موتر بغرض تسریع و تسهیل امور حمل و نقل که رشتهٔ مهم حیاتی و اقتصادی ماست معاف قرار میگیرد ومحصول وارداتی آن نوع اموالی که طرف احتیاج عامه بوده وتهیهٔ آن درداخل مملکت امکان پذیر نیست یاتخفیف مییابند ویاهما طور بحال خود باقی میماند ولی محصول واردانی اشیای لوکس از قبیل موتر سواری - اموال ابریشمی - زری - سگرت - عطریات و مانند آن روبه تزاید خواهد بود .

چنانچه به‌پیروی این سیستم درسال ۱۳۲۶ وهم‌درماه حمل سال ۱۳۲۷ بروی تعرفه های گمرکی تجدید نظری صورت یافته است که بحالت اقتصادی مملکت بسیار مفیدثابت‌خواهدشد مطابق آن :

۱ / محصول صادراتی اشیای ذیل بکلی معاف گردیده: -

الف) گیاه باب از قبیل هنگ - شیرخشت - ترنجبین - ادویهٔ یونانی .

ب) حق الامتیاز فی جلد پنج افغانی قره قل .

ج) بادام کاغذی وسنگکی - زیره ها - زرد آلو - قیسی - آلوچه - شفتالو - سیب - ناک آلوبخارای تازه .

د) پشم اشتری

ه) پوست بغنهٔ معمولی

۲ / محصول گمرکی صادراتی اشیای ذیل تخفیف یافت :

الف / پشم گوسفندی

ب / پسته

ج / قالین رنگ خام

د / انار

ه / پوست کبود دوبر - سیا و تقراصل - دوبر بغنه - تقرخوبر - دو بر بغنهٔ سیاه وکبود- بغنهٔ دمدار سیاه وکبود .

۳ / اشیای وارداتی ذیل از محصول بکلی معاف شده است :

پطرول - موتر لاری - روغنیات موتر - تایروتیوب وپرزه جات موتر .

٤ / اشیاء وارداتی که محصول آن اضافه شده :

الف / موتر تیز رفتار

ب / چای

ج / تیل خاک

د / رخت اروپائی

ه / یکصدو چهل ونه قلم اشیای متفرقهٔ وارداتی .

تطبیق این پروژهٔ گمرکی درظرف پنج سال مد نظر گرفته شده است تاتدریجاً عملی شود زیرا وضعیت بودجوی ومالی مملکت اجازه نمیداد که یکدم صورت بگیرد . باید تذکرداد که حکومت باوجود مشکلات مالی محض از نقطهٔ نظر بهبود اوضاع اقتصادی آیندهٔ مملکت قدویت بزرگی را در راه رفروم گمرکی قبول نموده است که در خور هر گونه تقدیر است .

امتیازات وانحصارات :

وزارت اقتصاد ملی چنانیکی درضمن پروژهٔ آزادی تجارت پشم که در تاریخ ۱۷ حوت ۱۳۲٤ به مجلس عالی وزراء تقدیم کرده بودودر جوزای سال ۱۳۲۵ از مجلس عالی موصوف گذارش یافت بحضور مجلس عالی وزراء عرض نموده بود که جهت نشو ونمای تجار چکانه و سر مایه های کوچك باید زمینه ومیدان وسیع تری آماده شود و از طرف دیگر سر مایه های بزرگتر بطرف صناعت سوق و متدرجا امتیازات تجارتی محدود گردد — بمتابعت همان مفکوره

نخست تجارت پشم وسپس تجارت پرزه جات موتر وبعد تجارت قره کلی را ازسیستم امتیازی بهاصول آزادی تجارت تبدیل نمود.

امروز غیر ازشکر وپطرول وموتر دیگر همه انواع تجارت وار داتی وصادراتی آزاد گذارده شده وموضوع تجارت امتیازی شکر وپطرول نیز در شورای اقتصادی مورد مطالعه وتجدید نظر میباشد.

تمرکز سرمایه در امور صناعتی :

صرف نظر از موضوع امتیازات ، برای تمرکز سرمایه در امور صناعتی یکسلسله اقداماتی بعمل آمده چنانچه برای این مقصد بعض شرکتهای تجارتی از قبیل اتحادیهٔ شمالی واتحادیهٔ هرات به بانکملی منضم گردید - و بعض شرکتهای دیگر یك بادیگر ضمیمه شد تا سرمایه های بزرگتر بطرف صناعت سوق داد شود وجای آنها از طرف تجار کوچك وسرمایه های متفرقه اشغال گردد.

مثلاً سرمایهٔ بانکملی در شروع سال ۱۳۲۵ از ۱۲٤۷۲۰۰۰۰ - افغانی به ۲٤۹٤٤۰۰۰۰ رسید و در سال ۱۳۲٦ به ۵۵۳٦٤۱۱۱۱ - افغانی ترقی نمود.

امور صناعتی :

در سال ۱۳۲٦ از سه ناحیه بطرف صناعت توجه شد :

(۱) افزایش تولیدات : مثلاً اگر حاصلات سال ۱۳۲٤ نساجی ۱۰۰ قرار داده شود تولیدات سال ۱۳۲۵ مساوی (۱۵۲) و حاصلات سال ۱۳۲٦ بالغ بر ۱۲۲ میباشد (در سال ۲٦ مشکلات تخنیك حاصلات را نسبت بسال ۱۳۲۵ کمتر ساخت) این افزایش از راه بهتر نمودن وضعیت صحی ومالی کارگران بدست آمد وآن قرار ذیل است :

الف / توجه بامور صحت کارگران ازراه ادویه وتنظیم شفاخانه ومجادله باملاریاوغیره.

ب / افزودی معاش کارگران در سال ۱۳۲۵ به ۲۵ فیصد - اما چون دروسط سال مذکور بملاحظه رسید که نسبت به بلندی مواد ارتزاقی این افزایش کفیت نمیکند لهذا در زمستان سال ۱۳۲۵ شروع شد که مادهٔ مهم ارتزاقی کارگران یعنی آرد بقیمت مستقل فی سیر ۸ - افغانی بدسترس شان گذارده شود چنانچه بهتناسب تعداد فامیل ودرجه از ۳ تا ۱۰ سیر در هر ماه بقیمت ۸ - افغانی بدانها توزیع میگردد.

از جانب دیگر در مواد پخته که از طرف فابریکهٔ نساجی روزانه بعمله داده میشد جنبهٔ کالوری غذا ذریعهٔ دادن بعض مواد اضافه برسابق تقویه شد - بعلاوهٔ یك کواوپراتیف

برای کارگران و مامورین نساجی تاسیس شد که مزید برمواد ارتزاقی سایر ما احتیاج آنهارا نیز از داخل وخارج بقیمت های مناسب فراهم کنند این ترتیبات موجب شد که قلت کارگر که درپنج سال گذشته درصناعت نساجی محسوس بود ازبین برود وقوهٔ کارگران ترقی کند وغیرحاضری ها ومریضی ها بکلی محدود گردد .

(۲) : در سال ۱۳۲۶ وزارت اقتصاد ملی سروی امور صناعتی را به پیمانهٔ وسیعی بردست گرفت ـ در قطار اول سروی کارخانه های نساجی پنبه وپشمینه بافی ـ تیلکشی وپنبه پاک کنی ـ صابون سازی ـ ستاسیون های برقی ـ کارخانهٔ سمنت سازی و سیرامیک (مواد تعمیری) ونیم صناعتی ساختن میوه جات کوهدامن وقندهار موردکار قرار گرفت .

این سروی ها بدوکمپنی یکی موریسن نودسن ودیگری اتحادیهٔ انجنیران مشورتی هند تفویض شده بود از جملهٔ این سروی ها موضوع کارخانهٔ سمنت و سیرامیک که هردو در ولایت کابل تعمیر میشوند تکمیل گردیده وبقیه در شرف اکمال است .

(۳) : هیئتی باروپا وامریکا تحت نظررئیس شرکت برق ورئیس شرکت نساجی اعزام شد که درخصوص پلانهای که سروی آن تکمیل شده ویامیشود باکمپانیهای مختلف درتماس آمده و شرائط فرمایش را مطالعه کنند چنانچه هنوز هم مشغول مطالعه وتجسس هستند .

هیئت مذکور به ممالک ذیل سفرنموده اند : سویز ـ چکوسلواکی ـ آسټریا ـ المان انگلستان ـ وامریکا ، در اینجا باید تذکر داد که شرائط قیمت و مدت انجام فرمایش ها برای افغانستان از نقطهٔ نظر اقتصادی فوق العاده نامساعد است .

باشرح سه مواد فوق پارهٔ اقدامات دیگر نیز در موضوع اجتماع سرمایه برای امور صناعتی پیش بینی شده است از جمله درنظر است مبلغ ۱۳۰ کرور افغانی درمدت ۷سال آینده بامور صناعتی مصرف شود ـ چنانچه تذکر رفت سرمایهٔ بانکملی برای همین مقصد توسعه داده شده وازناحیهٔ دافغانستان بانک وبانکملی ۶۰۰ ملیون افغانی در این راه بمصرف خواهد رسید ـ البته از سرمایهٔ خود شرکت برق ـ نساجی وبقیه موسسات و تجارت قره کلی وقروض خارجی نیز برای این مقصد بکار گرفته خواهد شد .

شرکت سمنت سازی با سرمایهٔ ۵۰۳۰۰۰۰۰ افغانی درشرف تاسیس است ـ چنانچه پروژهٔ تاسیس آن بتاریخ ۴ حوت ۱۳۲۶ از تصویب مجلس عالی وزراء گذشته است .

این بود اقدامات درخصوص امور صناعتی .

اشتراک در کنفرانسهای بین المللی :

درسال ۱۳۲۶ افغانستان در کنفرانس بین المللی تجارتی جینوا تحت ریاست والاحضرت سردار محمدنعیم خان بحیث مشاهد اشتراک ورزید ـ امادر کنفرانس ها وانابحیث عضواشتراک نمود .

نمایندگان وزارت اقتصاد ملی در کنفرانس ها وانا یعنی آقای عبدالحی خان عزیز معین اول وزارت اقتصاد و آقای داکتر عبدالروف خان - آقای عبدالغفور خان امینی و آقای عبدالرحیم خان تحت ریاست ع ج عبدالحسین خان عزیز بدان کنفرانس شوایت نمودند .
آقایان موصوف توانستند از نظریات مملکت خود در آنجا بخوبی حمایه کنند . البته راپور این کنفرانس بعد مراجعت هیئت مورد اشاعه گذاشته خواهد شد .

کنفرانس بین المللی گندم :

درسال ۱۳۲۵ وقتیکه مملکت بواسطهٔ خشکسالی های پیاپی مواجه بخطر قحطی بود وزارت اقتصاد ملی وموسسات اقتصادی بموقع آن در راه توریدغله اقدامات لازمه نموده وبا وجود مشکلات زیاد با همراهی حکومت امریکا موفق بتورید غله از امریکا شد وشاید آن اقدام موجب رفاهت عامه نیز گردیده باشد . اما وقتیکه زمستان گذشته خطر قلت مواد ارتزاقی را بنا برخشکی موجب شده بود وقتی که کنفرانس بین المللی گندم دروا شنگتن تاسیس میشد افغانستان نیز در آن کنفرانس ذریعهٔ داکتر عبدالروف خان اشتراک ورزید ووزارت اقتصاد ملی بواسطهٔ این پیش بینی که شاید فصل زراعتی مساعد بار نیاید برای افغانستان سهمیهٔ گندم رامطالبه نمود ـ همانا از طرف کنفرانس مذکورهمه ساله ۲۰ هزارتن گندم برای مدت پنجسال اعتبار داده شد که با فغانستان وارد شده بتواند - چنانچه قرار داد آن نیز امضاء شده وامیداست از این ناحیه کمک خوبی برای رفع بحران مواد ارتزاقی شده بتواند .

حمل ونقل:

از سنه ۱۳۲۵ تا وسط سال ۱۳۲۶ در مملکت یك هرج ومرج در امور حمل ونقل ومادهٔ سوخت آن یعنی پطرول موجود بود .
چنانچه کرایه از مزار شریف الی کابل به فی سیر ۱۲ افغانی رسیده بود وپطرول در بازارسیاه به فی گیلن ۱۰۰ — افغانی ولاری های مستعمل به فی عراده تا ۷۰ هزارافغانی خریدوفروش میشد. اینك افتخار داریم تذکر داده شود که این مشکلات دیگروجودی ندارد و قیمت کرایه امروز از مزار شریف بکابل به ۳ ونیم افغانی فی سیر تنزیل نموده و بازار سیاه پطرول بطوری از بین رفته که امروز در کابل به فی گیلن ۱۲ - افغانی میسا شد و هم معیار خرید وفروش لاری از ۷۰ به ۴۰ هزار افغانی پایان آمده است.

تیل خاك :

تیل خاك نیز که دیروز به فی پیپ ۱۶۰- افغانی بفروش میرسید امروز فی پیپ به ۶۵ / ۵۲ افغانی آزادانه دردسترس همه گذارده شده است .

دیپوی تعاونی :

دیپوکه در اول وهله به تنقیدات و مشکلات زیاد مواجه بود اینک نه اینکه روز بروز اوضاع آن منتظم‌تر گردیده بلکه فعلاً بصورت یک ماشین اتومات در حرکت است امروز دیگر گمان نمیشود که شخصی از مفید بودن وتاسیس شدن بموقع این موسسهٔ عام‌المنفعه انکار داشته باشد .

در بدو امر مشکلاتی که در پیش روی نشو ونمای اینموسسه واقع بود نه تنها محدود بعوامل داخلی بود بلکه موضوع کمی واردات رخت از خارج وبندشها وموانع حمل ونقل در هند نیز در آن تاثیر بسیار فراوانی داشت .

وزارت اقتصادملی در عرصهٔ دو سال بکمک بانک ملی تمام جهان را از نظر واردات رخت تجسس نمود ودر هرجا کمترین روزنه و امکانی موجود شد از آن استفاده گرفت تا اینکه واردات وذخائر رخت وسعت یافت .

یکی از امریکای شمالی - مکسیکو - برازیل - ایطالیا - المان وازاموال سندی چینائی و هولند ورخت هندی و روسی و از همه کار گرفت وازین ممالک در ظرف دو سال (۷۲۳۰۰۰۰۰) متر رخت برای دیپو خریداری کرد . چنانچه حصهٔ زیاد آن وارد وباقی درشرف توزید است . البته این احصائیه شامل تولیدات نساجی داخلی و بافت دستی وطن که آنهم بدیپو گرفته شده نمیباشد بلکه همه رخت خارجی است .

افتخار داریم توضیح بدهیم که همین اموالی که خریداری شده و فتیکه بقیهٔ آن نیز وارد گردد مصارف دو سالهٔ مملکت با درنظر گرفتن تولیدات نساجی داخلی تکافوشده میتواند . بنابراین نگرانی که در سال ۱۳۲۵ در مملکت ازین ناحیه موجود بود دیگر وجودی ندارد .

قابل تذکر است که تمام این دستگاه بزرگ دیپو در ابتدا بدون سرمایه بدوران انداخته شده ودر آغاز بانک‌ملی وموسسات مربوطهٔ آن به دوبار مبلغ ۶۷ ملیون افغانی بدیپو کریدیت بلامنفعت دادند وبعد ها احتیاجات پولی دیپو بکمک کریدیت بانکها اجرا شد - اما امروز دیپو بکمک کریدیتی نیز احتیاجی ندارد .

بعضاً تنقید میشود که دیپو منفعت زیادی گرفته است . بیمورد نخواهد بود دراینباره توضیح شود که :

۱ - در روز تاسیس دیپو قلت مال وعروج بازار سیاه بحد انتهائی خودبوده ازین سبب دیپو میبایست با قوت کم با یک عامل مدهش یعنی بازار سیاه مقابله مینمود .

هرگاه دیپو در اول کار کدامهای رخت ویا املاکات واردات وسیع رخت را از خارج میداشت - مسلم بود که میتوانست در همان قدم اول ذریعهٔ عرضه وتوزیع زیاد رخت بازار سیاه وبلندی قیمتها را از بین ببرد - ولی متاسفانه این قدرت درآنوقت موجود نبود . پس اگر دیپو مال کم خودرا بقیمت ارزان عرضه مینمود بصورت فوری محتکرین آن اموال را جمع وبازار سیاه را بیشتر توسعه میدادند .

بنا برین دیپو مجبور بود که با درنظر گرفتن روش بازار سیاه شروع بعملیات مینمود وبا توسعهٔ واردات به پایان آوردن تدریجی قیمتها دست میزد .

روی همین اساس دیپو توانست قیمت رخت هندی را از ٤٠ و ٥٠ - افغانی به ١١ و١٦ افغانی تنزیل بدهد ویا چیت مکسیکورا از ١٢ و ١٤ - افغانی فی متر به ٦ و ١٠ - افغانی برساند . هرگاه وضعیت هجوم دکانهای آزاد چمن را درتابستان گذشته با وضع دکانهای امروزی تطبیق بدهیم از روی انصاف وعدالت تصدیق خواهیم کرد که بجز همان راهی که دیپو رفته است طریق دیگر موجود شده نمیتوانست .

٢ - اگر دیپو منفعت نموده آیا این مفاد همان منافعی نیست که ما آنرا از جیب محتکرین کشیده وبصندوق ملی تحویل داده ایم ؟

هرگاه این مفاد بموسسات و یا تجار تقسیم میشد و یا حکومت آنرا ضمیمهٔ بودجهٔ خود مینمود شاید - مورد اعتراض میشد اما این عایدات نه ضمیمهٔ بودجهٔ مصارف حکومتی گردید ونه هم بموسسات و تجار تکیه کرد بلکه موسسات و تجار اغلباً و اکثرا در توزیع رخت و اجراآت خریداریها وسائر وظائف دیپو - بصورت افتخاری کار نمودند حتی آنقدر زحمت کشیدند که در خور قدر دانی وتشکر است . پس در حالیکه مفاد دیپو به تعمیر شفا خانه ها مصارف دارالمساکین - تاسیس مکاتب - باغ کودکان و انجمن نسوان وغیره امور خیریه و اجتماعی میرسد آیا جای انتقادی باقی خواهد بود ؟

حکومت نه تنها اینکه مفاد دیپو را بموسسات اجتماعی وقف نمود بلکه سعی کرد که ازیک خیرعمل خیر ومفید دیگری نیز بوجود آید. مثلاً وقتیکه یک حصه ازمفاد دیپو بدارالمساکین تخصیص داده شد مجلس عالی وزرا تصویب نمودتا پولیکه در دارالمساکین جمع میشود آنهم بیکار نماند و در راه رفاه عامه ازان استفاده گرفته شود یعنی از پول بیکار دارالمساکین باید در کارته ۳ دوصد خانه و اپارتمان کرائی ساخته شود تااینکه از یکطرف رفع احتیاج اهالی بکرایهٔ ارزان ومناسب فراهم آیدوهم ازجانب دیگر مردمان بیکار بکار مشغول گردند .

راپور اجمالی اجراآت مهمهٔ سال ۱۳۲۶ وزارت اقتصاد ملی

تاسیس کسهٔ عمرانی :

یکی از اقدامات مفید اقتصادی وعمرانی در سال ۱۳۲۶ عبارت است از تاسیس کسهٔ عمرانی . کسهٔ عمرانی دراثرارشادات وتوصیه های ذات اشرف ملوکانه که در اینباره توجه ودلچسپی خاصی دارند بسرمایهٔ ۳۰ ملیون افغانی تاسیس شد . امید واریم این موسسه درعمران ورفع احتیاج اهالی کمك موثری بعمل آرد .

تجارت با روسیه :

بهمه معلوم است که ازسال ۱۹۴۱ تاوسط سال ۱۹۴۷ بواسطهٔ جنگ عمومی تجارت مملکت ما باروسیه قطع گردیده بود . اینك خوشبختانه باثر توجه مملکتین در سال ۱۳۲۶ تجارت فیمابین آغاز یافت گرچه قیم اموال روسی در بعضی جنس برای مامساعد نیست اما امید قوی میرود که درآتیهٔ نزدیکی این داد وستد بین مملکتین مانند قبل ازمعار به توسعه بگیرد وبه منفعت جانبین ادامه یابد .

موضوع چای :

درنیمهٔ دوم سال ۱۳۲۶ مسئلهٔ چای وبلند رفتن قیمت آن خاطر وزارت اقتصاد ملی رامشوش ساخته و اولا بموجب پیشنهاد وزارت اقتصاد ملی وتصویب مجلس عالی وزراء به اطاق تجارت کابل وظیفه دارشد که درظرف مدت توریدچای داخل ولایات فوری شود چنانچه اطاق تجارت برای این مقصد در مواضع تولید چای نماینده فرستاده وشروع بخریداری چای نموده اینك چائیکه بذریعهٔ اطاق تجارت خریداری شده با پیمانهٔ زیادی در اثر لحاظات افغانی رسیده وعما قریب داخل مملکت میشود وامید واریم ازین ناحیه نیز تاحد زیادی مشکلات رفع وبلندی قیمت چای ازبین رفته برود .

این هم ناگفته نماندکه خود تجارهم به توریدیك مقدار زیاد چای اقدامات نموده اند که البته این اقدام تجارهم موجب فراوانی وتنزیل قیمت چای میباشد .

امور خیریه :

باوجود مشکلات مالی جمع آوری اعانه جات از موسسات وصرف آن درامور اجتماعی مخصوصا عرفانی درسنه ۱۳۲۶ نه اینکه درجریان بوده بلکه درآینده هم روبه تزایداست .

چنانکه درسنه ۱۳۲۶ امور دارالمساکین وسعت یافته سرمایهٔ خیریه بانك ملی هنوز در مصرف توسعه مبنا شده ازاجمله خیریهٔ بانك ملی در ظرف سال ۱۳۲۶ مبالغ ذیل را بامور اجتماعی پرداخته است :

۱- برای تاسیس وتوسعهٔ مکاتب متوسط لیله ونهاری بوزارت معارف	۲۹۳۳٤۰۱/۸۹ افغانی
۲- اعانه برای تمدید نل آب شهر قندهار تادیه گردیده	۶۰۰۰۰۰/۰۰ »
۳- به انجمن خیریهٔ نسوان	۲۵۰۰۰۰/۰۰ »
٤- به دارالمساکین	۸۰۰۰۰/۰۰ »
٥- برای تعمیر وترمیم یادگار مقبرهٔ شهدای میوند واماکن تاریخی بوزارت معارف تادیه شده است	٤۰۰۰۰/۰۰ افغانی
۶- امداد طلبهٔ بی بضاعت جهت دوام تعلیم عالی آنها - شعبهٔ مخصوصی در خیریهٔ بانک ملی افتتاح شده وباساس معرفی وزارت معارف ماهانه مدد معاش به آنها تادیه میشود واین شعبه همه روزه در شرف توسعه میباشد که در کابل ازان امداد شده است.	۲۶۹۶۸/۷۵ افغانی
جمله شد	٤۲۹۰۳۷۰/۶٤ افغانی

ودارائی خیریهٔ بانك درسال ۱۳۲۶ بمبلغ (۳۶ ۲۸۰۲۳۷/۹۱) توسعه یافته که ازانجمله مبلغ (٤۲۹۰۳۷۰/۶٤) افغانی قرار فوق اعانه ها داده شده است و در صندوق در اخیر سال ۲۶ نقداً مبلغ (۲۰۳٤۰۰۸۰/۷۹) افغانی موجود بوده و مبلغ (۱۱۶۵٤۷۸۶/٤۸) افغانی بخرید سهام بانك ملی - شرکت نساجی - شرکت برق وشرکت سمنت سازی واتحادیهٔ کابل وسهامی اقتصاد وغیره بکار انداخته شده که ازمنبع عایدات سهام مذکور نیز سالانه واردات خیریه توسعه بیابد وقابل تذکر وقدردانی است که حکومت خیرخواه وترقی پرور مابرای مقصد توسعهٔ امور اجتماعی عایدات وواردات خیریهٔ بانکملی وسایر خیریه هارا ازتادیهٔ محصول مالیات بر عایدات معاف نموده است وخیریهٔ بانکملی نیز همیشه در امور اجتماعی پیروی از افکار بهی خواهانهٔ حکومت نموده ودر همه پلانهای اجتماعی حکومت سهم بارزی را گرفته است.

توضیح :- برعلاوهٔ مبالغ فوق شرکت ها واشخاص تعهد مبلغ (۱۳٤۱٤۰۹٤/۸٤) افغانی را درخیریهٔ بانکملی داده اند که سالانه تادیه خواهند کرد.

این بود راپور جریان امور عمدهٔ اقتصادی وتجارتی درسال ۱۳۲۶ که جهت اطلاع قارئین محترم تقدیم گردید.

اجرا آت متفرقه قابل تذکر شعبات ریاست تجارتی

برعلاوهٔ اجراآتیکه در راپور عمومی اجراآت وزارت اقتصاد ملی تذکر رفته اجرا آت قابل تذکار وزارت اقتصاد ملی راکه بسلسلهٔ شعبات ریاست تجارتی بعمل آمده ذیلا بمنصهٔ اشاعه میگذاریم :

الف- واردات وصادرات :

وزارت اقتصاد ملی ازجهة تورید اشیاء مایحتیاج سال ۱۳۲۶ مملکت و با لخاصه اشیاء طرف احتیاج عامه بوسائل لازمه بامما لك خارج داخل تماس گردیده تسهیلات لازمه را در تورید امتعه فراهم نموده است .

سهمیه های وار داتی :

۱- سهمیه‌شکر-درسال ۲۶ برعلاوهٔ اینکه‌وزارت اقتصادملی‌درتوریدسهمیهٔ‌باقیماندهٔ ۱۳۲۵ اقدامات نموده بنا برمرتفع‌شدن قیود کنترولی فرو شات شکر درهند و تا زمان فرود آمدن نرخ شکرهند به معیار سابق از خریداری شکر آنجا منصرف وپیش‌از وپیش برای خریداری شکر در برا بر امریکاء وروسیه اقدامات لازمه را اتخاذ واخیراً بوسیلهٔ موسسات مربوطه دوهزار تن شکرا ز کیوبا و ۲۷۵۰ تن‌از روسیه خریداری شده و متدرجاً بتورید آن اقدامات بعمل می آید .

۲- سهمیهٔ پطرول هند :

درسهمیهٔ پطرول هند که عبارت از (۲۱۵۰۰۰) گیلن ما هوار بود به (۸۵۰۰۰) گیلن تزئید بعمل آمده که مجموعاً ما هوار (۳۰۰۰۰۰) گیلن میشود وهم (۳۰۰۰۰۰) گیلن جهة تورید غله برای یك مرتبه سهمیه داده شده بود برای تورید پطرول مذکور حتی المقدور وزارت اقتصاد به همکاری وزارت جلیلهٔ امور خارجه مشکلات عایده‌را مرفوع و بذریعهٔ شرکت پطرول بتورید سهمیهٔ مذکور موفق گردیده است .

۳- سمنت .

اخیراًوزارت اقتصاد ملی موفق شد پس‌ازیك سلسله اقدامات‌جدی لایسنس تورید پانزده هزار تن سیمنت‌را برای کار آمد کمپنی موریسن نودسن وبعضی دوائردیگر بدست آرد .

۱- توسط دوائر مربوطه اقدامات بعمل آمد تاافغانستان به‌نمایشگاه بین‌المللی پوست‌وچرم بازل شمولیت‌ورزیده وهم ازاینجااحصائیه‌ها ، فوتو های گوسفندان قره‌قلی وصورت تربیهٔ آنها واحصائیه های لازمه رابه شاغلی عفیفی که‌موظف‌باشتراك درین نمایشگاه بودند ارسال شد تابمعرض نمایش قراردهند — وهم به‌شرکت‌قره‌قل هدایت داده شده که‌از هرقبیل عکس های تربیت گوسفندان راطور کلکسیون ترتیب نمایند .

دیپوی تعاونی

یکی از موسسات عام المنفعه که تقریبا از یکنیم سال باینطرف در ساحهٔ اقتصادی وطن عزیز ما (افغانستان) تاسیس یافته دیپوی تعاونی است .

اینموسسه بدواً برای شکستاندن بازارهای سیاه و بدست آوردن موازنه نرخهای بالند رفته بود که بایستی بصورت موقتی به توزیع رخت اهالی مرکز و اطراف دور و نزدیک آن اجراآتی بنماید . نظر باینکه یکعده افراد فعال وصلاحیت داری در آن صادقانه خدمت کرده وزحمت کشیده اند رفته رفته طرف توجه مجلس عالی رفاه عامه واقع گشته ودر سایه کوشش ورهنمائی‌های جلالتماب وزیر اقتصاد ملی بسط وتوسعه یافته علاوه بر رختباب تقسیمات بوره وحتی آرد - چای - روغن - نمک - صابون وغیره ضروریات مامورین نیزبان ارتباطی پیدا کرده . چون درسالنامه سال گذشته شرحی مبسوطی راجع به علل و موجبات روی کار آمدن وتشکیلات آن برای آگاهی عمومی منتشر نموده بودیم تکرار آنرا امسال بی لزوم دانسته تنها به اظهار یک سلسله اجراآت وتغیرات تشکیل آن میپردازیم :-

عموم اجرآت این سال دیپورا لزوما بدو قسمت منقسم کرده وتحت تحریر می آوریم :-

قسمت اول تشکیلات :

تشکیلات دیپوی تعاونی دربدو سال ۱۳۲۶ تغیرات بزرگی رامواجه نشده وتقریبا بروفق سال ۱۳۲۵ متشکل گردید ولی بعدها نظر به اینکه روز بروز فراوانی اموال محسوس گردیده وکارات نیز یکنوع نظم وترتیب پیدا کرده بود فکر محدود ساختن دیپو حاصل گردید بنابران ازشروع تموز این سال تشکیلات دیپو بشکل ذیل درآمد :-

۱ - دیپوی تعاونی مرکزی اعنی ریاست عامل :

شعباتیکه راسا بمقام ریاست تماس دارند :-

مدیریت تحریرات - مدیریت عمومی محاسبه وکنترول - مدیریت عمومی کوپون - مدیریت توزیع - مدیریت خرید - مدیریت مامورین .

الف :- مدیریت تحریرات :-

شعباتیکه بمدیریت تحریر مربوط میباشد :-

۱ - شعبهٔ تحریرات
۲ - شعبهٔ احصائیه
۳ - ماموریت اوراق

ب : مدیریت عمومی محاسبه و کنترول :-

شعباتیکه بمدیریت عمومی محاسبه و کنترول تعلقدارد :-

۱ - مدیریت محاسبه
۲ - مدیریت کنترول
۳ - مدیریت مال‌التجاره
٤ - ماموریت اجرائیه تحویلخانه ها .

ج : - مدیریت عمومی کوپون : -

شعباتیکه مربوط مدیریت کوپون میباشد : -

۱ - ماموریت شهری
۲ - « اطرافی
۳ - شعبه مبصریت
٤ - شعبه حساب احصائیه .

تبصره - تحویلخانهٔ کوپون هم‌مربوط شعبهٔ اخیر الذکر میباشد .

د :- مدیریت توزیع :-

شعباتیکه بمدیریت مربوط است حسب ذیل میباشد :-

۱ - ماموریت اجرائیه مرکب‌از شعبات رخت مرکز - رخت‌ولایات .شعبه‌شکر - شعبه‌صابون وآرد و نمک .
۲ - ماموریت محاسبه مرکب ازشعبات رخت کوپونی - صابون کوپونی- شکروشعبهٔ کنترول.
۳ - هیئت توزیع رخت
٤ - ماموریت حمل ونقل.
٥ - تحویلخانه کوپونهای اجراء شده .

ه :- مدیریت خرید و فرمایشها :-

شعباتیکه بمدیریت خرید وفرمایشها متعلق است :

۱ - شعبهٔ داخله .
۲ - شعبهٔ خارجه و ترجمانی :-
۳ - ماموریت گمرکی .

و : ـ مدیریت مامورین .

شعباتیکه بمدیریت مامورین متعلق است .

١ ـ شعبه اجرائیه .

٢ ـ شعبه معاش و مصرف .

٣ ـ شعبه طباعت .

تبصره: تحویلخانه های قرطاسیه وماکولات نیز مربوط اینمدیریت است .

٢ :ـ ریاستهای دیپو های تعاونی ولایات که در سنه ١٣٢٦ مربوط بدیپوی تعاونی مرکزی گردیده ، قرار ذیل میباشند :

الف :ـ ریاست دیپوی تعاونی قندهار .

ب :ـ ریاست دیپوی تعاونی هرات .

ج :ـ ریاست دیپوی تعاونی مزارشریف .

د :ـ ریاست دیپوی تعاونی قطغن

ه :ـ ریاست دیپوی تعاونی مشرقی .

و :ـ ریاست دیپوی تعاونی بدخشان .

ز :ـ ریاست دیپوی تعاونی فراه در هذالسنه ١٣٢٦ بمدیریت تعاونی تبدیل و از طرف دیپوی هرات اداره میشود .

تبصره :ـ دیپوهای تعاونی ولایات که فوقاً از آنها نام برده شده است در هذالسنه مانند سایر شعبات دیپوی مرکزی از ریاست عامل در امورات راجعه اخذ هدایات مینماید .

٣ :ـ ریاستهای توزیع اطراف .

الف :ـ ریاست توزیع غزنی .

ب :ـ ریاست توزیع هزاره جات .

ج :ـ ریاست توزیع جنوبی .

ریاستهای فوق نیز مربوط ریاست عامل مرکزی میباشند .

٤ :ـ ریاست تفتیش مرکزی که در سنه ١٣٢٦ بطور آزاد و وظائف محوله خود را تحت پروگرام جداگانه اجراء میدارند متشکل است از اداره های ذیل :

الف :ـ مدیریت تفتیش شهری

ب :ـ مدیریت تفتیش اداری

قسمت دوم وظائف :ـ

مقام ریاست عامل

ریاست عامل که عهده دار عمده ترین کار های خرید وتورید مال وتوزیع وفروش آنها
واداره سایر ریاستهای دیپو های ولایات میباشد تحت ریاست ع ص غلامحسن خان صافی
که قبل از تاسیس دیپو در راس ریاست شرکت رشتیا قرار داشت اداره میشود .

شخص رئیس عامل در بدو تاسیس دیپو بریاست اینموسسه عزتقرر حاصل کرده و همچنان
که در تاسیس وبکار انداختن دیپو مصدر فعالیتهای بی سابقه وشایانی گردیده بود امورات
متعلقهٔ دیپورا تااینندم بخوبی واطمینان بخش اداره کرده است .

دیپو های تعاونی ولایات که درسال گذشته امورات خودرا بدون استیذان مرکز اجراء
میکردند امسال آنها نیز با شقوق تفتیش های آنها که اکثراً عنوان ریاست را دارا
میباشند بریاست دیپوی تعاونی مرکزی ارتباط حاصل کرده وباین علت برای ادارهٔ آنها وبه
اعطای هدایات لازمه به آنها وبه تنظیم و ترتیب تشکیلات و مراقبت اوضاع مامورین
وکارکنان آنها امورات عدیده را عهده دار بوده واز انجام آن نیز بخوبی بدر شده است .

فعالیتهای مدیریت تحریرات واحصائیه :ـ

اینمدیریت تحت ادارهٔ ص عبدالصمد خان بقائی که قبل برین بشعبات حکومتی بحیث
مدیر کار میکرد واز بدو تاسیس دیپو باین موسسه شمولیت حاصل کرده ودر سال گذشته
بشعبات خرید وتوزیع بحیث مدیر کار مینمود اداره میشود ،

این شعبه که در اصل شعبه مربوط بالذات بمقام ریاست عامل و تمام اموریکه شخص
رئیس بانجام آن اراده مینماید و کافهٔ اجراآت و امورات اساسی از قبیل تادیه هدایات
ودستورات وترتیب دستور العملها ومقررات لازمه میباشد .

مدیریت تحریرات در ظرف این سال علاوه بر وظائف عادیه وجاریهٔ خویش در بسا
اموریکه مربوط بنظام آوردن دیپو های ولایات وجریان امورات آنها بروفق امور دیپوی
تعاونی مرکزی نیز مصدر کار های مهم گردیده است .

در امسال بقرار فیصله وپلانیکه در آغاز تاسیس دیپوی تعاونی وزارت جلیلهٔ اقتصاد
کشیده بود اعزام دوهیئت تفتیش سیار برای وارسی به امورات دیپو های ولایات وجریان
امورات آنها که تشریحات کار شان در فصل متعلقه خودش تحریر میگردد صورت گرفت
طبعاً تکمیل موادوترتیب دستورات لازمه وهدایات اجرای کاریکه ازمقام ریاست داده میشد
ازطرف این شعبه مرتب گردیده وبه هیئتهای متذکره سپرده شده است .

این شعبه درظرف این سال علاوه بر اجراآت جاریهٔ خود در امور وارسی دیپو های ولایات بیشتر صرف مساعی نموده وبنا براینکه شعبات تفتیش دیپو های متذکره مربوط را سا بمقام ریاست دیپوی مرکزی قرار گرفتند وظائف سنگین تری را ذمه وار گردیده و در ارسال اوامر وهدایات لازمه به آنها ورفع مشکلات هدایت طلب شان مصدر فعالیتهای قابل تذکر گردیده است .

شعبهٔ احصائیه تحریرات :-

کارات احصائیه برای آنقسم موسساتیکه باین پیمانهٔ بزرگ خرید وفروش وغیره را دارا میباشد یکی از الزم ترین شعبات میباشد چه این شق کار در هرآن موسسه را ملتفت میسازد که بچه اند ازه از فلان جنس در فلان محل مورد ضرورت بوده وازحیث عموم برای تمام مملکت چه قسم اموال بکار است احتیاجات مردم تاکدام اندازه وازآن اند ازه چه مقدار آن کار سازی شده وچه اندازهٔ دیگر مورد ضرورت - میباشد که باین ترتیب کار احصائیه یك کار بسیار مهم بود . وبرای تعین خط حرکت وبطرز کار کردن آن سهم بزرگی را دارد این شعبه در ظرف سال ۱۳۲۶ درهر آن که ضرورت واقع شده معلومات لازمه راچه بوزارتجلیلهٔ اقتصاد وچه دیگر مقامات صلاحیت دار وشعبات مطبوعاتی بوقتش تقدیم داده است.

فعالیتهای مدیریت محاسبهٔ عمومی وکنترول :-

مدیریت عمومی محاسبه که تماس مستقیمی بتمام شعبات دیپو داشته است تحت نظارت واداره ع. عبدالاحمد خان مدیر عمومی که قبل از شمول بدیپوی تعاونی دربانك ملی بحیث مدیر عمومی کار مینمود اداره میشود اینمدیریت باوجود مشکلات عدیدهٔ حسابی که درشعبات چنین عایق میشود درین سال توانست حسابات خودرا تادرجهٔ مزیدی جمع آوری کرده ولوائح ولیجرهای خودرا مرتب نماید وبا کمال فعالیت هم معاملات را اجراء وهم پول خود را در موقعش جمع آوری نمود واین بذات خود یکی از کار های برجستهٔ مدیریت عمومی محاسبه دیپوی تعاونی بشمار میرود. چون مدیریت محاسبه در تمام شقوق کار خرید وفروش و توزیع دخیل میباشد لهذا میتوان اندازهٔ اجراآت سال ۱۳۲۶ اورا از گرافهای که ازخرید وتوزیع مرتب شده است تخمین نمود .

ناگفته نماند که دیپوی تعاونی برای اینکه ازصحت وسقم امورات حسابیه دیپو کماینبغی وبطور واضح اطمینان حاصل کرده باشد برای بررسی درامورات حسابیه وملاحظهٔ بیلانس ازتمام وزارت و دوایر اشخاص لائق حسابی واجرائی را جلب کرده ودفاتر حسابیه وبیلانس مرتبه را به آنها نشانداده وبعد ازعلم آوری دقیقانهٔ که در مدتی طویلی در آن بعمل آمد هیئت

موصوفه اجراآت حسابی وغیره مدیریت عمومی محاسبه را خوب‌وبی غلط تسلیم کرده ونظریهٔ تحریری خودرا در آنباب بمقام ریاست دیپو پیش کردند .

توزیع کوپون :

این‌شعبه یکی ازشقوق مهمه دیپوی تعاونی مرکزی است که تماما استحقاق بوره - رخت - صابون - آرد - چای - نمك وغیره ضروریات کوپونی اهالی راتعین وبسیستم‌عصری که دروطن ما بی سابقه است کار سازی مینماید .

بدوا این شعبه بصورت ریاستی دردیپو بزیراثر آقای عبدالملك خان اداره میشد وتقریبا بطور عمومی درمرکز واطراف دور ونز دیك کوپو نهای رخت تو زیع میگردید مخصوصا درقندهار- فراه وهرات بوره آنها بسیستم متداو له کابل ترتیباتی گرفته‌شد پسانتر که‌شقوق کوپانی رخت درولایات ومحالات موصوفه بدکاکین آزادی تبدیل گشته ومقصد آنکه از مرکزهم این اصول کوپانی برداشته خواهد شد همان بود که ریاست‌را ملغی وبیك مدیر بیتی قناعت کردند. ولی‌نظر به ایجابات عصر وزمان وقلت بوره ومواد دیگری دوباره لازم افتاد که این شعبه توسعه پیدا کنند اینست که فعلا همان مدیریت عادی بصورت یك مدیریت عمومی بزیراثر ع آقای سرور خان جویا معاون سابقهٔ آن مربوط بریاست دیپوی مرکزی اداره میشود وعلاوه بر ترتیب کوپو نهای بوره ورخت توزیع کو پو نهای آرد مامورین وانتظام امور چای وغیره رانیزعهده دار است .

درسال ۱۳۲۵ دربدوتاسیس دیپو کوپونهای رخت جداگانه و بوره جدا بود بعدها که اصول دفترآن ترتیب درست وعصری تری‌بخود گرفت بهمان کوپونهای شکر دراثر استه‌های جداگانه که بدکاکین مختلفی داده میشد سهمیهٔ شکر،رخت،صابون وغیره به اهالی پرداخته میشددرامسال ۱۳۲٦ از اوائل سال‌تاماه میزان استحقاق ششماهه توزیع وازمیزان ۲٦ تاحوت سال ۲۷ کوپونهای هجده ماهه ترتیب گردیده از شعبه شهری برای اهالی داخله شهر وهفت قریه که مراد ازنواحی‌اطراف شهر مانند زنده بانان- بوستین دوزها- قلعچه خمدان،بی‌بی‌مهرو ده کپیك وبینی‌حصار وکلوله پشته باشد نیز کوپون داده شد بجدول مرتبه مراجعه شود .

مدیریت تقریبا یك شعبه کنترولی‌وحفظ اسناد گفته میشود کارکنان آن سه قسمت کتب اسنادیراکه عبارت از فورمه‌های استحقاقیه (ورق‌های اساس) شهری- اطرافی‌ومامورین باشد نگهداشته ولسته های رسمی مرسولهٔ وزا رتخانه هارا رسید گی کر ده در هنگام انخاذ اصل ویا مثنی کوپو نها - استحقاق اشخاص مرا جمه کنننده جدید وقدیم را معین ووا رسی مینمایند ودر تمام امور ممد ومعاون دو شعبه اجرائیه هستند .

همین‌طور شعبهٔ حساب‌واحصائیه حواله‌جات کوپونی‌واداره محاسبات آنها رابعهده‌داشته‌ماه درماه وسالیانه‌احصائیه‌هائیکه ازاطراف یا مرکزبه‌او برسد تدوین و بمراجعش تقدیم میدارد .

اینبود راپور مفصلیکه اجمالا از یك شعبهٔ مهم دیپوی تعاونی که مرجع تمام امور تماما اهالی وماًمورین محترم کابل وشش کروهی بوده وهیچ کس از آن در - دست تهی ونا خشنود بر نگشته است .

فعالیتهای مدیریت توزیع :

مدیریت توزیع درسال گذشته بشکل مدیریت عمومی متشکل بود دراین سال بمدیریت شعبه تغیرشکل داده وتحت اثر ص غلام محمد خان فکور که قبل از شمول به پیو سکرتر وزارت مختاری اعلیحضرت در بود - اداره میگردد .

این شعبه درظرف این سال باوجودیکه درتشکیلات آن تا اندازهٔ تقلیل روی داده است فعالیتی شایانی کردهٔ است این مدیریت که عهده دار کارات توزیع به‌اهالی واطراف وولایات بوده وبنابر موضوع دادو گرفت جنسی ورسانیدن اموال بمغازه دار ها در تمام نقاط و بهمه فراد میباشد بسی توجه ودقت را بکار دارد یکی ازشعبات بسیارعمده وخیلی‌مهم‌اینموسسه بشمار م رود، باین جهت درین شعبه از کاتب الی مدیر بایستی اشخاصی‌شامل شوند که‌مادیات ومنافع شخصی‌رادر هرحال فدای خدمت بجامعه وپاك نفسی خودها بنمایند - خوشبختانه این‌شعبه درین راه امتحانی خوبی‌داده ومورد اطمینان اولیای امور قرار گرفته چه وضعیت نشان میدهد که درین شق ایثار لازمه بعمل آمده وماًمورین مربوطهٔ آن بزیر نگرانی آمرخویش بخوبی از عهدهٔ کارات طاقت فرسا وخیلی مهم‌این شعبه به‌پاك‌نفسی وحسن‌رویه‌بدرشده اند درین سال توزیعات مزیدتری نسبت بسال گذشته‌ازین‌شعبه بعمل آمده است بگراف مرتبه شعبه احصائیه تحریرات مراجعه وحل مطلب شود .

فعالیتهای مدیریت خرید :

اینمدیریت تحت اثر ص نیازمحمدخان که قبل ازشمول بموسسات رئیس بلدیهٔ مشرقی‌بود اداره‌میگردد - مدیریت خرید درظرف این سال فعالیت زیادی منباب ورود بموقع مال ودرعین حال برای رفع مشکلات بند شهائیکه درراه ورود اموال پیش میشود بعمل آورده است این شعبه طوریکه گراف مرتبهٔ شعبهٔ‌احصائیهٔ تحریرات نشان میدهد نسبت بسال گذشته درهذ السنه به ورود مال موفقیت بیشتری را حاصل نموده است .

فعالیتهای مدیریت‌ماًمورین :

مدیریت ماًمورین دیپو در اواخر این سال تحت اثر ص نور احمدخان ستانك زائی که قبل ازین بدوایر دولتی بحیث حاکم کلان کار میکرد درآمد .

درین سال مدیریت مامورین که از یکطرف باجراآت یومیهٔ خویش مشاغلت داشت به‌تصفیه وتذکیهٔ مامورین خویش نیز صرف مساعی بکار برده واشخاص درست‌را انتخاب وبعضا افرادیرا که نسبتا وجود شان دردیپو مناسب دیده نمیشد ازخود دور کرد وهمچنا به ترتیب سوانح مامورین که‌در آینده به‌آن ضرورت احساس میشود کوشش کرد وروبهمرفته وضعیت را بطور دلخواه مرتب ومعین کرد ونیز با تصفیهٔ بعضی اقلام محاسبات شخصیهٔ مامورین پرداخته وتمام باقیات شانرا که بذمه افراد ومامورین باقیمانده بود جمع آوری وحصول نماید .

مدیریت خارجه وترجمانی :

این مدیریت دراواخرسال ۲۶ متشکل گردیده ودر راس آن آقای حبیب الله خان « فرح » که یکی ازفارغ التحصیلان لندن در امور اقتصادی وبانکی میباشد - ایفای وظیفه مینماید .

کارات این شعبه آن اجراآتی میباشدکه ماقبل ازتشکیل این شعبه ذریعهٔ مدیریت خرید وفرمایشها اجرا میگردید ولی اخیراً بهتر دیده شد این شق کار از شعبه خرید منفک وبشکل مدیریت جداگانه اداره شود .

بالعموم اجرای آرد رهائیکه در خارج داده میشود ذریعهٔ این شعبه مرتب گردیده ومراقبت میشود بدرستی و مطابق احتیاجات محیط خریداری و بموقع لازمه مواصلت نماید ترتیب انواع مکاتب وتلگرامات بزبان انگلیسی وحل وترجمهٔ آن چه مربوط بشعبه فرمایش ها ویا دیگر شعبات همه مربوط باین شعبه بوده واز جانب او اجراآت شده است .

مقام ریاست تفتیش

ریاست تفتیش که در راس آن ع.ص خان محمد خان قرار دارد وقبل از شمولیت بدیپو بحیث معاون ریاست در شرکت اتحادیهٔ کابل شمولیت داشت ایفای وظائف مینماید .

برهمه‌گان واضح است که در هرشعبه شق تفتیش آن یکی از حساس ترین شعبات بوده ودر جریان وبانتظام آوردن امور سهم بزرگی را دارا میباشد بالخاصه دیپو که کارات آنی وبی سابقهٔ آن خوف تولید بسا خطرات مدهش را داشت بیشتر باین شق کاری خویش محتاج بود .

شعبهٔ تفتیش دیپودرینجا پارت خویش را بخوبی بازی کرده وبرای رفع مشکلات باریاست عامل همکاری خوبی از خود بروز داد .

۱ ــ شعبه ادارهٔ تفتیش:

شعبهٔ اداری تفتیش تحت‌آمریت محمد عمرخان که یك شخص فعال و دارای مهارت سرشار

حسابی واداری بوده ودرشق تفتیش ملکهٔ بسزائی دارد درین سال کار کرده وروبهمرفته
درهر آوانیکه وضعیت تقاضاء کرده است تفتیشات لازمهٔ را از شعبات اداری بعمل آورده
وبرای اصلاح کارها مصدر اجراآت نافع گردیده است .

این شعبه درین سال تمام شعبات را بکرات ازنقطهٔ نظر تفتیشیه از نظر گذرانیده وبصحت
وسقم امورات جاریهٔ آن ها مقامات مربوطه را آگاهی داده است روبهمرفته شعبهٔ متذکره
درین سال اطمینان بخش وقابل اعتماد میباشد .

این شعبه درین سال باجراآت ذیل موفقیت حاصل کرده است :

۱ ـ مراقبت از چگونگی اموال وتادیهٔ محصولات گمرکی وتفویض اموال به تحویلداران دیپو ازروی دفاتر .

۲ ـ مراقبت اموال وارده تحویلخانه ها وملاحظه حواله جات ودوایر ریاست عامل ازروی دفاتر مرتبه .

۳ ـ مراقبت خریداریهای مابه الاحتیاج دیپو و وضعیت وقرارداد های آنها از روی دفاتر
مرتبهٔ شعبه خرید . علاوه برین شعبه دراین سال به بسا امورات تفتیشیه کار کرده است که ذکر
آنها بطوالت انجامیده وباعث تصدیع میگردد بنابران از تشریحات زائده خود داری بعمل آمد .

۲ ـ شعبهٔ شهری تفتیش . ـ

این شعبه درسال ۱۳۲۶ تحت آمریت س عبدالعزیز خان که قبلاً حیثیت مدیر مامورین
دیپوی مرکزی را داشت اداره میگردد .

مدیریت شهری علاوه برینکه از تادیه محصولات ومراقبت ورود اموال به تحویلخانه ها
بازرسی کرده است با اجراآت ذیل نیز متوجه بوده است .

۱ ـ وارسی فروشات مغازه های مرکزی واطراف فی ولایت کابل از قبیل رخت ـ شکر ـ ونخ
وغیره که روبهمرفته بیشتر ازهشتاد موضع میشود باستثنای سایر ولایات که آنها از طرف ریاست
های جداگانه اداره شده ومربوط ریاست عامل میباشد ـ

۲ ـ مراقبت فروشات دکانهای تیل خاک فروشی متعلق شرکت قند وپطرول .

۳ ـ مراقبت اصنافی ها که از دیپو شکر میگیرند .

۴ ـ مراقبت خبازان کابل .

این بود مجملی ازاجراآت مربوطهٔ این شعبه که روبهمرفته درظرف این سال بدرستی
ازطرف شعبهٔ فوق وارسی های آن بعمل آمده است که درخدمات خود این کارها از وظائف
بسیار عمده وکارهای خطیر این شعبه بشمار میرود .

ریاست تفتیش وامورات جزائیه . ـ

چون بالطبع برای آنانیکه در راه وظیفه اهمال واغفال میکنند واز مواقع و ماموریتهای

خود استفاده سوء مینمایند ویااینکه آن قبیل اشخاصیکه معامله داران دیپو شناخته میشوند ولی برخلاف مقررات دیپو مصدر اختلاسات ویاگران فروشی میگردند ثانیاً جزایکی از نافذ ترین وسیله برای اصلاح کار میباشد چه سیاست جزائی دونفع را بار می آورد یکی آنکه فاعل بار دیگر باآن عود نمینماید و دیگر آنکه غیرفاعل از اقدام به آن اجتناب مینماید.

این شق کار در دیپو آنقسم قضایائی است که ریاست تفتیش در اثر تعقیبات سری وعلنی خویش بکشف اختلاسبون کوپون ورخت وشکر وصابون وآرد موفق ودر هریك از قضایای مذکور تحقیقات مفصلی کرده و نتایج تحقیقات خود را وقتاً فوقتاً به کمیسیون منتخبهٔ مجلس عالی رفاه عامه تقدیم و از طرف کمیسیون موصوف مجازات لازمه تعین وتصویب شده و ریاست تفتیش آن تصویبات مجلس را بر آنها عملی کرده است.

تفتیش سیار :

دیپوی تعاونی از بدو تاسیس خود درین فکر بود تا عندالموقع برای بررسی از اجراآت دیپو های ولایات هیئتهای لازمه راتعین واعزام دارد وبرای عملی ساختن این مفکوره در کمین فرصت بودوموقع میجست تااینکه درهذالسنه بتعمیل این مفکوره خودرا قادر یافته و دوهیئت مرکب ازاشخاص درست وپاك نفس ومعتمد وزارت اقتصاد وشورای ملی ودیپوی تعاونی را برای وارسی امور دیپوها اعزام کرد. این هیئت بدوتفریق ذیل وظیفه‌دار کنترات دیپوها گردید.

۱- هیئت تفتیش سیارسمت مغربی :

در راس این هیئت ع ص عبدالملیخان معاون دیپوی تعاونی مرکزی قرار گرفته وبرای باز دید امور دیپو های مغربی اعزام گردید.

این هیئت بکمال فعالیت کارات تفتیش وتدقیق امورات دیپوهای قندهار، فراه، هرات را انجام داده و اشخاصی را که در دوران ماموریت خود ها بافعال نادرست ارتکاب کرده بودند جزاء وآنانیکه کارات خود ها را طوریکه و جیبهٔ وظیفه وی تقاضا مینماید صورت داده بودند نوازش و مکافات داده و قرار اطلاع تلگرامی که اخیراً از اوشان بدست داریم عماً قریب عازم مرکز گردیده و نتائج تفتیش خودها را تقدیم نمایند.

۲ ـ هیئت تفتیش سیار ولایات شمالی :

در راس این هیئت ص محمد موسی‌خان کاظم که قبلاً برین مدیر عمومی تفتیش بانکملی بود مقرر گردید این هیئت نیزعازم بصوب ماموریت خویش گردیده ومشغول بررسی اموردیپوی آنجا میباشد توقع برده میشود این هیئت نیز بتواند کارات را حسب مطلوب مرکز انجام داده و نتائج درستی را بیاورند.

فعالیت دیپو در تورید و خریداری رخت وغیره در سال ۱۳۲۶ شمسی بحساب متر

نمبر	تشریحات	انواع: اصل آورد	انواع: خرید	انواع: واصل	انواع: باقیمانده از آورد	ملاحظات
۱	الف:- خرید رخت:- مصنوعات ہندی، خرید توسط نمایندہ‌های دیپو در خارج از تجار انفرادی و موسسات	۲۹۳۷۶۱۵۴	۱۵۷۲۶۸۱۸	۱۲۶۹۱۵۴۵	۱۶۶۸۴۶۰۹	
	(۱) از تجار انفرادی ۹۲۳۱۰۶، (۲) روایات ۵۱۸۲۹۷، (۳) موسسات ۳۶۱۸۳۶، (۴) متفرقه ۱۵۸۲۳۵	......	۱۹۶۱۸۰۴	۱۹۶۱۸۷۴		
	جمع شد	۲۹۳۷۶۱۵۴	۱۷۶۸۸۶۹۲	۱۴۶۵۳۴۱۹	۱۶۶۸۴۶۰۹	
۲	مصنوعات اروپائی و امریکائی: (۱) اروپائی ۷۸۱۱۶۱، (۲) ایطالوی ۶۰۲۸۸۳، (۳) امریکائی ۲۳۱۰۰۰۰، (۴) جرمنی ۹۰۰۰۰۰، (۵) جاپانی ۲۰۶۴۸، (۶) ہالینڈی ۵۷۶۰۰۰ (خارج در سال ۱۳۲۵) ۳۴۹۸۰۶۹۲؛ باقیمانده آورد	۳۱۵۳۹۵۹۹	۱۳۵۷۳۵۴۹	۸۷۷۹۱۸۹	۲۲۷۶۰۴۱۰	
	خرید از موسسات و تجار در مرکز: سندی ۶۰۹۲۶ متر، تخی ۲۱۵۵۳۸	......	۲۷۶۵۰۴	۲۷۶۵۰۴		(۱) تخی ۷۹۳۲۵۱۸ متر؛ (۲) سندی ۱۱۲۳۱۷۵؛ جمع ۹۰۵۵۶۹۳
	جمع اروپائی	۳۱۵۳۹۵۹۹	۱۳۸۵۰۰۵۳	۹۰۵۵۶۹۳	۲۲۷۶۰۴۱۰	
۳	مصنوعات وطنی: (۱) خرید از فابریک‌ها: مصنوعات فابریکه ۵۷۵۷۹۷۱، کیتی وغیره ۱۴۹۱۴۲	......	۵۹۰۷۱۱۳	۵۹۰۷۱۱۳		
	(۲) صنایع دستی، خرید دیپوی مرکزی: از بافندگان ۵۹۰۹۷۹، متفرقه ۷۷۰۹۵، دیپو ولایات ۱۴۱۴۹۰	......	۸۰۹۵۶۴	۸۰۹۵۶۴		
	جمع شد		۶۷۱۶۶۷۷	۶۷۱۶۶۷۷		
	نقل ہندی	۲۹۳۷۶۱۵۴	۱۷۶۸۸۶۹۲	۱۴۶۵۳۴۱۹	۱۶۶۸۴۶۰۹	
	اروپائی	۳۱۵۳۹۵۹۹	۱۳۸۵۰۰۵۳	۹۰۵۵۶۹۳	۲۲۷۶۰۴۱۰	
	جمع رخت	۶۰۹۱۵۷۵۳	۳۸۲۵۵۴۲۲	۳۰۴۲۵۷۸۹	۳۹۴۴۵۰۱۹	
	ب:- صابون: (۱) وطنی ۱۳۹۹۴۸ کیلو، (۲) امریکائی ۱۰۰۰۰۰، (۳) ہندی ۱۱۸۲۹۰	۱۲۵۸۲۳۸ کیلو	۳۱۶۹۰۲ کیلو	۳۱۶۹۰۲ کیلو		
	ج:- شخ وطنی ۶۳۶۳۷ کوت، اروپائی ۲۵۰۰۰	۲۵۰۰۰ کوت	۸۸۶۳۷ کوت			
	د:- چرم	۳۲ صندوق				

مصنوعات فابریکی نساجی ۱۹/۴۲٪
« صنایع دستی ۲/۲۶٪
« هندی ۴۸/۱۲٪
« اروپائی وامریکائی ۲۶/۷٪
« هندی ۳/۶۹٪
ملیون
۲۴
۲۰
۱۵
۱۰
۵

فعالیت دیپوها در توزیع رخت به سال ۱۳۲۶

تشریحات	انواع تادیات					ملاحظات
	کوپونی	آزاد	کشتی	دوایر	تعداد رخت توزیع شده	
فعالیت توزیع دیپوی مرکزی	۳۱۵۲۸۷۳	۷۸۰۰۶۸۱	-۹۷۹۲۰	۱۲۲۹۸۱	۱۱۳۲۱۳۱۳	
« « قندهار	۹۳۶۶۲۱۵	۲۲۷۱۱۶۰	۲۴۹۲		۲۲۱۱۰۶۹	
« « هرات	۸۲۰۸۱۰۳	۱۹۳۷۸۳۳			۲۷۷۱۵۹۰۰	
« « قطغن	۲۴۱۷۰۰	۱۵۳۹۰۱۷	۶۲۱۵	۱۲۴۶۹	۱۷۹۹۴۰۱	
« « مزارشریف	۳۰۶۵۷۶	۲۴۹۷۹۴۳	۷۷۸۰	۳۹۹۴	۲۸۱۶۲۹۳	
« « میمنه	۱۷۱۲۹۱	۱۲۸۴۹۵۸	۳۷۳۷۰	۶۶	۱۴۹۱۶۸۵	
« « مشرقی	۲۳۱۰۶۶	۲۳۶۷۰۴۴	۱۳۵۴۸	۵۴۱۹۵	۲۶۶۷۳۵۸	
« « بدخشان	۱۱۳۳۸	۱۸۲۹۵۳	۲۶۸	۳۶۵	۱۹۵۰۳۲	
« « فراه	۳۸۲۷۰۰	۵۸۵۴۳۲	۳۲۴	۸۱۴	۹۶۹۳۵۰	
« « جنوبی	۰۰۰۰۰۰	۳۱۷۱۶۱			۳۱۷۱۶۱	
	۶۶۷۱۶۵۲	۲۰۷۹۹۲۰۱	۱۶۸۰۱۹	۳۲۵۹۸۳	۲۷۹۷۵۱۵۶	

ملاحظات:

توزیع دیپوی مرکزی برای کابل و محالات ۱۱۳۲۲۳۲۳ متر

« دیپوهای ولایات ۱۳۷۶۹۷۶۳

جمع فعالیت دیپوی مرکزی ۲۵۰۹۲۲۲۶

٢٧
٢٦
٢۴
١٨
١٥
١٢
١٩
٦
٣
ډیپوی عمومی
قندهار
هرات
قطغن
مزارشریف
میمنه
مشرقی
بدخشان
فراه
جنوبی

احصائیه توزیع کوپون رخت در سال ۱۳۲۶

نمبر	تشریحات	انواع تادیات کوپونی: ۳۰ متره	۲۴ متره	۱۲ متره	۹ متره	تتمه	جمله نفر	رخت قابل تادیه	ملاحظات
۱	[illegible] شهر کابل	......	......	......	۲۲۳۲۱۷	۱۰۲	۲۲۳۳۲۱	۲۰۰۸۴۵۱ متر	
۲	مامورین اطراف	......	......	......	۲۶۸۹۲	......	—۲۶۸۹۲	۲۴۰۲۵۴	
۳	[illegible] گروهی	......	......	۱۰۳۶۹۱	......	......	—۱۰۳۶۹۱	—۱۲۱۱۶۰۵	
	جمله شد	......	......	۱۰۳۶۹۷	۲۵۰۱۱۳	۱۰۴	۳۵۳۹۱۲	۳۲۴۰۲۱۷	
	بابت باقیمانده سهمیه گذشته که در ۱۳۲۵ اجرا شده دیپوی عمومی	۱۱۶	۵۲	۵۳۲۲۶	......	—۱۱۹	۵۳۵۰۳	۷۷۷۰۷۱	
	جمله	۱۱۶	۵۲	۱۵۶۹۲۳	۲۵۰۱۱۳	—۲۲۳	۴۰۰۲۱۷	۴۰۱۷۴۸۸	
	باقیمانده سهمیه گذشته که در ۱۳۲۶ اجرا شده								
	ولایت قندهار	۳۹	۱۲	۲۲۶۳		۲۶	۲۲۳۰	۲۷۰۱۳۲	
	〃 هرات	۱۵۶۰	۳۸۵۴۴	۱۱۴۳۷۳			۱۵۴۴۷۷	۳۰۱۷۷۲۴	
	〃 فراه	۵۴۰				۲۵۲۱۰	۲۵۷۵۰	۲۷۲۰۰۱	
	〃 بدخشان	۴۵	۱۲	۵۸۳۷		۲۸	۵۹۲۲	۷۲۲۷۲	
	جمله ولایات	۲۱۸۲	۳۸۵۷۲	۱۲۲۴۷۳	......	۲۵۲۶۴	۲۸۸۴۹۳	۳۶۳۲۵۷۳	
	نقل دیپوی مرکزی	۱۱۶	۵۲	۱۵۶۹۲۳	۲۱۵۰۱۱۳	۲۲۳	۴۰۷۴۷	۴۰۱۷۴۸۸	
	جمله	۲۳۰۰	۳۸۶۲۴	۲۷۹۳۹۶	۲۵۰۱۱۳	۲۵۴۸۷	۶۶۵۹۱۰	۵۷۶۵۰۰۶۱	

دیپوی قندهار
دیپوی فراه
بدخشان
دیپوی عمومی

احصائیه تادیات شکر از ابتدای سال ۱۳۲۶ الی آخر حوت بحساب سیر کابل

نمبر	ماه ها	انواع تادیات				میزان	ملاحظات
		کوپونی	کارآمد دوار	توزیع به محلات	صنفی و متفرقه		
۱	برج حمل	۱۴۲۴۵	۹۱۴	۵۷۱۱	۲۵۲۳	۲۳۳۹۳	
۲	〃 ثور	۱۸۲۵۱	۱۱۵۹	۵۵۶۳	۳۲۳۱	۲۸۷۹۴	
۳	〃 جوزا	۲۰۵۴۸	۱۷۲۰	۲۷۹۴	۳۰۴۰	۲۸۱۰۲	
۴	〃 سرطان	۲۵۳۱۲	۱۳۰۸	۲۹۰۰	۱۳۲۱	۳۰۸۴۱	
۵	〃 اسد	۳۴۳۴۵	۶۰۸۷	۳۷۴۲	۱۸۲۶	۴۶۰۰۰	
۶	〃 سنبله	۱۶۴۸۰	۱۱۵۴	۵۰۱۰	۸۹۷	۲۳۵۴۱	
۷	〃 میزان	۲۹۱۴۰	۵۶۹	۳۳۱۷	۱۶۴۶	۳۴۶۸۰	
۸	〃 عقرب	۲۴۳۴۴	۲۹۹	۲۰۱۷	۱۲۲۴	۲۷۸۸۴	
۹	〃 قوس	۲۰۹۱۵	۱۰۶۱	۱۴۷۶	۱۳۱۶	۲۴۷۶۸	
۱۰	〃 جدی	۲۸۶۲۰	۱۱۴۸	۳۵۱۴	۱۴۸۵	۳۴۷۶۷	
۱۱	〃 دلو	۲۹۶۵۰	۱۴۷۴	۱۹۳۷	۱۳۷۸	۳۴۴۳۹	
۱۲	〃 حوت	۱۲۶۰۴	۷۴۱	۱۹۱۵	۱۴۸۵	۱۶۷۴۵	
	جمله شد	۲۷۳۳۶۳	۱۸۲۳۴	۴۱۵۸۶	۲۱۳۷۲	۳۵۴۵۵۵	

١٠٠
٩٠
٨٠
٧٠
٦٠
٥٠
٤٠
٣٠
٢٠
١٠
حمل
ثور
جوزا
سرطان
میزان
عقرب
قوس
جدی
دلو
حوت
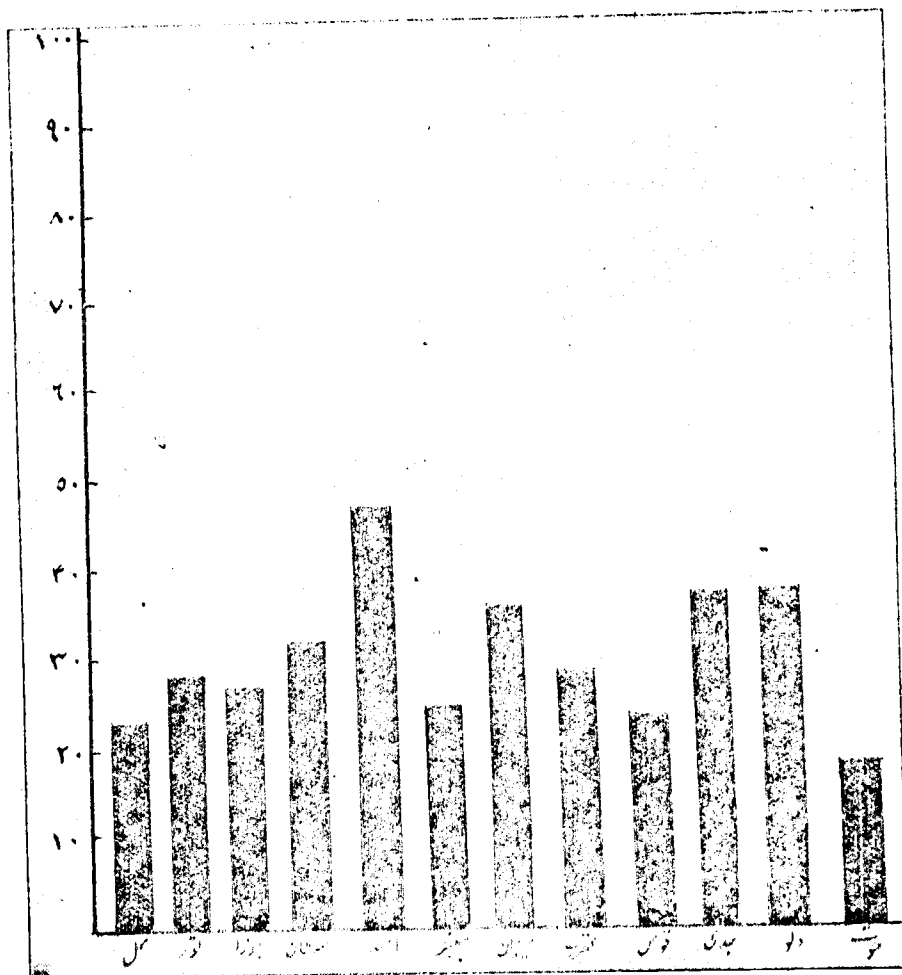
احصائیه تادیات صابون در سال ۱۳۲۶

نمبر	بروج	انواع توزیعات				میزان	ملاحظات
		کوپونی	دوائر	محالات	متفرقه		
۱	برج حمل	......	۶۳۳۵	......	۴۴۰	۶۷۷۵ کلچه	
۲	〃 ثور	۱۲۲۵۰	۶۹۱۶	......	۲۰۰	۱۹۳۶۶ 〃	
۳	〃 جوزا	۲۹۵۲۰	۴۲۶۱	......	۵	۳۳۷۸۶ 〃	
۴	〃 سرطان	۱۳۶۵۰	۵۴۱	۵۰۰۰	۵۰۰	۱۹۶۹۱ 〃	
۵	〃 اسد	۱۶۲۰۰	۷۴۳۸۴	۱۰۰	....	۹۰۶۸۴ 〃	
۶	〃 سنبله	۲۴۴۱۴	۱۱۳۷	۲۱۳۳	......	۲۷۶۸۴	
۷	〃 میزان	......	۱۶۷۲۷	......	۷۵۰	۱۷۴۷۷	
۸	〃 عقرب	۱۲۵۱۴	۲۰۲۷۵	......	۱۰۰۰	۳۳۷۸۹	
۹	〃 قوس	۱۶۹۰۰	۵۱۵۰	......	۵۰۰	-۲۲۵۵۰	
۱۰	〃 جدی	۲۰۶۰۰	۵۷۵	......	۷۵۰	۲۱۹۲۵	
۱۱	〃 دلو	۱۰۱۰۰	۵۶۰			۱۰۶۶۰	
۱۲	〃 حوت	۳۱۴۳	۴۵۰		۱۸۴۰	۵۴۳۳	
	جمله شد	۱۰۹۲۹۱	۱۳۷۳۱۱	۷۲۳۳	۵۹۸۵	۳۰۹۸۲۰	

۱۰۰
۹۰
۸۰
۷۰
۶۰
۵۰
۴۰
۳۰
۲۰
۱۰
حمل
ثور
جوزا
سرطان
اسد
سنبلہ
میزان
عقرب
قوس
جدی
دلو
حوت
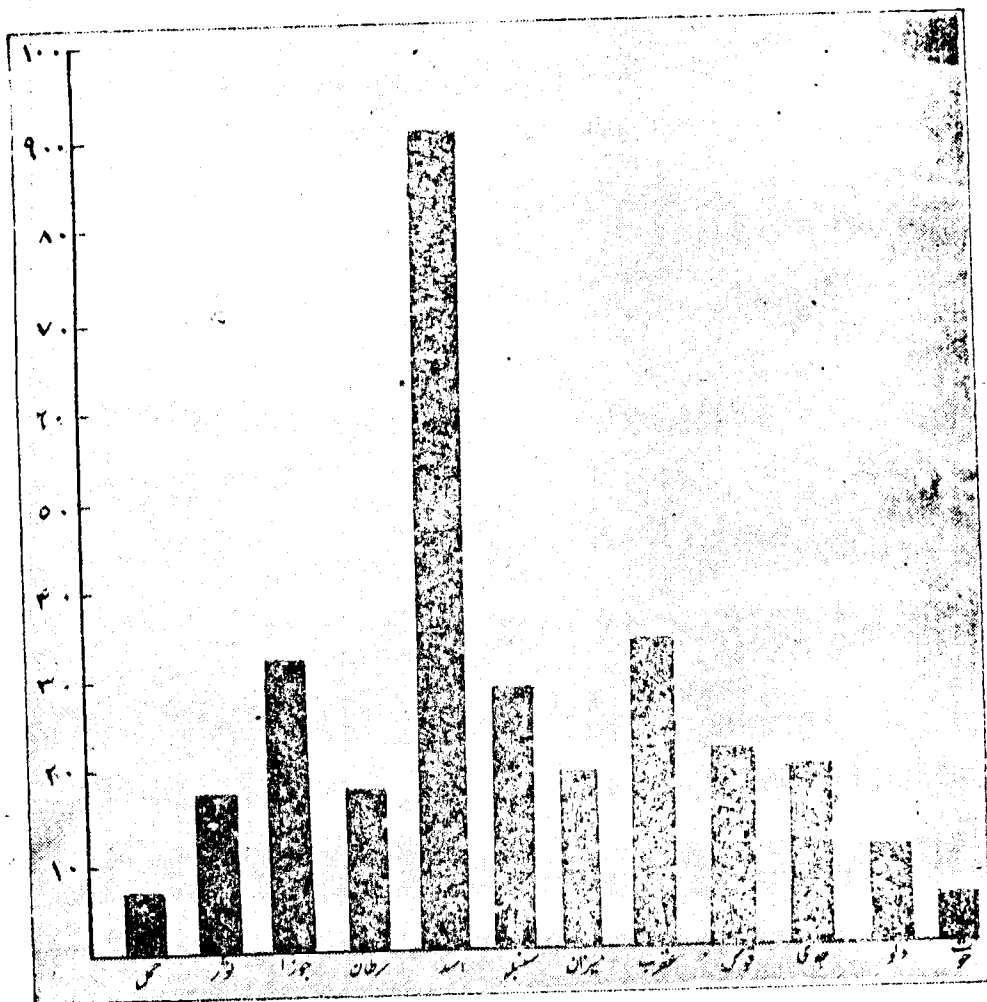
احصائیه تادیات کوپون آرد برای مامورین وزارت خانه ها در سال ۱۳۲۶

نمبر	تشریحات	مامورین — شهری — تعداد کوپون	مامورین — شهری — تعداد نفر	مامورین — اطرافی — تعداد کوپون	مامورین — اطرافی — تعداد نفر	جمله نفر	آرد قابل تادیه پنج ماهه ۱۳۲۶	
۱	وزارت حربیه	۱۳۵۸	۱۲۰۴۳	۱۱۷	۱۰۵۲	۱۳۰۹۷	.	
۲	، ، خارجه	۱۰۴	۸۷۸	۳	۳	۸۸۱		
۳	، ، داخله	۲۱۳	۱۵۸۷	۱۸	۱۸	۱۶۰۵		
۴	، ، معارف	۷۸۳	۵۶۳۶	۷۴	۱۰۵	۵۷۴۱		
۵	، ، مالیه	۳۰۰	۲۳۷۱	۹۷	۱۰۵	۲۴۷۶		
۶	، ، اقتصاد ملی	۶۳۹	۵۰۸۳	۱۶	۳۸	۵۱۲۱		
۷	، ، معادن	۵۵	۴۲۲		/	۴۲۲		
۸	، ، عدلیه	۴۴	۳۵۹	۸	۸	۳۶۷		
۹	، ، مخابرات	۲۴۷	۱۸۴۶	۸	۸	۱۸۵۴		
۱۰	، ، صحیه	۲۲۵	۱۷۸۰	۸	۱۶	۱۷۹۶		
۱۱	، ، فوائد عامه	۴۳۰	۴۲۹۴	۳۹	۸۴	۴۳۷۸		
۱۲	، ، دربار	۳۹۷	۳۶۵۴	۹۱	۳۹۲	۴۰۴۶		
۱۳	ریاست زراعت	۱۸۹	۱۷۳۷	۲۶	۳۱	۱۷۶۸		
۱۴	صدارت عظمی	۲۶۷	۲۳۵۰	۱۶	۲۶	۲۳۷۶		
۱۵	ریاست بلدیه	۳۵۱	۲۴۱۳	۳۴	۳۴	۲۴۴۷		
۱۶	، مرستون	۲۷	۱۰۳			۱۰۳		
۱۷	، شورا	۳۲	۲۷۵			۲۷۵		
۱۸	، اعیان	۴۳	۴۲۸	۴	۴	۴۳۲		
۱۹	دار التحریر شاهی	۵۰	۴۸۲	۶	۶	۴۸۸		
۲۰	حمل و نقل	۱۰۲	۸۱۳			۸۱۳		
۲۱	ولایت کابل	۳۶۱	۲۸۷۴	۳۳	۳۵	۲۹۰۹		
۲۲	بانک ملی	۲۲۸	۱۷۳۶	۵	۵	۱۷۴۱		
۲۳	ریاست مطبوعات	۵۴۴	۳۶۶۸	۲۱	۳۵	۳۷۰۳		
		۷۸۰۹	۵۶۸۳۲	۶۲۲	۲۰۰۷	۵۸۱۳۹	۴۱۳۷۱۱ ..	

۶ هزار نفر
۳۰
۱۲
تناسب بین مامورین و عائله وی شان
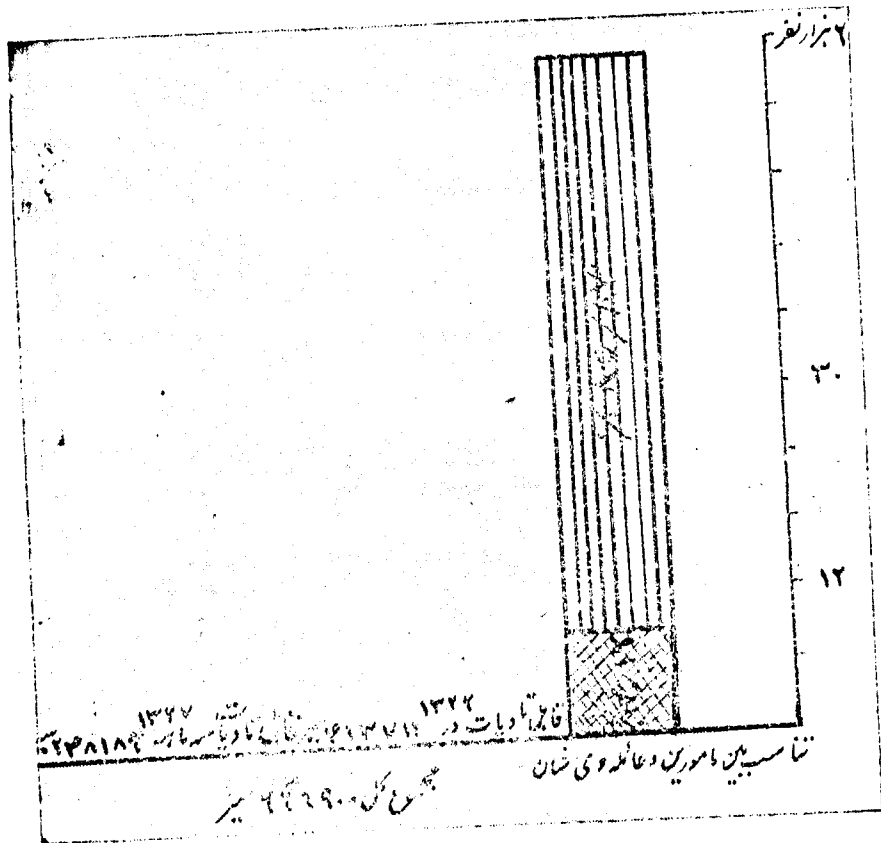
احصائیهٔ توزیعات کوپون شکر به اهالی کابل در سنه ۱۳۲۶

نمبر	تشریحات	تعداد		شکر قابل تادیه	ملاحظات
		تعداد کوپون	تعداد نفر		
۱	نواحی شهر				
	سهمیهٔ اول	۱۸۱۴۲ قطعه	۱۲۱۳۷۰ نفر	۹۹۲۸۲ سیر	
	۲ ،،	۱۴۷۰۲ ،،	۱۰۹۳۳۰ ،،	۹۳۸۹۰ ،،	
		۳۲۸۴۴	۲۳۰۷۰۰	۱۹۳۱۷۲	
۲	اهالی شش کروهی	۲۱۰۰۱ قطعه	۱۱۲۷۲۲ نفر	۹۳۲۴۵ سیر	
۳	مامورین اطرافی	۳۱۴۹ ،،	۱۲۳۳۶ ،،	۱۰۰۲۰ ،،	
		۵۲۹۹۴ ،،	۳۵۵۷۵۸ ،،	۲۹۶۸۳۷ ،،	

تناسب بین اهالی و شش کروهی و مامورین اطرافی

امور فوائد عامه

مدیریت فوائد عامهٔ مزار شریف :

۱ ۰ - کوتل چیچل که یك کوتل صعب المرور واز قسم تا به سنگ و مربوط حکومتی درهٔ صوف بوده برای مستعد شدن عبورو مرور موتر طرف توجه واقع و از یکطرف ازسه سال باینطرف کار سرنگ پرانی آن جاری واز دیگر طرف حصص خام کاری آن ازپل برق الی کوتل چیچل و از کوتل الی قریه دهی که مسافه (۹۲) میل قبلا تکمیل و جغله هم فرش گردیده درسال جاری کار کوتل مذکور هم خاتمه یافته و در حال احضار جم غفیری از مامورین ملکی وصاحب منصبان ارشد عسکری ومعاریف قومی کوتل مذکور افتتاح و به آن نسبت حکومت درهٔ صوف که یکموضع حاصل خیز و علاوتاً معدن بزرگ سنگ زغال در آن موجود است بمزار شریف اتصال یافت .

۲ ۰ - مکتب احضاریهٔ مزارشریف یکی ازجملهٔ پنج باب مکاتب متوسط لیلی و نهاری جدیدالتاسیس بوده که درسال ۱۳۲۵ درمجلس وزارت معارف وکمیسیون عرفانی تاسیس آن تصویب شده چنانچه بودجهٔ آن ترتیب و مامورین وظیفه دارآن تعین گردیدهٔ مکتب مذکور بتاریخ ۱٦ ثور هذاالسنه افتتاح شده است .

مدیریت فوائد عامهٔ ولایت جنوبی :

۱ : - بین شهر جدید گردیز نظربه نقشهٔ مرتبه که به منظوری وزارت فوائد عامه رسیده خیابان وسطی شهر که دارای دوجاده وباغچه هابوده وبه اسم ظاهر شاهی موسوم است به عرض (۳٦) متر افتتاح ویك اندازه کار شده .

۲ : - تعمیرمدیریت مخابرات که نظربه نقشهٔ عمومی شهرتثبیت گردیده کار آن احداث ویك اندازه به تهداب وسنگ کاری آن کار شده .

۳ : - حسب نظریات مقامات صلاحیت دار به نسبتیکه سرك بین خوست وگردیز به امتداد کوتل سروتی وکوه های غندی متکل عبور یافته بود سرك مذکور به نسبت کوه های مرتفعه متذکره باعث اشکالات تردد عراده هامی شد برعلاوه در موقع زمستان نسبت ارتفاع کوه ها زیادت مسافه سرك مذکور عبور و مرور عابرین وموتر ها به مشکلات مواجهه بود برای اینکه این همه اشکالات رفع شوده یك سرك جدید از مرکز گردیز بحصهٔ ستهٔ کنده وبطرف خوست توسط مهندس جدیداً احداث ونشانهای سرك مذکور تثبیت وکارآن به سرعت جاریست .

۱٤ ـ کار تعمیر مسجد جامع شریف نو خوست جد یداً شروع وتهداب آن گذاشته شده در پیشرفت کار آن اقدامات سریع ازطرف شعبهٔ مربوطه آن جاری است .

۵ ـ یك تعمیر برای نشیمن علاقه داری تریزائی د ر حصهٔ منطقهٔ علیشر ومتصل آن تعمیر یك گدام اصولی برای حاصلات شعبهٔ املاك شروع وکار ابتدائی آن در جریان است .

۱٦ ـ کار های نیمکارهٔ مکتب ابتدا ئیه اسماعیل خیل و باغ جدید ملحقهٔ آن شروع گردیده است .

۱۷ ـ کار های باقیماندهٔ مسطح شفا خانه جدید شروع شده است .

مد یریت فوائد عامـهٔ حکو مت اعلای بدخشان :

۱ ـ سرك موتررو بد خشان که دردامنهٔ کوه ها وشیله هاواقع بود نظر بعوارض ومشکلات طبیعی همه ساله اصلاحات وترمیمات زیاد بکار داشته که درسال جاری نیزبه اصلاحات وترمیمات آن وتجدید پلها اقدا مات وفعالیت زیادی بعمل آمده تایك اندازه برای عبور و مرور موتر سهولت زیاد فراهم شده است .

۲ ـ یك سرك جدید بناحیه تیشکان ازحصهٔ پل ظفرالی پل طوطی که تقریباً پنج کیلومتر مسافهٔ را دربر میگیرد بقرار ملاحظه و هدایت مهند س تسطیح سرك مذکور درهذالسنه انجام وسنگکاری و یکحصه سرنگ پرا نی آن نیز تکمیل شده که به اثر ورود زمستان کار کمی آن باقیمانده که خدا بخواهد کار باقیما ندهٔ آن در اوائل سا ل ۱۳۲۷ اتمام پذیر فته خطر ات هردو پل مذکور بکلی ر فع و تردد موتر به آسانی خوا هد شد .

امور وزارت صحیه

۱ - شورای عالی صحی:

قبلاً یک مؤسسهٔ مهمی در وزارت صحیه بنام شورای عالی صحی تاسیس ومقررات آن نیز در معرض اشاعه گذاشته شده بود. این مؤسسه تا اوائل سال ۱۳۲۶ حسب لایحهٔ مرتبه بوظائف خویش رسیدگی نموده وتصاویب آن تحت اجراآت قرارداده میشد. چون اخیراً یک دسته پروفیسران جدید استخدام و کرسی های شعبات مختلف فاکولتهٔ طب به ایشان سپرده شد وزارت صحیه جهت بهبود وترقی امور ،وظفهٔ شورای صحی جمیع پروفیسران کرسی‌دار فاکولتهٔ طب رانیز درین مجلس حصه‌داده وچون این ترتیب باعث اصلاحات وتعدیلاتی در لایحهٔ وظائف شورای صحی نیز می گردید تعدیلات مزبوره به اتفاق نظر اعضاء شورا (باشمول اعضاء جدید) صورت گرفته وحسب دعوتی که از طرف وزارت صحیه داده شده بود روز ۲ سرطان ساعت $2\frac{1}{2}$ بعدازظهر مجلس شورای عالی صحی تحت‌ریاست وزیر صحیه دائر ووزیر موصوف بیانیهٔ مبنی برین اجتماع واهمیت آن ایراد و درعین زمان اهم موضوعاتی را که بایست از طرف شورای عالی‌صحی مورد مذاکره وتوجه واقع شود توضیح نمودند که ما برای اطلاع خوانندگان گرامی مفاد نطق جلالتماب معزی‌الیها را که حاوی مفادتاسیس شورای مزبور میباشد با باقی جریانات آن ذیلاً مینگاریم ،

حضار کرام ،

گرچه از تشکیل بخش صحی مملکت بنام وزارت صحیه بیش از چند سالی نمیگذرد اما با کمال صراحت عرض کرده می‌توانیم که‌توجهات گرانمایهٔ حکومت، مانند یکه درسائر رشته های دولت معطوف بوده در ترقی این شعبه تأثیر عمیقی افگنده و درظرف این سال های محدود محرك بزرگی پیشرفت های مهم آن گردیده است ، ولی‌هرقدر یکه از نقطه حرکت خویش درتشکیل شعب صحی دورشده می‌رویم، افق اجراآت ووظائف‌واسعه‌تری انکشافات تازه اقدام های جدی تری، در برابر ماعرض اندام کرده ومارا برفعالیت و انهماك بیشتری وادار می سازد : ازین است که در راه انجام چنین آمال و وظائف بزرگ ، میخواهم همیشه از افکار تازه وجوان ذواتی که‌در مسلك شریف طبابت انتساب پیدا کرده و در هر کدام از شعب متعدده ومختلفهٔ آن چه از رهگذر مسایل فنی وچه‌از جهات اداری آن ملکه و مهارت وتجارب عمیقی اندوخته اند ، استفاده حاصل کنیم وآن هارا بانظریات و پروژه ومنظور های

که برای حسن ترقی تشکیل صحی مملکت داریم بکار اندازیم تاخدا بخواهد در انجام وظائف خویش فانزاله ام بوده وخدماتی را که در مقابل شاه ومملکت بعهده داریم ادا کرده باشیم این است که بهمین منظور شورای عالی صحی را تشکیل کردیم تا در مجالس چنداز آراء وافکار دکتوران و متخصصین خویش استفاده کنیم من درین حصه بـه نمایندگی مقام وزارت صحیه اعتراف میکنم که اعضاء شورای عالی صحی تااین مدت بادلچسپی وحسن عقیدت با ما معاونت کرده و موجبات رضائیت وزارت صحیه را فراهم ساخته میباشند ، چون اخیراً یك دسته از ذوات پروفیسوران فرانسوی علی النوبه وارد وطن ما گردیده و در ساعات متعددهٔ تدریسی پوهنځی طب با برادران ترکی کرسی گرفته اند خواستیم ایشان را نیز در شورای عالی‌صحی حصه دهیم و از مشوره های مهم آنان هم مستفید شویم همین اکنون ذوات پروفیسوران نامبرده که لایحهٔ شورای عالی صحی را قبلاً مطالعه نموده اند درینجا حضور بهم رسانیده اند و بوزارت صحیه وعده داده اند همکاری های خویشتن را در حل مرام و مقصد شورای عالی‌صحی وسائر معاونت با وزارت صحیه دریغ ننمایند . ماشمول این همکاران جدید را برسائر اعضاء موفرشورای عالی صحی تبریك گفته وآرزو مندیم همه بایك آیده آل مقدس که عبارت ازجستجوی طرق ووسائل ترقی امور صحیه مملکت حسب مرام حکومت بیخواه باشد بغور و مشوره در موضوعات پیشنهاد شده آغاز نمایند و مقصود تشکیل شورا را باحسن صورت براه اندازند .

برای آنکه مجلس شورای عالی صحی از موضوعات مهمهٔ که عملی نمودن آنرا وزارت صحیه نسبت بسائر امورصحیهٔ مملکت اهم ترمیدانند مطلع بوده و در اطراف هرکدام تجویزی را قائل شوند عناوین مزبوره را ذیلاً تذکار وضمناً وانمود میسازیم که وزارت صحیه قبلاً دربارهٔ هریك از آنها اجراآت زیادی بکار برده وا کنون هم آنها را روی دست اجرای خویش گذاشته است ، اما بلحاظ اینکه درین رشته ها نتائج خوبتر و بهتری بدست آمده و خدمت مناسبتری در راه صحت افراد مملکت توانسته باشیم آنها را باسوابقش بـه مجلس محترم رویت میدهیم . بدیهی است بعد از غور وبحث هریك از فقراتی را کـه اعضای مجلس عملی نمودن آنرا لازم تربدانند تصویبی دران مورد خواهند نمود .

۱ ـ موضوع پلان پنج ساله ۲ ـ مجادله با ملاریا ۳ ـ مجادله باسفلیس ٤ ـ مجادله اسل ٥ ـ مجادله با تراخوم ٦ ـ موضوع جذام و جذامخانه ها ـ ۷ ـ مسئلهٔ تدوین احصایه های طبی ۸ ـ تعلیماتنامهٔ مجادله باکولیرا ـ ۹ ـ تعلیما تنامهٔ جذامخانه ها ۱۰ ـ تعلیماتنامهٔ امراض ساریه عموماً (ازنقطهٔ نظر وظایف بین‌المللی و عملی نمودن آن در داخل مملکت) ۱۱ ـ مسئلهٔ

تعین بست پرسونل ولوازم بسترهٔ شفاخانه های مرکزی واطرافی از ۵۰۰ الی ۳۰۰ و ۲۰ بستره
۱۲ - موضوع تاسیس کودکستان و شفا خانهٔ اطفال - ۱۳ - موضوع موزهٔ صحی - ۱٤ - موضوع
جلوگیری از اعتیادات مضره (توکسیکو مانی و توکسیکو من) و ترتیب تعلیماتنامهٔ آن
۱۵ - موضوع تورید ، ذخیره ، توزیع و رسانیدن ادویه به شفا خانه های مربوطه
اکنون وابسته به نظریهٔ مجلس است که کدام یک ازین موضوعات را زودتر قابل اجرا میدانند
وچه پروژهٔ برای عملی‌شدن آن می‌سنجند وزارت صحیه بههمان اساس رفتار نموده ودر انجام
آن وارد ساحهٔ اقدام وعمل گردد .

در پایان نطق مذکور دربارهٔ هریك ازفقرات پیشنهاد شده ، نشر بحثات مفصلی از جانب
بناغلی جلال الدین خان طرزی معین‌صحیه داده شد واجرا آتی را که در اطراف موضوعات
متذکره تاکنون از طرف وزارت صحیه صورت داده شده بود نیز بیان می‌نمودند . بالاخر
پس از مذاکرات چندی که دربین اعضاء مجلس درین زمینه ها بعمل آمد اخیراً مقرر
گردید که پیش ازهمه پلان پنج سالهٔ صحی که ازطرف وزارت صحیه ترتیب داده شده است
توسط یك کمیسیون منتخبه از اعضای شورای عالی صحی مورد تدقیق قرار گرفته و پس از
غور ورسیدگی این کمیسیون بانظریاتی که در اطراف آن اظهار خواهند کرد بار دیگر
به مجلس شورای عالی صحی رویت و در معرض مذاکره و تصویب قرار داده شود ، اعضای
کمیسیون منتخب مذکور قرار آتی است :

۱- بناغلی معین اول وزارت صحیه ۲ - بناغلی معین دوم وزارت صحیه ۳- بناغلی کفیل
ریاست دیپوی‌عمومی ٤- بناغلی عبدالقیوم‌خان متخصص اطفال ٥- بناغلی مدیرعمومی حفظ‌الصحه
وتشکیلات ٦- بناغلی سرطبیب شفا خانه های بلدیه ۷- بناغلی سرطبیب شفاخانه قوای مرکز
۸- عزتمند پروفیسر بولانژه ۹ - عزتمند پروفیسر لوتك ۱۰- عزتمند پروفیسر سنیکال .
۱۱- عزتمند موسیو هیلو برای اجرای مرام‌فوق ومتباقی فعالیت های مجلس بتاریخ ۱۰ سنبله
شورای عالی صحی دروزارت صحیه تحت‌ریاست کفیل وزارت صحیه تشکیل جلسه داده راجع
به تعین کومیسیون های فرعی ذیل اظهار موافقت نمودند .

۱- کومیسیون تعین اشخاص مورد ضرورت پلان پنج ساله :

۱- بناغلی مدیر عمومی حفظ الصحه .
۲- « دکتور عبدالقیوم خان سرطبیب شفا خانه علی آباد
۳- « عبدالظاهر خان‌سرطبیب‌معاینه خانه‌های بلدیه
٤- « پروفیسر سنیکال
٥- « « هیلو

۲- کومسیون تعمیراتی :

۱ - ښاغلی معین اول وزارت صحیه
۲ - « دکتور عبدالظاهر خان سرطبیب معاینه‌خانه های بلدیه
۳ - « « محمد یوسف خان « شفاخانه‌های قوای مرکز
۴ - « پروفیسر لوتك
۵ - « « رینو
۶ - « دکتور محمد همایون خان
۷ - « پروفیسر هیلنسکی مهندس وزارت فواید عامه .

۳- کومسیون مجادله بامرض سل (توبرکلوز

۱ . ښاغلی دوکتور غلام فاروق خان کفیل معین دوم وزارت صحیه
۲ « پروفیسر بولانژه
۳ « « لوتك
۴ - « دکتور محمد آصف خان سر طبیب سناتوریم نسوان

۴ - کومسیون مجادله باسفلیس :

۱ - ښاغلی مدیر عمومی حفظ الصحه
۲ - « مدیر شعبه مجادله
۳ - « پرو فیسر لوتك
۴ - « تاج الدین بیگ

۵- کومسیون مسایل مربوطهٔ ادویه :

۱ - ښاغلی کفیل ریاست دیپوی عمومی دوا
۲ - « دکتور عبدالظاهر خان سرطبیب معاینه خانه های بلدیه
۳ - پرو فیسر سنیکال
۴ - « شوك بیك
۵ - « هیلو

۶- کومسیون موضوعات احصائیه :

۱ ښاغلی کفیل معین دوم وزارت صحیه
۲ - مدیر عمومی حفظ الصحه
۳ - دکتور عبدالقیوم خان رسول سرطبیب شفاخانه علی آباد
۴ « پروفیسر بالانژه

۷ - کومسیون حمایهٔ اطفال و مادران :

۱ - ښاغلی دکتور عبدالقیوم خان متخصص اطفال سرطبیب شفا خانه علی آباد
۲ - « مدیر شعبه مجادله
۳ - « پروفیسر اوتك
٤ - « مادام بولانژه (وظیفهٔ استشاری دارند)
٥ - « دکتور محمد عثمان خان

۸ - کومسیون امراض ساریه ومجادله بامالاریا

۱ - ښاغلی معین اول وزارت صحیه
۲ - « پروفیسور توساك رئیس فاکولتهٔ طب
۳ - « دکتور عبدالظاهر خان سرطبیب معاینه خانه های بلدیه
٤ - « پروفیسر سنیکال
٥ - « سر فانی

درنتیجه هریك ازکومیسیون ها بوظائف خود اشتغال ورزیده و درطی جلسات متعدده که هرکدام بنوبه ووقت مقررهٔ خود تشکیل داده بودند راپورت های خود شان را بوزارت صحیه سپرده رفتند تا اینکه اخیراً حسب دعوتیکه بعمل آمده بود سه روز قوس ساعت ۲ بعداز ظهر اعضای شورای عالی صحی در وزارت صحیه اجتماع وسومین جلسهٔ خودرا دائر در موضوع پلان (٥) ساله تحت ریاست کفیل وزارت صحیه تشکیل نمودند در ین جلسه کفیل وزارت صحیه خلص اقدامات کمیسیونهای مغیر سابقه را با تشریح وتفصیل اینکه اجراآت آنهاتا کدام حد تکمیل شده واز کدام‌هاتا هنوز نا مکمل مانده است شرح دادند سپس نتیجهٔ مفاهمات ومذاکرات کمیسیون منتخبهٔ اشخاص مورد احتیاج پلان که از طرف وزارت معارف ارائه شده بود ازجانب مدیر عمومی حفظ الصحه قرائت گردید وچون سلسلهٔ اشخاص به آن اندازهٔ که در تطبیق پلان پیشبینی شده بود از طرف وزارت معارف فعلاً قابل اجرا دیده نمی شد قرار پیشنهاد کفیل وزارت صحیه مباحثات مجلس را بدین نقطه کشانید تااز روی تعداد اشخاصیکه برای هر رشته ممکن است وزارت معارف داده بتواند صورت پلان پنجساله وساحات تطبیقیهٔ آن تعدیل گردد . چنانچه این تعدیلات در جلسات آتیه صورت گرفته ومتباقی امور پلان مذکور در جلسات آینده مورد بحث وبرخی هم طرف تصویب واقع شد . (یك صورت لائحه شورای عالی صحی نیز ضمناً فرستاده شد) .

۲ - بازدید موسسات صحیه : حسب دعوتیکه در اواخر ماه قوس ازطرف ریاست پوهنځی طب بعمل آمده بود ، ښاغلی معین وزارت صحیه که بمعیت ایشان ښاغلی کفیل ریاست پوهنتون

نیز باعده اشخاص دیگر وجود داشتند از موسسات صحیهٔ مرکز مربوط پوهنځی طب باز دید نمودند که اینك راپور مفصل معاینات مزبوره را که یاد داشتی از هر شعبه بود ومعلومات در اطراف هر کدام بخوانند گمان میدهد از شعبه نشریات وزارت صحیه بدست آورده ذیلاً نشر می نمائیم :

۱ ـ معاینه خانهٔ مرکزی .

ابتداء معاینات از سرویس های معاینه خانه مرکزی آغاز یافت در شروع شاغلی رئیس فاکولتهٔ طب وسپس شاغلی دکتور فضل احمد خان مدیر معاینه خانه مرکزی یك راپور کافی در اطراف سرویس های پولی کلنیك معاینه خانه مرکزی وطرز معامله وپیش آمد با مریضان را داده ودر ضمن کارتها وفیس هائیرا که برای حسن جریان معاینات مریضان واجراآت پروفیسران ود کترانیکه جهت معاینهٔ مریضان درمعاینه خانهٔ مرکزی مراجعه مینمایند ارائه کردند درین قسمت چیزیکه بیشتر جالب توجه دیده میشود همانا تطبیق پذیرفتن مریضان برحسب نوبت مراجعه هر کدام وضمناً تفریق دارا ونادار بودن آنان بوسیله کارتهای رنگه مخصوص بوده است باید وانمود کرد که اتخاذ ترتیب ونوبت مراجعین یکی از اجراآتی است که دریکی از مواد تعلیما تنامهٔ شفاخانه کشوری که قبلا از طرف وزارت صحیه تدوین شده است تحت اجراآت قرار داده است بازی انتظام دفتر معاینه خانه پولی کلنیك های آن صفائی ماشین های اکسریز وعمله آن همه قابل تعریف بوده است .

۲ ـ پس ازمعاینهٔ خانهٔ مرکزی شاغلی کفیل وزارت صحیه باارکان معیتی خویش به عمارت جدید معاینه خانه مرکزی که امورتعمیر آن قبلا به اساس پلان مرتبهٔ وزارت صحیه آغاز یافته بود رفته وجریان کار های آن رامعاینه ودرضمن آرزو کردند که هرچه زودتر کار عمرانی معاینه خانه انجام یافته واین چنین یك موسسهٔ عصری زودتر بکار بیفتد .

۳ ـ شفاخانه مستورات وکلنیك اطفال شاغلی . کفیل وزارت صحیه وذوات معیتی شان ساعت ۱۰ و ۵۰ دقیقه وارد شفاخانهٔ مستورات گردید ووهر یك از اطاقها و کلنیك های مختلف آنرا با تعمیر بزرگ سمت شرقی شفاخانه که تحت اعمار است مفصلاً معاینه نمودند شفاخانه مستورات نیز از حیث انتظام قابل تمجید بوده و مخصوصاً اطاقهای جراحی آن خیلی ها جالب توجه واقع شد وکفیل وزارت صحیه از شاغلی پروفیسور لوتك متخصص جراحی اظهار تشکر و امتنان نمودند پس از معاینهٔ شفاخانهٔ مستورات کلنیك اطفال و اطاقهای آن مورد معاینه قرار گرفته و درین جانیز نشانهٔ انتظام

وفعالیت هرقسمت مورد توجه قرار گرفت که درین ضمن اززحمت کشی های پرو فیسور سنبکال متخصص اطفال وبناغلی سید محمود خان که تحت نظر پرو فیسور موصوف در شق لابرا توار کار می کنند تشکر نمودند .

درفا کولتهٔ طب تمام شعبات تدریسی وسالون های مختلف آن که تحت اثر پرو فیسران ذیل اداره می شود با کتابخانهٔ بزرگ فاکولتهٔ طب که بنام «ابی سینا» نابغه افغانی مو سوم شده است تحت معاینه قرار گرفت :

۱ - سالون کوخ که تحت اثر پرو فیسر از هدی بیگ اداره میشود .

۲ - سالون بسیا که (درعین زمان اطاق کنفرانس نیز می باشد) تحت اثر پرو فیسر تشریح اداره میشود .

۳ - سالون جلال مختار (تحت اثر پروفیسور تاج الدین ایز اداره میشود)

٤ - سالون فلیمنگ (تحت اثر پرو فیسور شوکت بیگ اداره می شود)

٥ - سالون (پاولوف) تحت اثر پرو فیسور سرفاتی که ادارهٔ تعلیمی فاکولتهٔ طب نیز با یشان محول است اداره می شود .

این معاینات تا ساعت دوازده و ٤٠ دقیقه ادا مه یافت .

عمارت مخصوص جراحی :

چون عملیات جراحی در شفا خانه ملکی علی آباد بکثرت رخ داده وایجاب یک محل بزرگ وجدا گانه را برای این کار می نمود چنین قرار گذاشته شده بود تابرای سرویس جراحی محل جداگانه تعین وا عمار گردد همان است که برحسب یک پلان و نقشهٔ دقیقه یك عمارت بزرگ در سمت غربی فا کولتهٔ طب که سابقاً بنام عمارت لیلیه زیر تعمیر گرفته شده بود بنا نهاده شده و این عمارت تاپوشش رسیده وکار آن در جریان میباشد تایک آن اولتر تکمیل و چنین عمارتی که بحیث یک شفاخانهٔ عصری جراحی بمیدان خواهد آمدآماده افتتاح شود قرار معلوم عمارت مذکور برای پذیرفتن (۲۷۰) مریضان بستری کار داده ودر آتیهٔ قریب آماده خواهد شد سامان و لوازم دوصدو هفتاد بستر مذکور قبلاً خواسته شده است بناغلی کفیل وزارت صحیه وبناغلی دوکتور عبدالمجید خان وکفیل پو هنتون ازعمارت مذکوره نیز دیدن نمودند معاینات عمارت مذکور تاساعت یک خاتمه یافت .

از ساعت یك الی ساعت ۲ صرف طعام شده ودر پایان غذا بناغلی پروفیسور بولانژه رئیس فاکولتهٔ طب بپا ایستاده خطابهٔ به لسان فرانسه ایراد بناغلی دکتور عبد القیوم خان کمیسار دولت آنرا برای حضار ترجمه نمودند .

پروفیسور بولانژه پس ازآنکه شمهٔ از اجراآت ریاست فاکولته را بیانات دادند

از اینکه بناغلی کفیل وزارت صحیه و دکتور عبدالمجید خان کفیل ریاست پوهنتون قبول زحمت کرده ومؤسسات صحیهٔ فاکولتهٔ طب را معاینه کرده تشکر نمودند ودر ضمن از اجراآت و فعالیت های اهل فاکولته ومخصوصاً همکاری ما و زحمات بناغلی دکتور عبدالقیوم خان کمیسار حکومت در فاکولتهٔ طب و دکتور محمدعثمان خان که در بهبود اوضاع مؤسسات صحیه بایشان کمك و معاونت نموده اند تمجید کردند در پایان این خطابه بناغلی کفیل وزارت صحیه اظهار کردند که از دعوت ریاست فاکولتهٔ متحسس بوده وجداً وانمود میسازم که ازآوان ورود پروفیسران در فاکولتهٔطب متوجه فعالیت های شان بوده وخوشبختانه در تمام مسائل روح حسن عمل و ابراز فعالیت به نظرما رسیده وامید واری های مارا بیش ازپیش تقویه میبخشید ، گرچه تاکنون شفاخانهٔ ملکی وچند شفاخانهٔ دیگر را ندیده ایم ولی از نتیجهٔ معاینهٔ تاکنون بنظر ما برخورده میتوانیم اظهار امید کرد که امور آنها نیز خیلی منظم و قابل تعریف خواهد بود و از اینکه بناغلی رئیس از دکتوران و همکاران خویش خورسندی مینما یند ما را بیشتر به آتیهٔ ترقی مؤسسات صحیه امیدوار ساخته وبما حق میدهد بنوبهٔ خود از دکتور صاحبان و مخصوصاً از بناغلی دکتور عبدالقیوم خان کمیسار حکومت در فاکولتهٔ طب ودکتور محمدعمر خان وسائر همقطاران شان اظهار خوشنودی بنمائیم ، روی همرفته باید وانمود کرد که از نقطهٔ نظر موفقیت امروزی مملکت‌ما باسائرجهان باید ماهنوز بدون هیچگونه وقفه درفعالیت وپشت کار خود بیفزائیم و انشاءالله ترتیبیکه برای بکار انداختن دکتوران وطن از طرف مقام ریاست فاکولتهٔ طب گرفته شده است ما را زودتر بمرام اصلی ما نایل خواهد ساخت وآنگاه با اطمینان کامل خواهیم گفت که اکنون مالك مؤسسات صحیهٔ عصری ومکمل ودکتوران خیلی فعال وزحمت کش میباشیم . سپس بناغلی کفیل ریاست پوهنتون اظهار کردند که من نیز باچند کلمهٔ مختصر تشکر خود را به بناغلی رئیس فاکولتهٔ طب وسائر دکتوران عرض کرده و اضافه میکنم که فاکولتهٔ طب یك رکن بزرگ دار الفنون بوده ودردنیا نیز این شعبه را باهمین نظر تلقی میکنند پس هرقدر یك فاکولتهٔ طب نائل ترقی و بیشرفت شود به همان اندازه باعث نیك نامی دارالفنون می گردد . جای بسی خوشی است که امرزو پروفیسوران و دکتور صاحبان باجدیت می کوشند تا چرخ صحیح ما در تمام مملکت بدرستی تدویر شود . پس از ایراد خطابه ها که همه از طرف بناغلی دکتور عبدالقیوم خان ترجمانی میشد معاینهٔ شفاخانهٔ ملکی مرکزی ، سنا توریم مردانه ادویه خانه ریاست مؤسسات ، شفا خانهٔ عقلی و عصبی باتمام مرتبات آنها باتحویلخانه ها وآشپزخانه ودوبیخانه و غیره معاینه گردیده و در همهٔ آنان یك آهنگ و انتظام خوبی

بملاحظه رسید ، این معاینات تا ساعت ۳ و ۴۰ دقیقه ادامه یافته وسپس همه بامسرت باز گشتند .

۳ - شمولیت در چهارمین کنگرهٔ بین المللی طبی مناطق حاره وملاریا منعقد در واشنگتون .

بتاریخ ۱۷ / ٦ / ۲٦ / ازانعقاد این کنگره به وزارت صحیه اطلاع داده شد تایک هیئتی برای شمول در کنگرهٔ مزبوره تعین وقبل ازحلول وقت کنفرانس به مرجع کنگرهٔ آن اطلاع شود . باغور ودقت درپروگرام این کنگره ، معلوم میشود که کنگرهٔ مذکور از کنگره های مهم وخیلی مفیدی است که وزارت صحیه مخصوصاً در مجادله با ملاریای افغانستان از آن استفاده کرده میتواند ، چون طوریکه در زمرهٔ خبر های وزارت موصوف متذکر شدیم یکی از موضوعات مهمه پلان پنج سالهٔ وزارت صحیه مسئلهٔ مجادله بامرض ملاریا بوده است وزارت صحیه اهمیت شمول درین کنفرانس را خوبتر مستدرک شده و راجع به تعین هیئت آن ازمقامات صلاحیت دار طالب هدایت گردید همان است که در نتیجه بناغلی جلال الدین خان طرزی معین وزا رت صحیه که معلومات کافی در اطراف ملاریای افغانستان داشته واجراآت زیاد این موضوع توسط ایشان صورت گرفته ولیاقت شمول درین کنفرانس را داشتند با بناغلی دکتور عبدالظاهر خان سرطبیب معاینه خانه های بلدیه تعین و آنها پروگرام موضوعاتی را که در کنفرانس مذکورایراد خواهند کرد قبلاً تهیه وجهت قید در آجندهٔ کنفرانس به واشنگتون ارسال کرده‌اند،قرار معلوم کنفرانس مزبورشامل موضوعات ذیل میباشد :

۱ - شعبات تحقیقه‌وتدریسی

۲ - معلومات راجع به آب وهوای منطقهٔ حاره وفزیو لوژی

۳ - امراض مکروبی وسپیر د چتل

٤ - « ساریه وامراض خون

۵ - ملاریا

٦ - امراض هلمنتک

۷ - امراض پرو توزون

۸ - « منطقهٔ حاره که‌بواسطهٔ عدم کفایت اغذیه رخ میدهد

۹ - « جلدی ونباتی

۱۰ - طب حیوانات منطقهٔ حارهٔ

۱۱ - صحت عامه

۱۲ - انتولوجی طبی و بیکاری .

برحسب تجویزی که صورت گرفته نمایندگان فوق الذکر بتاریخ ۱۰ حمل ۱۳۲۷ .
بسمت ماموریت خویش حرکت خواهند کرد .

٤ - کولیرا :

۱ - نظر به اطلاعات واصله از مراجع مربوطه که خبر شیوع مرض کولرا را در پنجاب و اخیراً درشهر پشاور به وزارت صحیه وانمود می کرد وزارت صحیه داخل اقدمات فوری شده ترتیبات قرانطینی رااتخاذ ویك گروپ اشخاص فنی‌را که بعداً به هیئت های صحی مختلفی جدا گردیدند باباك مقدار واکسین ضد کولرا ودیگر لوازم ضروریه بولایت مشرقی اعزام‌وبه آن‌ها دستورداده تاواکسناسیوم تمام اهالی‌را از حواشی سرحد شروع وبطرف مرکز جلال آباد مراجعت نمایند ، چنانچه حسب این ترتیب تمام اهالی مشرقی و مربوطات آن از طرف هیئت مذکور بقرار ذیل واکسنا سیون گردید :

گروپ اول حکومت کلان شنوار ومربوطات آن - گروپ دوم ده ، کمه ، دکه ، دربند، جنوبی ، غزنی ، هزار نو ، باسول ، انبارخانه ، بتی کوت ، چاردی‌غازی آباد ، لاچه پور ، باری کو . ثمرخیل‌وازآن جابطرف‌جلال آباد حرکت کردند . گروپ‌سوم - سرپور ، کمه‌موپور سله ، شده ، کلداك شالکوتی ، خواجه زائی وگوشهٔ چکنور ، سموچ ، کامبرو باستقامت آن علاقه داری بهسود گروپ چهارم بحیث مامور قرانطین بین سرحد پاکستان و افغانستان ملاحظهٔ تصدیق را اجرا می کردند . وعلاتاً تورید میوه جات تازهٔ هندی بخاك افغانی ممنوع قرار داده شده ومسایل آمد وشد مسافرین راازخاك پاکستان به افغانستان وبرعکس آن‌تحت قرانطین صحی قرار گرفته و ارائه ورقه تصدیق واکسنا سیون درحین عبور ومرور حتمی شناخته شد همچنان ترتیبات حفظ ماتقدم فوق‌الذکر در ولایت جنوبی وراه های شرقی قندهار نیز اتخاذ گردید تا آنکه از اثر این اقدامات وفعالیت هیئت های اعزامی به فضل خداوند ازسرایت مرض مذکور به‌داخل افغانستان‌بکلی جلوگیری بعمل آمد اندازهٔ واکسین کولرای ساخت موسسهٔ باکترلوژی که‌درسال‌جاری به‌مصرف‌رسیده عبارت‌از (۱۲۳۹۵۰) سی‌سی میباشد

٥ - تیفوئید (محرقه)

۲ درآوائل بهار سال جاری برای حفظ ما تقدم وجلو گیری از مرض تیفو (محرقه) باندازهٔ (۱۱٦٤۰۰)سی‌سی واکسین‌محرقه بهشفاخانه های مربوطه توزیع‌واهالی واکسیناسیون گردیده است - همچنان بواسطهٔ اینکه مقارن نیمهٔ اخیرماه دلو ، اصابت این‌مرض در برخی اشخاص به حقیقت پیوستهٔ وزارت صحیه انتظار موقع اوائل بهار را نکشیده دستور داد

تاوا کسناسیون محرقه مثل آغاز سال ۲۶ به پیمانهٔ وسیعی شروع گردد، چنانچه این ترتیبات اتخاذ گردیده ودر نتیجه (۱٤٦۰۰۰) سی‌سی واکسین محرقه ساخت موسسهٔ باکتر اوژی وطن تا اواسط ویا اواخر ماه دلو وا وائل حوت تطبیق گردیده است برعلاوه این اجراآت، درمنطقهٔ که ظهور محرقه در یك شخص یااشخاص رخ نموده است فوراً یك نفر اهل فن نظر به اهمیت ساحهٔ استیلای مرض یك هیئت برای تداوی مصابین ووا کسناسیون اهالی همان منطقه یامناطق حسب ایجابات فنی صورت گرفته است.

۶- حما ی لکه دار :

حسب اطلاعات واصله که در بعضی ولایات مرض حمای لکه‌دار شیوع نموده بود یك یك مقدار واکسین حما ی لکه دار وغیر اد ویه به مراجع جهت تطبیقا ت ارسال وعلاوتا ازاثر اطلاعیهٔ ولایت جنوبی دو نفر معاو نین فنی با واکسین وسامان لا زمه جهت وا کسنا سیو ن به آنجا اعزام وبرای تقریبا یك ماه مناطق هزاره راتحت مشاهدات ومعالجه قرارد ادند. درحصهٔ جاغوری نیز طبق ولایت جنوبی اجراآت ویك نفر معاون فنی باادویهٔ لازمه ارسال وبه تداوی آنها پرداخته شد، همچنان در بعضی مراجع کوچك دیگری نیز وقتی خبر بروز این مرض به ملاحظه رسید هما ندم نفر فنی با ادویه ولوازم ضروریه اعزام و در نتیجه اقدا مات خوبی برای از بین رفتن مرض بعمل آمد .

۷- واکسین چیچك وآبله کو بی :

برطبق اجرآت سالهای ماضی نسبت تطبیقات خال کوبی اطفال به تمام شفا خانه هاد ستور لازمه صادر وبه‌اندازهٔ (۲۳۱٦۵۰) نفرواکسین چیچك ساخت مو سسهٔ با کـتر اوژ ی تطبیق گردیده است. بهمین‌سان درحین ظهور مرض چیچك یاغی در برخی نقاط هماندم آبله کوب های سیار باسامان و لوازم آبله کو بی اعزام شده واز فضل خدا وند محر اق مرض در هرجا که ظهور کرده است خاموش ساخته شده است .

۸- افتتاح شفاخانه‌ها:

۱- نظر به آنکه در ولایت قطغن مو جودیت یك شفا خانه مستورات لازم دیده می شد وزارت صحیه امر تاسیس یك شفا خانهٔ مستورات که عجالتادارای (۱۰) بستر میبا شد از مقامات صالحه حاصل نمود شفا خانه مذکور در سال ۱۳۲۷ افتتاح وبکـار انداخته‌میشود .

۲- چون قبلا تجویز شده بود که در مجلس ولایت قند هار شفاخانهٔ افتتاح واز مریضا ن آنجا وارسی نماید درجریان سال ۱۳۲٦ شفاخانهٔ مذکور که دارای (۱۰) بستر میباشد مفتوح ومامورین آن که ازطرف وزارت صحیه انتخاب ومقرر شده شروع‌بکـار نمود ند .

۹ ادویهٔ فروشی هائیکه در سال ۱۳۲۶ مفتوح شده و یا اجازهٔ افتتاح برای شان داده شده است .

۱ ادویهٔ فروشی د کابل در ملتون در کابل

۲ . « « دحمید در ملتون در پل باغ عمومی

۳ . یك ادویه فروشی عبدالرحمن خان بحکومت اعلای میمنه

. افتتاح یك شاخ ادویه فروشی دیپوی عمومی از روی پروژه ونقشهٔ شهر کابل که از ریاست بلدیهٔ کابل قبلا بدست آورده شده بود درحصهٔ شور بازار کابل دوا فروشی مذکور طبق دیگر شعب ذی علاقه دوا فروشی های دیپو مطابق براصول جریان یافته وبرای استفاده مراجعین همه روزه مفتوح میباشد.

۱۰ . راپور سالانهٔ صحی منطقوی :

بر حسب تجویزیکه درسال ۱۳۲۴ اتخاذ شده بود راپور سالانه صحی منطقوی از تمام شفاخانها قراریکه قبلا ترتیب وتعمیم شده بود خواسته شده و جمیع راپور های واصله مورد تدقیق قرار گرفته واجراآت لازمه دربارهٔ هرکدام آن بکار برده شده است.

۱۱ . اجراآت متفرقه :

۱ . و بدینیکه مقدار ادویهٔ جدید ستریپتومایسین در دیپو ادویه وارد و اکنون مورد استفاده است .

۲ . درین سال بواسطهٔ که برخی وقایع گزیدگی سگ دیوانه بوقوع پیوست وزارت صحیه درچند جای یک مستحضر سگ دیوانه را بالوازم متعلقه آن اعزام نمود تابه تداوی اشخاص اقدام نماید چنانچه ازاثر اقدامات مذکوره فضل خداوند وقایع تلفات این مرض خیلی اندك بملاحظه رسیده است .

۳ . درسال ۲۶ موسسهٔ هلال احمر افغانی برای اشتراك در مجادله باکولیریای مصر مقدار پنجاه هزار نفر واکسین ضد کولیرا ساخت موسسهٔ باکتراوژی را از وزارت صحیه درخواست وواکسین مزبوره تهیه وتوسط موسسه های مزبوره مجاناً به حکومت مصر ارسال گردیده است .

٤ . برای اینکه وزارت صحیه یک تعداد کمپودران مستند کافی در دست داشته و در هر نقطهٔ مملکت چه درشفاخانها و چه درادویه فروشی ها وغیره از آنها استفاده کنند باتفاق نظر پوهنځی طب تاسیس یک کورس کمپوندری را که از آن پنجاه نفر کمپوندران لایق ،

بدست وزارت صحیه خواهد داد لازم دانست پروگرام تعلیمی این کورس نیز مورد موافقت واقع و قرار معلوم مقدمات تاسیس آن ازطرف پوهنځی طب چیده شده و ممکن کورس مذکور از آغاز سال ۱۳۲۷ افتتاح شود . طوریکه از ریاست فاکولتهٔ طب معلومات میدهند کورس مذکور کمپوندران لایقی را آماده وبه عالم صحیه تقدیم خواهد نمود .

۵ - چون قبل برین در هرسال شش شش نفرطلاب فارغ التحصیل صنف شش مکاتب بکورس آبله کوبی شامل و بعدازطی پروگرام موضوعه و موفقیت به امتحان از آن ها در شفاخانهها وظیفهٔ آبله کوبی اخذمیشد ، درسال جاری برای اینکه یک تعداد آبله کوبان تعلیم یافته کافی بدست وزارت صحیه آماده و تاچند سالی به آبله کوب ضرورت حس نشود بعد از استیذان مقام منیع صدارت عظمی تجویز نموده تادرسال جاری به تعداد بیست نفرطلاب فارغ التحصیل صنف شش یکدم به کورس آبله کوبی شامل وپروگرام مقرره بالای شان تدریس وپس از ختم آن به صفت آبله کوب به شفاخانه ها مقرر گردد .

تفتیش :

تفتیش شفاخانه های ذی علاقه وادویه های شهری به دوحصه منقسم میباشد ،

حصهٔ اول ، تفتیش شفاخانههای مربوط وزارت صحیه است ، چنانچه در سال گذشته وانمود داشته بودیم که جهت وارسی امورات شفاخانه های ولایات و محالات لائحه ترتیب و ذریعه متحدالمال های جداگانه بولایات وحکومات ارسال گردیده وتفتیش رابه شخص نائب الحکومهها وحکام اعلی وکلان محول نموده یم تاسیقتی رامن نموده امورات اداری شفاخانهها راتوسط ایشان وشق فنی آنرا توسط اشخاص فنی کهعبارت از مدیران صحیه و سرطبیبان باشد وطرف اعتماد مقام ذی علاقه واقع گردد مورد تفتیش قرار داده نتیجه را بوزارت ارسال دارند همان است که بعضی مؤسسات صحیهٔ ولایات وحکومات کهمورد تفتیش قرار گرفته اوراق تفتیش آن بهوزارت صحیه واصل گردیده کهاوراق مزبوره بعد ملاحظه واستخراج نواقص آن توسط پیش نهادات جداگانه بغرض غور وتحقیق وتعین جزای اشخاص مسئول وغفلت کار بهمجلس انضباط وزارت رویت داده شده .

حصهٔ دوم ، تفتیش دوا فروشی های شهری است ، کهحسب معمول درسال ٤ مراتبه یعنی درهرسه ماه یکمراتبه از طرف شعبه تفتیش به استیذان مقام وزارت طرف تفتیش قرار گرفته ونتائج آن بعداً بمقام وزارت تقدیم وهریک ادویه فروشی که محکوم بهجزا گردیدند سزای لازمه برای شان داده شده ودوا فروشی هائیکه در اجرا آت خود ابراز فعالیت واز گران فروشی واحتکار خودداری نمودهاند مورد خورسندی مقام وزارت واقع شده اند .

لایحهٔ شورای عالی صحی

۱ ـ مجلس شورای عالی صحی یک تشکیلی است که تحت ادارهٔ وزیر صحیه فعالیت می نماید .

۲ ـ این تشکیل مکلف است که تحت اوامر مقام و زارت در تمام پروژه های امور
دوایر، تعلیماتنامه ها وهدایات عمومی که مسایل ذیل ارتباط بهم میرساند غور و رسیده گی نماید.

وظایف شورای عالی صحی برحسب ذیل است :

الف ؛ تهیه تجهیزات صحی مملکت
ب ؛ تعمیل شئون طبی دوا سازی ، بیطاری ، دندانسازی وتمام فعالیت های غیرطبی .
ج ـ ترتیبات حفظ ماتقدمی نسبت بهامراض ساریه و امراض اجتماعیه .
د ـ مطالعه واظهار نظریه راجع به حفظ الصحه عمومی مملکت .
ﻫ ـ مطالعه و اظهار نظریه راجع باحصائیه های طبی .
و ـ ترتیب پلانهای لازمه درمواقع مجادله باامراض استیلائی حسب نظریه وزارت صحیه .

۳ ـ شورای عالی صحی تحت ریاست وزیر صحیه اجرای فعالیت می نماید در غیاب شان
ریاست مجلس بمعین وزارت صحیه محول میگردد .

اعضای شورای عالی صحی بدوحصه منقسم میشود :

الف ؛ اعضای اداری
ب ؛ « فنی .

٤ ـ اعضای اداری

الف ؛ معین اول ودوم وزارت صحیه .
ب ؛ مدیر عمومی حفظ الصحه .
ج ـ رئیس دیپوی عمومی .
د ـ مدیر در ملواکی « بحیث منشی شورا »
ﻫ ؛ یکنفر مهندس از وزارت فوائد عامه .

نوت ؛ دراوقاتیکه موضوعات متعلقه هرشعبه وزارت صحیه مطرح مذاکره قرار میگیرد
مدیر همان شعبه نیز در مذاکرات شورای عالی اشتراك می نماید .

٥ ـ اعضای فنی :

الف ؛ پرو فیسر های کرسی دار فاکولته طب .
ب ؛ هفت نفر دکتوران که بصلاحیت وزارت صحیه تعین میشوند .

ج - یک نفر نمایندهٔ فنی وزارت حربیه .
د - یک نفر دندان ساز و یک نفر بیطار .

تبصرهٔ ۲ : حسب دعوت وزارت صحیه که درسال یک مراتبه صورت خواهد گرفت سرطبیبان ولایات نیز درمجلس شورای عالی صحی اشتراك نموده افکار و نظریات خود را راجع به عالم صحی مناطق مربوطهٔ خویش اظهار خواهند کرد .

۶ - اعضای غیرقانونی شورا برای دوسال تعین میشود . و دراخیر انتخابات نوینی روی کار خواهد آمد و در انتخابات نوین اعضاء سابق می توانند بار دیگر به عضویت شورا پذیرفته شوند .

۷ - شورای عالی صحی دراطراف موضوعاتی که درمادهٔ ۲ توضیح یافته بحث ومذاکره می نمایند موضوعاتی که از طرف یکی از اعضاء مجلس رویت داده میشود و یا از خارج مجلس پیشنهاد میگردد در صورتیکه موضوع عادی باشد هشت روز قبل و اگر عاجل باشد دو روز قبل از موعد انعقاد مجلس اولاً بهمنشی شورای عالی تفویض میشود و پس از غور وملاحظهٔ مقام وزارت بهشورای عالی توسط شعبه مربوطه وزارت صحیه پیش نهاد و مطرح مذاکره قرار میگیرد .

۸ - شورای عالی صحی می‌تواند عنداللزوم در اطراف اینگونه موضوعات ، از مراجع پیش نهاد شده توضیحات بخواهد .

۹ - روز نامچه موضوعات هرجلسه حسب نظریه رئیس شورای عالی صحی ترتیب یافته واقلاً قبل از ۴۸ ساعت به اعضاء فرستاده میشود .

۱۰ - مذاکرات شورای عالی صحی وقتی آغاز یافته می‌تواند که اقلاً مناصفه اعضاء حضور داشته باشند .

۱۱ - انعقاد مجلس شورای عالی‌صحی درهرماه یک بار ازساعت ۲ بعد ازظهر روز های چارشنبه است هرگاه روز چهار شنبه مصادف برخصتی عام باشد نخستین روز بعد از رخصتی تاریخ انعقاد مجلس را تشکیل مینماید .

تبصره : رئیس شورای عالی میتواند عندالضرورت مجلس‌را دراوقات غیرمعینه نیز دائر نماید. درین صورت از انعقاد مجلس قبلاً باعضاء اطلاع داده میشود .

۱۲ - پیش از آغاز در هر مذاکره باید فهرست اعضائیکه در مذاکره حاضر شده اند درصورت مجلس قید کرده شود .

۱۳ - تصمیمات مجلس باکثریت نسبی آراء اعضاء حاضرمجلس اتخاذ میشود . درمواردی کهرای اعضاءمساوی باشد غالبیت بطرفی‌است که رای رئیس مجلس بهمان طرف‌تقریافته‌باشد.

هیچ یک از اعضاء بدون عذر معقول از حضور درمجلس استنکاف ورزیده نمی‌توانند.
۱۴ - هیچ یک از اعضاء بدون عذر معقول از حضور درمجلس استنکاف ورزیده نمی‌توانند.
۱۵ - موضوعاتی که کتمان آن از طرف شورا تصویب میشود به هیچ صورت قابل افشاء نمی باشد.
۱۶ - کافهٔ مذاکرات در مجلس بصورت علنی است.
۱۷ - درمواقعیکه لزوم دیده شود دکتوران متخصصین و پروفیسران و اشخاص دیگری نیز برحسب دعوت رئیس مجلس درمذاکرات اشتراك ورزیده وازنظریات ایشان استفاده بعمل آید. امااین اشخاص تنها رای مشورتی خواهند داشت.
۱۸ - خلص صورت مذاکرات شورای عالی‌صحی همیشه از طرف منشی مجلس قید ودر اخیر قرارهای شورا ضم میگردد.
۱۹ - مرجع اجرای قرار های شو را وزارت صحیه است وهرگاه اجرای تصیمات به شعبات دیگری ربط پیدا کند ذریعهٔ وزارت صحیه به آنها ابلاغ خواهد شد.
۲۰ - وزارت صحیه موضوعات بالاتر از صلاحیت خودش را طبعاً به مقامات عالیه عرض و استهدا خواهد نمود.
۲۱ - شورای عالی‌صحی می‌تواند تهیهٔ پروژه برخی موضوعات ومقررات وتعلیمات را بردوش کومیسیونهای منتخبه از اعضای مجلس خویش محول کرده وبالاخره انرا مطرح مذاکرهٔ مجلس قرار دهد.

مدیریت مامورین صحیه :

مدیریت مامورین وزارت صحیه ۹ نفر فارغ التحصیلان دورهٔ (۱۲) مکتب طبی را بعد ازدورهٔ ستاژ که فارغ گردیده اند بمراجع ذیل اعزام نموده:

۱ - ص ، محمد امین خان رابحیث معاون دکتوربه مدیریت صحیه سمت جنوبی
۲ - « ، عبدالرسول خان « « « « « « غزنی
۳ - « ، محمد عمر خان « « « « « « بدخشان
۴ - « ، محمد طاهر خان « « « « « « محبس مزار شریف
۵ - « ، محمد اکرم خان « « « « « « مدیریت صحیه «
۶ - « ، عبدالوکیل خان « « « « « « « ژاندارم‌سیار بدخشان
۷ - « ، عبدالباقی خان « « « « به موریت صحیه کنرها
۸ - « ، محمدابراهیم‌خان « « « « بشفاخانه بغلان صنعتی
۹ - « ، محمداسماعیل‌خان « « « « عسکری

علاوه غرتمند موسیو بوده بحیث پروتیز موسسهٔ دندان سازی مردانه وزنانه جدیداً استخدام ودر اوائل سال ۱۳۲۶ شروع به کار نموده است.

امور مدیریت صحیهٔ هرات :

مریضا نیکه از ابتدای سال جاری تا اوائل ماه حوت در داخل شفا خانهٔ ملکی بستری و یا تداوی شده اند .

۱ - اشخا صیکه در اثر تداوی صحت شده اند	۶۷۳	نفر	۷۶۶ نفر
۲ - « داخل بستر شده اند	۳۹	»	
۳ - « فوت شده اند	۵۴	»	

مریضا نیکه ادویه برده وجراحی شده اند :

۱ - اشخا صیکه جراحی شده اند	۲۵۲۰	نفر	۱۰۲۰۸ نفر
۲ - « مریضان جلدی که ادویه برده اند	۳۲۰۰	»	
۳ - « سفلیس « « «	۱۸۸	»	
۴ - « چشم « « «	۱۸۰	»	
۵ - « امراض داخله « « «	۴۱۲۰	»	
« با نسیمان شده	۳۷۰۰	»	۳۸۸۲ نفر
« جراحی «	۱۸۲	»	

فعالیت شفا خانهٔ ملکی در خارج شفا خانه :

۱ - معاینهٔ متعلمین مکتب های مرکز هرات .

۲ - خال کوبی اطفال منطقهٔ مرکز شهر وحکومات مربوطه .

۳ - واکسین ضد محرقه محبوسین و موقفین .

۴ - مجادله ذریعهٔ شعبهٔ سیار مربوط درمنطقه حکومات گلران واوبه ومرغاب وچشت شریف .

امور وزارت مخابرات

وزارت مخابرات درسال ۱۳۲۶ درامور مربوطهٔ خویش قدمهای وسیعتری برداشته ، ودرشقوق مختلفهٔ دوائر وزارت مخابرات حتی المقدور اقدامات نافعی نموده ، که اینك خلص اجراآت مهمهٔ سال جاری وزارت موصوف را قرارآتی نشر مینمائیم :

الف- امور مربوطهٔ مدیریت چلك آفس:

۱ : - قرار داد رادیو تلگرافی بین دولت پادشاهی افغانستان و دولت جماهیر اشتراکیهٔ شوروی که در وزارت امورخارجهٔ افغانستان ازطرف جناب عالی وزیرمخابرات و جلالتماب باکولین سفیر کبیر روسیهٔ شوروی مقیم کابل بتاریخ ۲۶ برج حمل مطابق ۱۲-اپریل ۴۷ امضاء گردیده که اجرای آن بتاریخ ۱۲ جولائی ۴۷ صورت گرفته .

۲ : - عقد و امضای قرار داد رادیو تلگرافی بین وزارت مخابرات دولت پادشاهی افغانستان وکمپنی «کیبل ووائر لیس لندن» ازاول جون ۱۹۴۷ صورت گرفته .

۳ : - اعزام نماینده به کنگرهٔ پستی و بعد ازسپری شدن کنگره بازگشت نمایندهٔ وزارت مخابرات بعد ازانجام وظیفه از کنگرهٔ (۱۲) پستی بین المللی پاریس‌است،که باپارچه معلومات در برج سنبله ۱۳۲۶ ازپاریس بکابل مواصلت نموده است .

ب- امور مربوطهٔ مدیریت عمومی تخنیکی تلگراف:

۱ : - مراقبت سامان موجودهٔ تحویل خانه ها و سامان تحت استعمال .

۲ : - ترتیب دوسیهٔ شایعات بین المللی وتوزیع آن بتلگراف خانه های مربوطه .

۳ : - ترتیب پلان توسعهٔ تلگراف خانه های جدید التشکیل بیسیم وسیمدار .

۴ : - ترتیب و تنظیم مکتب تلگراف .

۵ : - وارسی در امور لابراتور تلگراف و سامان لازمهٔ آن .

۶ : - اصلاح نواقص وارده دستگاه های بیسیم .

۷ : - ترتیب دفتر آردر و فرمایشات و پرزه جات مورد ضرورت و توريد آن و ترتیب دفترتشریح و مراقبت در اطراف سامان باقیماندهٔ لیسه فرمایش شده .

۸ : - تاسیس تلگراف خانه سیمدار جدید در چخا نسور .

۹ : - اقدام راجع به تاسیس تلگراف خانه جدید سیمدار در چاریکار و پروان .

۱۰ : - ارتباط جریان رادیو تیلفونی بین کابل و لندن جهت مسائل رسمی .

۱۱ : - فرستادن یك نفر طلبه جهت تحصیلات فن انجنیری تلگراف به انگلیند .

ج- امور مربوطهٔ مدیریت عمومی پست:

امور پستی درجریان سال ۲٦ ازهرحیث چه درمرکز یا دوائر مخابرات ولایاتی ومحالاتی پیشرفت خوبی نموده انتظامات هنگفتی و مهمه هم بعمل آمده که اجمال آن طور اختصار ذیلاً توضیح میشود :

۱ - کشتی موتر دارکه قریباً یك ونیم تن ظرفیت دارد و درسال گذشته فرمایش خریداری آن صادر شده بود در حلول سال ۱۳۲٦ از روسیهٔ شوروی وارد جهت حمل و نقل پسته ها از دریای آمو در حدود ینه کیسر بکار انداخته شد .

و چون بعلاوه حمل ونقل پسته ها مسافرین هم ذریعهٔ این کشتی رفت وآمد کرده میتواند بناءً لایحه جداگانه لازمهٔ آن نیزترتیب و در موقع گذاریده شد .

۲ - تزئید درحمل و نقل خطوط پستی به تاسی ازپلان پنج ساله امور مخابره وی وبه اثر قرار داد جدیدیکه ترتیب پروزه آن در سال ۲۵ انجام و بعد ازمنظوری مقام صلاحیت دار واز مدیریت عمومی پست و ریاست شرکت سرویس امضاء و از اوائل سال ۱۳۲٦ مورد عمل قرار گرفت حسب آتی است .

الف : - خط کابل قندهار سابق هفتهٔ سه مراتبه واز ابتداء سال هفتهٔ ٤ مراتبه .

» » مزارشریف » » ۳ » » » » » ٤ » »

» » قطغن » » ۲ » » » » » ۳ » »

خط کابل سرای خواجه چهار یکار تاله برفك دوشی الی پلخمری سابق هفتهٔ ۳ مراتبه از ابتدای سال یومیه.

ب : - خط کابل-جنوبی سابق هفته ۲ مراتبه از ابتدای سال هفته ۳ مراتبه .

» » قندهار فراه هرات » » ۲ » » » » » ۳ » .

ج : - » » هرات تور غندی سابق ۱ » » » » » ۳ » .

و : - » » مزارشریف میمنه » ۱ » » » » » ۳ » .

۳ ترتیب و تهیه جهت حمل و نقل پسته ها که پسته ها درخط خان آباد و بدخشان در اول سال ۲۷ ذریعهٔ موتر ارسال و مرسول گردد .

٤ - بتاسی از پلان پنج ساله امور مخابروی یك باب پسته خانه شهری در چندول جدیداً تاسیس و از آغاز سال ۲٦ آغاز بکار نمود .

۵ - همچنان دو باب پسته خانهٔ محلی جدیداً درحکومت محلی بگرامی و ده سبز ودروسط سال ۲٦ تاسیس و حسب مقررات موضوعه انجام امور پستی مینمایند .

۶ ـ ترتیب و جریان ارسال و مرسول بسته ها و توزیع مراسلات شهری در مرکز ذریعهٔ بسته خانه های شهری نوی کابل، کارته ٤، ده مزنگ ـ ده افغانان ـ چند اول ـ شور بازار پایان چوک ـ چمن .

۷ ـ اقدامات راجع به تهیه وتورید یك تعداد سامان ولوازمات کارامد امور پستی جهت پیش بینی که در پلان پنج ساله امور مخابروی بعمل آمده بود ـ

۸ ـ اقدامات راجع به فرستادن یك نفر کلبه به سویس جهت تحصیل امور قانونی مخابروی .

۹ ـ اقدامات مقدماتی نسبت تاسیس موزیم و ادارهٔ کلکسیون ونشراتی امور پستی .

۱۰ ـ تاسیس کورس پستی حسب مقرراتیکه در پلان پنج ساله امور مخابره وی پیش بینی شده بود .

۱۱ اقدامات راجع به بهبودی طبع وشبکه ورنگ آمیزی تکت های پستی .

۱۲ ـ موافقه ارسال ومرسول مراسلهٔ مخصوص فضائی به امریکا، و طبع یك تعداد لازمه از رقم مراسلهٔ مذکور که جهت ضرورت وکارامد علاقه مندان درهمه دوائرمخابراتی مرکزی وولایاتی وحکوماتی اعلی وکلان توزیع می شود که البته از تاریخ اعلامیه جداگانه درجریان قرار می گیرد .

د ر اجرا ات امور مربوطه مدیریت عمو می تخنیکی تیلفون ـ

۱ ـ چون تشکیلات مدیریت عمومی تیلفون محدود بوده برای اینکه در هرشق وشعبه آن وسعت رو داده ونسق ونظم صحیح تری ترتیب گردد تا برای اجراات حالی آنی آن مستعد بوده باشد در تشکیلات اداری ومحیطی آن ذیلا منظوری حاصل آمده ـ

تشکیل مرکـزی مدیریت عمومی تیلفون به شعبات ذیل تشکیل گردیده : ـ

۱ ـ شعبهٔ اداری تیلفو ن ـ۲ـ شعبه انجنیری عمو می تیلفون ـ۳ـ شعبه درك شاب « ترمیم تیلفون » .

٤ـ شعبه تمدیدلین مرکز ـ۵ـ شعبهٔ اخذ محصول تیلفون ـ۶ـ شعبه تیلفون خانه محصولی ـ۷ـ شعبه سوچبورد های مرکزی و اطرافی ـ ۸ـ شعبه سوانح مامورین و مستخدمین مر بو طه تیلفون

۹ـ شعبه اجرائیهٔ فنی ـ

ب ـ به تمام ولایات و حکومات اعلی وکلان وشعبات تیلفون خانه هابه تشکیل جدید وسیع متشکل گر دیده و به هریك شعبه ماموریت تمدیدلین نیز ایزاد گردیده .

ج ـ تشکیل لین مین ها نظریه تقسیمات ملکی به اساس لین های عمومی و خصوصی به معاشات مکفی نیز در بودجه ـ عملی گردیده .

د ـ کتاب رهنمای تیلفون که قبلا در خواست متکلم اسم مخاطب راه می خواست حامل
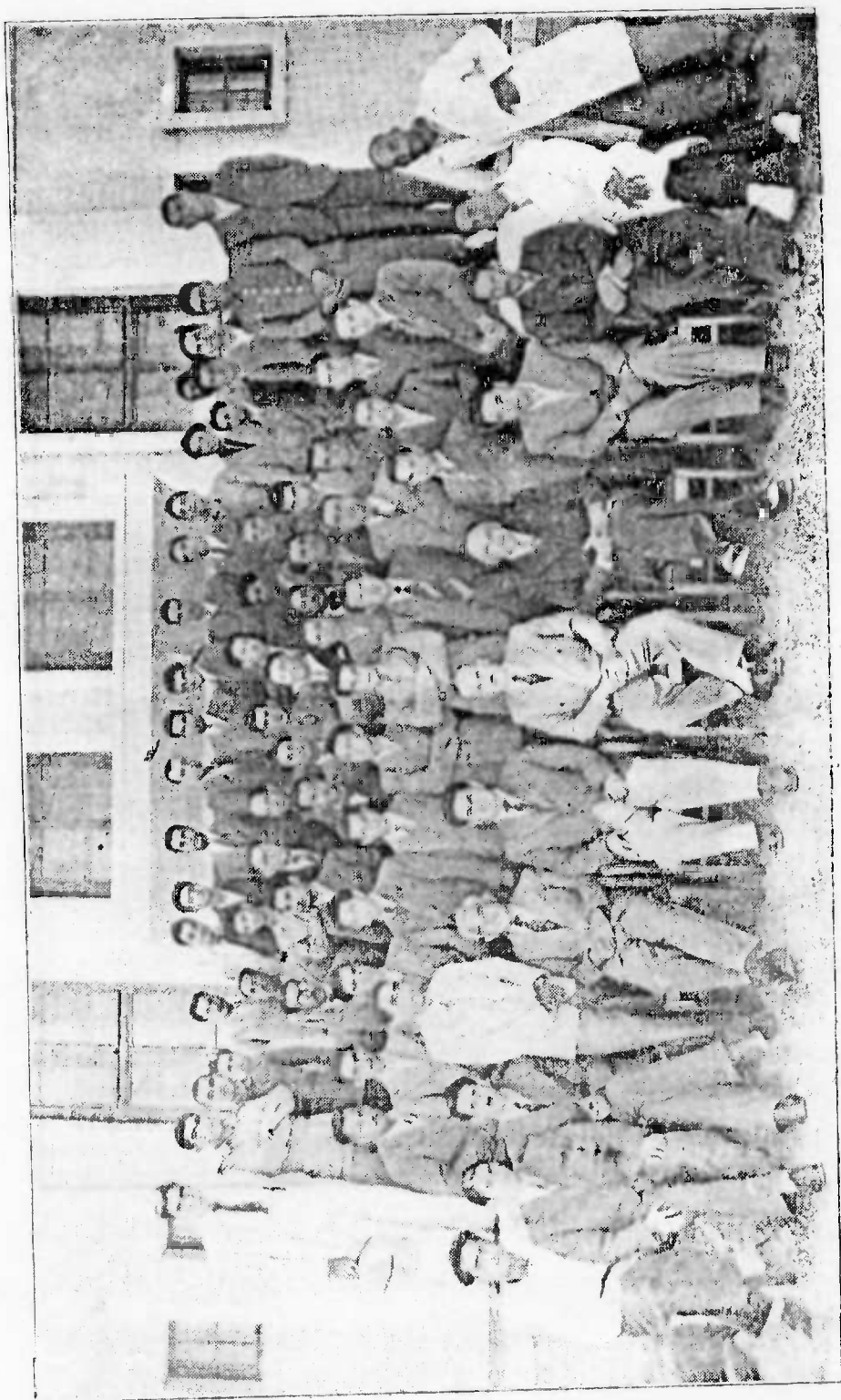
د طب فاکولتې زده کونکي اوښوونکي او مدیر اود کیبنټ (کابینې) ریت رئیس .

د قراه منځی ښوونځی
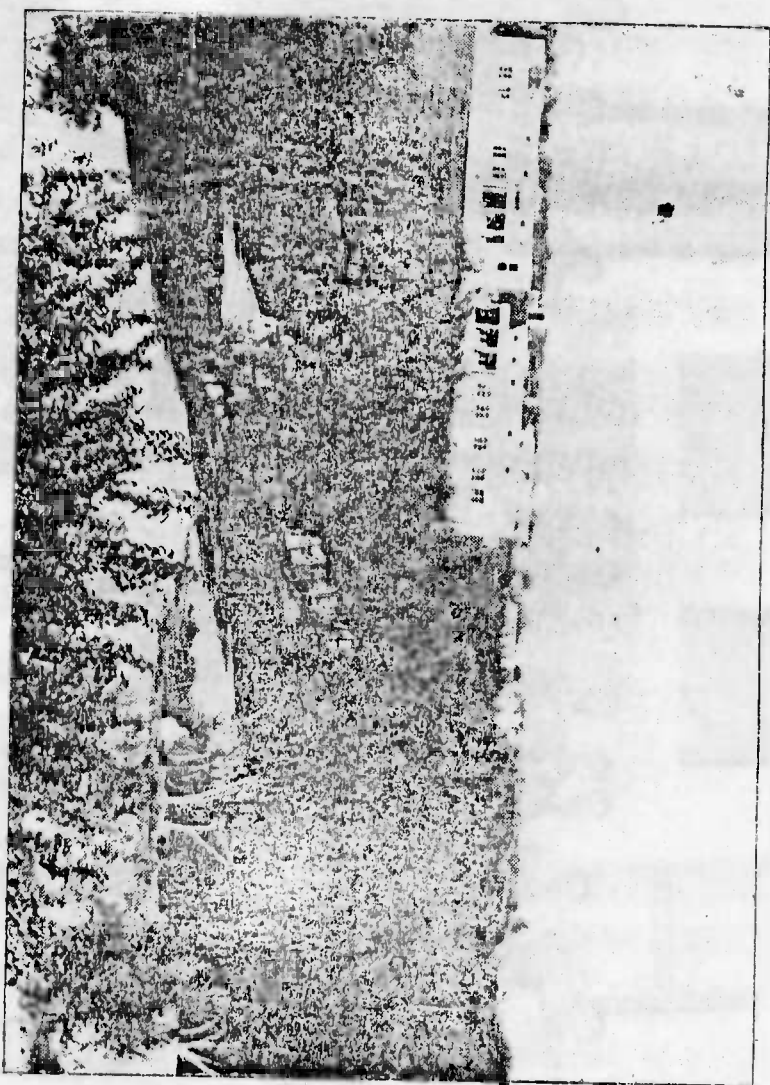
ترتیب نمرهٔ تیلفون تحت اجرا قرار داده شده کتابچهٔ رهنمای مذکور بچاپ رسانده و توزیع می شود .

۵ - اوراق و دفاتر تحت کار که ایجاب اداری و فنی را مینمود تماما چاپ و با هدایت نامه های متعدد بمرکز و ولایات تحت اجراء قرار داده شده و راجع به محصولات آن نیز اقدامات لازمه وهدایات مکفی از مقامات - صلاحیت دار اخذ وتحت عمل قرار گرفته ،

۲ - امورات تخنیکی تیلفون نیز روبه وسعت واصلاح گذاشته که ذیلا توضیح می شود .

الف : - تاسیس یك تیلفون خانه اتو مانیك در قصر دارالفنون فعلاً در جریان است .

ب : - « « « کیبلی برعلاوه تیلفون خانه موجوده شهرنودر شهرنو کابل گردیده که نصب سامان آن تحت عملی است :.

ج - تاسیس یك تیلفون خانه کیبلی درکارته (٤) گردیده که به کار انداخته شده .

د - « « « هوائی درشهرنو قندهار گردیده که تحت اجراء است .

ه - لین های عمومی اکثر به پایه های خراب آن تجدید واصلاحات لازمه کرده شده در کابل از مرکزالی دارالفنون (۱۱٤) پایه آهنی جدید نصب شده است درجلال آباد ازپل درونته الی چنه سرای و کنترها (۱۲۰۰) - پایه چوبی تبدیل شده است درمزار شریف از سر پل الی شبرغان وقریب اقچه (۱۰۰۰) پایه چوبی تبدیل شده است در قندهار از مرکز الی ارزگان (۱۰۰۰) پایه چوبی تبدیل شده است درجنوبی ازپل علم الی کوتل (۱۰۰) پایه چوبی تبدیل شده است درلهوگرد از چهارآسیاب الی پل علم (۱۰۰) پایه چوبی تبدیل شده.

د :- تورید سامان ازخارج به مقدارمکفی گردیده که سوچبورد های مرکز مزارشریف قطغن - شمالی - سروبی - کنترها جلال آباد- خان آباد وغیره مواضع حسب ضرورت تجدید وتزئید گردیده وماشین های تیلفون هوائی وکیبلی توذیع و برای مزید تورید سامان و وسعات و اصلاحات سیستم موجوده درصدد بوده بهر کمپنی خارجه در تماس هستیم .

ز - برای اینکه سیستم جدید اتو مات تحت اجراء قرار داده شود حسب الامر مقام صلاحیت داربا کمپنی های بزرگ درتماس بوده تمام سروی وتمهیدات ابتدائی وا داری و فنی آن راتکمیل و درصدد قرار داد با کدام کمپنی معین میباشیم .

ح - تحویل خانه های فنیه جدیداً اصلاح وتنظیم وبه ترتیب تحویل خانه های روی دست و ذخیره مرتب - گردیده اند .

۳ - امورات تعمیر سه تیلفون خانه ها اگر تعمیر زیاد تیلفون خانه های ارض راه مشرقی و شمالی برای سال ۱۳۳۶ مدنظر بوده به اساس پلان پنج ساله باید عملی می شد مگر چون

تغیرات مذکور موقوف سیستم جدید تیلفون بوده و موضوع مذکور برای سال ۱۳۲۷ مانده ازان ر و تغیرات اساسی سیستم جدید معطل مانده مواضع ذیل تعمیر گردیده ۰ -

ا- تیلفون خانه سروبی

ب- تیلفون خانه کارته (٤)

ج- تیلفون خانه شهر نو

د- « « قندهار

ه- « « کنرهای مشرقی

٤- فرستادن دونفر طلبه جهت آموختن فن انجنیری تیلفون به انگلند ۰

صورت تعدیلات :

۱- مدیریت انتهائی کنترل بمدیریت عمومی تعدیل گردیده ۰

۲- مدیریت انتهائی تخنیکی تیلفون « « « « ۰

۳- مدیریت انتهائی « تیلگراف « « « « ۰

٤- مدیریت انتهائی مخابرات ولایت قند هار « « « « ۰

۵- مدیریت انتهائی « ولایت هرات « « « « ۰

٦- « « « « مزارشریف « « « « ۰

۷- « « « « قطغن « « « « ۰

۸- ابتدائی « « جنوبی « انتهائی « « ۰

۹- ماموریت انتهائی « حکومت علی میمنه « ابتدائی « « ۰

۱۰- « « « « فراه « « « « ۰

۱۱- « « « « بدخشان « « « « ۰

۱۲- « « « « شمالی « « « « ۰

امور مخابرات ولایت هرات :

۱ - بحکومت زنده جان که الی حال تمدید لین ونصب تیلفون عملی نگردیده بود ، درسال جاری از حکومت کلان غوریان بمسافهٔ (۸) کروه الی زنده جان لین جدید تمدید وعلاوتاً یك دستگاه تیلفون بموضع مذکور نصب گردید ۰

۲ ؛ - به هوتل میرداود که الی حال تمدید لین و نصب تیلفون عملی نگردیده بود درسال جاری از مرکز گذره الی موضع مذکور یك لین جدید بمسافهٔ (۳) کروه تمدید و علاوتاً یکپایه تیلفون به هوتل مذکور نصب شده .

۳ ؛ - لین های سمت نورغندی و گلران بمسافهٔ (۴۰) کروه ترمیمات لازمه بعمل آمده .

۴ ؛ - ترمیمات لین های سمت اسلام قلعه از مرکز الی اسلام قلعه و دهنه ذو الفقار بمسافهٔ (۶۰) کروه ترمیمات لازمه بعمل آمده .

۵ ؛ - لین های سمت شبن دند از مرکز الی جیجه حصهٔ حدبخشی هرات و فراه بمسافه (۴۰) کروه ترمیم بعمل آمده .

۶ ؛ - لین های سمت قلعه‌نو ومرغاب نیز گردیده .

۷ ؛ - ترمیم لین‌های سمت غورات بمسافهٔ (۱۸۰) کروه عملی گردیده .

۸ ؛ - درهذا سنه یك تعداد تیلفون جدید وباتری خشك از مقام وزارت جلیله مخابرات واصل وبه مواضع لازمه تحت کار گرفته شده است .

۹ ؛ - ماشین ودستگاه های تلگراف سیم‌دار وبی‌سیم اطرافی ومرکزی اصلاح و نواقصات آنها مرفوع ومخابرات تلگرافی بصورت صحیح جریان دارد .

۱۰ ؛ - در شقوق پستی اطرافی و مرکزی اصلاحات لازمه بعمل آمده که تایك اندازه نواقص آنها رفع گردیده است .

مدیریت مخابرات مزار شریف:

۱؛ ترمیم پایه های لین تیلفون ازمزار شریف الی دهدادی بمسافه ۶ میل.

۲ ؛ ترمیم لین تیلفون ازحکومتی سرپل الی شبرغان بمسافه ۴۰ میل به نسبت خرابی پایه هاء سیم‌وپایه های‌موضع مذکور تجدیدولین بصورت اساسی تمدید گردیده درسایر لین‌ها نیز امثال لین مزار الی میمنه ومزار شریف الی پته کیسر، بلخ الی قرقین وکشنده ودرهٔ صوف وسنگچارك نیز تحت اصلاحات قرار داده شده اقدامات جاریست .

۳؛ قبلاً درسال ۱۳۲۵ تبادله پستی بین مزارشریف ومیمنه هفتهٔ یکمراتبه صورت میگرفت در سال ۱۳۲۶ در هفتهٔ سه‌مراتبه تبادلهٔ میشود، هکذا تبادله بین مزار شریف و کابل که هفتهٔ سه مراتبه بود درسال جاری بچهار مراتبهٔ صورت گرفته است .

۴؛ قبل ازین تبادلهٔ پستی بین دولتین افغانستان ،شوروی ازراه پته‌کیسر دربین دریای آمو بوسیلهٔ کشتی های چوبی تبادله می شد در سال جاری برعلاوهٔ موجود بودن کشتی ها یك عراده موتر بوت که‌در برج ثورازطرف وزارت مخابرات خریداری وبکار انداخته‌شده

کنون تبادلهٔ پستی در بین دریای آمو بوسیله موتر بوت جریان دارد .

۵، چون از سو چبورد یکصد لینه مرکز مزار شریف به نسبت کهنگی واز کار افتا دن سامان ملحقهٔ آن مخابره بصورت صحیح انجام داده شده نمیتو انست در برج عقرب هذا لسنه دوصدسو چبورد پنجاه‌لینه جدید بعوض سو چبو رد سابقه بار فم نوا قصات تخنیکی مخا بره بکار انداخته شده هکذا یکپایه سوچبورد بیست لینه به‌ترتیب فوق بمرکز حکومت کلان سمنگان نصب گردیده است .

۶،تیلفون اکثر تیلفونخانه های حکومات وعلاقه داری‌ها که‌از تیلفون های مذ کور بواسطه اینکه ازسیستم قدیم وکمی قوه بالتی از آنها بدرستی اجرا نمیگردید وا سبا ب مشکلا ت مخابره کنند گان وسقوط مخابره را دربر داشت در سال جاری بدوازده موضع که تیلفون های شان ازمخابره باز مانده بود تیلفون وبالتی های جدید از سیستم ار مکسبون بکار اندا خته شد.

مدیریت مخابرات ولایت جنوبی :

۱ ، - یکپایه سوچبورد بیست لینهٔ جدید بمرکز ولایت جنوبی نسب گردیده است ،

۲ ، - حسب منظوری مقامات صلا حیت دار بسرای مصارف تمدید لین جد ید حکو متی آرزو یکمبلغ پول منظوری حاصل شده وبکار آن شروع میشود .

امور وزارت معارف

تشکیلات جدید :

مبرهن است که تشکیلات صحیح یك مؤسسه وتقسیمات وظایف بالای بهبود کار و اقتصاد وقت دراشخاص تا ثیر زیادی دارد . وزارت معارف نظر بهعناصر و اشخاصیکه بدست داشت به فکر اصلاح درتشکیلات مرکزی وتوزیع وظایف افتاده بود تا امور دوائر مرکز بصورت صحیح منقسم وموجب نظم ونسق موسسات متعلقه گردد ولی عدم وجود متخصصین کهدرعین زمان مکلف امور اداری شده میتوانند مسئله را به تعویق و تاخیر افگنده بود . این بود که بالتدریج معارف ثمرة خودرا داده و یکعده جوانان چه از خارج وچه ازمکاتب داخل مملکت تحصیل خود را تکمیل وبهکار آغاز نمودهاند پس وزارت معارف لازم دید تا تشکیل دوائر مرکزی خودرا باساس تجارب حاصله اصلاح وتعدیل نماید . قبل برین این اصلاح تا اندازهٔ که شرائط ووقت اجازه میداد عملی گردیده بود . بدین قرار که تمام امور نظری تدریسی وتربیوی بریاست تعلیم و تربیه وکنترول صورت تطبیق نظریات بریاست تفتیش ومسایل مالی وتهیهٔ مالزمه درسی وغیره به مدیریت عمومی اجرائیه متمرکز گردیده بود و این طور تشکیل برای منظم و منسق گردانیدن امور رول مهمی را بازی کرده وبرای تشکیل امروزی زمینه را مهیا گردانیده چنانچه در هرکدام ازریاست های وزارت تقسیمات باساس امور مربوطه به مدارج مختلفهٔ تعلیمات بوده وامور مکاتب ابتدائی وثانوی ومسلکی ازهم مجزا وذریعهٔ شعبات جداگانه اجرا میگردید . پس قدم دوم بعداز تقسیمات تحتانی به مدارج مختلفه این بود که تمام امور متعلق به این دوره های ابتدائی - ثانوی- مسلکی بشعبات جداگانهٔ ابتدائی ز ثانوی و مسلکی متمرکز ومربوط گردیده دربرج جوزای سنه ۱۳۲۶ وزارت معارف ذریعهٔ جوانان دست پروردهٔ خودش تشکیلی راکه باساس ممالك مدنی دنیا بنا یافته صاحب گردیده بدین اساس بعوض ریاستهای تعلیم وتربیه وتفتیش و مدیریت اجرائیهٔ مرکزی در وزارت معارف سه ریاست جدید احداث شد .

۱- ریاست تدریسات ابتدائی کهموظف باجرای امور تدریسی واداری مادی و معنوی مکاتب ابتدائیهٔ مملکت بوده مدیریت های تعلیم وتربیه - تفتیش - مامورین واجرائیه را احتوا میکنند .

۲. ریاست تدریسات ثانوی که‌بامورلیسه هاومکاتب متوسطه مواظبت می‌نماید و شعبات تعلیم وتربیه وتفتیش ومامورین اجرائیه‌را داراست .

۳- ریاست تدریسات مسلکی که‌موظف به مراقبت مکاتب وکورسهای مسلکی است و شعبات مماثل ریاستهای ابتدائی وثانوی را حائز می‌باشد .

تعلیمات ابتدائی :

ریاست تدریسات ابتدائی‌ازتاریخ ۹برج‌جوزا ۱۳۲۶ بعدازروی کارشدن تشکیلات جدید وزارت معارف شروع بکار نموده مصدر اقدامات وفعالیتهای گردید که ذیلا خلص اجراآت هریك از شعبات آن گذارش داده می‌شود :

اجراآت مدیریت تعلیم وتربیهٔ ریاست تدریسات ابتدائی :

وزارت معارف ازسنه ۱۳۲۳ توزیع یك‌عده سامان تعلیمی ولوازم درسی رابرای استفادهٔ طلاب مکاتب ابتدائی منظور نموده و متاسفانه بنا برپیش آمد جنگی اروپا وانسداد راه ها و مشکلات لایسنس وغیره سامان مطلوب مطابق بست وضرورت از خارج بدست آمده نتوانست وبرای تهیهٔ آن به‌پیمانهٔ وسیعی که‌احتیاج مکاتب ابتدائی را تکافو کند درداخل نیز وسیلهٔ موجود نبود . ریاست تدریسات ابتدائی به ملاحظهٔ این مشکلات مجبوراً دربست لوازم درسی تجدید نظر نموده حتی‌الامکان اختصاری را بعمل آورد که در پیشرفت تعلیمات مکاتب سکتگی عاید نگردد .

درموقع تدقیق وترتیب بست جدید لوازم تحصیل اهمیت مخصوصهٔ هریك ازمضامین درسی بالخاصه حسن خط و توضیحات وهدایات مندرجهٔ پروگرام دورهٔ تعلیمات مکاتب ابتدائی منظوراساسی قرار یافته مجلس وزارت معارف درطی جلسهٔ مورخه ۳- اسد ۱۳۲۶ خود به توزیع سامان ولوازم درسی مکاتب ابتدائی حسب جدول ذیل ابراز موافقه نموده متعاقباً به‌اجراآت متعلقهٔ آن ازریاست تدریسات ابتدائی اقدامات لازمه بعمل آمد .

موضوع خط وسواد :

برعایت مقاصد اساسیهٔ دورهٔ تحصیل ابتدائی که در پروگرام تدریس مکاتب تصریح وتعین گردیده است ریاست تدریسات ابتدائی درین سال بیشتر از پیشتر به مسئلهٔ خط وسواد در مکاتب ابتدائی عطف توجه نمود چه خط علاوه براینکه فی حدذاته یك چیز مطلوب وبمثل مهارتهای مکتسبه لازم یاد گرفتن وتحصیل است چون این درس دربنیهٔ مضامین درسی دیگر نیز داخل وشامل است و در کافهٔ امور و فعالیت های حیاتی که محتاج تحریر است مدخلیت تامه دارد ازین رو ریاست تدریسات ابتدائی بانشر ایضا حنامه و متحدالمال های متعاقب نظردقتهمه ادارات مکاتب ابتدائی را باهمیت موضوع جلب وباارسال بست جدیدلوازم تحصیلزمینه را برای ترقی خط وسواد درمکاتب ابتدائی بیشتر از پیشتر مساعد گردانید .

وبملاحظهٔ اینکه کتب درسی مخصوصاً کتب قرائت در نزد اطفال مکتب حیثیت سرمشق را داشته طلبه از روی آن درساعات تحریرو هنگام تهیهٔ وظائف خانگی بمنزلهٔ سرمشق استفاده نموده بتوانند . کتب قرائت فارسی صنوف اول دوم وسوم بذریعهٔ خطاطان ماهروطن باخط زیبای نستعلیق که مروج ارباب قلم وخطنویسان این کشور میباشد تحریر وبرای طبع درمطبعهٔ آفسیت سپاریده شده . کتاب الفبای سال اول که دارای ـ تصاویر رنگه وجالب دقت اطفال تحریر یافته امید است در آیندهٔ نزدیك ذریعهٔ ماشین آفسیت بهطبع رسانیده شود . ریاست تدریسات ابتدائی درنظر دارد که بقیهٔ کتب قرائتی مکاتب ابتدائی یعنی کتب قرائت صنف چهارم وپنجم وششم رانیز بمانند کتب قرائتی دورهٔ اول به خط نستعلیق طبع و نشر نماید ومتا سفانه بنا بر گرفتاری زیاد مطبعهٔ عمومی ومشکلاتیکه ازحیث فرستادن کتاب برای طبع درخارج موجود میباشد وزارت معارف عجالتامجبور گردیده کتب مذکور رابه مطبعهٔ حروفی بطبع رسانیدتااز باعث فقدان کتب به تدریسات مکاتب صدمه وارد نگردد ولی موضوع طبع نستعلیق کتابهای مذکوردر نزدوزارت معارف ازمسائل ضروریه است که با تامین وسایل مساعد بلافاصله بهعملی کردن آن اقدام خواهد شد .

کتاب اول پشتو جهت استفادهٔ طلاب خوردسال ابتدائی با داشتن اوصاف کتاب الفبای فارسی برای طبع آماده گردیده است . نشراین کتاب از یك طرف چون حائزاوصاف مهمهٔ پیدا گوزیك میباشد و از طرف دیگر چون باخط زیبای نسخ که تا اکنون ادبای پشتو زبان مملکت آنراخط مخصوص زبان پشتو تشخیص دادهاند تحریر یافته است امیداست در پیشرفت خط وسواد مکاتب ابتدائیهٔ پشتو زبان وتدریس پشتو درمملکت کمك و مساعدت خوبی بنماید .

تجدید نظر طبع ونشر کتب :

وزارت معارف با صدور فرمان نمبر $\frac{4099}{8027}$ مورخهٔ ۱۴ حوت سنه ۱۳۲۴ حضور همایونی به تالیف وطبع ونشر کتب درسی مکاتب فارسی زبان مشغول اقدامات گردیده بعضی از کتب درسی که در سنه ۱۳۲۵ از تالیف و طبع فارغ گردیده بود متعاقبا به دسترس استفادهٔ طلاب گذاشته شد وبرخی بملاحظهٔ لزوم تدقیقات وتتبعات مزید ممکن گردید در سال ۱۳۲۶ مرحلهٔ تالیف و طبع ونشر خودرا بپیماید از جملهٔ کتب درسی مکاتب فارسی زبان کتب ذیل درین سال برای انطباع به مطبعهٔ عمومی سپاریده شد .

۱ ـ کتاب قرائت فارسی سوم ابتدائی .

۲ ـ کتاب قرائت فارسی چهارم ابتدائی .

۳ ـ کتاب قرائت فارسی پنجم ابتدائی .

۴ ـ کتاب قرائت فارسی ششم ابتدائی .

منجملهٔ کتب مذکور کتابهای قرائت سال سوم وچهارم وپنجم بطبع رسیده وبه دسترس استفادهٔ مکاتب قرار داده شده است . قرائت فارسی صنف ششم ابتدائی هم اخیراً ازطبع فارغ وبمکاتب توزیع شد وباین ترتیب حلقهٔ طبع ونشرکتب درسی مکاتب ابتدائیهٔ فارسی زبان تکمیل گردید .

پروگرام ابتدائیه گرچه بنام « کرنلار » ذریعهٔ مطبعهٔ حروفی بزبان پشتوقبلاً طبع ونشر گردیده بود اما بملاحظهٔ تسهیل استفادهٔ معلمین مکاتب ورفع ضرورت قطعی مکاتب فارسی زبان این اثر با احتوای نمونه های حروف وهدایات وتوضیحات تدریس هریك از مضامین درسی ومفردات پروگرام بفارسی نیز طبع ونشر یافت کتاب دیگری بنام نمونه های درس وپلان تدریس که برای معلمین اصول صنفی حیثیت یك رهبر و معلم را دارد برای طبع سپاریده شده است که عنقریب بزیور طبع آراسته خواهد شد .

کتب درسی مکاتب پشتو زبان و کتبیکه از جملهٔ کتابهای درسی مکاتب فارسی زبان درسنه ۱۳۲۵ بطبع رسیده بود درین سال تجدید نظر کرده شد چه معلوم است همانطوریکه در هریك از امور جاریه باتجدید نظر در آن میتوان مزایائی راکه قبلاً فاقد بوده است در آن بوجود آورد همینطور در کتب و نشریات نیزاگر تجدید نظربعمل آورد آنرا مرتبهٔ دوم وسوم... طبع مینمایند کوشش میشود اوصاف ضروریه ومزایائی راکه طبع اول کتاب فاقد آن است درطبع ثانی باآن علاوه گردد روی همین اصل درین سال از کتب درسی مکاتب ابتدائیهٔ پشتو زبان وفارسی زبان راجع به کتب ذیل تجدید نظربعمل آمده برای تکرار طبع بمطبعه ار سال گردید که به جهت استفادهٔ سال تعلیمی ۱۳۲۷ - ۱۳۲۸ به تعداد لازمه طبع وآمادهٔ توزیع شود .

۱ - اوله پشتو

۲ - حساب اول فارسی

۳ - حساب دوم فارسی

٤ - قرائت فارسی سوم

٥ - حساب فارسی سوم

٦ - دینیات فارسی سوم

۷ - قرائت فارسی چهارم

۸ - خلور مه پشتو

۹ - حساب فارسی چهارم

۱۰ - دینیات فارسی چهارم

۱۱ - تاریخ فارسی چهارم

۱۲ - معلومات طبیعیه فارسی چهارم

۱۳ - پنځمه پشتو

۱٤ - حساب فارسی پنجم

۱۵ - هندسهٔ فارسی پنجم

۱۶ - جغرافیای پنجم فارسی

۱۷ - تاریخ فارسی پنجم

۱۸ - معلومات طبیعیهٔ فارسی پنجم

۱۹ - حساب فارسی ششم

۲۰ - هندسهٔ فارسی ششم

۲۱ - جغرافیای فارسی ششم

۲۲ - تاریخ فارسی ششم

۲۳ - معلومات طبیعیهٔ فارسی ششم

۲٤ - حساب ششم پشتو .

بملاحظهٔ اینکه طلاب صنف ششم درمضمون هندسه مباحثیرا که در دو صنف چهارم وپنجم خوانده میشود تکرار مینمودند وبدینصورت عدهٔ کتب درسی در صنف چهارم نظربه صنف ششم بیشتر وموجب سنگینی تعلیمات گردیده بود. لهذا بعد از غور وتدقیق مفردات پروگرام و جدول ساعات هفته وار دروس قرار داده شد که کتاب هندسهٔ صنف چهارم در صنف پنجم وکتاب هندسهٔ صنف پنجم درصنف ششم خوانده شود ..

مفردات پروگرام وتوضیحات وهدایات متعلق تطبیقات مضمون تربیهٔ بدنیه درطی پروگرام تدریسات مکاتب ابتدائی درج ووظائف معلمین مکاتب ابتدائی در ینخصوص تماماً تعیین گردیده ودر جدول ساعات هفته وار مضامین درسی مکاتب ابتدائی هر روز از طرف صبح بعد از معاینهٔ نظافت پانزده دقیقه برای تربیهٔ بدنیه تخصیص یافته است . ولی در ین سال نظر به اهمیت مخصوصی که تربیهٔ بدنیه دارای آن میباشد و بملاحظهٔ اینکه اخیراً از مکتب سپورت یك عده معلمین تربیهٔ بدنیه برای اشغال ساعات تربیهٔ بدنیهٔ مکاتب ابتدائی فارغ التحصیل وآمادهٔ کار گردیده اند درین سال بعد از تدقیق وملاحظهٔ مفردات پروگرام وجدول تقسیم ساعات هفته وارمضامین درسی مکاتب ابتدائی تصویب بعمل آمد که برای تربیهٔ بدنیه درهریك از صنوف ششگانهٔ مکاتب ابتدائیه هفته وار یك ساعت به تربیهٔ بدنیه تخصیص داده شود روی این تصویب اخیراً جدول ساعات هفته وار مضامین درسی طوریکه در ذیل بملاحظهٔ قارئین محترم تقدیم میگردد برای تطبیقات لازمهٔ آن به ادارات مکاتب سپاریده شد .

امتحانات :

درسال ۱۳۲۶ امتحانات مکاتب ابتدائی بموجب تعلیمات نامهٔ ابتدائی ومقررات اصول موضوعه اخذ گردید. درموقع اخذ امتحانات بمسئلهٔ خط وسواداهمیت بیشتری داده شد. تا ازمکاتب ابتدائی طلابی فارغ بشوند که درافاده بهتحریر وخطوسواد موفقیتخوبی از خود نشان داده باشند امتحان طلاب صنوف ششم در مرکز شهر بذریعهٔ هیئتهای معلمین ومفتشین اخذ گردیدو برای نگرانی مکاتب اوگرد مربوط مدیریت معارف ولایت کابل از مرکز وزارت معارف نیز مفتش اعزام کرده شد درولایات امتحان برحسب مقررات تعلیماتنامه اخذ و برای طلابیکه در امتحان بخوبی ازعهده نبرآمده ومشروط شناخته شده بودند موقع دادهشد که بعداز ختم ایام تعطیل بحضور هیئتهای ممتحنه مرحلهٔ امتحان مشروطی خودشان راطی نمایند. ناگفته نماند کهباتطبیق اجرای تدریسات بزبان پشتو در منطقهٔ پشتو زبان و تعمیل تدریسات بزبان فارسی درمکاتب فارسی زبان درامتحان سال تعلیمی ۱۳۲۶ موفقیت طلاب از حیث کمیت و کیفیت بیشتر به اثبات رسیده است.

مکاتب دهاتی :

برای نشرعلم ومعرفت درهمه اطراف واکناف مملکت و برای صاحب خط وسواد گردیدن همهٔ اطفال دهاتی وباخبر شدن ایشان ازمسایل ضروریهٔ دینیه و حیاتیه شعبهٔ مشاوریت علمی وزارت معارف درسنه ۱۳۲۶ مشغول مطالعات لازمه گردیده بعد از اجرای یک سلسله تدقیقات قرار گذشته شدبرای پیشرفت کولتور دهاتی وصاحب خط وسواد گردیدن اطفال که درقرای متفرقهٔ این کشور دورتر از مکاتبیکه تاکنون رسماً ازطرف حکومت در عمارات اساسی وياغير اساسی حکومتی یاکرائی دائر میباشد سکونت دارند مکاتبی تأسیس گردد که دورهٔ تعلیمات خودرا درسه سال ختم نمایدودر هریك از صنوف سه گانهٔ این مکاتب یك کتاب مخصوصی کهبهمین غرض بنام کتاب سال اول دوم و سوم دهاتی ذریعهٔ اشخاص باتجربه وسابقه دار معارف تالیف گردیده است وعنقریب به طبع سپاریده خواهد شد تدریس گردد و مزید برآن یك یك جلدربع اخیر پارهٔ عم شریف که توام با رسالهٔ بغدادی میباشد مخصوص بطلاب صنف دوم وسوم توزیع شود این کتاب ها بذریعهٔ علمای مملکت کهخواهش تدریس را دارند یادر مساجد و مدارس مشغول بوظیفهٔ وعظ وامامت میباشند بطلاب تدریس کرده شود بعد از فراغت ازصنف سوم این مکاتب برای طلاب شاملهٔ آن سند فراغت تحصیل سهٔ سالهٔ مکاتب دهاتی دادهٔ خواهد شد بکسانیکه بخواهند اطفال ایشان بعد ازطی تعلیمات سهساله داخل حیات

گردیده با اولیای خود معاونت بنمایند اجازه داده میشود و کسانیکه خواسته باشند اطفال آنهااز ثمرات علم ومعلومات مزید مستفید گردند میتوانند اطفال خودرا بصنف چهارم مکتب ابتدائی قریب محل اقامت خویش داخل نمایند که صنف چهارم وپنجم وششم رامطابق پروگرام رسمی مکاتب ابتدائیهٔ به انجام برسانند .

مکتب نمونه:

چون برای ملاحظهٔ تطبیقات اصولی پروگرام و مصوبات انجمن معارف و صورت اجرای تدریسات مکاتب لازم دیده میشد از جملهٔ مکاتب رسمی چند مکتب نمونه انتخاب گردد . وزارت معارف درسنه ۱۳۲۶ یك باب مکتب ابتدائیه را که در قریهٔ بی بی مهر و نزدیك شهر دائر میباشد بحیث مکتب نمونه انتخاب نمود ورسیدگی بامور تعلیمی مستقیماً بمدیریت تعلیم و تربیهٔ ریاست تدریسات ابتدائی سپرده شد و قرار یافت که امورا داری و غیرهٔ آن کمافی السابق ازطرف ولایت کابل ادارهشود. ریاست تدریسات ابتدائی درمورد رفع نواقص و اصلاحات لازمهٔ این مکتب برای اینکه حقیقتاً مکتب نمونه گردیده و نتائج مصوبات انجمن معارف وپروگرام تدریسات ابتدائی درآن بخوبی ظاهر گردد داخل اقدامات عاجل گردیده ازحیث ترمیم عمارت، رفع کمبود سامان تعلیمی وضروریات مکتب تعیین معلمین کمبود ترویج سپورت ، تطبیق مقررات تعلیماتنامهٔ ابتدائی ملاحظه ومعاینهٔ جریان امور، اصلاح کتب اداری وامثال آن امور دیگری که موجب پیشرفت تدریسات و حصول فواید مطلوبه از تعلیم وتربیهٔ مکتب میگردد . در مکتب بی بی مهرو اقدامات لازمه نمود . ریاست تدریسات ابتدائی در نظر دارد اشخاصیرا که باداشتن تحصیلات خصوصی داوطلب وظیفهٔ معلمی بشوند و در امتحان مضامین موفقیت خود را به اثبات برسانند برای کسب مهارت وبلدیت در اصول تدریس وملاحظهٔ تطبیقات پروگرام وتعلیماتنامهٔ مکاتب ابتدائی ذریعهٔ همین مکتب در مدت کوتاه به چگونگی تدریسات مکاتب آشنا گرداند .

اقدام در رفع نواقص و امتحان معلمین :

ریاست تدریسات ابتدائی در سال ۱۳۲۶ در رفع کمبود معلمین اقدامات لازمه نمود خصوصاً درقبول اشخاصیکه در حسن خط دسترس کافی داشتند بوظیفهٔ معلمی بیشتر عطف توجه بعمل آمده برای تدریس مضامین درسی ازاشخاصیکه باداشتن تحصیلات خصوصی یا رسمی داوطلب وظیفهٔ معلمی شده بودند ذریعهٔ هیئت ممتحنه امتحان مقرره را اخذاً و به شرط موفقیت جمعی از داوطلبان را به وظائف معلمی گماریدند تا بوسیلهٔ وظیفه دار ساختن

ایشان بکار تعلیم کمبودی که از حیث معلم در بعضی مکاتب ابتدائی وجود داشت رفع گردد.

ازهمه ولایات وحکومات اعلی راپورمفصلی راجع بسویه واقتدار معلمین مکاتب مربوطهٔ ایشان خواسته شد وبرای رفع نواقصی که درطی راپور هریك از ولایات تذکر یافته بود تدابیرلازمه اتخاذ گردید برای‌مدیریت‌ها وریاستهای معارف صلاحیت داده شد که در مکاتب ابتدائیهٔ مربوطهٔ خود که دارای عمارت اصولی میباشند کتابخانه های مناسبی جهت استفادهٔ معلمین ترتیب بدهند . یك‌عدهٔ کافی کتب ضروریهٔ این کتابها ازمرکزبولایات فرستاده‌شد .

برای اینکه همه معلمین در حسن خط وپشتو قدرت و صلاحیت لازمهٔ تعلیم را حاصل بنمایند . بهمه ادارات مکاتب هدایت داده شد تا معلمین مربوطهٔ خودشان را حتماً به اهمیت حسن خط معلمین در تدریسات مکاتب متوجه گردانند وآن ها را برای رفع نواقص مجبور بشناسند برای ترقی سویهٔ معلمین در لسان پشتو درهر مکتب کورسهای پشتو که ذریعهٔ معلمین با اقتدار پشتو زبان تدریس میشود جاری است این کورسها درتحت پروگرام معین به‌تدریسات خود ادامه داده ودرترقی سویهٔ معلمین به‌زبان پشتوخوب مؤثر ثابت گردیده در سال ۱۳۲۶ سمستر پنجم این پروگرام به انجام رسانیده شد ترتیب گرفته شده است که بافراغت از سمستر ششم این کورسها هریك از معلمین مکاتب ابتدائی به صورت صحیح در زبان پشتو تکلم ـ کتابت وتدریس کرده بتوانند .

تاسیس مکاتب ابتدائیهٔ نسوان :

وزارت معارف درصدد است مطابق خط مشی حکومت اعلیحضرت محمدظاهرشاه که تکی به مقررات دین مبین اسلام است برای تعلیم وتربیهٔ دخترها نیز بمانند تعلیم بچه ها اقدامات لازمه بنماید زیرا که تامادرها وعایله‌ها به مقررات دینی وملی خود واقف واز معلومات ضروریهٔ حیاتیه باخبر نگردند از تربیهٔ یکطرفه وبا سواد ساختن و منور گردانیدن طبقهٔ ذکور در پیشرفت های آیندهٔ مملکت نمیتوان امید واری زیاد کرد . این تجربه‌را همه ممالك اسلامی بعمل آورده وامروز باجدیت تمام درتعلیم وتربیهٔ دختر وطبقهٔ نسوان مشغول اقدامات میباشند.

وزارت معارف با مشکلاتیکه از قبیل عدم وجود معلمه ها وجای و لوازم وبودجهٔ کافی وغیره در قبال خود حس مینماید نمی‌تواند بتعمیم مکاتب نسوان درهمه شهرها وقراء وقصبات مملکت طوریکه در مورد تاسیس مکاتب ذکور اقدام بعمل آمده است . داخل ساحهٔ فعالیت شود . ولی تاجائیکه وسائل دستیاری بنماید و مساعدتی احساس گردد درزمینه تربیهٔ دختر ها وتعمیم خط وسواد در بین طبقهٔ نسوان چاره جوئی بعمل می‌آوردمنجمله درسال ۱۳۲۶ علاوه

بردو مکتب ابتدائی نسوان که در شهر قدیم کابل تاسیس و افتتاح شده است . بتاسیس یك باب مکتب جدید نسوان درنوی کابل نیز اقدام نموده وسائل لازمهٔ آن را از قسم جای ولوازم وهیئت تعلیمیه وغیره تهیه کرده که بشروع سال تعلیمی جدید بکار آغاز بنماید . این سه مکتب ابتدائی فیراز دوباب مکتب لیسه است که در کابل جاری ودارای شعبات متعدد وعدهٔ کافی شاگردان صنوف ابتدائی میباشد .

ترسیم نقشه ها و ترتیب جغرافیای مفصل افغانستان :

ریاست تدریسات ابتدائی درسنه ۱۳۲۶ درنظر گرفت که باستفاده از معلمین اساسی که در مکاتب ابتدائیهٔ ولایات مشغول اجرای وظیفه میباشند به ترتیب جغرافیای مفصل افغانستان تشبث بنمایند - برای عملی شدن این مطلوب مدیریت تعلیم و تربیهٔ ریاست تدریسات ابتدائی ازعموم مکاتب راجع به - تعدادخانهوار اهالی - قومیت وزبان - طرززندگی - اوضاع اقتصادی کوه ها و دریاها - جنگل ها - آب وهوا - طرز آبیاری - حاصلات زراعتی - اقسام درختها - اقسام میوه ها - نباتات طبی - حیوانات اهلی و وحشی - پرندگان - معادن - واردات و صادرات مهمه - مصنوعات - آثارعتیقهٔ موجود منطقه - که مکتب منسوبهٔ ایشان درآنجا واقع گردیده است معلومات لازمه را طالب گردیده . تا این معلومات ذریعهٔ یك هیئت معلمین جغرافیائی مکاتب مرکز ومتخصصین جغرافیا ملاحظه و تدقیق گردیده در نتیجه معلومات ارسالی ولایات بعداز اجرای مطالعات و ترسیم نقشه های لازمهٔ آن بنام جغرافیای مفصل افغانستان ترتیب وپس از انجام کار بطبع رسانیده شود .

مزید بر آن بغرض تدریس مباحث جغرافیای اقتصادی یك نقشهٔ اقتصادی رنگهٔ افغانستان ترسیم وترتیب و برای طبع آماده گردیده وبجهت ارائهٔ تقسیمات ملکی ومحل وقوع مکاتب درسرتاسر افغانستان نقشهٔ دیگر ی که در روی آن تقسیمات ملکی مکاتب و حکومات نشان داده شده است ترسیم وخطاطی گردیده بصورت رنگه برای طبع آماده شده است ریاست تدریسات ابتدائی در نظر دارد موقعیکه مطبعهٔ عمومی ازاجرای سفارشات سابقهٔ ریاست تدریسات ابتدائی از قسم طبع کتب درسی طلاب واوراق دفتر ولوائح فراغت حاصل نماید این نقشه های

لائحهٔ وظائف نائب‌الحکومه ها و حکام وعلاقه داران

نسبت به باز رسی مکاتب

مادهٔ ۱ : نائب الحکومه ها وحکام اعلی و کلان وحکام ثلاثه وعلاقه داران بواسطهٔ که آمر ووظیفه دارتمامی امور حوزهٔ ماموریت خودشناخته میشوندبازرسی مکاتب هم ازجملهٔ تکالیف و وظائف قطعی آنها بشمار میرود .

مادهٔ ۲ : تکالیف ووظائف نائب الحکومه ها وحکام اعلی و کلان وحکام محلی وعلاقه داران نسبت به معارف حوزهٔ ماموریت ایشان قرار آتی است :

الف : اخذ طلبه

ب : احضار غیر حاضران.

ج : معاینهٔ مکاتب.

مادهٔ ۳ : مطابق تعلیما تنامهٔ تدریسات ابتدائی (اخذ طلبه) اخذ طلبه همه ساله دو ماه قبل ازشروع سال تعلیمی شروع میشود و به استثنای مواد مخصوصه که در تعلیماتنامه ذکر شده تایکماه دوام میکند آغاز سال تعلیمی باعتبار آب وهوا ووضعیت هرمنطقه علیحده قرار داده شده است .

مادهٔ ٤ : نائب الحکومه ها وحکام اعلی و کلان ومحلی مکلف هستند بموجب پیشنهاد مدیرها ماامورها - و سرمعلمین مکاتب دوماه قبل ازموعد متذکرهٔ مادهٔ (۳) برای گرفتن طلاب جدیدالشمول هیئت ها معین نمایند این هیئت ها مرکب از آمر معارف همان منطقه و یك نمر وکیل مجلس مشوره ویکنفر شخص معتمد نائب الحکومه وحکام اعلی و کلان وحکام محلی وسرمعلم ها که برای مکاتب آنها - طلبه گرفته میشود میباشد در شهر های که تشکیلات بلدیه وجود داشته باشد یکنفر نمایندهٔ بلدیه هم درین هیئت شامل میباشد .

مادهٔ ٥ : هیئت های متذکرهٔ مادهٔ (٤) اولاتعداد طلاب ضرورت مکاتب را (مطابق اعتباری که ازوزارت معارف داده شده) از ادارات معارف معلومات کرده و در وهلهٔ اول اشخاصیرا که حسب الخواهش خود مراجعت مینمایند می پذیرند ودر صورتیکه تعداد همچه مراجعین احتیاج مکاتب را تکمیل نکند دیگر اطفال راجلب کرده بارعایت مقررات تعلیما تنامهٔ تدریسات ابتدائی اسمای آنها را - به تفصیل ولدیت سکونت - عمر داخل یك لست مینمایند واین لست هارا باقید تاریخ وامضای - نشانی شد کرده

رنگه را ذریعهٔ مطبعهٔ عمومی به طبع رسانیده به دسترس استفاده مکاتب وعلاقه مندان برساند ودر طبع جغرا فیای مفصل افغانستان نیز از آن استفاده شود .

نا گفته نماند که وزارت معارف در سنوات قبل یك عده نقشه های درسی جغرا فیای پنج قطعهٔ دنیا را از جوشی کمپنی خریداری نموده وبنابر اغلاط اسمای ممالك واماکن وغیره از ارسال این نقشه ها به مکاتب خود داری نموده بود اما دردوران سال ۱۳۲٦ ازیك طرف بنابر مشکلات وارد نمودن نقشه های جدید و از طرف دیگر بنابر احتیاج فوری مکاتب ریاست تدریسات ابتدائی این نقشه ها را مورد تدقیق قرار داده با ارسال غلط نامه های مفصل آنرا بدسترس استفادهٔ مکاتب قرارداد بعموم مکاتب هدایت داده شده که قبل ازتطبیق و ادامهٔ تدریسات به ذریعهٔ آن اولاً بملاحظهٔ غلطنامه نقشه ها را اصلاح وبعد مورد تدریس قرار دهند .

اجراآت مدیریت تفتیش ریاست تدریسات ابتدائی :

در برج جوزای ۱۳۲٦ که تشکیلات جدید وزارت معارف صورت گرفت یك عده مکاتب مربوطهٔ ولایت کابل از قبیل مکاتب چهاردهی ـ شش کروهی ـ لوگـــر ـ وردك غزنی ـ و مکاتب مربوط منطقهٔ شهر ذریعهٔ مفتشین مربوتهٔ تفتیش و برحسب ذیل اجرا آت بعمل آمد :

۱ ـ ازخلال تفتیش‌های هیئت مفتشین چون صورت پیشرفت تدریسات واصلاح مور اداری محتاج رهمنائی دیده میشد بنابران هدایت نامه ها و دستور العمل ها صادر شد تا متصدیان امور در اصلاحات عرفانی خود و ماموریت خود اجراآت لازمه بنمایند .

۲ ـ چون تجدید جنبه‌های معاونت وهمکاری نائب‌الحکومه ها ـ حکام‌اعلی ـ حکام کلان ومحلی وعلاقه داران درامور عرفانی منطقهٔ مربوطهٔ شان لازم بود وظائف نائب‌الحکومه ها و مامورین اداری موصوف ضمیمهٔ فرامین مقام منیع صدارت‌عظمی به ولایات و حکومات اعلی فرستاده شد تا متصدیان اداری آن جاحد مسئولیت خود ها را در شق معارف بشناسند و به اساس آن داخل فعالیت شوند . شرح مواد لایحه آتیاً ذکر میشود ...

بست لوازم درسی مکاتب ابتدائی

شماره	دوره ها و صنوف / اسم اشیاء	دورهٔ اول / صنف اول	صنف دوم	صنف سوم	دورهٔ دوم / صنف چارم	صنف پنجم	صنف ششم	ملاحظات
۱	تختهٔ سلیت	یکدانه	•	•	یکدانه	•	•	از تختهٔ که برای طلبه درصنف اول داده میشود درصنف دوم وسوم وازتختهٔ که درصنف چارم داده میشود درصنف پنجم وششم نیز استفاده مینمایند . برای خط وحساب ورسم .
۲	قلم سلیت	۲ دانه	۲ دانه	۲ دانه	۲ دانه	۳ دانه	۳ دانه	برای هرمتعلم دریکسال . برای خط و حساب و رسم .
۳	تختهٔ مشق چوبی	یکدانه	•	•	یکدانه	•	•	ازتختهٔ که برای طلبه درصنف اول داده میشود در صنف دوم و سوم و ازتختهٔ که درصنف چارم دادهمیشود در صنف پنجم و ششم نیز استفاده مینمایند .
٤	گل سفید برای مشق	یك کیلو گرام	یك کیلو گرام	یك کیلو گرام	یك کیلو گرام	یك کیلو گرام	یك کیلو گرام	برای هر متعلم دریکسال .
٥	قلم نی کلان برای مشق بروی تختهٔ چوبی	۹ دانه	۹ دانه	۹ دانه	۹ دانه	۹ دانه	۹ دانه	» » » » » .
٦	دوات گلی	یکدانه	یکدانه	یکدانه	یکدانه	یکدانه	یکدانه	» » » » » . (برای مشق)
۷	قلم نی سیاه برای حسن خط بروی کاغذ	•	•	•	یکدانه	یکدانه	یکدانه	» » » » » .
۸	کتابچهٔ خط دار ٤٠ ورقه	یکدانه	۲ دانه	۲ دانه	۳ دانه	۳ دانه	۳ دانه	» » » » » . (برای حسن خط و حل سوالات خانگی)
۹	قلم پنسل	۲ دانه	۲ دانه	۲ دانه	۲ دانه	۲ دانه	۲ دانه	» » » » » . (بجهت رسم و تحریر)
۱۰	پنسل پاك	یکدانه	یکدانه	یکدانه	یکدانه	یکدانه	یکدانه	» » » » » . (بجهت رسم)
۱۱	دستهٔ قلم نوك آهنی	•	یکدانه	•	•	•	•	برای هرنفر متعلم درصنف دوم یکدانه داده میشود که درصنف سوم ، چارم ، پنجم ، ششم نیز از آن استفاده نمایند .
۱۲	نوك قلم برنجی	•	یکدانه	یکدانه	یکدانه	یکدانه	یکدانه	برای هرنفر در یکسال جهت تحریر .
۱۳	مرکب وطنی	•	۲ مثقال	۲ مثقال	۲ مثقال	۲ مثقال	۲ مثقال	» » » » » .
۱٤	قطی پرکار	•	•	•	یکدانه	•	•	در صنف چهارم یکدانه داده میشود و در صنف پنجم و ششم نیز از آن استفاده مینمایند برای درس هندسه و حساب و رسم و کارهای دستی وغیره .
۱٥	اطلس جغرافیای ابتدائی	•	•	•	یکدانه	•	•	در صنف چهارم یکدانه داده میشود و در صنف پنجم وششم نیز از آن استفاده مینمایند برای استفاده در تدریسات جغرافیا و تاریخ .
۱٦	کاغذ سفید ده بوره	•	•	•	هشت تخته	هشت تخته	هشت تخته	برای هرمتعلم دریکسال جهت رسم .

(مربوط صفحهٔ ۱٤٨)

تقسیم ساعات تعلیمی هفته وار مضامین درسی مکاتب فارسی زبان

مضمون	دورهٔ اول صنف اول	دورهٔ اول صنف دوم	دورهٔ اول صنف سوم	دورهٔ دوم صنف چهارم	دورهٔ دوم صنف پنجم	دورهٔ دوم صنف ششم
قرآن کریم و دینیات	٤	٤	٤	٤	٤	٤
پښتو	٥	٤	٤	٥	٥	٥
فارسی	٧	٦	٦	٥	٤	٥
حساب و هندسه	٤	٤	٤	٤	٥	٥
تاریخ	٠	٠	٠	٢	٢	٢
جغرافیه	٠	٠	٠	٢	٢	٢
معلومات وطنیه	٠	٠	٠	٠	٠	٠
معلومات حیاتیه	٥	٥	٥	٠	٠	٠
معلومات طبیعیه	٠	٠	٠	٢	٢	٢
رسم و کاردستی	٣	٣	٣	٢	٢	٢
حسن خط	٠	٢	٢	٢	٢	١
تربیه بدنیه	١	١	١	١	١	١
مجموعه	٢٩	٢٩	٢٩	٢٩	٢٩	٢٩

تقسیم ساعات هفته وار مضامین درسی دورهٔ ابتدائیهٔ مکاتب پښتو زبان

مضمون	دورهٔ اول صنف اول	دورهٔ اول صنف دوم	دورهٔ اول صنف سوم	دورهٔ دوم صنف چهارم	دورهٔ دوم صنف پنجم	دورهٔ دوم صنف ششم
قرآن کریم و دینیات	٤	٤	٤	٤	٤	٤
پښتو	٧	٦	٦	٥	٤	٥
فارسی	٥	٤	٤	٥	٥	٥
حساب و هندسه	٤	٤	٤	٤	٥	٥
تاریخ	٠	٠	٠	٢	٢	٢
جغرافیه	٠		٠	٢	٢	٢
معلومات وطنیه	٠	٠	٠	٠	٠	٠
معلومات حیاتیه	٥	٥	٥	٠	٠	٠
معلومات طبیعیه	٠	٠	٠	٢	٢	٢
رسم و کاردستی	٣	٣	٣	٢	٢	٢
حسن خط	٠	٢	٢	٢	٢	١
تربیهٔ بدنیه	١	١	١	١	١	١
مجموعه	٢٩	٢٩	٢٩	٢٩	٢٩	٢٩

مربوط صفحه ١٥٢

دپوهنې وزارت

ع ، امیر الدینخان دپوهنې دوزارت
دمخصوص قلم عمومي مدیر

ع ، محمد اسماعیل خان دکابل دولایت
دپوهنې عمومي مدیر

ع ، محمد اعظم خان « ایازی » چه ۳
رتبې ته ئې ترفیع کړی

د پوهنې وزارت

ع ، ص دکتور محمدانس خان
د پوهنتون د ریاست د رئیس کفیل

ع ، ص ، محمد مرید خان د پوهنې
د وزارت اداری مشاور

ع ، ص ، دکتور محمد یوسف خان
د پوهنې د وزارت د مسلکی تدریساتو
د ریاست کفیل

یو شمېر هغه زده کوونکي چه په مختلفو شقوقو کښې د تحصیل د پاره امریکې ته لیږل شوي دي

ښاغلی غلام حیدر خان د کمرکو
په شق کښې

ښاغلی غلام سرور خان د مالیې
په شق کښې

ښاغلی عبدالقدوس خان د معادنو
په شق کښې

یوشمیر هغه زده کوونکی چه په مختلفو شقو کښې دتحصیل دپاره امریکې ته لیږل شویدی

ښاغلی عبد محمد خان دمالیی
په شق کښې

ښاغلی محمد حسین خان دمماد نو
په شق کښې

ښاغلی میر سبحان خان د کرهنې
په شق کښې

به مقامیکه از آنها انتخاب شده اند می سپارند . برعلاوهٔ این هیئت ها مکلفیت درانتخاب طلاب فوق العاده دقت نموده و حتی الامکان اطفالی را انتخاب کنند که از نقطهٔ نظر اعاشه به تعلیمات دورهٔ ابتدائی دوام داده بتوانند .

مادهٔ ٦ : مقاماتیکه لست نامنویسی طلاب جدیدالشمول به آنها سپرده میشود لست ها را بضم مکاتیب رسمی بادارات مکاتب ارسال مینمایند این لست ها عیناً بکتاب داخل وخارج مکتب قیدگردیده وبه ترتیب صحیح باداره‌ٔ مکتب حفظ میشود ارسال لست‌ها بمکاتب مربوطه از تاریخی که بادارات تحریرات ولایات وحکومات اعلی و کلان ونزد حکام محلی رسیده تنها در ظرف پنجروز باید صورت بگیرد .

مادهٔ ۷ : علاقه داران درمنطقهٔ ماموریت خودصلاحیت انتخاب هیئت واخذ طلاب جدیدالشمول را به مکاتب ندارند هیئت طلاب جدید الشمول علی‌العموم از مقامات نائب الحکومه گی ها حکومات اعلی وکلان وحکومات محلی مشخص میگردد اما شمولیت سر معلمین مکاتب مربوطهٔ علاقه داریها در جملهٔ این هیئت حتمی میباشد . سرمعلمین مکاتب که در منطقهٔ علاقه داریها واقع است یکماه قبل از شروع سال تعلیمی مکلف اند دربارهٔ انتخاب هیئت برای اخذ طلاب جدید الشمول ذریعهٔ مکتوب رسمی با مضای علاقه دار بحکومت محلی یامرجعی که به آن ارتباط دارند تذکروبیادآوری کنند .

احضار غیر حاضران :

مادهٔ ۸ : سرمعلمین طلاب غیر حاضر مکتب را که مدت غیر حاضری ایشان از یك هفته تجاوز کرده ورقعات اطلاعیهٔ آنهاهم باداره‌ٔ مکتب نرسیده باشد اسمای‌همچه غیر حاضران را باشهرت مکملهٔ آنها در هر پانزده روز لست ساخته درشهر ها بریاستهای بلدیه وقوماندانیت های کوتوالی ودرحکومات محلی وعلاقه داریها بحکومات وعلاقه داریها بضم مکتوب رسمی میسپارند واحضار ایشانرا تقاضا مینمایند .

مادهٔ ۹ : رؤسای بلدیه ـ قوماندانهای کوتوالی و حکام وعلاقه داران لست غیر حاضران مکاتب را که از طرف ادارات مکاتب به آنها میرسد بصورت فوری تحت اجراء گرفته وطلاب غیرحاضررا توسط پیاده های حکومتی جلب مینمایند وطلابیرا که حاضر مینمایند باداره‌ٔ مکتب سپرده از ادارهٔ مکتب سند حاصل میدارند .

[ما]دهٔ ۱۰ : در صورتیکه بعد از صدور مکتوب ادارات مکاتب که پانزده روز نتیجهٔ طلاب غیرحاضر ازطرف ریاستهای بلدیه. قوماندانیهای کوتوالی وحکام‌وعلاقه داران معلوم نشود سرمعلمین مکتوب اولیهٔ خود را تعقیب میکنند ـ هرگاه تا ده روز دیگر

نتیجهٔ مطلوب بدست نیاید قضیه رابه‌ماموریتهای ومدیریتهای معارف که‌مستقیماً به آن ارتباط دارد اطلاع میدهند .

مادهٔ ۱۱ : مدیران ومامور های معارف در صورتیکه همچه اطلاع برایشان میرسد کیفیت را بامضاء نائب الحکومه ها وحکام اعلی وکلان بمقاماتیکه در اجرای تکلیف خود سهل انگاری کرده اند اخبار مینمایند و اگر غفلت مقامات مذکور در احضار غیرحاضران تکرار کند مجازات اصولی آنهارا تقاضا میکنند .

معاینهٔ مکاتب:

مادهٔ ۱۲ : نائب الحکومه ها و حکام اعلی و کلان وحکام محلی وعلاقه داران مکلف‌اند که اقلاً درماه یک‌مرتبه ازمکاتبی که‌درمرکز ماموریت آنها است بازرسی نمایند .

مادهٔ ۱۳ : نائب الحکومه ها وحکام اعلی و کلان وحکام محلی در صورتیکه برای معاینهٔ امور رسمی یکی از حکومات وعلاقه داریهای‌مربوطه بصورت عادی گردش میکنند مؤظف هستند که درضم ملاحظه وبازرسی کار های دیگر شعبات از امور معارف همان منطقه هم بطور حتمی رسیدگی کنند گردشهای فوق العاده که برای انجام بعضی مقاصد ضروری میباشد ازین حکم مستثنی شناخته میشود .

مادهٔ ۱٤ : نائب الحکومه ها و حکام اعلی و کلان وحکام محلی و علاقه داران در حین معاینهٔ مکاتب فقرات آتی را مورد دقت ومطالعه قرار میدهند :

الف : جریان امور تعلیمی .

ب : حاضری مامورین ومعلمین .

ج : حاضری طلاب .

د : نظافت وحفظ الصحهٔ متعلمین .

ه : صفائی ودیسپلین مکتب .

و : کمبود سامان ولوازم تحصیل .

ز : وضعیت بنا ومحوطهٔ مکتب .

ح : سپورت وادمان طلاب .

مادهٔ ۱۵ : نائب الحکومه ها وحکام اعلی و کلان وحکام محلی وعلاقه داران در ضمن معاینهٔ مکتب برعلاوهٔ آن که نواقص متذکرهٔ مادهٔ (۱٤) را در کتاب معاینهٔ مکتب یاد داشت مینمایند نسبت به فقراتی که اصلاح آن داخل اقتدار وصلاحیت ایشان است بدون معطلی به شعبات مربوطه امر وهدایت صادر مینمایند و اگر اصلاح

بعضی امور از حوضهٔ صلاحیت ایشان خارج باشد کیفیت را با صورت نظریهٔ خود
سلسلتاً بوزارت معارف اطلاع ودر زمینه استهدا مینمایند .

مادهٔ ۱٦ : نائب الحکومه ها وحکام اعلی وکلان وحکام محلی وعلاقه داران درموقعیکه
ازمکاتب بازرسی مینمایند مکلف هستند که کتاب معاینهٔ مکتبرا ملاحظه کرده
واطمینان حاصل نمایند که نواقص معاینهٔ اول تاچه حدی برطرف شده واوامریکه نسبت به
اصلاح این نواقص داده بود تاچه اندازه تطبیق وعملی شده است . در صورتیکه
اوامر گذشته بدون معذرت معقول عملی نشده باشد اشخاص مسئول را علی الفور
مورد مواخذه قرار میدهند .

۳ ـ مکاتب ولایت مزار شریف ومیمنه ذریعهٔ رئیس تدریسات ابتدائیه بازرسی کرده
شده یا رهٔ اصلاحات جابجا بعمل آمده از (۲۹) باب مکتب مزار شریف شاگردان (۲۱)
مکتب واز (۱۱) باب مکتب میمنه (طلاب ۷ مکتب) آن برو فق مرام وزارت معارف دارای
معلومات لازمه نبودند بر علاوهٔ اینکه امتحان سنوی آنها معطل گردیده نسبت به اصلاح
وبهبود آیندهٔ آنها به هیئت تربیوی و مدیریتهای معارف در خود محل هدایاتی صادرشد
تا برفع نواقص خود ها بکوشند .

٤ ـ اوراق تفتیش مکاتب که ازمجالس کمیسیون های انضباطیه ومحاکم مامورین
زیر غور قرار گرفت بعضی سر معلمین و معلمینیکه بصفت یک مربی صحیح بوظیفهٔ خود کوشیده
بودند طرف نوازش قرار گرفتند ویك عده کسانیکه در وظیفهٔ خود ها اهمال ورزیده بودند
مورد توبیخ ومجازات قرار داده شدند .

۵ ـ درسال تعلیمی ۲٦ بصورت مجموعی (۸٦۰۰) نفر جدید آشامل مکتب ابتدائیه
گردیده و(۲٦٤۰) نفر فارغ التحصیل شده بودند به مکاتب فنون حربی وموسسات مسلکی
معارف برحسب ضرورت شان معرفی کرده شدند برای ازالهٔ نقص حاضری طلاب به اثر توصل
راپور های حاضری مکاتب به مراجع آن هدایات لازمه داده شده و به استناد راپور های
واصله احصائیه های لازمه پیشرفت امور تدریسات ابتدائی مرتب کرده شد .

اجرا آت مدیریت مامورین ریاست تدریسات ابتدائی :

رؤس اجرا آت این دائره که تشکیلات جدید وزارت معارف در سنه ۱۳۲٦ آغاز بکار
نموده است ذیلا توضیح میشود :

۱ ـ اعطای غله ورخت به معلمین :

درجریان سال ۱۳۲٦ حکومت معارف خواه برای اینکه معلمین وهیئت تربیوی معارف آسوده ومرفه الحال شده بهتر بوظیفهٔ خود متوجه شده بتوانند اعطای غله را به نرخ غلهٔ عسکری یعنی فی سیر سه ونیم ـ افغانی منظور فرمود که برای معلمین متاهل فی نفر پنج سیر برای غیر متاهل سه ونیم سیر درهر ماه داده شود .

این عنایت که از نظر یات معارف پرورانهٔ اعلیحضرت پادشاه محبوب ومهربان ماسرچشمه گرفته است در ساحهٔ حیات اقتصادی ورفاهیت معلمین تاثیر خیلی نیکی بخشیده موجب آسودگی وفدا کاری مزید شان به اجرای وظیفه گردید .

توزیع غلهٔ معلمین ازاول میزان ۱۳۲٦ بمحل اجرا آمده درمرکز برای سایر معلمین جنس و در محلات به علتیکه زود تر استحقاق شان اجرا وتادیه شده بتوانند تفاوت قیمت غله فی سیر چهارده ونیم افغانی نقد ـ تادیه گردید . کذا رخت برای هرنفر متعلم متاهل پنجاه متر وبرای معلمین غیر متاهل فی نفر بیست متربه نرخ نازل اعطا گردید .

۲ ـ تقرر مفتشین جدید :

بغرض وارسی امور معاینه وتفتیش مکاتب ابتدائی درسال جاری برای هرده باب مکتب یك نفر مفتش از طرف انجمن معارف جدیداً تصویب وبعد از منظوری مقامات صلاحیتدار در جریان سال تقرر و اعزام شان قرار ذیل عملی گردید :

۱ ـ ولایت کابل ـ ۷ نفر مفتش
۲ ـ « قندهار ـ ٤ « «
۳ ـ « هرات ـ ٦ « «
٤ ـ « مزار ـ ۳ « «
۵ ـ « قطغن ـ ۳ « «
٦ ـ « مشرقی ـ ٤ « «
۷ ـ « جنوبی ـ ۲ « «
۸ ـ حکومت اعلی میمنه ـ ۲ « «
۹ ـ « « فراه ـ ۲ « «
۱۰ ـ « « بدخشان ـ ۱ « «

۳ ـ معلمین جدید :

در سال تعلیمی ۱۳۲۶ به تعداد یکصد و هفده نفر فارغ التحصیلان دار المعلمین به مکاتبیکه احتیاج داشتند جدیداً مقرر گردید همچنان بعد ازختم امتحان سالانه به تعداد (۷۰) نفر معلم که مستحق تبدیلی بودند تغیر و تبدیل گردید و به تعداد (۹۵) نفر معلم که تحصیلات خصوصی داشته ویا در مکاتب غیر دار المعلمین تحصیل کرده بودند به تفصیل ذیل به ولایات مقرر شدند :

اسم ولایت	فارغ دارالمعلمین	تحصیل خصوصی	تغیر وتبدیل
ولایت کابل	۱۲ نفر	۲۰ نفر	۳۱ نفر
ولایت قندهار	۲ »	۵ »	+
ولایت هرات	۱۹ »	۱۲ »	+
ولایت مزار	۲۷ »	۱۰ »	۳ »
ولایت مشرقی	-	٦ »	۱۰ »
ولایت قطغن	۱۱ »	۷۱ »	۳ »
ولایت جنوبی	۱۹ »	٤ »	٦ »
حکومت اعلی میمنه	۱۰ »	٦ »	+
حکومت اعلی فراه	۱٤ »	۵ »	+
حکومت اعلی بدخشان	۲ »	٤ »	+
مکاتب منطقهٔ بلدیه	۱ »	٦ »	۱٤ »

٤ ـ معاونین سر معلمها :

به عقیکه وظائف ومسئولیت اداری وتعلیمی سر معلمین زیاد دیده میشد مجلس وزارت معارف در سنه ۱۳۲٦ تصویب نمود که درهر مکتب از جملهٔ معلمین یك نفر بنام معلم دوم مقرر شده واز رتبهٔ بلند ترین موجود بودجهٔ مکتب منسوبه معاش کفالت برایشان اعتبار داده شود تا آنها درحال حضور سرمعلم بعد از فراغ درس بحیث معاون به امور تدریسی واداری باسر معلمین معاونت نموده ودر غیاب ایشان آمر مسئول مکتب شناخته شود

۵ ـ ترفیعات سنوی :

درسال جاری بموقع جشن استقلال سجل تمام معلمین و مامورین مستحق ترفیع از مرکز وولایات تهیه شده به مجالس مربوطه وانجمن معارف رویت داده شد وسجل مامورین بلندرتبه

بمقام منیع صدارت عظمی تقدیم ودر آخر اسد احکام وفرامین ترفیعات شان استحصال وتااول سنبله روز افتتاح جشن استقلال به اشخاص ومقامات مربوطه در مرکز وو لایات اعلام گردید.
در سال ۱۳۲۶ در مدیریتهای معارف نظر به صوابدید مقام وزارت تغیرات وتبدیلات ذیل صورت گرفته :

۱ - ع محمد اسمعیل خان بمدیت عمومی معارف ولایت کابل .
۲ - ع عبدالجبار خان بمدیریت عمومی مکاتب منطقهٔ بلدیه .
۳ - ع،ص محمداصغر خان بکفالت ریاست معارف قندهار .
٤ - ع محمدآصف خان مایل بمدیریت عمومی معارف مزار شریف .
٥ - ص محراب الدین خان بمدیریت معارف میمنه .
٦ - ص عبدالاحمد خان بمدیریت معارف مشرقی .
۷ - ص میر محمد اسحق خان بمدیریت معارف غزنی .
۸ - ص محمدایوب خان بمدیریت معارف فراه .
۹ - ص اختر محمد خان بمدیریت معارف لوگر که نظر به تعداد مکاتب و زیادت کار ازماموریت بمدیریت تبدیل شده .
۱۰ - ص غلام نبی خان بمدیریت معارف شمالی .
۱۱ - ص محمد نادر خان بماموریت معارف بدخشان .

٦ - چون وزارت معارف دردوران سال ۱۳۲٦ به بهبود اوضاع عرفانی منطقهٔ هزاره جات توجه مخصوصی بعمل آورد دراصلاحات امورمعارف آنجاچاره های اساسی رااتخاذ نموده برای پیشرفت تدریسات مکاتب مذکور معلمین اساسی از مرکز اعزام و مخارج مسافرت بیشتری برای ایشان منظوری حاصل و تخصیص داده شد .

اجراآت مدیریت اجرائیهٔ ریاست تدریسات ابتدائی :

این مدیریت که بتاریخ ۹ جوزای ۱۳۲٦ به اساس تشکیلات جدید وزارت معارف در ریاست تدریسات ابتدائی عرض وجود نموده ودر دوران سال ۱۳۲٦ بشرح ذیل به انجام وظایف محولهٔ خویش پرداخته است .

۱ - کتب درسی دورهٔ شش صنفی ضرورت سال تعلیمی ۲٦ - ۲۷ مکاتب ابتدائی مرکز و ولایات مطابق پروگرام وبست معینه قبل از آغاز سال تعلیمی بمرکز و ولایات به اندازهٔ (٥٥۸۹۰۰) جلد توزیع وارسال شدوبه تعداد (۲۸٤۰۰۰) کارآمد سال تعلیمی ۲۷-۲۸ به مطبعه عمومی فرمایش طبع صادر گردید .

۲ - کتب اداری - قرطاسیه - دفتر مکاتب ابتدائی مطابق بست پهینهٔ آن ضرورت تمام مکاتب ابتدائی مرکز وولایات به‌مطبعهٔ عمومی امرطبع داده‌شده باین‌ترتیب کتب اداری ودفتر مکاتب ابتدائی واوراق ولوائح اجراآت دوائر تا جائیکهٔ ذریعهٔ مطبعه عمومی بطبع رسیده توانست بمکاتب مرکز وولایات توزیع وارسال و باقیماندهٔ آن تحت طبع میباشد که عنقریب ازطبع خارج و توزیع خواهد شد .

۳ - لوازم تحصیل :

درقسمت تهیهٔ لوازم تحصیل باوجود موانع ومشکلات حمل‌ونقل و غیره که در دوران سال ۱۳۲۶ وجود داشت اقدامات ذیل بعمل آورده شد :

۱ - تختهٔ سلیت‌وقلم سلیت: قبل ازین تخته‌وقلم سلیت کارآمد وزارت معارف ازخارج تهیه‌میشد ریاست تدریسات ابتدائی بغرض ترویج صنعت‌ساختن تختهٔ سلیت در داخل مملکت بامدیریت عمومی محبس داخل مفاهمه شده ودرنتیجه مدیریت موصوف آمادگی خودرا به‌تهیهٔ تخته‌وقلم سلیت کارآمد معارف وانمود داشته باین ترتیب ضرورت ولایات عنقریب رفع‌وهم ازخریداری تختهٔ سلیت ازخارج برای همیشه صرف نظر خواهد شد .

۲ - تختهٔ مشق : چون ریاست تدریسات ابتدائی به‌خط و کتابت بیشتراز پیشتر اهمیت را قایل گردیده است تختهٔ مشق‌وقلم‌نی‌وگل سفیدرادربست لوازم تحصیل‌منظور نموده . مدیریت اجرائیه راجع به تهیهٔ‌تختهٔ مشق داخل اقدامات شده . بعداز مفاهمه ومذاکره بافابریکه داران به‌تهیهٔ تختهٔ‌مشق‌از چوب چارمغز موفق‌شده توسط شعبهٔ تجارتی مکتب صنائع مرکز ضرورت تمام مکاتب راتهیه ومقدار کافی آن به مکاتب توزیع وباقیماندهٔ آن نیز عنقریب تهیه و بمکاتب ولایات توزیع خواهد شد .

۳ - گل سفید : راجع‌به تهیهٔ گل‌سفید به‌تمام ولایات اطلاع شده‌است که ضرورت مکاتب خودرا مطابق بست معینه درخود ولایات تهیه ودر اجرای این‌امر اهالی وکسبه را تشویق نمایند . ضرورت مکاتب مرکزو ولایت کابل ازمرکز وزارت تهیه وبدسترس طلاب گذاشته شده است .

٤ - قلم‌نی : چون اکثرقلم نی کارآمدنوشتن سابقاً ازخارج خریداری‌میشد،مدیریت اجرائیه راجع‌به تهیهٔ آن درداخل مملکت داخل‌اقدامات شده با ولایت مزار - قطغن - مشرقی داخل مفاهمه گردید . درنتیجه یک‌اندازهٔ‌کافی قلم‌نی کارآمد دورهٔ دوم‌ابتدائی ازولایت قطغن تهیه‌وبه دسترس طلاب عموم مکاتب مرکز وولایات گذاشته شده و باقیماندهٔ آن نیز عنقریب ازولایت مشرقی - حکومت سروبی، نجراب وغیره تهیه و بمکاتب توزیع خواهد شد . که‌از یکطرف ضرورت مکاتب درداخل تهیه واز خریداری آن ازخارج جلوگیری بعمل

آمده وازجانب دیگرازیک قسمت نیزارهای بیکار ره استفادهٔ اصولی بعمل خواهد آمد برای حفاظت این نیزارها نیز هدایات لازمه صادر گردیده است .

۵ ـ دوات گلی : راجع به تهیهٔ دوات گلی که درهذا سنه جدیداً در بست لوازم تحصیل منظور شده اولاً بولایات اطلاع وهدایت داده شد تادرخود ولایت ضرورت خودرا تهیه نموده ازیکطرف دررونق صنعت کاشی سازی خدمتی بعمل آمده واز جانب دیگر ضرورت هـ ولایت به دسترس ایشان زودتر گذاشته شود . دراثر این اقدام اکثر ولایت دوات کاشی ضرورت خود راتهیه نموده اند. ضرورت مکاتب مرکز و ولایت کابل توسط شعبهٔ کاشی سازی مکتب صنائع تهیه ومقداری بدسترطلاب گذاشته شده وبقیهٔ آن عنقریب تهیه و توزیع خواهدشد .

۶ ـ کتابچهٔ خط دار : ـ ضرورت سال تعلیمی ۲۶ ـ ۲۷ تمام ولایات از آغاز سال تعلیمی بولایات ارسال وراجع به کمبود کتابچهٔ کار آمد سال تعلیمی مکاتب مرکز و ضرورت سال تعلیمی ۲۷-۲۸ مکاتب بایکی ازشرکتهای کابل قرار داد جداگانه بعمل آمده است .

۷ ـ قلم پنسل : ـ با وجود مشکلاتیکه د ر تهیه قلم پنسل مخصوص بود ضرورت اکثر ولایات تهیه وبه دسترس شان ـ گذاشته وراجع به تهیهٔ کمبود سال جاری تعلیمی وضرورت سال تعلیمی ۲۷-۲۸ بایکی از شرکتهای مرکزموافقه بعمل آمده است .

۸ پنسل پاك : ـ باوجود مشکلات زیادیکه درتهیهٔ مقدار زیاد پنسل پاك وجود داشت بازهم ضرورت سال تعلیمی ۲۶-۲۷ تمام ولایات تهیه وقبل از آغاز سال تعلیمی فرستاده شده . ریاست تدریسات ابتدائی راجع به تهیهٔ ضرورت سال ۲۷غ۲۸ باشرکت های معتمد کابل داخل مفاهمه شده و موافقهٔ تهیهٔ آن حاصل گردیده که عنقریب تهیه میشود .

۹ ـ مرکب وطنی : ـ برای ترویج واحیای صنعت‌سیاهی سازی وتهیهٔ آن درداخل مملکت موضوع به اشخاص ماهر صنعت سیاهی سازی اطلاع و بعد ازمذاکرات و اقدامات لازمه مواد ضرورت ساخت سیاهی ـ از داخل و خارج تهیه و جهت ساختن سیاهی قسم تجربه به اشخاص داده شده برعلاوه ریاست تدریسات ابتدائی درنظر دارد تاتوسط مواد پیداوار داخلی ساخت سیاهی ممکن گردد و در مکتب صنائع کابل یك شعبهٔ سیاهی سازی افتتاح شود که تمام این نظریات تحت تجربه بوده و تا اندازهٔ نتیجهٔ مثبت داده که عنقریب سیاهی کار آمد مکاتب تهیه و بدسترس طلاب گذاشته میشود .

۱۰ ـ راجع به تهیهٔ قطی پر کار ـ کاغذ سفید ـ رنگهٔ بلو بلاك ـ جاذب ـ و قلمهای نوك آهن وغیره نیز ریاست تدریسات ابتدائی باشرکتهای معتمد داخل مفاهمه شده ودرنتیجه یکی از شرکتهای کابل متعهد شده است که کار آمد تمام دوائر وزارت معارف را تهیه و تسلیم دارد .

۱۱ - راجع به تهیهٔ گریال وضرورت مکاتب واشکال هندسی ومادل های کار آمد رسم بمکتب میخانیکی معارف فرمایش داده شد .

۱۲ - تباشیر سفید ورنگه : - در سالهای قبل تباشیر سفید ورنگه کار آمد مکاتب ومربوطات وزارت معارف ازخارج تهیه میگردید وشعبهٔ تبا شیر سازی مکتب صنائع نظر به بلند بودن قیمت کچ در کابل وغیره موانعات به تهیهٔ تباشیر ضرورت وزارت معارف موفق شده نتوانسته بود . ولی وزارت معارف یك نفر معلم تباشیر سازی - مکتب صنائع را نظربه ارزان بودن قیمت کچ و مستعد بودن عملهٔ محبس قندهار در سال گذشته به قندهار اعزام وبه ترویج صنعت تباشیر سازی درمحبس قندهار کوشش به عمل آورده بود . درنتیجه محبس قندهار به ساختن تباشیر سفید موفق و بر علاوهٔ اینکه ضرورت معارف قندهار - فراه - هرات راتهیه نموده به اندازهٔ (۵۰۰۰۰۰) دانه تبا شیر سفید بکابل نیز واصل وضرورت سال تعلیمی ۲۶-۱۳۲۷ بولایات توزیع گردیده . درنظر است که آینده نظر به فراوان بودن کچ در ولایت مشرقی تباشیر سازی درمحبس و لایت مشرقی نیز ترویج داده شود. وبرای اجرای این کار معلم تباشیر سازی به آنجا اعزام میشود . جهت تهیهٔ تباشیر رنگه یکنفر - معلم تباشیر سازی مکتب صنائع عازم قندهار شده است ، که عنقریب تباشیر رنگه نیز در آنجا تهیه و بدسترس وزارت معارف گذاشته خواهد شد .

۱۳ - درسال ۱۳۲۶ وزارت معارف تصمیم نمودتااولاً تعمیرات نیمکارهٔ معارف درولایات تکمیل ، بعد از تکمیل عمارت نیمکاره، به تعمیر عمارات جدید اقدام گردد باساس همین مفکوره بانائب الحکومه ها وحکام اعلی مفاهمه بعمل آمده و نظربه درخواست آنها مبالغ کافی برای اجرای این امرتخصیص داده شده در دوران سال ۱۳۲۶ تعمیرات نیمکارهٔ اکثرولایت تکمیل وبرای استفادهٔ طلاب آماده گردید . برای مکاتب و لایات که جای مناسب - نداشتند فعلاً یکعده عمارات شخصی که ازحیث گنجایش‌ومو قعیت و غیره ملاحظات برای مکتب موزون ومناسب دیده میشد طور کرایه گرفته شده و باین تفصیل سال ۱۳۲۶ قسمت عمدهٔ مکاتب در ولایات و مرکزاز مشکلات فاقد بودن جای خلاص شد .

(این بود اجراآت سال ۱۳۲۶ ریاست تدریسات ابتدائی) .

تعلیمات‌متوسطه‌وثانوی:

ریاست تدریسات ثانوی از تاریخ ۹ برج جوزای سنه ۱۳۲۶ باثر تشکیل جدید وزارت معارف متکفل وارسی تعلیمات مکاتب‌متوسطه و ثانوی گردیده و اجرای کافهٔ امور این مکاتب زمینهٔ فعالیت وتصدی ریاست تدریسات ثانوی قرار گرفت ، ریاست تدریسات ثانوی

وزارت معارف در دوران سال ۱۳۲۶ مصدر اجرا آتی گردیده که ذیلاً بملاحظه میرسد :

اجراآت مدیریت تعلیم وتربیه وتفتیش :- درسال ۱۳۲۶ درنظر بود که برای مدیریت تعلیم وتربیه علاوه برچهار عضو داخلی شش نفر عضو از خارج استخدام شوند ولی این مسئله بنا برپارهٔ مشکلات صورت امکان را بخود گرفته نتوانسته از آنرو در تشکیلات این مدیریت ازحیث اعضاء تجدید نظر بعمل آمد چون اساساً وظیفهٔ این شعبه وارسی امور تعلیم، تربیه، تالیف وتدوین کتب ورسایل مختلفهٔ درسی است بنابرآن مدیریت تعلیم وتربیهٔ این ریاست اولتر ازهمه بتالیف، ترجمه وتدقیق کتب درسی وکلاسیکی دورهٔ متوسطه ولیسه ها همت گماشت و در راه عملی کردن این مفکوره تا حدیکه امکان داشت زودتر داخل اقدامات گردیده ودر نتیجه موفق شد تابزودترین مدتی کتب سابقهٔ پشتو وفارسی را که تحت تالیف وترجمه بود تکمیل و کتب لاحقه‌را هم تحت تالیف وترجمه بگیرد تا وسیلهٔ استفاده وافادهٔ متعلمین ومعلمین مکاتب مربوطهٔ خودرا فراهم نموده باشد باساس این نظریه موقعیکه ریاست تشکیل و شروع بکار نمود اولتر ازهمه به تدوین پروگرام فارسی وپشتو همت گماشت و این اساس را تصویب نمود که از صنف ۷- الی ۱۲ درپهلوی قواعد لسان در دورهٔ اول- قواعد ادبیه، تاریخ ادبیات در دورهٔ دوم، کتب قرائت بدورهٔ اول الذکر ومتون بدورهٔ ثانی گنجانیده شود وهم ساعات برای املا وانشاء تعیین گردد . باساس این پروگرام بتدوین و تالیف کتب ادبی پشتو وفارسی دورهٔ اول - دوم ثانوی توجه نموده و کتب جدید ادبی هردو لسان (پشتو وفارسی) را که تا آنوقت از کتب سابقه استفاده میشد تحت غور ومداقه قرار داده قسمت فارسی کتب مذکور را در سال ۱۳۲۶ توسط کمیسیون صلاحیتدار علمی وعرفانی که مرکب از دانشمندان وفضلای مرکز وزارت واعضای تدریسات ثانوی وبرخی ازمعلمین ادبیات لیسه ها بود تالیف وتدوین نمود که بعد از وارسی مختصری عنقریب طبع وبمعرض استفادهٔ معلمین وطلاب گذاشته میشود وقسمت پشتوی آن بهمین وتیره به پیمانهٔ فارسی تحت تدوین و تالیف است که عنقریب در معرض استفادهٔ منتظرین آن خواهد آمد راجع به کتب ادبی صنوف دورهٔ دوم ثانوی یعنی صنوف ۱۰ و ۱۱ هم اقداماتی بعمل آمد قسمتی از فنون ادبی را بامتونیکه در غور کتب ادبی همچو صنوف است توسط کمیسیون صلاحیتدار تا اندازهٔ جمع وتدوین وبقیه آن هم تحت نظر است . که شاید بعد از مدت کمی نتیجهٔ که انتظار میرود بدست آید . علاوه برآن ریاست تدریسات ثانوی درنظر داشت تاجهت صنوف ۱۲ لیسه ها که صنف اخیر این دوره است و از حیث انکشاف قوای دماغی وبلندی سویهٔ فکری و ادبی نقطهٔ تمرکز معلومات است . کتاب جامعی درتاریخ ادبیات افغانستان که حاوی مطالب عمومی وخصوصی وغایهٔ هدف اصلی ادبیات

هردو زبان‌را دارا وثقافت ملی را بانکات برجستهٔ آن‌ارائه وتلقین نماید تالیف ودردسترس افاده واستفادهٔ معلمین ومتعلمین بگذارد همان بود که باساس مذکورهٔ فوق تحت ریاست ع ج کفیل صاحب وزارت معارف و کمیسیون صلاحیتدار که مرکب از فضلاء و نویسندگان مرکز ذریعهٔ پروگرام جامع ومفصلی که در چندین مجالس متعدد مطارح مذاکره و مدافه قرار یافت کتاب مذکور تحت تالیف وتدوین گرفته شد . که امید است عنقریب نتیجهٔ که انتظار میرود بدست آید .

فهرست عمومی کتبیکه ریاست تدریسات ثانوی در دوران سال ۱۳۲٦ بتالیف و تدوین وترتیب آن اقدام بعمل آوزد قرار ذیل است :

۱ - کتب تاریخ در هر دو لسان جهت دورهٔ دوم لیسه ها (٤) جلد که مولفین آن شاغلی میر غلام‌محمد خان غبار و شاغلی دوست محمد خان معلم تاریخ لیسهٔ نجات و شاغلی محمدعثمان خان صدقی میباشند .

۲ - کتب ادبیات دورهٔ اول لیسه و متوسطه (۳) جلد که توسط کمیسیون منتخبه ترتیب شده وتحت طبع میباشد .

۳ - کتب ادبیات دورهٔ دوم لیسه ها (۲) جلد توسط کمیسیون منتخبه تحت تالیف وتدوین میباشد .

٤ - کتاب منطق جهت صنف۱۲ (۲) جلد . کتاب جامع که از طرف آقای غلامحسن خان مجددی مدیر تدریسی دارالمعلمین بفارسی ترجمه شده بود چون مطابق پروگرام منطق لیسه ها بود برای طبع وترجمه آماده گردید که عنقریب از طبع فارغ ومورد استفادهٔ طلاب قرار خواهد گرفت .

۵ - کتب‌جغرافیه‌جهت دورهٔاول لیسه‌ها ومتوسطه (٤)جلدتوسط شاغلی سیدظفرالدین‌خان وشاغلی یعقوب حسن خان معلمین لیسهٔ غازی .

٦ - کتب فزیك جهت دورهٔ اول لیسه ها ومتوسطه (٦) جلد توسط ع ، س شاغلی میر نجم‌الدین خان رئیس فاکولتهٔ ادبیات .

۷ - کتب اخلاق جهت دورهٔ اول لیسه ها ومتوسطه ها (۲) جلد .

۸ - کتب هندسه جهت دورهٔ اول لیسه ها ومتوسطه (۲) جلد توسط ع ، ص دکتور محمدانس خان مشاور تعلیمی وزارت معارف .

۹ - نقشه های کتب فزیك وجغرافیه در حدود (٤۲۰) نقشه .

که رویهمرفته به ۲٤ جلد کتاب و (٤۲۰) نقشه بالغ میشود .

احصائیهٔ مختصر فوق از یکطرف انجام تمام کتب دورهٔ اول لیسه و متوسطه را

نشان میدهد واز طرف دیگر خطمشی وپلان تالیف وترجمهٔ کتب‌متباقی دورهٔ دوم لیسه‌هارا پیش بینی میکنند که باساس این خط مشی ریاست تدریسات ثانوی در نظر دارد تا تمام کتب متباقی مضامین دورهٔ دوم لیسه‌ها را که برخی ازآن‌ازقبیل کتب دینیات تاریخ وتاریخ ادبیات پشتو وغیره تالیف وطبع گردیده بپشتو وفارسی در ظرف دوسه سال دیگر تکمیل نماید چنانچه عجالتاً پروژهٔ تالیف و تدوین و ترجمهٔ کتب دورهٔ دوم لیسه ها روی دست میباشد و ترتیبات مقدماتی آن طبق پروگرام مرتبه فراهم شده امید است طبق پلا نیکه برای تکمیل کتب دورهٔ اول عملی گردیده این مامول هم‌بزودترین و نزدیکترین وقتی انجام یابد تدقیق پروگرامها وترتیب آنها با طرزیکه معمول دنیای مدنی است ساحهٔ مهم فعالیت تعلیم وتربیهٔ تدریسات ثانوی میباشد که قسمتی ازین مفکوره در دوران سال۱۳۲۶ عملی گردیده ومتباقی آن باورود تعلیم یافته گان افغانی که عنقریب بعد از طی دورهٔ تعلیمی‌خود ازخارج بوطن عودت وبه‌تفتیش ووارسی امور تدریسی و تدقیق پروگرامهامشغول خواهند شد بعمل خواهد آمد . اکثر این دسته جوانان از فارغ التحصیلان لایق افغانی در خارج ومتخصصین در شقوق مختلفهٔ تعلیمات ثانوی هستند که امید است وجود ایشان برای پیشبرد امور تعلیم وتربیه وتفتیش تعلیمات ثانوی که اساس تعلیمات عالی‌را تشکیل میدهد خیلی مفید واقع گردد .

برعلاوه تقرر این اعضای فعال بریاست ثانوی موقع خواهد داد تا علاوه بر وارسی وتفتیش امور تدریسی طرق وسوائق را که مستلزم ارتقای سویهٔ علمی جامعه و معارف وطن میگردد بدست آرد . مسئلهٔ مهم دیگریکه ریاست تدریسات ثانوی در دوران سال۱۳۲۶ به آن عطف توجه نمود تثبیت شرائط معلمین صنوف ابتدائی مکاتب ثانوی وتجدید نظر دربست لوازم تحصیل میباشد. درین‌سال‌تجویزشد معلمینی که‌درمکاتب ثانوی تعیین میگردد باید اقلاً دارای چهارسال‌تجربه ودارای سجل خوب ویا فارغ‌التحصیل دارالمعلمین متوسطه باشندتابدین وسیله سویهٔ صنوف ابتدائی که تهداب تعلیمات ثانوی را تشکیل میکنند باساس متینی طرح گردد . در بارهٔ لوازم تحصیل که از ضروریات متعلمین وسایق مهم پیشرفت تدریس است هم غور بعمل‌آمد در نتیجه در بست سابقه آن که نظربه مشکلات اقتصادی واوضاع پرآشوب دنیا درانثنای‌حرب خانمان‌سوز نسبتاً کمتروبصورت نهایت اقتصادی‌سنجیده شده‌بود تعدیلات واصلاحات لازمه‌نموده افزایشی بعمل آورده شد .

ریاست تدریسات ثانوی جهت تائید وتشئید نظریات علمی پیشرفت سویهٔ عرفانی و تدقیق واصلاح پروگرامها ودرج مطالب علمی‌وفنی درآنها ومقایسهٔ تالیف وتدوین کتب کلاسیکی وغیرکلاسیکی ما باطرز ممالک دیگر بتوریه یک‌عده کتب مختلفهٔ درسی اقدام و درین

باره با کتابخانه های معروف ممالک بزرگ داخل مفاهمه ودر صدد فراهم نمودن کتب گوناگون درالسنهٔ مختلف از قبیل فرانسوی - انگلیسی - جرمنی - فارسی- عربی وغیره بر آمد کهعنقریب کتب مذکور وارد وبمعرض استفاده قرار خواهد یافت که باساس این مفکوره یك مقایسهٔ علمیوتدقیق فنیدر کتب درسی وپروگرام هابعمل آمده وکارهایترجمه و تالیف رونق تازه وترقی شایانی خواهد دید .

همچنین جهتمطالعه وتقویهٔ معلومات وارتقای سویهٔعلمی وفنی مکاتب ذکور واناث است مکمل یكعده کتبدیگر رابرعلاوهٔ کتب متذکره در السنهٔ مختلفه ترتیب و توسط دائرهٔ مربوطه از کتابخانهای معروف دنیا تهیه نمود .

ریاست تدریسات ثانوی دردوران سال ۱۳۲٦ برایمعلوم نمودن سویه و مدارج تالیف وترجمه و ثقافت ملی به ترتیب و تدوین یك کلکسیون عرفانی پرداخت تا کتب مطبوع وغیر مطبوع راکه ازابتدای معارف جدید در مکاتب افغانستان تطبیق گردیده است جمع وفراهم نموده وازروی آنمعیار تالیف وترجمه و ثقافت عرفانی معارف را مقایسه و تکمیل کنند وهم در ترتیب کتب درسی جدیدرابطهٔ خودرا با کتب سابق قطع ننمایند. این مفکوره تااندازهٔ عملی وبقیهٔ آن در شرف تکمیل و مورد اجرا میباشد .

همچنان بغرض استفاده درتدریس بعضیاز مضامین نظری تجویز گردهشد تابرای لیسه‌های ذکور واناث یك یك پایه ماشین های پروجکتر سینماتهیه گردد بنابر آن ریاست تدریسات ثانوی درسال ۱۳۲٦ جهت تورید این ماشین ها که یکی از وسایط مهم تعلیمی و تربیوی است بامراکز مهمهٔ دنیاداخل مفاهمه ومذاکره واقدام شده‌است. همچنان ریاست ثانوی در دوران سال ۱۳۲٦ راپور مفصلی کهمبنی برمعرفی تشکیلات عرفانی افغانستان ودیگر امورمربوطهٔ آن بود بهمؤسسهٔ بین‌المللی تربیوی واقع جینوا تقدیم کرد. این راپور حاوی تمام تفصیلات امور عرفانی وتربیوی جامعه افغانی وطرق ووسائلی است که درراه پیشبرد معارف این کشور رول مهم میبازد .

پشتو :

درتشکیلات سابق وزارت معارف یكشعبه بنامشعبهٔ پشتو درریاست تعلیم وتربیه موجود بود که امور مربوطه بزبان ملی را وارسی مینمود بعد ازبروی کار آمدن تشکیلات جدید شعبهٔ مذکور بشعبات سه‌گانهٔ ابتدائی و متوسطه ومسلکی تقسیم گردیده وظیفه واهمیت کار این‌شعبات مانندشعبهٔ سابق میباشد شعبهٔ پشتوی ریاست تدریسات ثانوی در حصهٔ خود بتاسی نظریات بهیخواهانهٔ حکومت جهت پیشرفت واعتلای زبانملی کهیکیازهدف‌های بزرگ وزارت

معارف راتشکیل میدهد دردوران سال ۱۳۲۶ کتبی‌را که‌از تالیف وترجمه یکی بعددیگر فارغ وحاضرطبع میگردید تدقیق ومقابله نموده و موضوعات ترجمه شدگی آن را بااصل تالیفات مولفین ازحیث ترجمه تطبیق وبعدازمقابله و تدقیق بانسخه های فارسی دوش بدوش حاضرطبع نمود چنانچه دراحصائیهٔ کتب قبلاً تذکر یافته است. نصف آن فارسی ونصف آن پشتو است. این شعبه علاوه ازتدقیق و مقابلهٔ کتب تمام امور تعلیمی پشتو را در مرکز بالذات و در ولایات بالواسطه ذریعهٔ راپور های ماهانه غور، تدقیق ونواقصی راکه بالمشاهده در مرکز میبینند توسط هدایات وارشادات لازمه رفع ونواقصی راکه توسط مفتشین و راپور های ماهانه ونتائج امتحانات دراطراف حس مینمایند توسط مکاتیب وهدایات علیحده حل وفصل نموده است.

وارسی کورسهای پشتوی معلمین مکاتب متوسطه ولیسه های مرکز واطراف که در آغاز سال ۱۳۲۷ امتحان سمستر پنجم را داده و به سمستر ششم که دورهٔ نهائی کورسهای معلمین است شروع مینمایند در دوران سال ۱۳۲۶ یکی از فعالیتهای متمادی و عمدهٔ این شعبه را تشکیل نمود. علاوه بر آن درمسایل عمومی زبان ملی وارائهٔ نظریات در بارهٔ پیشرفت صحیح وترقی مدارج تعلیم واصلاح این زبان برشعبهٔ پشتو بادوایر ذیعلاقه همکاری بعمل آورد.

امورنشریات و ترتیب احصائیه :-

در دوران سال ۱۳۲۶ تا جائیکه کتب درسی لیسه ها ومکاتب متوسطه تالیف وترتیب یافته وبرای نشر آماده گردیده بود ذریعهٔ مطبعهٔ عمومی کامل طبع ونشرگردید واحتیاج مکاتب متوسطه را تقریباً رفع نمود. چون وجود احصائیه های صحیح در پیشرفت کار وترتیب پلانهای مورد احتیاج نهایت ضرور است ریاست تدریسات ثانوی ذریعهٔ شعبه احصائیهٔ مربوطهٔ خود احصائیهٔ تعداد صنوف وطلاب وغیرهٔ مکاتب مربوطهٔ خود را ترتیب داده برحسب آن در توزیع سامان وتهیه کتب ولوازم تحصیل و غیره اقدام نمود.

تفتیش :-

شعبهٔ تفتیش درحصهٔ امور متعلق مکاتب ثانوی و متوسطه همان اجراآت ووظائفی راکه قبلاً ازطرف ریاست تفتیش اداره میشد ایفا مینماید که حصهٔ اعظم آن تغیروتبدیل شاگردان ازیك مکتب بمکتب دیگر مطابق مقررات موضوعه، شمول واخراج طلبه طبق لوائح وزارت معارف- وارسی بامور واوضاع اشخاص اداری وتربیوی مکاتب مربوطه وبالاخره مراقبت احوال ووضعیت اخلاقی شاگردان وغیره است.

درجریان سال ۱۳۲۶ شعبهٔ تفتیش تدریسات ثانوی علاوه براجرای امور اداری که عبارت از نظم ونسق مکاتب- تبدیل وشمول وغیره کوائف شاگردان مکاتب مربوطه مبیا شد به تفتیش بعضی وقائع که دربعضی ازمکاتیب واقع شده بود پرداخته واوراق آن رابعد از برآوردن نتیجه به مرجعش جهت اجراآت سپرده علاوتاً امور اداری برخی ازلیسه ها بامکاتب لیلی ونهاری مرکز درظرف سال یکبار معاینه شد همچنان مکاتب مربوطهٔ ولایت قندهار ازطرف رئیس تدریسات ثانوی وهیئت معیتی شان مدققانه طرف معاینه قرار گرفته واوراق ونتائج آن بمقامات ذیصلاحیت سپرده شد. جهت شمول مکاتب متوسطهٔ لیلی و نهاری مطابق احکام موجوده یك تعداد طلبه ازفارغ التحصیلان دورهٔ ابتدائی اطراف و نواحی کابل بر حسب مقررات وشرایط شمول طلبه اخذ وشامل گردید. درلیسه هاهم مانند سالهای گذشته یك تعداد کافی طلبهٔ جدید الشمول پذیرفته وشامل گردید روبهمرفته تعداد طلاب جدیدالشمول لیسه ها در سال ۱۳۲٦ نسبت به سالهای گذشته بیشتر است.

راجع به رفع حوائج طلبهٔ افغانی درخارج وشمول آنها در یونیورستی های دنیا کهازطرف وزارت معارف اعزام شده اند اقدامات لازمه بعمل آمد وهویت شاگردان لیسه ها ومکاتب متوسطه حتی الامکان قید دوسیه های مخصوص کرده شد.

تفتیش تدریسات لیسه ها ومکاتب متوسطه :

ریاست تدریسات ثانوی ذریعهٔ شعبهٔ تفتیش خود دردوران سال ۱۳۲٦ طبق سالهای گذشته به تفتیش تدریسات مکاتب مربوطه پرداخته است گرچه در اجرای تفتیش ها محتویات لایحهٔ سابقه که مطابق آن مفتش به تفتیش مکاتب میپرداخت مدنظربود مگر برای اینکه طرز تفتیش به مقتضیات امروزی موافق واز نقطهٔ نظر تعلیم وتربیه جنبهٔ علمی وعملی رادارا ومطابق مقررات فنی باشد لایحهٔ جدیدی تدوین کرده شد این لایحه در تفتیش لیسه‌ها درسال ۱۳۲٦ بصورت امتحانی مورد تطبیق گذاشته شده تااگر درصورت تطبیق آن اطمینان حاصل شود ونتائج منتظره دران بدست آمده بتواند به صحه ومنظوری مقامات ذیصلاحیت رسیده مثل لایحهٔ سابقه بصورت یك دستورالعمل اتخاذ گردد. بعدازترتیب لایحهٔ مذکوروعملی شدن امتحانی آن نتائج حاصله روبهمرفته اطمینان بخش ثابت شد ووضع وترتیب این لایحه بعد از تعدیلات لازمه که نظر به محیط ووسایل امروزی درآن باید وارد آورده شود نشان داد که اگر تفتیشهای تدریسی مکاتب باساسات این لایحه بعمل آورده شود دربهبود واصلاح مکاتب از آن ثمرهٔ خوبی بدست خواهد آمد.

خلاصهٔ محتویات این لایحه قرار ذیل است :
صنف مکتب آغاز و انجام تفتیش،
تعداد داخله ـ مضمون ـ اسم معلم .
حاضر روز وتعیین معلم بصورت دائمی ورسمی یافخری .
بعد از یك هدایت مختصری که راجع به استحضارات مفتش صورت انتخاب سوالات ـ تعیین وقت امتحان وتفتیش وبالخاصه ایراد جمله که (مفتش باید بیاد داشته باشد که آیندهٔ تعلیم وتربیهٔ کشور مربوط به مشاهدات دقیق وخالی از غرض او است) مطالب ذیل رادارا است .
۱ ـ تدقیق طرق ارائه وتلقین درس ازطرف معلم باندازهٔ دلچسپی ارائه و دلچسپی خود معلم وپلان تنظیم درس .
۲ ـ تدقیق پلانهای معلم وصورت تعقیب پروگرام باطرق وعلل تکمیل ویاعدم تکمیل آن.
۳ ـ تدقیق وسائل تفسیر باصورتهای مکافات ومجازات واستعمال مسابقه های علمی وعملی جهت ممارسه و مهارت .
٤ ـ صورت تعیین وظائف بشاگردان بارفع مشکلات وحوائج درسی شان .
٥ ـ کنترول اوصاف مادی ومعنوی معلم باچگونگی شخصیت معلم و تعداد ساعات کارشده وضائعه .
٦ ـ امتحانات وصورت های آن انفسی و آفاقی بودن آن تهیهٔ وسایل و ضروریات تعلیم وتعلم طرز سوالات تحریری وتقریری به اندازهٔ موفقیت معلم ومعیار اخذ وقوهٔ ادراك متعلمین وبرخی هدایات دیگر با نظریات مفتش علاوتاً درلایحهٔ مذکور برای اینکه هر یك موضوع نتیجهٔ درمقابل خودداشته باشد وشخص ناظر بصورت فوری نتیجهٔ هریك را دیده بتواند یك یك گراف موجود است که گراف مذکور ازصفر الی ٥ واز ٥ الی ده نمره را که در حقیقت نمرهٔ موفقیت معلم وصورت اخذ مطالب ودروس متعلمین است نشان میدهد .
چون ریاست تدریسات ثانوی درسنه ۱۳۲٦ مفتشین فنی ومسلکی نداشت این لایحه بامساعی متخصصین فنی شعبات دیگر عملی کرده شد روی‌همرفته نتائج حاصله اطمینان بخش بوده است تفتیشهای تدریسات بعضی مکاتب مرکز که درین سال مطابق لایحهٔ جدید بعمل آمده قرارذیل است :
۱ ـ مکتب متوسطهٔ لیلیه . ۲ ـ مکتب متوسطهٔ نهاری . ۳ ـ لیسهٔ استقلال ـ ٤ ـ لیسهٔ حبیبیه ٥ ـ لیسهٔ نجات ـ ٦ ـ لیسهٔ غازی .
امتحانات :ـ درسال ۱۳۲٦ سوالات امتحانات لیسه هارا ریاست تدریسات ثانوی تعیین ویك عده ارباب علم وفضلای تعلیمیافته را برای ممیزی ونگرانی امتحانات دعوت نمود ـ امتحان مطابق مقررات اصولی وتعلیماتنامه مخصوص امتحانات اخذ کرده شد امتحانات سالانهٔ ۱۳۲٦ مدارج اصولی و قانونی خود را طوریکه

شاید وباید طی نمود و نتیجهٔ آن نسبت به سا لهای گذشته اطمینان بخش است چه درینسال همانطوریکه لایحهٔ تفتیش اصلاح وتعدیل کرده شد در شرائط و مقررات امتحانها هم فوری بعمل آمده و تا اندازهٔ به آن صورت عملی بخشیده شد و در ین ز مینه با مدیران مکاتب مذاکره ومفاهمه گردیده ومقررات وشرائطی که تعلیم وتربیهٔ عصری درین خصوص ایجاب مینماید وضع گردیده که خلص مفا د آن حسب آتی است :

سابق در امتحانات برای طلاب از ده نمره داده میشد و این خود جهت اظهار سویهٔ حقیقی ومعیار اصلی فهم وادراك متعلمین کافی نبود ومعلم نمیتوانست که بجز دوسه‌سوال مختصر که این نمره را احتوا میکرد سوالات دیگری بنماید . بنابران در سنه ۱۳۲۶ پس از اجرای تدقیقات و مفاهمه با مدیر های لیسه ها قرارداده شد که در امتحان بعوض ده ازصد نمره داده شود تا از یکطرف برای معلم وممتحن ساحهٔ معلوم نمودن سویهٔ متعلم وبرای متعلم موقع ابراز لیاقت بخوبی داده شود .

همچنین برخی مقررات دیگر از قبیل تعیین نمرهٔ کامیابی معیار نصف مجموعه واصول چانس دوم واهمیت اوسط ماهانه وغیره و تقسیم مضامین بامتحانات تحریری وتقریری و تعیین وقت امتحان از روی عدهٔ سوالات وشرائط اجرای امتحانهای مشروطی وغیره درینسال وضع گردیده ودر نتیجه وضعیت امتحانات بیشتر اصلاح و نتائج حاصله خوبتر قابل امیدواری دیده میشود .

اجراآت مدیریت مامورین و اجرائیهٔ تدریسات ثانوی :

اعطای غله ورخت بمعلمین :

چون حکومت معارف پرور در ظرف سال تصویب نمود که برای آسایش حال معلمین و کمك به اقتصادیات آنها برای اشخاص متاهل ماهانه پنج سیر وبرای اشخاص غیر متاهل ماهانه سه‌ونیم سیر غله به نرخ سه ونیم افغانی داده شود . این لطف وعنایت که از نظریات نیك اعلیحضرت پادشاه مهربان ما سر چشمه گرفته از اول میزان ۱۳۲۶ صورت عملی را بخود گرفت ودر ساحهٔ اقتصادی و رفاهیت معلمین مکاتب متوسطه و ثانوی تاثیر خوبی نموده وعلاقه مندی بوظیفه و آسوده حالی آنهارا فراهم نمود . معلمین وهیئت تربیوی ولایات برای اینکه ازین الطاف و نوازش حکومت معارف پرورما بی بهره نمانند تفاوت نرخ غله از قرار فی سیر چهارده ونیم افغانی برایشان نقداً پرداخته میشود .

لست غله گی معلمین لیسه ها ومکاتب متوسطهٔ مرکز در هر دوماه ترتیب و بریاست زراعت ارسال ومقدار غله گی مقررهٔ خود را اخذ نمودند .

برعلاوه در سال ۱۳۲۶ برای هریك از معلمین متاهل پنجاه متر و برای غیر متاهل فی نفر بیست متر تکه به نرخ نازل کوپون اعطاء گردید .

۲ ـ استخدام معلمین ومتخصصین :

چون درلیسه های مرکز و اطراف برای تدریس لسان خارجه ومضامین سیانس ضرورت به معلمین داخلی معلمین « انگلیسی » « فرانسوی » جرمنی ، زبان دیده میشد گرچه متاسفانه دریسال نظر به بحرانی که درعالم حکمفرماست وبنا برمشکلات راه ها بسویهٔ تعلیمی لیسه ها از نقطهٔ نظر فقدان معلم لطمهٔ وارد شده اما وزارت معارف از سال گذشته تا امروز دراستخدام معلمین و رفع نواقص لیسه‌ها پرداخته ویك سلسله مذاکرات را با حکومات فرانسه ، امریکا ، انگلستان ، ایتالیا ، ودیگر دول اروپائی از قبیل سویس و آستریا بصورت مستقیم وغیر مستقیم بعمل آ ورده است . و دریسال در استخدام یك عده معلمین خارجی موفق شده و امید است عنقریب بهبودی قابل قدری در تدریسات لیسه های مرکز وولایات دیده شود برای رفع کمبود معلمین لیسه‌ها در دوران سال ۱۳۲۶ اقدامات وچاره جوئی های ذیل بعمل آ مد :

در لیسهٔ حبیبیه : در سال تعلیمی ۱۳۲۶ کمبود معلمین لیسهٔ حبیبیه علاوه بر معلمین هندی وامریکائی که مصروف تعلیم هستند ذریعهٔ نفرطلاب فاکولتهٔ سیانس وبعضی معلمین وفضلای وطن صورت گرفت وسال تعلیمی ۱۳۲۶ اختتام یافت سال گذشته برای رفع کمبود معلمین یکنفر مدیر تدریسی ودوازده نفر معلم از امریکا پیش بینی شده بود درین سال بعد ازیك سلسله مذاکرات بهمکاری ع ج وزیر مختار افغانی درواشنگتن ...... وسفارت امریکا درکابل باستخدام مدیر تدریسی لیسهٔ حبیبیه ومدیر تدریسی لیسهای قندهار (احمد شاه بابا و میرویس بابا) ویك تعداد معلمین دیگر امریکائی برای تدریس لیسهٔ حبیبیه ولیسه های قندهارصورت گرفت وپول سفرخرچ ومعاشات پیشکی آنها کهازپولهای مؤسسات اقتصاد کار سازی گردیده بود پرداخته شد در اواخر سال تعلیمی ۱۳۲۶ یا بعبارت دیگر در شروع سال تعلیمی ۱۳۲۷ آقای بوشنل بصفت مدیر وچند نفر معلم امریکائی به لیسهٔ حبیبیه حاضر و شروع بکار نموده اند وناگفته نماند معلمین دیگر حبیبیه که استخدام شده اند بعضی بهمند ودیگر حصص راه بوده عنقریب بمرکز خواهند رسید. معلمین لیسهٔ میرویس بابا نیز دریك دوماه اول سال ۱۳۲۷ خواهند رسید و کمبود معلمین خارجی لیسه‌های متذکره تکمیل خواهدشد معلمین هندی داخل قرارداد بهلیسه های اطراف ومتوسطه های احضاریه مقرر خواهدشد .

در لیسهٔ غازی : در لیسهٔ غازی نظر به کمبود معلمین و زارت معارف از سال گذشته تا حال با حکومت انگلستان داخل مفاهمه بوده در سال ۱۳۲۶ به تعداد معلمین انگلیسی زبان در لیسهٔ غازی یکنفر زیادت بعمل آمده و سلسلهٔ مذاکرات راجع به استخدام چند نفر دیگر ادامه داشته اطمینان بخش میباشد وممکن است در سال ۱۳۲۷ ولا سه نفر معلمین دیگر نیز استخدام شود .

درلیسهٔ استقلال :- درسال گذشته نسبت به رسیدن مدیر وچند نفرمعلم لیسهٔ استقلال وضعیت عمومیهٔ این لیسه خوب شددرسال ۱۳۲۶ نظربهاستخدام سه نفرمعلم دیگرفرانسوی تقریباً کمبود معلمین فرانسوی تکمیل گردیده است. و درین اواخریك نفرلیسانسیه برای تدریس لسان نیز استخدام گردیده که عنقریب وارد کابل خواهد شد .

درلیسهٔ نجات :- در دوران سال تعلیمی ۱۳۲۶ تدریس دروس لیسهٔ نجات بتوسط معلمین داخلی و فارغ التحصیلانیکه در المان تعلیم نموده وبعد وانر رسمی مشغول اجرای وظیفه بودند صورت گرفت وزارت معارف ازسال گذشته تا امروز برای تکمیل معلمین این لیسه اقدامات بیشتری بعمل آورد. چنانچه راجع به استخدام هشت نفر معلمین المانی زبان از ایتالیا اقدام بعمل آمدولی نظربه پارهٔ مشکلات در ایتالی معلمین تا حال نرسیده اند ازطرف دیگروزارت معارف به استخدام هشت نفر معلمین اطریشی بتوسط وزارت مختاری . افغانستان در فرانسه مفاهمه ومذاکره داشته امید میرود از اطریش یکمده معلمین بدست آید .

برای اینکه درتدریس لیسه ها ومکاتب متوسطهٔ اطراف به نسبت کمبودمعلم لسان سکتگی رخ ندهد یکتعداد معلم خارجی وداخلی مرکز در وقت رخصتی مکاتب سرد سیر بمناطق گرمسیر مانند قندهار، مزارشریف وغیره که تدریس شان دوام داشت ارسال گردید .

۳ - ترفیعات سنوی :- ترفیع تمام معلمین ومامورین مربوطهٔ لیسههاومتوسطهها که مستحق بودند وسجل خوب داشتند بعد ازرویت انجمن معارف دراول سنبله روز افتتاح جشن استقلال به اشخاص ومقامات مربوطهٔ مرکز و ولایات اعلام گردید .

مقرریها و تبدیلیها :- در سال تعلیمی ۱۳۲۶ یك تعداد فارغ التحصیلان فاکولتهٔ سیانس فاکولتهٔ حقوق و دارالمعلمین متوسطه ومکتب سپورت به لیسه ها و مکاتب متوسطهٔ مربوطهٔ ثانوی مقرر گردیدند فارغ التحصیلان فاکولتهٔ حقوق وفاکولتهٔ سیانس که بوظیفهٔ اداری مقرر شدهاند اشخاص ذیل میباشند :

۱ - س فقیر نبی خان کفیل مدیریت لیسهٔ احمد شاه بابا فارغ التحصیل فاکولتهٔ حقوق .
۲ - س میر فخرالدین خان کفیل مدیریت لیسهٔ میرویس بابا فارغ التحصیل فاکولتهٔ حقوق.
۳ - س محمد اکرم خان کفیل متوسطهٔ هرات تبدیلاً بحیث کفیل لیلیهٔ مرکز .
٤ - س محمد سلیمان خا کفیل متوسطهٔ هرات فارغ التحصیل فاکولتهٔ سیانس .
۵ - س عبدالقادر خان کفیل متوسطهٔ خلم فارغ التحصیل فاکولتهٔ سیانس .
٦ - س محمد اسحق خان کفیل متوسطهٔ کو کران فارغ التحصیل فاکولتهٔ سیانس .

در دوران سال ۱۳۲٦ یکعده معلمین که چند سال متواتر دوراز جای رهایش خود بکار مشغول بودند بمکاتب نزدیك جای خود شان تبدیلاً مقرر گردیدند .

اقدامات شعبهٔ اجرائیه :- شعبهٔ اجرائیهٔ ریاست تدریسات ثانوی در سنه ۱۳۲٦ چهار ده

چند کتاب متوسطه وثانوی را که بزبان فارسی وپشتو ازطبع فارغ گردیده بود برای مکاتب متوسطه ولیسه‌های مرکزواطراف بمراجع آن ارسال نمود . ومورداستفادهٔ طلاب قرار گرفت.

سامان و اوازم تحصیل ضروریهٔ مکاتب طبق معمولهٔ همه ساله ازخارج تهیه گردید . علاوتا درین سال بعد ازیك سلسله مذاکره شش سیت مکمل‌سامان سیانس برای لیسه های ماز امریکا خواسته شده است .

تهیهٔ یك مقدار اوازم تحصیل از قبیل کاغذ کتابچه - پنسل وغیره ازشرکت های داخلی بعمل آمد که یکقسمت آن ازقبیل کاغذ و کتابچه - از شرکت اتحادیهٔ کابل خریداری وبدسترس استفادهٔ طلاب گذاشته شده است قسمت دیگرآن ازقبیل پنسل پاك ، کتابچه وغیره بتوسط شرکت اتحادیهٔ کابل ودیگر شرکتهای داخلی وخارجی خواسته شده که درسال‌تعلیمی ۱۳۲۷ وارد و بدسترس استفادهٔ طلاب گذاشته خواهد شد .

کتب انگلیسی از قبیل ریدر های اول - دوم - سوم - چهارم - پنجم و ششم و غیره از خارج وارد وپس ازتشریح بلیسه های مرکز و ولایات توزیع شد .

کتب فرانسوی مزید برای ضرورت لیسهٔ استقلال و کتب المانی برای لیسهٔ نجات وکتب معاون درس وکتب لازمهٔ کتابخانه لیسه نسوان بخارج آردر داده شده .

مصارف تعلیمی طلاب افغانی که در خارج از قبیل فرانسه، هند امریکا وغیره مصروف تعلم میباشد تهیه وبمراجع آن ارسال شد .

جای وسامان ولوازم یك باب مکتب ابتدائیه مربوط لیسهٔ‌غازی به کارته ٤ تهیه گردید .
برای اینکه معلمین امریکائی که برای لیسه های قندهار خواسته شده اند درآنجا براحت زندگانی نمایند منازل رهایش شان تهیه و بصورت عصری ترتیب گردید .

تعلیمات مسلکی :

ریاست تدریسات مسلکی باتشکیل جدید وزارت معارف از تاریخ ۹ جوزا ۱۳۲۶ بوجود آمده است و باهمه مشکلات و موانعی که از رهگذر فقدان معلمین ووسایل در پیشرو میباشد به اجرای امور متعلق عموم مکاتب مسلکی بررسی اقدامات لازمه کرده است ،

کمبود معلمین ومالزمهٔ تعلیمی در همه شقوق معارف محسوس است . امامخصوصاً درقسمت تدریسات مسلکی که بنیان فعالیت آن را لابراتوارها ـ ورکشوبها ـ ماشین خانها ـ فارمهای زراعتی وغیره وغیره تشکیل میکند . چاره سنجی موقتی ودایمی آن مشکلتر میباشد باتذکر ازین همه مشکلات که ایجابات چند سال اخیر واوضاع دنیا مسئول آن است طوری که ازسطور مابعد به مشاهده میرسد . ریاست تدریسات مسلکی با جمیع مکاتب مربوطه فرداً فرداً مصروف گردیده وتاجائیکه وسایل ووسایط موجوده اجازه میداد دررفع نواقص آنها کوشیده زمینهٔ نشوونمای آیندهٔ شان را فراهم نموده است اجراآت سال ۱۳۲۶ ریاست تدریسات مسلکی در مقابل وسعت آمال وبزرگی نصب العین وزارت معارف بمنزلهٔ اساس را تشکیل داده وقدمی است که درراه انجام آرزوهای ما برداشته شده است وازین جهت قابل تذکر میباشد. مسایلی که درجریان امسال ازطرف ریاست مسلکی زیر اجراء گرفته شده است مختصرا قرار ذیل میباشد ،

۱ـ تجدید نظر وتعدیلات لازمهٔ پروگرام های مکاتب مسلکی .

۲ـ تهیهٔ معلمین داخلی و استخدام معلمین خارجی .

۳ـ تهیهٔ اوازم تحصیل وسامان لابراتوار.

٤ـ تهیهٔ کتب علمی . اشتراك مجلات خارجی وتاسیس کتابخانه ها.

٥ـ تهیهٔ زمینه برای تالیف وترجمهٔ کتب مطابق پروگرامهای درسی .

٦ـ تفتیش وارشاد در امور تدریسی واداری مکاتب.

۷ـ تهیه ماکولات ـ ملبوسات ولوازم لیلیه ،

اجراآت واصلاحاتیرا که ریاست تدریسات مسلکی در دوران سال ۱۳۲٦ در مورد هریك ازمکاتب مربوطه بعمل آورده است حسب ذیل است :ـ

در دارالمعلمین :ـ

۱ـ در دوران سال ۱۳۲٦ امور تدریسات دارالمعلمین متمادیاً ازطرف هیئت علمی تحت معاینه وبازرسی قرار گرفته وبرای رفع نواقصی که دراثر تفتیشات مکرر بمشاهده پیوسته است ترتیبات موثری اتخاذ کرده شد .

۲- پروگرامهای مضامین مسلکی وغیرمسلکی دارالمعلمین تحت غور ودقت قرار یافته ودربعضی موارد آن حسب ضرورت وایجابات حاضره تعدیلات بعمل آمده .

۳- معلوماتیکه ازچگونگی وضعیت فارغ‌التحصیلان سالهای گذشتهٔ دارالمعلمین که فعلاً دراطراف وولایات مشغول تدریس میباشند بدست آورده شده ایجاب مینمود که در کیفیت و کمیت تدریسی بعضی از مضامین تغیراتی وارد گردد وعلی‌الخصوص درقسمت دار المعلمین ابتدائیه که وظیفهٔ اساسی فارغ‌التحصیلان آن ترویج خط وتعمیم سواد درتمام حصص مملکت میباشد این ضرورت بیشتر محسوس میگردید درانرآن برای تقویهٔ لسان پشتو - فارسی - حسن خط - املاء وانشاء اهمیت زیاد تری داده شده وبرای تامین این منظور تدابیری اتخاذ گردید که درجریان سال تعلیمی ۱۳۲۷ بمورد تطبیق گذاشته شود .

٤- دردارالمعلمین مثل سائر مکاتب مسلکی فقدان کتب مطبوع خیلی محسوس بود وبگانه ماخذ طلبه را همان نوت ها ویادداشت هائی تشکیل میدهد که ازطرف معلمین درضمن درس دیکته میشود. ریاست تدریسات مسلکی درصدد رفع این نقیصه برآمده ودرنظر دارد تدریجا کتب لازمه را مطابق پروگرام توسط اشخاص صاحب صلاحیت تالیف‌وترجمه نماید . چنانچه در دوران سال ۱۳۲٦ به تالیف وترجمهٔ کتاب جنرال ساینس که درپروگرام دارالمعلمین ابتدائیه جدیدا شامل ساخته شده است وکتاب روحیات و فن تدریس اقدام نموده است.کتاب مذکور عجا لتاً توسط ماشین‌گستتنر طبع وبدسترس طلبه گذاشته خواهد شد . ودر آینده درمطبعه چاپ خواهد شد .

٥ - طوریکه مشاهده شد نواقصی که درسواد بعضی ازطلبهٔ دارا لمعلمین حاضراً موجود میباشد قسما ناشی ازآنست که درانتخاب طلبهٔ نوشمول درسالهای گذشته دقت لازمه رعایت نگر دیده است چون سواد شاگردان مکاتب ابتدائیه درظرف سنوات اخیره نظر به عوامل متعددی دچار ضعف گردیده بود لهذا طلبهٔ ضعیفیکه بدارا لمعلمین پذیرفته شده اند نقیصهٔ مذکور راباخود داشته وچون معلمین خودرا مکلف به تدریس پروگرام دارالمعلمین دانسته وتکمیل سواد طلبه را وظیفهٔ خود ندانسته وبرای آن وقت کافی نیز نداشتند ازین جهت نقیصهٔ بی سوادی در تمام صنوف محسوس بوده وتدریس مضامین دارا لمعلمین نیز طبعاً به نتیجهٔ مطلوب واصل نمیشد . برای جلوگیری این نقیصه ترتیبات وضع گردید تا بهترین طلبهٔ فارغ التحصیل ابتدائی راجلب نموده وبعداً جهت مزید اطمینان از طرف کمیسیون معینه مجدداً تحت امتحان شمول قرارگیرند . دراخذ طلبه ریاست مسلکی کیفیت را بر کمیت مقدم داشته نه تنها به دارالمعلمین بلکه بتمام مکاتب مربوطهٔ خویش برای انتخاب صحیح طلبه هدایات لازمه داده است .

۶- در قسمت انتخاب وتکمیل کمبودی معلمین دارالمعلمین مخصوصاً اهتمام شده وتا جائیکه میسر میشد بهترین معلمین داخلی وخارجی برای این موسسه تهیه و مقرر شده است .

۷- در ظرف سال خیلی کوشش کرده شد تا تعلیمات نظری مخصوصاً در شعبات ساینس باتجربه ومشاهده توام حرکت نموده وطلبه آنچه را در کلاس آموزد درلابراتوار بچشم ببینند برای تامین این منظور به تشکیل لابراتوار های فزیك ـ کیمیا ـ بیولوجی اقدامات جدی بعمل آمده وتا اندازهٔ ممکن سامان متعلق به تجارب ساینس فراهم شده است . علاوه بر آن برای خریداری یك سیت مکمل سامان فزیك کیمیا بیولوجی از امریکا اقدام گردید وامید میرود در سال آینده لابراتوار های دارالمعلمین بصورت آبرومندتری بجریان افتاده ودر پیشرفت دروس ساینس که تاحال منحصربه گفتار ونوت معلم بود کمك بزرگی نماید .

۸- برای تدریس جغرافیه نیز اطاق مخصوص تعیین گردیده واوازم مقدماتی آن تهیه شده است امید میرود تدریسات این مضمون نیز رونق خوبتری بخود گرفته ووسایط استفادهٔ متعلمین بیشتر فراهم گردد .

۹ ـ کتابخانهٔ دارالمعلمین در ظرف امسال چه ازرهگذر ذخیره وچه ازحیث طرز اداره رونق بهتری کسب کرده است یك عده کتب مفید علمی از خارج وارد کتابخانه گردیده است کنون هر متعلم ویا معلم در شقوق مختلفه ازین کتابخانه بی تکلف کسب معلومات و حل مطلب میتوانند .

۱۰- سینما درمکاتب امروزی اهمیت بزرگی حاصل نموده وفلم های تعلیمی وتربیوی یکی از وسایل خیلی مهم آموزش وپرورش میباشد در دارالمعلمین برای نمایش فلم های اخلاقی وتربیوی اطاق بزرگی بالوازم و ملحقات آن ترتیب یافته وبه نصب یك پایه پروژکتور اقدام گردیده ودرجریان سال چندین فلم مفید در معرض نمایش واستفاده وتفریح طلبه گذاشته شد .

۱۱- در امتحانات امسالهٔ دارالمعلمین توجه ودقت زیادی بعمل آمد اگر چه در نتیجه سختگیری ومراقبت شدید عدهٔ ناکامان نسبت به سالهای گذشته بیشتراست معهذا در حدود یکصد وپنجاه نفر از دارالمعلمین متوسطه و ابتدائی فارغ التحصیل ودر مکاتب متوسطه وابتدائی ولایات ومرکز تقسیم و مقرر شده اند .

۱۲- درسال ۱۳۲۶ تعمیرات حصص باقیماندهٔ عمارت جدید دارالمعلمین به پایان رسید وحصص مختلفهٔ عمارات دارالمعلمین مجدداً ترمیم کرده شد. در ساحهٔ تعمیرات جدید پلان میدان ومواضع سپورت باصول فنی طرح شده که عنقریب برای ترتیب ساختمان آنهاشروع بکار میشود .

در مدرسهٔ علوم شرعیه :

این موسسه که پروگرام آن حاوی مراتب بلند معلومات دینی و دارای معلومات مفصل ضروریات امروزی‌است دردوران سال ۱۳۲۶ برای وسعت بودجه ومنظوری تهیهٔ وسایل‌استراحت محصلین ومعلمین آن توجه بیشتری بعمل آمد ، وپیشرفت های محسوسی روی کار آمده‌است برای پیشرفت صحیح تدریسات این مدرسه علاوه برچاره اندیشی‌های سائره دونفر معلم بغرض تدریس زبان عربی از مصر استخدام شد که یك نفر از متخصصین جامعهٔ ازهر و یکی هم از دارالعلوم مصرمیباشد که علاوه از رسیدگی بتدریس طلاب نظریات خویش را درباب اصلاحات و رفع نواقص پیشرفت مزید این مدرسه نیز ابراز مینمایند . برای اکمال کتابخانهٔ مکتب علاوه بردیگراقدامات یك عده زیاد کتب علمی جدیده وآثارمولفین مصر واساتذهٔ جامع ازهر وغیره که متضمن علوم و فنون مختلفه میباشد آماده و بدسترس استفادهٔ منسوبین مدرسه گذاشته شده است برعلاوه تعداد زیادی از کتب تدریسی بسیستم های تازه بالخاصه برای تدریس قواعد صرف ونحو زبان عربی ازمصرخواسته و بمعرض مطالعهٔ متعلمین گذاشته شده توزید این کتب وتوسعهٔ کتابخانه مدرسه نسبت بسال گذشته ذوق مطالعه را دردماغ متعلمین ومعلمین بیشتر ازپیشتر ایجاد نموده است .

علاوه برین به مجله ها و روزنامه های الازهر الکتاب ، الکاتب المصر ، الرساله المساجد ، المحامات الشرعیه ، نورالاسلام ، الشهاب ، الاخوان المسلمون مصراشتراك بعمل آمده باین وسیله متعلمین مدرسه بجریانات عصر حاضره ممالك اسلامی آشنا و از مصطلحات علمی وادبی آگهی می‌یابند تا درنشرجریدهٔ که درنظراست نویسنده های شهیراسلامی را اقتفا کنند .

درکتابخانهٔ مکتب و مطالعهٔ جراید داخلی و خارجی مخصوصاً در زبان عربی ترقی بسزائی مشاهده میشود . درکنفرانسهای هفته وار طلاب متعلمین این مدرسه درلسان پشتو عربی وفارسی ایراد خطابه مینمایند و در مجامع عمومیه در دائرهٔ معلومات خویش تبلیغ و اظهار مرام مینمایند حسب پیشنهاد معلمین مصری بعد از طی مراتب اصولی در پروگرام تعلیمی مدرسه بعضی تعدیلات بعمل آمده مخصوصاً در پروگرام زبان عربی ، فقه ، اصول فقه و تفسیر نظر به ایجابات مسلك از طرف یك کمیسیون علمی تجدید نظرگردیده و علاوه برآن تدریس ادبیات فارسی که در پروگرام سابقه رعایت نشده بود جزو پروگرام گردیده و برای رفع نواقص سواد فارسی کورسهای مخصوصی تشکیل یافت .

چون طلاب این موسسه باید ازفواید تربیهٔ بدنیه بی خبر نمانند ازین جهت به تهیهٔ سامان و وسایل مربوطهٔ آن ازقبیل تقرر معلم سپورت و تهیهٔ میدانهای سپورت وغیره اقدام وسامان

مکمل تدارک شده است در موقع اخذ امتحانات سالانه گرچه ممیزین از اشخاص علمی مرکز وزارت معارف وصاحبان فضل واهل فن انتخاب شده اند و از متعلمین به جدیت تمام امتحان تحریری وتقریری اخذ کرده شد بازهم فی صد نود وپنج نفرطلاب در امتحان کامیاب شدند و موجب امید واری مزید آینده را فراهم ساختند در سنه ۱۳۲۷ که تعداد متعلمین این موسه بایك صد نفرجدیدالشمول بالغ به سه صدوسی نفر میشود تمام وسایل اعاشه و اباتهٔ شان مهیا وآماده میباشد وبه تناسب از دیاد متعلمین جدید الشمول یك نفرمعلم از فارغ شدگان فاکولتهٔ ادبیات مصر و یك نفرمعلم هندی جدیداً استخدام و سه نفرمعلمین داخلی نیز مقرر گردیده است .

درلیسهٔ زراعت :

در شروع سال تعلیمی ۱۳۲۶ راجع بـه تـکمیل معلمین لیسهٔ زراعت مجلسی در وزارت معارف بشمول ع ج کفیل صاحب معارف و ج رئیس صاحب مستقل زراعت منعقد گردیده وتصویب شد که ریاست زراعت چند نفراز متخصصین صاحب تجربه و لایق خود را طور دائمی و یك عدهٔ دیگر را طور موقتی و افتخاری برای تدریس مضامین مسلکی لیسه موظف نماید چنانچه بالاثر ع ض میرمحمد یوسف خان مشاور و ع نور محمد خان و س عبدالحمید خان بحیث معلمین دائمی لیسهٔ زراعت تقرر حاصل نمو . و علاوتاً ع داد محمد خان تدریس صنایع زراعتی و ع محمد کریم خان تدریس مدافعهٔ امراض زراعتی وص ملك شاه خان تدریس بیطاری را طور افتخاری بعهده گرفتند . در تدریسات لیسهٔ زراعت از بدو تقرر ذوات فوق پیشرفت محسوسی بمشاهده پیوسته و طوریکه معاینهٔ جریان تدریسی مکتب ونتیجهٔ امتحان سالانه ظاهر نمود جدیت و نظریات اوشان درقسمت تدریسات لیسه خیلی موثر بوده است .

پروگرام سه سالهٔ مکتب زراعت طبق پروگرام مکاتب عالی زراعتی خارج ترتیب یافته وتطبیق آن یك سویهٔ بلندشاگردان ووجود وسایط عملی از قبیل لابراتوارها وزمین وسیع عملیات زراعتی راایجاب میکند تطبیق پروگرام بالای طلبهٔ موجوده که از فارغ التحصیلان متوسطه های اطراف مرکب بوده وشرایط عملی ساختن مفردات پروگرام رادارا نمیباشند پروبلم بزرگی راتشکیل داده است مخصوصاً دروقت حاضر که لیسهٔ زراعت بنا برعمر کم و مشکلات زمان نتوانسته است تجهیزات وآلات تجربوی وعملی را بهپیمانهٔ لازمه تهیه نماید .

برای حل این مسئله وایجادهم آهنگی بین ذخیرهٔ علمی طلبه ومفردات پروگرام مجالسی بهشمول متخصصین زراعت انعقاد یافت وچنین نتیجه گرفته شد که مواد پروگرام برای آنکه بسویهٔ لیسه صدمه وارد نشود باید بهیچ وجه تقلیل وتنقیص نگردد. اما برای آنکه طلبه فعلاً به

سویهٔ پروگرام ارتقاداده شده برای تطبیق پروگرام زمینه مهیا گردد تشکیل صنوف احضاری
در لیسه تجویز گردید برحسب این تصویب فارغ التحصیلان متوسطه بعوض آنکه مستقیماً در
صنوف مسلکی داخل شوند بدواً در احضاریه شامل گردیده و مطابق پروگرام معینی به تلافی
نقایص آنها مخصوصاً درمضامین ساینس ولسان خارجه توجه شود ودرظرف سال به اساسات
مسلك آینده آشنا گردیده وذوق مسلکی در آنها ایجاب گردد این تصویب بشرط عدم
پیش آمد موانع سال آینده درمحل اجراء گذاشته خواهدشد .

راجع به استخدام معلمین خارجی بعداز مذاکره باریاست زراعت تصمیم گرفته شدکه چون
در بین فعالیت های علمی ریاست زراعت مطابق پلان مرتبهٔ شان وتدریسات لیسهٔ زراعت رابطهٔ
مستقیم موجود است وباید طلبهٔ مکتب زراعت از تتبعاتی که در موضوعات زراعتی بعمل
می آیدمستحضر ودرصورت ممکنه در آن سهیم بوده وبه میتودهای که عملاً مورد تطبیق قرار
میگیرد آشنائی بهم رسانند . لهذا ریاست زراعت ووزارت معارف به اشتراك همدیگر یکدسته
متخصصین رااستخدام نموده وآنهارا طبق پروگرام معینه به تدریس وتتبعات علمی و عملی شان
موظف میگردانند درین صورت بین نظریات مدرسه و عملیات رابطهٔ نزدیك بوجود آمده
برای وظایف آینده شان خوبترمهیا میگردند به استخدام یك دسته متخصصین طریشی درعملی
شدن این نظریه اقدامات بعمل آمده وامید است درسال آینده متخصصین واصل شوند .

راجع به تورید ماشین ها و آلات تخنیکی زراعتی چنین فیصله شد که چون سویهٔ عمومی
مردم دهقان پیشه هنوز به اندازهٔ نیست که از تورید ماشین های زراعتی خارجی بصورت کافی
استفاده کنند لهذا طلبهٔ لیسهٔ زراعت درحین جریان دروس خود ازطرز ساختمان آلات وادوات
مستعملهٔ داخلی که ذریعهٔ نجار و آهنگر ساخته میشوند آگاه شوندتا خودشان درموقع ضرورت
ازساختن وترمیم آن عاجز نیایند برای آنکه طلبه بامقدمات نجاری و آهنگری واساسات
کارهای سادهٔ میخانیکی آشناشوند لازم دیده شدکه در پروگرام آنها یك رشته کار های
میخانیکی مطابق حوائج آیندهٔ شان پیش بینی شود وچون درخود لیسهٔ زراعت وسایط ووسایل
لازمهٔ کارهای عملی دستی مهیا نیست لذا باید طلبه در اوقات معین بمکتب میخانیکی رجوع
وتحت مراقبت معلمین آن در شعبات نجاری- حلبی سازی - آهنگری وبسته کاری مطابق
به پروگرام موضوعه داخل کار شوند عملی ساختن این منظور یقیناً نتایج مفیدی بار خواهد
آورد راجع به آشناساختن طلبه باجریانات عملی بیطاری - واکسین سازی مجادله با امراض
ساری حیوانی - اصول قرنطین های صحی تربیهٔ حیوانات ونسل گیری وصنائع تولیدات حیوانی
باریاست نسل گیری علی آباد با موسسه باکتریولوژی وواکسین سازی بینی حصار که رؤسای

شعبات آن معلمین مسلکی لیسه میباشند . مفاهمه بعمل آمد که دردوهفته یك مرتبه طلبه برای استفادهٔ علمی بموسسات مذکور اعزام و تحت نظر معلمین خویش در آنجا کار و بمقدمات شقوق مذکور آشنا شوند .

برای تطبیقات زراعتی طلبه یك قطعه زمین که درجوار پوهنځی علوم درحدود هشت جریب میباشد بنا برقلت آب تنها برای تجارب بعضی سبزیجات و حبوبات محدود تخصیص دادهشده بود . لیکن برای آنکه طلبه از گلها وسبزیجات متنوعهٔ وطنی وخارجی آگاهی داشته باشند چهارجریب زمین همجوار عمارت لیسه برای تجارب مذکور مورد استفاده قرار داده شده .

در دوران سال ۱۳۲۶ برای تاسیس یك کتابخانه درلیسهٔ زراعت اقدام بعمل آمد یکمده کتب انگلیسی وفارسی درشعبات مختلفهٔ زراعت وبیطاری خریداری گردید ومحل استفادهٔ معلمین ومتعلمین قراریافت برای آنکه متعلمین لیسه ازجریانات علمی دنیا واقف باشند یك عده مجلات علمی زبان انگلیسی ، فرانسوی ، ترکی اشتراك بعمل آمد . مجلات مذکور وقتاً فوقتاً بمکتب زراعت واصل و مورد استفاده قرار میگیرد . علاوه برتهیهٔ کتب مطبوع مطابق پروگرام لیسه بمعلمین هدایت داده شد تا نوتهای دروس خودرا که در ظرف سال تهیه میکنند اصلاح وتکمیل نموده بصورت کتاب برای طبع حاضر سازند. برعلاوه چون یکمده کتب خیلی مفید در رشته های مختلفهٔ زراعت مطابق بسه پروگرام لیسه زراعت درایران تالیف وطبع گردیده است ریاست مسلکی بفوریت از هرکدام یك نسخه خریداری وآنرا مورد استفادهٔ طلبه لیسهٔ زراعت قرارداده باین ترتیب نقیصهٔ عدم کتب چهاپی تا اندازهٔ رفع گردیده وامید میرود در سال آینده کتب متباقی را نیز تالیف وترجمه نموده و این احتیاج بزرگ را بکلی مرتفع سازد .

در اخیر سال تعلیمی ۱۳۲۶ یازده نفر طلبه از لیسهٔ زراعت فارغ التحصیل گردیده به شعبات نسل گیری و واکسین سازی موظف گردید .

درلیسهٔ تجارتی :

درشروع سال۱۳۲۶دورهٔ مسلکی لیسه تجارتی افتتاح گردیده پروگرام دروس مسلکی که مطابق ایجابات امروزی وضع و تدوین گردیده است درصنف اول دورهٔ سه سالهٔ مذکور در محل تطبیق گذاشته شد .

در دوران سال تدریسات قسمت احضاری ومسلکی مکتب ازطرف مفتشین ریاست مسلکی واشخاص صاحب صلاحیت موسسات اقتصادی که برای معاینه واظهارنظریه دعوت شده بودند مکرراً مورد بازرسی قرار یافته و در رفع نواقص مجاهدت بعمل آمد .

برای تدریس مضامین مسلکی این لیسه معلمین مستقل موجود نبود وعدهٔ متخصصین اقتصاد که از عهدهٔ تدریس بر آمده بتوانند خیلی محدود بوده و همه بوظایف مهم دیگری مصروف میباشند با آنهم بمقابل دعوت ریاست مسلکی هر یك از ایشان درظرف سال با علاقه و جدیت قابل وصفی به تدریسات این لیسه ادامه داده درین سال برای استخدام سه نفرمعلم امریکائی لیسهٔ مذکوراقدام بعمل آمده وامید است معلمین مذکور برای سال آینده مواصلت نمایند .

برای اینکه طلبهٔ لیسهٔ تجارتی باطرز کار باماشین های محاسباتی عصری و ماشین نویسی فارسی و لاتینی آشنائی بهمرسانند برای تهیهٔ یك عده ماشین های محاسبه و تایپ فارسی وانگلیسی اقدام بعمل آمده است علاوتا برای تاسیس یك کتابخانه جهت توسعهٔ معلومات طلبه ومعلمین اقدام گردیده وبرای خریداری کتب لازمه در شقوق مختلفهٔ اقتصاد بزبان انگلیسی فرمایش صادر گردیده است برای خریداری ماشین ها وکتب فوق الذکر ازسرجمع اعانه که ازدرك مفاد دیپوی تعاونی برای تعمیر و تجهیز لیسهٔ تجارتی تخصیص یافته استمداد بعمل آمده است .

برای اینکه تدریسات لیسهٔ تجارتی محدود به نظریات محض نبوده وطلبه ازطرز تطبیق نظریاتیکه می آموزند درساحهٔ عمل نیز آگاه باشند ریاست مسلکی مبنی برین موضوع مجالسی به شمول اولیای امور بانکهای شهری وملی دائر نموده ودر نتیجه زمینه رابرای کار های عملی طلبه درشقوق بانك داری، دفتر داری، محاسبه وغیره مهیا نمود بموجب تصمیمیکه گرفته شد برای کارهای عملی پروگرامی وضع گردیده وطلبه ببانك های مذکور ودیگر موسسات مهم اقتصادی معرفی گردیدند تاپس از فراغ دروس یومیه ومخصوصاً درظرف تعطیل زمستان زیر مراقبت وارشاد متخصصین دروس نظری خویش راعملاً تطبیق وتدقیق نمایند دردوران سال ۱۳۲۶ این تجویز درمحل اجرا گذاشته شد وطوریکه راپور های واصله نشان میدهد این تماس مستقیم طلبه باساحهٔ عملی خیلی مفید ثابت گردیده است .

ازاقدامات قابل تذکر دیگر تخصیص یك مبلغ معتنابهی ازدرك مفاد دیپوی تعاونی برای تعمیروتجهیز یك عمارت اساسی برای لیسهٔ تجارتی میبا شد این اقدامات اگرچه با اجراآت مستقیم لیسه ارتباطی ندارد مگر توجه وعنایت اولیای امور راباین لیسه ارائه مینماید یقین است تعمیر یك بنای اساسی طبق مقتضیات امروزی موجب پیشرفت های مزید لیسهٔ تجارتی خواهدشد .

پیشرفت محسوس تدریسات لیسهٔ تجارتی وآیندهٔ خوبی که فارغ التحصیلان این مکتب را استقبال خواهد نمود یك دستهٔ بزرگ داوطلبان راجلب نموده و مخصوصاً شاگردان لیسه های مرکز بشمول لیسهٔ مذکور تمایل زیاد نشان داده اند لیسه های مربوطه از تبدیلی طلبهٔ لایق جلوگیری نموده و به متعلمین نسبتاً ضعیف اجازهٔ تبدیلی اعطا نمودند از هجوم وقبول

این دسته متعلمین تعادل قواطلاب بهم خورد وار سیهای مفتشین تد ریسی در عرض سال وسختگیری امتحان سالانه توانست این نقصیه رامرتفع سازد امابرای آینده تصمیم گرفته شد که ازشمول متعلمین ناکام ونالایق جلو گیری جدی بعمل آید واین هم یك قدمی است که در راه اصلاح ابسهٔ تجارتی بر داشته شده است .

درمکتب میخانیکی :

تدریسات نظری وعملی مکتب میخانیکی در دوران سال ۱۳۲۶ مطابق پروگرام معینه درجریان بوده از اجرا آت قابل تذکرمکتب یکی تاسیس صنف احضاری و دیگری تاسیس شعبهٔ نساجی میبا شد .

سابق برین طلبهٔ مکتب میخانیکی ازجملهٔ فارغ التحصیلان مکاتب ابتدائی گرفته میشدند که بعضی از آنها تما یلی به مسلك و د روس خود نداشتند این طرز شاگردگیری نقایص چندی را در بر داشت .

۱- سواد طلبهٔ فارغ التحصیلان ابتدائیه تاکنون بحسب مطلوب نبوده درحالیکه تطبیق پروگرام نظری وعملی مکتب مشروط به نویسنده وخواننده بودن محصلین و آشنا ئی ایشان بهمقدمات حساب وهندسه میباشد .

۲- طلبه شعبهٔ آیندهٔ خودرا درمکتب بدون آنکه علاقه وآشنائی داشته باشد کورکورانه انتخاب نمو ده وبعداً پس از مرور یکسال یا دو سال احساس میکرد که بشعبهٔ مذکور قلباً دلچسپی ندارد ویاقوای د ماغی وجسمی وی برای آن مساعد نیست .

۳- طلبهٔ که برخلاف تمایل شان در مکتب شامل میشدند با مسلك خویش قلباً مربوط نبوده یاروزگذرانی ویاغیر حاضری وگریز پائی را پیشهٔ خود میسا ختند .

برای رفع این نواقص تاسیس صنف احضاری لازم دیده شد طلبهٔ این صنف ازکامیابان صنوف پنجم یعنی شاملین صنوف ششم مکاتب ابتدائیه از طلبه که از خانه واده های کاسب وپیشه وربوده وخود بشمول مکتب میخانیکی تمایل داشته انتخاب گردیده در ظرف یکسال به تکمیل سواد آنها مطابق به پروگرام مخصوص توجه میگردد وضمناً در جریان سال یك یك ودو دوماه بتمام شعبات مکتب عملاً داخل کار میگردد بدین صورت ازیك طرف زمینهٔ تطبیق پروگرام آینده مهیاکرد یده و از طرف دیگر شاگرد بتمام شقوق و شعبات مکتب از قبیل بسته کاری- آهنگری - برقی - حلبی‌سازی معرفت پیدا کرده وعلاقه واستعداد خود را بیکی ازین شعبات درظرف سال کشف مینماید درین صورت حینیکه بعد ازطی‌صنف احضاریه به شعبات تقسیم میشوند انتخاب مسلك آیندهٔ شان کورکورانه نی بلکه ازروی سنجش و علاقه بعمل می آید .

درشروع سال ۱۳۲۶ تقریباً به تعداد هشتاد نفر طلبه بر عایت ملاحظات فوق انتخاب گردیده وطوریکه معاینهٔ کارهای عملی و دروس نظری آنها نشان میدهد نتیجه خیلی اطمینان بخش است .

توسعهٔ صنائع نساجی که در پلان اقتصادی مملکت پیش بینی گردیده تربیه یك عده اشخاص رادر شقوق نساجی- نخ ریشی - ورنگ ریزی ایجاب میکنند بر اساس این نظریه تشویق وزارت اقتصادملی تاسیس یك شعبهٔ نساجی که دارای قسمت های بافت- نخ تابی ورنگ ریزی باشد تصمیم گرفته شد ماشین های لازمه که قبلا برای تاسیس چنین یك مکتب خریداری شده بود از طرف وزارت اقتصاد ملی برای عملی نمودن منظور فوق بوزارت معارف داده شد ولی مکتب میخانیکی بنا بر عدم متخصصین و پارهٔ موانع دیگر در سال ۱۳۲۶ موفق به نصب ماشین های مذکور گردیده نتوانست .

اما برای تهیهٔ مقدمات کار از قبیل استخدام متخصصین خارجی از اطریش و خریداری سامان لابراتوار رنگریزی از انگلستان اقدامات نموده و امید قوی میرود در سال آینده شعبهٔ مذکور بجریان افتد . فقدان متخصصین خارجی وقلت موادخام درجریان امسال نیز مانع اجرای بسا ازنظریات مفید درمکتب میخانیکی گردیده است در هر دو قسمت اقدامات جاری بوده و زمانیکه باین مرام کاملا بی حاصل شود یقین است مکتب میخانیکی بشکل مطلوب درساحهٔ فعالیت داخل شده شعبات موجوده رابصورت اساسی دایر و شعبات جدیدی از قبیل ترمیم موتر وغیره که در نظر است افتتاح نماید . اجرای پلان توسعهٔ مکتب میخانیکی بدون کمك معلمین خارجی وفراهم آوری وسایل تحت شرائط موجوده امکان پذیر نمی باشد امید واریم درسال آینده استخدام معلمین امکان پذیر گردیده و آرزو های حکومت نسبت باین مکتب با تحقق نزدیك شود باشاره باین مشکلات تذکر باید داد که مکتب میخانیکی باهمهٔ این موانع دراجرای وظائف عادی خویش عقب نمانده و امسال به تعداد ۱۳ نفر از آنجا فارغ التحصیل و درشعبات مختلفهٔ تخنیکی مملکت موظف گردیدند .

درمکتب اصول تحریر :

درمکتب اصول تحریر چیزیکه اولتر قابل توجه دیده میشد همین جای بود و باش یعنی دارالاقامه وصنوف تعلیمی بود که دریك عمارت جا داشتند چون عمارت گنجایش کافی نداشت متعلمین ومعلمین ازین حیث دچار مضیقه ومشکلات بودند اول ازهمه جای مساعد تری تدارك گردید که جای درسی ودارالاقامه ازهم جدا شد که از هر جهت موجب آسوده حالی طلاب وسیلهٔ پیشرفت صحیح تدریسات گردید .

چون امور اداری مکتب نظر بسابق وسیعتر گردیده است برای انتظام امور تدریسی و اداری یکنفر معاون مدیر هم مقرر شد .

سپورت که متناسب به پیشرفت حاضره کسب اهمیت نموده است درپروگرام مکتب اصول تحریر شامل ساخته شد وبرای مراقبت فعالیت های سپورتی طلبهٔ این مکتب یکی از جوانان تحصیل یافتهٔ مکتب سپورت مقرر گردید . گرچه امتحانات سنوی این مکتب بکمال دقت وسنجش گرفته شد با آنهم نتیجه خیلی رضایت بخش است زیرا علاوه بر تفتیش و معاینه های امور اداری درجریان سال گذشته پنج دفعه تدریسات مکتب مورد بازرسی و تفتیش قرار یافته بود و ازین رهگذر موفقیت بیشتری نصیب گردیده . امسال به تعداد (۳۳) نفر متعلمین فارغ التحصیل مکتب اصول تحریر به وزارت مالیه معرفی و شامل کار شده‌اند .

چون منظور از تاسیس این مکتب تهیهٔ مامورین مالی و حسابی برای دوایر مملکت ومخصوصاً وزارت مالیه میباشند ازین جهت ریاست مسلکی برای عملی نمودن اصلاحات لازمه با وزارت مذکور دایماً در تماس و ترتیبیا تیکه برای آینده سنجش وپیش بینی شده است ازهر حیث قابل اطمینان میباشد .

درمکتب صنائع :

مسایل مربوطهٔ این مکتب تحت غورومداقه میباشد تاطور اصولی واساسی پلانی طرح گردد که متناسب به احتیاجات مملکت ودوش بدوش سائر پیشرفت های امور در جریان باشد چون سنجش پلان یك مکتب ـ صنایع نفیسه وتهیه مقدمات واستخدام معلمین خالی ازبارهٔ مشکلات نیست بناءً دردوران سال ۱۳۲۶ شعبات مکتب صنایع منحصربه شعبهٔ رسامی ـ نجاری وخیاطی بوده شعبات دیگری درین مکتب افتتاح شده نتوانست . نظر به احتیاجات شدید یکه وزارت محترم فواید عامه دربیشبرد امور تعمیرات مربوطهٔ خود به پیمایشی های صحیح وتعلیم یافته احساس مینمود بوزارت معارف مراجعه شد تایك کورس برآوردی تاسیس گردد این بود که درسنه ۲۶ یك عده طلاب ازصنوف متوسطه لیسه‌ها جمع وکورس مطلوبه افتتاح شد .

طلاب این کورس علاوه برتعلیمات عمومی که در سایر مکاتب تدریس میشود درس مسلکی خودرا ازقبیل رسم هندسی ، نقشه کشی ـ برآورد از روی نقشه وغیره نیز تعلیم میگیرند ـ چون کورس مزبور جدیداً در صحنه بوجود آمده است برای پیشرفت آن توجه لازمه مبذول گردید تا متعلمین به کمال خوبی توانستند تعلیمات سمستر اول راطی وبه سمستر دوم ترقی نمایند . میتوان وعده نمود که حسب مطلوب وزارت فواید عامه نفری برآوردیهای لایق ازین موسسه خارج وامور محوله را بدرستی اجرا نموده بتوانند .

در دارالعلوم ها :

تدریسات دارالعلوم ها درظرف سال برحسب مرام ادامه پذیرفت ویکعده علماء از دارالعلوم عربیهٔ مرکز وفخرالمدارس هرات فارغ التحصیل ردرشعبات قضائی و عرفانی مملکت داخل وظیفه شدند . در تشکیلات مدارس ظاهر شاهی میمنه ونجم المدارس مشرقی تجدید نظر بعمل آمده ونوا قصیکه بمشاهده میرسید رفع گردید و تشکیلات مدارس مذکور براساس دارالعلوم عربیهٔ مرکز زیر نظر گرفته شده . وسایل و کتب تدریسی درین سال برای همه دارالعلوم های مربوطه در داخل امکان تهیه وارسال گردید .

درمکتب سپورت :

این مکتب مطابق معمول همه ساله بتدریسات خود ادامه داده وامسال ازین مکتب به تعداد (۲۲) نفر – فارغ التحصیل و بمکاتب مختلفه بصفت معلم سپورت وتربیهٔ بدنیه موظف گردیدند تدریسات مکتب سپورت در دوران سال ۱۳۲۶ دومرتبه تحت تفتیش وباز رسی ریاست تدریسات مسلکی قرار گرفت .

اجراآت سرطبابت وزارت معارف :

سرطبابت وزارت معارف درسال ۱۳۲۶ با جرای امور ذیل موفق گردیده است :

معاینه وتداوی طلاب :

وزارت معارف برای تداوی معاینهٔ طلاب مکاتب مرکز شفاخانه دارد که درآنجا طلاب مریض معاینه وبرای ایشان ادویهٔ ضروریه بصورت مجانی داده میشود . درسال به تعداد ۷۰۶۰ نفر طلبهٔ مکاتب مرکز بشفاخانه مراجعه نموده برای ایشان نسخه وادویهٔ لازمه دادهشد و ۱۰۲ نفر طلاب دیگرکه مریض بودند و معاینه وتداوی شان بوسایل ولوازم محتاج دیده میشد برای معاینه ومعالجه بموسسات دیگر فرستاده شدند .

واکسیناسیون طلاب برضد امراض کولرا و تیفو : سر طبابت وزارت معارف به تعداد (۱۵۰۰۰) نفر طلاب مکاتب را درسال ۱۳۲۶ مورد واکسیناسیون ضد مرض کولرا قرارداد وبتعداد ۱۴۴۶۵ نفربه واکسین تیفو تزریق شدند .

روپهمرفته درسال ۱۳۲۶ (۱۷۹۷۸) نفر ازشاگردان مکاتب که منجمله (۱۵۸۹۰) نفر ذکورو (۲۱۲۸) نفر اناث میباشد مورد معاینهٔ صحی قرار داده شدند .

تشکیل بیمهٔ معارف :

یکی ازرؤس اجراآت سال ۱۳۲۶ سرطبابت و زارت معارف تشکیل شعبهٔ بیمه است که باثر توجه حکومت‌غمخوار ماکه دربهبود حال وحفظ صحت وتهیهٔ وسائل سلامتی مامورین مبذول میگردد، مبلغ هنگفتی برای تاسیسات وتقویهٔ بیمهٔ مامورین ومعلمین معار ف منظور گردید. سرطبابت وزارت معارف بتاسی ازتوجه حکومت بهیخواه برحسب اساسنامه مخصوص ومبسوط بیمه معارف جداً بکار آغاز نموده وسایل لازمه را ازهر حیث مهیا گردانید. تابشر وع سال ۱۳۲۷ مامو رین ومعلمین وزا رت معارف از بیمه مستفید بشوند. در سال ۱۳۲۶ به تعداد (۵۰۰) نفر مامورین ومعلمین مر کز برای اشتراك دربیمه درخواستنامه های خودرا بسرطبابت معارف سپرده اند.

فکر تعدیل ایام رخصتی مکاتب بزمستان :

ازآغاز جنگ دوم اروپاتاامروزبنابرمشکلات ترانسپورت وموانعیکه ازحیث تهیهٔ محروقات ووسائل تسخین مکاتب محسوس میگردید وزارت معارف مجبورشد رخصتی مکاتب سرد سیر و معتدل‌را درزمستان قبول نماید، که طلاب نه ماه تعلیمی خودرا درفصول بهار وتابستان وخزان تاپانزدهم قوس بپایان برسانند. ودرزمستان مرخص باشند. چون اجرای تعطیل‌مکاتب درایام زمستان دارای بعضی محذوریتهای صحی ودرعین زمان مانع استراحت حقیقی دماغ اطفال وفاقد از لوازم تفریح طلاب میباشد سر طبابت وزارت معار ف بملا حظهٔ نکات فوق راپوری درخصوص لزوم تعدیل ایام رخصتی مکاتب به‌تابستان ترتیب و برای تدقیق کمیسیون تعلیمی وتربیوی سپرد . ودرنتیجه تصویب کرده شد که‌درظرف پنج سال بتدریج رخصتی از زمستان به تابستان تعدیل شود .

دوائر مربوطهٔ وزارت معارف برای عملی شدن این تصویب‌درسال ۱۳۲۶ باتخاذ تدابیر لازمه آغاز کرده است .

سپورتها وتربیهٔ بدنیه درمکاتب :

مدیریت سپورت وزارت‌معارف بتاسی ازتوجهات قیمتدار والا حضرت سپهسالار غازی صدراعظم صاحب که‌به پیشرفت صحیح امور تربیهٔ بدنیه وسپورت ها مبذول میفرمایند. در سال ۱۳۲۶ توانست مصدر اجراآت واقدامات بیشتری بشود . دربن سال بربودجه آلات والبسهٔ سپورتی مکاتب‌تزئید محسوسی بعمل آمد .

شناوری نیز مانند سائر رشته‌های سپورت درمکاتب روی کار ساخته شد و مسابقهٔ آن بصورت رسمی اعلام گردید واین مسابقه در حضور والاحضرت غازی صدراعظم صاحب بعمل آمد وبرای فاتحین مسابقه جوائز توزیع گردید. شد تدریس سپورت بکسنگ که تاکنون در رشته های مختلفهٔ اتلتیک معمول نبود درمکاتب ترویج داده شد . ومسابقهٔ آن حالیکه والاحضرت غازی سپه‌سالار صدراعظم صاحب تشریف فرما گردیده بودند اجرا گردید .

برای تاسیس کلپ سپورت های ثقیله درین سال بودجهٔ کافی منظور گردیده و کلپ مذکور افتتاح گردید . که هفتهٔ سه روز محصلین فاکولته ها و لیسه ها به اجرای تمرینات ثقیلهٔ بکسنگ - کشتی - وزن برداری حاضر وابراز فعالیت مینمایند امید است جوانان مکاتب درین شقوق مهمه هرچه زودتر مهارت ولیاقت کافی حاصل نموده درمسابقه های بزرگ داخل شده بتوانند .

تورنمنت های رسمی وتورنمنت های آزادی که در دوران سال ۱۳۲۶ درمعارف بعمل آمده قرار ذیل است :

۱- تورنمنت رسمی فتبال معارف که در آن پنج تیم شمولیت داشت از تاریخ ۹ حمل به سیستم لیگ شروع و به ۸ ثور خاتمه یافت درین تورنمنت مکتب استقلال اول ومکتب حبیبیه دوم و مکتب نجات سوم برآمد کپ بزرگ فتبال نصیب لیسهٔ استقلال گردید .

۲- تورنمنت رسمی هاکی معارف که در آن شش تیم شمولیت داشت از تاریخ ۹ ثور به سیستم لیگ شروع و به ۲۶ ثور خاتمه یافت درین تورنمنت مکتب نجات اول و مکتب غازی دوم ومکتب حبیبیه سوم و کپ نمره اول هاکی نصیب مکتب نجات گردید .

۳- تورنمنت رسمی والیبال معارف که در آن هفت تیم شمولیت داشت از تاریخ ۲۱ ثور به سیستم ناک اوت شروع و به ۱۷ ثور خاتمه یافت درین تورنمنت مکتب غازی اول و مکتب استقلال دوم برآمد و کپ نمره اول والیبال نصیب مکتب غازی شد .

۴- درتورنمنت رسمی باسکت بال معارف اول مکتب نجات دوم مکتب حبیبیه برآمد وکپ نمره اول باسکت بال نصیب مکتب نجات گردید .

۵- درتورنمنت رسمی هندبال معارف مکتب نجات اول ومکتب سپورت دوم برآمد و کپ نمبر اول هندبال نصیب مکتب نجات شد .

۶- درتورنمنت رسمی ریسمان کشی معارف دارالمعلمین اول ومکتب سپورت دوم بر آمد کپ نمبر اول ریسمان کشی نصیب دارالمعلمین گردید .

۷ - درتورنمنت رسمی واتر پولو معارف مکتب سپورت اول مکتب حبیبیه دوم بر آمد و کپ نمره اول واترپولو نصیب مکتب سپورت شد .

۸- درمسابقهٔ دویدن ده هزار متر رسمی معارف نمره اول علم الدین خان مکتب حبیبیه - ۴۲ / ۳۷ دقیقه نمره دوم صفی الله خان مکتب غازی - ۲۷/۵۲/۰ دقیقه ونمره سوم خلیل خان مکتب نجات .

که نفر اول یکعدد کپ قهرمانی ده هزار متر ومبلغ یکهزار افغانی جائزهٔ نقد ونفر دوم ۵۰۰ - افغانی نقد ونفرسوم سه صدافغانی جائزهٔ نقد اخذنمود .

۹- تورنمنت هاکی دورهٔ دوم رسمی معارف که در آن پنج تیم شمولیت داشت از تاریخ اول میزان به سیستم لیك شروع و به شش میزان خاتمه یافت در ین تورنمنت مکتب غازی اول ومکتب نجات دوم و مکتب حبیبیه سوم برآمد وکپ نمره اول هاکی دورهٔ دوم نصیب مکتب غازی گردید .

۱۰ - تورنمنت فتبال دورهٔ دوم رسمی معارف که در آن چار تیم شمولیت داشت ازتاریخ هفتم میزان به سیستم لیك شروع و به سیزدهٔ میزان خاتمه یافت در ین تورنمنت مکتب نجات اول ومکتب استقلال دوم مکتب حبیبیه سوم بر آمد وکپ نمره اول فتبال دورهٔ دوم نصیب مکتب نجات گردید.

درجهٔ مکاتب در تمام سپورتهای اجتماعی ، انفرادی ، رسمی معارف که در سال ۱۳۲۶ بعمل آمده قرار ذیل است :

اول - مکتب نجات که در تمام سپورتهای اجتماعی وانفرادی حایز درجهٔ اول گردیده که کپ بزرگ وبیرق معارف نصیب مکتب مذکورشد .

دوم- مکتب سپورت که درتمام سپورتها ی اجتماعی، انفرادی حایزدرجهٔ دوم گردید که کپ دوم نصیب مکتب موصوف شد .

سوم - مکتب حبیبیه که درتمام سپورتهای اجتماعی و انفرادی حایز درجهٔ سوم گردید . که میدل هابه ورزش کاران مکتب موصوف دادهشد .

سپورتها وتربیهٔ بدنی :-

قبل ازین که بتوضیح سپورتها ،اجراآت سپورتی این مدیریت پرداخته شود بایستی درابتدا تذکار گردد که بودجهٔ مدیریت مذکور که عبارت ازمبلغ (۲۸۹۹۶۸) افغانی باشد کفاف تمام

آلات والبسه سپورتی مکاتب افغانستان را نمی نمود تااینکه بعد از پیشنهاد مدیریت سپورت در بودجهٔ مذکور افزایش بعمل آمد مبلغ ۲۷۵۳۴۴ افغانی بتصویب و تائید مجلس محترم وزارت عالی رسید . چون تدریس تربیهٔ بدنی تاالحال در پروگرام وزارت معارف مانند سائر مضامین مکاتب که در دیگر ممالک راقیه باب است رایج نشده مدیریت سپورت توانست بعد از پیشنهادات چند قناعت مقام عالی را حاصل و آن را درردیف سائر مضامین پراگرام تدریسی وزارت موصوف داخل نمایند .

راجع به اجراآت عملی وسپورتی بایست همین قدر اشاره شود که از جوزای سال ۱۳۲۶ باینطرف مدیریت سپورت شناوری را چون سائر رشته های سپورتی درمکاتب ولیسه ها وفاکولته ها روی کار نموده مسابقهٔ آنرا هم رسماً اعلام ودرحضور والاحضرت وارا کین مقام عالی معارف بعمل آورده برای فاتحین انعامات تشویق آمیزی نمود وهکذا سپورت بکسنگ که تاالحال دروطن ناشناس ودر رشته های مختلفهٔ اتلتیك معمول نبود مدیریت سپورت تدریس این نوع سپورت را درمکاتب ولیسه ها باب ساخته مسابقهٔ آنرا نیز درحضور والاحضرت غازی صدر اعظم صاحب وجلالتمآب کفیل صاحب معارف وسائرارا کین که موجب رضائیت ومسرت مشارالیهم واقع گردید اجرا نموده درحالیکه درعقرب سال ۱۳۲۶ مدیریت مذکور توانست بعدازاین که قناعت مقام عالی را حاصل داشت بودجهٔ بیست و چهارهزار افغانی را برای تاسیس کلپ سپورتهای ثقیله بدست آورده منظوری آنراحاصل و کلپ مذکور را تاسیس نماید چنانچه هفتهٔ سه روز محصلین فاکولته ها و لیسه ها برای تمرینات ثقیلهٔ بکسنگ کشتی و وزن برداری حاضر و ابراز فعالیت می نمایند تا اگر خدا خواسته باشد جوانان افغان هم دراین شقوق مهمهٔ سپورت مهارت ولیاقت تام حاصل داشته در مقابل سپورتمین های خارجی داخل مسابقه شده هم ازین رهگذر خدمات مادی و معنوی خویش را بوطن ایفا نمایند .

شمول افغانستان در یونسکو

تشکیل یك موسسه برای انکشاف روابط تهذیبی در بین ملل در زمان جامعهٔ سابق ملل نیز اذهان مردم را بخود جلب نموده وموسسات چندی از قبیل ادارهٔ بین المللی تربیه وموسسهٔ همکاری ذهنی وغیره بروی کار آمده بود چنانچه وزارت معارف بان بی علاقه نمانده اجراآت آنرا تعقیب مینمود ورا پور های مطلوب را در خصوص خط سیر معارف افغانستان بان ارسال نموده است .

همین بود که مجادله های بین المللی روی کار آمد وبجنگ عمومی دوم منجر شد مانع فعالیتهای زمینه های دیگر گردید - ولی حینیکه جنگ مذ کورروبه اختتام میگذاشت مسئلهٔ

تفاهم بین المللی ونهادن تهداب متین صلح دائمی در بین ملل ازرهگذر عرفانی و غیره افکار متفکرین وسیاسیون عالم را - بخود جلب نموده به فکر تشکیل یك موسسهٔ علمی تهذیبی وتربیوی بین المللی افتادند و موسسه مذ کور را به یونسکو تسمیه کردند کلمهٔ مذکور مخفف عبارت انگلیسی (موسسهٔ تربیوی عمومی وتهذیبی ملل متحده) میباشد .

طرح این موسسه ابتداء درماه نومبر ۱۹۴۵ در لندن ریخته شد وتشکیل آن از طرف نماینده های ملل متحده درلندن به امضاء رسید - این موسسه در سال ۱۹۴۶ و ضمیت اساسی رابخود اتخاذ نموده درپاریس متمکن گردید - یونسکو بالاخره بحیث نمایندگی مخصوص یونو شناخته شد و اکثر ممالك که عضویت یونو را دارند در آن شامل شده اند افغانستان که یك عضو یونو بوده وسیاست صلح اندیشی را درپیش دارد تاسیس این موسسه را به نظر تقدیر نگریسته حاضر است تا مطابق پرنسیپ های صلح پروری ومفاهمهٔ بین المللی اطفال خورد را تربیه کنند این بود که وزارت معارف پیشنهادی بمجلس عالی وزراء تقدیم وراجع به کیفیت موسسهٔ مذکور راپور مفصلی ترتیب وبه معرض مطالعهٔ اعضای مجلس محترم گذاشت . درنتیجه مجلس مذکور بشمول افغانستان اظهار موافقه نموده فرمانی ازحضور والاحضرت صدر اعظم عنوانی وزارت معارف صادر گردید تا درخصوص شمول به موسسهٔ مذکور اقدامات شود .

شاغلی کفیل معارف به اساس اوامر والا حضرت مکتوبی عنوانی پروفیسر هکسلی مدیر عمومی یونسکو ارسال و بنام افغانستان خواهش نمود تا افغانستان رابه عضویت این موسسه بپذیرند - دراثر این درخواست پر و فیسر هکسلی تلگرام موافقت و تشکر فرستاد و شرائط شمول رابا فیس و غیره ابلاغ نمود وزارت معارف شرائط مذکور را قبول نموده به نمایندهٔ افغانستان درلندن تلگرام فرستاد تا (بوزارت خارجهٔ انگلستان) رفته تشکیل یونسکو را بنام افغانستان امضاء نماید . بدین شکل افغانستان شامل یونسکو گردید اگرچه ادارهٔ مرکزی یونسکو درپاریس است ولی همه ساله کنفرانسهای عمومی در ممالك مختلفهٔ عضو دائرمیگردد و نمایندگان ممالك عضو در آن اشتراك مینمایند . کنفرانس گذشته درمکسیکو دائر شد - کنفرانس آینده درماه اکتوبر ۱۹۴۸ در بیروت انعقاد میبابد ونمایندگان افغانی در آن شرکت خواهد ورزید . در ذیل ترجمه مکتوب کفیل وزارت معارف عنوان مدیر عمومی یونسکو وجوابیه تلگرامی مدیر عمومی یونسکو عنوان کفیل معارف نشر می یابد :

❀ ❀ ❀

ترجمه مکتوبی شاغلی کفیل معارف عنوانی مدیر عمومی یونسکو در پاریس .

آقای مدیر عمومی !

ذریعهٔ این مکتوب بنام افغانستان درخواست شمول رابه موسسهٔ تربیوی علمی و تهذیبی ملل متحده تقدیم مینمایم لطفاً مملکت مرابه عضویت موسسهٔ خود بپذیرید وتمام قواعد ونظامات

ودیگر ماخذ را راجع به حقوق و وظائف اعضاء و بالخاصه سهم افغانستان در بودجه و غیره مصارف یونسکو برایم ارسال دارید (با تذکرات ماقبلی) کفیل معارف افغانستان .

ترجمهٔ تلگرام داکتر هکسلی مدیر عمومی یونسکو عنوانی شاغلی کفیل معارف

جلالتمآب نجیب الله خان کفیل معارف !
مکتوب ۱٤ فروری شما راجع به درخواست افغانستان به شمول یونسکو رسید و مرا مفتخر گردانید بسیارخوش آمدید میگویم این تصمیم درآینده همکاری طرفین وسهم گرفتن افغانستان رادر کنفرانس عمومی آینده دربیروت ایجاب میکند : اصول - شمول - اول نمایندهٔ افغانی درلندن بوزارت خارجه تشکیل یونسکو رابنام افغانستان امضاء کند . ۲ - حکومت افغانستان تشکیل راقبول کند . - ۳ نمایندهٔ افغانی صورت قبولی رابه وزارت خارجهٔ انگلستان تقدیم کند سهمیهٔ افغانستان در بودجه وپول احتیاطی ۱۹٤۸ باساس فی صدی مقررهٔ یونویپنج فیصد تعیین شده که تخمیناً به ۳۸۲۵ دالربودجه ویك هزار دالر پول احتیاطی بالغ میشود مکتوب ماخذ متعاقباً میرسد . (هکسلی)

ریاست پوهنتون

قبل ازینکه اجراآت هر پوهنحی علیحده تاً تشریح داده شود مناسب دیده میشود تادرین جا مقدم برهمه قسمتی ازبیانیهٔ ع ج کفیل صاحب صحیه راکه اوشان در اخیر دورهٔ ریاست خود درپوهنتون بحضور سپه سالار غازی صدراعظم صاحب هنگام توزیع د پلوم ها وجوایز ایراد فرموده بودند درج نمائیم . زیرا بیانیه شان از رهگذر اینکه در زمینهٔ اجراآت سال اخیره پوهنتون نوشته شده ومهمات آن رابطور مختصر در بر میگیرد بطور مقدمه انتخاب کرده آن را درذیل بمطالعهٔ خوانندگان محترم عرضه میداریم :

در طول سال گذشته وزارت معارف و ریاست پوهنتون با همکاری روسا واستادان فاکولته های مربوطه توانست درانکشاف شعب بعضی از فاکولته های خود موفق گردد امر تکامل مزید شعبات فعلی وایجاد شعب ضروریه دیگر از قبیل فاکولته دوا سازی (که درنظر است درهمین تازگی ها تاسیس گردد) مربوط به موجودیت سامان کافی و مراکز و عمارات مناسب برای پونیورسته میباشد . فعلاً پوهنتون وفاکولته های مربوط آن از رهگذر عمارات دچار مشکلات زیادی بوده وهرگاه چنین دوام نماید نه خواهد توانست مرام تربیوی را که این چنین موسسات عالی درنظر دارد تکمیل نماید. تعمیر عمارات مخصوص برای هرفاکولته

که حاوی آزمایشگاها آموزش گاها وغیره بوده احداث کتابخانه بزرگ عمومی پوهنتون مراکز اجتماعی وسپورتی از قبیل مسجد، صالون های کنفرانس، تیاتر، لیلیه ها وبالاخره ستودیم جمانیزم درقطار ضروریات اولیه پوهنتون شناخته میشود. در حقیقت موسسه ئیکه فاقد این مسائل باشد جنبهٔ تربیوی آن عاطل وراکد مانده ونمی تواند غایه و نصب العین حقیقی خود را که عبارت از تربیه مردان دانشمند و خدمتگاران صحیح برای جامعه باشد عملی گرداند. وتنها در اثر تکمیل ضروریات فوق فاکولته های موجوده بسویهٔ بلندتری ترفیع و فاکولته های جدید افتتاح شده میتوانند. با آنهم فاکولته طب در پایان پانزدهمین سال افتتاح خویش بقدر توان خود برای جامعه خدمات بس شایانی نموده چنانچه در سالهای گذشته منسوبین ودکتوران جوان فراغت یافتهٔ فاکولته طب برعلیه امراض ساری مدهشی مانند کولرا به مجادله برامده ودر اثر تربیه صحیح وکامفیکه ازاساتذهٔ دانشمند ووزارت معارف حاصل نموده بودند و بیاری خداوند درعرصهٔ قلیلی برفیع آن موفق گردیدند.

در سال گذشته به ملاحظه رسید که مملکت اسلامی وبرادرما مصر باوجود کمک های متعدد ممالک متمدنهٔ همسایه ونزدیک شان وباوصف موجودیت تعداد زیاد دکتوران و پروفیسران لایق مصری وخارجی پس از تقریباً دوماه مجادلهٔ شدید ودادن تلفات هنگفت مالی وجانی توانستند جلوه این مرض تباه کن را بگیرند در مملکت عزیز ما همینکه آوازی ازشیوع این مرض بگوش اولیای امور صحیه میرسد دکتوران جوان وتربیه شده این فاکولته بدون درنگ وبایکجهان فداکاری برای مجادله حاضر شده ودر زمان قلیلی جلو آن را گرفته وموفقیت کامل حاصل نموده اند. لذا لازم است همیشه فاکولته ها وشفاخانه های خود را زیاده مورد استفاده جوانان وطن قرار داده ووسائل مزیدی را بدسترس شان بگذاریم ونیز فاکولته‌ها ووسائل آنهارا وقف ممارسه وتمرین طلاب خویش نمائیم لله الحمد سویه فاکولتهٔ طب در اثر توجه وجدیت مخصوص وزارت معارف در سالیان گذشته بلند و بطور قطع اطمینان بخش بوده چنانچه این امر دراثر فعالیت های دکتور ها چه در زمینه پرکتس ومجادله وچه درساحهٔ تطبیق وتدریس هویداست وامروز دکتورانیکه از فاکولته فارغ گردیده اند درتدریس وتربیهٔ دکتوران آینده ما مشغول اند وبا افتخار عرض میکنم که علی العموم سویه شان کمتر از مدارج تعلیمی دکتوران اجنبی نیست.

ازعرصه تقریبا یکنیم سال بهاین طرف ارباب صلاحیت وزارت جلیله معارف برای پیشرفت وتکامل فاکولتهٔ موصوف پلان های جامع تری طرح وبودجه نسبتا بزرگی را ازحضور حکومت بهی خواه ما منظوری حاصل نمودتابدین وسیله بتوانند ازیکطرف بطور عمومی سویه تعلیمی را

دراثر بدست آوردن پروفیسران لایق بلند بردهٔ آزمایشگاها ودارالتجربه هارا انکشاف بخشند
وازطرف دیگر طرز کار وامور اجرائیهٔ فاکولته وشفاخانه های ملحقه آنرا بطرز واسلوب
جدیدی بنانهند تادر نتیجه عملی ساختن دوعامل فوق د کتوران لایق وبهتری بازآیند چنانچه
اصلاحات وکارهائیکه درظرف یکسال گذشته ازطرف استادان موجود صورت گرفته تغیرات
محسوس وقابل قدری را آشکارا میگرداند.

ازطرف دیگر فاکولته سیانس پوهنتون ستهٔ که تقریباً تماماً ذریعه دکتوران سیانس افغان
اداره وتدریس میشود لله الحمد مراحل ابتدائی خودرا طی نموده وقدم به مراحل تکامل خویش
گذاریده چنانچه دربن سال هیئت اداری وتعلیمی آن بامشورهٔ همدیگر ازیکطرف بطرح پلان
نوینی برای سهولت آن اداره اقدام جدی نموده اند وازطرف دیگر دراثر تعمین و تنظیم
کرسی های تدریس سابق وشمول کرسی ها ودیپار تمنت های جدید به بلند بردن سویه تعلیمی
شاگردان وتاسیس آزمایشگاه تتبع وتجسس علمی همت گماشتند . باکمال افتخار عرض نموده
می توانم که امروز لابراتوارها ودارالتجربه های شعب مختلف آن مانند فزیك کیمیا بیولوژی
وژیو لوژی حتی المقدور مرتب وممکن بوده وبا آزمایشگاه های پوهنتون های جوان دنیا
همسری می نماید .

درطول سال گذشته شعبهٔ بیولوجی وفزیك فاکولته هیئت هائیرا بغرض تحقیقات بیولوژیك
وفزیك به نقاط مختلف وطن عزیز فرستاده که نتائج تحقیقاتی شان نه تنها در روزنامه های
داخلی نشر گردید بلکه بزبان انگلیسی در مجله های علمی خارج نیز پخش شده و طرف
قبول وتمجید علاقه مندان ساینس واقع گردیده بدین صورت فاکولتهٔ سیانس توانست باد نیای
سیانس امروزی ازین رهگذر خدمتی نماید وخودرا درسلك فاکولته های متتبع عالم در آورده
وبا آنها معرفی .

فاکولته سیانس در ظرف پنج سال که از تاسیس آن میگذرد نه تنها در تربیه وتعلیم
شاگردان لایق وصاحب اخلاق پرداخته بلکه عدهٔ زیادی از شاگردان خود را به غرض معاونت
وهمکاری با وزارت جلیله معارف برای تدریس لیسه های مرکز وقندهار به حیث معلم فرستاده
چنانچه امروز عده زیادی از شاگردان این فاکولته در حالیکه درسهای خود را نیز تعقیب
می نمایند به تدریس کورسهای زیاد از لیسه ها نیز مشغول اند وبدین صورت حصهٔ مهم ضروریات
تعلیمات ثانوی را ازحیث معلم رفع نموده اند .

همچنین فاکولته ادبیات برای پیشبرد واصلاح پروگرام های خود درجلسه های مختلف
مجالس پروفیسران قرارهای مفید اتخاذ نموده است .

چانچه فاکولته مذکور برای این مقصد درپروگرامیکه جداً طرح نموده چندین کورس دیگری‌را دررشته های تاریخ مدنیت السنهٔ خارج وادبیات فارسی شامل نموده ودرنظر دارد تادرآتیهٔ قریب برای بردن سویهٔ این فاکولته که در کلتور وساختمان اجتماعی وشئون ملی ما رول بس مهمی را بازی خواهد نمود. شعب تاریخ وجغرافیه وباستان شناسی را نیز دردیپار تمنت های آن بیفزاید.

فاکولته حقوق ازچندین‌سال‌است که‌احتیاجات مملکت رااز ناحیهٔ حقوق اقتصادوپولتیکال ساینس تأمین نموده وهرساله جوانان لایق وفکور ازفاکولته مذکور بیرون شده دردوائر مملکتی بکارات مهم اداری مالی وحقوقی مشغول خدمت ملت‌شدند ازمطالعهٔ حقایق معلوم میشود که فاکولته حقوق ازهرحیث همه‌ساله دروسعت خود افزوده ویقین میرود که درآیندهٔ قریب به‌نقطهٔ تکامل خود خواهد رسید.

بدین‌صورت ریاست پوهنتون باهمکاری رؤسای فاضل فاکولته های مربوطه واستادان دانشمند باوصف موجودیت موانع امروزی ازقبیل نبودن و نرسیدن و سائل ضروریهٔ تعلیمی وعدم موجودیت تعداد کافی استادان درهر پوهنځی توانست به‌تعداد جوانان لایق وباتربیهٔ وطن بیفزاید.

این بود بیانیهٔ کفیل صاحب صحیه که‌در اخیر دورهٔ ریاست خود بحضور والا حضرت سپه سالار غازی موقع توزیع دیپلوم‌وجوائز به‌فارغ التحصیلان فاکولته هادرقصرصدارت‌عظمی ایراد نموده اند.

فاکولته طب

۱) تنظیم تعلیمات.

زمان تعلیم فاکولته بصورت موجوده قرار ذیل است:

یک‌سال بقسم مدخل که آنرا پ ث ب می نامند که این‌طلاب اساساً متعلق به‌فاکولته ساینس هستند. پنج سال‌دیگر که صنوف فاکولته گفته می شود می باشد.

بعداز اتمام صنف پنج ویک امتحان مخصوص که‌آنرا امتحان کلینیک می نامند دیپلوم داکتری داده میشود.

این امتحان چهار حصه دارد. کلینیک داخله. کلینیک جراحی. کلینیک نسائی وولادی. ولابورا تور مخصوص کلینیک ها.

دراخیرسال ۱۳۲۶ طلاب که مشغول دروس گردیده‌اند قرار ذیل است:

صنف اول ۱۴ نفر

صنف ۲	۵ نفر
» ۳	۲ »
» ٤	۱۱ »
» ٥	۱۲ »

علاوتاً درفاکولته طب ۲۳ نفرمعاون های داکتر برای ۲ سال ستاژ می‌نمایند که بعداز ختم‌ستاژ اگردر امتحان کامیاب می‌شوند برایشان دیپلوم داکتری داده خواهد شد .
برعلاوه درلابورا تورهای فاکولته ۱۸ نفر طلاب طبی عملیات می نمایند تا تکنیک مخصوص شعبهٔ خودرا که بکترو لوژی - پره زی تولوژی، هستولوژی - الکتروردیولوژی و حفظ صحه باشد می آموزند .
وهم ۱۲ نفردواسازان‌ستاژیر برای گرفتن دیپلوم در فاکولته کار می نمایند .
(۲) تعمیرات فاکولته طب درجریان سال ۱۳۲٦ کارات تعمیر وترمیم مهم برای ترمیم لابورا تورها - صنوف درسی طلاب کتابخانه وترمیم عمومی اجراشده -
آب جاری - لین های برق درتمام فاکولته نصب شد .
کتابهای زیاد درفرانسه - انگلستان - امریکا - ودیگر مما لك فرمایش داده شده که یك حصه رسیده ومابقی درشرف ورود می‌باشد -
فاکولته طب قریباً ۵۰ مجله های مختلف طبی ازممالك خارجه دریافت می دارد .
(۳) اصلا حات شرا یط بستری شدن مریضان،
(۱) کاراتیکه بموقع اجراگذاشته شده،
در سنه ۱۳۲٦ کوشش زیاد در اصلاح شرایط بستری شدن مر یضان بعمل آ مده وهم درداخل شفاخانه ها کارات ترمیم مثل رنگ دادن اطاق ها-ترمیم ورنگ دادن اطاق های عملیات وتنظیم آنها تا بصورت بهتر کار کرده بتوانند -
خصوصاً در ۱۳۲٦ یك پروگرام برای وسعت وزیادتی اطاقها واصلا حات آنهادرنظر گرفته شده که جریان آن قرار ذیل است .
(۱) علی آباد.
(آ) ساختمان یك سر ویس عصری جرا حی وگوش و گلون وچشم در موضع که قبلاً اطاقهای خواب طلاب بوده ومتروك گردیده -
(۲) تبدیل شفا خانه مجانین به شفاخانه کوچك‌امراض ساری
(۳) درمنزل اول شفاخانه مرکزی یك سرویس عصبی‌ویك سرویس جلدی قائم می گردد-

(٤) درشفاخانه مرکزی یك سرویس رد یولوژی عوض لابراتوار موجوده ساخته می شو د .
(٥) ساختمان یك سرویس مجانین جدید یك سمت شفاخانه موجود مجانین درنظر است .
(ب) شفا خانه مستورات :
ساختمان تعمیر جدید برای جراحی ونسائی
(ج) کار تعمیر معاینه خانه جدید سرعت داده شده تادرآنجا مریضان موقتاً بستری شد ه وشفاخانهٔ علی آباد برای مریضان مهم مخصوص باشد .
تمام کارات فوق به مصرف ٦٠٠٠٠٠ افغانی بالغ می گرد د .
(ب) فرمایشات درخارج .
ازتعمیرات فوق البته استفاده مطلوب گرفته نخواهد شد اگر آنها را به سامان ولوازم عصری مجهز نسازیم .

لذابدان نسبت مبلغ ٢٥٠٠٠٠٠ افغانی برای لوازم فوق بخارج فرمایش داد ه شد ، که تقسیمات آنرا ذیلاً مینگاریم .

سامان و لوازم فرمایشی ما یك حصه دارد و حصهٔ بزرگ آن بنسبت خرابی مواصلات بتدریج میرسد شاید در ١٣٢٧ حصه زیاد واصل گردد و آنها در مختلف شفاخانه ها بکار خواهند افتاد .
(٤) معلومات احصائی بالای شفاخانه ها .

بطور عموم فعالیت زیادی درتمام شفاخانه ها به ملاحظه میرسد این فعالیت از یکطرف به نسبت افزونی داکترها وازطرف دیگر تسهیلات بودجه وی میباشد که این تسهیلات پولی مارا اجازه داده تایك تعداد زیاد مریضان بستری نمائیم وهم بصورت بهتری معالجه میشوند.
اعداد ذیل یك نظریهٔ عمومی درفعالیت ١٣٢٦ شفاخانه ها میدهد .

احصائیه :

(١) معاینه خانه مرکزی	١٣٢٥	١٣٢٦	تفاوت
عدد عمومی معاینه	٥٥١٧٦	٨٥٠٨٦	+ ٥٤ فیصد
معاینه اکسیریز وتداوی برقی	٩٥٣	٢٧٤٩	+ ١٩٠ »
(٢) شفاخانه های علی آباد :			
اعدادروزهای بستری بودن مریضان	٩٦٦٥٣	١٣٣٤٤٨	+ ٣٨ فیصد

(۳) شفاخانه مستورات :

دواهای بستری بودن مریضه ها ۲۳۸۸۳ ۳۲٤۸٤ + ۳٦ فیصد

تقسیمات سامان و ادویه که به خارج فرمایش شده بقیمت ٤۸۵۳۲ پوند ستر لنگ = ۱۲۵۵۰۰۰۰ افغانی بطور مجمل ذیلاً منقسم گردیده :

(الف) سامان داکتری وجراحی .

سامان (میز عملیات ـ ظروف وغیره)	۱۱۰۰۰۰ افغانی
٤۰۰ بستر و بستره و میزخواب وغیره	» ۲٤۰۰۰۰
سامان تعقیم	» ۷۵۰۰۰
» جراحی	» ۱٦۰۰۰۰
» برقی طبی	» ٦۰۰۰۰
» (مرتل والکترو کردیوگراف)	» ۱۳۵۰۰۰
» رابری (دست کش وغیره)	۲۱۵۰۰
» لوازم چشم گوش وگلون	» ۲۸۰۰۰
سامان تصفیهٔ هوا و سامان زد عفونت وسامان تنویر برقی جراحی	» ۱۰۰۰۰۰
لوازم شیشه ئی و بلوری	» ۸۰۰۰۰
	» ۱۰۰۹۵۰۰

(ب) مواد و سامان لابوراتور

مکروسکوب ، سانتری فوژ ، اتوف ، شیشه باب لابوراتور

ادویه کیمیاوی وغیره ۳۰۰۰۰۰ افغانی

(ج) سامان اکسریز

٤ پایه ماشین اکسریز ولوازم ضروری آن » ٤٦۰۰۰۰

(د) ادویه و سامان دوا سازی » ۵۰۰۰۰۰

(ه) کتاب ، مجله ، لوازم تدریسی » ۲۰۰۰۰۰

(و) لوازم مختلفه تعمیر مثل پمپه برقی ماشین تشت کالا وغیره » ٦۰۰۰۰

پوهنځی حقوق

این موسسه از بدو تاسیس که در سنه ۱۳۱۷ صورت پذیر گردیده تاامروز برای تهیه مامورین لایق درشقوق اداری ومالی بذل مجاهدت نموده وهمه ساله اشخاص لایقی برای خدمت جامعه تربیه وعوض استفاده گذاشته است. فاکولتهٔ حقوق اخیراً در ۲۲ جدی ۱۳۲۶ پنجمین دورهٔ فارغ التحصیلان خودرا که ازشقوق جداگانه اقتصادی واداری فارغ شده اند بمملکت تقدیم نموده .

طوریکه در تعلیماتنامهٔ پوهنځی حقوق قیدشده است متعلمین تاصنف سوم بعضاً مبین مختلفه اجتماعی وحقوق را مشترکا مطالعه می نمایند ولی همینکه بسال چهارم قدم گذاشتند دورهٔ تحصیلی شروع شد متعلمین بسه دسته تقسیم ویکی ازشقوق اقتصادی واداری ودیپلوماسی را تحصیل می نمایند درین سال وسال های گذشته بنابر نبودن طلاب بتعداد کافی ودر نظر گرفتن احتیاجات فوری مملکت شق سوم تاسیس نشده وطلاب موجودهٔ فاکولته بدوشق اول ودوم توزیع گردیده اند ولی درصورتیکه طلاب بقدر کافی دستیاب شود البته شق سوم هم بازخواهد گردید ولی فعلا وزارت خارجه ازاشخاصیکه ازدوشعبات فوق فارغ شده هم استفاده می نماید . چنانچه فارغ التحصیلان آن بالغ به دوازده نفر میشود سه سه نفر بین وزارت های خارجه ـ معارف ـ مالیه اقتصاد تقسیم شده اند.

بعضی از فارغ التحصیلان فاکولته بعداز گذشتاندن یکدورهٔ تجربهٔ اداری ازطرف وزارت معارف ووزارت مربوطه جهت تحصیل عالی تری بخارج اعزام شده اند .

فاکولتهٔ حقوق که قبل درین یك قسمت عمارت لیسه حبیبیه رااشغال کرده بودبنابر عدم جای برای هردو موسسه زیادت طلاب درهردوجا ازعمارات مذکور به نوی کابل نقل نمود و عمارت سابق متعلق فاکولته طبی را باعمارت ملحقهٔ آن اشغال کرد.

مجلس معلمین فاکولتهٔ حقوق درین سال راجع به ترجمهٔ بعضی آثار حقوقی بفارسی ذریعهٔ متخصصین تصویب نموده اند واین رانیز تعین کرده اند راجع باصول امتحانات ومساعی شخصی طلاب نیز تصمیمات جدید اتخاذ کرده اند تاباعث فعالیت شخصی طلاب گردد .

درین سال دوپروفیسور جدید ازمصر وآلمان استخدام گردیده بالای وظیفهٔ خودوارد شده وبکار آغاز کرده اند . آقای داکتر غلام فاروق خان که از فارغ التحصیلان طلاب افغانی در فرانسه میباشند بحیث معلم ومعاون رئیس بفاکولتهٔ حقوق مقرر گردیده اند آقای عبدالرسول خان سابق مدیر معارف ولایت مزارشریف بحیث معاون اداری در فاکولتهٔ حقوق عز تقرر حاصل کرده اند .

پوهنځی علوم

سال ۱۳۲۶ که سال پنجم این موسس علمی جوان و جدید التاسیس دورهٔ فرخندهٔ اعلیحضرت المتوکل علی الله شاه معارف پرور افغانستان بوده و درین سال هم مانند سال‌های گذشته این موسسهٔ کوچك ولی مهم مانند سائر شعبات علمی مملکت درهر راه و شعب مربوطهٔ خویش انکشاف بارزی کرده که ازهر حیث امید بخش واطمینان ده بودهٔ امید قوی میرود که از ثمرهٔ این موسسهٔ علمی دولت وملت طور کافی بهرمند ومستفید شود .

دراواخر سال ۱۳۲۶ دومین دسته فارغ التحصیلان این موسسه در لیسه های مختلف مملکت درامور تدریسی واداری شروع بکار کرده وفارغ التحصیلان سال ۱۳۲۵ آن نیز به وظایف خویش ادامه داده وازهر حیث ونقاط رضائیت شعبات مربوطه راحاصل کرده اند این موسسه علمی علاوه برینکه ازسال ۱۳۲۵ و ۱۳۲۶ یکدسته فارغ التحصیلان لایق وبامعلومات تربیه نموده طلاب صنوف دیگر آن نیزدر همکاری باوزارت جلیلهٔ معارف سهم بزرگی گرفته ومخصوصا ازبدو تاسیس این موسسهٔ علمی که توام باجنگ جهان سوز بین المللی دوم بوده ولیسه های مرکزی از رهگذر مشکلات مستخدمین خارجی و کمبود معلمین داخلی دچار مشکلات بودند تمام معانی طلاب صنوف مختلفهٔ این موسسه چه در لیسه ها وچه در مکاتب مملکی مرکز همکاری قابل وصفی نموده و بیشتر درسال ۱۳۲۶ ازیکطرف به تحصیلات عالی خویش ادامه داده وازطرف دیگر در اوقات فراغت خود درصنوف مختلفهٔ لیسه ها تدریس نموده وبه این ترتیب در رفع مشکلات موسسات عرفانی دیگر ازسعی وزحمت خودداری نکرده ومورد تقدیر ورضائیت شعبات مربوطه و مقامات ذی صلاحیت واقع شده اند .

این موسسه به توجهات حکومت بهی خواه افغانستان درسال ۱۳۲۶ موفق شده تا شعبات علمی خود را منکشف وحوائج دروس نظری وعلمی شعبات خویش را برای ازدیاد و کسب تحصیلات عالی جوانان دورهٔ بکلوریای لیسه های مملکت چه ازداخل وچه ازخارج باوصف مشکلات عدیده تااندازهٔ تهیه وآماده کرده است که توسعه وانکشاف شعبات علمی این موسسهٔ عالی عرفانی قابل دقت و ملاحظه میباشد .

این فاکولته گرچه ازبدو تاسیس خویش دارای شعبات کیمیا، بیولوژی، فزیك، کتابخانه وموزیم جیولوجی بوده وهمه ساله نظر به زحمت کشی منسوبین آن وتوجهات حکومت متبوعه توسعه یافته ولی مخصوصا درسال ۱۳۲۶ انکشاف بارزی در آنها رخ داده است .

لابراتوار کیمیا علاوه برینکه یک مقدار سامان و مواد کافی برای ازدیاد معلومات طلاب در تحو یلخانه های آن موجود بود یك مقدار سامان و مواد دیگر ازهند خریداری شده هم وقتاً فوقتاً احتیاجات آنی و فوری آن ذریعهٔ دیپوی عمومی رفع گردیده و تمام طلاب شعبهٔ بیولوژی و کیمیای فاکولتهٔ سیانس درقسمت دروس تطبیقی مهارت خوبی پیدا کرده و حسب مطلوب تطبیقاتهای لازمه را انجام داده اند .

علاوه برینکه طلاب منسوبه این فاکولته ازلابراتوار های آن استفاده خوبی کرده اند فاکولته سیانس برای کمك وهمکاری دوائر مختلفه مرکز از قبیل وزارت اقتصاد ملی ، زراعت معدن ، گمرك کابل ، شرکت پطرول وغیره یك لابراتوار کوچك جدیداً احداث کرده گرچه فاکولته سیانس از بدو تاسیس خویش هم درهمکاری دوائر موصوفه دریغ نکرده وباوجود نداشتن مستخدمین کافی مواد ارسالی دوائر موصوف راتحلیل و تجزیه میکرد لیکن در سال ۱۳۲۶ چون احتیاجات بعضی از شعبات (گمرك کابل شرکت پطرول) بیشتر حس گردید پس مخصوصاً یك لابراتوار جدید و عصری ترتیب و تنظیم نموده و از استادان کیمیای پوهنحی استفاده کرده و مواد مورد اشتباه شعبات مذکور را تحت دقت قرار داده وتسهیلات بزرگی مخصوصاً درتعین جنس اجناس واموال وارده فراهم آورده ودر نظراست که درسال آینده این شعبه هم توسعه بیابد . و برای انکشاف این لابراتوار که بنام لابراتوار تجزیه فاکولته سیانس یاد میشود پروژهٔ دیگری روی دست بوده تهیه یکمقدار سامان و مواد لازمه آنرا وزارت اقتصاد ملی متعهد گردیده تا ازخارج وارد نماید . و ازطرف دیگر فاکولته سیانس در نظر دارد که بعضی از طلاب خود را درین راه تربیه نماید که ازمشکلات موجوده شعبات مربوطه وزارت اقتصادملی کاسته ویکی دونفر رابرای کیمیای صنعتی ذریعه استادان لایق تربیه کرده و درموسسات گمرکی مقرر نماید تا ازیکطرف مشکلات وزارت اقتصاد ملی رفع وازطرف دیگر رفاهیت تجار را فراهم سازد .

لابراتوار بیولوژی . - این شعبه هم مانند شعبات دیگر وجود داشته و تا اندازهٔ برای تطبیقات طلاب آماده بوده ولی در سال ۱۳۲۶ باین لابراتوار هم توسعه داده شده و بعضی احتیاجات آن ازداخل تکمیل گردیده وقسماً سامان ومواد کارآمد آنرا از کمپنی های هندی خریداری کرده تاطلاب مربوطه آن خوبتر مستفید گردند . علاوه بر تطبیقات طلاب منسوبین آن انواع گندم های افغانستان رامورد مطالعه قرار داده ودربهتر ساختن جنسیت گندم اقدام کرده ونظر به بعضی معاذیر مطالعات این شعبه به پایه اکمال نرسیده امید میرود که سرازسال آینده این قبیل تحقیقات وتجسسات علمی خود راتحت پلان ها و پروژه های اساسی و صحیح

شروع و اگر خدا بخواهد نتائج مفیدی بدست بیاید . – این شعبه نظر بدرخواست وخواهش بعضی موسسات علمی خارجی مهاجرت بعضی از پرنده هارامورد مطالعه قرار داده چنانچه در همین سال یك هیئت ازاستادان ویکتعداد از طلاب در آب ایستادهٔ مقر برای مطالعه مهاجرت نوعی از پرنده ها بدانصوب حرکت و کیفیت مهاجرت وتخم گذاری آنرا مطالعه وتدقیق کرده چنانچه چگونگی آن چه درجراید داخلی وچه درمجلات علمی خارجی نشر گردیده که این قبیل مطالعات ازهرحیث بحال این موسسه وموسسات علمی مفید ثابت خواهد شد . – وبرای این منظور پروژهٔ مکملی ترتیب گردیده تا درسال آینده دامنهٔ این قبیل تحقیقات وسعت داده شود وهیئت استادان وطلاب را وقتا فوقتا درهر گوشه و کنار مملکت اعزام دارند تا ازیکطرف در معلومات طلاب افزایش وازطرف دیگر تحقیقات علمی که شایستهٔ یك موسسه عرفانی است بعمل آید .

لابراتوار فزیك این لابراتوار گرچه درین دوسال بصورت اساسی وعصری تنظیم وترتیب شده بود لیکن درجریان سال ۱۳۲۶ بوسیله استادان داخلی وخارجی مرتب ومنظم تر گردیده وفعلاً یك مقدار کافی طلاب را برای تطبیقات عملی پذیرفته میتواند و درآینده امید میرود که نتائج خوبتر و بهتری حاصل شود .

موزیم جیولوجی . – قبلا در موزیم جیولوجی فاکولته سیانس یك تعداد از انواع احجار ومعدنیات خارجی برای استفادهٔ منسوبین آن موجود بوده نظر به بعضی مشکلات کلکسیونهای دیگر از خارج تولید نشده ولی درنظر است تایکتعداد از کلکسیونهای خارجی توريد و يك مقدار در اثنای تطبیقات طلاب بالای اراضی گرد آورده شود تاموزیم مذکور وسعت یافته ودروس نظری طلاب راتقویه کرده بتواند وبرای این منظور یك اندازه پول پیشنهاد ومنظوری آن حاصل گردیده تا اگر خدا بخواهد درموقع مساعد طلاب رابه نقاط دوردست مملکت طور تطبیقات بالای اراضی اعزام کنند تا ازیك طرف معلومات طلاب وسعت یافته وازجانب دیگر موزیم مذکور طور اساسی انکشاف یابد .

کتابخانه . – درسال ۱۳۲۶ شعبات مربوطه راجع به تهیهٔ کتب برای استفادهٔ استادان وطلاب اقدامات جدی کرده وبا وصف مشکلات زیاد یکتعداد کتب مختلفه بالسنهٔ انگلیسی و فرانسوی قسما از خارج توريد وقسما از داخل از کتابخانه های شخصی خریداری کرده وفعلا کتابخانهٔ فاکولته سائینس ازهرحیث قابل استفاده بوده ورفع احتیاجات طلاب را می نماید وعلاوه بران ذریعهٔ نمایندههای افغانی مقیم ممالك خارجی باکثر مجلات وجرائد علمی مشترك وهفته وار ذریعهٔ پسته وارد گردیده ومورد استفادهٔ استادان وطلاب قرار میگیرد که بدین وسیله درراه ازدیاد معلومات علمی منسوبین آن

قدمی بزرگی گذاشته شده است. کتابخانهٔ فاکولتهٔ سیاینس باداشتن کتب موجودهٔ خود مانند کتابخانه های دیگر مرتب ومنظم گردیده است.

استادان:— درسال ۱۳۲۶ نظر به اقدامات جدی ریاست پوهنتون چند نفر استاد دیگر برای تدریس مضمون کیمیا استخدام شده قسماً شامل وظیفه شده اند وبعضا در سال آیندهٔ تعلیمی مصروف کار خواهد شد وباین ترتیب مشکلات کمبود استادان شعبهٔ کیمیا رفع گشته ویك قدم دیگری درپیشرفت وبلند بردن سویهٔ تعلیمی موسسه برداشته شده است.

سامان وموادعلوم:— درین سال یکتعداد کافی سامان ومواد کیمیاوی فزیکی وبیولوژی از کمپنی های هندی خریداری گردیده که قسماً از سامان ومواد مذکور وارد وقسماً وصول سامان مذکور به تعویق افتید بگرا کنون چون مشکلات رفع گردیده سامان ومواد مذکور عنقریب وارد خواهد گشت فاکولتهٔ ساینس علاوه بر بن طلاب منسوبهٔ خود را تحت تربیه وارشاد استادان لایق قرار داده یکدسته از طلاب دیگری را که به دروس پی سی بی داخل اند تحت تربیه گرفته تا معلومات عمومی علوم را درسال اول آموخته ودر اخیر سال موفق تصدیق نامه پی سی بی گردیده اند که بعد به فاکولتهٔ طبی معرفی ودروس طب را در آنجا ادامه بدهند.

همچنین وزارت جلیله حربیه هم همه ساله یکتعداد از فارغ التحصیلان دحربی ښوونځی را باین موسسه معرفی می کنند تا تحصیلات عالی خود را درین جا تکمیل کنند که تعداد این طلاب در سال ۲۶ نسبت به سال های دیگر زیادتر بوده مانند طلاب دیگر فاکولته ساینس به تعلیمات عالی مصروف می باشند.

درسال ۱۳۲۶ ریاست فاکولتهٔ ساینس بفراهم آوردن تسهیلات برای طلاب واستادان وبلند بردن سویهٔ تعلیمی این موسسهٔ علمی دراصول تدریس فاکولته تعدیلی در نظر داشته پلان وپروژه ترتیب وتحت هدایات ودقت متخصصین واستادان قرارداده اصول تدریس فاکولته را بصورت کورسهای آزاد وحصول تصدیق نامه ها تعدیل نموده تا باین ترتیب اگر خدا بخواهد نتائج مثبت تر ومفیدتری بدست آورده شود که این اصول تدریس سر از سال تعلیمی تحت اجرا گذاشته خواهد شد کورس های مذکور عبارت از لیسانس های ذیل می باشد:

(۱) لیسانس (ریاضی وفزیك) — ریاضیات عمومی - حساب تفاضلی وتمامی - میخانیك استدلالی فزیك عمومی

(۲) (فزیك وکیمیا) — ریاضیات عمومی - فزیك عمومی — کیمیای عمومی فزیك اتم وکیمیای فزیکی.

(۳) (کیمیا وبیولوژی) — کیمیای عمومی — (نباتات - حیوانات) کیمیای فزیکی وفزیولوژی

(٤) (کیمیا وجیولوجی) کیمیای عمومی - جیولوجی - کیمیای تحلیلی کیمیای صنعتی

به‌این‌ترتیب طلاب درهرسال یك ویادوکورس یك شعبهٔ مخصوص که اورا برای تدریس اقلاً دومضمون آماده‌میسازد تحصیل کرده وتصدیق نامه حاصل‌می‌نماید وبعدازحصول اقلاً چهار تصدیق ومرورسه‌یاچهارسال موفق‌به‌اخذ دیپلوم لیسانس‌می‌گردد. به این‌ترتیب فارغ‌التحصیلان آیندهٔ فاکولتهٔ سیانس در آینده برای تدریس لیسه ها ومکاتب مسلکی عموماً در دو مضمون حاکمیت وتخصص داشته‌وازعهدهٔ‌تدریس‌دومضمون به‌سهولت‌بدرشده توانسته ووزارت‌جلیلهٔ معارف ازاحتیاج این‌قبیل معلمین لایق واستخدام معلمین‌خارجی مستغنی خواهدشد .

پوهنځی ادبیات:

اجراآت ریاست پوهنځی ادبیات در سال ۱۳۲۶ از نقطهٔ نظر جریانات تعلیمی، اداری ودسپلین طوری بوده که در تحریر چند سطر محدود نمیتوان آنرا تثبیت کرد معهذا بعضی از اجراآت سالیانهٔ ریاست این پوهنځی را بصورت اختصار در چند صفحهٔ آتی تذکر دهیم :
طبقهٔ تعلیماتنامه در سال ۱۳۲۶ مجالس ذیل از پروفیسران و استادان پوهنځی بعمل آمده :

مجلس اول بتاریخ ۱۶ حمل انعقاد یافته که در آن از سوانح شاگردان و بالخاصه شاگردانی که اعزام آنها برای تحصیلات عالی تری وبغرض تخصص بخارج لازم دیده میشد انتخاب گردیده اند قرار ذیل میباشد :

۱/ عبدالاحمد خان ولد عبدالصمد خان از صنف اول جهت تحصیل حقوق بدارالفنون طهران رفته .

۲/ محمود خان ولد محمد سعید خان ازصنف دوم‌جهت تحصیل ژورنالزم به‌فرانس رفته .

۳/ محمد خالد خان ولد دلاور خان از صنف سوم جهت تحصیل ژورنالزم بامریکاه مدنظر است .

٤/ عبدالکریم خان ولد عبدالحکیم خان ازصنف‌سوم جهت تحصیل فن مالی بامریکاه مدنظر است .

۵/ عبدالرزاق خان ولد محمد اعظم خان (ایازی) از صنف سوم جهت تحصیل فن مالی بامریکاه مدنظر است .

٦/ غلام سرور خان از صنف دوم جهت تحصیل فن مالی بامریکاه مدنظر است .

و در ضمن موضوع فوق در خصوص بعضی کتبیکه بصورت کلاسیکی یاد رسی بشاگردان توزیع گردید نیز ابراز نظر به فرمودند .

مجلس دوم بتاریخ ٦ ثور بود که در آن از پیشرفت تعلیم وسویهٔ شاگردان امتحانات سمستراول وتدوین مفردات بعضی مضامین که تازه در پروگرام داخل شده مذاکره و تصمیمات لازمه گرفته شد .

مجلس سوم ۳ جوزا نظر به بعضی ایجابات لازم دیده شد که در ساعات مضامین علم اللسان - علم اللسان مقابسوی ازدیاد کرده شود و همچنان مضمون اوستا تاریخ مدنیت افغانستان وممالك همجوار بغرض تقویهٔ فکری وتوسیع معلومات متعلمین در پروگرام دخیل باشد چه شاگردان را لازم است که از مدنیت قدیمهٔ این کشور معلومات مکفی داشته باشند بنابرآن وجه در هفتهٔ شش ساعت در سه صنف (دوم - سوم - چهارم) مضمون تاریخ مدنیت افغانستان وممالك همجوار وبصنف سوم وچهارم در هفتهٔ سه ساعت مضمون اوستا درج پروگرام مضامین پوهنځی گردید .

مجلس چهارم بتاریخ ۲۳ سرطان انعقاد ودراطراف امتحان نصف سال تعلیمی شاگردان مذاکره بعمل آمد .

مجلس پنجم ۷ میزان در بارهٔ پیشرفت تعلیمات و تکمیل مفردات پروگرامهای انعقاد گردید .

مجلس ششم : استادان پوهنځی به تاریخ ۲۲ عقرب تشکیل جلسه داده در اطراف مونوگراف‌های شاگردانیکه‌درسال ۱۳۲۷ از پوهنځی فراغت حاصل‌میدارند مذاکره نمودند .

موضوع - شرایط تحریر - وقت - لسان- معیار صفحات و کمیسیون‌تدقیق مونوگراف‌هارا تعین وبهر یك شاگردان جداگانه تشریح نمودند .

(۲) استادان وپروفیسور انیکه درپوهنځی ادبیات ایراد کنفرانس میدارند علی الاکثر بصورت افتخاری بوده ریاست پوهنځی بهتر دانست تاپروفیسران دائمی چه داخلی وچه خارجی باشند استخدام نماید چنانچه باین نظر به پرو فیسور دوماسویچ پولندی را بحیث پروفیسر فلا لوژی (علم اللسان) وتاریخ مدنیت افغانستان وممالك همجوار که مضمون مفید ودلچسپ بود وشاگردان را به مدنیت قدیم وطن آشنا میگرداند استخدام نمود متعاقباً جناب فاضل محترم صوفی عبدالحق‌خان (بیتاب) راکه ازاد بای معروف وفاضل برجسته بود وعمر زیاد را درشق تعلیم وتدریس صرف داشته وهم در ین رشته تجارب بلندی دارند بحیث استاد فنون ادبی وصرف درخواست ومقرر گردیدند هکذا جهت ایراد کانفرانس های لسان انگلیسی‌عزتمند مستر یارکرامر یکیانی را بحیث پروفیسور مضمون مذکور استخدام نمود

روبپمرفته وقتاً فوقتاً ریاست پوهنځی به ترتیب شایسته در پیشرفت وارتقاه تعلیم واستفادهٔ شاگردان مراقبت و کنترول میدارد .

(۳) امتحانات ، نتائج امتحانات شاگردان قناعت بخش بوده وفیصد صد کامیاب می باشد .

(٤) درا واخرسال ۱۳۲٦ (۱۰) حوت پو هنځی ادبیات صنف چهارم را تشکیل نمود امید است در سال ۱۳۲۷ اولین دسته شاگردان ازین پوهنځی فراغت حاصل وحائز شهادتنامه گردند .

پوهنځی ادبیات جهت مطالعهٔ استا دان و پرو فیسوران وهکذا برای شاگر دان در خود پوهنځی کتابخانه را تهیه دیده که میتوانند تماماً محصلین پوهنځی و حضرات استا دان وپرو فیسوران یومیه از کتبیکه بکتابخانه موجود می باشد استفاده نمایند کتبیکه درکتابخانه پوهنځی حاضروآماده بود بلسانهای پشتو - فارسی-عربی - انگلیسی - فرانسوی - المانی روسی - وسانسکریت می باشد علاوتاً ریاست همه ساله درنظر دارد تا از بودجهٔ خود یك اندازه پول را به خریداری کتب صرف نماید .

ب : -امور اداری واجرائیه ازطرف مامور اجرائیه وباقی منسوبین شعبهٔ مذکورمطابق مقررات دفتر داری جریان داشته وهمه روزه ازطرف رئیس پوهنځی ومعاون مراقبت کرده میشود.

د : - شاگردان پوهنځی ادبیات اعاشه شده وبرای گذار شات آنها وبرخی از شاگردان پوهنځی حقوق وسیانس عمارتی مجزا از عمارت تدریسی بنام دار الاقامه داشته شاگردان بعد ازفراغ درس باطاق های دار الاقامه رهایش دارند . سامان و لوازم دارالاقامه ازقبیل چپرکت - بستره-الماری - قاشق - پنجه - وغیره تماماً ازبودجهٔ پوهنځی تهیه دیده شده برعلاوهٔ آن مصارف طبخ - دوبی نیز از بو د جه اجرا میشود اوقات نماز - طعام - مطالعه - تفریح سپورت - صرف چای- طعام وخواب شاگردان بذریعهٔ تقسیم اوقات ها ئیکه از طرف ریاست وقتاً فوقتاً تر تیب میگردد به شاگردان حالی میگردد .

این بود مختصر تعدیلات واجرا آتیکه درسال ۱۳۲٦ بریاست پوهنځی ادبیات بعمل آمده

امور مدیریت معارف هرات :

۱ : - درسال جاری هشت باب مکتب برعلاوهٔ مکاتب سابق بحکومات وحکومتی های مربوط ولایت هرات جدیداً تاسیس گردیده.

۲ : - مکتب‌های که‌تحت تعمیر وترمیم قرار داده‌شده قرارذیل است :
اول مکتب موفق - دوم‌مکتب حبیبی - سوم‌مکتب‌انصاری.

۳ : - اسمای سابق بعضی مکتب‌ها باسم بعضی رجال تاریخی وبرجستهٔ اینولا تمدیل گردیده که اسمای سابق و جدید آنهاقرارذیل ذکر میگردد :

اول مکتب هندوان نام‌جدید سروستان نهاده شده.
دوم « سفدروان « « کاشفی « «
سوم « عزیزان « « ها تفی « «
چهارم « اول « « جبیبی « «
پنجم « دوم « « موفق « « خواجه علی بن موفق
ششم « سوم « « سیفی « «
هفتم « عزیز « « انصاری « « خواجه عبدالله انصاری
هشتم « لیسهٔاول « « لیسهٔسلطان « «لیسهٔ سلطان غیاث‌الدین غوری »
درین لیسه طلاب آن ازمکاتب مرکزی‌انتخاب‌شده‌اند.

مدرسهٔ فخر المدارس :

در سال ۱۳۱۲ در ضمن چندین مؤسسات علمی وعرفانی جدید التشکیل‌درولایت هرات‌مدرسهٔ بنام مدرسهٔ علوم عربیه تاسیس‌یافته که‌به‌اثر حمایت حکومت معارف پرور مامدرسهٔ مذکور در تربیهٔ طلاب وآموزش علوم دینی خدمت میکند ،این مدرسه دارای ۱۲ صنف و طبق پروگرام‌تعلیمی‌دارالعلوم عربیهٔ‌مرکز کابل بودوهمه ساله چندین نفر متعلمین فارغ التحصیل برای‌وظایف عالیه تدریس وتبلیغ احکام دینی خارج میگردد ، تعداد طلبهٔ که‌درین مدرسه‌در ۱۲ صنف‌شامل است۱۱۳ نفرمیباشد ، درپروگرام تدریسی‌شان‌علوم‌دینیه، ادبیات ،فارسی‌وعربی، فقه ، صرف ، نحو ، منطق،حکمت ، فلسفه ، تاریخ ، جغرافیه، حساب ، تفسیر ، حدیث شامل‌است ، درسال جاری (۱۳۲۶) هم‌مثل سالهای گذشته یك عده فارغ‌التحصیلان ازمدرسهٔ مذکور خارج گردیده و شهادت نامه گرفته‌اند.

امور ریاست مستقل زراعت

چیزیکه اولتر ازهمه ریاست مستقل زراعت بان مراجعه و زیاده‌تر توجه نموده است ترتیب پروگرام کاراست که بایستی با ساس تحقیقات و تدقیقات صحیح مرتب گردد زیرا که کامیابی هر کار پیمودن مراتب معینی را ایجاب میکند که بدون آن ممکن مشکلاتی بروی کار آید که بازما رامجبور به دوباره پیمودن مراتب مذکور نماید.

دراساس این تسلسل طبعی ریاست مستقل زراعت پروگرم خودرا بمراتب ذیل تقسیم نموده است :

سه سال اول : ـ معلومات ـ اصلاحات ـ تهیهٔ کار ـ فراهم آوری نفر .

سه سال دوم : ـ عملیات و آموختن کار .

سه سال سوم : ـ نتیجه و تطبیقات .

سه سال چهارم : ـ افزودی تولیدات بصورت انتهائی در نقاطیکه تحت‌عملیات قرار گرفته میشود در پیمودن این همه مراتب سیاست زراعتی مدعا از تقویهٔ زارعین و بلند بردن مقدار و اصلاح جنسیت محصولات و تولیدات زراعتی است که منتج به ازدیاد ثروت و پول میگردد .

ریاست زراعت درترتیب پروگرام خویش اصلاحات عمومی زراعت را بمطلوب بلند بردن تولیدات ملی که اساس تقویه و توسعهٔ اقتصادیات مملکت است مدنظر داشته مسایل آبیاری و تقویه و اصلاح زراعتی و تورید و ترویج ماشین های زراعتی و تقویهٔ بنیهٔ زارعین واعطای تقاوی و تاسیس انجا دیه های زراعتی و تورید تخم نباتات‌صنعتی و توسعه وترویج زرع آنها و تربیه و تکثیر حیوانات اهلی و مدافعهٔ امراض حیوانی و نباتی و غیره امور زراعتی را به داخل چوکات پروگرام خود آورده است .

لاکن بااینکه امسال سنه ۱۳۲۶ مخصوص فراهم آوری معلومات و تهیهٔ کار بوده است بااینهم اکتفا به آن نه ورزیده بعضی ازموضوعات فوق‌را ازروی تقاضای‌وقت و اهمیت آن تحت‌عمل نیز گرفته است و بلکه علاوه بروظائف زراعتی محولهٔ خویش بمطلوب خدمت عامه وظائف ارتزاقی و تهیه ۲۴۰۰۰ خروار غله رانیز متحمل گردیده اجراآت لازمه نموده است بالای هر کدام از موضوعات اجراشدهٔ یکساله ریاست زراعت‌طور مختصر ذیلا معلومات داده میشود :

موضوع خریداری و فراهم آوری غله :دربارهٔ تهیهٔ غله و فراهم آوری آن ـ اقداماتیکه بعمل آورده شده است مواجه بمشکلات عدیده بوده با همه ممانعاتیکه ریاست زراعت درپیش روی داشت از جنبه های مادی ومعنوی نتائج خوبی گرفته است و برای مزیدمعلومات

دربارهٔ خریداری غله که ازطرف ریاست زراعت بعمل آمده است تفصیلات ذیل داده میشود :

خریداری غله ازاقدامات جدید حکومت بوده وعلت بزرگی که آنرا بروی کار آورده است همانا وضعیت خشکی هوا است که درین چند سال اخیر نرخ غله را روی هم رفته به تمام نقاط مملکت بلند برده و محتکرین را موقع بخشیده است که از موقع سوء استفاده کنند و گندم و آرد را بقیمت گزاف بالای مردم بفروش برسانند . بلی وقتی بود که درمملکت عزیز ما خوراکه اهالی برای خودش کفایت میکرد و مساعدت آب وهوا و وفور برف و باران بر زراعت اسلامی و آبی بهطور نیکوتر بوده ضرورتی پیش‌بینی و کدام نمودن غله از طرف دولت برحسب ضرورتی محسوس نمیگردید .

لاکن خشك سالیهای متواتر چند سال اخیر از یك طرف وازدیاد نفوس و بلند رفتن سویهٔ حیاتی شهری ها و متمولین ازطرف دیگر تقاضارا در خصوص مواد ارتزاقی بلند برده باعث قلت آن گردید بقسمیکه امروز خوراکه رو به قلت است ونیز این خشکی هوا سبب بلند رفتن نرخ دیگر مواد ضروریهٔ حیاتی خصوصاً البسه گردیده که بالای مواد خوراکه اثر انداخته است حکومت که مرام غائی اش آرامی ورفاه عامه است کوشش نموده است که توسط خریداری غله از نقاط مختلف مملکت گدام های غله را فراهم نموده به این وسیله یك مقدار کافی آنرا به دسترس اشخاص ناتوان و کم استطاعه گذاشته و بطور غیر مستقیم به نرخ منحوی اثر انداخته آنرا در حدود دسترس و توان اهالی نگاه بدارد .

لاکن چون درین چند سال اخیر قیمت غله بهمه نقاط مملکت بلند بوده است این خریداری غله بقسم ریزش وقیمت معین بالای تولیدکننده اثر بد نموده آنهارا وادار ساخت که غلهٔ خود ها را پنهان کنند وبه عوض غلهٔ خودها قیمت بلند تری را مطالبه نمایند . شاید قول ما در اثبات قلت غله این که پار سال خشك سالی بدرجهٔ بود که به اکثر نقاط افغانستان مردم ازین ناحیه تکالیف زیادی را متحمل شده اند واین خشکسالی تنها منوط به افغانستان نبوده اثرات آن در تمام دول اروپا محسوس گردیده است ، حتی سویس برای حیوانات خود از کانادا کاه خریداری نموده . بااین همه ممالك اروپا نیز برای فراهم آوری غلهٔ اهالی بنا برمشکلات موضوع از حواله صرف نظر نموده اند وبه ذرایع موثر تری متشبث گردیده اند که مواد برفاه و معاونه زارعین و تقویهٔ آنهارا فراهم نموده است .

ازین جهات ریاست زراعت نیز برای رفع مشکلات واین که آینده غله ارزاقی

زیاده‌تر قابل اطمینان باشد برضد ریزش ارزاق بوده میخواهد برای فراهم‌آوری وذخیره نمودن آن از ذرایع سهل تر وبهتری کار گرفته شود .

اولاً نظریهٔ ریاست زراعت این است که برای ذخیره نمودن ارزاق از سالهای وفور وباحاصل بایست استفاده شود به این ترتیب که حکومت به‌تعمیر یک عده سیلو های بزرگ (کدام) گندم وجواری وجو وبرنج ضرور وریات مملکت را برای‌هفت سال از فسادوخرابی محفوظ‌دارد وگنجایش داشته باشد بپر دازد .

ریاست زراعت در خصوص ترتیب نقشه وبرآورد تعمیر همچه گدامها با شرکت آبپاك داخل مذاکره است .

وضعیت‌ارزاق امسال به‌فضل خدا وند نسبت به سال گذشته خیلی‌ها مساعد تر بوده است . در بارهٔ اینده پیش از وقت اظهار نظر به کرده نمیتوانیم : همین وضعیت مجهول آینده است که زارعین‌را وادار به مخفی داشتن و بلند بر دن قیمت غله نموده است با اینهمه ریاست‌زراعت در خریداری غله از راه های اصولـی وموافق بامیلان طبعی زمین دار ها پیش آمده حاضر شد که بدون تکلیف براهالی وزمین‌دار ها داخل معاملهٔ خریداری غله گردیده به شرایط رائج ملك معامله نماید به این قسم هرچند که پول از ماموریت های مالیه باوقت بمردم داده شد با اینهم آنهائیکه به‌پول احتیاج داشتند به‌نرخ میزان قبول‌دار فروش غله گردیدند درخصوص تعین نرخ غله که ریاست زراعت ازاهالی خریداری نموده است بااینکه درین مرام ریاست که ازنرخ بازار ۲۰ فیصد کمتررا طرف‌دار بوده ونظریه اهالی که نرخ روز را مستند دانسته اند تخالفی در بین بوده است بالاخر برای قناعت طرفین نرخ ماه میزان مقیاس قرار داده شد به دلایل ذیل :

(۱) : در میزان قسط مالیه بالای دهقان حواله است وزارع محتاج به پول و آماده بفروش مال است .

(۲) : تصفیهٔ تمام حساب قرض داری دهقان درماه میزان بوده ودهقان بفروش‌مال خود درین ماه زیاده تر حاضر است .

(۳) : نزدیکی سرما وتهیه البسهٔ زمستانی دهقان را مجبور بفروش غله اش میسازد .

بنا برمواجب فوق قیمت غله در ماه میزان ارزان تر وبهتر انجام می‌یابد رویهمرفته ریاست زراعت توانست بامعاونت نائب‌الحکومگی ها ووکلای زراعتی با اهالی منطقه بدون کدام وسایل دیگر بجز آزادی فروش‌غله را خریداری کنند و از تقاضای بیجا و فشار زیاد میدان عمل‌را برآنها تنگ نه ساخته به‌اساس قیمت ونمونهٔ که به بازارها عرضه میشود

از آنها اخذ غله نمود وبه این قسم از یك طرف ریاست زراعت بالای اهالی اطمینان حاصل نموده وازطرف دیگر رعیت برمواعید وگفته‌های دوایر حکومتی اعتماد پیدا کرد به نحوی که اگر به سال آینده حکومت خواهش خریداری غله را نماید زارعین به دادن آن حاضر خواهد بود .

علاوتاً بایست افزود که خریداری غله به نقاطی عملی شده است که در آن امکان تفاضل محصول موجود بوده است وبه این قسم یك گونه موازنه و اعتدال در قیمت غله نقاط مختلفه برپا شده است .

ریاست زراعت پول را به اعتبار شخصی داده است بقسمیکه بعد از قرارداد خریداری چون قیمت غله (که پیش ازمیزان صعود نموده بود) دفعتاً درماه میزان رخ به افتادن نمود تنها همین اشخاص معتبر توانستند که برای حفظ مواعید وشهرت خود تعهدات خود را ایفا نمایند وبه خسارهٔ خود ها غله را فراهم نموده بریاست زراعت نقل دهند .

خریداری غله در حصص مختلف مملکت قرار ذیل بوده است :

(۱) : ازقطغن وبدخشان . . . . . باندازهٔ ۳۰۰۰ خروار بقیمت ۵ تا ۱۱ افغانی فی‌سیر

(۲) : ازولایت مزارشریف . . . . . باندازهٔ ۱۶۰۰ خروار بقیمت ۱۰ - » » »

(۳) : از میمنه . . . . مقدار ۴۰۰ خروار بقیمت ۱۰ - » » »

(۴) : از هرات . . . . مقدار ۱۰۰۰ خروار بقیمت ۹ - » » »

(۵) : ازفراه و چخانسور . . . . مقدار ۴۰۰۰ خروار بقیمت متوسط ۹- » » »

(۶) : قندهار . . . . مقدار ۱۰۰۰ خروار بقیمت ۸ تا ۱۱ - » » »

(۷) : ازغزنی ونواحی آن . . . مقدار ۸۸۰ خروار بقیمت ۱۶ تا $\frac{1}{2}$ ۱۶ » » »

هرچند که نظریهٔ ریاست این بود که به قطغن در حدود پنجهزار سال تا ۶هزار خروار غله خریداری شود متأسفانه شرکت نساجی پیشتر بامردم آنجا داخل مذاکره شده و برای گرفتن غلهٔ شان ذریعهٔ قراردادی ها چنین تجویز نمود که فی سیر غلهٔ شانرا به تبادلهٔ دومتر تکه بگیرند . قراردادی ها داخل میدان منافع وعمل گردیده تکه های شرکت را به کوهبندها و نقاط دور نقل دادند ودو متر تکه را ۱۶ و۱۷ و۱۸ - افغانی فروختند وازین پول عوض آن دوسیر گندم را فی سیر به ۱۲-افغانی خریده به شرکت نساجی تحویل دادند وبه این ترتیب تا حدود دوهزار خروار غله خریداری شده سبب بلندی فاحش نرخ گردید ونفع شش افغانی فی‌سیر به جیب قراردادی‌ها انداخته شد وازین جهة ریاست زراعت دوهزار خروار غله در قطغن کمتر خریداری کرد بمزارشریف چون مردم آرام تر بودند

بقرار داد ریاست حاضر نشدند ومتوفیت آنجا تا ٥ میزان هم پیسه برای مردم نداده واز
طرف دیگر چون وج نائب الحکومه نیز به کابل بودند نتوانستیم غلهٔ زیادی را خریداری
نمائیم ورنه میتوانستیم درآن ولا تا حدود ٥٠٠٠ خروار غله را خریداری نمائیم . رویهمرفته
در فراهم آوری غله باوجود مشکلات زیاد مساعی زیادی بخرج داده شده و مهم تر
اینکه در هیچ نقطه از فشار وزور کار گرفته نشده ریاست زراعت در خریداری غله
با اهالی از همان طریقه های پیش آمد که نزد شان مرغوب ومعمول است .
ناگفته نماند که نرخ های امروزی مزارشریف وقندهار وفراه وچخانسور مارا
وادار میسازد که بگوئیم که در بعضی جاها در خریداری غله از ٥٠ تا ١٠٠ فیصد در نفع
میباشیم زیرا آنجا که در وهلهٔ اول فی سیر ده افغانی بوده است حاضر پانزده افغانی وبلکه
بلند تر شده است وآنجا که خریداری به یازده افغانی فی سیر شده است قیمت فی سیر به
١٦ - افغانی صعود کرده است همچنین نرخ سابقه ٩ - افغانی فی سیر به پانزده افغانی و از
١٦ - افغانی به بیست افغانی بلند رفته است رویهمرفته در خریداری علاوه بر اینکه یك
رویهٔ رعایت کارانه اختیار شده است ریاست زراعت در خریداری غله از پنجاه تا صد
فیصد به مفاد میباشد ونیز زمینه برای خریداری آیندهٔ غله مساعد تر شده است .

تاسیس شورای عالی زراعتی : برای اینکه زراعت که اساساً از اشتراك عامهٔ زارعین
ومالدار ها تقویه می یابد جنبهٔ ملیت خود را نه باخته حکومت از نظریات وضروریات
زارعین وزارعین از افکار ومرام حکومت واقفیت پیدا کنند وریاست زراعت بتواند
خوبتر تودهٔ زارعین را بـه خود نزدیك ساخته برای بلند بردن تولیدات زراعت وتامین
مفاد خود زارعین داخل اقدامات مفیدی شده بتواند در تمام ولایات وحکومتی های اعلی
بتاسیس مجلس شورای عالی زراعتی پرداخته است که در ترتیب نمودن پلان های زراعتی
وسیاست زراعت منطقوی رول مخصوصی خواهد داشت . علاوه برآن تصفیه اکثر موضوعات
پیچیده که به قوم تماس زیاد تری دارد مثل دعاوی آب و تقسیمات حق آبه وغیره به این
شورای عالی زراعتی محول شده است تا همچه موضوعات ازروی رسوم وشئون ملی وقومی
حل گردیده ومردم خوبتر وزود تر قانع شده به گردن حکومت نیفتند .

روی همرفته تشکیل شورای عالی زراعتی براساس این مفکوره است که با وجود
مساعی زیاد در خصوص بهبود وپیشرفت وافزونی تولیدات زراعتی واستفاده از منابع آب
وعمران اراضی واصلاح نسل و تکثیر حیوانات ومدافعهٔ امراض حیوانی ونباتی وغیره امور
زراعتی نتائج مطلوبه طوریکه شاید وباید بدست نیامده ویا اینکه این وآنجا در توسعه

و اصلاح امور مملکت آنچه منوط به شق زراعت است به کامیابی های مخصوصی نایل گردیده ایم با آنهم نتائج محصوله از حصول قناعت تامه ما که اساس ترقی واقتصادیات مملکت را بر زراعت قایم میدانیم بعید معلوم میشود .

علت اصلی این تبعید از مرام اسلی شاید خارج ازاین تصور نخواهد بود که یا زارعین از تصمیمات وپلان های زراعتی آگاهی حاصل نه نموده ویا اینکه اگر آگاه گردیده‌اند بمقصد آن پی نبرده ودر نتیجه‌دوایر حکومتی دراجراآت ومساعی خویش ازمیلان طبعی وحوائج زمین‌داران دورمانده ازین باعث اختلالی درروح تعاون وتوافق پدیدار گردیده استوممکن دربین آنچنان ذریعهٔ ارتباطیه مهمی که زارعین را بادوایرذیعلاقه الحاق بخشیده درپیش برد واجرای امور زراعتی موافقه شان راحاصل نماید هم درمیان موجود نبوده است . لهذا برای تامین همچو مقاصد مشترکه تاسیس محافل زراعتی لزوم دیده‌شد تادربین تصمیمات مقامات صلاحیت‌دار و خواهشهای تودهٔ زارعین و ملاکین وسیله شده دربارهٔرفع مشکلات و منازعات و تطبیق اصولی پروگرامهای زراعتی و براوردن آرزوهای زارعین و زمین داران هرچه زودتر ازهردو طرف به استحضاریت مجالس شورای عالی زراعتی رسیده برآن غور ودقت بعمل آورده شود و آنچه عواملی که باعث سکتگی و مانع پیش برد کار میگردد بمشوره و صلاحیت طرفین رفع گردد .

اعضای شورای عالی زراعتی از طبقات مختلف زارعین تشکیل میشود که بالذات زمیندار بوده دربین توده دارای حسن‌شهرت و نفوذ کامل باشند تاآنها بتوانند احساسات عمومی زارعین و مالداران رانزدحکومت و اوامر حکومت را نزد زمین‌داران و مالداران امتثال و انفاذ نمایند .

شورای عالی زراعتی وظیفه‌دار است که دردوام جلسه اولیت به منظور توسعه حاصلات دربارهٔ تعین نوع تخم کشت‌مندی و تقسیمات زمین کشت مندی ازروی نوع و مقدار تخم وتقسیمات آب و حفر کاریزهای سابقه و جدید و به جریان درآوردن آبهای زیرزمینی به اصول جر زدن وغیره مباحثه و فیصله های مثبت بعمل آورده بعداز موافقه برآن توسط اداره های زراعتی بریاست مستقل زراعت اطلاع دهند و همچنین درایام جلسه آخر احصائیه نوع و مقدار تولیدات زمین مناطق خویش را مکمل و ترتیب نموده و به مجلس ارائه داده و پس‌از موافقه باهمین قراریکه معین‌شده است بریاست زراعت بسپارند .

تحقیقات اوضاع زراعتی نقاط مختلفه ازطرف ریاست زراعت : - برای مزید معلومات و اینکه آرزوها و مطالب زارعین و دهاقین خوبتر برای حکومت معلوم گردد خودجلالتمابی

رئیس صاحب زراعت اکثر نقاط زراعتی را از نظر گذرانیده از غزنی - قندهار - فراه - چخانسور - سپین بولدك گرفته تا به هرات - غوریان - ماروچاق - میمنه - شبرغان - مزارشریف خلم - سمنگان و باز و سیع تر در ولایت قطغن مثل چاپاب - رستاق - ینگی قلعه - در قد - دشت ارچی - امام صاحب - غوری - بغلان وبالاخره حصهٔ بامیان ودرهٔ غوربندرا شخص رئیس صاحب زراعت معاینه فرموده اند .

مطلوب ومرام از این سیاحت این بود که از یکطرف در بارهٔ خریداری مشکلات رفع وزمینه مساعد گردد واز طرف دیگر ملاحظات در اطراف ممکنات توسعه زراعتی وبلند بردن تولیدات واز دیاد محصولات زراعت بوده است کــه به اساس پلان مرتبه و خصوصیات محیط عملی میگردد باساس این معلومات مذکوره پلان های ذیل به وجود آمد :

۱ - پلان تولیدات حاصلات گندم ودیگر غله جات.
۲ - پلان تو لیدات پنبه .
۳ - پلان تولیدات لبلبو در غوری وبغلان .
٤ - پروژهٔ تولیدات وسیاست مالداری در نقاط مختلف مملکت .
٥ - پلان زرع وحاصلات کتان وزغر .
٦ - پلان تولیدات میوه در مشرقی .

علاوه براینکه پلان های فوق مرتب شده است یك عده پلان های دیگری هست که ترتیب شان روی دست است قرار ذیل :

۱- تربیهٔ پیله وحاصلات ابریشم .
۲- پلان تولیدات تنباکو وزرع املاك حکومتی .
۳- تولیدات وصادر کردن گیا های کوهی وطبی
٤- پروگرام توسعه و حفاظه جنگلات طبیعی.
٥- پلان اصول استفاده وتحت اصول اقتصادی آوردن چوبهای قیمت بها .
٦- پلان تکثیر واستفاده پسته .
۷- پلان تو لیدات مواد تیلی و استخراج آن از نباتات برای خوراکه ومواد صناعتی .
۸- پلان تربیه و تکثیر حیوانات عسکری .
۹- پلان اموراسکان ناقلین .
۱۰- پلان استفاده از آب های زیر زمینی وانهار وتقسیمات حق آبه .

فرمایش ماشین ها وآلات زراعتی : ترویج تدریجی ماشین های زراعتی وآلات فنی

درافغانستان ازمهمات است زیرا که تزئید محصولات زراعتی وبلند ن حاصلات زمین بد و ن
استفاده ازماشین های زاعتی ممکن نیست لا کن این استفاده بایست تدریجی باشد یعنی تنها
به توریدهمان انواع ماشین وآلات اولتر پرداخته شود که امکان استفاده آن زیاده تر متصوراست.
ماشین ها و آلات زراعتی که به امریکا وچکو سلوا کیا وروسیه فرمایش داده شده است
مدعا از یك عده تراکتور ها و آسیاب های کوچك برقی و آسیاب های دستکی وماشین‌های
چوچه کشی وپمپ های برقی $\frac{1}{2}$ اسپ قوه و $\frac{1}{4}$ و $\frac{3}{4}$ اسپ قوه . ارهت‌های آبکشی وپمپ
های بادی ماشین های جغل ودرو وغیره است .

برای اصلاح جنس حیوانات وطنی وعادی ساختن حیوانات اصلاح شدهٔ خارجی در داخل
مملکت یك عده مرینوس وگاوشیری وجوانه گاو طرمی نسل گیری واسپ مادیان نسل خونسر
واسپ های طرمی به روسیه فرمایش داده شده است .

علاوه برآن یك عده ماشین های ضد عفونی نمودن حبوب وآله فومیکیشن وپارو های
کیمیاوی وانواع حبوب از نباتات صنا عتی مثل سویا بین که نوعی از اوبیا است وازآن مواد
صناعتی مختلفی کشیده میشود وتخم بید انجیروانواع تخم پنبه وگل آفتاب پرست نیز به روسیه
فرمایش داده شده است تا بغرض تجارب به نقاط مختلفه مملکت تقسیم گردد .

برای خریداری حبوب وماشین‌های برمه زیرزمینی و خریداری آلات اصلاح حبوب مبلغ
۱۲هزار دالر ازبودجهٔ ریاست به کمپنی موریسن امریکائی به واشنگتن تخصیص داده شده
است ماشین برمه کشی که ذریعهٔ متخصصین مربوطه اش برای معلومات آبهای زیر زمینی
واستفاده ازین آبها به نقاط مختلف مملکت به کار انداخته خواهد شد خیلی مهم خواهد بود
زیرا که زیاده ازثلث آبهای برف وباران درطبقات زیرین زمین رفته از استفادهٔ زراعتی خارج میشود
والبته استفاده ازین آبها درسرسبزی وآبادی وطن در آینده رول مهمی بازی خواهد کرد .
همچنین درموضوع ازدیاد آب وتوسعهٔ آبیاری که محور تمام امور زراعتی است توجه
زیاده تری شده وبرای معلومات وترتیب نقشه وکروکی آن ع سید وحدت شاه خان مدیرعمومی
بند ونهر را ازوزارت فواید عامه مطالبه وبه این کار مجول نموده ایم ودر موضوع توسعه
واصلاح آبیاری اولتر بلایت قطغن راکه کلانترین منبع تولیدات حکومت است وجنبش وحیات
زراعتی نیز در آنجا تازه تر ووسایط عملی شدن پروگرام درآن زیاده تر فرا هم است تحت
کار گرفته ایم به این ترتیب که سید وحدت شاه خان باهرفنی مربوطه اش در موسم زمستان
در قطغن ودر تابستان به کابل کار کنند .

ونیز به همین اساس مفکورهٔ آبیاری واصلاح آن‌محل تعمیرهفت بند بدریای کابل نیز تعمین شده وعلاوه برین دهانه نهرنوآباد کوهستان پخته کاری واراضی که بیشتر آب نداشت تحت آب آمد ودر نتیجه قیمت زمین ازسه صد افغانی به هزار افغانی صعود نمود .

علاوه از کارهای فوق برای بند وانهار چهار دهی و کوهستان مصالح تهیه شده است که بخواست خداوند درسنه آینده مورد استفاده قرار داده خواهند شد .

حفرانهار در غوریان هرات : درهر کاریکه در آن مشارکت ملی زیاده ترباشد از آن زیاده ترمیتوان منتظرنتیجهٔ خوب بود.یکی ازمرام مهم ریاست زراعت این است که خود قوم به کار افتاده درامور توسعهٔ زراعتی ازقبیل حفر انهار ویا تعمیر بندها خود افراد سرمایه وفعالیت خود را به کار انداخته‌مفادخودومفاد ملت را تامین نمایند .به‌اساس این‌مفکوره حینیکه جلالتماب رئیس صاحب مستقل زراعت از امور زراعتی هرات وارسی‌می.فرمودند درخصوص کشیدن دو نهر از دریای هریرود وآبیاری اراضی غوریان بارؤسای قوم نورزائی مذاکره وموافقه فرمودند به این ترتیب که رؤسای قوم ازپول خود نهرهای مطلوبه را حفرنموده اراضی راکه تحت آب آورده میشوند دربین افراد بی بضاعت وغریب کارقوم قرار فی فامیل پنجاه وپنج جریب تقسیم نمایند برای اینکه تقسیم اراضی آباد شده که تاحدود پنجاه هزار جریب خواهد بود ازیک طرف طورصحیح دربین افراد مذکور تقسیم گردد وازطرف دیگر تعین قیمت وتادیه واقساط آن که ازطرف مستملکین زمین به رؤسای قوم که به حفرنهر به پول خود پرداخته میباشند طور صحیح بعمل آمده هیچ گونه مواجب پیچیدگی دربین باقی نماند ریاست زراعت تمام امور فوق را از تعین قیمت وتعین اقساط گرفته تابه اعطای قباله تحت مراقبت خود میگیرد .

حفرنهرهای غوریان هرات به ترتیب فوق یک گونه باهمی واشتراک مساعی را دربین تودهٔ ملت ورؤسای قوم و دوایر حکومتی نشان داده امید است به تقلید این پروژه مفید وعام المنفعه اقدام های مفید دیگری نیز به مطلوب سرسبزی وآبادی وطن عملی گردد .

کار حفرنهرهای مذکور به شروع سنهٔ آینده تحت اثر وج عبدالله خان نائب الحکومه هرات جاری میشود .

درموضوع توسعه وحفاظه و استفاده اصولی از جنگلات جلالتماب رئیس صاحب زراعت شخصاً جنگلات بادغیسات هرات وپسته زارهای آنرا ازنظرگذرانیده برای شان معلوم شد که اقوامیکه در داخل جنگل سکنادارند باعث خرابی و بی نظمی جنگل بوده اند وزمین های آبی کاری خودرا به اشخاص دیگرواگذارشده‌وخودشان دربین‌جنگل‌به‌ضررجنگل جاگرفته‌اند.

امور ریاست زراعت

به اداره مربوطه هدایت داده شد تا برای تامین آینده جنگلات هرات و دیگر نقاط مملکت ترتیبات لازمه اتخاذ نمایند ونیز درباره تنظیم ، اصلاح امور جنگل پروگرام لازمه زیردست است که درمساعدت وقت تحت اجراآت گرفته میشود .

درخصوص جنگلات مصنوعی که در آبادی ؛ واصلاح واعتدال آب وهوای مملکت قرار تصویب مجلس عالی وزراء به مشجر نمودن دره غوربند بامیان شروع واجراآت لازمهٔ مقدماتی به عمل آمده است مطلوب ازمشجر نمودن دره ها وسواحل رودها این است که به تعداد اشجار وثروت و زینت مملکت افزوده واز ضیاع آب ها که در نقاط معروض به آفتاب و حرارت بدون فایده تبخیر میشوند جلوگیری بعمل آید ونیز تکثیر اشجار باعث اعتدال هوای منطقه گردیده از چوب اشجار حاصلشده استفاده های صناعتی مثل ساختن بکس ومیز وچوکی ودر گوگرد سازی وغیره استفاده های لازمی بعمل اید .

این جنگل شانی اولتر در درهٔ غوربند از این سبب تحت اجرا گرفته شده است که حصهٔ این دره بیشتر ذریعهٔ ولایت کابل جنگلشانی واز آن نتیجهٔ خوبی گرفته شده . درحالی که ریاست زراعت درمشجر ساختن درهٔ غوربند وبامیان (ازپلمتك تابامیان و ازدهنهٔ شکاری تا دوآب) که جزء اول پروگرام مشجر ساختن دره ها است نتیجهٔ مثبت بگیرد . عمل جنگل شانیرا در سایر مواضع نیز عملی خواهد نمود .

جنگلشانی درهٔ غوربند وبامیان ذریعهٔ اتحادیهٔ بنام اتحادیهٔ (زراعتی وجنگل بانی) عملی خواهد شد . درطول دره ازپل متك تا بامیان واز دهنهٔ شکاری تا دوآب درحدود شش کرور نهال غرس خواهدشد که بعد ازده سال قرار فیدانه ده افغانی یك دارائی ششصد ملیون افغانی را بوجود خواهد آورد از اشجار حاصل شده که مدعا ازعرعر ونیله وسفیدار وشنگ میباشد برای ساختن بکس ها جهت نقل دادن انگور و کشمش شمالی بخارج استفاده بعمل خواهد آمد ونیز برای گوگرد سازی مورد استفاده خواهد بود .

علاوه بر غرس نهال های مذکور اتحادیه به غرس یك عدهٔ زیاد نهال های بادام (تابه حدود سه لك) نیز اقدام خواهد ورزید تمام اراضی از پل متك تا بامیان و همچنان درهٔ شکاری تحت امتیاز اتحادیه میباشد .

حکومت معادل به قیمت اشجار موجوده در غوربند که به سی لك افغانی تخمین شده است در اتحادیه سهیم خواهد بود .

از جمله مجموع سر مایه اتحادیه هر قدر که شود پنجاه فیصد آن مخصوص اسهام اهالی غوربند خواهد بود که از آن اهالی قرار ذیل مستفید خواهد شد :

نرخ کار هر گاه در غوربند مثلاً پنج افغانی قرار داده شود هرمزدورکه در آن جا به کار مشغول می گردد شصت فیصد مزد خودرا نقد دریافت نموده و چهل فیصد آن را سند اشتراك دریافت نموده می توانند .

این سند سهمیه بعد مز دور را مجاز خواهد ساخت که توسط آن از زمین های که جدید آباد می شوند پس از مر ور پنج سال به قیمت معمول آن وقت خرید اری نماید ویا این که اگر این گونه اشخاص به خریداری زمین مایل نباشند این اسناد را اتحادیهٔ (زراعتی وجنگل بانی) خریداری نماید .

به ترتیبیکه کا ر یگران در اجرا آت خو یش آزاد بوده حتی می توانند کــه تمام اجورهٔ خودرا بدون اشتراك سهمیه اخذ نمایند .

ریاست زراعت باین اتحادیه مبلغ ۲ ملیون افغانی نیز تقاوی میدهند .

علاوه بر اتحادیهٔ زراعتی وجنگــلبانی : غوربند به اساس پلان زراعتی سه اتحادیهٔ زراعتی تجربه وی دیگر تشکیل گردیده که یکی آن به غوری ودیگــر آن به کوکرك ومطلوب از احداث آنها همانا اصلاح حیوانات ونباتات وترویج اصول زرع عصری واحداث نمونه برای زارعین وانتشار معلومات فنی است .

اتحادیهٔ سوم مدعا ازیك اتحادیهٔ مالداری وتربیهٔ گوسفند است سرمایهٔ این اتحادیه فعلاً دهلك افغانی است که چهارلك ازمالدار وشش لك آن از ریاست زراعت است و این اتحادیه دوسال تجربتاً کارخواهد کرد ودر نظر است که در صورتیکه نتیجه مثبت باشد از پنجاه هزار تا ۱۰۰۰۰۰ گوسفند تربیه وفراهم شود .

رویهمرفته این اتحادیه خریدا ری گوسفند را ارزان تر ساخته است وهم شو ق دربین مردم برای شمولیت درین اتحادیه پیدا شده است ریاست زراعت فعلاً محتا طانه داخل کار بوده نمی خواهد دفعتاً دامنهٔ آنرا بسیار وسعت بدهد تاوقتیکه نتیجهٔ آن معلوم شود زیرا ننعه این شر کت ها مثل شر کت های تجارتی فایدهٔ حتمی ندارد .

درخصوص گوشت مسلخ که حتی الامکـان ، بقیمت ارزان بدسترس اهالی گذاشته شود نیز اجرا آت مفیدی شده است . چیزیکه آینده مسلخ را قابل اطمینان نشان می دهد این است که بدون زور وحواله به تعداد یازده هزار گوسفند از مالداری غزنی وقطغن و غیره محال خریداری شده وبه قیمت فی سیر ۲۸ - افغانی به مسلخ تسلیم داده شده است .

ذخیرهٔ گوشت سه ماههٔ زمستان ۱۳۲۶ نسبت به ذخیرهٔ سه ماههٔ زمستان ۱۳۲۵ زیاده تر بوده است .

همچنین در موضوع ذخیرهٔ روغن چنانچه از مقایسهٔ ذیل معلوم می شود :

آ) ذخیرهٔ سه ماههٔ زمستانی ۱۳۲۵ گوسفند ۷۴۹۰ راس = ۱۵۴۲۰ کیلو .
ذخیرهٔ سه ماههٔ زمستانی ۱۳۲۵ روغن ۴۱۷۸ کیلو = ۴۱۷۸ کیلو .
ب) ذخیرهٔ سه ماههٔ زمستانی ۱۳۲۶ گوسفند ۱۱۴۳۰ راس = ۱۹۹۹۶۵ کیلو.
خیرهٔ سه ماههٔ زمستانی ۱۳۲۶ روغن ۴۷۴۶۶ کیلو = ۴۷۴۶۶ کیلو.

علاوه بر آن در کدام های مسلخ اهالی برای ذخیرهٔ زمستانی خود ها بمقدار ۲۲۵۱ راس وفرد گوسفند وگاو وگوساله ومرغ وقاز وفیلمرغ از شخصی خود حفاظه نموده اند .
و نیز علاوه از ذخایر فوق بصورت امتحان تخم مرغ و امعیهٔ پرکرده و زبان گاودود زده وتنبه وران گوسفند دودزده نیز تحت عملیات هذا سنه قرار داده شده ونتیجهٔ محصله اطمینان بخش بوده ممکن این عملیات تحفظی درسنه ۱۳۲۷ ادامه وتوسعه داده شود. درجنسیت گوشت نیز نسبت به سال گذشته اصلاحات وترقی بعمل آمده ومردم به خریداری آن میلان ورغبت زیاده تری دارند . ومعلوم می شود که بعد از این این موسسه روبه بهبود وتوسعه است.

در خصوص استخدام نفرفنی با آستریاداخل مذاکره گردیدیم که ازاشخاص لایق بمعاش نسبتاً قلیل بما دستگیری کنند ، تاحال دونفر یکی برای پنبه ودیگری برای تربیهٔ حیوانات استخدام شده اند .

برای تقویه ومعاونت زارعین: درسنه ۱۳۲۶ ریاست زراعت از داخل بودجه خود مبلغ ۱۳۶۱۶۳۹ - افغانی تقاوی داده است که اراضی خود راقابل زرع ساخته به حفر کاریز ونهر وغیره اصلاحات بپردازند .

درخصوص مدافعه امراض حیوانات: خصوصاً مرض تاکو که در قندهار وجنوبی ومشرقی خساره های مالی رسانیده است نیز اقدامات لازمه بعمل آمده ذریعه پیچکاری سیرون - واکسین از اتلاف ۴۰۰۰ گاوبه قیمت ۸۰۰۰۰۰۰ - افغانی خساره جلوگیری شده است.
همچنین درباره مرض جولاگک غوربند ومور در غزنی وپشت رود اجراآت موثر ومفیدی شده است .
صرف در غوربند اگر ترتیبات لازمه برضد مرض جولاگک گرفته نشود خساره عاید بالغ به چهار کرور افغانی خواهد بود .

درموضوع زرع ابلیو دربغلان تاوقتیکه پارو برای تقویه زمین و ترا کتور برای قلبه نمودن آن بدست نباشد مشکلات است وبناءً علیه برای امسال زیله زرع آن بموقفه انداخته شد .

بالاخر برای اینکه یك عده نگران های زراعتی وطنی مهیا داشته باشیم یازده نفر فارغ التحصیلان زراعت امسال را بریاست ... حیوانات تخصیص دادیم ودرضمن کارات به تربیهٔ حیوانات ومعالجهٔ امراض آنها ... پیدا کنند .

درخصوص املاك حکومتی : چون بعد از مطالعات و تحقیقات لازمه برای ریاست زراعت ثابت شد که نگهداری املاك حکومتی وعملی نمودن آن ... مفادی برای حکومت نبوده برعکس آن دیده میشود که زمین های حکومتی ... روز بروز کم شده حاصلات آن روبه قلت مىرود وازطرف دیگر بسا اشخاص ... به زراعت میلان و شوق طبیعی دارند لاکن زمین ندارند که قوهٔ خود رابکار اندازند ... ریاست زراعت بهبود کار را به این دانست که هرقدر املاك حکومتی که ... ضرورت حکومت نباشد بفروش رسانیده شود واین نظریه که ازمقامات عالی نیز منظور گردیده است درسنه ۱۳۲۱ در بارهٔ املاك مربوطه ولایت کابل عملی گردیده ویك اندازه زمین ... ۱۵۱۶ جریب بالغ میشود بایکمده قلعه وتعمیرات مربوطه آن به قیمت ۱۱۳۹٤.۱۵ افغانی بعداعلان ودارطلبی قانونی بفروش رسانیده شده است علاوه برآن برای تفتیش امور ... و زراعتی هیئت های تفتیش از مدیریت عمومی تفتیش ریاست بمامورین زراعت ... اعلی میمنه ومامورین زراعت ولایت جنوبی فرستاده وتحقیقات لازمه حاصل شده است .

چون دربین مالکین آسیابها : واشخاصیکه اراضی شان زیر این آسیاب ها واقع است دراکثر نقاط دعاوی دربین بوده زمین دارها ادعا دارند که حق آبهٔ شان از سبب گردش آسیاب ها خارج استفادهٔ اراضی شان می ماند بعد از استیذان مقامات عالی چنین ترتیبات گرفته شده است که زارعین ذیدخل قیمت ... آسیاب ها را که به زراعت شان مضر ثابت میشود به صاحبان آن بپردازند ونیز در آینده ... آسیاب ها مجاز خواهد بود که وجود آن به زراعت اراضی همجوار مضر ثابت نگردد .

تقسیمات اساسی وقانونی آب دربین زارعین یکی ازمسایل پیچیده ومشکلی است که تصفیه وحل آن ازمهمات بوده بایست حق آبه به اساس مالیه دهی ویامساحهٔ زمین در بین زارعین تعین وتقسیم گردد چون عملی نمودن این مفکورهٔ ... بدون پخته کاری دهانه های آب خوره لاممکن است ریاست زراعت از بودجه خویش مبلغ ٤١٦١٠١ - افغانی را برای پخته کاری دهانه های انهار ولایت کابل تخصیص داده است .

در خصوص زراعت پنبه در قطغن که ازسبب نامساعدی آب و هوا وبلند رفتن نرخ غله در آن ولایت معطل گذاشته شده بود چنین ترتیبات گرفته شد که زارعین ده یك زمین های خود را درسنه ۱۳۲۷ پنبه بکارند و نیز به موافقهٔ اتحادیهٔ پنبه شمالی درقیمت فی سیر پنبهٔ زارعین مذکور نسبت به سابق افزودی بعمل آمده از مفاد فرمان حضور درین موضوعات به نائب الحکومگی قطغن خبر داده شد .

این بود اجراآت سنه ۱۳۲٦ ریاست مستقل زراعت که فوقاً طور مختصر تذکار گردید در تمام اجراآت مرام ریاست زراعت همانا بلند بردن تولیدات زراعتی است که ازراه تقویهٔ پنبه زارعین وتلقین وتنویر آنها تامین میگردد وبه کارانداختن مساعی وسرمایه های هنگفت و زحمت کشی تمام طبقات ملت را ایجاب میکند زیرا اگر سرمایه دار ها به ایثار و دادن سرمایه واهل فن به تکنیك ومراقبت و مشارکت فنی وزمین دار ها به کار وقوه بازوی خود پروگرام وسیع وبزرگ زراعتی را پیش نبرند به زحمت وعرق ریزی جبین چند نفر محدود نبایست منتظر نتایج بزرگ بود .

❀ ❀ ❀

مدیریت عمومی زراعت هرات :

۱- یك مقدار از خستهٔ بادام وزرد آلو در اراضی تحت کوتی مدیریت عمومی زراعت وباغ دار الحکومگی قوریه گردیده امید است که استفادهٔ خوبی ازان گرفته شود .

۲- ازجنگل پښتون پل وروضه باغ واردو باغ قطعات زمین موجود بود که حاصلات زراعتی آن چندان بدست نمی آمد ، معهذا به جنگلات مذکور ملحق وتماماً از انواع سفیدار وبید وبنفش غرس گردیده است .

۳- درحصهٔ زنده جان که وسعت زمین آن نسبتاً زیاد بوده باستثنای نهال شانی سابقه بقدر چهار جریب نهال غرس وده جریب آن تحت زراعت گرفته شده .

٤- درسال گذشته حفاظت جنگلات پسته که به سیستم دیگری اداره میشد ، درهذالسنه درتشکیلات اداری آن تعدیل بعمل آمده ، ذریعهٔ سواران خوش برضامحافظه و ازتجاوزات اهالی بصورت خوبی جلوگیری می شود ، همچنان در جنگلات ارچه نقطهٔ مخصوصی تعین گردیده حفاظت آنهم بصورت صحیح انحصار شده است .

۵- امور دفع آفات مضرهٔ ملخ که از چند سال است تحت عملیات مداومی بوده در هذالسنه بفضل خداوند (ج) وبه اثر مراقبت مامورین وتوجه اهالی نتوانسته است بحاصلات اهالی خرابی وارد کند ودر مناطق سرحدی نیز تحت کشفیات قرار گرفته وترتیبات لازمه گرفته شده است .

۶ـ دراوائل سال جاری برای کلان شوندگان غوریان صلاحیت داده شده که یک نهر جدید از دریا کشیده و ازپول شخصی خود ها نهر نو را آباد وزمین های لامزروع نواحی آنحدود را مزروع نمایند ، تا اراضی مزبور درمحل استفادهٔ افرادی زمین واقع شده وهم برحاصلات آن محیط که موجب رفاه عامه است افزوده شود .

مدیریت زراعت حکومت اعلای بدخشان :

۱ـ دشت فراخ کهجوی آن تحت کار بوده درهذالسنه به اندازهٔ سه آسیاب آب بدشت مذکور برآورده شده وزمین مذکور دربین مردم ذریعهٔ یک هیئت تقسیمات گردیده و کار کشت وزراعت آن شروع گردیده است، امید است که در سال آینده حاصلات خوبی از زمین مذکور گرفته خواهد شد .

۲ـ دردشت فراخ به اندازهٔ شصت جریب زمین ازبرای احداث باغ تجربه گاه زراعتی انتخاب وکارهای سرک وخیابان وجوی آن تایک اندازه پیشرفت کرده، اگرخدا بخواهد دربرج حوت سال جاری به بذرفوریه وغرس نهال مثمر وغیرمثمر درباغ مذکور اقدامات خواهد شد .

۳ـ دراول سال جاری یک اندازه نهال شانی دراکثر محالات مربوطه بعمل آمده که نظر براپور نهال شانی مذکور درتمام مربوطات بدخشان به تعداد پنج لک نهال تخمین می شود .

۴ـ از چند سال باینطرف دربعضی نقاط مربوطه حکومتی جرم کم کم ملخ وطنی یا کشنده ملخ ظهور کرده چون از اول جلوگیری نشده بود سال بسال کسب تکثر وازدیاد نموده دربرج حوت ۱۳۲۵ الی اخیر حمل سال جاری درحصهٔ دشت فراخ ودیگر نقاط ومربوطه بهارک جرم بشدت بروز وزراعات نقاط مذکور رااکثراً تلف کرده که اقدامات جدیانه مرعی و درامحای آن پرداخته کاملاً محو ونابود ساخته شده است .

۵ـ جوی شهربهارک که بمسافهٔ ۱۵ کیلومترامتداد دارد از یکطرف سربند نهر مذکور که ازدریای زردیو منشعب شده ناقص وازجانب دیگر جوی مذکور ازحصهٔ مناصفهٔ مسافهٔ متذکره خراب وبرهم بوده آب بیک حصهٔ زمین های که برده هزار جریب زمین تخمین میشود نرسیده اراضی آن تقریباً صورت للمه را اختیار نموده بود قراریکه درگذشته اقدام بیکار آن شده بود دراول سال جاری بواسطه اخذ ترتیبات و اعطای هدایات لازمه نواقص عمدهٔ سربند ونهر مذکور برطرف وامسال بخوبی تمام مزارع تحت نهرمذکور مشروب گردیده وبرای مزید اصلاحات نهر مذکور اقدامات دیگری هم جریان دارد .

۱۶- دشت فرغامو خاص واقع پانزده کیلومتری جنوب جرم که آنهم تقریباً بر دوهزار جریب زمین بالغ می‌شود جوی مذکور ازیک قرن باینطرف مسدود گردیده و دوصد خانه وار اهالی قریهٔ خوستک از فقدان زمین وقلت مواد ارتزاقی دچار تشویش بودند، چون کار آن بسرعت جاری گردیده امیداست تاآخرسال آب مذکور جریان داده شود، علاوه برای اهالی مذکور یکمقدار غله و یک اندازه پول معهٔ آلات وادوات زراعتی هم داده شده است .

۱۷- جوی عمومی اهالی سر غیلان مربوط علاقه‌داری بهارک درسال جاری وسعت داده شده که آب کافی بزراعت وباغهای اهالی جاری گردیده ، وقطعه زمین اهالی تیشکان مربوط حکومت کشم که تخمین چهار صدجریب زمین‌می شود وجوی آن ازقرنها منهدم شده‌بود ، کارجوی مذکور درتورسال جاری به‌اتمام‌رسیده وآب بزمین مذکور جاری گردید . همچنان جوی‌زمین‌های اهالی قریه ملی‌مغل که‌ازبسیار زمانها منهدم گردیده واهالی مذکور به‌آبیاری زمین‌های خودشدیداً احتیاج داشتند، بقدر کفایت چیزی‌پول نقدباسامان و ادوات جوی کنی برای آنهاداده شدکه بحفر جوی مذکور آغاز نمایند ، چنانچه کار آن جاری گردیده .

۱۸- برای اینکه باطبقات زارع ومالدار و نمایندگان زراعت درینولا تبادله افکار شود بتاریخ ۲ برج جدی مجلسی مرکب‌از نمایندگان زراعتی واعیان ملی اکثر مربوطات بدخشان درمرکز حکومت اعلا منعقدو دوازده فقره امورات زراعتی ومالداری وموضوع حفظ وتوسعه جنگلات مورد بحث قرارداده شد ودراکثر فقرات مبحوث‌عنه موافقهٔ وکلا وکلا نشوندگان قوم حاصل گردید که‌تحت تطبیق گرفته می‌شود .

۱۹- جوی دشت خمچان نسبت‌به آبیاری دشت‌مذکور که‌تخمیناً هفتالی شت هزار جریب‌زمین می‌شود، دراثر پیشنهاد حکومت اعلای بدخشان ریاست مستقل زراعت درسال جاری ص ، علی‌احمد خان انجنیربند وانهار مربوط خودرا به‌بدخشان فرستاد و انجنیر مذکور حفرجوی دشت‌خمچان وآبادی دشت‌مذکور راخیلی‌مساعد یافته و به‌برآورد نقشه برداری آن آغاز ودرظرف‌سه‌ماه مطالعات‌ونقشه های لازمه‌را تکمیل کرده بریاست مستقل‌زراعت تقدیم‌نمود که‌درابتدای سال‌آینده به تطبیق وحفریات شروع کرده خواهد شد .

۱۱۰- قرارپیشنهاد حکومت اعلای بدخشان توسط‌وزارت داخله مبلغ‌دولت افغانی تقاوی برای اقوام افاغنهٔ مقیم مرکز بدخشان جهت تقویهٔ آنها به امور زراعتی و آبادی زمین دشت فراخ خواسته شده بود منظوری آن ازمقامات صلاحیت‌دار واصل شده وبه‌نفری مستحقین توزیع می شود

امور ریاست مستقل مطبوعات

ریاست مستقل مطبوعات مثل سالهای گذشته درین سال نیزبه پروگرامهای نشراتی خود ادامه داده وراجع به تنویر افکار عامه وترقی سویهٔ نویسندگان وتوسعهٔ معلومات ابنای وطن عزیز خویش توسط نشرات جراید ورادیو وطبع ونشر کتب مفیده وغیره وسائل نافعه اقدامات نموده است که اینك مختصر اجراآت بعضی شعبات ریاست مذکور را که بدست آورده ایم قرار ذیل نشر مینمائیم :

شعبهٔ اول مدیریت عمومی نشریات

الف شق جوایز و کتب :

۱- جوایز مقالات سال ۱۳۲۵ که مشتمل برجوایز نقدی وجنسی بوده دراوایل سال ۱۳۲۶ تقریباً به ۱۷۳ نفر مستحقین آن توزیع گردید .

۲- توزیع جوایز کتب به مستحقین آن که جمله ۳۷ جلد کتب فارسی و ۲۵ جلد کتاب پشتو درجوایز سال مذکور گرفته شده است .

۳- تهیه تدوین سه جلد رهنماها بنام رهنمای کابل، رهنمای قندهار ، ورهنمای افغانستان توسط نویسندگان داخلی .

٤- یکتعداد کتب مختلف فرانسوی انگلیسی، عربی، اردو، فارسی، المانی، وپشتو، که تعداد مجموعی آن به (٤۸۷ جلد) بالغ میشود برای کتابخانهٔ مطبوعات خریداری شده .

ب- شق جراید مرکز وولایات وغیره :

۵- تاسیس یك مدیریت مطبوعات جدید ونشر جریدهٔ نوبنام سیستان در حکومت اعلی فراه که برای تاسیس وبکارانداختن مطبوعات ونشر جریدهٔ موصوف شاغلی صدیق الله خان رشتین مدیر شعبهٔ اول نشریات ازطرف ریاست مطبوعات درماه میزان ۱۳۲۶ اعزام و مدیریت مطبوعات فراه توسط موصوف درهمانماه تشکیل گردیده واولین شمارهٔ سیستان بتاریخ ۲۲ میزان نشر یافت .

٦ - نگرانی ومراقبت جراید مرکز وولایات وکنترول آن ازحیث صحت و نشر مضامین ودادن بعضی هدایات لازمه بدوایر جراید .

۷- ا ر سال یك تعداد مقالات ومجلات خارجی طور همکاری ومما و نـت بـه جراید ولایات ومرکز .

۸- ارسال یك تعداد کتب ورومانهای ... بغرض نشر درپاورقی های جراید مرکز و ولایات که برخی ازان طبع هم گردیده است .

۹- به جواب بعضی استفسارات مسلکی ونشریاتی ودوایرموسسات داخلی وخارجی پرداخته شده ومعلومات لازمهٔ مطبوعاتی وغیره تحریراً به آنها ارسال وداده شده‌است .

۱۰- یك تعداد کتب وسالنامه ها به نمایندگی های افغانستان درخارج وبعضی موسسات واشخاص علمی درداخل وخارج مملکت فرستاده شده .

۱۱- تقدیم بعضی پیشنهادات بمجالس مسلکی ریاست واخذ تصاویب مجلس وفرستادن آنها بمراجع مربوطه .

مدیریت عمومی دایرت‌المعارف :

مدیریت‌عمومی دائرةالمعارف درسال ۱۳۲۶ طبق سنین گذشته بجمع‌آوری مواد مطلوبهٔ آریانا دائرةالمعارف ازروی مآخذ ومدارك عربی، انگلیسی، فرانسوی وباقی السنهٔ خارجی وغیره پرداخته وتوسط متخصصین ومترجمین لایق واهل فن معلومات زیادی گرد آورده و برعلاوه مضامین مزبوره راجهت تدقیق وتحقیق به کمیسیون های با صلاحیت سپرده، معلومات محلی گرانبهای نیزتوسط متتبعین داخلی‌تهیه وجمع آوری نموده، درسنهٔ فوق ښاغلی محمدهاشم (پردیس) کفیل‌مدیریت‌عمومی دائرةالمعارف بمدیریت انیس تبدیل گردیده وښاغلی میرعلی‌اصغر خان (شعاع) باین عهده‌مقرر گردید ونخست درصدد برآمد نامضامین نامکمل داخلی وخارجی را ازمآخذ متعدده وجدیده تکمیل وطبق فهرست باب‌الف مضامین دائرةالمعارف که قبلا تهیه شده بود برای طبع آماده گرداند ، همان‌بود که‌باوجود مشکلات طباعتی ازحیث قلت‌مواد طبع وکارگر به همکاری مطبعهٔ‌عمومی دراول‌ماه جدی ۱۳۲۶ مضامین جزءاول بمطبعه سپرده شد ووفق تصمیم مجلس مسلکی ریاست مستقل مطبوعات درحال حاضر مضامین دائرةالمعارف بصورت اجزاء جداگانه طبع ودرهرسه ماه اشاعه میبابد ودرعین حالیکه به‌فارسی نشرشودطبع جداگانه به‌پښتوی دائرةالمعارف‌هم سردست گرفته شده وبهم کاری پښتوټولنه درتدوین و ترتیب باب الف درامسال مبادرت ورزیده واینك بعد ازنشرجزاول ودوم دائرةالمعارف فارسی عوض قسمت سوم وچهارم فارسی جزءاول ودوم دائرةالمعارف پښتو درنصف آخیرسال اشاعه میابد وسرازسال آینده دائرةالمعارف فارسی پښتو متفقاً نشر خواهد شد .

شعبهٔ لغت : شعبهٔ مزبور اعلام علمی‌را تدوین نموده ودرتثبیت نام‌آن ها بفارسی و پښتو

مصروفیت دارد ودرعین حال برای تهیهٔ رومن‌فارسی وپښتو داخل اقدامات بوده مراحل مقدماتی آن‌را تهیه دیده است .

شعبهٔ داخلی : برای جمع‌آوری موادومعلومات محلی‌تاریخی وجغرافیوی وغیره که درتحت عناوین دائرةالمعارف می‌آید دراثر اصدار مکاتیب متعدده به ولایات واطراف و مراجعه بـا اشخاص باصلاحیت معلومات داخلی تمام علاقه‌ها وقراء مشهور را تاحدی گرد آورده و به دوسیه‌های جداگانه منقسم ودرموقع ضرورت درتدوین مجله‌های دائرةالمعارف وتکمیل گزیتر قاموس اعلام جغرافیائی وطن از آن استفاده‌بعمل می‌آرند وبعدبه‌تردیف وتدوین اعلام‌جغرافیائی وطن متوجه‌شده ردیف الف را مرتب وازطبع برآورده واشاعه نموده ردیف (ب) قاموس اعلام را هم مرتب وبمطبعه برای طبع فرستاد .ردیف پ،ت،ث،ج،چ،ح،خ ـ قاموس اعلام جغرافیائی تحت ترتیب وتدوین می‌آید .

مدیریت عمومی نشرات رادیو :

اوقات نشراتی رادیو کابل در ظرف مدت سال ۱۳۲۶ مجموعاً حاوی ۸۹۰ ساعت و ۱۶ دقیقه بوده وبقرار زیر بـاآن نشرات نموده است :

	دقیقه	ساعت
۱ ـ تلاوت قرآن کریم و تفسیرشریف	٤٠	١٠
۲ ـ درس پښتو	٠٠	١٨
۳ ـ خبرهای داخلی و اخبار واقعات خارجی	٠٠	١٨٠
٤ ـ اجمال سیاسی جهان	٠٠	١٥
٥ ـ مضامین متنوعه ازقبیل اجتماعی ، صحی ، تاریخی تربیوی ، حفظ الصحه معنوی ، ادبی ، سپورتی موضوعات روز تبصره ها و غیره ...	٠٠	٣٠
٦ ـ پروگرام خاص برای اطفال	٢٠	١٧
٧ ـ پروگرام اردو برای ممالک دوست پاکستان وهندوستان	٠٠	٢٤
٨ ـ رادیو درام ها	٠٠	١٥
٩ ـ درقسمت‌موسیقی: براد کاست‌صفحات‌موسیقی شرقی وغربی	٤٤	٤٦
١٠ ـ سازو آواز ـ کلیوالی‌هاو نغمات‌ملی و آهنگهای مختلف	٧٢	٥٣٣
جمله	١٦	٨٩٠

علاوتاً برای تامین ذوق عدهٔ از اشخاص که بموسیقی شوق داشته و میخواستند ازان و از عالم موسیقی بهره داشته باشند یك کورس آزاد موسیقی برای آواز در (۱۷) میزان بمعلمی استاد غلام حسین‌خان‌افغان و برای ظرف مدت ۲ سال درنظر گرفته شده وهم درظرف سال ۱۳۲۶ یك تعداد ریکارد های شرقی وهم ریکارد های خاص برای پروگرام های رادیو درام ودرامه از خارج خریداری شده است .

مدیریت عمومی تخنیکی رادیو :

۱ : - دستگاه موجوده برود کاست که بقوهٔ ۲۰ کیلووات هرشب دونیم ساعت پروگرام دارد بدون سکته دوام داشته و از نبودن سامان فالتو که ضرورت پیش شده مدیریت عمومی تخنیکی رادیو اززحمت کشی فنی دران فوه بخشیده علاوه بران یك رقم والف های ریکطفایر ۱۲۰۰۰ ولت جرمنی مربوط بردوکاست که ختم شده بود به تطبیق کرکترستك آن تا کنون به والف های انگلیسی تبدیل واز اول سال ۱۳۲۶ از آنها کار گرفته می شود همچنان والف های ۱۲۰۰۰ دانه مودلتور جرمنی خود دستگاه که در شرف سقوط است آنهم از روی تطبیقات فنی درسنه ۱۳۲۶ از انگلستان خریداری شده الی آخر جوزای ۱۳۲۷ بما میرسد وطورعمومی ازقبیل چراغ وغیره سامان هائیکه برای دستگاه بردو کاست ضرورت شود لسته مزین وبوسیله بشاغلی غلام محمدخان رئیس برق از فابریکهٔ تیلفونسکن جرمنی تخمیناً ۵۰ فی‌صدآن اطمینان حاصل شده که درسنه ۱۳۲۷ خریداري وبرای برود کاست خواهد رسید

۲ : - دستگاه های آینده ولودسپیکر های ولایات وحکومتی ها نیز بخوبی کارداده اند و در اصلاحات که ضرورت شده اقدام لازمه بعمل آورد شده .

۳ - درحکومتی اعلی بدخشان‌درخود شهر فیض آباد یك تربین مولد برق که ذریعهٔ آب گردش میکند با را دیوی آخذه واسپلفا یرولود سپیکر ها و غیره لوازمات آن نقل ذریعهٔ مامورین فنی مدیریت عمومی تخنیکی را دیو نصب وبکار انداخته شود که هرروزه پروگرام های بردوکاست رادیو کابل به شهر فیض آباد به اهالی آنجا شنوانده می شود(تربین مذکور قرار ترتیب نقشه و نگرانی بشاغلی مدیر عمومی تخنیکی را دیو در مکتب میخانیکی ساخته شده یعنی ساخت افغانستان میباشد)

٤ :- تزئید واردات نسبت به سال ١٣٢٥ در سنه ١٣٢٦

الف-ازبابت محصول رادیو فی صد

ب- اعطاء جواز نامه

٥- رادیو های تجارتی که درسال ١٣٢٦ وارد افغانستان وداخل احصائیه مدیریت عمومی تخنیکی رادیو شده مساوی (١٢٠٠) پایه میباشد.

مدیریت عمومی پښتو تولنه

مدیریت صحافت :

١:- ترتیب مضامین ونشر مجلهٔ کابل دراول و١٥ هرماه .

٢:- نشرشرح حال بعضی مشاهیر داخلی وخارجی بابعضی فوتوی آنها.

٣:- «مقالات علمی وبعضی قصه های ملی.

٤:- « « اجتماعی طور نگارش ویاترجمه ازمنابع خارجی.

٥:- انتخاب اشعار اصلاحی واجتماعی شعرای موجوده وقدیمه.

٦:- پښتوکردن مضامین فارسی جهت نشرمجله که از خارج مدیریت صحافت رسیده.

٧:- تهیهٔ مضامین سالنامهٔ ١٣٢٦ (دکابل کالنۍ) وفوتو های مربوطهٔ آن.

٨ : - طبع ونشر کتاب خان جهان لودی ترجمهٔ بناغلی « سیفی »

٩ : - « « « روهی گلونه فراهم کردهٔ بناغلی« خادم »

١٠:- « « « جلد اول سیرة النبی (ص) ترجمهٔ بناغلی « کشککی »

١١:- « « « ادبی فنون تالیف بناغلی «بینوا »

١٢:- « « « دپښتو اشتقاقونه اوترکیبونه تالیف بناغلی «رشتین»

١٣:- « « « یفتالیان تالیف بناغلی «صدقی»

١٤:- « « « ویښ زلمیان بصورت هدیه مجلهٔ کابل

١٥:- توزیع مجله کابل درماه دودفعه بمشترکین مرکز

١٦:- باخبری ونگرانی یومیه درمطبعه از برای کارهای مربوطهٔ مدیریت صحافت.

شعبۂ تالیف وترجمه:

۱- اصولنامه پاسپورت و اصولنامه تذکرهٔ تابعیت و اصولنامهٔ صنایع وغیره اوراق که از ریاست شورای‌ملی بغرض ترجمه فرستاده شده وترجمه وتعدیل گردیده (۲۲۰) ورق .

۲-تاریخ آریانا که‌از مطبوعات قندهار بغرض ترجمه باینمدیریت رسیده‌بود. (۲۰)ورق .

۳-نمونهٔ جداول وغیرهٔ وزارت حربیه که‌پښتو ترجمه‌شده .(۷۶) ورق.

۴- ورو دوصدورو قرطاسیه ٤ورق ویک جلدنمرفه چهاپی موترها که از وزارت اقتصاد رسیده وبه پښتو ترجمه شده .

۵- جدول دفتر اساس امتیاز آب پغمان برای باغها که از ریاست بلدیه رسیده وبه پښتو ترجمه‌شده (۱) ورق.

۶- دونسخه نمونه‌های بل‌فروش مصنوعات ویکورق‌بیلانس محبس‌عمومی به پښتوترجمه‌شده.

۷- دوقطعه جدول قوماندانی‌امنیه به پښتو ترجمه شده .

۸- یکورق امور پیمایش تعمیرات که‌از وزارت فوائد عامه رسیده وبه پښتو ترجمه شده.

۹-یکورق جدول دفتر احصائیهٔ وزارت‌مالیه به‌پښتو ترجمه شده.

۱۰- ترجمهٔ کتاب تعلیم المنزالین دوجلد دریک وقایه.

امور ولایت کابل

آ - توسعه وتشکیل مدیریت عمومی سابقهٔ محبس بریاست محابس :-

مدیریت عمومی سابقهٔ محبس بمقتضای پیشرفت امور صناعتی محابس مملکت وتوحید وتمرکز آن تحت یك ادارهٔ مرکزی ازمدیریت عمومی به ریاست صناعتی محابس توسعه وتشکیل یافته واین ریاست درنظر دارد که امورصنایع‌محابس مملکت را ازمرکز اداره ووارسی ومحصولات یك منطقه رااگر درخود همان منطقه استهلاك نشود بمناطق دیگر منتقل وهم موادنیم پختهٔ بعضی محابس را به محابسی که بهتر موادپخته ساخته بتواند فرستاده بد سترس کاریگران بگذارد وازان بصورت خوبتری استفاده کند برای و قایهٔ حقیقی این شعبه که همیشه بد وزان بوده وفقه دران رخ ندهد تصمیم گرفته شده که‌یك‌یك‌فابریکهٔ نختابی ، پشم ریشی ، رنگریزی از خارج وارد وموادِ مایحتاج موسسات صناعتی محابس ازان تهیه شود :-

این ریاست جدید التشکیل که عوض مدیریت عمومی سابقهٔ محبس ومدیریت صناعتی وزارت داخلیه بوجود آمده مستقیماً بوزارت داخلیه مربوط وازحیث تجربه وعملیات درمحبس عمومی کابل مرکزیت داشته ومتشکل از سه مدیریت ، اجرائیه وبیلانس ، کنترول ، تفتیش وشعبه اوراق میباشد بریاست مذکور ع ، ص عبدالخالق خان مدیر عمومی سابقهٔ محبس ترفیعاً مقرر و منصوب گردیده .

(ب) اجراآت مجلس مشورهٔ ولایت :-

در سال جاری ۱۳۲۶ فقرات جزائی ومتفرقه اداری که حسب مقررات اصول تحت غور ومداقهٔ مجلس مشورهٔ ولایت قرار گرفته وفیصله وتصویب شده‌قرار ذیل است :-

جزائی — ۴۳۰ فقره)
اداری — ۱۰۰۰ «) ۱۴۳۰ فقره

(ج) زمین‌هائیکه در حصهٔ حکومتکلان غزنی وشمالی وحکومتی ده سبز و چهار دهی در سال جاری به اثر مساعی ولایت و تشویق که به اهالی داده شده آباد و بست مالیه گردیده قرار ذیل است :-

۱-زمین نوآباد — ۱۶۷۷ جریب

۲-آسیاب جدید ونوآباد درحصهٔ لوگرد وغزنی وحکومات ده سبز وپغمان - ۱۴حجر

۳-قنات جدید آباد درحصهٔ غزنی و حکومتی ده سبز — ۷ دهنه قنات
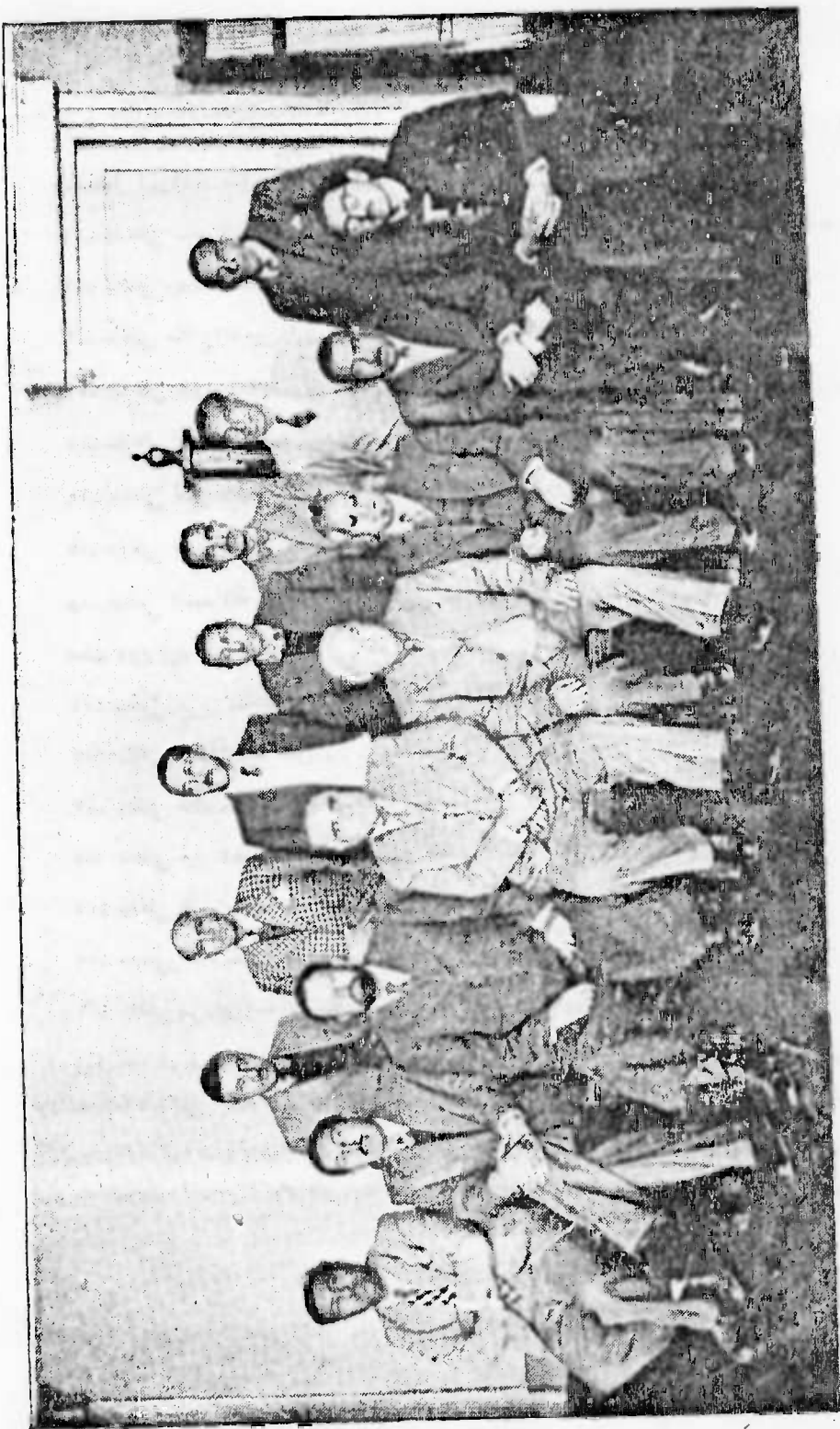
نظر باجراآت عام‌المنفعه مجلس عالی رفاه‌نامه اینک عکس اعضای محترم مجلس را بپاس خدمتشان طوریادگار طبع نمودیم اسمای ذوات محترم موصوف به‌ترتیب صف اول دوم درظهر این‌ورق مندرج است. ذواتیکه درین روز حضور نداشتند اسمای‌شان دراخیر اسمای ذوات موجوده ذکر شده است

صف اول ازراست به چپ .

۱:- بناغلی سید قاسم خان رشتیا کفیل ریاست مطبوعات عضو ومنشی مجلس رفاه عامه .

۲:- بناغلی محمد آصف خان قوماندان کوتوالی عضو مجلس

۳:- بناغلی صلاح الدین خان رئیس مطبوعات عضو مجلس

٤:- بناغلی میرزا محمد خان وزیر دولت رئیس مجلس

٥:- بناغلی سلطان احمد خان رئیس شورای ملی عضو مجلس

٦:- بناغلی فضل احمد خان رئیس مجلس عالی اعیان « «

۷:- بناغلی محمد فاروق خان معین وزارت داخله « «

۸:- بناغلی احمد الله خان کریمی رئیس تجارتی وزارت اقتصاد ملی عضو مجلس

صف دوم ازراست به چپ

۱:- بناغلی عزیز الله خان رئیس بلدیه عضو مجلس

۲:- بناغلی عبدالمجید خان وزیر اقتصاد ملی « «

۳:- بناغلی غلام محمد خان کفیل وزارت معدن « «

٤:- بناغلی میر محمد حیدر خان وزیر مالیه « «

٥:- بناغلی علی محمد خان وزیر امور خارجیه « «

٦:- بناغلی غلام یحیی خان وزیر مخابرات « «

۷:- بناغلی سردار اسدالله خان معاون صدارت عظمی ووزیر داخله عضو مجلس

ذواتیکه تشریف ندارند: بناغلی غلام فاروق خان وزیر دولت- بناغلی محمد کبیر خان وزیر فوائد عامه -بناغلی احمد علی خان وزیر دولت - بناغلی نجیب الله خان کفیل وزارت معارف بناغلی محمد عتیق خان رئیس مستقل زراعت-بناغلی محمد اسماعیل خان والی کابل-بناغلی عبدالحی خان عزیز معین اول وزارت اقتصاد ملی -بناغلی محمد نعیم خان معین دوم وزارت اقتصاد ملی .

د ع ، ش محمد قاسم خان دجنوبی د ولایت تنظیمه رئیس او د نورو ملکی مامورینو عکس ؛

يو نورستانی سپين ږيری سړی په زړو نورستانی کاليو کی

دمزار شریف ښاغلی نائب الحکومه دپادشاهی فرمان دلوستلو په وخت کښي
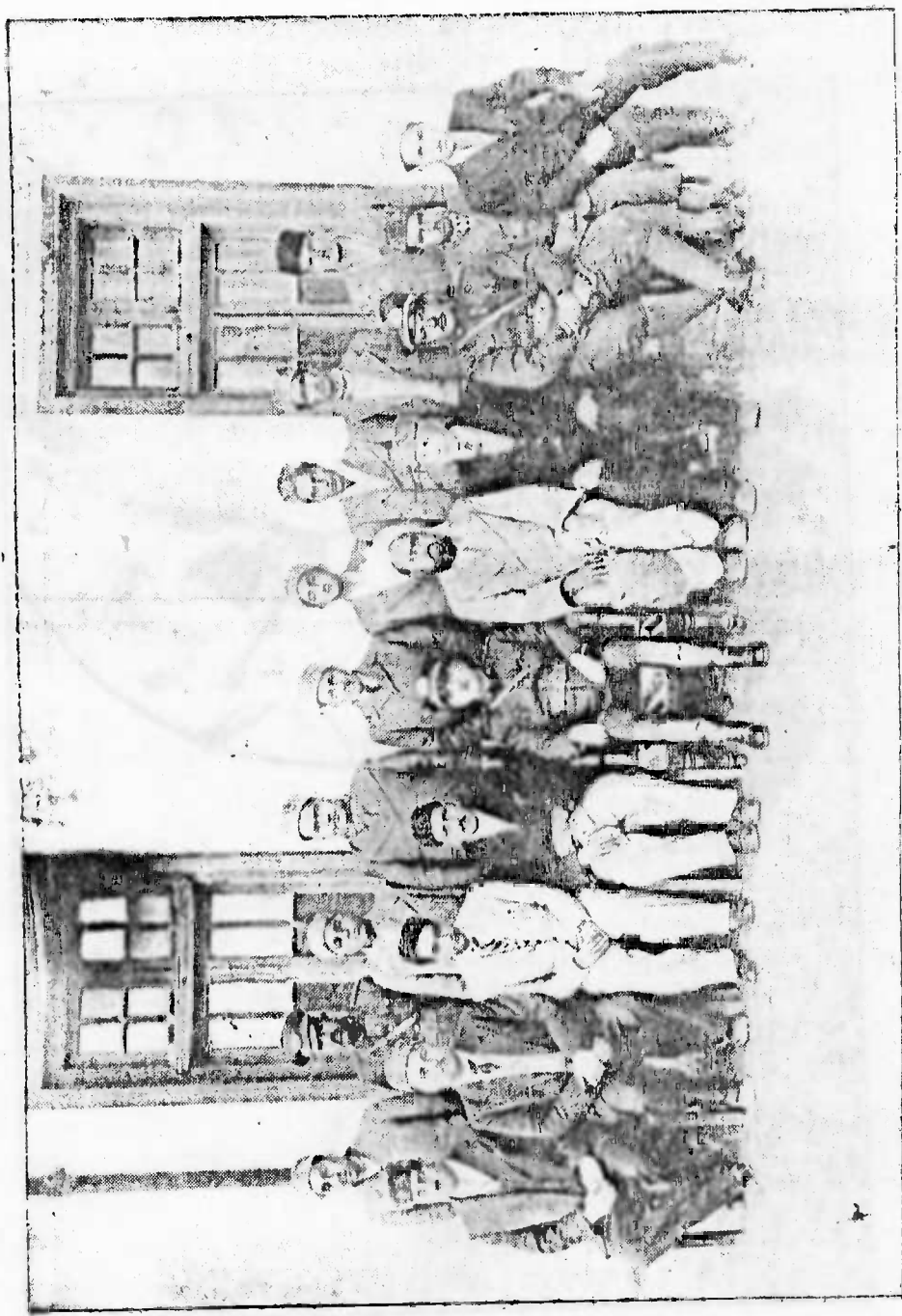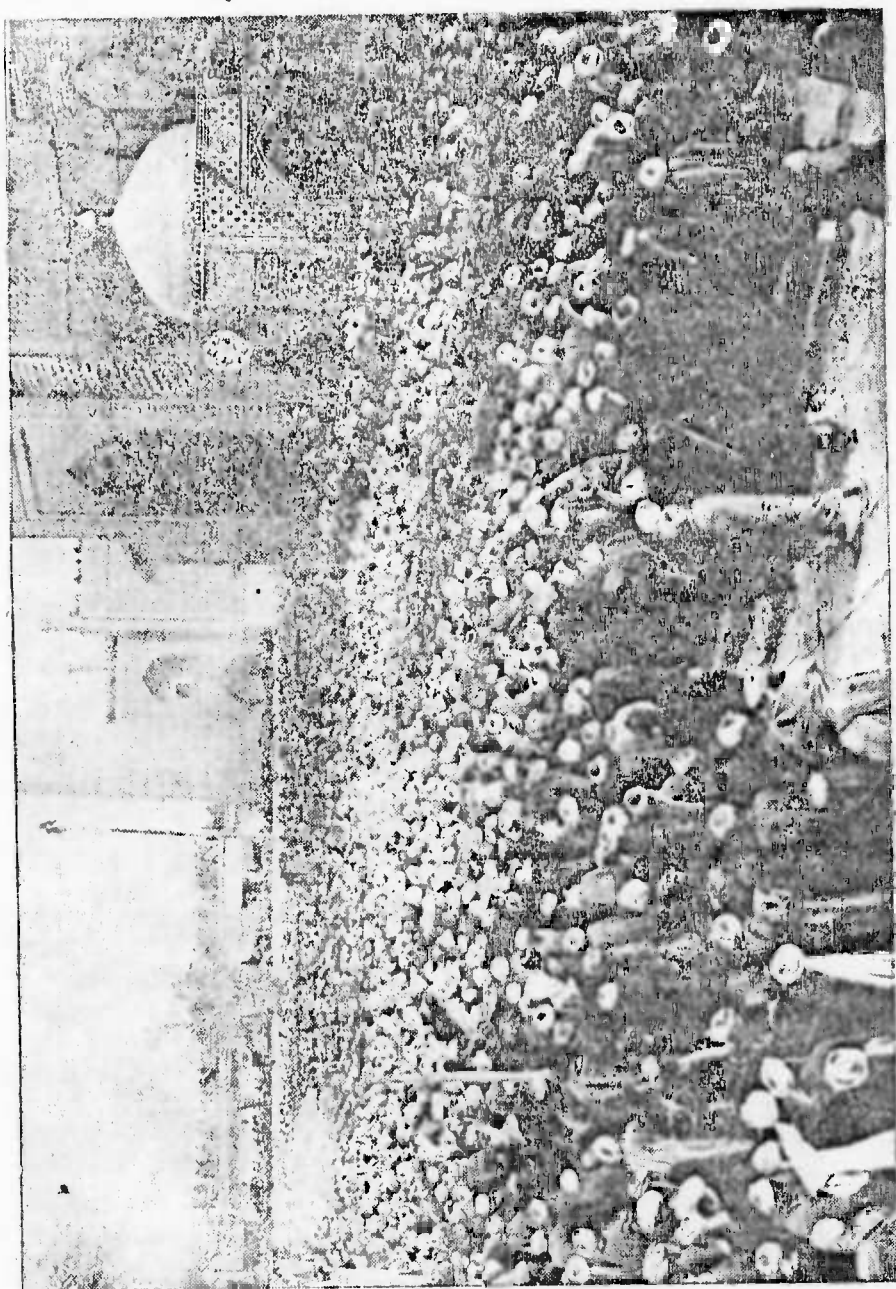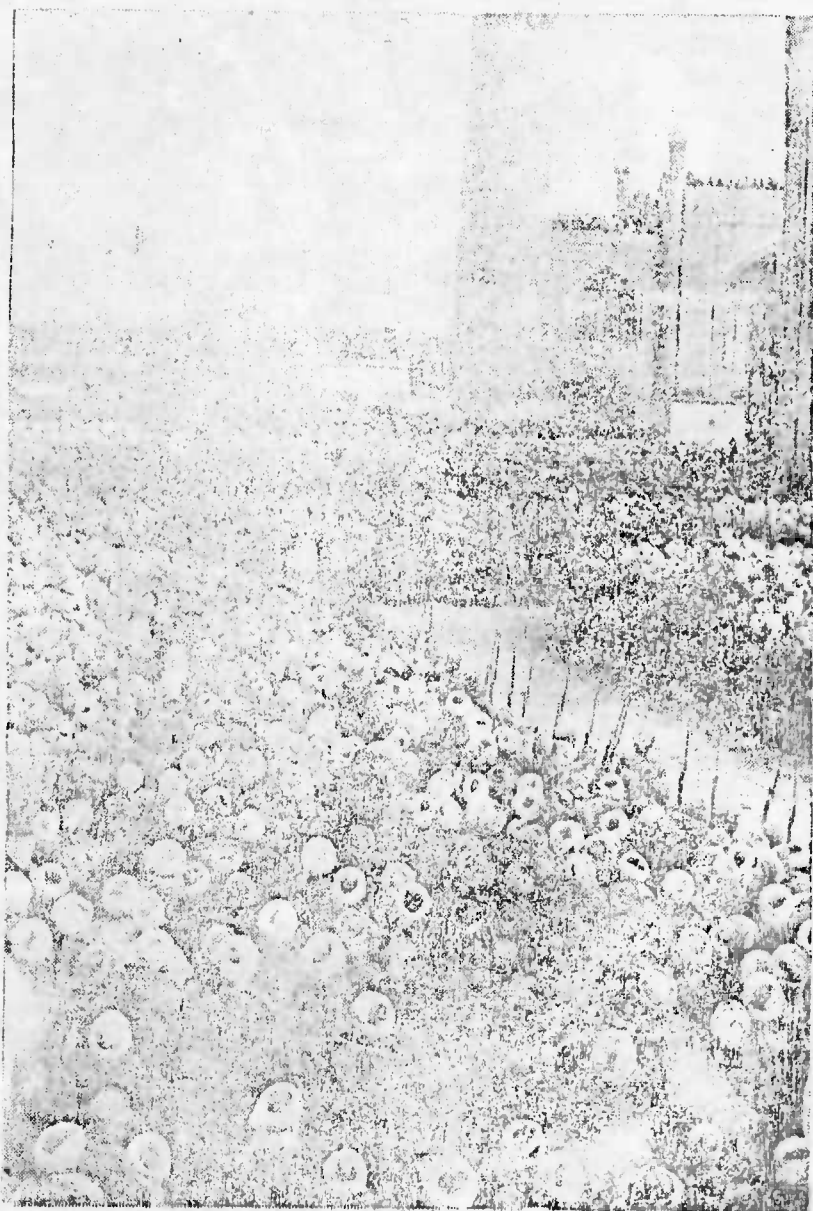
د ۱۳۲۷ کال دحمل په لمړۍ ورځ دعلم مبارك پورته کول په مزارشریف کښې
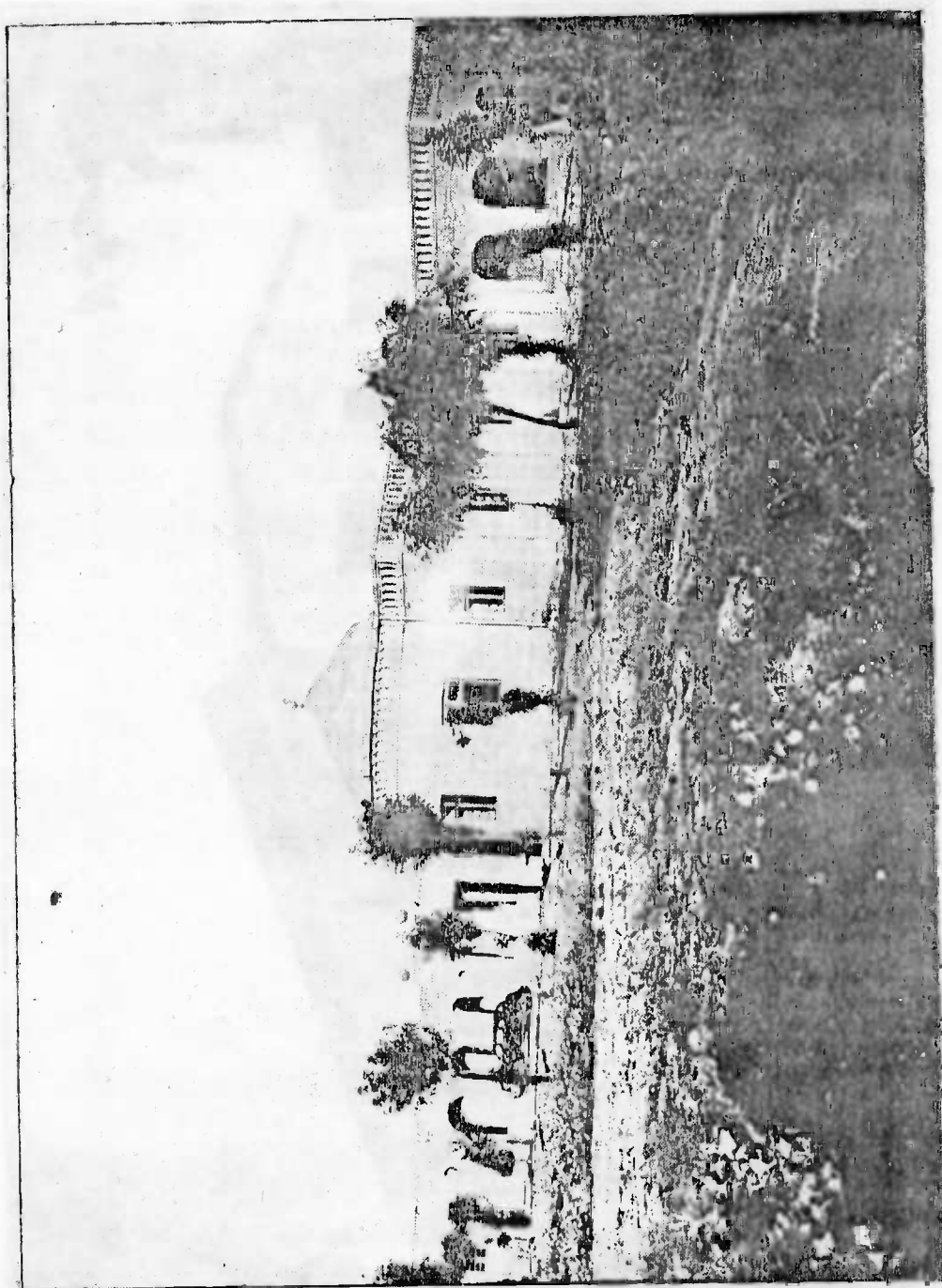
د مزار شریف د عسکری شفاخانی د عمارت شمال غربی خوا چه د عسکرو قوماندان په شخصی پیسو تکمیل شو پدی چه تخمیناً دیوسلو نفرو ناروغو اطاقو نه اود شفاخانی نور ضروری اطاقونه هم لری .
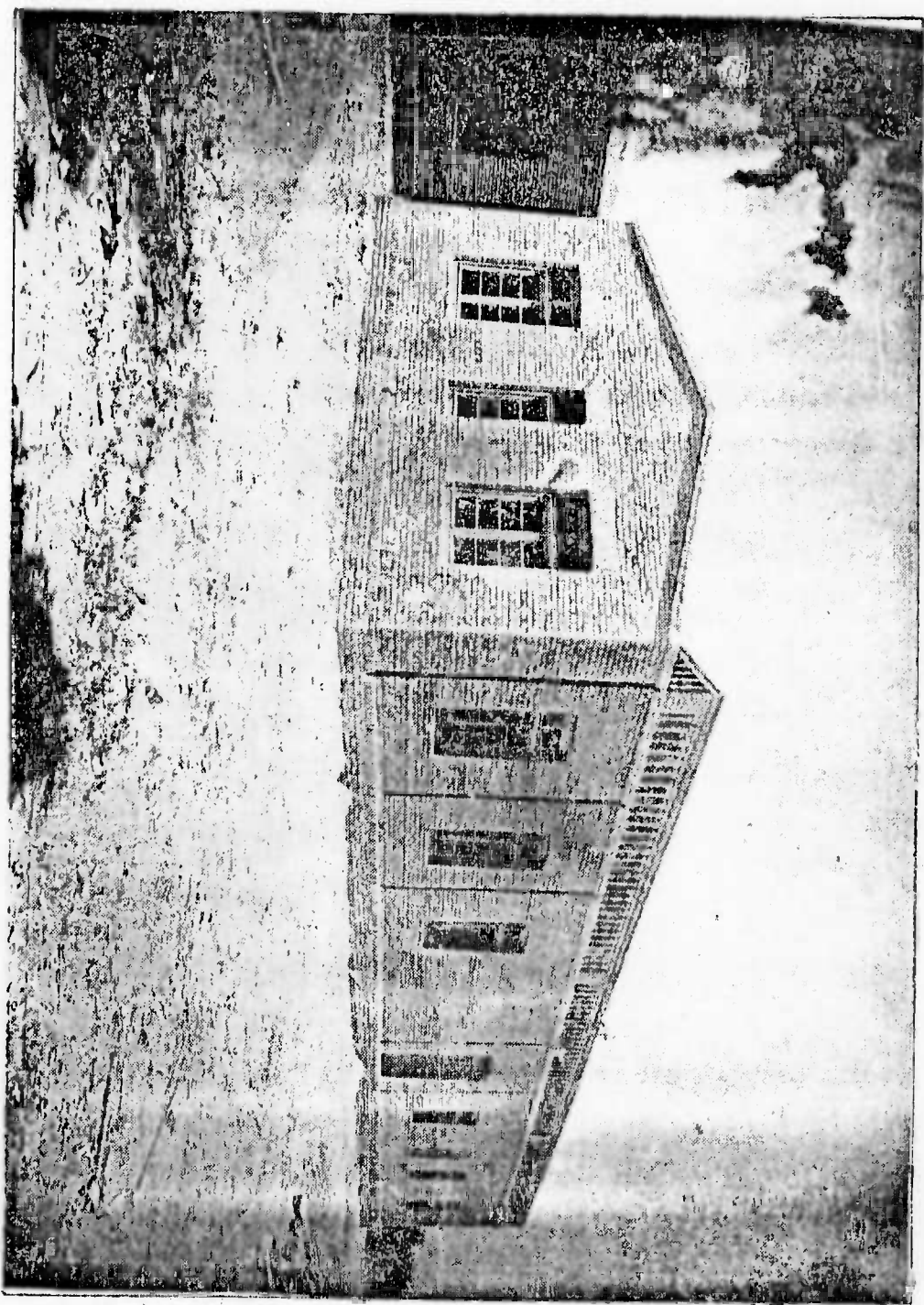
د مزار شريف دنوي شفاخانې دمريضانو يوه خونه.
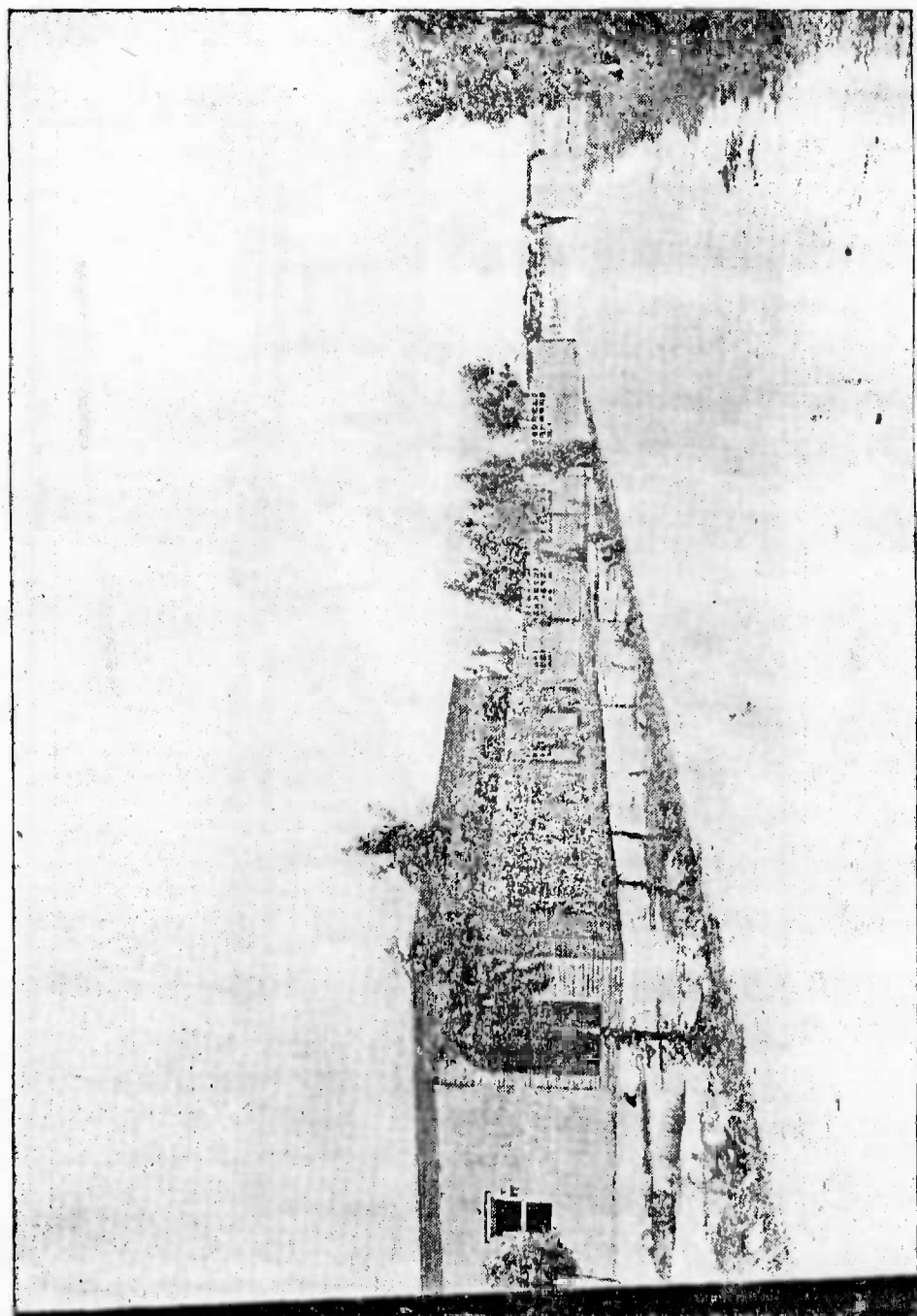
دمزار شریف د عسکری دنوی شفاخانی دانتظار او دپیره دار خونه چه د کلا او دشفاخانی د دیوال یوه برخه هم ښئی

دگردیز پخوانی ښار
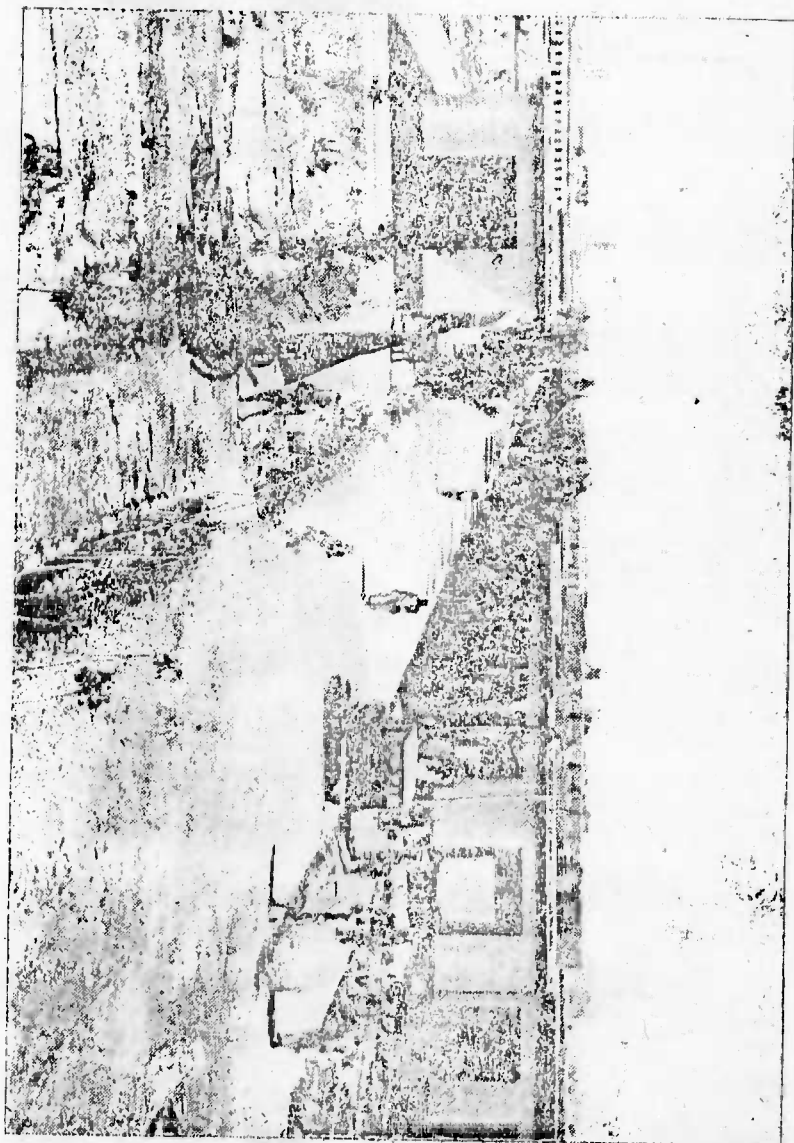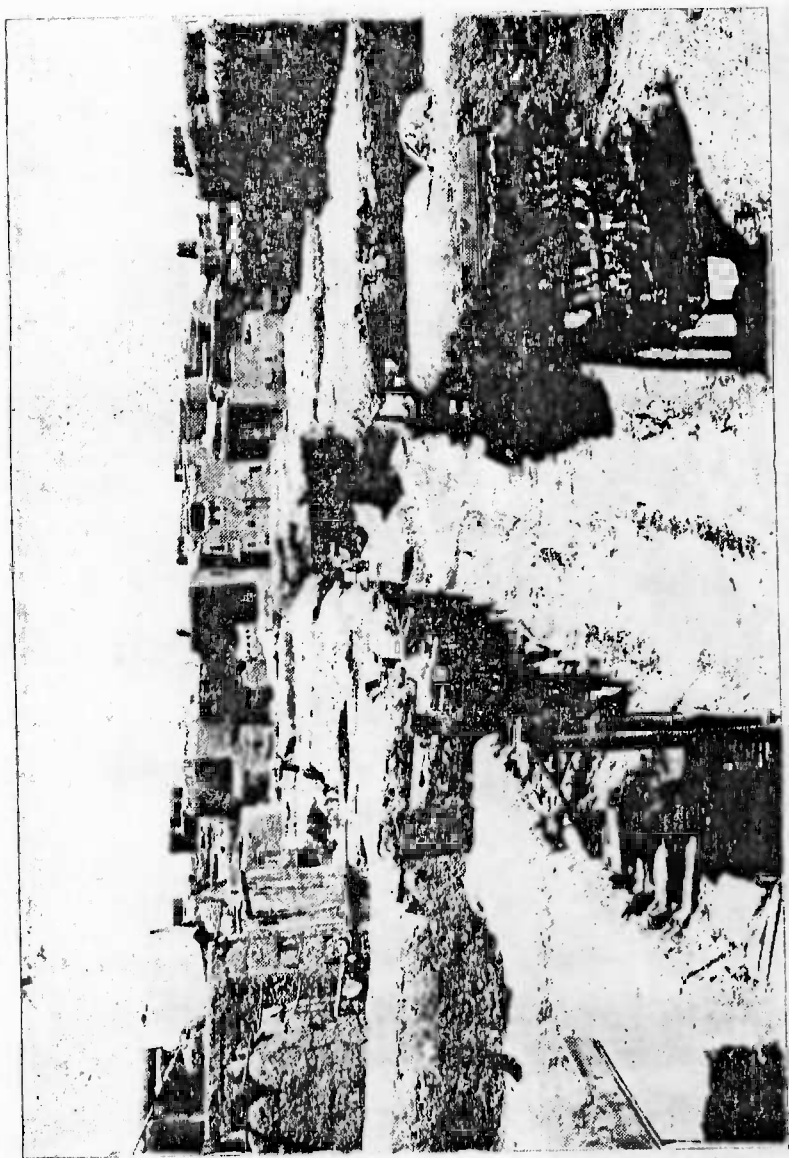
دگرديز حمام چه په دی کال کښې دبلديې د رياست له خوا ودان شوی او خلک ورڅخه استفاده کوی
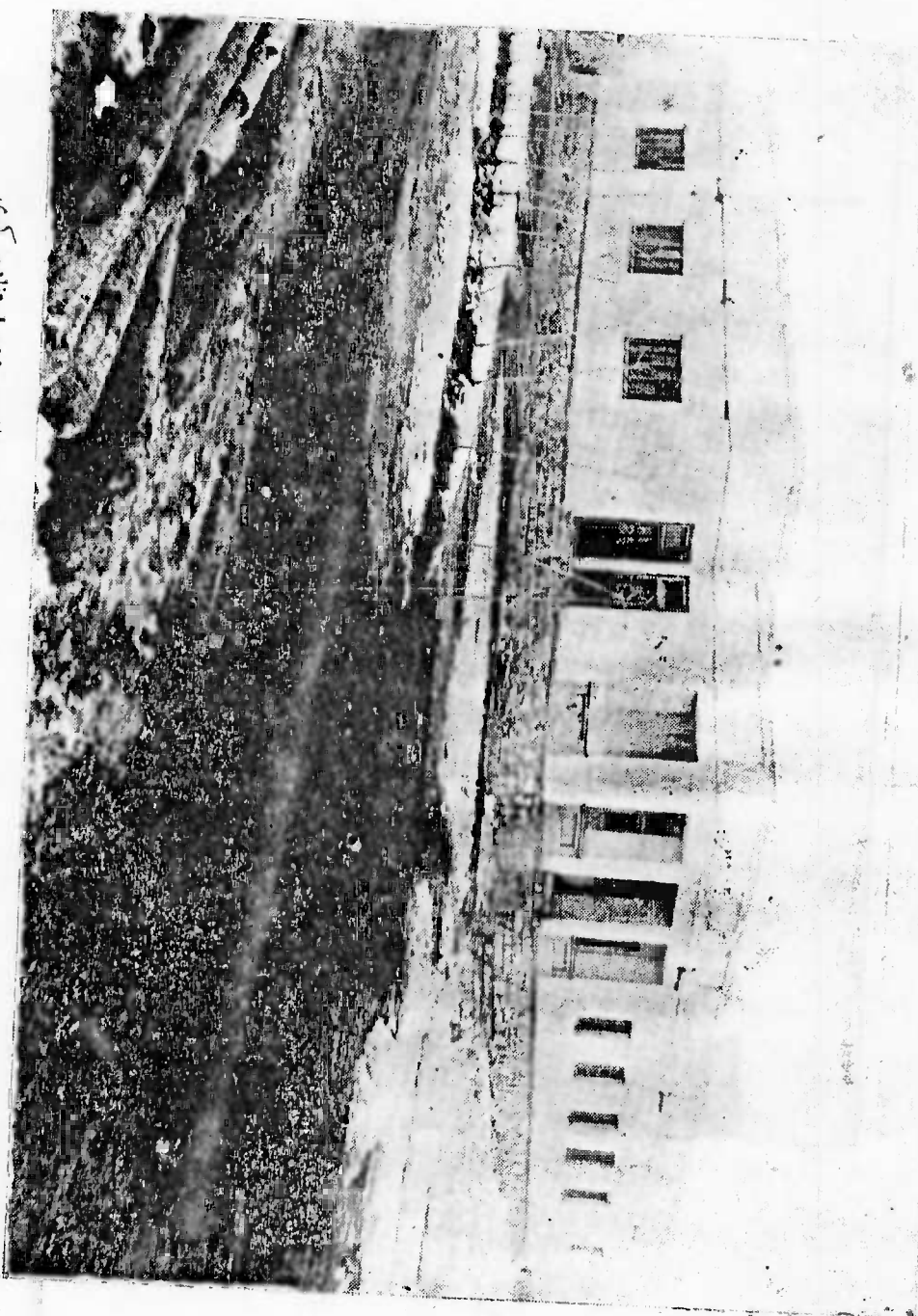
امور ولایت هرات

ریاست بلدیه :

امور ریاست بلدیهٔ هرات در سال جاری نسبتاً پیشرفت های خوبی در قسمت عمرانی ولایت مذکور نموده که بعضی قسمت های آنرا ذیلاً درج مینمائیم :

۱- در کافهٔ تخت صفر طباخ خانه وتحویلخانه و گراج که درسنوات گذشته کرسی آن کار وطور نیم کاره مانده بود درابتدای سال جاری ازطرف بلدیه کار آن شروع و کار آن اکمال گردیده.

۲- درچشمهٔ اوبه باستثنای کوتی های سابقهٔ آن یک کوتی جدید بکار انداخته شده که دارای ده باب خانه میباشد که کار تعمیر آن باتمام لوازم کوتی مذکور بصورت عصری انجام داده شده.

۳- کوتی سابقه چشمهٔ اوبه که نواقص داشت تحت ترمیم گرفته شده وترمیم اصولی آن بصورت خوبی انجام گردیده است .

۴- هوتل چشت شریف که دارای ده باب خانه وبرنده میباشد تکمیل گردیده .

۵- تمام مساجد و مزارات مربوطه ریاست بلدیه که لازم ترمیم بود ترمیمات آنها بصورت صحیح بعمل آمده وتکمیل شده است .

۶- نوزده در بند عمارت و بیست دربند حویلی و دو باب حمام عصری مردانه و زنانه و پنجاه وهشت در بند دکان دوشهر جدید ساخته وتکمیل شده است.

۷- ترمیم ورنگ آمیزی و اصلاحات عموم حمام های شهر کهنه وشهر جدید بعمل آمده وبصورت خوبی اصلاح شده است.

۸- هشتاد هزار اصله نهال ناجووده هزار نهال بادام ویازده هزاروپنجصد نهال ارغوان وهمچنا ازاقسام بوته های گل درپارک شهرجدید و مسجد جامع شریف و کوتی شدائی وغیره جا های که لازم بود غرس گردیده .

امور ولایت مزار شریف

ریاست بلدیه :

۱- مسجد شریف واقع باغ حضور که شکست کرده بود دیوار احاطه وحجره های آن دوبارهٔ تعمیر شده.

۲- پخته کاری وریگ اندازی سرک جدید جادهٔ مشرقی روضهٔ مبارکه الی سرک دروازهٔ نادرشاهی که طول آن یکهزاروده متر میباشد که چهار جویچه های مجرای آب پخته کاری شده .

۳- ریگ اندازی و ترمیمات جدید جادهٔ غربی روضهٔ مبارک الی زیارت خواجه آبچوش علیه الرحمه معهٔ یکحصهٔ آن که پخته کاری شده طول سرک مذکور یکهزاروپنجصد متر میباشد.

۴- ترمیمات مساکین خانهٔ مربوط ریاست بلدیه در سال جاری اجرا شده .

امور حکومت اعلای بدخشان

۱ـ امور نساجی حکومت اعلای بدخشان در سال جاری نسبت بسنوات گذشته توسعهٔ شایانی یافته دستگاهای کار نساجی وبافندگی اهالی تماماً دراثر توجه ومساعی حکومت اعلی بکار انداخته شده، تکه های بافت وطنی ازهر رقم بخوب ترین وجه درمعرض اهالی گذاشته شده است.

۲ :ـ قرار پیشنهاد حکومت اعلای بدخشان ذریعهٔ وزارت جلیلهٔ داخله مبلغ دولك افغانی نقاوی برای اهالی مرکز بدخشان جهت تقویهٔ امور زراعتی آنها و آبادی زمین دشت فراخ خواسته شده بود ، منظوری آن ازمقامات رفیعه واصل شده وبه نفری مستحقین آن توزیع و تقسیم میشود که این خود یك معاونت بزرگی است ازطرف حکومت متبوعه برای ترقی وتوسیع شئون زراعتی وآبادی ملك وملت .

قوماندانی امنیه :

۱ـ کار خانهٔ صناعتی محبس قوماندانی امنیهٔ حکومت اعلای بدخشان نیز نسبت بگذشته وسعت داده شده هر نوع تکه های وطنی در دستگاهای کار مذکور بافته شده واحتیاجات اهالی را تایك اندازه مرفوع ساخته است .

۲ ـ کار افتتاح موسسهٔ بوت دوزی درشق صناعتی محبس که در سال جاری جریان پیدا کرده ودرساختن بوتهای خوب برای عسکری واهالی خدمتی خوبی بهپیشبردصنائع نموده است.

امور عمرانی :

در اثرعدم وسائل تعمیراتی و اشخاص فنی درشق تعمیراتی اقدامی بعمل نیامده ، ولی امید است که دراثر پیشنهاد های حکومت اعلی وتوجه وزارت فوائد عامه درسال آینده اقدامات اساسی کرده شود ، وازجمله کارهائیکه دربن سال اجراشده قرار ذیل است :

۱ـ تعمیراستانسهٔ آخذهٔ نشرالصوت واطاق توربین برق برای اخذهٔ مذکور که درسال جاری تحت تعمیر گرفته شده ،بسر رسیده وماشین های آن نصب شده است .

۲ـ بعضی کارهای تعمیراتی ازقبیل اطاقهای موقتی گدام واطاقهای رهایش حکومت اعلا وغیره نیز تحت اجرا آمده است .

تصویبات و مقررات سال ۱۳۲۶ هیئت شورای ملی

(۱) اصولنامه بلدیه.
(۲) اصولنامه ترافیك.
(۳) اصولنامه جزای عسکری.
(٤) اصولنامه محاکمات عسکری.
(٥) ضمیمه اصولنامه مسافرت واقامت اتباع خارجه درافغانستان درخصوص حصول ویزهٔ اقامت.
(٦) ضمیمه اصولنامه مسافرت واقامت اتباع خارجه در افغانستان ، الغای حکم اصل (۱۹).
(۷) ضمیمه اصولنامه پاسپورت درموضوع ویزه دخول وخروج پاسپورت اتباع افغانی وغیره مواد
(۸) ضمیمه اصولنامه پاسپورت تعدیل احکام ضمیمه نمره اول آن.
(۹) ضمیمه اصولنامه تذکرهٔ تابعیت در موضوع تادیه تذکره برای کسانی که از یك محل بدیگر محل نقل مکان مینمایند.
(۱۰) ضمیمه اصولنامه تشویقیه صنایع الغای حکم ضمیمه تاریخی ۲٤عقرب ۱۳۲۲ اصولنامه مذکور.
(۱۱) ضمیمه اصولنامه توقیف خانه ها و حبس خانه ها در اکمال حبس محبوسین بمراجع معینه آن.
(۱۲) تبدیل اصل (۱) والغای اصل ۱۳ ، اصول میعاد استماع مرافعه و تمیز.
(۱۳) ضمیمه اصولنامه نوتهای مروجه درافغانستان راجع بشرائط قبولی نوتهای فرسوده و نمره بدل.
(۱٤) تهیه و ترتیب مهر برای پاسپورت اتباع افغانی که بخارج میروند.
(۱٥) تصویب درتشکیل جدید علاقه داری ار مه جدران مربوط حکومت زرمت ولایت جنوبی.
(۱٦) تصویب در الغای حکومت درجه ٤ دو ایگل ولایت مشرقی ومربوطیت اهالی مذکور بحکومت درهٔ پیچ مشرقی.
(۱۷) تصویب راجع به انفکاك قریه هزار چشمه و پودینه ازحکومتی یکا و لنگ ولایت کابل وارتباط آن بحکومتی درهٔ صوف ولایت مزارشریف.
(۱۸) تصویب موازنه بودجه عمومی مملکتی سال ۱۳۲٦.
(۱۹) « موازونه بودجه قروض بانکی سال ۱۳۲٦.
(۲۰) « در الحاق افغانستان به کنوانسیون بین المللی دائره براعطای امتیازات ومصونیتهای سیاسی کامله اعضای اسامبله به یونایتد نیشنز و ما مورین اداری آن.
(۲۱) تصویب در شمولیت افغانستان بمؤسسه صحی جهان.
(۲۲) تصویب راجع به تعدیل قوانین اساسی کار و کنوانسیون نمره (۸۰)
(۲۳) تصویب راجع بمقررات کنوانسیون پوستی عمومی بین المللی ونظامنامه مربوط به پارسلات پوستی وغیره که بتاریخ ٥ جولائی ۱۹٤۷ در پاریس تصویب شده است.

تصویبات سال ۱۳۲۶ ریاست عالی اعیان

الف ـ لوایح اصولنامه ها : ـ

۱ : لایحه اصولنامهٔ ترافیک.

۲ : « « بلدیه.

۳ : « « جزای عسکری.

۴ : « « محاکمات عسکری .

۵ : « « مطبوعات

ب : ضمایم:

۱ : ضمیمهٔ اصولنامهٔ مسافرت واقامت اتباع خارجه در افغانستان درخصوص ویزهٔ اقامت اتباع خارجه.

۲ : « « « متذکر : تابعیت تبدیل اصل (۷) اصولنامه مذکور.

۳ : « « « پاسپورت مندرجه ۶ اصل.

۴ : دو اصل ضمیمه اصولنامه مسافرت واقامت اتباع خارجه در افغانستان.

۵ : راجع به تعدیل قوانین اساسی کار و کنوانسیون نمبر ۸۰ بین المللی.

۶ : راجع با الحاق افغانستان به کنوانسیون بین المللی دائر بر اعطاء امتیازات و مصونیت های سیاسی .

۷ : راجع به شمولیت افغانستان به موسسهٔ صحی جهان .

۸ : راجع به ترتیب وتهیهٔ مهر برای پاسپورت اتباع افغانی که در خارج مسافرت می نمایند.

۹ : راجع با لغای حکم ضمیمهٔ منطبعهٔ ۲۴ عقرب ۱۳۲۲ ـ اصولنامهٔ تشویق صنایع و نا فذ بودن احکام اصل (۶) اصولنامهٔ مذکور .

۱۰ : ضمیمهٔ اصولنامهٔ پاسپورت تبدیل اصل (۱۵) اصولنامه مذکوره.

۱۱ : « « توقیف خانه ها وحبس خانها تبدیل اصل ۵ ، ۶ ، اصولنامه مذکور .

۱۲ : تبدیل اصل اول والغای اصل ۱۳ اصول نامهٔ تعین میعاد استماع مرافعه و تمیز.

۱۳ : ضمیمه اصولنامهٔ مکلفیت عسکری راجع به تفاوت و اصلاح‌سن عو ض.
۱۴ : « « نوتهای مروجه افغانستان .
۱۵ : راجع به مقررات کنوانسیون پوستی عمومی بین المللی ونظام نامه مربوط به پارسلات پوستی وغیره.

تشکیلات دوائر مربوطه ریاست اعیان

۱ : دائرهٔ تحریرات واجرائیه ومامورین و اوراق :
الف : ص میرزا محمدحسین مامور تحریرات واوراق.
ب : « « امام الدینخان سر کاتب اجرائیه ومامورین
۲ : دائرهٔ محاسبه.
ص: میرزا محمدیونس‌خان مامور کنترول .
بقرار فوق لست هذا بضم مکتوب نمبر ۲٤۳۷ ریاست مستقل مطبوعات ارسال شد .

مجلس رفاه عامه

طوریکه به همه معلوم است مجلس رفاه عامه درماه میزان سال گذشته نظر به پیشنهاد وزارت اقتصاد ملی که بملاحظهٔ اوضاع غیرعادی اقتصادی مملکت ، تشکیل یك مجلس بزرگ مخصوص رابا صلاحیت وسیع جهت تامین وسائل آسایش عامه واتخاذ ترتیبات لازمه بمقابل بحران اقتصادی وتوزیع صحیح ارزاق وآذوقه وسائرمایحتاج اساسی اهالی ، ومبارزه بمقابل محتکرین واستفاده جویان لازم میدانست از طرف حکومت متبوعهٔ ما بشمول تمام اعضای کابینه ویك عده اشخاص صحیح و خبیر دیگر تاسیس گردیده وتصویبات آن در تمام زمینه های مربوطه معادل تصاویب مجلس عالی وزرا شناخته شد .

درقدم اول تنظیم مسئلهٔ غله ، شکر، پطرول ورخت که اشیای مابه الا حتیاج درجه اول عامه ومقادیر آن هم نظربه علل مختلفه کم تر بود ، بهمجلس رفاه عامه تفریض گردید ازین حیث اجراآت دوائر وموسسات ذیل مستقیما تحت مجلس موصوف قرار گرفت . دیپوی تعاونی مربوط وزارت اقتصاد ملی وتمام شعبات آن ، دائره ارزاق که مربوط وزارت داخله بود وبعداً بریاست مستقل زراعت تعلق گرفت ، شرکت قند وپطرول شرکت حمل ونقل .

راجع به رخت :

نسبت به رخت همان است که بهمکاری وزارت اقتصاد ملی دیپوی تعاونی طبق هدایات مجلس رفاه عامه ازجملهٔ رخت خریداری خود دورهٔ اول توزیع رخت بصورت کوپونی در ششماه سال ۱۳۲۵ واوائل سال ۲۶ درتمام مملکت بموفقیت اجرا شدکه ازاثراین اجراآت درحدود (شانزده) ملیون مترتادورترین نقاط مملکت توسط هیئتهای ثابت وسیار ونرخ تمام شده باهالی توزیع گردید ودرنتیجه بازار سیاه رخت اقلاً فیصد پنجاه از بین رفت و ضمناً برای ازبین بردن قطعی آن اجناس منسوجاتی که مقدار آن بیشتربود دردکان آزادهم بنرخ نازلتر ازبازارسیاه درمعرض فروش گذاشته شده واین قسمت ها متدرجاً تنزیل داده شد وچون این ترتیب تاثیر خوبی در پائین آوردن نرخ بازار سیاه وارد کرد در سال ۱۳۲۶ اصول توزیع کوپون رخت تنها بکابل منحصر مانده و بجای آن دکان های آزاد در تمام نقاط مملکت دائر گردید بطوریکه در تابستان وخزان ۱۳۲۶ بازار سیاه رخت در اثر وفور عرضه وارزانی نرخ منسوجات دیپو تقریباً بکلی ازبین رفته واز طرف دیگر خریداری‌های بزرگ دیپو از ممالك مختلفه واقدامات وسیع وزارت اقتصاد یك ذخیرهٔ کافی را درمملکت تشکیل داد که امید است درآینده از ناحیهٔ رخت دیگر کدام مشکلاتی رخ ندهد .

مسئله ارزاق :

راجع به غله که درسال گذشته از اثر خشك سالی حاصلات مملکت کسر فاحش نموده بود همان است که وزارت اقتصاد ملی در سرموقع پیش بین وضعیت بوده بمنظوری حکومت متبوعه اجازهٔ خریداری مقدار ۲۵ هزار تن غله را ازامریکا حاصل وبکمك وزارت امور خارجه دراثر نیات نیك حکومت ممالك متحدهٔ امریکا جواز صدور را ازممالك متحده بدست آورده بودند. برعلاوه در خود مملکت نیز ریاست ارزاق حسب معمول یك مقدار غله از نقاطیکه حاصلات آن بالنسبه خوبتر بود طور خوش برضا خریداری کرده بود ، زمانیکه مجلس رفاه عامه تشکیل یافت چون وضعیت مندوی کابل وقندهار ومشرقی وقطغن ومیمنه وهرات خراب بود اولتر ازغلهٔ وطن برای اصلاح مندوی کابل وقندهار کار گرفته وهمینکه غلهٔ امریکائی شروع به ورود نمود یك مقدار آنرا به قندهار ویکمقدار را به مشرقی امر تادیه نمود که با غلهٔ ارزاقی درقندهار تااخیرسال مذکورمقدار (۱۰۰۰)خرواروبازار مشرقی (۱۰۰۰) خرواروبازار میمنه(۲۰۰)خرواروبازارقطغن(۱۶۰۰)خرواروبازارهرات(۵۰۰)خروار وبازار گردیز(۱۵۰) خروارمعاونت‌بعمل آمد و در کابل اصول کوپون جاری گردید وتااخیراسد۱۳۲۶ باموفقیت دوام داشت همچنین در اوائل بهار امسال قلت غله در علاقهٔ غزنی وکتواز و سمت شمالی کابل رونماگردیده مقدار (۳۵۰) خروار به غزنی وکتواز ومقدار پنجصد خروار غله بسمت شمالی قسم کمك ارسال وبنرخ تمام‌شد بدسترس اهالی گذاشته‌شد ازطرف دیگردرموقع کشت بهاری چون زارعین بعضی ولایات از عدم تخم دچار مشکلات بودند مجلس رفاه عامه تصویب نمود که ازغلهٔ ارزاقی موجودهٔ گدام های ولایات یك‌یك‌مقدار برای‌زارعین قسم تقاوی تادیه ودروقت فصل آینده جنسا مسترد شودچنانچه به اثراین تصویب درحدود پنجصد خروار گندم در فراه وپنجصد خروار درمزار شریف و (۳۰۰) خروار درمیمنه به زارعین تقاوی‌داده‌شد کذا برای عملهٔ فابریکه های صنعتی درپل خمری وبغلان وجبل السراج وکابل یك یك مقدار غله بنرخ تمام‌شد بکارگران مذکور ذریعه مؤسسات مربوطه توزیع گردیدکه مجموع آن‌بالغ بردوهزار خروار میشود درعین‌زمان چون وزارت مالیه برای اعاشهٔ عساکر مرکز سبب اینکه حاصلات در ولایات تنقیص نموده وغلهٔ خریداری وزارتمالیه رایك قسمت زارعین به وقت آن رسانیده نتوانستند وحکومت مهربان امر معطلی تحصیل غلهٔ مذکور را صادر کردند وهم یکمقدار غلهٔ وزارتمالیه در ولایت مانده ووسائل نقلیه‌قلت داشت مجلس رفاه عامه مقدار پنج هزار خروار گندم امریکائی راطور قرضه بدسترس وزارت مالیه گذاشت تادر اعاشهٔ عسکری سکتهٔ رخ ندهد ازین جمله یکهزاروشش‌صد وچند خروار آنرا وزارتمالیه درولایاتیکه مجلس رفاه‌عامه درآنجاهابه غله احتیاج داشت طورتبادله وقبول و مابقی را طور قرضه الی‌آخرمیزان امسال

تسلیم شده اند که قسما دراوقات ضرورت برای مصارف کوپون اهالی کابل ازوزارت مالیه الی (۱۰۰۰) خروار اخذ وبقیه درهمین نزدیکی ها ازطرف وزارت مالیه کار سازی میشود ، رویهمرفته غلهٔ امریکائی بالغ بر ۲۸ هزار خروار باضافهٔ دوهزار خروارغلهٔ وطنی از ماه عقرب ۱۳۲۵ الی عقرب ۱۳۲۶ بدرک های فوق ازطرف مجلس رفاه عامه درمرکز وولایات مختلفه مملکت به نرخ تمام شده که در حدود (۱٤) افغانی گندم و (۱۵) افغانی آرد باشد ودران مصارف حمل ونقل ازیك نقطه تا نقطهٔ دیگر (باستثنای حمل ازخارج بداخل مملکت که طوراعانه ازطرف موسسات اقتصادی قبول گردیده بود) شامل است بصرف رسیده و دراول عقرب سال جاری ازتمام این غله بجزدرهزار خروار گندم ذمت وزارت مالیه وازغلهٔ وطنی ارزاقی سال ۱۳۲۵ درحدوددو هزارخروار که طور تقاوی درولایات به زارعین تادیه شده بود بدسترس مجلس رفاه عامه چیزی باقیمانده بود که آن هم درماه عقرب وقوس بمرکز خواسته وعوض کوپون مامورین به مصرف رسید گویا بهاین ترتیب درظرف یکسال مجلس رفاه عامه درحدود ۳٤ هزار خروار غله به نقاط مختلفهٔ مملکت همینکه دچار قلت غله می شدند ذریعهٔ موترهای حمل ونقل ارسال ومرسول نموده و بدسترس اهالی گذاشته است .

درسال جاری طوری که دریك راپور دیگر چند هفته پیش تفصیل داده شد بازهم حکومت مآل اندیشها برای پیش بینی قلت غله در زمستان خریداری مقدار ۲۰ الی ۲۵ هزار خروار غله را ازنقاطی که حاصلات آن نسبت بحال عادی کمتر تخمین می شد بنرخ مناسب که عبارت ازنرخ بازار آزاد ۱۵ میزان هرمحل باشد بریاست زراعت اجازهٔ خرید اری داده بااثر آن درحدود ۱۷ هزار خروار از زمینداران که غلهٔ زیاد داشتند خریداری وقسماً برای احتیاجات کابل بمرکز نقل وقسمت بیشتر آن درخود نقاط مذکور برای پیش بینی اوضاع سال آینده ذخیره شده است به این تفصیل :

هرات (۸ هزار خروار) (یك مقدار آن درخود هرات ذخیره میشود .)

فراه وچخانسور (۲٤۰۰) خروار نصف آن بمرکز حمل ونصف درخود فراه میماند.

قندهار (۱٤۰۰) خروارتماماً به مرکز حمل میشود .

قطغن وبدخشان (۲٤۰۰) خروار تماماً بمرکز حمل میشود .

مزار (۱٦۰۰) خروار تماماً بمرکز حمل میشود .

میمنه (٤۰۰) » » » » » » .

غزنی ومقر (۸۰۰) » » » » » » .

مجموع ۱۷۰۰۰ خروار

از غلهٔ که بمرکز حمل شده از تاریخ دهم عقرب برای مامورین و مستخدمین دولتی که باعایله های شان جمعاً در حدود چهل هزار نفر میباشد وبا درنظر گرفتن منسوبین عسکری ومعارف که غله گی دارند روی همرفته قسمت مهم نفوس شهر کابل و یك قسمت از نفوس شش کروهی واطراف را تشکیل میدهد کوپون آرد مطابق سال گذشته داده شده است . چون وضعیت مندوی کابل هنوز خوب بوده و روزانه بین هفت صد الی هزار بار آرد و گندم در آن وارد می شود ونرخ هم از سبب اجرای کوپون آرد مامورین از جائی که در ماه میزان رسیده بود بلند نرفته و از طرف دیگر تمام غلهٔ که باید به کابل وارد شود بمرکز نرسیده است بنا برآن به اجرای کوپون عمومی اهالی هنوز ضرورت حس نمی گردد همچنین در تمام ولایات مملکت از فضل خداوندی (ج) غله فراوان ونرخ آن نسبتاً ارزان است مثلاً در هرات گندم فی سیر کابل ٦ الی ٧ افغانی - در فراه ٨ الی ٩ افغانی در قندهار ١٠ - ١٢ افغانی در بدخشان ٥-٦ افغانی در قطغن ومزار ومیمنه از ١٠-١٤ افغانی در اطراف ولایت کابل ١٣ - ١٤ افغانی ازین رو با داشتن ذخایر کافی که قرار فوق ذکر شد کدام پریشانی که اقدامات جداگانه را ایجاب کند الحمدلله موجود نیست وکشت سال آینده نیز علی العموم اطمینان بخش معلوم میشود وبرای اواخرزمستان واوایل بهار سال آینده بهرنقطهٔ که قلت محسوس گردد میتوان از کدام های نزدیك ترین به آنجا امداد فرستاد . چنانچه اخیراً که نرخ غله در میمنه اندکی بلند رفته اجازهٔ مصرف یکمقدار غلهٔ ارزاقی بحکومت اعلای میمنه برای فرود آوردن نرخ داده شده استوهم‌درمزاروفراه هرات یك یك مقدار غلهٔ ارزاقی برای اهالی طور تقاوی داده شده است که درسر فصل مسترد کنند که اینهم بازار عین امداد خوبی بشمار میرود .

در حصهٔ پطرول وحمل و نقل :

چون ازیکطرف واردات پطرول ازخارج نظر به مشکلات داخلی هند محدود وازطرف دیگر نظر به زیاد شدن تعداد موتر و احتیاج مردم حمل و نقل غله ومال التجاره در داخل مملکت مصرف مواد سوخت روز افزون بوده مجلس رفاه عامه مسئلهٔ پطرول وحمل ونقل را لازم و ملزوم یکدیگر دانسته کلیات امور آنرا تحت کنترول دائمی قرار داده اجراآت مقتضیه بعمل آورده است که میتوان گفت موضوع پطرول وحمل ونقل مهمترین ومشکلترین قسمت فعالیت مجلس رفاه عامه را تشکیل میداد چنانچه از اثر همین جدیت واقدامات وپیش بینی ها بود که حتی درسخت ترین اوقات که توریدپطرول‌به سبب جنگ های داخلی هند بعضاً بقدر دوهفته وسه هفته بکلی معطل می شد نه‌تنها درامور حمل ونقل ضروری مملکت معطلی واقع نشد . بلکه ذخائر اساسی هم دست نخورده وتا امروز این وضعیت کنترول

ومرافبت کلیات امور حمل ونقل درتحت نظر مستقیم مجلس رفاه عامه بهمکاری وزارت اقتصاد ملی ادامه دارد وبه اقداماتیکه برای افزایش مقدار تیل وموترها ولوازم آن از طرف وزارت اقتصاد ووزارت امور خارجه بعمل آمده ، امید است بحران پطرول حمل ونقل تا اخیر سال جاری بکلی رفع شود ، چنانچه از حالا تسهیلات زیاد در امور حمل ونقل وتوزیع پطرول بعمل آمده وهم نرخ پطرول قرارتجویز حکومت متبوعه اخیراً به (۸) افغانی و۷۵ پول فی گیلان تنزیل واین نرخ برای تمام مملکت یکسان قبول گردید که این خوددر اصلاح وتوازن بازار ها و رفاه عامه خدمت بسزائی خواهد کرد .

در حصهٔ شکر :

چون مقدار شکر نسبت به مصارف عادی مملکت در آوان جنگ با وجود به کار افتادن فابریکهٔ قندسازی بغلان کمتر بود قبل ازروی کار آمدن مجلس رفاه‌عامه شرکت ارزاق وشرکت قند درخصوص توزیع شکر ترتیباتی گرفته وکوپون شکررا در شهر کابل جاری کرده‌بودند مجلس رفاه‌عامه از بدو تشکیل خود توزیع شکررا بدیپوی تعاونی سپرده ودرکوپون های وارده تجدید نظر نمود و اصلاحاتچندی درآن وارد کردوسپس‌دامنهٔ کوپون شکر در سائر شهرهای مملکت و اخیراً در برخی حکومات محلی نیز عملی گردید . اما نسبت به توزیع عمومی آن در ممالك هنوز کدام راه حل قناعت بخش بدست نیامده ومجلس رفاه عامه دربن قسمت مشغول سنجش راه های بهتر می باشد تا باساس آن بوره درتمام نقاط دور و نزدیك مملکت از روی تقسیمات صحیح بدست جمیع افراد برسد اما روبهمرفته با خریداری های جدید وزارت اقتصاد ملی از خارج امید است مسئلهٔ قلت بوره هم در سال آینده بکلی از بین برود واحتیاج به قیود مزیدباقی نماند فعلاً که‌وارداتشکر از خارج محدود است تجویز شده که عوض یك قسمت سهمیهٔ بوره که تنقیص می گردد قند خشتی به نرخ نازل بهاهالی داده شود .

در حصهٔ تیل‌خاك :

بهترین اقدامات مجلس رفاه عامه درین قسمت عبارت از سپردن سهمیهٔ جدید تیل‌خاك‌است به شرکت پطرول و مؤظف ساختن این مؤسسه به توزیع آن به نرخ نازل در تمام نقاط مملکت در حالیکه سهمیهٔ عادی دردست تجار تیل‌خاك گذاشته شده واز اثر این رقابت نرخ تیل‌خاك در ظرف شش ماه (از اوائل سال ۲۵ تا اواسط آن) در بعضی نقاط صد فیصد ودر برخی ۲۵ تا ۵۰ فیصد تنزل کرد . واکنون باخریداری تیل‌خاك از روسیه امید است وضع تیل‌خاك بهبود مزیدی حاصل کنند .

در قسمت صابون :

مجلس رفاه عامه درین قسمت اجراآت دیپو را تائید نموده و از طرف دیگر وزارت اقتصاد ملی مشغول اقدامات است ، تا مقدار بیشتر صابون از خارج وارد کند زیرا با تقلیل رقبات کشت پنبه در ولایات شمالی که زمین های آن موقتاً برای غله تخصیص یافت حاصلات فابریکهٔ صابون سازی قندوز تنزیل یافته و ازین حیث در حال حاضر در قسمت صابون قلت محسوس می باشد .

در موضوع چای :

این موضوع فقط در خزان سنهٔ جاری تحت توجه قرار گرفت زیرا قبل از آن وضع بازار چای درتمام دورهٔ جنگ بعد ازان خوب بود وضرورت بهمداخله نداشت . اما بعد ازتقسیم هند به پاکستان وهندوستان که روابط تجارتی بین این دو مینیون قطع گردید قلت چای در بعضی بازار های مملکت رونما شده و نرخ ها بلند رفت . مجلس رفاه عامه در اثر پیشنهاد وزارت اقتصادملی فیصله کرد که بصورت مستقیم یك مقدار چای از سیلون وآسام خریداری شود وبرای چارهٔ فوری از گدام های داخلی مملکت هرقدر در یك نقطه اضافه تر ازمصارف باقی بماند به نقاطیکه در آن قلت حکم فرما است ارسال شود . چنانچه روی این نظریه یکمقدار چای ازگدام های هرات بکابل نقل وقسماً برای کابل تخصیص وقسماً به مزار ومیمنه وسائر ولایات شمالی ارسال شده است تا بصورت صحیح بین اهالی تقسیم شود . امید است باتورید چای از مقامات فوق الذکر بحران چای تا اوائل سال نو بکلی رفع گردد

راجع به برق :

اگرچه این موضوع به وظائف اولی مجلس رفاه عامه تعلق نداشت اما حسب صوابدید حکومت عجالتاً این موضوع نیز به مجلس مذکور سپرده شده است زیرا که نظر بهتوسعهٔ روز افزون آبادی های شهر کابل وقلت آب در رودخانه های که فابریکه های برق را حرکت میدهند وهم ازاثر فرسوده شدن ماشین‌های تولید برق جبل السراج بحرانی ازین ناحیه نیز به مشاهده میرسد ، مجلس رفاه عامه وقتاً فوقتاً اجراآت مؤسسهٔ برق را تحت مطالعه قرار داده تصویبات مقتضی را به منظور رفاه عامه بعمل می‌آورد لیکن کدام چارهٔ اساسی هنوزدرین زمینه بنظر نمیرسد وتورید فابریکه‌های جدیدتولید برق دست کم ۳ - ٤ سال‌رادربر خواهدگرفت . درین قسمت باید اهالی خود شان باصرفه جوئی نهائی درمصارف برق بامؤسسهٔ برق تا موقعیکه دستگاه های‌جدید بکار می‌افتند صمیمانه همکاری‌نمایند .

اجراآت متفرقه :

مجلس رفاه عامه علاوه ازوظائف اساسی فوق وقتاً فوقتاً در زمینه های مربوطه به آسایش عمومی مطابق صلاحیتی که از مقامات عالی به آن داده شده است پارهٔ اقدامات متفرقه را نیز اجراء نموده است ، از قبیل توزیع روغن ، ذغال وچای برای مامورین دولتی وامثال آن که البته هدف آن در عین اینکه دستگیری از طبقهٔ مامورین که برخلاف دیگر طبقات عوائد شان محدود است میباشد ، بطورغیر مستقیم بهبود اوضاع عمومی بازارها نیز بوده وبالنتیجه از تعداد تقاضا کنندگان بازار کاسته است .

موضوع جزای محتکرین ومتخلفین :

مجلس رفاه‌عامه برای تعین‌جزای محتکرین ومتخلفین ازمقررات ، کمیسیون باصلاحیتی تشکیل داده ودر ظرف یکسال بسا فقرات احتکار وتخلف از مقررات را که در اثر تفتیشات شعبات دیپو ودیگر دوائر کشف گردیده به‌آن ارجاع وجزاء معقول برای متخلفین مذکور تعین وتطبیق کرده است که میتوان گفت فعالیت این کمیسیون‌نیز در رفع احتکار وبازار سیاه وتقلبات رول مهمی بازی کرده است .

در قسمت کنترول نرخ ها :

مجلس رفاه عامه در وقتی تاسیس یافت که اوضاع بازارها ازوضعیت نورمال خارج بوده ازین رو درقدم اول بجز اینکه بذریعهٔ دیپو وشرکت ارزاق مایحتاج درجه اول اهالی را راساً به مقدار کافی تهیه وبصورت صحیح به همه افراد توزیع نموده وبازار را آزاد بگذارد که خود بخود در اثر رقابت دیپو وشرکت ارزاق نرخ های‌خود را تنزیل بدهد دیگر وسیلهٔ دردست نبود زیرا از یك طرف تورید اموال خارجی از اثر جنگ جهانی خیلی محدود وآنهم بذرائع مختلف وغیر مستقیم‌صورت می‌گرفت وازطرف دیگر پیداوارداخلی درنتیجهٔ خشك سالی وکمی وسائل نقلیه قلت داشت . بنا براین چنین درنظر گرفته شده بود که بوسیله آزادی نرخ ها از یکطرف تورید مال از خارج توسعه پیدا کند وازطرف دیگر عرضهٔ پیداوار داخلی در بازار ها زیاد شود .

چنانچه این ترتیب ازنیمهٔ سال ۱۳۲۵ درقسمت اجناس واغذیه مرعی الاجرا گردیده ومسئلهٔ کنترول نرخها عملاً معطل قرارداده شد ونتائج خوبی هم ازان بدست آمد که ازجمله در نرخ منسوجات خارجی از قبیل مال پرچون که تجار ازخارج وارد کردند در بازار های مملکت باندازهٔ پنجاه فیصد (طور اوسط) تنزیل بهم رسید همچنین نرخ پیداوار داخلی نیز فی‌الجمله تنزیل یافته ومسئلهٔ قلت وقحطی ازبین رفت اما بالمقابل اجرت ها ونرخ بعض اجناس که واردات آن کمتر بود خیلی روبه بلندی گذاشت ، مجلس

رفاه عامه در ماه میزان در صدد برآمد تا نسبت به قائم کردن مجدد نرخها مطالعاتی بنمایند . برای این مقصد کمیسیونی مرکب از اشخاص بابصیرت بمشوره متخصصین اقتصادی تعین گردیده در اطراف امکانات کنترول نرخ دروقت حاضر ونتائجی که از آن به نفع اهالی گرفته شده میتواند و اینکه ساحهٔ آن تا کدام اندازه وسعت داده شود مطالعاتی بعمل آرند این کمیسیون فعلاً مشغول مطالعات بوده و عنقریب نتائج مطالعات خود را به مجلس رفاه عامه تقدیم خواهند کرد . درآن وقت مجلس اگر قائم کردن کنترول نرخ‌هاواجرت‌هارا بطور عمومی ویا قسماً دربرخی اشیاء مورد احتیاج درجه اول عامه‌مفیدبداند البته درآن باره رأی خواهند داد والا این موضوع هنوز برای چندی ملتوی خواهدماند .

ازین راپور مجمل دو نکته که اساس اجراآت مجلس رفاه‌عامه‌را تشکیل میدهد واضح میگردد اولی اینکه : مجلس موصوف برای‌اصلاح بازار مایحتاج عامه درمملکت دووسیله‌را کشف وهردو را حتی‌المقدور طرف تطبیق قرارداده است :

یکی تزئید مقدار :

تا حدیکه باحوائج نهائی اهالی مقابله بتواند که درین قسمت وزارت اقتصاد ملی اقدامات موثری نموده و شمهٔ ازان درفوق ذکر رفت واز اثر آن اوضاع بحرانی رخت ، تیل‌خاک، پطرول تااندازهٔ زیاد ازبین رفته ودرباب چای ، قند، صابون‌وغیره این‌اقدامات هنوز جاری بوده ونتیجهٔ آن در ظرف سه تاشش ماه دیگر آشکار خواهد گردید .

دیگر تنظیم عرضه :

که تا بدست آمدن مطلب فوق یعنی تزئید متناسب مقدار اجناس ضروریه مسئلهٔ تنظیم عرضه قسمت کلی اقدامات مجلس رفاه عامه‌را تشکیل ومیتوان گفت که درین‌راه نیز همکاری دوائر ومؤسسات مملکتی تا اندازهٔ زیاد موفق شده است چنانچه اجرای کوپون عمومی رخت در تمام مملکت وکوپون آرد درشهر کابل واطراف آن و کوپون شکر وصابون وغیره درتمام شهرها وبعض ازدهات یک‌امر فوق‌العاده بیسابقه بوده وتاثیرات بزرگی در رفع بازار سیاه نموده است .

دوم اینکه :

هدف اقدامات مجلس رفاه عامه تمام مملکت بوده واقدامات مذکور به کدام شهر ویا ولایت تخصیص نداشته است چنانچه از تشریحات متن راپور این مسئله بخوبی هویداست البته مجلس رفاه عامه درهر نقطه که وضعیت را بحرانی دیده بدون امتیاز مرکز واطراف

یا دور ونزدیك به آن قسمت توجه نموده و مشکلات مذکور را تاحد امکان رفع کرده است که درین قسمت توزیع غله در نقاط دوردست که درآن قلت ظهور کرده وحتی دادن تقاوی به زارعین و درین تازه کسی توزیع چای از هرات وارسال آن نیز به مزار ومیمنه وبدخشان وهمچنین تخصیص یك‌مقدار غلهٔ ارزاقی خریداری میمنه برای مامورین ومستخدمین مرکزی حکومت اعلای میمنه که در آنجا نرخ غله‌درروزهای زمستان دفعتاً بلند رفته بود و ارسال دو هزار خروار غله برای نقاط خشکسالی رسیدهٔ مشرقی و دادن تقاوی هشت صد خـروار غله در فراه و چهار صد خروار در مزار به زمین‌داران محتاج بهترین دلیل این مدعا میباشد .

تشکیلات مجلس رفاه عامه :

رئیس بناغلی میرزامحمد خان وزیر دولت ، منشی ، بناغلی سیدقاسم خان رشتیا کفیل ریاست مستقل مطبوعات .

اعضاء:

تمام وزراء ورؤسای مستقل .

علاوه بران رئیس شورای‌ملی ، رئیس مجلس اعیان ، سر منشی حضور شاهانه ، والی کابل ، معین‌وزارت داخله معین اول ودوم وزارت اقتصادملی رئیس بلدیهٔ کابل ، رئیس تجارتی وزارت اقتصاد ، قوماندان امنیهٔ کابل .

کمیسیون های‌دائمی مربوطهٔ مجلس رفاه‌عامه :

الف : کمیسیون‌منتخبه برای‌وارسی به‌فقرات تخلف ازمقررات موضوعهٔ‌مجلس رفاه عامه ومطالعات دربارهٔ مسائلی که ازمجلس ارجاع میشود :

رئیس : بناغلی محمدفاروق خان معین وزارت داخله ، منشی بناغلی عبدالشکورخان مدیر تفتیش دیپوی تعاونی ، اعضاء : بناغلی عبدالغفور خان رئیس مالیات برعایدات ، بناغلی محمدمرید خان مشاور اداری وزارت معارف ، بناغلی احمدالله خان کریمی رئیس تجارتی وزارت‌اقتصاد ، بناغلی محمدنبی‌خان رئیس تفتیش وزارت‌اقتصاد ، بناغلی میاحسین‌خان رئیس اداری وزارت اقتصاد ، بناغلی عبد الله خان کفیل ریاست بلدیه ، بناغلی محمد آصف خان قوماندان امنیه ، بناغلی رشتیا کفیل ریاست مطبوعات ، بناغلی عبدالرزاق‌خان مدیرمامورین وزارت امور خارجه ، بناغلی موسی کاظم خان رئیس تفتیش دیپوی تعاونی .

ب : کمیسیون انضباط پطرول: که نظر به واردات پطرول طبق تصاویب ومقررات‌اساسی مجلس رفاه عامه‌مصارف‌پطرول ومسائل حمل ونقل رانظارت میکنند مرکب ازذوات ذیل ،بناغلی محمد نعیم‌خان معین دوم وزارت اقتصادملی، بناغلی محمدفاروق‌خان‌معین وزارت داخله ،بناغلی سیدقاسم‌خان رشتیا کفیل‌ریاست مستقل مطبوعات وبناغلی‌عبدالله‌خان کفیل ریاست کسهٔ عمرانی .

دښځو دخیریه ټولنی تشکیل

(انجمن خیریهٔ نسوان)

دنظار هیئت :

ښاغلی سلطان احمد خان دملی شورا رئیس
» علی محمد خان دخارجی دچارو وزیر
» عبدالمجید خان دملی اقتصاد وزیر
» عبدالله خان دمخابراتو »
» نجیب الله خان دمعارفو دوزارت کفیل
» سید قاسم خان « رشتیا » دمطبوعاتو دمستقل ریاست کفیل

دښځو مشورتی مجلس :

د ښاغلی سردار احمد علیخان ددولت وزیر خانمه
» » میر محمد حیدرخان دمالیی » »
» » سردار اسدالله‌خان د صدارت معاون »
» » نجیب‌الله‌خان دمعارفو دوزارت کفیل »
» » جلال الدینخان طرزی دصحی دوزارت لمړی‌معین »
» » داکتر عبدالقیوم خان داطفالو دحمائی رئیس »
» » غلام غوث خان دمالیی دوزارت لمړی معین »
» » عزیز الرحمن‌خان دمستوراتو دښوونځیو آمر »
» » عبدالغفور خان « برشنا » »
» » داکتر ابوبکر خان »
» » سردار محمد علیخان »
» » « خلیل الله خان خور میرمن زینب .
» » » » » » » مستوره
» » » » » » حمیرا
» » داکتر محمد رسول خان « تره کی » »
» » دفونسلگر یوعمومی مدیر »

رئیسهٔ هیئت:

سرپرسته : علیاحضرت معظمه‌ملکه
افتخاری رئیسه : محترمه میرمن قمر دوالاحضرت سپه‌سالار غازی لور

اداری ریاست :

دریاست وکیله	: محترمه میرمن رقیه
اداری معاونه	: « « الیزابت نعیم

دفرمایشاتومدیریت:

مدیره	: محترمه میرمن شفیقه

دتحریراتو مدیریت:

مدیره	: محترمه میرمن حلیمه

دکورسو مدیریت:

مدیره	محترمه میرمن ملیحه

دکودکستانو مدیریت :

مدیره	محترمه میرمن عاقله

تجارتی مدیریت :

مدیره	محترمه میرمن رابعه

دلاسیچارو دکورسومدیریت :

مدیره	: محترمه میرمن صدیقه

دماشینی گنداو مدیریت:

مدیره	: محترمه میرمن حمیده

دکتابخانی ماموریت :

ماموره	: محترمه میرمن خدیجه

دعمومی باغ ماموریت:

ماموره	: دمحترمی میرمن عاقله مور

ریاست مرستون

ریاست مرستون درظرف سال جاری به تاسی مرامنامه وهدفی که عبارت ازمجادله بافقر وبینوائی ومعاونت به تودهٔ ناتوان وبینوا بهمه وآنرا تعقیب می نماید، توانست درحدود توان واستعداد خویش دسته بزرگی ازبینوایان ومعلولین شهرواطراف وولایات دور و نزدیك را درآغوش حمایت خویش جاداده وآنها رااعاشه نماید مشمولین این موسسه عموماً از دودسته متشکل میباشند یکی آنهائیکه فشارحیاتی و محیطی آنانرا فقیر وبینوا ساخته وقادربه تامین و سایل زندگی خود نمیباشند وباین موسسه مراجعه کرده وپس ازطی مراتب لازمه دراطراف استحقاق وبینوائی شان پذیرفته وقبول می شوند. دوم گداگر هائیکه گدائی را پیشه پرمنفعتی برای خود یافته واز راه فروش کرامت وآبروی خود وجامعه زندگی میکنند وبرضائیت و خوشی حاضر نمیشوند به همچو موسسات خیریه مراجعه و داخل گردند این دسته مردم عموماً ذریعهٔ قوهٔ پولیس ومامورین مؤظف خود موسسه گرفتار وجلب شده وباضمانت از آنها گرفته میشود که گدائی گری نکنند ویا اینکه شامل موسسه ساخته میشوند و دراثر تعقیبات پولیس ومامورین موظف این موسسه است که امروز بجرئت میتوان گفت شهر کابل نسبت به تمام مملکت ازوجود گدا وفقیرعاری بوده وآنچه باقی بوده و تك تك هم دیده میشوند به تدریج جمع آوری خواهد شد بینوایان و مستحقین که درین موسسه پذیرفته میشوند بحیث عضوعاطل و تنبلی بسر نبرده بلکه هرفرد اعم اززن ومرد وطفل فراخور حال واستعداد وتوانائی شان بکار واداشته شده درین موسسه باستثنای معلولین ومعیوبین که عجالتاً هیچکاری از آنها ساخته نمیباشد دیگر هیچ فردبیکاری موجود نمیباشد جز اجراآت مهمه این موسسه درسال جاری تاسیس شعبات صنعتی ازقبیل شعبه های خیاطی مردانه وزنانه شعبه نجاری بوت دوزی وگل کاری است که درماه های اخیرسال صورت گرفته و درین شعبات مقدماً سامان طرف احتیاج خود موسسه تهیه و پس از ان برای فروش بیرون سامان ساخته وتهیه می شود اطفال خورد که سن شان بین ۶ و ۷ ساله میباشند در کودکستان داخل موسسه تحت تربیه گرفته شده وبالا تراز آنها قسماً درصنوف داخلی موسسه تحت تعلیم وقسماً در مکاتب شهر به تعلیم وا داشته شدانده.

یکی دیگراز تحولاتی که درین موسسه درظرف ماهای اخیر سال وارد شده است تبدیل نام آن از دارالمساکین که منافی کرامت وعزت النفس مشمولین و مربوطین آن بود به «مرستون» است که معنی ریاست معاونت اجتماعیه را افاده می نماید و پس ازین طبعاً این موسسه ازچوکات کوچك پیشتر که (دارالمساکین) بوده محض اعاشهٔ دسته ازمستحقین وبینوایان بود خارج گردیده وبحیث یك موسسه فعال ومعاونت اجتماعیه فعالیت خودرادوام خواهد داد

و عجالتاً پروژه وسیعی که باین مرام مطابقت داشته باشد روی دست است که درظرف سال آینده و سنوات آتی بساحهٔ عمل گذاشته خواهد شد .

برای تعمیر مرکز ریاست مرستون فعلاً مقدار پنجصد جریب زمین در افشار که قبلاً متعلق بقومانداني امنیه بود خریداری گردیده و درنظراست ذریعه قرار داد با یك شرکت تعمیراتی درانجاتعمیر آینده مرستون‌شده‌وازقلعه حشمت خان که بصورت موقت در آن جای دارد آنجا منتقل ساخته شود .

برعلاوه یك هزار جریب زمین از زمین های نوآباد ریزه کوهستان حکومت باین موسسه تبرع کرده‌است که آنهم تحت استفاده قرار خواهدگرفت ودربعضی ولایات بزرگ نیز جهت تاسیس شعبات مرستون اراضی خریداری ودرآنجاها تعمیرات لازمه برای مرستون خواهدشد .

مرستون موجوده راعجالتاً در دورهٔتشکیلات و اجراآت مقدماتی خود بهمه وخلص اجراآت آن همین است که باختصار فوقاً عرض شد کنون تشکیلات‌مامورین آنرا ذیلا بعرض‌میرسانیم؛

۱ ـ رئیس ریاست : بناغلی‌عبدالرشید خان لطیفی کفیل ریاست.

۲ ـ معاون . بناغلی‌عبدالغفور خان عرفانی

۳ ـ مدیر اجرائیه ومامورین : ص میر حلیم‌الدین خان

۴ ـ « کنترول : « محمد سرور خان

۵ ـ « مدیره‌داخلی : « آمنه خانم

وهر مدیریت آن‌دارای شقوق جداگانه بوده مدیریت اجرائیه‌ومامورین مکلف به تهیه مواد ارزاقی وملبوسات، ظروف ، تنظیفات . محروقات ، ادویه‌صحی، سامان حمل ونقل، سپورت . امور مخابراتی . تنویر وغیره‌وغیره خدمت مساکین وظیفه دار بوده وبدست آوردن‌اشخاص لایق ونصب مامورین مجاز ومطابق مواد قانونی دراخذ سوانح و امور خصوصیات که باین امور تعلق دارد وظیفه دار است .

مدیریت کنترول بقطع حساب وتصفیه امور مربوطه وظیفه دار بوده در مدیریت داخلی بامور صحی آن معاونین داکتر و شقوق نجاری . بوت‌دوزی کالاشوئی ، تعلیم ، امور دینی. کودکستان . خیاطی مردانه وزنانه موجودبوده وبهرشق آن‌معلم‌ومعلمه هاودرتحت اثر آن ها مساکین بکار انداخته شده اند .

اعطای نشان

درسال ۱۳۲۶ ذواتیکه از حضور ذات اشرف همایونی دراثر خدمات خود نائل به‌اعطای نشان گردیده اند قرار ذیل است :

۱ـ حسب اعتبار نامهٔ نمبر ۴۲۷/۱۶۹۱ مورخهٔ ۲۰ جوزا نشان خدمت طلائی برای بناغلی حاجی عبدالله‌خان به اثر خدمت در قسمت صنائع .

۲ـ حسب اعتبار نامهٔ نمبر ۴۶۴/۱۷۰۴ مورخهٔ ۲۴ جوزا نشان دوم‌معارف برای ع ، عبدالحق خان بیتاب باثر بیست وهشتمین‌سال خدمات او درشعبات معارف .

۳ـ حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۵۱۴/۱۸۹۰ مورخهٔ ۳۱ جوزا نشان سوم معارف برای ص ، محمدنور خان مدیر کورسهای وزارت حربیه باثر تدریس افتخاری لسان پښتو .

۴ـ حسب اعتبار نامهٔ نمبر ۵۰۹/۱۸۷۰ مورخهٔ ۳۱ جوزا نشان خدمت طلائی برای محمد عمر خان پسر دوران خان .

۵ـ حسب اعتبار نامهٔ نمبر ۵۰۸/۱۸۶۹ مورخه ۲۱ جوزا نشان خدمت طلائی برای محمداعظم خان پسر دوران خان .

۶ـ حسب اعتبار نامهٔ نمبر ۵۸۰/۲۱۷۶ مورخهٔ ۱۵ سرطان نشان سردار اعلی برای ع ، ج ایوان باکولین سابق سفیر کبیر دولت شوروی متعین کابل نظر بمراتب اهلیت و حسن ادارهٔ مناسبات .

۷ـ حسب اعتبار نامهٔ نمبر ۱۴۶۸/۳۵۴۶ مورخهٔ ۳۰ اسد نشان سرداراعلی برای ع،ج فیض‌محمدخان سفیر کبیر اعلیحضرت در آنقره بنا برابراز خدمت در وظایف محولهٔ شان .

۸ـ حسب اعتبار نامهٔ نمبر ۱۴۶۹/۳۵۴۷ مورخهٔ ۳۰ اسد نشان‌سرداراعلی برای ع،ج سلطان احمدخان رئیس شورای‌ملی بنا برابراز خدمت دروظایف محولهٔ شان .

۹-: حسب اعتبارنامهٔ نمبر $\frac{۱۴۷۰}{۳۰۴۸}$ مورخهٔ ۳۰ اسدنشان سرداراعلی برای ع،ج عبدالحسین خان وزیر مختار اعلیحضرت در واشنگتن بنا برابراز خدمت در وظایف محولهٔ شان .

۱۰-: حسب اعتبارنامهٔ نمبر $\frac{۱۴۶۳}{۳۰۰۸}$ مورخهٔ ۳۰ اسد نشان سردارعالی برای ع،ش عبدالاحدخان رئیس تنظیمیه مشرقی بنابر ابراز خدمت دروظایف محو لهٔ شان .

۱۱-: حسب اعتبارنامهٔ نمبر $\frac{۱۴۶۴}{۳۰۰۹}$ مورخهٔ ۳۰ اسدنشان سردارعالی برای ع،ش فیض محمدخان یاور اول حضور همایونی بنابر ابراز خدمت در وظایف محو لهٔ شان .

۱۲-: حسب اعتبارنامهٔ نمبر $\frac{۱۴۶۵}{۳۰۱۰}$ مورخهٔ ۳۰ اسدنشان سردارعالی برای ع،ش غلام رسول خان رئیس اردو بنابر ابراز خدمت در وظایف محو لهٔ شان .

۱۳-: حسب اعتبار نامهٔ نمبر $\frac{۱۵۶۶}{۳۷۴۲}$ مورخهٔ ۱۳ سنبله نشان درجه سوم معارف برای ص ، عبدالغنی خان بـاثر تدریس افتخاری کورس پښتوی دائرة المعارف .

۱۴-: حسب اعتبار نامهٔ نمبر $\frac{۱۶۱۸}{۳۸۸۹}$ مورخهٔ ۲۱ سنبله نشان درجه سوم معارف برای ص ، سلطان محمد خان بـاثر تدریس افتخاری پښتوی کورس منصبداران .

۱۵-: حسب اعتبار نامهٔ نمبر $\frac{۲۰۲۱}{۵۴۶۵}$ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان درجه دوم معارف برای عزتمند داکتر توسك رئیس فاکولتهٔ طبی بنابر ابراز خدمت در وظایف محو لهٔ اش

۱۶-: حسب اعتبار نامهٔ نمبر $\frac{۲۶۷۴}{۶۰۴۸}$ مورخهٔ ۲ جدی نشان سردار عالی برای ع،ج ارماندهانریو سابق وزیر مختار فرانسه مقیم کابل نظر بمراتب اهلیت و حسن ادارهٔ مناسبات .

۱۷-: حسب اعتبار نامهٔ نمبر $\frac{۲۷۹۶}{۶۴۶۰}$ مورخهٔ ۲۳ جدی نشان استور دوم برای بای راشد اوزچری معلم اوازم نظر بمساعی او در وظایف محوله اش .

۱۸-: حسب اعتبار نامهٔ نمبر مورخهٔ نشان سوم معارف برای ش ، شیرمحمد خان کمندکمشر پیلوت بـاثر تدریس افتخاری لسان ملی پښتو .

از نشرات پښتو ټولنه :
نمبر عمومی (۸۲)

کتاب

«افغانستان بیک نظر»

تألیف

میر غلام محمد غبار

کابل

سال ۱۳۲۶ شمسی

بسمه تعالی و تقدس

فصل اول

آریانا

نام قدیم افغانستان : قبلاً باید دانست نام قدیم افغانستان «آریانا» بود، وازین اسم سه قرن قبل از میلاد «اراتسفن» و درقرن چهار و پنج میلادی «مؤسس خورنی» و دریبن اواخر «بیلو» و «بارتولد» و امثال ایشان ذکر کرده اند ، همچنان در دورهٔ اسلام اسم «خراسان» جای نام آریانای قدیم را گرفته و تا قرن نوزده در مورد افغانستان امروزه اطلاق میشد ، ونویسندگان دورهٔ اسلام از قبیل ابوالفدا ، ابن خردادبه ، بیهقی وگردیزی وخواندامیر و دها نفردیگر ازین اسم متذکر گردیده اند ، بالاخره نام «افغانستان» درقرن نوزدهم وسعت یافته در جای اسم خراسان مستعمل ومتداول گردیده وامروزه نام ملی ورسمی این کشور است (۱)

آریائی ها : طوایف آریائی (بمعنی عام) ویا هند اوروپائی چنانچه میدانیم از جملهٔ نژاد سفید بشر بوده وقسمت بزرگ اقوام سفید پوست را تشکیل مینماید ، اما آریائی ها (بمعنی خاص) یکمده مردمانی هستندکه بین بحیرهٔ خزر وگنگا مسکن داشته و عبارتند از ملل افغان وفارس وحصهٔ ازمردم شمالمغرب هند، و رویهمرفته تمام اینها منسوب بشعبهٔ بزرگ هند واوروپائی میباشند .

آریانم وائیگو : بایستی دانست کتلهٔ آریائی هند واوروپائی ویاهند وجرمن از قدیمترین ازمنه در سر زمینی موسوم به « آریانم وائیگو » و یا « آریانا ویجه » مسکن داشتند

(۱) برای معلومات مزید رجوع به آثار ذیل شود :

الف : رسالهٔ آریانا تالیف نویسندهٔ فاضل احمد علی کهزادطبع کابل سال ۱۳۲۱ شمسی .

ب : رسالهٔ خراسان تالیف اینجانب طبع کابل سال ۱۳۲۶ شمسی .

ج : مقالهٔ نام افغانستان نوشتهٔ اینجانب مندرج درمجلهٔ آریانا طبع کابل شمارهٔ ۶ سرطان ۱۳۲۶ .

آریانم وائیگو عبارت از سر زمینی است که بین حوزهٔ علیای دریای «سیحون» و رود خانه «جیحون» قرار دارد ، کلمهٔ « آریا » مفهوم نجیب ، آقا ، شجاع و امثال آن داشته وآریانا ویجه معنی جای و رهایشگاه آریائی ها را میدهد .

آریائی ها در آریانا : آریائی ها بعد از آنکه از آریانم وائیگو بسبب سردی هوا وغیره هجرت نمودند آهسته آهسته از راه سغد و مرو به باختر « بلخ یا بخدی» وارد شدند وچنان تخمین میشود که از هشت تا دو هزار سال قبل المیلاد در باختر بودو باش داشتند آریائی ها درآنوقت حیات بسیار ساده وطبیعی بشکل خانواده گی داشته ، وبتدریج ازحالت چوپانی بحالت نیمه مالداری ونیمه زراعتی انتقال کرده اند ، ادارهٔ خانوادها هم در دست پدرهای فامیل بود ، بعد ازآنکه قلعه های مستحکم ، قریه ها وشهرها بمیان آمد ، رؤسای قلعه وقریه پیدا شدند ، تاآنکه درشهر بخدی دارای بیرقهای بلند اولین پادشاه آریائی افغانستان زمام حکمداری قوم را دردست گرفت .

بخدی شهر بیرقهای بلند: بخدی اولین شهر بزرگ و مشهورتاریخی افغانستان است که از هزارها سال پیشتر مرکز پادشاهان آریائی آریانا بشمار رفته است ، کتاب اویستا که مهمترین یادگار تاریخی این مملکت است شهر بخدی را بشکل یك « شهر بزرگ و زیبا » و «دارای بیرقهای بلند» وصف میکنند ، بخدی مرکز باختر واولین شهرتاریخی آریاناست که درآن نظام شاهی نخستین کشور بمیان آمده است .

خط سیر آریائیها در داخل آریانا : معلوم است در مدت سه هزار سالی که آریائی ها درشمال هندوکش درولایت باختر زندگی میکردند ، در حیات اجتماعی خود آنقدر مترقی گردیده بودند که شهرها پراز نفوس شده ، مالداری زیاد ، وچراگاها غیرکافی شمرده میشد ، لهذا آریائی های باختر شروع بمهاجرتها نمودند .

در حدود دوهزار سال قبل‌المیلاد وقتیکه خانواد ها وعشیره های آریائی باختر دسته دسته بصفحات جنوب هندوکش سرازیر شده و به آهستگی ازنقطهٔ بنقطهٔ دیگر حرکت میکردند اساس نظام اجتماعی شان باز همان خانواده وعشیره بود ، همچنین از ده نشینی شروع وبشهر نشینی رسیدند ازچند خانواده یا کولا(Kulas) یك عشیره یا گوترا وگوشتی (Gosthi-Gotra) تشکیل میگردید وچند گوتراهم یك قبیلهٔ بزرگ یا یك اجتماع رابنام گرامه [Grama] بوجود می آورد،ویس یاویسه [Visah-Vis] بالاتراز گرامه وبرساکنین چندین قریه اطلاق میشد . در هرحال دسته های آریائی باختر از هندوکش عبور و صفحات جنوب این کوه مشهور را با تمام وادیهای شرق مملکت اشغال کردند و همچنان از باختر بطرف غرب حرکت کرده

ولایات غربی وجنوبی کشور را مسکون ساختند . این دسته های مهاجر وقتیکه ازهند و کش عبور نمودند وارد حوزهٔ کاپیسا یا کوهدامن شده واز ینجا برا های کابل ، ننجراو ، تگاو و سروبی ، لغمان ، حوزهٔ کنر ، تا حوزهٔ رود خانه سوات پراگنده گردیده اند هم چنین دستهٔ دیگر از کوهدامن و کابل با ستقامت جنوب بدامان سفید کوه (سپین غر) ود ره های کرم وگومل وغیره منتشر شدند . دستهٔ دیگر نیز بجانب حوزهٔ ارغنداب شتافتند .

از باختر دسته جات دیگر آریائی ها که با ستقامت غرب حرکت کرده بودند در میمنه واند خوی و وادی هر یرود منقسم شده و قسماً بطرف وادیهای هیرمند وار غنداب پایان گردیدند . تمام این مهاجر تهای داخلی کشور افغانستان بین سالهای ۱۹۰۰ و۱٤۰۰ ق ، م تخمین کرده شده است آریائی های افغانستان کلمهٔ آریا و جمع آن آریانا را برای همیشه در مورد رود خانهٔها ، شهرها وقبایل خود حفظ کرده ونام مملکت رانیز « آریانا » یعنی (مسکن نجباء) گذاشتند ، حدود اربعهٔ این آریانا نیز بقرار ذیل بود : - شرقاً رود بارسند ، غرباً خطی که ولایات کرمان وایار تیا را داخل افغانستان گذاشته وفارس و مدیا را ازان جدا میکرد ، شمالاً رود خانهٔ جیحون بلکه سیحون ، جنوباً هم او قیانوس هند .

مهاجرت آریائی ها به هند و ما دو فارس : وقتیکه دسته جات آریائی درجبههٔ شرق مملکت آریانا در کنار رود خانهٔ سند رسیدند مدتی در آنجا توقف کرده ، وآن رود خانه را (سند هو) نام نهاد ند ، تا آنکه بالاخره رودرا عبور و در ماوراء رودخانه سند یعنی در مملکت شرقی وهمسایهٔ آریانا قدم گذاشتند .

مشهور ترین این دسته جات قبیلهٔ بزرگ (بهار ته) بود که بعد [مها بها راتـه] یعنی بهاراته های بزرگ موسوم شدند . اینها اراضی بین رود خانهٔ سند وگنگارا [بهاراته ورته] یعنی چراگاه بهاراته نام نهادند . واین اولین نام مشخص وملی هند است ، آر یائی ها در هند همینکه با ساکنین قدیم وبو می کشور هند برابر شدند ، آنها نها بنام [داسیو] یاد نمود ند ، وا یشان را بنظر نفرت و بیگانگی دیده بجنگهای سختی مقا بله کرد ند تا بالاخره آنها را بطرف جنوب را ندند ، طبقه بندی مردم نیز بد سته جات چهارگانه درهند نتیجهٔ همین منافرت بود که تفصیل آنرا در تاریخ هند باید خواند .

چنا نچه آر یانا بعد از دو هزار سال قبل المیلاد از بخدی بطرف جنوب هند وکش سرازیر شده وبالاخره درمملکت هند منتشر گردیدند . هم چنان دسته جات دیگر آریائی ها بجبههٔ غرب باختر شروع به مهاجرت نمو ده ، را های مجرای رود خانهٔ هر یرود ، هیر مند وفراه رود را تعقیب وبا لاخره درصفحات غرب یعنی ماوراء دشت لوط داخل شدند، مهمترین

این قبایل مهاجر [اماد ها وپارسو ها] یعنی مادی ها وفارسی ها بودندکه باعشایر وحیوانات متعلقهٔ خود ها از گهوارهٔ آریائی یعنی افغانستان بجستجوی علف چرو چراگاه ها باستقامت غرب حرکت کرده بودند ، در آنوقت آثور یهای سامی نژاد - مثل مها جمین بین النهرین که سه هزار سال قبل المیلاد در اراضی جنوب بحیرهٔ خزر پیدا شده و مدنیت [پروتو عیلا می] را بمیان آوردند - در خاکهای فارس آمده و جای گرفته بودند ، همچنین سیاه پوستانی درسواحل خلیج فارس زیست داشتندکه چندان اصلیت آنها معلوم نیست .

در هر حال مادیها پیشتر از فارسی ها بحرکت آمده و سواحل بحیرهٔ خزر و دامان جنوبی آن راکه نسبتاً قابل زرع بود مسکن خود قرار دادند ، اما فارسی ها که پسان تر کوچیده واز مادیها درعدد وقوت کمتر بودند اول به علاقهٔ کرمان جای گرفتند وبعد ازان چون علاقه های شمال را مادیها وغرب را سامی ها دردست داشتند لاچار در اراضی جنوبی وسواحل بحرکه خشك ولم یزرع بود قهراً فرود آمدند .

ماد یهاکه زود تر وتز دیکتر باآثور یهای سامی تماس پیدا کردند وزیرسلطه ونفوذ آنها واقع بودند بیشتر تحت تاثیر چندین قرنهٔ عرق وخون نژاد سامی قرار گرفتند . فارسی ها نیز در امتداد سواحل او قیانوس مسکن وزیر تسلط سامی ها و متعاقباً مادیها رفتند ، ولهذا هردو دسته کم وبیشی در عناصر بیگانه به تحلیل رسیدند . حتی مادیها اینقدر رنگ سامی گرفته بودندکه مؤرخین بین آنها وآثوری ها فرق ذکردهاند . در هر حال چنانچه دیدیم آریائی های مهاجر افغانستان بعد از آنکه در هندو فارس رفتند تحت تأثیر محیط های نو و اختلاط عرق های بیگانه قرار گرفته و هر یك بتدریج چه از حیث خون ونژاد ، وچه از پهلوی عرف و عادات و آداب ها وچه از نظر خواص و زبان وغیره تغیر کرده ، وبهدف های مخصوصی روان شدند ، بدرجهٔ کهمثلاً تمام مظاهرات زندگی ماد و فارس از قبیل ، معماری ، شیوهٔ رسم الخط و تحریر ، اصول ادارهٔ ، طرز حکومت ودربار ، طرز لباس ، اصول ماندن ریش و موی سر وغیره هوبه هونقش قدم سامی است . گرچه آریا های مهاجر درهند طبقه بندی مردم را سد تأثیر عرق بیگانه در خود قرار دادند . معهذا ازین تأثیر محفوظ نماندند . اینست که حالا میرویم تا ببینیم سر گذشت آریائی در مهد اصلی شان یعنی افغانستان ازچه قرار است :

تمرکز مدنیت آریائی ها در آریانا ، بایستی دانست راجع بدورهٔ قدیم حجر مملکت

آریانا یاافغانستان فعلاً چیزی نمیتوان گفت ، زیرا هنوز تحقیقات وحفریاتی در ینخصوص نشده است ، ولی در دورهٔ اخیر وجدید حجر که در آن فلزات و ظروف تبکری یکجا

بکار افتاده و معمولاً دورهٔ « کلکولی تیك » (۱) « یا انه اولی تیك » (۲) خوانده میشود ؛ در حصص شمال، جنوب ، غرب ، وشرق آریانا در نتیجهٔ حفریات آثاری بدست آمده که تاریخ آن را درحد ود سه ، چهار هزار سال قبل المیلاد میرساند . بااین ترتیب که در صفحات شمال آریانا یعنی حوزهٔ سفلی اکسوس اموددریا از دو تپهٔ مقام « انو » نزدیك « مرو » آثار وادوات سنگی ، مفرغی و تیکری مربوط بدورهٔ کلکولی تیك در سال ۱۹۲۳ مسیحی ازطرف یك هیئت امریکائی تحت نظر مستر پومپلی (۳) مکشوف شده که با آثار مکشوفه از سیستان افغانی مشابهت دارند هم چنین قرار تحقیقاتیکه در بعض نقاط بلوچستان از قبیل « نال » و « جاله وان » نزدیك کویته شده ، معلوم گردیده که شواهد مدنیت کلکولی تیك دراینجا موجود بود، ومثل وادی سند انبساط داشت، مسیوها کن و مسیو گرشمن (هیئت حفریات فرانسه در افغانستان) در سال ۱۹۳۶ مسیحی از مقامات « نادعلی » محل « زرنج » و نزدیك « تاروسار » سیستان افغانی آثار دورهٔ کلکولی تیك بدست آوردند که تاریخ آن عجالتاً بیکهزار سال قبل المیلاد میرسد ، این آثار مکشوفه با آثار مکشوفهٔ مرو شباهت دارند . کذا بعد از سال ۱۹۲۲ مسیحی تجسسات درحوزهٔ سند شروع شده و « سرجان مارشل انگلیسی » از مقامات « موهنجو دیرو » و « هرپه » وغیره در سواحل راست دریای سند آثاری راجع بدورهٔ کلکولی تیك کشف نمود که تاریخ آن به سه وچهار هزار سال قبل المیلاد میرسد، گرچه این آثار بیشتر منسوب به بومیان قدیمی وادی سند است که پیشتر از ورود آریائی ها زندگی داشتند وفعلاً بنام « دراویدی » یادمیشوند ، ولی چیزیکه مهم است اینست که سر زمین آریانا در مدنیت یا ثقافت دورهٔ کلکولی تیك آسیای غربی ومصر موافقت داشت، واین همان مدنیتی است که وقتی ازحوزهٔ سند تا وادی نیل یکساحهٔ وسیع زمین را اشغال کرده بود ، البته با پارهٔ اختصاصات و امتیازات محلی، طوریکه میگویند فلزات از همین حوزهٔ اکسوس با سومریها در نقاط غربی نشر گردیده است ، و در خاکهای شرقی مس بار اول در حوزهٔ مذکوره (انو نزدیك مرو) و نواحی قفقاز در حدود ششهزار سال قبل المیلاد بمشاهده رسیده ، و از اینجا در عیلام ، مصر ، اراضی بین سواحل خزر وخلیج فارس بمیان آمده است .

بعلاوه وجود لاجورد در بدخشان افغانستان که درازمنهٔ متقدمه منحصربهمین خاك بوده ودر سایر ممالك از آریانا فرستاده‌می شد : روابط دیرینهٔ این کشوررا با ممالك کهن جهان در زمانه‌های قبل التاریخ وعصرهای تاریخی قدیم نشان میدهد آثار وادوات‌لاجوردی از تپهٔ « سیالك » کاشان ، سر زمین سومرا مقابر شاهان اپور « ur » بین النهرین (از

R. Pwmpelly 3) Enéolitaque 2)-Chaleolitique(1)

طبقه مجدت نصر) ومصر و(مقبرهٔ توتان خامون) وعیلام (ازخزانهٔ شو شیناك) کشف شده اند که تاریخ آنها از چهار هزار تا دوهزار سال قبل المیلاد میرسد .

در هر حال وقتی که آریائی ها وارد افغانستان شدند چنانچه قبلاً گفته شده، بتدریج از حالت بدویت بمدنیت انتقال کرده اند ، و اگر اینها اصلاً اهالی آریانا نبوده اند هم دورهٔ حیات کلکولی تیك خود شان را درین وطن جدید بسر برده اند . باختر کانون ومهد اولی آن کتلهٔ آریائی است که در افغانستان ، فارس و هندوستان منتشر گردیده‌اند. حتی وجود زبان مادری آریائی را در باختر وحوالی قریبه آن در حدود هشت هزار سال قبل المیلاد معین می کنند. شباهت بسیار نزدیك زبان زند افغانستان وسانسکریت هندوستان هکذا تشابه در آئین اوستائی وویدی ، معتقدات وافسانه همه مؤید اینعقیده است که کانون نخستین ملل فارس و هند هم در باختر بوده است .

آریائی های افغانستان در مدت چند هزار سالی دورهای مالداری ، نیمه مالداری و نیمه زراعتی ، زراعتی ، هکذا حیات خانواده‌گی ، عشیره‌وی و قبایلی را طی کرده ، بالاخره شهر ها وبلده بوجود آورده اند . واین تحول و انتقال اجتماعی آریائی ها در آریانا ، مملکت را اولین و بزرگترین مرکز مدنیت آریائی قرار داد .

مدنیت ویدی آریانا: قبلاً باید گفت آریائی های باختر درآریانا از قدیمترین ازمنه یکنوع منظومه ها و سرود هائی داشتند که آنرا (ادبیات شفاهی) باید دانست ، این ادبیات قرنها از دهن بدهنی گشته ودر سینه ها محفوظ مانده است ، پدر هر خانواده سعی داشت اولاد خودش را از فرا گرفتن این ادب بهره‌ور سازد ، بهمین سبب تا رسیدن موقع خط وکتابت قسمتی از آن منظومه وسرود محفوظ ماند . البته علت سرودی این‌منظومه ها بیشتر تخیلات مذهبی وستایش بوده است ، چونکه مذکورهٔ آئین مذهبی آریائی ها مبنی برستایش عناصر طبیعت است لهذا توصیف این عناصر در منظومه ها زیبنده وجلوه گر میباشد گویندگان این سرود ها « ریشی » ها بودند که بعلاوهٔ منزلت روحانی صفت خطابت ، شاعری هم داشتند، ریشی‌ها مرد وزن بوده در بین جامعه حیثیت متفکرین، راهنمایان ، ونزد پادشاهان احترام داشتند . « وید » یا ودا مجموعه سرود های معلوم آریائی است که بما رسیده، یعنی قسمت های خیلی قدیمتر آن شاید بوده و از میان رفته - و ید بچهار دسته « ریگ وید » ، یجور وید » « اتر وید » و « سام وید » منقسم گردیده ، و برای معلومات تاریخی ، ادبی ، زبان ، لغات ، اعلام تاریخی وجغرافی ، داستان ها و ممیزات عرق و نژاد ودیگر سجایای کشور افغانستان مدرك ومنبع قدیمترین میباشد ، این سرود ها درطی

مدتهای طولانی وشاید چندین صد سال بواسطهٔ اشخاص و خانواده ها ترتیب یافته است که تاریخ آن بین پنجصد تا دو هزار سال قبل المیلاد تخمین شده است . البته سرود های قدیمی تر در شمال هندوکش و باختر وسرود های دیگر در جنوب هندوکش غرب سند ، بمیان آمده، وبعد ها قسمتی از مجموعهٔ ریگ وید وسه کتاب دیگر ویدی در صفحات پنجاب یعنی در آنطرف دریای سند سروده شده است .

حیات اجتماعی : از سرود های مذکوره معلوم میشود که اول حیات آریائی ها باساس خانوادگی بوده پدر مقدم وزن (مادر) محترم و با شوهر مساوات داشت ، دختر جوان در خانواده گرامی و مثل پسر از تربیه بهره میگرفت . پدر وظائف قربانی کردن و خواندن سرود هارا ایفا ، ومادر در امور خانه داری مختار بود .

در حیات عشیره وی سر کردهٔ اغیل ها را که بمنزلهٔ سر کردهٔ عشیرهٔ مرکب از خانوادهٔ بود گوترا پاتی (۱) میخوا ندند ، اینشخص از طرف خانواده های یك عشیره انتخاب و مستحق اطاعت عموم شناخته می‌شد ، چراگاه عشیره هم مشترك بود، عشیره مثل یك‌خانوادهٔ بزرگ بوده، بچه‌هاودخترهای آن‌میان خود روابط خویشاوندی داشتند .

عشیرهٔ بزرگتر گرامه (۲) وسر کردهٔ آن گرامینی (۳) خوانده می شد . وقتیکه اجتماع از عشیره بزرگتر شده و بچندین قریه تعلق میگرفت ، ویسه (٤) خوانده شده ، ورئیس آنرا ویسپاتی یاراجان (٥) میگفتند . از اجتماع چند ویسه یك جا نام (Janah) تشکیل شده ، ورئیس آن‌را جانایا دا (٦) یعنی پنج قبیله میخوا ندند ، محل سکونت پادشاه که شکل قلعهٔ مستحکم داشت بنام (پور) خوانده مشد و تاامروز درافغانستان باقیست ازقبیل شیرپور ، فتح‌پور وغیره . آریائی های افغانستان درآنعهد بیشتر مالداری نموده و قسماً از جائی بجائی حرکت میکردند یعنی کوچی بودند، وقتیکه از استقرار آنها دریك منطقه قریه‌های ثابتی تشکیل‌شد ، میان‌قریه‌ها راههای آمد ورفت بوجود آمده، سرکرده گان قوم ، تجار وغیره کراچی هائی داشتند که بواسطهٔ اسپ کشیده می شد، تمام قری وقصبات راهی بطرف پوریعنی ارگ شاهی داشتند .

طبقه بندی مردم وا ختلاف دسته جات بشری مثل هند وجود نداشت ، وظائف روحانی راپدر هرخانواده ، و زراعت و دفاعرا عموم مردم بجامی آوردند . پادشاه یکعده حواشی روحانی داشت که یکنفر ازایشان مشاور مذهبی شمرده شده، گاهی عوض شاه مراسم قربانی را اجرا میکرد ، و هنگام جنگ باخواندن دعاهای مذهبی زمینهٔ فتح را آماده میکرد .

Janapada(6)-Rajan-Vispati(5)Visah(4)Gramani(3)Groma(2)-Gotrapati(1)

حکومت : در آریانای ویدی حکومت شاهی دراثر احتیاج عموم و توسیع دامان قبایل و قریه‌ها بمیان آمده ، و پادشاه انتخاب میشده است و بعضاً ارثی بوده است ، در انتخاب پادشاه آرای ریشی ها، روساء قریه جات، مجالس عوام واعیان «سمتی و سبها» وهم اخلاق، قوت بدنی و کفایت شخص شاه مداخلت داشت ، وقتی که پادشاهی ارثی گردید شاه را ج بمعنی نجیب موسوم ودارای البسه فاخره مزین بطلا و جواهرات بوده ، قبیلهٔ اوهم محترم بود، مشاور مذهبی قریب تخت اومی نشست، روساء قبایل وعراده‌ران شاهی [سوتا] سپه‌سالار [سنانی= Senani] باو مشوره میدادند . اردو را در جنگ شخص پادشاه اداره میکرد ، سواره نظام وعراده‌های جنگی از و حمایت میکردند .

عایدات پادشاه مالیات وآنهم بیشترجنسی از رعایا بود، مسکن او هم ارگ شاهی بود . شك نیست که اولین نظام شاهی آریانا درباختر اساس گذاشته شده و مطابق سرود ها نسب بعض پادشاهان تابه ارباب انواع بالارفته است . آریائی‌های افغانستان مالیات دولت رابخوشی ادا ، و فر و شکوه شاه را از ارباب انواع میخواستند .

مجالس مشوره : درقریه های بزرگ مجلسی بنام سبها [Sabha] موجود ، و محل واطاق معینی داشت که همه مرد وزن درآن اجتماع کرده، معاملات ومشاجرات خودشان رابحث و فیصله میکردند، ازین محل برای اجرای بازیها هم استفاده می نمودند .

بعلاوه یکنوع مجلس دیگری نیز بنام «سمیتی» داشتند که دران فقط ریشی ها واعیان « مالکین عراده، هاورمه » اجتماع می‌نمودند ، و دیگر تودهٔ مردم شمولیت نداشتند ، درین مجلس شخص شاههم حضور بهم میرساند - نظیراین مجالس را هنوز درجرگه های افغانستان میتوان دید .

عروسی : زنان ومردان آنروز زندگی آزادانه داشته در مجامع عمومی مخصوصاً در «سامانه» که یکنوع میلهٔ عمومی بود جمع‌شده‌و جوانان باساس عشق همسراختیار میکردند یکی از سرود ها میگوید : -

«جوانان صدای دختر جوان را بقدری‌دوست دارند که رب‌النوع ستایش خود را از زبان بشر بشنود » دیگری میگوید :- « برای آنکه فرشته باآواز های مسرت انگیز خود در خوشحالی عمومی شرکت جویند باید داماد جوان و عروس قشنگ باشد .» زشتی رامثل کرزی میدا نستند که مردرا میکوبد . سرودها لزوم ازدواج را چنین بیان میکنند:- «زن برای مردهمان اندازه ضرور است که زه برای کمان .» درهرحال دختران بدرنگ برای شوهر پیدا کردن گرفتار مشکلات بودند، ودختری که بدون عشق بامرد متمولی از دواج

میکرد منفور بود. در ازدواج رضای طرفین وبعد ها رضائیت والدین و برادر هم دخالت داشت بعضاً دختررا برضای‌او دزدی کرده میبردند. ریشی‌های دانارا مردم بیشتر دختر میدادند چه معرفت آنهارا احترام میکردند. روز از دواج داماد لباس نو پوشیده با اقارب بخانه عروس میرفت ، ودست عروس راگرفته بالای تخته سنگی میبر امد و باو میگفت : « من مرد هستم و توزن ، من سامان « Saman » هستم و تورك « RC » من آسمان هستم و تو زمین ، اینجا من وتو یکجا میشویم واز ماولاد بعمل می‌آید » آنگاه عروس رادست گرفته بدور آتش خانوادگی میگردانید . و باز درعرادهٔ مزین به گل های خودرو که بواسطه گاو های سفید کشیده میشد باساز وآواز بخانهٔ خود میبرد ، و رسم خوشی چند روزی دوام میکرد .

آریائی ها معمولا یك زن میگرفتند وبا او علاقه داشتند ، سرود ها میگوید داما عروس راطوری تعقیب میکنند که آفتاب ازعقب شفق درخشان ظاهر شود.» ویا : « زن درخانه شوهر مانند ستارهٔ قطب ثابت قدم است . »

مقام زن : دختر وپسر یکسان تربیه میشدند، ودختر جوان مثل ستاره خانه بود ، یکسلسله ریشی‌های زن درعصر ویدی افغانستان پیدا شده اند که مثل ریشی های مرد شاعر وبا معرفت بوده اند و ازین مقام احترام زن معلوم می شود .

بازیها ، ورزش ها : آریائی های افغانستان درآنعهد بشکار توسط تیر ، سك ، دام وغیره مشغول میشدند ، و بسواری اسپ و اسپ دوانی و عراده سواری شوق مفرطی داشتند یکنوع بازی بواسطهٔ طاس‌هم می نمودند که عدد طاس ازسه تا پنج میرسید. اتن ورقص را نیز دوست داشته د ر میدان های آزاد جوانان با کاکلهای دراز چرب کرده و آرایش خود با گلها رقص می نمودند . اما معلوم نیست زن ومرد یکجا رقص میکردند یاجداگانه اتن و صدای دهل مرد را در میدان حرب نیز بهیجان می آورد ، رقاصه ها هم موجود بود که بطور کسب رقاصی میکردند ، در عروسی ، ومرگ رقص‌های مخصوصی اجرا می‌شد ، دختران جوان هم رقص میکردند . هم چنین آریائی ها خواندن و موزیك داشته ، آلات ساز را آنچه تار داشت وآنچه بدست زده ویا به پف دمیده می‌شد می شناختند« میله عمومی موسوم به «سامانه» آریائی ها یکنوع میلهٔ عمومی بود که درآن زن ومرد جمع شده هریك هنر نمائی میکردند ، پهلوانی ، اسپ دوانی ، شعر سرائی ، بازیها ، رقص، ساز وآواز همه معمول میگردید این‌میله یکروز یایکشب دوام‌می‌نمود(مثل میلهٔ جبهٔ امروز)

اسلحه‌وجنگجوئی : آریائی ها مردم سلحشور و جنگجوئی بوده ، روحانیون وشعراء

بواسطهٔ ادعیه و اشعار، روحیه شهامت را در ایشان تقویه می کردند ، پادشاه ونجبای کشور درمیان عراده های جنگی دونفره سوارشده وجنگ میکردند. سرباز طرف راست وعراده ران طرف چپ عراده می نشست ، قبایل پیاده جنگیده دارای دسته های خورد خورد بودند. اسلحهٔ شان عبارت بود ازتیروکمان ، نیزه ، تبر ، قمه و فلاخن ، زره هم پوشیده و کلاه خود بسر میگذاشتند . اینها قمه را بکمر زده ، کمان بدوش می افگندند ، تیر شان ازنی و پیکان شاخی یا فلزی داشت، تیر زهر آلود هم استعمال می کردند، عراده های جنگی بواسطه اسپ کشیده می شد ، اما معلوم نیست که سوارهٔ نظام داشته اند .

البسه : لباس آریائی ها ازپشم گوسفند وعبارت ازدوسه پارچه بود، پارچه های پوست را هم مثل لباس استعمال می کردند . بعلاوه زن ومرد خود را بزیورهای طلائی و غیره چون بارو بند ، گردن بند ، گوشواره ، حلقه ، انگشتر مزین می ساختند، مرد ها ریش گذاشته کاکل ها را چرب می نمودند .

زراعت و مالداری ، آریائی های افغانستان بامور زراعت و مالداری هر دو اشتغال داشتند ولی میل بمالداری زیادتر بود ، گله های گاو ، گوسفند ، خر ، اسپ، بزداشتند . سنگ تکاه می نمودند ، قولبه آنها یك حصه فلزی داشت که زمین را می شگافت ، و دانه پاشیده می شد ، آبیاری بذریعهٔ جویهای سرباز ، درو بواسطهٔ داس ، پاك کردن با غربال بعمل می آمد ، اما پوره معلوم نیست چه میکشتند گندم بود ، یادیگر چیز ، تنها اینقدر میدانیم که دانه کشتنی را « یوا » میخواندند ، در نورستان تا امروز نان نازك ارزن را یاوه میگویند و حد خریداری وتبادله اجناس درانعهد بیشتر هم گاو بود !

صنعت : آریائی ه از صنعت بیخبر نبودند نجاری نزد آنها مخصوصاً برای ساختن عراده و کراچی اهمیت داشت ، ظروف خانگی هم اکثراً چوبی بود، فلز کاری هم مهم بوده، کورهٔ شان بابال جانور پکه شده وسنگ معدنی را میگداخت واز آن دیك وغیره ظروف ساخته می شد، دباغی نیز داشتند ، بوریابافی میدانستند ، وروی همرفته صنعت کار آنوقت شریف و با افتخار شمرده می شد .

خوراك : اغذیه آریائی ها شیر ، مسکه ، حبوبات ، سبزی ، میوه جات، گوشت قربانی بوده ، از ترکیب شیر ومسکه وحبوبات یکنوع کلچه نیز می ساختند، مشروب مشهور آنها عبارت از « سوما » بود که از عصارهٔ یکنوع گیاه کوهی وشیر و عسل ساخته می شد ، این مشروب عمومی و دارای جنبه مذهبی هم شده بوده ، بعلاوه مشروب خمار آور دیگر از عصارهٔ حبوبات بنام (سورا) نیز داشتند .

عقیده : آریائی ها عنصر طبیعی را احترام وستایش می کردند ، گرچه دین آنها را فعلاً نمیتوان بمعنی اصل کلمه شرح داد ، ولی اینقدر معلوم است که در دیانت عصر ویدی افغانستان یکعده قوای سری مظاهر عناصر طبیعی بنامهای (وارونا) یعنی آسمان پرستاره ، و (اندرا) رب النوع جنگ (سوریا میترا) مهر و آفتاب ، (اگنی) آتش ، (سوما) مشروب ، (ماروت) باد ، آسمان ، زمین ، شفق ، شب ، روز ، ستاره ، صبح ، شام ، غیره وغیره نام برده شده است . همچنان اسمای بعض پادشاهان ذکر یافته که ازآن پرستش اجداد معلوم میشود . از رسوم مذهبی فعلاً تنها مراسم قربانی و نوشیدن سوما را میدانیم . این رسوم در بین خانواده وهم در خارج خانه بعمل می آمد . اولی را روزانه پدر خانواده ، ودومی را سالانه ریشی ها عملی می کردند ، ریشی ها در عروسی ومرگ و دردادن آتش خانوادگی نیزمداخله مینمودند ، باین ترتیب معبد ومحل خاصی برای اجرای رسوم مذهبی نداشتند . البته بتدریج این قوای طبیعی صاحب شخصیت ونام وصفات جداگانهٔ گردیده اند . چنانچه تمام عناصر مفیده را بنام (دووس = Davos) یعنی ذرات درخشان ، وقوه مافوق همه را (دووس پاتر) یاد میکردند . مهمترین عناصر که صفت ارباب انواع را نزد آنها داشت بقرار ذیل است :

دیوس = آسمان - پریتی وی Prithivi زمین . سوریا ، ساویتار ، پوشان ، میترا ، رودرا و غیره = آفتاب ، وایو ، واتا ، مارت ، Marut-Vata-Vayu = باد اگنی Agni = آتش - اندرا Indra = فرشته رعد یا جنگ سوما = مشروب مخصوص . وارونا = رب النوع آسمان ستاره دار . در جمله ارباب انواع آریائی یکی دوی آن قهار بود وبس ، قربانی مهم مذهبی کشتن اسپ بود . مرده را هم در خاك دفن میکردند .

زبان : آریائی ها در وقت زندگی درمهد اصلی واولی خود طبعاً بزبان واحدی تکلم میکردند که آنرا (هند و اروپائی) میخوانند، وقتیکه امواج مهاجرت اینها بطرف غرب آسیا و اروپا وبا جنوب وغیره شروع شد ، البته در نقاط مختلفه جهان اینها خانواده های بزرگ هند و اروپائی را تشکیل والسنهٔ متعدده هند و اروپائی را بمیان آوردند . منجمله آنشاخه هند و اروپائی که وارد . افغانستان شده وشاخه آریائی باختری را تشکیل کردند زبانی داشتند که بنامهای « باختری » یا « آریا » ویا « هند وایرانی» یاد میشود . بعدها ازین زبان دو شاخه بزرگ « ایرانی وهندی » درخود آریانا پیدا شده و متعاقباً در ممالك هند وفارس منتشر گردیده است. درهر حال اززبان آریا یا باختری و یاهند وایرانی

در زمانه های قدیم زبان هند و آریائی (Indo-Aryen) یا زبان «ویدی» بوجود آمد که بیشتر زبان مذهبی وعلمی بوده، درآریانا ،خصوصاً جنوب‌شرقی کشور مایخته شده‌است، وهم در همین جاها انشعاب لهجه ها از زبان ویدی آغاز کرده ، و اخیراً تحولات آن بنام سانسکریت معروف شده است ، زبان پشتو نیز یکی از آن السنه قدیم ماست که از زبان باختری یا آریائی مستقیماً و یا بالواسطه مشتق گردیده است ولهذا طبعاً دارای خواص لهجه های هندی و ایرانی هر دوست، وهمین است حال زبانهای دستهٔ داردی افغانستان (Dardie) از قبیل لهجه های نورستانی ، پشه ئی ، ارمری وغیره . بااین ترتیب میتوان فهمید که السنه ولهجه های افغانستان واجد خواص السنه شرق وغرب خود یعنی هند و فارس میباشند .

❀ ❀ ❀

مدنیت اویستائی : تاریخ قدیم افغانستان بعد از مراحل قبل التاریخ ، مدنیت پیش از ویدی ، وعصر ویدی در حدود هزار سال قبل المیلاد یعنی ظهور مدنیت اویستائی خاتمه می یابد . در حدود هزار دو صد سال قبل المیلاد مقدمات مدنیت اویستائی چیده شده و در حدود هزار سال قبل‌المیلاد آثار مثبته آن آشکارا گردیده است در حال باید دانست مدنیت اویستای آریانا عین مدنیت ویدی است که اصلاح شده و تکامل کرده است، ویا دراثر تحولات شکل جدیدی اختیار کرده است ، مدنیت اویستائی آریانارا میتوان زیر عناوین کوچك ذیل شرح داد .

طبقات اجتماعی : چون در دورهٔ اویستائی مذهب شکل معین بخود گرفته ، و امور اداری تمرکز اختیار ، و زراعت وسیع شده است لهذا طبقات سه گانهٔ ذیل روی کار آمده است :- خوتو = روحانیون. ورزن= دهاقین. ایریامن= نجبای جنگجو وسوار کار احتمال میدهند که طبقه چهارم هم بنام « هوئی تی = اهل حرفه و پیشه » موجود بود، این طبقات مثل سایر مردم بوده وهیچکدام بستر از دیگری شمرده نمی شد ، یعنی عموما در حقوق مساوی وبرابر شمرده شده باهم خویشاوندی می نمودند ، اویستا همه را یکسان بدون استثنا به پندار نیك . گفتار نیك ، کردار نیك ، توصیه نموده است .

صحت وزیبائی بدن : اویستا به صحت ، زیبائی بدن واندام اهمیت بسیار میدهد، نگاه تیز ، چشم روشن ، قد بلند ، تناسب اعضاء قوت، سینهٔ فراخ، شانه پهن ، پاشنهٔ کوچك ، بازوی رسا وهم چنین چهره درخشنده وزیبا ، چشم‌بزرگ ، ساعد سفید، انگشتان نازك خانم هارا اشاره‌وستایش کرده‌است . سن بلوغ‌هم در جامعهٔ اویستائی افغانستان‌سال پانزدهم عمر بشمار میرفت .

عروسی: پسرودختر بعد ازسن پانزده به از دواج مکلف بوده ، ونداشتن همسر گناه شمرده میشد وشخص مطعون بود . طرف مراجعه بغرض از دواج حامی دختر و بعضاً خود دختر قرار میگرفت . مراسم عروسی بواسطه تماس دست عروس و داماد وخواندن ادعیه انجام گرفته وعروس آرایش شده بخانه داماد بعنوان « صاحب اختیار خانه » برده می شد زن امور داخلی خانه وشوهر امورخارجی را اداره ودر مراسم مذهبی یکجا شامل میگردیدند شوهر از زن عفت تمام میخواست ، ودر صورت خلاف طلاق واقع میشد ، فقط در دورهٔ اوستائی برعکس دورهٔ ویدی مزاوجت بین خویشاوندانی که اشتراك خون داشتند هم آزاد وجایز بود ، هم چنین احتمال میدهند که درینوقت تعدد زوجات ممنوع نبود .

ترقی زراعت: درعهدویدی مهاجرت های آریائی‌ها درداخله کشوردرممالك هند وفارس خاتمه یافته بود ، در دورهٔ اویستائی آریائی ها درنقاط مختلف آریانا ساکن و مستقربودند لهذا برعکس دوره ویدی که مالداری نسبت بزراعت بیشترطرف توجه بود ، زراعت وسعت وترقی زیادترحاصل کرد ، این ترقی بدرجهٔ بود که میتوان گفت عامل ممیزه خاك افغانستان با اراضی بیگانگان بشمار میرفت دراویستا راجع به اهمیت زراعت ، دهقانی، بذرحبوب غرس اشجار، کشیدن نهرها بسیار توصیه شده ، وچون مملکت سرسبز وخرم گردیده بود به صفت [زمین اعلی] ستوده شده است . حتی خدمت درین راه باساس قانون اویستا که عبارت ازجنگ نیکی بابدی است جزو وظایف مذهبی بشمار میرفته است .

جنگ وادوات جنگی: افغانستان عهد اویستا دارای مردم سلحشوروجنگی بوده، ونظر بظهور مخالفین تورپائی وعناصر آریائی وسامی در شمال وغرب بیشتر احساسات جنگجوئی شان تحریك میگردید ، جنگهای آریا وتوریا بنام مقابله های آریائی وتورانی همان داستانهای مشهور رزمی افغانستان است که از عهد اویستا ببعد حتی امروز بزرگترین قصص وعنعنه ملی را فراهم کرده است . مردم آنوقت با ستثناء پیر، زن وطفل همه در وقت جنگ زیر برچم پهلوانان خانواده ها وپادشاه وشهزادگان وظایف خود را انجام میدادند . قشون را « سپاده » [۱] مینامیدند ، وبیرقها وعلائم درارد و استعمال میکردند ، اسلحه تعرضی شان هم از اسلحه دفاعی بسیارتر بود، عراده جنگی،زره، جوشن ، کلاه خود ، چهار آینه کمربند ، ران بند ، سپر، گرز، یکنوع ژوبین بنام وزره [۲] تبرزین ، نیزه، تیرو کمان خنجر، فلاخن وشمشیر اینهمه را شناخته وداشته ودر پیکار بکار می انداختند علامت نیروی سلطنتی شخص پادشاه هم خنجر مزین به طلاکاری بود .

Vazra [۲] - Spadha [۱]

زبان ، چنانچه قبلاً گفته شده زبان « ویدی » یا « هند وآریا » دراز منه قدیم از زبان « باختری » یا « آریا » یا « هند وایرانی » مشتق و در افغانستان آنروز معمول ، وبعد از یکدوره حیات از آریانا بسر زمین ماوراء سند سفر نمود ، همچنان زشاخه زبان باختری موازی بازبان ویدی السنه دیگری هم در افغانستان مشتق شده که یکی ازآنها زبان مشهور « زند » یا « اویستا » است که در دورهٔ اویستائی خیلی نشو ونما یافته ، وقد یمترین قسمت اویستا « گاتها » درآن سروده شده است . و چنانکه از زبان ویدی بعدها زبان سانسکریت وپراکریت های دیگر در نقاط شرقی آریانا وهندوستان بعمل آمد ، هکذا از زبان زند نیز پسانها فارسی قدیم در فارس وبعض زبانهای دیگر درشمال شرقی افغانستان مثل تخارستان « بدخشان وقطغن » بوجود رسید ، از قبیل السنه غلجه ، مینجی، واخی ، شغنی ، اشکاشمی . در هرحال در دورهٔ اوستائی کشور افغانستان زبان زند معروفتر ومنبسطتر ازهمه السنهٔ دیگربود .

تشکیل دولت اریائی بخدی :- پاراداتها ، کاویانی ها ، اسپه ها : اریائی های افغانستان برای اولین بار در بخدی تاسیس نظام سلطنتی نموده ، واز انجا در تمام اریانا حکمرانی کرده اند ، سرود ویدی ازین پادشاهان بطور پراگنده ذکر می کنند ، و اویستااین موضوع را خوبتر روشن مینماید .

اولین دسته پادشاهان قدیم افغانستان سلسلهٔ پاراداتا « پیشدادیان » یعنی حکمداران زمان های اولیه ومؤسسین عدل وداد میباشند ، که از ازمنهٔ قبل التاریخ پیش ازانکه اریائی های کتله باختری متفرق شوند برهمه یکسان حکومت می نمودند .

پاراداتها : گرچه پادشاهان قدیمیاریائیاز «گویت شاه» یاکیومرث اولین پادشاه اریائی اریاناویجهشروع میشود .وهمازپادشاهاندیگری بنام« هوشیانغا »(۱)و« تخمه اوروپا » قبلازسلسلهٔ پاراداتها دراویستاذکریمیشود، معذاقسمت روشنتر ازهمه همانسلسله پاراداتها است که در « بخدیم سریرام اردو در فشام» یعنی «بلخزیبا دارایبیرقهای» بلند بحکومت پرداختهاند .

موسس سلسله پاراداتها «یما پادشاه» پسر «وی وانگهانا» است ، پدرش برای بار اول عصاره نبات «هوما» را کشید ، وپسرش پادشاهشده ، در راهترقی زراعت ، آبیاری ،غرس اشجار و امنیت سرزمین خود مساعی زیادورزید بدرجه که دور اورا دورخوشی وخرمی مادی ومعنوی میدانستند ، پایتخت یماپادشاهشهر بخدی دارای بیرقهای بلند بوده است ، یماپادشاه

Takhmaurupa(2)-Haoshyanha(1)

دوخواهر بنام «یامی» و «آریا» نیز، داشت. یما در پایتخت خود از انسان وحیوان جوره های سالم، قشنگ وقوی جمع، وبرای ترقی نسل خدمت کرد. یاما پادشاه «دیوها» یعنی مردمان غیر اویستائی رانیز در نقاط دو دستی مغلوب نمود.

بعلاوه یما پادشاه اولین شخصی است که ترقی زراعت واصول حرف ونساجی، تشکیل طبقه روحانی ونظامی، استعمال اسلحه، فلزات واصول معماری اریانا رابه او نسبت میدهند، ادویهٔ طبیعی وعطر دروقت او ومعمول وجشن نوروز یعنی روز اول سال ازمقررات اوست.

رویهمرفته یما پادشاه رامیتوان همان «جمشید جم» شهنامه ها دانست که درسرود ویدی یاما راجان، ودر اویستا «یما خشاته» موسوم است. علامه و شعار پادشاهی او نیز «جام هوما یا جام جم» عصای سلطنتی، نگین پادشاهی، گاوآهن، وشمشیر بودمرکز حکمرانی اش «وارا» یعنی ارگ شاهی دربخدی، وعبارت از قلعهٔ بود که آب جاری، چمن های سرسبز، عمارات، نوزده خیابان، یک دروازهٔ بزرگ، ویکهزاروتوصد نفرزن ومرد نفوس داشت، وهمین جابود که بتدریج وسیع شده شکل شهر مشهور بخدی را بخود گرفت.

مگر دراواخر دورهٔ یماسامی ها بزیر اداره «ازهی دهاکا» یاضحاک شهنامه ها از جبههٔ غرب بسلطنت اریائی جمشید حمله وموقته اورا سقوط داده اند، ولی متما قباً «تری تونا» یافریدون آریائی ایشان رامغلوب واز اریانا طرد کرده خودش پادشاه شده است.

تری تونا یافریدون پسر «اتویا» ومنسوب بخاندان توانائی بود، واو بود که بقصد سرکوبی دشمن سفرودجله را دربین النهرین عبورنموده، بعداز کشتن ضحاک، «ارنواک» و «سوان ها واک» دختران اسیر جمشید راخلاص ودر بخدی می آورد. فریدون بردیو های «مازانا» یعنی بومیان غیر آریائی مازندران حمله وانها را نیز مغلوب نموده است.

«کرساسپه» پسر «تری تا» سومین پادشاه سلسله پیشدادی است که پدرش درعالم طبابت اظهار لیاقت نموده، وخودش درعالم سیاست. کرساسپه درمقابل مخالفین داخلی ومخالفین خارجی آریانا رشادت بخرج داده، وصفحات جنوب هند وکش را ازکابل وکندارا تاحوزه ارغنداب و هامون سیستان صحنهٔ فعالیت خویش قرار داده است. کرساسپه بعلاوه پهلوانانی راکه دشمن او بودند «هیتاسپه» قاتل برادر خود را نیز کشته و نعش اورا به عرادهٔ جنگی خویش بسته است. کرساسپه که در قهرمانی مثل رستم شهنامه هاست بعقیدهٔ بعضی همان گرشاسپ پهلوان معروف کابلی است.

«ایورواک شایا» برادر کرساسپه مقنن بزرگی بوده و قوانین حیات راتدوین کرده است.

بعداز کرساسپه چندین نفردیگر جزو سلسله شاهی پیشدادی ذکرشده ، که مشهور تر آنها «ایریو» وپسرش «منوچیترا» است که بعدها منابع جدید از آنها «ایرج» و «منوچهر» ساخته است .

در هرحال سلسله پارا داتای آریانا قدیمترین پادشاهان باعدل وداد کشور افغانستان میباشند، که جای خودشان را بسلسله «کاوی» یا «کوانی» یعنی کیانی های آریائی آریانا گذاشتند .

کاویانی ها : بعد از انقراض سلسله پاراداتا یاپیشدادی سلطنت به خانوادۀ دیگری بنام «کاوی» رسیده که آنرا «کاوه» و «کوانی» و «کیانی» هم گویند .

«کاوی کواتا» یاکی کوات یا کیقباد سرسلسله اینخاندان پادشاهی بوده و در بخدی به تخت سلطنت عروج کرده است ، اینشخص تمام مساعی خودش را درراه حفظ خاك آریانا و تهذیب باختری از تجاوزات دشمنان تورپائی یعنی اریه های بدوی ماورای دریاهای جیحون و سیحون بکار انداخته است .

بعدازین آدم چندین نفر دیگر بسلطنت رسیده اند که در ابتدی نامهمه کلمه کاوی داخل است ازقبیل :- کاوی ابی واینو، کاوی یوسادان ، کاوی ارشان، کاوی پسینیا کاوی بیارشان، کاوی سیاور شان ، کاوی هوسر اوا وغیره ولی مشاهیر آنها اشخاص ذیل است .

«کاوی یوسان» یا «کاوه یوسا» یا «کی کاؤس» کی کاؤس پسر کیقباد بوده وبعداز وی که پادشاه شد بسمت غرب مسافرت ، و دشمنان مازندرانی را که در اویستا «دیو وشیطان» خوانده شده اند مغلوب نمود و اراضی آنها را ضمیمه خاك افغانستان ساخته، حکامی در هر حصه از طرف خود مقرر نمود . کی کاوس پادشاه مقتدری بوده ومثل جمشید بدنیای وسیعی حکمرانی میکرد ، ولی در اواخر متکبر و مغرور شده فرشاهی ازو برفت .

«کاوی سیاور شان» سومین پادشاه خانواده کیانی بوده ، باتوریاها جنگ کرده وبالاخره بصورت فاجعه ناکی از دنیا میگذرد . کاوه سیاور شان یاسیاوش شهنامه ها در ماورای شمال اکسوس قلعه مستحکمی بنام «کنگه» بناء کرده بود که پسرش کیخسرو در آنجا تولد یافت .

کاوه هوسراوا» یعنی کیخسرو بعداز پدر پادشاه شده و امور پراگنده کشور را اصلاح کرده ، اومردم رامتحدوپهلوانان قوی تربیه کرده به توران حمله نموده و «فرانگراسیانا»

یعنی افراسیاب تورانی و برادرش « کرسه وزده » یعنی کرسیوز وسایر پهلوانان تورانی رابخون پدرخود کشته، باینصورت جلو هجوم دشمنان تهذیب آریائی باختر را گرفت .

یکی از پهلوانان مشهور کیخسرو « توزا » یا طوس پسر « ناواتار » یعنی « نوزر » و نواسه « منوچهر » بود که ازو دراویستا ذکریافته است ، در هرحال کیخسرو از مشهور ترین پادشاهان سلسله کیانی آریانای قدیم میباشد . بعداز کیخسرو جای این سلسله را سلسله دیگری بنام « اسپه » در تاریخ افغانستان میگیرد .

اسپه ها: سر سلسله خاندان اسپه ها که در باختر به تخت سلطنت جلوس نمود « اروت اسپه » یالهراسپه میباشد که معنی « صاحب اسپان تندرو » را دارد ، این احتمال موجود است که لهر اسپ به منوچهر نسب میرساند ، درهرحال لهراسپه دو پسرداشت بنامهای « ویست اسپه » یا ویشتاسپ که بعد ها گشتاسپ شده است ، و « زری واری » که بعد ها « زریر » گردید .

لهراسپه بعد از آنکه پادشاه شد آبادیهای زیادی در باختر نموده و در اواخر سلطنت او به پسرش گشتاسپ رسید ، شهرت بیشترلهراسپه هم بواسطه نام همین پسرش بوده است .

ویست اسپه : یعنی گشتاسپه بعد ازپدر پاد شاه شد که تاریخ سلطنت اورا در حدود یکهزار سال قبل المیلاد قرارمیدهند این شخص مرد بسیار دلیر وقوی بوده ملکهٔ بنام «هوتا وسا» داشت ، پسر گشتاسپه «سپینتو داتا» اویستائی یعنی همان « اسفندیار» مشهور شهنامه هاست . درهرحال گشتاسپه پادشاه جنگجو و توانائی بوده ، و چیزیکه بیشتر باعث شهرت اوگردید همان ظهور زرتشت درعهد اوست . زرتشت در بلخ بدربار گشتاسپه رسید روزیکه سی نفرعالم ودانشمند طرف راست وسی نفر دیگر طرف چپ شاه نشسته بودند ، بعد از سه روز مباحثه وقانع شدن علما بالاخره گشتاسپ ، و ملکه هوتا وسا و شهزاده اسفندیار و زریر برادر پاد شاه وتمام اعضای خاندان شاهی یکی بعد دیگری همه داخل دین جدید زرتشتی شدند ، خاندانهای مشهورهم از قبیل خاندان «هوگوا» و مردان نامدار آن خانواده چون «جم اسپه» وزیر گشتاسپ و « فراشو سترا» برادر او وغیره باین مذهب گرویدند ، گشتاسپ این دین را بصفت دین رسمی تمام مملکت قبول ، وحکم کرد اویستا را به آب طلا روی پوستهای گاو نوشته ، و در تمام معابد مملکت تقسیم نمایند . باین ترتیب آئین زرتشتی عمومی ، وآتشکده ها از طرف گشتاسپ واسفندیار در بلخ و دیگرجاها آباد گردید ، گشتاسپ جنگهای متعددی با عناصر آریائی بدوی وغیر آریائی بین سیحون وجیحون نیز نموده که مشهورتر ازهمه جنگ با «ارجت اسپه» یا ارجاسپ ازخاندان افراسیاب

تورانی بود ، گشتاسپ و برادرش زریر در بلخ و حوزه هیرمند و سیستان بسیار آبادی و عمرانات نمودند ، حتی بناء شهر بست را نیز بایشان نسبت میدهند .

درعهد ویشتاسپ فتوحات آریانا تنها بشمشیر منحصر نبود ، بلکه اصول ، مفکوره قانون ، تهذیب ومدنیت آریائی کشور آریانا ، دراطراف خارج مملکت مخصوصاً دراراضی توریا نشین ، نیز بسط یافت . بعد از گشتاسپ و قایع تاریخی خاندان اسپه خاتمه یافته ونظربعدم مأخذ و مدارك نمیتوان داخل تفصیلات شد . فقط اینقدر متذکر میشویم که دورهٔ سلطنت های پاراداتا (پیش‌دادی) و کاوی (کیانی) واسپه ها که از ازمنه ماقبل التاریخ کشور افغانستان شروع شده ، وتا داخل دورهٔ تاریخی دوام مینماید ، دوره ایست که اساس سلطنت آریائی درافغانستان گذاشته شده ، وتهداب مدنیت وکلتور، تهذیب و عدل و داد قایم گردیده است ، این تمدن وتهذیب نه تنها بواسطهٔ پشتی بانی قوت ونیروی مملکت از دستبرد دشمنان آریائی وغیر آریائی شمال اکسوس و حوزهٔ سردریا و اقوام مغلی همجوار شان و همچنان سامیها وعناصر غیرآریائی مازندران وطبرستان وسایر مخالفین حفظ شده بلکه دشمنان مغلوب تدابیر سیاسی ونظامی آریانا گردیده است ، حتی تهذیب اویستائی باختری بعد ازظهور زرتشت و اویستا درخارج سرحدات آریانا چه درشمال و چه درغرب منتشر شده است ، بقول بعضی در حدود پانزده قرن قبل‌المیلاد امپراطوری بزرگی در باخترو جود داشت وشاید ازهمین جاست که اویستا بعضی پادشاهان پیشدادی و کیانی آریانارا پادشاه « هفت کشور » خوانده است . درهرحال بعد از گشتاسپ و اسفندیار گرچه احوال پادشاهان کشور آریانا معلوم نیست ولی عدم مدارك نمیتوان دلیل این شد که اصلاً سلطنتی در تعاقب سلسله اسپه ها وجود نداشته ، و تا تجاوز هخامنشی های فارس یعنی در مدت پنجصد سال، آریانا بی‌ادارهٔ سیاسی ودولت ملی بوده است، شهنامه ها این خالیگاه را نیز بداستانهای یاد شاهان متعدده آریانا از قبیل گورنگ شاه زابلی وغیره پر کرده اند . مدافعات مرتب ومتوالی از حملات آثوریها ، هخامنشی ها ویونانی ها هم مؤید آن داستانها است ، که گویا دردو طرفه هندوکش رشته حکومات ملی بکلی از بین نگسسته و هنوز وجود داشته است .

زرتشت و اویستا : از دو هزار سال قبل المیلاد تا یکهزار سال قبل المیلاد در مدت ده عصر راهنمائی معنوی و اجتماعی ملت آریائی آریانا دردست ریشی‌های فرزانه ودانابود درحدود هزارم سال قبل المیلاد زمینه حیاتی، فکری ومذهبی آریانابرای ظهور یك ذهنیت جدید وانقلاب فکری مساعد بود ، بالاخره این تطور وانقلاب هم در شخصیت یکنفر

ریشی بزرگ آریائی یعنی « زر تشتر سپنتمان » تجلی نمود ، بیشتر این اسم رادر معنی « صاحب اشترزرد » ویا راهنمای اعلی از خانواده ویا نژاد سفید دانسته اند . در هر حال زرتشت پسر « پوروشسپه » نواسه « پیترا سپه » کواسهٔ « هچاتاسپه » بوده ونسب او را به منوچهر میرسانند . بقول اویستا زرتشت سه پسر بنامهای « ایست واستر » « اوروتت نرا » « هور چیترا » وسه دختر داشت که نام خورد ترین او « پورچیست » بود ، زرتشت از خانواده نجبا بوده دختر « فراشترا » برادر جاماسپه وزیر گشتاسپ‌را بزنی گرفته‌بود ، وهمچنان دختر خود پور چیست را بخود جام اسپه بزنی داد . در هر حال زرتشت یك مرد دانا ، ویك ریشی با اطلاع ، ویك شاعر حکیم قدیم است که بر مقررات کهن عصر ویدی عالم بوده وآنچه را از آن مفیدتر نسبت بزمان و مکان میدانست ، جدا ، و بعضی را توضیح ، قسمتی را تبدیل ، و برخی را حفظ ، وهم افکار تازه و جدیدی با آن علاوه کرده است ، وباینصورت خودش را در جامعه آریانا موسس رفورم‌اویستائی ثابت نمود ، زرتشت موفق شد که پادشاه باختری آریانا را به آئین خویش پیرو ساخته ، وبقوت اواین طریقهٔ جدید را در تمام کشور نشر نماید . زرتشت با خاندان خود در باختر بدنیا آمده در همانجا زندگی وخدمت نموده وهم در همانجا از دنیا گذشت ، زرتشت خودش گذشت ولی از خود کتابی بیاد گار گذاشت که با تصرف حوادث روز گار هنوز قسمتی مهم از آن در دست است ، واین همان قسمتی است که امروزه هم اقلاً در مورد تدوین تاریخ وجغرافیای کشور افغانستان از منابع مغتنم وپر قیمتی بحساب میرود .

کتاب اویستا مخصوصاً « گاتها » عبارت ازیکمده هدایات وقوانینی است که زرتشت از طرف « هرمزد » آورده بود . اویستا بر بیست ویك کتاب تقسیم شده ، و اویستای باختری یا اولی را نمیتوان گفت چه وضعی داشته وچقدر آن از بین رفته و چه مقداری باقیمانده است . زیرا بعد از چند قرن دوره هرج مرج آریانا شروع ، وحملات آثوری‌ها در اراضی ماد وفارس واحساس فشار شان در حواشی غرب آریانا وباختر ، همچنین جنگهای سخت هخامنشی ها با آریانا اینهمه عوا ملی بود که میتوانست نسخ اصلی اویستا را از بین به برد . اما هخامنشی‌ها که خود زیر تأثیر این آئین آریانا آمده وبا خود در فارس بردند البته موهومات قدیم سامی وبابلی با آن آمیخته شد .

در قرن اول میلادی شاهان پارتی‌فارس دوباره بجمع آوری کتاب اویستاپرداختند وهر اندازهٔ که توانستند جمع کردند وهمین مجموعه آنها بود که تا ظهور دولت ساسانی فارس باقیماند ، اردشیر پسر بابك موسس سلسله ساسانی و شاپور پسرش در قرن سوم

میلادی بجمع آوری بقیهٔ اوستا وتکمیل اویستای عصر پارتی نیز کوشیدند ، معهذا تمام این مجموعه ها زیاده ازثلث اویستای اصلی باختری را نمیتواند نمایندگی کند .

این اویستا در پنج حصه :- یسنا، ویسپرد ، وندیداد، یشت ، خورده اویستا تقسیم میشود که هر یك نیز به اجزاء دیگری منقسم میگردد ، منجمله « گاتها » که فصل هفدهم قسمت یسنا را تشکیل میکند، قدیمترین حصص اویستا ودر زبان شعری میباشد. باوجودیکه اویستا مثل سرود ویدی جنبه مذهبی دارد . از نظر جغرافیه ، تاریخ ، قبایل ، عرف و عادت ، سویه زندگانی مردم افغانستان قدیم هم اهمیت دارد .

درهر حال آئین اویستائی براساس مبارزه بین دوقوه نیکی وبدی بناء یافته وانسان را در اختیار یکی ازین دومختار میداند، وبهمین لحاظ به پندارنیك، گفتار نیك، کردار نیك توصیه میکند . اویستا « اهو را مزدا » را حاکم مطلق وبرتر از هردو قوهٔ نیکی وبدی می شناسد . در آئین اویستائی مثل ویدی پرستش عناصر طبیعی نبود. ولی احترام آن باقی ماند، منجمله آتش مقام مهمتری داشت . ار باب انواع اویستائی مثل ارباب انواع یونانی نمایندهٔ مادیات نبوده بلکه فقط شخصیت معنوی داشتند ازینقرار :- وهیو مانو = فکر خوب آشاو هیشته = تقدس بهترین ، خشته تره دریا= سلطنت عالی ، سپنتا ارمیتی = حس اعتدال هروتات = سعادت وصحت، امرتات = جاودانی . (۱) ازجملهٔ ارباب انواع اویستائی مشهورتر از همه « اناهیتا » رب النوع آب ، ومیتهرا یعنی آفتاب بود، اویستا به فنای روح عقیده نداشته و لهذا ارواح گذشته گان راجا ودانی ومحترم می شناختند .

آئین اویستا در باختر ازظهور خود تاپنجصدسال صاف وخالص ماند ، بعد از آن وقتیکه در فارس هخامنشی رفت مخلوط با معتقدات سامی گردید ، در دورهٔ فتوحات اسکندر مقدونی درافغانستان باز آئین اویستائی دوچار بحرانات زیاد گردید. درعصر سلسله پارتی های بلخی که در فارس جانشین یونانیان گردیدند شروع به جمع آوری خاطرات قدیمه و جزو های اویستا شد . در عصر ساسانی های فارس مجدداً آئین اویستائی در قلمرو آنها تجدید واحیاشد ، ودر دورهٔ فتوحات مسلمین انحطاط آن آغاز گردید .

اویستا وجغرافیای سیاسی آنعصر ، درصفحات پیشتر خوانده اید که اویستا از نظرتاریخ و جغرافیای افغانستان اهمیت دارد ، اینك در ینجا تفصیلات جغرافیائی از روی فرگاد اول (و باب اول) و ندیداد « حصهٔ سوم » اویستا داده میشود . مهمترین این تفصیلات

---

(۱) Asha-Vehishta - Vhou-mâno
Spent -armati - Khshathra-varya
Amaertat - Hervatat

عبارت از توصیف شانزده قطعه زمین است که از نظر اصلیت خاك آریائی ، و استقامت مهاجرت آنها ، و هم چنین از حیث انبساط آئین اویستائی وپهنائی حدود آن و باالاخره از نقطهٔ نظر تعین قلمرو سلاطین باختری یعنی جغرافیای سیاسی آنعصر بسیار قیمتدار گفته میشود . این شانزده قطعه زمین درچهار طرف هندوکش بلا فاصله واقع ، وشامل حدودی است که جغرافیا نگاران و مؤرخین کلاسیك برای مملکت آریانا یعنی افغانستان قدیم داده اند . بعلاوه اویستا ازیکدسته کوها ارتفاعات ، رودخانه ودریاچه‌ها هم ذکر میکنند که داخل همین شانزده قطعه زمین میباشند . فهرست شانزده قطعه زمین مذکور به ترتیب تذکر خود اویستا بقرار ذیل است :

۱ - ایریانم ویجو (Airyanem Vaéjo) بین رود جیحون و سیحون .
۲ - سغده (Sughdha) سغدیان .
۳ - مورو (Mouru) مرو (حوزهٔ مرغاب).
٤ - بخدی (Bakhdi) بلخ .
۵ - نیسا یا.(Nisâya) میمنه (بین بلخ ومرو) .
٦ - هرویو (Harôyu) ولایت هرات .
۷ - ویکرهٔ ته Vaêkereta) حوزهٔ کابل .
۸ - اوروا (Urva) علاقهٔ ارگون .
۹ - خننتا (Khenenta) گرگان .
۱۰ - هره ویتی (Haravaiti) حوزهٔ ارغنداب .
۱۱ - هیتومنت (Haêtumant) وادی هیرمند وسیستان .
۱۲ - راغا (Ragha) علاقهٔ راغ - بدخشان.
۱۳ - کخره (Kakhra) غزنی .
۱٤ - وارنا (Varena) وانا وزیرستان .
۱۵ - هپته هندو (Hupta Hindo) حوزهٔ سند .
۱٦ - رانگه (Rangha) اراضی متصل سرچشمهٔ سیحون .

اینشانزده قطعه زمین در اویستا بصفت « سرزمین اعلی » یاد ، وبعض پارچه های آن باوصاف مخصوصی مذکور گردیده اندمثلاً حوزهٔ ارغنداب بصفت « قطعهٔ قشنگ » حوزهٔ هیرمند بصفت (خط درخشان وبا افتخار) غزنی بصفت « توانا » و بلخ بصفت « زیبا ودارای بیرقهای بلند » وغیره.

آثوریها و آریانا ، راجع به آثوریها در فصل مخصوص آن قبلاً تفصیلاتی داده شده که محتاج تکرار نیست درینجا فقط قسمت تماس آن مردم بامملکت آریانا شرح داده میشود ، وقتیکه آریانا کانون مدنیت وتهذیب اقوام آریائی بود ، بین النهرین کانون تمدن وتهذیب اقوام سامی نژاد شمرده میشد . سامی ها شهرت و اقتدار آریانا را بنظر خوب نمیدیدند ، از همین جهت بود که وقتی ضحاک سامی نژاد تا صفحات باختر عسکر کشیده وجمشید پادشاه پیشدادی آریانا را مزاحم شد ، ولی چنانچه خوانده اید بزودی دشمن ازطرف فریدون جانشین جمشید پاد شاه افغانستان طرد وتبعید ، ومتعاقباً در ماورای رودخانه دجله سرکوبی سختی یافت .

بعد از آنکه دولت آثوری در کانون مدنیت سامی قوی شد ، برماد ها و فارس ها تغلب جسته حکمران قوی وظالم آنها گردیدند ، اینست که آریانا باچنین نوواردی مقابل گردید. در حدود یکهزار سال قبل المیلاد « نینوس » نام مرد مقتدری پاد شاه آشور گردیده ، ودامنهٔ فتوحات آنکشور را ازمدیا وفارس وارمنستان تا سواحل بحرمدیترانه امتداد داد ، این شخص حریص وقهار برای بار اول در صدد شد که مثل ضحاک تا مرکز دولت آریانا بتازد ، و چون از نیرو وقدرت آریانا مسبوق بوده ترتیبات بزرگ عسکری گرفته وبا قشون بسیار عظیمی مرکب از سواره ، پیاد و عراده های جنگی باستقامت اریانا حرکت کرد ، اردوی نینوس خیلی زیاد وازتمام ملل واقوام تابعه دولت آثوری تشکیل شده ، وتعدادآن را متجاوز از یک ملیون نفر قصه میکنند . پادشاه اریانا درینوقت « زور استر » ویا « او کز یارتس » (۱) نامداشته ، و بمجرد مطلع شدن از حرکت دشمن ، سپاه و پهلوا نان جنگی خودش را درحدود چهار صد هزار نفر جمع و بغرض دفاع تا صفحات غرب کشور حرکت نمود .

دسته جات آثوری ازدره ها عبور ، ودر جلگه فراخ متمرکز می شدند ، پاد شاه آریانا مجال نداده وبایشان حمله هولناکی نمود ، وتقریباً صدهزار عسکر آثوری را در میدان قتال هلاک کرد ، ولی دسته جات عقبی دشمن معجلا رسیده و بجنگ مشغول شد در نتیجه آثوریها به سبب تفوق عددی توانستند عساکر باختری را عقب بزنند . پاد شاه آریانا با قسمت بزرگ ارد وی خود شهر « بکترا » پایتخت اریانا را حصار گرفت ، آثوری ها دوسال باتمام قوای خود بجنگ اینشهر مشهور مصروف ماندند ، ولی فتح چنین شهر و قوتی آسان نبود . ازین جاست که برای فتح شهر بکترا » قصه سمیرا میس « قشنگترین زنان عصر بمیان آمد ، مشارالیها درطفلی بدست

---

(۱) (Oxyartes)

شبانی موسوم به « سیماس » افتاده وپرورش یافت ، زیبائی اینمو ختر انقدر سحر انگیز بود که حکمران شامی موسوم به « اوانس Oannes » بااو از دواج کرد ، دربنجنگ بکترا شوهر بازنش حاضربود ، تدبیر سمیرا میس در فتح شهر مستحکم بکترا مفید افتاد ونینوس بعد از ناامیدی فاتح شد ، درعوض ، سمیرا میس ملکه آ ثور وزن نینوس گردید ، واو بودکه سبب اعمار شهر مشهور بابل گردید .

درهر حال بطوریکه قصه میکنند نینوس بعد از تسخیر بکترا بعزم تصرف ماورای سند حرکت کرد ، ولي ناکام از سواحل سند عقب نشینی نمود . این جنگ و جدال اثوریهابا اریانا درمنزله یك‌واقعه نظامی بود واهمیت بیشتری‌نداشت ، زیرابعد از رفتن نینوس مجدداً دولت آریانا قایم ومملکت مامون گردید . گرچه ازین بعد آریانا تازمان « تیگلت پیلسر » دوم پادشاه مقتدر آثوری دیگر باآنها تماسی نداشت ، ولی چنین معلوم می شود که پادشاه مذکور درقرن هشت قبل المیلاد بعد از جنگهای مادو فارس داخل سرحدات غربی آریانا شده وتا هامون سیستان و حتی حوزه ارغنداب رسیده است ، زیرا در کتیبهٔ پادشاه مذکورکه در « کلاخ Chalah » مکشوف ، وتاریخ آن بسال ۷۴۵ قبل المیلاد ، در ذیل اسمای مناطق مفتوحه اواسم « اراکوتی= حوزهٔ ارغنداب » نیز برده شده است ، معهذا این تسلطآثوریها نیزدوام نداشته وبزودی ازصفحات غربی آریانا برافتاده است‌چنانچه در کتیبهٔ که از اراضی مفتوحهٔ جنگ دوم پادشاه آ ثور نام میبرد ، دیگرنام « اراکوتی » آریانا داخل نیست .

آ ثوریها در طی این دو تماسی‌که با افغانستان نمودند ، در آئین او یستائی‌کشور نظریاتی‌حاصل‌کرده ، اسم « زوراستر » وبعضی ازاصول وفلسفهٔ حیاتی او یستائی را در خارج آریانا نشر نمودند .

فارسی هاي هخامنشی وآریانا ، هخامنشی ها قبیلهٔ کوچکی ازقبیله بزرگ « پارساگاد » پارسوا ها ویا فارسی هاست‌که بعد از مادی ها برای بار اول در مملکت فارس به تشکیل یکدولت آریائی پرداخته اند ، امراء اینخانواده تا عهد سیروس یاکوروش چندان اهمیتی نداشته تقریباً جنبهٔ امراء محلی را دارا بودند ، ولی سیروس وقتیکه به امارت رسید دارای قوت وقدرتی شده در حدود ۵۵۰ سال قبل المیلاد استیاگ پادشاه مادرا در جنگ مغلوب و دولت مادرا منقرض نمود ، و این شخصیکه فقط صفت امارت علاقه « شوش » را داشت در ۵۴۶ ق ، م عنوان شاه پارس اختیار نمود ، وا لحاصل سیروس بعد از جنگهای بابل ولیدی باماد ها متوجه ممالك شرقی فارس شده واز سال ۵۴۵ تا ۵۳۹ ق ، م در مدت پنج شش سال بامملکت آریانا داخل جنگ ونبرد بود . دراینوقت هنوز سلطنت وحکمرانی

آریانا بصورت ملوك الطوائفی دردست سلاله های پادهاشان آریائی افغانستان بوده‌ود نباله همان عظمت واقتدار سلاله های پیشدادی ، کیانی واسپه های مشهور شمرده میشد ، گرچه اسماء وکار نا مهای این پادشا هان هنوز مستور و در تاریکی تاریخی مد فون است معهذا اینقدر میتوان فهمید که قوای ملی آریانا چندین سال در برابر هجوم هخا منشی وسیروس مقاومت وایستاد گی کرده است، درهرحال سیروس با آنکه در محاربات آریانا دوچار مشکلات زیادی شد بالاخره توانست در ولایات باختر ، هزاره جات ، سیستان وگند ها رای آریانا غلبه ونفوذ حاصل کنند ، سیروس برطوائف اسکائی های سیستان هم دست یافته و از آنجا به مکران ـ بلو چستان توجه نمو د ، سیروس در جنگها ی کاپیسا (کوهدا من) وقسمت های ریگستانی جنوب غربی سیستان تلفات زیاد داد ، وخودش هم درجنگ با (دژ بیك ها) که از طوائف شرقی افغانستان بود بزخم تیری هلاك گردید .

بعد از کشته شدن سیروس تازمان داریوش هخامنشی او ضاع آریانا با هخامنشی ها بوره معلوم نیست ، جزاینکه جنگهای چندین سالهٔ داریوش باآریانا مدلل می نماید که فتوحات سیروس درین مملکت دوامدار نبوده ، وبا آنکه گاهی نائب الحکومهٔ هم مقرر نموده اند اقتدار در دست امراء ورؤ سای محلی آریانا بوده است .

داریوش وقتیکه پاد شاه شد مجدداً با آریانا دا خل جنگ گردید . واو مثل سیروس درین کشور گرفتار مشکلات زیادگردید ، معهذا او دامنهٔ فتوحات خودش را ازسیروس کرده بیشتر وسعت بخشید وعلاقه سند را نیز فتح نمود ، سیروس قبل از فتح سند هیئتی بر یاست یکنفر یونانی موسوم به (سیلاکس Sylax) از راه کابل فرستاده بود تا معلو ماتی از دلتای سند بدست آور دند . سیروس بغرض جلوگیری از جنگجو یان آریانا مملکت را بیك عده ولا یات تقسیم کرده و در هر یك حکمرا نی خوا ه از طرف خو د وخواه از بین امراء محلی کشور مقرر ، ومالیاتی برایشان معین نمود . گرچه این او ضاع تا زمان داریوش سوم در آریانا دوام داشت ، ولی روح سلطه ونفوذ هخامنشی را بعد از داریوش اول درین کشور سستی فرا گرفته بود ، زیرا اهالی آریانا در تمام طول مدت سلطه هخامنشی هوای آزادی در سر داشته و در کمین اعاده اقتدار از دست رفته خویش بودند .

انقلابات ونهضتهای ملی آریانا درعصر تغلب عسکری هخامنشیها ، آریائی های آریانا

مردم آزاد طبع و دلیر و مملکت آریانا کوهستانی و مستقل بوده ، دارای داستانهای با افتخار قدیمی شمرده می شدند ، اینها از زمان پیشدادی به بعد دو لتهای متمدن و مقتدری داشته، هیچگاه حاضر بقبول سلطهٔ دیگری نبودند . اینها مهاجمین و متجاوزین سامی نژاد

از قبیل ضحاک ، نینوس وتیگلات پیلزر را عقب زده ، و با عساکر سیروس رزمهای سخت نموده بودند ، لهذا بزودی تن به اطاعت هخامنشی ها نداده ، وسر به انقلاب و نهضت برداشتند، چنانچه وقتیکه داریوش اول پادشاه شد مجبور بود که برای نشاندن آتش این مخالفت ها مجدداً در آریانا سوقیات نماید .

در وقت حکمرانی اردشیر اول هخامنشی ، مرد بزرگی از ولایت باختر-آریانا بنام «ویست اسپه » که شاید از خاندان شاهی اسپه های کشور بود ، سلطنت خودش را اعلام نمود، اردشیر مجبور گردید که بجنگ او باستقامت باختر حرکت کند ، ویست‌اسپه قوای ملی خودش را متحد ساخته و بغرض مقابله حاضرشد ، دوسال جنگ بین آریانا و فارس دوام داشت ولی جنگ اخیری بمفاد دشمن تمام ، وویست اسپه در میدان جنگ کشته شد.

معهذا وقتیکه در ۳۳۶ قبل المیلاد داریوش سوم هخامنشی بپادشاهی رسید، حکمرانی ولایات مفتوحه آریانا آنقدر قوی شده بودند که حکومت میراثی هر خانواده گردیده بود ، حتی افغانستان شرقی (حوزهٔ سند) بکلی ازتحت تسلط بیگانه آزاد شده بود. «بسوس» حکمران باختر، همچنان نائب الحکومه های هرات وسیستان (ساتی‌بارزانس- و-بارسائنتس) آنقدر قوی بودند که دروقت جنگهای هخامنشی‌ها واسکندر مقدونی ،هرسه نفر متفقاً جنبش بزرگی درسرتاسر آریاناتولید کردندوقتیکه‌داریوش ازسکندر مغلوب وبطرف آریانا عقب نشست در سرحدات کشور افغانستان با این جنبش ملی مقابل ، وبا لاخره از دست بسوس فرمانده قوای ملی آریانا کشته شد ، بسوس پس ازانجام اینکار در باختر عودت نموده وسلطنت خودش را اعلام نمود ، « ناربار زانیس » یکی ازسرداران دیگر محلی آریانا وهمکار بسوس بود .

سکندروآریانا -نهضتهای‌ملی ومقابلات آریانی ها- بسوس وسپیتامن: اسکندر مقدونی

مشهوربه کبیر پسر فلیپ وپادشاه یونان بود ، مشاورالیه کینه هخامنشی های فارس را از پدر بمیراث داشت، پدرش در ۳۳۶ قبل المسیح بغرض استخلاص بلاد آسیای صغیر ازدست هخامنشی‌ها سوقیات عسکری نموده وبعضی قطعات ساحلی را هم جنرالهای او متصرف شده بودند، ولی فلیپ بزودی دریک‌حادثه داخلی کشته وپسر بیست‌ساله‌اش جانشین‌او گردید ، این جوان بیست ساله که خودش را از طرف پدر به هرکولیس نیمه رب النوع ، و از طرف مادربه‌اشیل قهرمان افسانوی یونان منسوب میدانست ، فوق العاده آدم جنگی ،سوار کار وعصبی‌المزاج بود ، اسکندر نگاه نافذ ، چشمهای مختلف اللون ، جردهٔ سفید و قامت پستی‌داشته ، موسیقی وشعر هردورا دوست داشت، درهر حال اسکندر بغرض استخلاص بلاد

یونانی آسیای صغیر ، وگرفتن انتقام حملات هخامنشی ها در یونان ، بعسکر کشی در آسیا مبادرت نمود .

داریوش‌سوم پادشاه هخامنشی فارس که شخص بیکفایت بود برای مقابله حاضر وعدهٔ عسکرخودش را تز ئید ، وعدهٔ هم از مردان یونانی سپاه اجوره کار جمع کرد ، تلاقی طرفین‌در « گرانیکس » (دریائی در شمال غرب تورکیه است که به مارمره میریزد) واقع، وبعد از جنگ سختی که نزدیك بود خود اسکندر هم کشته شود . جنگ به‌نفع یونان‌خاتمه یافته ، وسپاه اعزامی داریوش مغلوب گردید.

متعاقباً‌جنگ دیگری بین طرفین در موضع « اسوس » رخداد ، اینجنگ نیز با آنکه‌فرمانده اردوی فارس شخص داریوش بود - به غلبه یونان تمام شده ، فارسی ها مغلوب وبارگاه شاهی بدست دشمن افتاد . اسکندر از این بعد باراضی فنیکه تاخته . وشهرمشهور صور را بعد از جنگ سختی اشغال و بیرحمانه قتل عام کرد، زن وطفل هم اسیر ومثل‌برده‌فروخته شدند . اسکندر ازینجا به مصر کشید وآن مردم که از هخامنشی هادلی خوش‌نداشتند بدون جنگ تسلیم ، وکاهن معبدا مون خود اسکندر را لقب « پسرامون » داد، و این همان لقبی است که قبلاً فراعنه‌مصر داشتند . بعد از آن اسکندر بطرف موصل‌رانده وداریوش برای مصالحه ودادن قسمتی از ممالك خودش را تا رود فرات بدشمن حاضرشد ولی اسکندر دلیرتر گردیده از قبول مصالحه استنکاف‌نمود . داریوش بنا چار دربابل‌به تهیه جنگ پرداخت ، اسکندر از غفلت فارسی‌ها استفاده ودجله را عبور کرد. میدان‌جنگ « گوگاملا » نزدیك موصل قرار داده شد ، در میدان جنگ اسکندر توانست شخصاً بانداخت ژوبین عراده ران شخص داریوش را سرنگون نماید ، داریوش فرار کرد وبساط هخامنشی برای ابد برچیده شد سکندر بیمانعی بلاد فارس را یکی بعد دیگر اشغال و حتی در شهر مشهور « پرسی پولس » در یك مجلس شراب نوشی به خواهش « تائیس » محبوبه‌آتنی خودش قصر خیشار شاه را آتش زد .

داریوش چنانچه قبلاً گفته شده بجانب آریانا فرار کرد ، ولی از طرف بسوس باختری کشته شد ، ودر افغانستان مجدداً دولتی تشکیل گردید ، اما سکندر مجال نداده در همان سال ۳۳۰ ق م از فارس با ستقامت آریانا حرکت کرد ، وبلا فاصله از بین ولایت پارتیا (ولایت مشهد) عبور ، ووارد شهر « سوزیا » یا طوس گردید . « ساتی بارزانس » نائب الحکومه هرات نزد او رسیده تسلیم ، و موقتاً اسکندر را خاموش نمود، اسکندر با ستقامت ولایت باختر که مرکز دولت جدید آریانا بوده ، و بسوس باللباس ارغوانی خودش را پادشاه مملکت در آنجا اعلان کرده بود - بحرکت افتاد ولی همینکه چند روزه راه دور شد ساتی بار زانس ترتیبات عسکری گرفته وخواست خطوط

مواصله‌وارتباط اسکندر را از پشت سر با فارس و یونان قطع نموده ، و وقتیکه بسوس از پیش‌روی باسکندر مقابله می نماید ، اواز عقب درآمده ودشمن را محصور و برای همیشه درسر زمین آریانا دفن نماید ، پس باینغرض برای آنکه از نقشهٔ او اسکندر اطلاعی بهم نرساند ، اناکسیپ قوماندان ساخلوی یونانی را با همراهانش از تیغ کشید . اما بهر طوری‌بود ، سکندر از قضیه آگاه ، ومعجلاً ازراه‌رفته برگشته بیست فرسخ راه را به‌دو روزطی ، ووارد هرات شد ، سردار آریانی ساتی بار زانس مقابله رابی سود دانسته برای‌جستجوی فرار گاه دیگری از هرات خارج ، و عساکر او در جنگل انبوهی نزدیك شهرتستر اختیار نمودند ، سکندر جنگل را آتش زده ، آنهارا بعضاً دستگیر و بسته بزنجیر،وبعضی را از دم تیغ گذشتانده وخود قشله عسکری « آریان‌الکزاندریه »را در هرات بنانهاد . ازآن بعد اسکندر آرزاسس (ارشك) را در عوض ساتی بار زانس مقرر، و خود بعد از رسیدن عساکر عقبدارش بجانب سیستان حرکت نمود ، وقتیکه اودر پایتخت‌سیستان پروفتازیا (شاید پشاوران) رسید ، نائب الحکومه آنجا « بار سانتس » ازهمکاران بسوس وساتی بار زانس قبلاً سیستان را گذاشته بود ، و لهذا دشمن مقاومتی ندید ، اسکندرازینجا بسمت شرق حرکت خودرا دوام داده ووارد ایالت «آریاسپی ها» گردید، در اینجا شنید که ساتی بار زانس با سواره نظام خود مجدداً بهرات حمله ، و یونانی هارا ضربه های سختی زده است . سکندر ازینخبر مشوش شده « کارانس » نام افسر خودش را با ششهزار پیاده و ششصد سوار یونانی بهرات اعزام نمود و خو بعد از دو ماه توقف بطرف شمال حرکت ، و داخل قندهار شد ، اسکندر درینجا نیز بعادت قدیم بغرض حفظ حکمرانی خودش چهاونی‌دیگری بنام «اسکندریه اراکوزی» آباد وعده ساخلو مقیم ساخت . و خود خواست بجانب باختر حرکت کند ، ولی باز شنید که آنمرد مشهور اریائی ساتی بار زانس حمله سختری بیونانیان هرات کرده است بسوس‌هم ازبلخ دوهزار نفربمداوفرستاده است ، پس اسکندر عسکرزیاد ازینجا با سرداران مجرب یونانی چون « آرته بازیوس - ایری ژیپوس - و کارا نوس » بهرات اعزام و « فراتا فرون »والی پارتیارا باتمام قوایش بجنگ ساتی بار زانس احضار نمود. ساتی بارزانس با انکه ازهر طرف محصور شده بود مردانه برای نجات وطن‌جنگ وانقدر در رزمگاه مقاومت نمود تاکشته شد .

اسکندرمطمئناً بجانب پاروپا میزادحرکت کرده ولی در مناطق غزنی وجبال هزار قدم بقدم بامقاومت مردانه قبایل دوچار میشدتاانکه وارد کابل گردیدوچون زمستان بودفوراً عازم کوهستان وکوهدامن شده در او پیان توقف نمود ، او درینجا نیز قلعه نظامی بنام

« الکزاندریه ققفاز » تعمیر نمود ، وبفاصله یکروزه راه یك دو قلعه دیگر بساخت که در آنها هفت هزار مقدونی وسه هزار عسکر ایلجاری وعدهٔ ازعساکر اجوره کار جا بجا شدنداسکندر زمستان را گذشتانده در بهار ۳۲۹ ق . م باتقریباً شصت هزار عسکر یونانی بجانب بلخ حرکت وهندوکش را عبور نموده وارد اندراب گردید . بسوس صفحات باختر را که معبر اسکندر میشد خراب ، آذوقه راتباه ، وخود جیحون راعبور وکشتیهارا سوخت ، اسکندر بازحمت تمام وکم غله گی وارد باختر شده ، قلعه جنگی « الکزاندریه اورنوس » را بنانهاد ، وخود بعد از رسیدن عساکر یونانی هرات جیحون را بوسیله یکنوع جاله مشکی عبور وداخل سغدیان شد بسوس مصروف ترتیب عسکر درحدود شهر سبز بود که اورا مرض از پای در اورد وعساکر باختری او که هفت هزار نفر بودند پراگنده شدند سکندر ازمراتب آگاه واورابواسطه بطلیموس دستگیر وبااو رفتار وحشیانه نمود .

اسکندر تاسیحون پیش رفت وشهرها را گرفته بعضیراخراب و قتل زیادی نمود ، ودر بعض جاها قلعه های نظامی اباد کرد که مشهورترین همه آن « اسکندریه اقصی » است درنزدیکی خجند حالیه .

بعد از اسیر شدن بسوس ، مرد دیگری در آریانا برضد سکندر قد علم کرد که « سپیتا نس » نامداشت ، اوبعساکر باختری ازسوء نیت سکندر راجع بقصدازبین بردن آنها بیاناتیداده مردم راجمع و متحد ومسلح ساخته به « مراکندا » (سمرقند) حمله نمود ، ساخلوی یونانی از سکندر استمداد کردقوای تازه دم یونانیبرای نجات ساخلوی مذکور رسید ولی سپیتانس اولاً در جنگل تستر نموده انها راناگهانی مغلوب وقسمت بزرگ شان را محو وبقیه را دروادی رودخانه زرافشان تعقیب ومحصور و بالاخره دو هزار پیاده وسه صدسوار شان را ازبین برد . سکندر شخصاً بطرف مراکندا حرکت کرد اماسپیتانس قبلاً بجانب باخترعودت نموده بود سکندرازامدن زمستان بباختر کشیدنوزده هزار یونانی هم تازه از یونان وارد اردوی او شدند ، حکام سکندری هرات وپارتیا هم واردشده حکام بسوسی ولایات مذکوره رااسیراً آوردند ، سکندر ازینجا بسوس را در محکمه نظامی محکوم باعدام نموده ، درطهران فرستاد تاکشته شود ؛

درینوقت سوزیانه مجدداً شورش کرد وسکندر امر داد عساکر خودش در پنج ستون داخل آنجا شده بلاد را یکی پی دیگری اشغال ودر مراکندا جمع شدند ، خود اسکندر دربهار ۳۲۸ ق . م به مرگیانا (مرو) حمله نمود ، « آریمازس » رئیس آنجا مدافعه دلیرانه نمود تا بالاخره مغلوب واسیر وباامراء خود یکجا بدار زده شد .

سکندر درحدود سرخس ومروچاق دوقلعه نظامی تعمیر ، وخود ببلخ برگشت ودرعرض راه چهار قلعه دیگر درمیمنه ، اندخوی، شبرغان وسرپل بناء نهاد . بعدازان ازبلخ به سمرقند کشید. سپیتیا نس مجدداً درباختر ظهور وبرساخلوی « زا ی ــ اسپه » حمله ، و« په ئی تون » قوماندان یونانی را اسیر نمود ، حملات این سردار آنقدر قوی بود که سکندروالی خودرا از باختر مقهوراً موقوف ودونفر قوماندان دیگر با عسکر زیاد بجنگ آنسردار سوق نمود . بالاخره درجنگ سختیی که بین طرفین رخداد طایفه مساژیت که مردم بدوی و همرکاب سپیتا نس بو دند باو خیانت نمودند وشکست واقع شد ، مساژیت ها و قتیکه ازسوقیات سکندر بجانب خود خبر گرفتند ، خیانت سابقه را تجدید نمو ده سپیتیا نس آنسردارنامی آریانا راسر بریده و نزدیك اسکندر فرستادند (۳۲۸ - ۳۲۷ق ۰ م)

اسکندر ازین بعد توانست شورشهای باختر را خاموش و قائدین ملی را دستگیر کند ، یکی ازینها اکسیارتس رفیق قدیم بسوس وپدر رخشانهٔ قشنگ (رکسانه) بود کهاسکندر دختر را قبلاً درجمله اسراء دیده وعاشق او شده بود، سکندر باین دختر از دواج واورا ملکه خود قرار داد .

سکندر دربهار (۳۲۷ ق ۰ م) بایکصد و بیست هزار عسکر که متجاوز از نصفش آسیائی بود هندوکش راعبور واز راه خاواك وارد کوهدامن شد درینوقت « آمبهی » شاه تکسیلا بحضور اسکندر رسیده وهدایا تقدیم نمود . اسکندر ازینجا یکعده عسکر بقوماندانی « هفستیون » و « پر د یکاس » از راه مجری رود کابل بجانب رود سند حرکت داد وخود براه لغمان و کنر روانشد، اینها درتمام عرض راه با مدافعات مردانه قلاع وقبایل وروسای محلی کشور مقابل شده، جنگهای سختی نمودند وتلفاتی بسیار دادند اسکندر ، بطلیموس و یکنفر سردار بزرگ دیگر هم زخمی شدند ، والحاصل در وادی ودره های جلال آباد، باجور لغمان وکنر ، سوات و باجور و بونیریو نانیان باچنان جنگهای سعبی پیش شدند که مورخین یونان آنرا باافتخار زیاد ذکر نمودند .

اسکندر بعدازین جنگها، مجدداً راه سواحل اندس را تعقیب ، وازغرب بشرق رود را عبور نموده وارد تکسیلا (دومیلی را ولپندی) گردید (۳۲۶ ق.م) شاه تکسیلا چون قبلاً تسلیم شده بود لهذا مجدداً درعلاقه خود مقرر شد، وسکندر در ساحل رودخانه جیلم با « پورس » حکمران پنجاب رزم داده غالب ، و پورس درمیدان جنگ اسیر شد .

سکندر ا ز ینجا گذ شته در یای « ر او ی » را عبور وهفده هزار نفر را گشته بجانب دریای « بیاس » پیش شد، ولی اردوی سکندر گذشتن ازآنجا را امتناع کردند و سکندر مجبور بمراجعت گردید ، سکندر درمراجعت بسه ستون اردوی خودرا حرکت

داد ، دستهٔ اول براه قندهار و سیستان ، دسته دیگر بواسطه یکصد کشتی و دو هزار ملاح ازراه دریا وخودش بسواحل اندس حرکت‌ودرحدود ملتان باجنگ مردم‌مقابل وزخمی گردید ، عسکراو در خونریزی و انتقام نهایت مبالغه کردند ، کذا در وادی سفلی اندس هشتاد هزار آدم‌را بقتل رساندند ، درهرحال اسکندر داخل بلوچستان شده ، راه شوش درفارس گرفت ، عساکر اوهمه دربابل جمع‌شدند، چون اسکندر درصحرا های خشك وخالی فارس دو چار تب‌لرزه شده‌بود لهذا درشب ۱۳ جون ۳۲۳ ق‌م دربابل فوت نمود .

تقسیم آریانا بین نکاتور و موریائی‌ها : اسکندر یکی ازجنرالهای مقتدر دنیا بود ودر مدت کمی امپراطوری بزرگی تاسیس کرد ، اودر ده‌سال لشکرکشی های خود شش سال را مصروف جهانگیری درآسیای صغیر، شام، مصر، بابل فارس و غیره بوده ، وچهار سال تمام رادرکشور آریانا مصروف ماند بعداز مرگ اوبین جانشینانش جنگها واختلافات بسیاری درممالك متصرفه اورخداد ، بالاخره این امپراطوری وسیع بین سه‌نفر منقسم شد: اول « بطلیموس » که‌مصر را گرفته و سلسله پادشاهی تاسیس نمود که تاسی‌سال قبل‌المیلاد دوام کرد ، آخرین این‌سلسله‌هم‌ملکه « کلیوپاترا است » دوم « انتی گونس » که‌درمقدونیه پادشاه شده و خانواده اوتابسال ۱٤٦ قبل‌المیلاد در یونان و مقدونیه عمر نمود . سوم « سیلیوکوس » ملقب به « نکاتور » در سوریه وفارس و اخیراً در آریانا اقتدار پیدا کرد اینشخص وپسرش « انتیوکوس » شهرهای یونانی‌درآریانا بنانمودند ، ومدتی همزبان یونانی زبان رسمی کشور قرار گرفت . ولی حملات بطلیموس ثانی مشکلاتی برای شاهان سلیوسی فراهم آورد ، و این موقع بدست والی باختر « دیودوتس » داد که استقلال خودش را اعلان نمود .

درهر حال بعداز مرگ اسکندر مطابق تصویبی که درمجلس سران یونانی‌درطرابلس شام شد آریانا درچهار حصه بزرگ منقسم و بچهار نائب‌الحکومه یونانی واریائی داده شد مثلاً قندهار و بلوچستان به « سیبیرتیاس » وهرات وسیستان به « ستساندر » قبرسی ، وباختربه «ستاسانور» وولایات جنوبی هندوکش (کابلستان واطراف آن) به « اکزریاتس » پدر رخشانه که از روسای ملی بود سپرده شد .

درما ورای سند هم تقریباً همین اوضاع تطبیق شده وولایات متصرفه سکندری بواسطه جنرالهای یونانی و حکام پنجابی اداره می شد ولی بزودی اختلافات داخلی یونانی ها در پنجاب ، موقع بدست یکنفر مرد قابلی بنام « چندرا گوپتا » داد که او موسس اولین امپراطوری هندوستان بشمار رفت . اینشخص که منسوب بخانواده « موریا » بود « بدستیاری یکنفر برهمن موسوم به « ساناکیا » سلطنت

(میکده) را در هند سقوط داده وقوت زیادی حاصل کرد ، پنجابی ها هم که برضد یونانی ها از سبب قتل ناحق امبهیشاه تکسیلا بدست یکنفر جرنیل یونانی - شده بودند بچندر گپتا پیوستند ، ولهذا گپتا توانست بزودی دامنه سلطنت خودش را بین اندس سفلی و کنګ توسعه بخشد .

سلوکس نکاتور جانشین اسکندر در شرق هم از بابل بفارس کشیده واز اپارتیا در حدود ۳۱۱ ق . م داخل آریانا شده بعد از تامین هرات وبلخ براه کابل عازم پنجاب شد . چندر گپتا با اردوی کافی در ساحل چپ رود سند بمقابله او شتافت ، نکاتور نخواست جنګ نماید ویا جنګ نموده مغلوب شد درهر حال در ۳۰۵ سال ق.م بین هردو امپراطور معاهده عقد شد که مطابق آن نکاتور صفحات جنوبی هندوکش را از قبیل کابلستان ، زابلستان وبلوچستان تا رود خانه سند برای چندر گپتا گذاشت ، در عوض شاه موریائی پنجصد فیل بامپراطور یونانی اهدا کرد ، نکاتور سفیری هم بدربار گپتا مقرر وهم دختر خودرا بشاه مذکور بزنی داد .

ازین بعد سلطه موریائی ها درولایات جنوبی هندوکش آریانا منبسط شده و مبلغین « آشوکا » پسر « هندوسارا » نواسه چندر گپتا دین بودائی را درنقاط شرقی افغانستان انتشار دادند ، ووقتیکه این دین با رویه هیکل تراشی یونانی صفحات شمالی هندو کش تلاقی نمود سبك صنعت جدیدی مشهور به گریکو - بودیك بمیان آمد. درهرحال بعدازمعاهده نکاتور وگپتا ولایات شمالی هندوکش در دست حکام یونانی باختری باقیماند ، یعنی برای بار اول مملکت آریانا بدوحصه شمالی و جنوبی هندوکش بین هند و یونان منقسم گردید . معهذا تا جائیکه معلوم است موریائی ها از تمام صفحات جنوبی هندوکش بولایت گندهارا (از کابل تاسند) نفوذ خودرا ادامه داده توانسته اندوبس ، دراینجا هماوضاع ملی آریانا ایشان را به نرمی وملایمت زیاد و ادار میکرد، واین هر دو مطلب از مضامین فرمان سنگی آشوکا بوضاحت آشکارا میشود ، چونکه در فرمان مذکور اولاً غیر از گندهارا اسم دیگر ولایت افغانستان ذکر نیافته ، وازین معلوم میشود که منطقه نفوذ آنها منحصر بهمین ولایت بوده است . دوم مردم گندهارا درین فرمان بالهجه نهایت نرم و ملایم خطاب شده اند . بعلاوه معلوم است . که موریائی های هند برای دلجوئی اهالی دلیرمناطق مفتوحه افغانستان ، بغرض جلوگیری از هجوم احتمالی یونانی های باختری احتیاج سیاسی نیز داشتند . در هر حال بعد از چندر گپتا موریا (۳۲۲ - ۲۹۸ ق . م) پسرش « بندوسارا » تقریباً سی سال سلطنت کرد ، و آنگاه نوبت پادشاهی به « آشوکا » رسید که از (۲۷۳ تا ۲۳۲) قبل المیلاد حکومت نمود . بعد از آشوکا اقتدار موریا ها در جنوب

هندوکش روبه زوال نهاده ، ودراواخر قرن سوم قبل المیلاد «سوفا گاسینوس» نام حکمدار مستقل کابل زمین بحساب میرفت . باین ترتیب معلوم است ،
سلطه ونفوذ موریا ها در جنوب هندوکش بسیار دوامدار نبوده وهمینکه نهضت ملی آریانی ها در باختر شروع ، و منجر به تشکیل دولت مستقل آریانی (یونانی وباختری) گردید ، نه اینکه صفحات جنوبی هندوکش بدولت آریانا الحاق ، بلکه دایرهٔ فتوحات ایندولت در ماورای سند هم وسعت یافت .

نهضت ملی باختر و تشکیل دولت آریانی (یونان وباختری) : بعد ازرفتن سکندر از آریانا مملکت آریانا بدست یکعده حکام ملی ویونانی باقیماند ، اختلافات جانشینان سکندر بالاخره منجر بر تجزیه امپراطوری اوشده ، ومن جمله سلوکس نیکاتور درشام مرکزی تشکیل ، ودر صدد آن شد که تمام اجزا مفتوحه آسیائی اسکندر را در دست داشته باشد ، او با ینقصد سفری هم در افغانستان نمود ، ولی سوای آنکه صفحات جنوب هندوکش را بخانواده موریا هاسپارد کاری نه نمود ، آریائی های آریانا البته منتظر فرصت مساعد بوده وخیال استقلال کامل در سر داشتند ، ولهذا اتحاد با یونانی های باختری شده را قایمتر نمودند . « انتیوکوش » پسر سلوکس که بعد از پدر در شام پادشاه شد نیز سودای تملک قطعی آریانا را عملی کرده نتوانست ، و باین قناعت کرد که « دیودوت » یکنفر یونانی باختری را بصفت نایب الحکومهٔ باختر و سغدیان بشناسد . دیودوت که در فضای باختر تربیه شده و استقلال آریانا را در نظر داشت ، بمجرد حصول وقت مساعد در سال ۲۵۰ ق . م در باختر اعلان استقلال نموده ، و لقب (منجی) حاصل نمود . دیودوت عجالتاً حکمران ولایات باختر وسغدیان بوده میخواست صفحات جنوب هندوکش را نیز الحاق وتمامیت اراضی آریانا را تامین کند ، ولی عمر ووقت او کفایت نکرد . دیودوت مؤسس سلطنت مستقل (یونان وباختری) محسوب ، وسکه های نیز ازو بدست است .

بعد ازدیودوت اول پسرش دیودوت دوم (۲۴۵ - ۲۳۰ ق . م) بسلطنت باختر رسیده وبا دولت پارت که از طرف یکنفر بلخی اساس گذاشته شده بود ، روابط اتحادیه قایم نمود ، بر عکس نسبت بدولت سلوسی شام چندان نظر خوبی نداشت . پادشاه بلخی پارت که درغرب آریانا برضد دولت سلوسی شام داخل اقدامات بود این نظر دوستانهٔ دیودوت را مغتنم میشمرد ، و دیودوت توانست حدود دولت خودش را در غرب شامل حوزه هری رود (ولایت هرات) بسازد . مسکوکات اینشخص هم بدست است . بعد ازدیودوت دوم سلطنت

باختر بخانوادهٔ «ایوتیدم » درحدود سال ۲۲۷ ق ۰ م رسیده وبسیار قوت گرفت . ایوتیدم قبلا از طرف دیودوت دوم نائب الحکومهٔ سغدیان بوده . و به تحریک دربار سیلوسی شام برضد پادشاه متبوع خود اقدام ، و اورا بقتل رسانیده وخود پادشاه باختر گردید ، ولی برخلاف توقع سیلوسی های شام ازین تبدیل پاد شاهی نفعی عاید آنها نگردید . انتیوکوش سوم پادشاه شام در حدود ۳۱۲ ق ۰ م شخصاً برای غلبه بر دولتهای مستقل پارت و باختر بموفقیات پرداخته ، و « تری واتس » شاه پارتی را مغلوب، ودر سال ۲۰۸ق۰م داخل ولایت هرات شد . ایوتیدم او را در کنارهٔ هریرود مقابل وبعد از چند جنگ مراجعت وشهر مشهور بلخ را استحکام گرفت ، انتیوکوش دو سال جنگ نمود ولی کاری از پیش نبرد ، لهذا مصالحه نمود ، استقلال باختر را تصدیق . ودختر خود را به « دمتریوس » پسر یوتیدم داد ، وخود براه کابل وقندهار و کرمان عازم مملکت شام گردید . یوتیدم یک عده عسکری همراه او تا جنوب هندوکش اعزام ، وباین وسیله « سوفا گاز نوس » کابلی نائب الحکومهٔ کابلستان را که بنام دولت موریاها حکمرانی میکرد بخود مربوط ومنفحات جنوب هندوکش را بدولت باختری آریانا الحاق نمود . یوتیدم یکی از مشهور ترین پادشاهان آریانا است ، اونه تنها حدود مملکت را از شرق تا سند رسانید بلکه در شرق شمال تمام ولایت بدخشان ، و در غرب تمام حوزهٔ هرات وقسمت مهم پارتیا را تا طوس بافغانستان الحاق ، وبایصورت ، خاکهای طبیعی وازدست رفته کشوررا یکسان یکسان مسترد ویک آریانای مستقل وقوی بوجود آورد ، حوزهٔ سغدیان وفرغانه قبلاً جز و باختر بود ، ویوتیدوم در حملات فاتحانهٔ خود در ، ماورای پامیر کاشغر ، یارکند وختن رانیز فتح وجز وامپراطوری افغانستان قرارداد ، فقط بلوچستان وسند باقی ماند که آنرا هم پسرش بافغانستان مستردساخت . نائب الحکومهٔ های بزرگ یوتیدوم که غالبا شهزادهها بودند هر یک در منطقهٔ خود سکه ضرب میزدند . یوتیدوم نه تنها پادشاه عسکر و فاتح بلکه مدنیت پرور ومدبری هم بوده ، در آبادی وعمران ، کشیدن راها و ترقی زراعت و تجارت بسیار کوشیده است . نکل ر ا هم همین پادشاه از ماورای پامیر آورده وسکه زده است . باختر در عهد یوتیدوم از کثرت آبادی اسم « هزار شهر » بخود گرفت . آریانا در عصر یوتیدوم روابط تهذیبی و تجارتی با ممالک هند ، و تورکستان چین قایم نمود ابریشم ازجانب سنکیانک ، وعطر وادویه از هند وارد میشد ، وتهذیب باختری بهندوستان داخل میگردید .

بعد از یوتیدوم سلطنت آریانا بهپسرش « دمتریوس » (حدود ۱۶۰ - ۲۰۰ ق۰م) رسید ، اینشخص مرد مشهوری بودپتیاله ، تاکسیلا ، وسوراشترا وبعض حصص پنجابرا

فتح و جزء آریانا قرار داد ، جنرال های دمتریوس در ماورای سند و حوزهٔ گنگا تا پاتالی پوترا ومرکز امپراطوری موریا های هند پیشرفتند و حصهٔ از گجرات و سوراشترا را گرفتند . باین ترتیب حدود امپراطوری آریانا ازصحرای فارس تاوسط هندوستان امتداد یافت . وشهر سیالکوت نزدیك لاهور برای دو قرن دیگر مرکز انتشار تهذیب آریانا در هندستان قرار گرفت ، و همچنان در اراضی سنگیانك ادب ، صنعت و تهذیب باختری ترویج گردید .

چنانچه خانوادهٔ یوتیدوم جای خانوادهٔ دیودوت هارا درآریانا گرفته بود ، اینك بعد از دمتریوس جای اینهارا خانوادهٔ دیگری بنام «ایوکراتید» اشغال نمود، وابتدای سلطنت آنها با شخص ایوکراتید در حوالی سال ۱۷۵ قبل المیلاد آغاز یافت اینشخص نیز یکی از جرنیل های باختر بوده وبه تحریك انتیوکوش چهارم شامی در غیاب دمتریوس که در هند بود، تمرد کرده وامپراطوری آریانارا مالك شد، دمتریوس درمساعی اعادهٔ تاج وتخت ناکام و در حدود ۱۶۰ ق . م از دنیا گذشت . گرچه ایوکراتید فعلاً شاه آریانا بود ولی متصرفات هندی افغانستان در دست اخلاف دمتریوس جدا گردید، ایوکراتید همان است که لقب (کبیر) گرفته وسکهٔ طلا ضرب زد وشهری هم بنا نمود. ایوکراتید گرچه بزحمت توانست داخله آریانا را از دست هوا خوهان دمتریوس خارج کند ، ولی نتوانست نفوذ خودرا در ماورای اندوس برساند . در عهد ایوگراتید آبادی وعمران ، صنایع حکاکی ، مهر کنی وهیکل تراشی افغانستان بسیار ترقی کرد ، ولی افسوس که اوعمر درازی نداشت، واز دیگرطرف خطرات اسکائی‌ها، پارتها ازشمال وغرب وخطره اخلاف دمتریوس از شرق متوجه امپراطوری آریانا شده وبالاخره عواملی که درعصر پسرش فراهم آمد منتج بسقوط دولت یونان و باختری در شمال هندوکش گردید .

در هر حال ایوکراتید وقتیکه بعزم تسخیرهندوستان درصفحات شرق مملکت مشغول مسافرت بود ، دولت پارت در ۱۶۹ ق م از غرب بحدود آریانا تجاوز نمود، ایوکراتید عجله بغرض مقابله از شرق مراجعه وبه غرب شمال متوجه گردید ، در جنگهای که بین این پادشاه و مهرداد شاه پارت اتفاق افتاد ایوگراتید بدسیسه مخالفین داخلی کشته شد .

سلطنت آریانا بعد از ایوگراتید بدست پسرش (هلیوکلس) افتاد ، که قبلاً از جوان بیست ساله‌ووکیل پدر درباختر بود، ولی اوضاع مملکت مغشوش گردیده اسکائی‌ها در شمال ظهور ، و پارتها از غرب پیش آمده ، بعد از کشته شدن ایوکراتید مصروف پیشرفت بطرف باختر وفتوحات در سیستان وقندهار شده بودند ، هلیوکلس گرچه در اثر پیشرفت مهر داد پارتی کمزورشده بود معهذا باختر ، مرو و سغدیان را از دست نداد .

بعدها در اثر فشاری که از طرف اسکائی ها وارد شد هلیوکلس مجبور شد از صفحات شمال بجانب صفحات جنوب هندوکش فرود آمده ودر سال ۱۳۵ ق ۰ م ۰ مرکز دولت را در کاپیسا منتقل نمود ، وولایت گندهارا را از ملکه « آگاتوکلیا » زن مناندر ژنرال دمتریوس که در صفحات شرق آریانا حکومت مستقلی تشکیل کرده بود متصرف شد ، هلیوکلس از شرق تا رودخانه جیلم متصرفات سابقه آریانا را مسترد ساخت . باین ترتیب او گرچه صفحات شمال و غرب مملکت را از دست داده بود در ولایات بامیان ، کابلستان ، سمت مشرقی وپشاور ، سوات وبونیر، پنجاب غربی وتا کسیلا اقتدار بهمرساند.

بعد از هلیوکلس منطقه حکمرانی او تجزیه شده . در کابلستان سه نفر یکی بی دیگری جانشین او شدند که اولی (انتیال کیداس) بوده وتقریباً در حدود ۱۲۰ ق ۰ م سلطنت کرده است . دومی (امین تاس) است که تاریخ حکمرانی اورا در حدود یکصد سال قبل المیلاد میرسانند . سومی (هرمایوس) نامدارد که در حوالی (۴۵ - ۲۰ ق ۰ م) حکمرانی کرده است ، هرمایوس آخرین‌شاه یونان وباختری در حوزه کاپیسا بود ، و در عهد او خطر تجاوزات پهلوا ها و اسکائی ها بیشتر گردیده است . از تمام پادشاهان ثلاثه مسکوکات نقره ومسی پیدا شده که بعضاً دارای دوزبان یونانی وپراکریت محلی‌میباشند .

اما در صفحات شرق وماورای سند شش نفر دیگر جانشین های هلیوکلس به ترتیب ذیل بشمار رفته اند :- دیومدس - پاندر - فیلو کزنوس- ارتمیدور- پوکو لاوس- پان کولاوس- ارکه بیوس .

در هر حال « اسکائی ها » در باختر سلطنت یونان وباختری آریانا را خاتمه داده ، وبقیه ویسان بنام « پهلواها » که از اختلاط عناصر « ساک » و « پارت » بعمل آمدند ، بقیه حکومت یونان وباختری‌را در کابلستان وجنوب هندوکش‌نیز درنصف اول قرن اول‌ق.م سقوط دادند، وبالاخره دولت یونان وباختری از قلمرو متصرفی هندوستان ازبین رفت ، وباینصورت حکومت تقریباً دونیم صد ساله یونان وباختری معدوم شد .

ورود سکندردرآریانا نظام‌قدیم اجتماعی رانکان داده وتعلقات حیات اجتماعی وتهذیبی بین قلب آسیاوسواحل‌مدیترانه راافتتاح نمود ،دردورهٔ سلطنت یونان‌وباختری این‌تعلقات انبساط یافت ،وباینصورت مبادی تهذیب قدیم ویدی واویستائی بامفکورهٔ جدید یونانی حتی هندی مخلوط گردید ،ازین اختلاط تحولاتی در زمینه دیانت ، صنعت ، معماری ، ادب ، زبان ، رسم الخط ودیگر مظاهر زندگی بعمل آمده وانتشار دین بودا درافغانستان ومقابل شدن آن با مفکوره حیاتی وصنعتی یونان زمینه را برای ظهور صنعت گریکو بودیك باختری

مساعد نمود. واز دیگر طرف سه دسته افکار مذهبی در آریانا جمع شد اول دسته اویستائی ملی. دوم یونانی. سوم بودائی.

دین :- باین ترتیب ارباب انواع میتالوزی وافسانوی یونان درمیان اهل ذوق ودربار وصاحبان هنر وصنعت قبول شده ، واپولون ، هرکول ، دیونیزوس وغیره در نقاط مختلفه آریانا پیروانی پیدا کردند ، وافسانه های یونانی مروج شد .

همچنین آئین بودا از نصف قرن سوم قبل المیلاد درمدت نیم قرن از حوزه سند تا باختر انبساط یافت، گرچه این دین بصورت رسمی قبول نشده بود معهذا در نصف شرقی آریانا بواسطه استقبال مردم بیشتر مروج گردید . آئین ملی اویستاهم هنوز درتمام نقاط کشور کم وبیش ودرصفحات شمال مخصوصا غرب بیشتر پیروان داشت ، وانا هیتای آریانی ومیترای باختری مقام معنوی وجلال خودش را گم نکرده بودند .

صنعت : درصنایع وصنعت آریانا هم همین نوع تبدل واختلاط واقع شده از یکطرف صنایع مشهوره « یونان وباختری » موجود ومترقی شد، واز دیگر طرف مکتب صنعتی « گریکو بودیک » بمیان آمد ، درهر حال مجسمه سازی آریانا باصول مدرسه « لی سیپ » یونانی ترقی کرد . نقاشی ورسامی هم بهمان وتیره پیشرفت . والحاصل صنعت یونان وباختری آنقدر ترقی کرد که نشر آن انقلابی در زمینه صنعت آسیائی تولید نمود ، صنعت ساسانی فارس هم از ین منبع آب خورد .

طرق وتجارت :- دردوره یونان وباختری کشور آریانا بین کاشغر، ختن ، وحوزه تارم والتای وحوزه گنگ راهای تجارتی راباز کرده ، وازباختر بجانب فارس وقلمرو امپراطوری سلوسی شام تجارت را پیشبرد، ارتباط تجارتی آریانا را باچین میتوان بتاریخ اوائل قرن دوم قبل المیلاد منسوب نمود ، صادرات کشور ظروف شیشه ئی، جواهرات وغیره بیشتر بطرف چین بوده ، وواردات ازچین ابریشم ، پارچه ، لاک ، پوست ، نکل طلا ونقره وغیره شمرده میشد نقره ازپنجشیر وطلا ازبدخشان نیز بدست می آمد ، ورود خانه های آمووسند دارای کشتی های تجارتی باختری بوده واحتمالا افغانستان وترانزیتی هندوستان ازراه بحیره خزر تا بحرسیاه میرسید ودرآنوقت کنال طبیعی دریاچه اورال درزش گاه جیحون رابا دریای خزرمتصل میساخت ، رویهمرفته کشور آریانا دردوره یونان وباختری درآسیا رول مهم تجارتی رابازی میکرد .

خط وزبان :- دردورهٔ یونان وباختری، برعلاوه السنه اصلیهٔ باختری ، زبان وخط یونانی نیز در آریانا شیوع یافته وبا لهجه های محلی اختلاط نمود . شاهان یونانی باختری السنه آریانا ویونانی هردو را احترام کرده ، وبکار میبردند . درمسکوکات جنوب هندوکش زبان

براکریت وحتی رسم الخط خروشیتی محلی که مبدءالفبای آن آرامی است بازبان وخطیونانی یکجا در دو روی سکه ضرب می شد .
اما بمرورزمان زبان یونانی مثل خود مردم یونانی درزبان های آریانا حل شده ومو جو دیت خود راباخت ، ورسم الخطیونانی هم جایش را برسم الخط خروشیتی گذاشت .

اسلحه واردو : دردوره یونان وباختری ،دولت آریانا دارای اردوی منظم وقوی بوده فتوحات زیادی درحوزه کنک نمودند.بیشترین قسمت اردوراصنوف سواره تشکیل ، ومجهز به تیر و کمان ، ژوبین ونیزه ،شمشیر وقمه بودند . اردوی آریانا مثل قدیم عراده های جنگی استعمال وفیل هارا بکار می انداختند ،فیل های جنگی در میدان رزم با هودج وسر بازان خودمثل برجی مسلح بنظر می آمدند . صنوف پیادهٔ اردو ، مجهز با تیر و کمان ، نیزه وسپر بودند ، این اردو خنجر دودمه و یکنوع زره فلزی را هم شناخته و استعمال می کردند .

موسیقی و نمایش: درافسانه های چینی گفته شده که چهار هزار سال قبل آنها « لنات لن » نامی را درباختر برای بدست آوردن (نی) فرستادند، هیکل‌های مکشوفه هده وتابلوهای رنگه بامیان هم از اسباب موسیقی توله، رباب، بربط ، سه‌تار ، طنبور را نمایش میدهند که بعد از قرن‌دوم مسیحی از آریانا بچین‌رفته است. البته دردورهٔ یونان و باختری در ردیف سائر صنایع وارت که درحال نشوونما بودند ، موسیقی هم درآریانا بمقامی رسیده است .
همچنین احتمال داده میشود که نمایشات تیاتر در در بار شاهان یونان و باختر آریانا حتی دردربار امراء آنها در هند هم نشان داده می شد .

چند کلمه راجع بدولت پارت : ولایت‌پارت عبارت ازحوزهٔ هریرود واترک وعلاقه‌های شاه رود ، جوین، سبزوار ، نیشاپور ، طوس، وترشیز بوده ازولایات شمال غربی آریانا شمرده می‌شود اینولایت نام « پارت » را از طایفهٔ مهاجر آریائی گرفته اند که از باختر بانجا هجرت نموده‌اند، پارتها شاخهٔ از قوم آریائی باختری « پکت = پخت» بوده ووقتیکه علاقه بین سواحل خزر وهریرود رامسکن قرار دادند بنام خود « پارتیا » خواندند .
درحوالی ۲۵۰ ق . م یکنفر پارتی دیگر بلخی بنام « ارساس » ازباختر به پارتیا رفته و برعلیه تسلط یونانی های سلوسی اعلان استقلال ، ودولت جدیدی تشکیل کرده است،واین همان آدمی است که « ارشاك » هم خوانده شده ، در هرحال ارساس یا ارشاك برادری بنام « تیر داد » (تری داتس) داشته ، و پسر « فری پایت» ونواسه «ارشاك» بود .
ارساس وقتیکه درپارتیا بارفقاء خود ازبلخ آمد ، مردم رابرضد یونانی ها تحریك ، وخود « فرکلس » حاکم یونانی‌را کشته، دولت خودرا اعلان نمود، واردوی قوی ترتیب کرد، وبا دیودوت دوم پادشاه آریانا روابط دوستانه قایم کرد .

تیرداد یاارشاک دوم بعداز برادر بادشاه پارت شده ودولت پارت را قوی گردانید ، وبا دیودوت دوم باختری اتحاد خود را نگهداشت ، تیردادبعض قلعه جاتی نیز نزدیك ابیورد ساخته، ویکبار هم در جنگ باکالی نیکوس سیلوکی مغلوب گردید .

ارتبان پسرتیرداد (۱۹۶ - ۲۱٤ ق.م) وقتیکه پادشاه شد همدان را فتح نمود ،ولی انتیوکوش سوم سلوسی غالبانه مملکت او را عبور و بجنگ باختر کشید .

اشك چهارم (فیری پاتس)بعدازپدر پادشاه (۱۹۸- ۱۹۶) پارت شده ، وبعدازو برادرش فرهاتس (فرهاد) اول بسلطنت رسید، دورهٔ اینها باضعف دولت پارت توام بود .

وقتیکه سلطنت به میتردی داتس (مهرداد) اول رسید (۱۷٤ - ۱۲۶ ق .م) دولت پارت ترقی ودرشرق وغرب وسعت اختیار کرد، مهرداد علاقه‌های « تپوریا »و« ترا کزیان» (حوزهٔ کشف رود و طوس) را ازهرات وهکذا مرورا اشغال، و متعاقباً در باختر سوقیات نموده هیلوکلس راضعیف ترساخت، وازآنجا بجانب سیستان وقندهار متوجه گردید، مهرداد درغرب هم موجه اراضی فارس وبابل شده باسیلوسی ها جنگهای متعددی نمود .

بعداز مهرداد اول جانشینان او فرهاد دوم وارتبان دوم بیشتر بجانب غرب متوجه شدهٔ واز شرق فراموش کردند، بهمین جهت بود که اسکائی ها و تخار های در باختر مستقر شده که دولت یونان وباختری را بصفحات جنوب هندوکش رانده بودند ، متوجه غرب شده وارد حوزه هری رود گردیدند ، و ازینجا باپارتی ها که در جنگهای سلوسی‌ها کمزور شده بودند تماس پیدا کرده ودر جنگهای که نمودند ، فرهاد از دست اسکائی‌ها وارتبان از دست تخار ها کشته شدند ، و نفوذ پارت بین سالهای (۱۲٤ - ۱۲۰ ق .م) در حواشی غربی آریانا کمتر گردید .

اما چون نوبت سلطنت پارت به مهرداد دوم رسید،اودرنتیجه جنگهای سختی جلو پیشرفت اسکائی‌ها را درشرق گرفته و نگذاشت داخل پارتیا شوند ، آنهاهم بجنوب مایل شده داخل ولایت سیستان گردیده و آنجارا بنام خود « ساکستانا » موسوم ساختند. مهرداد دوم با ارمنستان و دولت روم هم جنگهای زیادی نمود. اینجنگها مرکز ثقل دولت پارت را ازشرق بیشتر بغرب انتقال داده ، و جانشینان مهرداد دوم بامملکت آریانا تماس نداشتند. بالاخره هم «اورودس» پایتخت دولت پارتی را از غرب آریانابه « استزیفون » در کنار دجله انتقال داد ولهذا تاریخ پارتی‌ها هم از چوکات تاریخی کشور آریانا خارج گردید .

اسکائی ها : اقوام سیتی یکی از شاخه‌های قبایل « هند واروپائی است» که در مهد

اولیه « آریانا ویجه » بین حوزه علیای آمو وسردریازیست می کردند، بعدتها بعدازهجرت

طوایف هند واروپائی درباختر و آریانا و هند وفارس واروپا سیتی ها مسکن اولیه را وسعت بخشیده، درشرق حوزهٔ سردریا دامان دوطرفه کوهای «تیان شان» وعلاقه سنکیانگ یعنی ترکستان شرقی، و درغرب اراضی شمال بحرخزر و بحرسیاه را اشغال و تا کوه های اورال پیشرفتند، اینها چون بادیه نشین و سوار کار بودند لهذا به چپاول و غارت ممالک اطراف میپرداختند، آریائی ها آریانا وفارس وماد وغیره که معروض این چپاولها می شدند بصورت دوامدار در جلوگیری اینها ترتیبات میگرفتند؛ وبدینصورت سیتی ها در مناطق علفزار جنوب روسیه وشمال آمو وبحرخزر و بحرسیاه باقی‌ماندند آتوریها آنهارا «اسکوزی» (Ashkuzi) یونانی ها «سکوت» (Skuthai) و چینی ها «سی» (Sai) وغیره خوانده اند روبهمرفته سیتی ها وشاخه دیگر شان سکائی ها ریش گذاشته و کلاه گوشه‌دار نوک‌تیز، پیرهن وشلوار فراخ پوشیده، اسپ، تیر و کمان رفیق دائمی شان بود گراچی‌ها بمثابه شهر های سیار اینها بحساب میرفت، البته مجاورت وتماس ایندسته آریائی باطوائف هیونگ نو، تو کیو، ومغل تاثیرات ایشان راهم درعرف، عادت، لباس و غیره قبول کرده است. درقرن هشت‌قبل المیلادقسمتی ازسیتی ها درجنوب روسیه‌جای «سیمیری» هارا اشغال، و آنهارا بطرف آسیای صغیر و هنگری راندند، و قسمتی هم بعداز عبور قفقاز ازراه دربند باآتوریها تماس حاصل‌نمودند، ولی بعدهاازطرف‌دولت‌ماد درماورای قفقاز بجنوب روسیه عقب زده شدند،ودرینجا تقریبا هفتاد سال‌برای مدنیت جنوب‌آسیا وغرب اروپا خطراتی فراهم کردند، هخامنشی ها در قرن شش قبل المیلاد با ایشان داخل مجادلات شد درهمحال سه‌قرن دیگرسیتی‌ها از کانسوسرحد چین‌تاعلاقه «تراس» و «پونت» جابجا ماندند.

از طوایف مشهوره سیتی یکی سرمت ها (Sarmate) بوده‌وغربی ترین آنها در دامان اورال واورنبورگ‌وغیره‌بشمار میروند. طائفه مشهور دیگر شان «مساجت» ها بوده ازحوزه سردریا ناشمال خزر زیست میکردند، طائفه مشهور دیگر هم «ساک» یا اسکائی است اینها بیشتر درکاشغر، فرغانه، سواحل راست سیحون وحوالی در یارچه اورال بود وباش داشتند. طائفه چهارم سیتی «یوچی» هاهستند که شرقی ترین همه بوده درآنطرف حوزه تارم وترکستان شرقی در وادیهای کوتچه، قره‌چار، تونن هوانك و کانسو اقامت داشته وبا نژاد زرد در تماس بودند، بعد ها اینها بطرف غرب حرکت و در شمال جیحون بهمین نام زیست میکردند، تاآنکه آمو را عبور و وارد باختر شده با باختریها اختلاط و بالاخره سلطنتی بزرگ بنام (کوشان) تاسیس کردند.

باید دانست در دو قرن قبل المیلاد طوائف (هون) در چین که دشمن امپراطوری چین بود ودیوار بزرگ چین هم بمقابل ایشان ساخته شده بود، درکانسو مسکن یوچی ها

حمله وایشان را از جایشان بیجا نمودند ، بیجا شدن یك ملیون نفر یوچی و حرکت بطرف غرب سائر طوائف عرض راه را در تورکستان شرقی و حوزه سیحون متأثر ، ویکی را بفشار بالای دیگری مجبور نمود اینست که یك جنبش وحرکت ازشرق بغرب درسرتاسر این نواحی بعمل آمد . وقتیکه یوچی‌ها باینصورت تاحوالی دریاچه ایسك کول رسیدند بدو حصه منقسم ویکی بنام « یوچی کوچك » درحوالی « تبت » مستقر ، ودومی بنام (یوچی بزرگ) بطرف غرب پیش رفته در سینکیانگ وحوزه سیحون جای اسکائی‌ها را اشغال کردند ، اسکائی ها بناچار رود اموراعبور ووارد باختر وبدخشان شدند ، واین درحدود دوقرن قبل المیلاد بود درینوقت درولایت تخارستان یعنی قطغن وبدخشان که چینی ها آنرا بنام (تاهیا) یادکرده اند اهالی ملایم طبیعت وتجارت پیشه وجود داشت .

درهرحال این اسکائی های که وارد باختر شدند بنامهای جداگانه وقبیله وی هم یاد گردیده اند ازقبیل : - ازی تی ها ، یازیانی‌ها ، ساکار ولی ، تخاری . این نام اخیری بود که بعد ها خیلی بزرگ ومهم گردیده ؛ حتی‌حوزه علیای آمو دریا بنام ایشان تخار وتخارستان خوانده شد ، وگاهی تمام یوچی ها بنام تخار یاد گردید .

اسکائی‌ها بعد از فشار وورود در باختر بواسطه سلسله هندوکش نخواستند دولت یونان وباختری را که در جنوب هندوکش انتقال یافته بود تعقیب کنند ، ولهذا بغرب متوجه شده درحوزه هریرود بادولت پارت مقابل وآنها را شکستند ، مگر جلوگیری مهرداد نگذاشت اینها خط حرکت خود را بیشتر بطرف غرب امتداد دهند لاچار بجنوب فرود آمده و حوزه هلمند وارغنداب را اشغال کردند ، ولایت « درانجیان » قدیم هم بنام ایشان «ساکاستانا» موسوم گردید که بعد سجستان و سیستان شد .

اسکائی ها چون حوزه ارغنداب را از مرکز حکمرانی دولت یونان وباختری جنوب هندوکش وهم دولت پارتیا دور دیدند خود به تشکیل دولتی پرداخته ودامنه آن را بطرف جنوب تا حوزه سفلی سند انبساط دادند بهمین جهت این علاقه در مأخذ یونانی بنام « هندو سیتا » (۱) یعنی سر زمین رود خانه اسکائی ها یادگردیده است ، مأخذ چینی هم آنرا بنام (کی - پن = Ki pin) خوانده اند درینجا کی پن عبارت از ولایت قندهار ونصف بلوچستان تا حوزه سفلی سند بود .

موگا اولین شاه اسکائی علاقه کی پن است که در سکه ها بعنوان « شاه کبیر » یادشده وتاریخ آن بسال ۷۲ قبل المیلاد میرسد چنین معلوم میشود که اینشخص ولایت پشاور (گندهارا) رانیز تاتکزیلا بدست آورده است .

(۱) Indo Scythia

ازس دومین پاد شاه اسکائی درحدود ۵۸ ق ۰ م می باشد . یکنفر دیگری هم بهمین نام سلطنت کرده است که اورا (ازس) دوم میخوانیم که شایدپسرازس اول(Azes) بوده است (ازیلزس) بعد از ارس پادشاه شده ودر حدود (۴۰ - ۴۵) سال قبل المیلاد سلطنت کرده است . و بعد ازو سلطنت به ازس دوم رسیده است که قبلاً نام او مذکور شد .

مسکوکات این پاد شاهان اسکائی درخط های یونانی وخروشتی وزبان های پراکریت ویونانی به تقلید سلاطین یونان وباختری ضرب شده وبعضاً دارای لقب پادشاه بزرگ نیز بوده اند مسکوکات اینها ازمس ونقره بوده دارای اشکال گاو ، فیل وبعضی ارباب انواع است گویا سکه طلائی ندا شته اند .

علاقه کابین که اسکائی ها بران سلطنت میکردند دارای آب وهوای گرم ، مزارع گندم برنج ، باغهابوده مردم درهیکل تراشی، کنده کاری فلز ، معماری ، نساجی ، خامك دوزی کارهای دستی فلزی وطبخ طعام مهارت داشتند، واینها ازیاد داشتهای زایرچینی (هوان تسنگ) مربوط بقرن هفت میلادی بر می آید .

پهلوا ها : مردمان پارتی قبلاً در حواشی غربی آریانا مثل حوزه هیرمند و سیستان پراگنده شده بوده اینهابعد ازورود طوائف اسکائی در سیستان وغیره با آنها مخلوط شدند این عنصرمخلوط نام پهلواها بخودگرفت ، وبعضی ایشانرا « سبت وپارت » خواندند ارمنی ها اصلاً پارتی ها را (پهل) میگفتند وبعید نیست اسم پهلوا ها ازهمین جاگرفته شده باشد .

درهرحال مرکز سلطنت واقتدارپهلواها هم مثل اسکائی ها همان حوزه هیرمند وقندهار بوده و بعد ها از ینجا بطرف شرق تا هند وبطرف شمال شرق تاکابل پیشرفته و آخرین شاه یونان وباختری را سقوط داده اند . سلطنت پهلوها واسکائی ها مقارن همدیگر آغاز کرده ، وبا هم خیلی مخلوط اند ، موسس سلسله شاهی پهلوا ها (ونونس) Vonones درحدود ۱۲۰ ق۰ م محسوب است که بعد ازآنکه پارتها در غرب مرکز سلطنت را به کنار دجله انتقال دادند ، اوبفکر تاسیس سلطنت جداگانهٔ در شرق افتاد ومسکوکات خود را در زبانهای یونانی و پراکریت افغانستان برسم الخط یونانی وخروشتی ضرب زد ، اینشخص خودش را شهنشاه خوانده و مسکوکات سلاطین یونان و باختری آریانا را تقلید نمود ، برادران او هم بنام خود سکه میزدند ، ودر سکه ها بعضاً ارباب انواع را نقر مینمودند ، حکام اینشخص در پنجاب غربی هم مقرر میشد .

(اسپالاهورا) یا (اسپالی ریزس) برادر و نونس بعد ازو درحدود ۱۱۰ ق.م پادشاه شد ، وجای اورا برادر دیگرش (اسپالی ریزا) درحدود (۱۱۰ - ۹۰ ق.م) گرفت ودرسکه ها خودش را شهنشاه کبیر خواند . مشهور ترین همه شاهان پهلوائی همان (گند و فارنس)

است که بین (۰ - ۴۸ م) سلطنت کرده است . و صاحب عناوین شاهٔ شاهان و منجی وغیره بوده است . این پادشاه برتمام حصه های جنوبی آریانا ودر شر ، تا سند و پنجاب حکمران ومرکزش درحوزهٔ ارغنداب بوده ، و برحکومت یونان و باختری کابل هم خاتمه داده است این پادشاه خیلی مقتدربوده ، وترقی پهلواها با اوبکمال رسیده است .

(ابداگاسا) بعدازگند و فارنس پادشاه وشاید برادر زادهٔ او بوده باشد ، بعد ازین شخص نوبت سلطنت پهلواها بشخص دیگری رسیده که موسوم است به (اور تاگنس) و تاریخ سلطنت او به نیمه دوم قرن اول مسیحی میرسد . (پاکورس - یا - پاکورا) بعد ازاورتاگنس در حدود (۷۰ - ۷۵ میلادی) تاج شاهی پهلواها را بسرگذاشته و لقب شهنشاه کبیر اتخاذ کرده است . بعد ازین شخص نوبت دولت از پهلواها گذشته وبدست پادشاهان کوشانی می افتد که در باختر ترقی کرده بودند .

یوچیها : یوچیها دراوائل بین « توئن هوانگ» و « کی لین » بودو باش داشتند چینی ها ایشان را در قرن سیوم قبل المیلاد میشناختند ، و «هوانگ نوها» یا هونها با این دسته هند و اوروپائی دشمنی زیاد و زدو خورد داشتند ، بالاخره یوچیی ها دراثر فشار های دشمن مجبور به ترک مسکن شده از راه حوزهٔ رود « ایلی » و « تارم » گذشته وارد منطقه بین سیحون و جیحون گردیده ، ساکائیها را بجنوب جیحون راندند (قرن دوم ق - م) یوچی ها در حدود هفت قرن قبل المیلاد رود جیحون را عبور ، و به کمك تاهیا یا تخارها که متحد شان بودند درباختر نفوذ پیدا کردند ، ازین بعد نامهای یوچی و تخار مترادف هم شده ، منابع هندی یوچی ها را که پادشاهان کوشانی آریانا از ایشان نشئت کرده است باسم تخار یاد کرده اند .

مقارن و رود یوچی ها در شمال هندوکش اوضاع تاهیا (تخارستان) یعنی قطغن وبدخشان حالیه از ینقرار بود که مردم آن ولایت یعنی تاهیا ، یا « داهی » یا تخارطائفه متمدن وتجارت پیشهٔ بوده با یوچی های شمال جیحون مناسبات دوستانه وخویشاوندی داشتند ، یوچی های بدوی دراثرمعاشرت بااینها بود که از حالت بدویت خارج و بمدنیت نزدیك شدند ، ووقتیکه یوچی ها جیحون را عبور و بین مردم تاهیا سکونت اختیار نمودند ، باز بدستیاری آنها بود که بعد ها در باختر تسلط بهم رساندند .

ولایت تخارقبل از ورود یوچی ها در پنج علاقه و امارت نشین منقسم ودر هریك رئیسی حکومت میکرد . یوچی ها بعد از ورود و نفوذ خود در تخارستان این تقسیمات را حفظ کرده و بعد از هفتادم سال قبل المیلاد دارای همین تشکیلات پنجگانه درتخارستان بودند، وبعدها

رئیس کوشانی یوچی یکی ازین علاقه ها بود که چهار رئیس دیگررا مغلوب و پادشاهی خودش را اعلان نمود .

تشکیل دولت کوشانی : « کوزولو » یا « کجولو کدفیزس » اول پادشاه کوشانی آریانا است که چهار شهزاده دیگر را مغلوب و خود پادشاه شده است ، اینشخص بعد از تصرف باختر ولایات کابل وقندهار را نیز الحاق ، وحتی میگویند به پارتیا هم هجوم نمود ، امپراطوری کدفیزس اول ازسرحد پارتیا تا اندوس امتداد داشت ، اقتدار این پادشاه نفوذ خاندانهای حکمران یونان و باختری و پهلواها را در درهٔ کابل معدوم نمود ، کدفیزس عمر درازی کرده ، و تاریخ سلطنت اوبین قرن اول میلادی محصور ، و فوتش درحدودسال ۸۰ بعدالمیلاد اتفاق افتاده است .

(ویماکدفیزس) یعنی کدفیزس دوم بعد ازپدر پادشاه ، و تا حدود سال ۱۱۰ مسیحی سلطنت کرده است ، اینشخص در ماورای رود اباسین پنجاب را نیز فتح وضمیمه امپراطوری آریانا نموده است ، کدفیزس دوم بعلاوه شهنشاه صفت پسرآسمان را نیزلقب خود قرارداده وطرفدار دین بودا بود ، کدفیزس دوم بواسطه ارسال یکنفر ایلچی بدربار امپراطور چین خواهش ازدواج بادختر اونمود ، ولی ایلچی در عرض راه باقوماندان چینی (پان چاو) نام برخورد که باسپاه بسیاری بقصد تسخیر ولایات غربی از کاشغرتا سواحل بحیره خزردرحرکت بود ، پان چاو ازمطلب ایلچی آگاه و اورا واپس به آریانا طرد نمود . کدفیزس دوم ازین رفتار متغیر ، و اردوی مرکب از هشتاد هزار سوارتحت قوماندانی «سیی» نام از راه پامیربحمله چین اعزام نمود ، ولی البته عساکر او بواسطه صعوبت طرق پامیرتلفات بسیار داده و درمقابل عسکرچین شکست خوردند .

کدفیزس دوم با امپراطوری رومن روابط دوستانه قایم کرده و نماینده های او بدربار « تراجان » رسیدند ، و روابط تجارتی بین طرفین وسعت اختیار ، و طلای زیاد رومدر « آریانا » داخل شد .

کدفیزس دوم بعلاوه پنجاب درقسمتی ازحوزه گنگا در هندوستان نیز فتوحاتی کرده وآنعلاقه ها را ضمیمه امپراطوری افغانستان نمود .

بعد از کدفیزس دوم تقریباً دوسال سلطنت کوشانی‌را یکنوع فترت استیلا کرده ودرهمین دوره شخصی بنام « سوترمگاس (۱) یعنی « منجی کبیر » دربعضی ولایات سکه ضرب زده است و بعدازین باجلوس (کانیشکا) دورهٔ دوم امپراطوری کوشانی باز میشود ، (کانیشکا) در

Sotermegas (۱

حدود ۱۲۰ میلادی به تخت سلطنت آریانا جلوس کرده و او از مقتدر ترین امپراطوران کوشانی افغانستان است ، نام اینشخص در ممالك هندوستان و چین نیز مشهور ، و دامنه امپراطوری او بعلاوه آریانا شامل حوزه تارم و تورکستان چین و شمال غرب هند و سواحل گنگا بوده است . کانیشکا لقب «شاه کنداهارا» داشته ، و بعدازفتح کشمیر چندین معابد وحتی شهری در آنجا بنام «کنیشکا پورا» تعمیر کرد کانیشکا برعلیه پارتی هم نیز بجنگ فاتحانه پرداخته ، و در سوقیات شمال شرق مملکت کاشغر ، ختن و یارکند را فتح نموده است و باین ترتیب منطقه امپراطوری آریانا بین چهار رود خانه بزرگ جیحون ، سند وگنگا و تارم منبسط گردید . کانیشکا درجنگهای چین فاتح ، و یرغملهای بسیاری آورده آنها را محترمانه حفاظت میکرد ، که درانجمله هم یکنفر شهزاده کاشغرستان بنام (شن پان) وجود داشت .

واسیشکا = (V.sishk.) پسر کانیشکای کبیر بعد از فوت پدر پادشاه شد ، تاریخ کتیبه های او بسالهای ۲۴ - ۲۶ - ۲۹ جلوس کانیشکا میرسد ، زیرا مبدأ تاریخ کوشانی ها بعد از کانیشکا سال جلوس او قرار گرفته است . واسیشکا قبل از جلوس بپادشاهی از طرف پدر نائب السلطنه (ماتورا) بوده است .

سکه او تا حال بدست نیست ، کتیبه اوهم از همانجا پیدا شده ، در یك کتیبه دیگر که بحکم پسرش کنده ، و از سواحل سند کشف شده است نام او با جزئی تحریفی (واجشکا) تحریر شده .

(کانیشکای دوم) پسر واسیشکا بوده وبعد از پدر پادشاه شده است ، تفصیلات زیادی راجع باو در دست نیست ، جز اینکه او عناوین پادشاهان اربعه دنیا را جمع و اختیار کرده است باین ترتیب مهاراجا ، شهنشاه ، پسر آسمان ، قیصر . که اینهمه القاب پادشاهان هند ، افغانستان ، چین وروممن ها بوده است .

(هوویشکا) بعد از کانیشکای کبیر مشهور ترین یا شاهان کوشانی بوده تا سال ۴۰ در حصص مفتوحه هند پادشاه ومعاصر کانیشکای دوم در افغانستان بوده ، وبعد از سال مذکور پادشاه آریانا گردید ودر سال ۵۱ عنوان امپراطور اختیار کرده است ، اینشخص مثل کانیشکای کبیر در انبساط دین بودا واعمار معابد سعی زیاد ورزیده ، و در متورا معبد بزرگی بنام خود آباد کرده است .

(واسودوا = V.sudIva) بعد از هوویشکا در حدود ۱۸۲ میلادی بسلطنت رسیده ونام اصلی او « واسوشکا » بوده است این شخص بیشتر هندی شده وحصص آریانا بتدریج از سلطنت او مجزی شده است ، در مسکوکات او هم ارباب انواع هندی از قبیل «شیوا» و « کاوناینڈی » وغیره نقر گردیده است .

در همین وقت دولت ساسانی فارس قوی شده میرفت ، وامپراطوری کوشانی آریانا رو بانحطاط بود ، زیرا از عهد واسودوا بیشتر کوشانی ها رنگ هندی بخود گرفته و در متصرفات وسیع هندوستان آنقدر غرق شدند که دیگر باصل مملکت آریانا رسیده گی نمیتوانستند ساسانی ها ازین وضع استفاده وبتدریج در ولایات اپارتیا ، سیستان مرو وخوارزم داخل شدند آنها مناطق مفتوحهٔ آریانا را آنقدر اهمیت میدادند که باید پادشاه فارس در دوره ولیعهدی خودش حتماً نائب الحکومه گی خراسان را طی میکرد ، نائب الحکومه های خودرا در اینجا نیز لقب (کوشان شاه) میدادند ، درهر حال بعد از فوت و اسودوا (در حدود ۲۲۰ مسیحی) امپراطوری عظیم کوشانی سقوط می نماید ولی بقایای ایشان در شمال هندوکش (ولایت باختر) ودرجنوب هندوکش (ولایت کابل) سلسله های حکمران تشکیل وچراغ ضعیف دولت کوشانی را تا قرن پنج مسیحی زنده نگهمیدارند .

مدنیت کوشانی : دورهٔ عروج امپراطوری کوشانی در آریانا یکی از مهمترین ادوار تاریخی افغانستان بوده ، ودر هر شعبه حیاتی مملکت : صنعت ، دیانت ، ادبیات ، تجارت ، معارف وغیره ترقیات محسوسی رخ داده است ، ایندوره را میتوان از نظر ادب عصر رنسانس السنهٔ آریانا (سانسکریت ، پراکریت‌ها وسیتی کوشانی) دانست . کانیشکا بغرض جلب « اسوا کوشا » ادیب معروف « اود » بدربار خود ، با پادشاه (مگدهه) داخل جنگ گردید ، برای اصلاح قوانین مذهبی یك مجلسی که از علما تشکیل شد درآن پنجصد نفر عالم شمولیت ورزید ، والبته اینها نشانه ترقیات عرفانی است .

تجارت آریانا: در دوره امپراطوری کوشانی بسیار ترقی کردومملکت مرکز تجارت وروابط اقتصادی بین ممالك چین ، هند روم گردید ، ابریشم ترکستان چینی از راه افغانستان در هند وامپراطوری روم میرفت ، پشم ، لاجورد ، صمغ وغیره مواد آریانا را تجار ممالك شرقی بحر روم خریده ودر امپراطوری رومن میفروختند ، سرمه افغانستان در چین خریدار زیاد داشت ، عایدات مهم آریانا درآنوقت از محصول ترانزیتی اموال ممالك چهار اطراف بعمل می آمد . ولی از اواخر قرن دوبعد اول پارتها وباز دولت ساسانی فارس قوی شده بین آریانا وممالك امپراطوری رومن سد کشیده رفت وآمد قوافل تجارتی را سکته دار نمودند ، ازدیگر طرف هونها درسرحدات ترکستان چینی تخریبات نموده و در نتیجه روابط تجارتی افغانستان باچین منقطع شد ، واین تنزل تجارتی قرنها طول کشید تنها بحریه تجارتی رومن ها به دلتای اندس وارد می شدند .

زبان ورسم‌الخط: دردوره کوشانی بعلاوه لهجه‌های باختری وتخاری وپراکریت‌های بومی وسانسکریت ، زبان‌موسوم به « ساکائی » یا « اریائی‌شمالی » نیز که زبان کوشانی هابود بکارافتاده در کتیبه ها ومسکوکات ایشان استعمال شده است . رسم‌الخط آریانا هم دو نوع بود یکی بومی که‌بنام « خروشتی » یاد ، واز الفبای « آرامی » اشتقاق ، ودرعصر هخامنشی ها وارد گردیده ، ودرتحریرالسنهٔ محلی از وقت « ایوکراتیدس » تا اخیر دوره کوشانی بکار میرفت زبان ساکائی نیز درین خط نوشته میشد . دوم رسم‌الخط یونانی که بایونانی‌ها وارد شده و بازبان آنها یکجا بکار افتاده ودر دورهٔ کوشانی ها فاسد شده واز خواندن برآمده است . بعلاوه این دو رسم‌الخط ، آثار رسم الخط برهمی هندهم در دوره کوشانی ها در آریانا پیدا شده‌است .

دین : کوشانی‌ها خوداصلاً دینی‌نداشته، در آریانا تحت تأثیر محیط آمده پیرواديان مختلفه ومنجمله دین بودائی گردیدند ، دین بودا بسعی آشوکا موریائی در افغانستان شیوع یافته بتدریج ازجنوب‌تاشمال هندوکش از قرن سه‌تاقرن دوی قبل‌المیلاد دامنه کشید ، وچون دولت یونان وباختری افغانستان آزادی مذهب را احترام میکرد لهذا در باختر ارباب انواع یونانی ، هندی باآئین اوستائی یکجا پیروانی داشته وپرستش میشدند . درعهد اسکائی ها وپهلواهاهم این طریقه‌محفوظ ماند ، ولی بودیزم نسبتاً روبه ترقی بود ، کوشانی ها هم این ترقی‌رااحساس کرده وبه‌انبساط آن کمک کرده‌اند ، توجه کوشانی هادر تبلیغ این مذهب ، اعمار معابد مجلل وباشکوهی که‌روز کارنظیر آنرا کمتردیده بود ، ساختن هیکل های عظیم ازقبیل مجسمه‌های بزرگ ۳۵و۵۳ متری بامیان وغیره همه ترقی و پیشرفت این دین را در افغانستان آنروز نشان میدهد ، معهذا چنانچه گفتیم ادیان‌مختلف زرتشتی ، برهمنی ، شیوائی هم‌موجود بوده‌وارباب‌انواع‌یونانی پرستش میشد ، والبته‌این تعدد ادیان‌یکی ازپرخطر ترین مراحل زندگی ملت آریانا بشمار میرفت ، ووحدت ملی‌وبقای قوم‌را تهدید بسختی‌می نمود ، درهر حال کوشانی ها بودیزم رابیشتر استقبال کردند چونکه این‌ها چشم درتصرف هند داشته وقول‌این‌مذهب‌را وسیله اجرای مقصد میدانستند ، امادین بوداخود درافغانستان شکلی دیگری اختیار کرد ، باین‌معنی که درهند اعتقاد بخدا وپیغمبری نبوده تنهابودا پیشوا ور هنمابود ، ولی‌درافغانستان بوداجز وارباب انواع قرار گرفت ، ودرعصر کانیشکا بعدازمجلس علمای کاپیسائی وگنداری آریانادرپشاور (پایتخت زمستانی کوشانی‌ها « ۱ ») طریقه جدیدی دردین بودا بنام (مهایانا = راه‌بزرگ‌نجات) ایجاد گردید که‌بعدها در آریانا قبول شد .

(۱) پایتخت تابستانی امپراطور های کوشانی شهر بگرام درحوزه کوهدامن بود .

ترویج مذهب بودائی ازطرف اریانی‌هادرچین واقصی شرق، کوشانی‌ها برای ترویج وتعمیم دین بودائی خدمت بسیار کردند ، اولاً باتسلط این‌ها درآسیای مرکزی (کاشغرستان) وبعد ماورای جیحون دین بودا داخل شد ، جنرال چینی «پانچاو» درمراجعت ازما ورای جیحون کاشغر مجسمه‌هاو تصاویر بودائی راباخود بدربار امپراطور چین بردند ، «مینگ‌تی» امپراطور ازدیدن آن‌ها دلچسپی گرفته ودرصدد فهمیدن حقیقت این دین برآمد ، کوشانی‌ها دو نفرمبلغ گندهاری بنام های(ماتنا کا) و(گوبها) ویکمده کتب مذهبی بدربارامپراطور اعزام نمودند واوپیرو این طریقه گردید ، باین صورت از نصف ثانی قرن اول میلادی راه چین برای استقبال از مذهب بودابازشد . درنصف قرن دوم میلادی هیئت‌های مبلغین باختری ، بامیانی ، کوهدامنی کابلی ، پشاوری وکشمیری باستقامت چین حرکت ، ودر آنجابایشت کار ، استقامت ، ثبات جرأت وزحمت کشی ، ازراه خطابه‌وتبلیغ خدمت زیادی بنشربودیزم درچین نمودند ، متعاقباً یك هیئت هندی هم اعزام شد ، مشاهیر هیئت اول «چه‌چان» و«چوشوفو» بودند که درحدود ۱۶۰ مسیحی حرکت کرده بودند ، واولی راشاهزاده یوچی میخواندند ، مشهور ترین هیئت دوم که در سال ۱۹۰ مسیحی اعزام شدند «دارمارا کا» و«چه کین» پسرسفیر کوشانی درچین بودند این‌هادر او یانگ - هونان مستقر وتعمیر معابد چندی نمودند ، دراوائل قرن سوم هیئت دیگری مرکب از علمای آریانا وهند بطرف چین عزیمت نموده ، اعضاء مشهوراین هیئت «سنگ هونی» پسر یك تاجر گندهاری عالم قوانین بودائی ومترجم چندین کتاب و«دارما کسای دوم» مبلغ مشهور واستاد «چوشولان» این دو نفر خانواده امپراطوری چین رابودائی ساختند .(دهارمالا کا) مترجم اصول معابد درچینائی ، شمرده میشدند والحاصل باین ترتیب اخیراً در ۳۳۵ مسیحی فرمان امپراطور چین بودیزم رادین رسمی چین اعلان نمود چند سال بعد دونفرعالم دیگر گندهاری «ویماك لاسا - دهرماميترا) ومتعاقباً یك کا پیسا ئی دیگر (گو نسا وا ر ما ن) از افغانستان بچین وسیلان رفتند ، موخرالذکر ازسیلان به جاوای برهمنی مذهب کشیده ودرسایه تبحر در علو مذهبی شاه وملکه جاوارابدین بودا داخل نمود «لویو» امپراطور خانواده «سونگ» چینی در ۴۲۴ بواسطه حکمران چینی «تونکن» این عالم کاپیسارا دعوت ودر معبد جوار قصرشاهی نانکن جاداد واو مشغول ترجمه آثار بودائی درچینی گردید، هکذا دو فرعالم کابلی بنام (بودهایاسا - بودهاجی وا) در اوائل قرن پنج بچین رفته واز تراجم کتب بودائی درچینی آثار زیادی ازخود گذاشتند. درقرن ششم دراثرظهور وهجوم یفتلی‌ها بیشتر از سه هزار عالم آریانا درتورکستان شرقی، سیلان ، برما ، چین وحتی منگولیا رفته به نشر بودیزم پرداختند «دبوخان» خان منگولیاهم بودائی شد. باین ترتیب ازقرن دوم تاششم واسطه علماء آریانا

مخصوصاً علمای کابل، کوهدامن ، پشاور وهم چنین علمای هندی دین بودا در بین نژادزرد منتشر گردید .

عروج فن گریکو بودیك : بعد ازانکه یونانیان درباختر مستقر شدند ، وازدیگر طرف درقرن‌سوم‌قبل‌المیلاددین بوداوارد افغانستان شرقی ودراوائل قرن‌دوم قبل‌المیلاد ازتیغهای هندوکش عبور، وداخل افغانستان شمالی گردید، بین « بودیزم » و« هلینیزم » تصادم واقع ، وازین مصادمه‌درصفحات‌دوطرفهٔ هندوکش(باختردرشمال- کاپیسا وهده‌درجنوب)مخصوصاً صنعت ظریف گندارا« یا» صنعت باختری » که بنام‌صنعت « یونان‌وهندی » (گریکو بودیك) نامیده‌میشود، بمیان آمد دردوره کوشانی‌های آریانا این صنعت به منتهای مراتب کمال وجمال خود رسیده، هزاران مجسمه وتمثال بیادکار آندورهٔ‌مترقی‌باقیست، این یادکارها نه‌تنها در هیکل های جسیم وبی نظیر بامیان بلکه دربهترین قسمت‌های موزه کابل وموزه « گیمهٔ » پاریس دیده میشوند .

صنعت گریکو بودیك آریانا درقرن پنج وشش مسیحی بامبلغین وعلماء آریانا در ممالك چین شمالی « شانسی -هوهان » نیزمنتشرگردید ، وچون قوانین صنعت هیکل تراشی یونانی بامفکوره مذهبی بودائی تخمیر شده بود باتمام اسرار ومعانی خود در معابد مملکت ما حفظ می‌شد. چنانیکه دراروپا صنعت قدیم‌را رهبانان غربی ودوات بیزانس وصومعه های روما حفظ نمودند، علمای‌وطن ماعین همین کار را در آسیا کردند، وصنعت‌را بامذهب زنده‌نگهداشتند، هریك ازراهبین وعلمای آریانا برطبق قوانین اساسی هیکل تراشی در کشیدن تصویر وتراش هیکل‌مهارت‌داشت، پس بامسافرت اینها دراراضی‌شرق آسیا،این‌صنعت ازافغانستان باقافله های تورکستان‌ازراه« ختن، تمشك، کوتچه، تونن هوانگ » بطرف چین واقاصی شرق رهسپار گردیده عامل رنسانس یاترقی صنعت شرق اقصی در قرون شش وهفت مسیحی بشمار رفت ، تصاویر دیواری‌ترکستان شرقی هیکل‌های تالونگ‌-و- لانگمن صنعت عصر خانوادهٔ شاهی توبه وتانگ، ودراثر آن‌صنایع اولیهٔ ژاپان اینها همه بصورت مستقیم وغیرمستقیم دراثر نفوذ آن صنعتی بمیان آمده‌است که کانون‌ش مملکت آریانا بود .

کوشانی های کوچك - کیداریها : چنانچه گفته شد در حوالی قرن سوم میلادی

---

(۲۲۰) امپراطوری‌عظیم کوشانی‌در آریانا سقوط نموده، بااین‌معنی که درصفحات شرقی افغانستان وماورای سند حکومت بدست نائب الحکومه های کوشانی وهندی افتاد ؛ در غرب آریانانیز ولایات پارتیاوسیستان زیرتسلط ساسانی های فارس رفت ، معهذا درمرکز آریانا یعنی شمال وجنوب‌هندوکش هنوز دوحکومت کوچك کوشانی درباختر وکابل باقی ماندکه « کوشانی های کوچك » خوانده می‌شوند .

اما حکومت کوچك کوشانی درولایت باختر که بنام پادشاه معروفش حکومت« کیداری ،

نامیده میشود، تقریبا نزدیك یك قرن دیگر در باختر دوام داشت، این حکومت کوچك از اوایل قرن سوم تا اواخر آن، درمقابل تجاوز و نفوذ روز افزون دوقوت بزرگ طوائف یفتلی (که بسان شاهنشاهی مقتدر یفتل را در آریانا تشکیل نمودند) وحکومت ساسانی فارس. بکمال رشادت پایداری ومقاومت، وقلمرو سلطنت خودش را درمدت هشتاد سال حفظ کرده اند (از ۲۲۰ تا ۳۰۰ میلادی) وهم درین راه در برابر فشار یفتلی ها ثبات ومقابل تجاوز ساسانی ها جنگهائی نموده اند وقتیکه فیروز پادشاه ساسانی مطالبهٔ خراج ازدولت کیداری نمود ، اینها نهپذیرفته وبرای مقابله حاضر شدند.

مشهورترین شاهان کیداری باختر «کیدارا» وپسرش (کنگهاس) است که در حفظ حکومت کیداری دردورهٔ سقوط واضمحلال امپراطوری کوشانی واقتدار دشمنان شان رول مهمی بازی کرده اند . در هر حال بعد از آنکه در اوائل قرن پنجم میلادی یفتلی ها وارد ولایت باختر شده و آنجا را اشغال نمودند، کیدارای دوم بادولت ساسانی جنگ کنان هندوکش را عبور وباکوشانی های حکمران کابل یکجا شد وبینصورت آخرین بقایای امپراطوری عظیم کوشان در شمال آریانا معدوم گردید .

و اما حکومت کوچك کوشانی در کابل که تا بامیان سلطنت می نمود ، برخلاف دولت کوچك کیداری باختر ، با دشمنان قوی خود بناء کار را به تدبیر ودوستی گذاشت نه شمشیر ، زیرا او نمیتوانست با قوتهای یفتلی ، ساسانی وگوپتا های هندی که ازجهات ثلاثه شمال ، غرب وشرق اورا تهدید می کردند به زور وشمشیر متوسل شود ، در قرن چهارم (۳۵۰) پادشاه هند (سمودرا گپتا) با پادشاه کوشانی کابل که دارای لقب (پسر آسمان- شاهشاهان) بود، روابط نزدیك دوستانه وعلایق تجارتی داشت. البته بعد از آنکه حکومت کوچك کوشانی باختر سقوط وکیدارای دوم شاه باختر وارد کابل شده وبه خویشاوندان خود پیوست، روابط دوستانه کوشانی های کابل با حکومت هند بیشتر ومحکم تر شد ، چونکه خطر یفتلی ها بجنوب هندوکش نیز قریب تر شده میرفت ، وحکومت کابل مجبور بود در برابر ایشان حکومت هند را در دست داشته باشند، همچنین درهمان قرن ٤ هرمز دوم ساسانی دختر پادشاه کوشانی کابل را بزنی گرفته وخودرا با ینخاندان منسوب نمود .

در هر حال تاریخ قرن سوم میلادی آریانا و کوشانی ها تاریك است ، اینقدر میتوان گفت حکومت کوچك کوشانی کابل تا قرن پنجم میلادی دوام کرده ، وبالاخره بدست یفتلی ها سقوط کرده است ، ولی بعد از آنکه کابل را بدست یفتل ها گذاشته اند خود در گوشه شمال ـ شرق آریانا (چترال و گلگت) پنا هنده شده آنقدر صبر کردند تا

امپراطوری یفتلی آریانا مضمحل گردید، آنوقت مجدداً بکابل وارد، وحکومت آنجا را در دست گرفته اند .

باین ترتیب امپراطوری بزرگ کوشانی آریانا با بقایای کوچك خودش ازبین رفت، ولی جای آنرا مجدداً دولت مقتدر یفتلی آریانا پر نمود، وباز یك شهنشاهی مقتدر ونظامی تشکیل داد که بر تمام هرج ومرج های اداری وتشتت وتفرقه ملی وهم چنین بر نفوذ و تجاوز بیگانه ها خاتمه داده نه تنها ساسانی ها وهندی ها را مغلوب و باجگذار دولت آریانا ساخت ، بلکه حدود امپراطوری آریانا را دوباره بو سعت قدیمش رساند (۱)

دولت یفتلی افغانستان

دراواخر قرن چهارم واوائل قرن پنجم میلادی قدرت سیاسی امپراطوری کوشانی افغانستان قوس نزولی خودشرا پیموده واخلاف اینها در ولایات شمالی وجنوبی هندوکش بطور امراء محلی زندگی میکردند . در غرب افغانستان ساسانی های فارس وضع تجاوز بخود گرفته ، ودر شرق کوپتا های هندوستان قوی شده بودند ، امراء محلی کوشانی در هند یکی بی دیگری از بین میرفتند و کیداریهای افغانستان شمالی از ولایت باختر در مقابل تجاوز ساسانی ها بطرف جنوب عقب می نشستند ، کیداریهای کابل در حصص کوچکی میتوانستند موجودیت خودرا حفظ کنند که دولت مقتدر یفتلی افغانستان بمیان آمد .

یفتلی ها من حیث نژاد بقول اکثر مؤرخین شاخهٔ از « یوچی » یا « کوشانی » بوده ولهذا جزء خانواده « هند واروپائی » محسوب ، وبه کتلهٔ «سیتی» یا« تخاری» انتساب بهم میرسانند ، یفتلی ها بین سالهای ۳۸۵ - ۴۲۰ مسیحی در باختر افغانستان ظهور و بغرض تشکیل یکدولت قد علم کردند ، چینی ها ایشانرا قبل از تشکیل دولت یفتلی شناخته و بنام « **هوا** » یا « **هوا** تون Huaton » و بعد از تشکیل دولت « یتا - Yeta » یا « ایتا Epta » میخواندند ، ودر علاقه کانتون چین باسم « ییتات Yiptat » ودر کوریا به نام « ییتل Yeptal » معروف بودند. نویسندگان بیزانس بلهجه و رسم الخطخودشان یفتلی ها را با سماء « افتهالی توی - اوتهالی توی - نفتهالی توی - ابدلوی » یاد میکردند وبعضاً بایشان نامهای « لیکوی - او نوی - خونوی » هم دادند ، فارسی ها یفتلی ها را « هیطل » خوانده ، وعربها این رسم را جمع عربی بسته « هیاطله » گفتند .

(۱) در تحریراین فصل از تاریخ افغانستان طبع کابل سال ۱۳۲۵ شمسی تالیف مورخ فاضل ومعاصر افغانی احمد علیخان کهزاد استفاده شده است .

منابع آخری سانسکریت هند یفتلی ها را به اسم های « سیتا اونا ـ شوته هونا» یعنی « خارجی سفید پوست » یاد کردند ، در حالیکه درالسنه عمده وملی افغانستان یعنی پشتو وفارسی « اتل » بمعنی پهلوان و « هیتال » بمعنی مرد قوی ودلیر بوده است . شك نیست نام اصلی یفتلی های افغانستان « ایتل » بوده و بعد ها به « افتل » و « یفتل » تحریف گردیده ، وتاامروز هم بنام یفتل علاقه های در بدخشان موجود وساکنین آن یفتلی خوانده میشوند.

در هر حال یفتلی ها طائفه بودند دارای جردهٔ سفید وحیات مدنی وزبانی از شاخهٔ هند واروپائی ، اینطائفه جنگجو عبارت از یوچی های خورد بودند که بعد از هجرت از « کان سوی چین» بغرب آسیا ازبرادران یوچی بزرگ خود در آسیای مرکزی جدا شده ومدتی در حوالی کوهای تبت سکونت نمودند ، و چنانچه یوچی های بزرگ از حوزه های تارم و سیحون وجیحون با لاخره وارد باختر افغانستان شده وامپراطوری کوشانی را در افغانستان تاسیس کرده بودند ، یوچی های صغیر نیز همان راه را تعقیب و با لاخره در باختر دولت یفتلی را اعلان نمودند .

یفتلی ها در حدود سال ۴۲۰ مسیحی از راست بسواحل چپ جیحون کشیده ودر حدود ۴۲۵ مسیحی اولین پادشاه یفتلی درتخارستان بهلقب « ایتالیتو ـ یاـ افتالینوس » (یعنی رئیس) تاج شاهی بسر گذاشت ، واز همین وقت است که تا مدتی شاهان یفتلی را منابع خارجی رویهمرفته بنام ایتالیتو یا افتالینوس یاد نمودند . میتوان فهمید که قلمرو این پادشاه دردو طرفه جیحون از تخارستان تا مرو کشیده میشد ، یعنی ولایات قطغن وبدخشان و بلخ وسغدیانه داخل حوزه اقتدار این پادشاه بود .

افتالیتو : افتالیتو بمجرد انتظام قلمرو خود برای قطع کردن دست تجاوز ساسانی های فارس با دوصد وپنجاه هزار عسکر از ولایت باختر بخط مرغاب بحرکت افتاد ، بهرام گور پادشاه مشهور ساسانی فارس نیز بمقابله شتافته در حوالی مروالرود بهمرسیدند در پنجنگ قشون افتالیتو مجبور بعقب نشینی وشکست گردیده ، بهرام غنایم زیادی بدست آورد ، مگر جانشین افتالیتو توانست در آینده این انتقام را ازیزدگرد دوم پسر و جانشین بهرام درجنگی که بین طرفین واقع شد بگیرد بعد ازین جنگ که باز در نواحی مرغاب اتفاق افتاده بودپادشاه یفتلی افغانستان (مهربور) توانست قسماً اراضی غربی را که بهرام از باختر تجزیه کرده بودمجدداً بدست آرد ، واین واقعه تقریباً درحدود نصف قرن پنجم میلادی اتفاق افتاد .

اخشنور : درحوالی ۴۶۰ مسیحی پادشاه مشهور یفتلی افغانستان «اخشنور» که زمستان دربلخ وتابستان دربدخشان اقامت داشت طرح توحید تمام خاکهای آریانای قدیم رامیریخت

اخشنور که دامنه قلمرو اوغرباً تاهرات میرسید ، بعداز کمی باارودوی قوی خویش باستقامت
حدود شرقی کشور فارس حرکت کرد ، وفیروز پادشاه ساسانی آن کشور بمقابله پیش آمد
درجنگ خونینی که درسرحد قلمرو این دوپادشاه بعمل آمد ، عسکر فارس شکسته وپادشاه و
پسرش قباد بادختر فیروز اسیر پادشاه یفتلی گردید،اخشنور درین مورد حقیقتا بادشمن ، تاجدار
واسیر خودپادشاهانه رفتاروبااحترام مقابله نمود، فیروز شاه ساسانی بعدازانکه در حضور تمام
اراکین دربار یفتلی وساسانی درمقابل تخت اخشنور بخاک افتاده طلب بخشایش کرده بوددرمذاکره
قبول نمود که اگر بخشیده شود آینده را ازحدود معینه فارس تجاوز نخواهد کرد ، وهم مبلغی
بعنوان باج وغرامات جنگ تأدیه خواهد کرد ، بعلاوه تازمان ایفاء بوعده قبادپسر خودرا در دربار
پادشاه یفتلی یرغمل میگذارد، اخشنوراین معاهده را قبول وفیروز را مرخص کرد . فیروز نیز تعهدات
خو دراعملی نمود، وقبادپسراو پس ازدوسال اقامت دردربار اخشنوراجازهٔ عودت بدربار پدریافت .

مگر فیروز ساسانی بزودی عهدی که درمقابل اردوی خود ویفتلی در پای مناره سرحدی
بمقابل دولت یفتلی نموده بود فراموش کرد ، وخواست انتقام چنان سرافگنده گی عظیم وتاریخی
رامجدداً بواسطه جنگ وخون بکشد لهذا مجدداً باادروی فارس درحدود سال ۴۸۶ مسیحی
عسکر بجانب افغانستان کشید وازجانب اخشنور در میدان جنگ پذیرائی گردید ، نتیجهٔ این
جنگ برای ایران خوب نبود زیر اتمام اردوی فارس شکسته وریخته درحالت انهزام معدوم
شدند وفیروز بااراکین عمده خویش دررزمگاه کشته گردید ، لهذا تمام اراضی غربی وازدست
رفته افغانستان مجدداً مسترد ، وکشور فارس بقبول تأدیه باج مجبور گردید ، وباینصورت
دولت یفتلی افغانستان توانست در مدت چیزی بیشتر ازنیم قرن و چهار جنگ بزرگ دست
تجاوز دولت فارس راقطع ودیگر موضوع جنگ با همسایه غربی را از بین بردارد ، درطی
این مدت بود که نفوذساسانی ازولایات غربی وحوزه هیرمند و اقتدار دولت محلی کیداری از
کابلستان وولایات شرق افغانستان برافتاده وجای همه را درسرتاسر افغانستان دولت بزرگ
یفتلی اشغال نمود ، وقبایل مهمه یفتلی نیز در وادیهای جنوب هندوکش فرو ریخته ودر بسیاری
نقاط سکونت اختیار نمودند که مهمترین ایشان همان قبیله زاولی درولایت غزنی بود ، و بعدها
مسکن آنها بنام زاول وزابل معروف وپرورشگاه پهلوانان زیادی درتاریخ وداستانهای ملی
افغانستان گردید ، درهمان دوره دولت یفتلی راه فتوحات هندوستان نیز بیشتر درسایه همت
سران همین قبیله باز گردید که مشهور ترین ایشان همان «تورامان» و «مهراکولا» است .

درهرحال بعدازقتل فیروزساسانی پسربزرگش «بلاش» پادشاه کشورضعیف ایران گردید
وقباد برادرش بدربار یفتلی افغانستان پناهنده شد ، اخشنور دختر خودرا که ازخواهر قباد
تولدشده بود باوداد. چندسال بعد بلاش درفارس خلع وقباد بکمک دولت یفتلی بسلطنت نشست

وازین بعد یعنی اواخر قرن پنجم میلادی دولت فارس محکوم نظر و امر افغانستان گردید مگر بواسطه تاخیری که دراداي باج بافغانستان واقع شد اخشنور یکبار دیگر عسکر بجانب فارس کشید ، وقباد مجدداً اظهار تسلیم وانقیاد نمود که این اطاعت تادوره خسرواول فارسی طول کشید ودرطول این دوره پادشاهان ایران چون بلاش ، قباد وخسرو مسکوکات خود شانرا بغرض اداي باج بافغانستان در القاب « کوشانو یفتلی » بضرب میرسانند ، والحاصل اخشنور مشهور پادشاه مدبر وبزرگ یفتلی بعدازانکه تو حید اداری وسیاسی افغانستان را تأمین ، ود شمنان خارجی را مقهور وقوای بزرگ عسکری تشکیل ـ وقشله های عمده ٔی از قبیل چهاونی بادغیس وبامیان تعمیر ودرنتیجه اساس امپراطوری یفتلی را تحکیم نموده بود در اوائل قرن پنجم مسیحی از دنیا گذشت.

تورامانا : تورامانا منسوب بقبیله زاولی یفتل واز سرداران اخشنور بود ، وقتی که اینشخص بحیث پادشاه افغانستان شناخته شد در صدد بر آمد که امپراطوری « گوپتا » ی هندوستان را مثل امپراطوری ساسانی ایران در عوض اخشنور از بین بردارد لهذا بحملات سهمناك خود آغاز کرد وتا جائیکه معلوم میشود أس الحرکات او« ساکالا = سیالکوت » بود وفتوحات او برضد « سکاندا گوپتا » تا قلب هند کشیده شد . کتیبه های تورامانا نیزازعلاقه های « سنکر » « کورا » « گوالیار » بدست آمده که در آن خویشرا « تورامانا مهاراجا شاه زابلی » خوانده است .

مهی را کولا : مهیرا کولا پسر تورامانا و جانشین اوست که فتوحات پدررا در هند تعقیب وکشمیر را نیز الحاق نمود ، بلخ پایتخت مهراکولا وسیالکوت پایتخت عسکری او در هند بشمار میرفت ، مهراکولا توانسته بود اقتدار گوپتا های امپراطور هند را در هم شکسته وایشانرا در حکومات کوچك تابع تقسیم نمود ، اما امراء کوچك هند این ذلت را فراموش نکرده در صدد اتحاد ومقابله با امپراطور یفتلی بر آمدند اینست که جنگهای متعددی بین طرفین واقع وهمه در نتیجه بنفع مهرا کولا تمام می شد، تا بالاخره در سال ٥٢٨ مسیحی در یکی از جنگهای بزرگ مهیرا کولا مغلوب گردید و ازین بعد بتدریج نفوذ امپراطوری یفتلی در متصرفات هندوستان ضعیف گردیده میرفت ، مخصوصاً وقتی که که بعد از سال ٥٤٠ مسیحی مهیراکولا چشم از جهان بست و سقوط امپراطوری یفتلی را در هندوستان تکمیل نمود ودر داخله افغانستان را در حکومات متعدده یفتلی برای قبول سیستم ملوك الطوائفی حاضر ساخت .

ملوك الطوائفی در افغانستان ونفوذ اجانب : بعداز فوت مهیرا کولا حکام متعدد یفتلی که در افغانستان مقرر بودند بتدریج مناطق حکمرانی خود شانرا بحیث امارتهای کوچك ومستقلی در آوردند

وعلاقه های شمال وجنوب هندوکش چون بدخشان ، غرجستان ، بادغیس، جاغوری ، بامیان ، وکاپیسا وغیره هریك مرکز حکمران مستقل ودارای سکه ونام ونشان گردید ، چنانچه مسکوکات منسوب به یفتلی ها ، پنکی ملکان، شیرها وشارها این نظر را ظاهر مینماید، بعدها بزرگترین این حکومات محلی را حکومت کاپیسا تشکیل مینمود ، که بقایای کوشانی های خورد یا کیداریهای که قبلاً حکومت را گذاشته ودر کوهستانات مشرقی مملکت پناهنده شده بودند ، بعد از سقوط مرکزیت امپراطوری یفتلی مجدداً عودت و اینحکومت را در کاپیسا تاسیس نمودند ، در هر حال اینحکومات محلی افغانستان بود که در طول قرون از قرن شش تا اوایل قرن یازده مسیحی در شمال وجنوب هندوکش بمقابل تورك ، ساسانی ، عرب قدم بقدم جنگیده وپس پا شده میرفتند ، تابالاخره دولتهای صفری وغزنوی افغانستان بمیان آمده ویکان یکان ایشانرا در آخرین ولایات شرقی افغانستان از بین بردند .

نفوذ تورکان غربی وساسانی در افغانستان : بعد از مرگ مهیراکولا شهنشاه مقتدر یفتلی افغانستان دولت یفتلی رو بضعف میرفت ، ودر شمال وغرب مملکت دولتهای تورکی وساسانی قوت میگرفت ، باینمعنی که دولت تورك در سایه اقتدار وشخصیت « استامی » نام که سلزبول یادیزابول هم خوانده میشد از دریاچهٔ بلکاش تا حدود پامیر بسط یافته و خان مذکور که با مملکت آریانا مماس شده بود میخواست ولایات سغدیانه وباختر را نیزاشغال کند، و ازدیگر طرف پادشاه لایق ساسانی خسروا نوشیروان که اسلاف اوزیر تهدید دایمی امپراطوری یفتلی افغانستان زندگی کرده بودند بی میل نبود که انتقامی از بقایای ایندولت کشیده باشد ، پس خان تورك و شاه ساسانی بزودی با هم ساخته و متحداً بغرض اضمحلال دولت یفتلی افغانستان داخل اقدامات سیاسی و نظامی گردیدند ، در نتیجه این اقدام درسال ۵٦٦ مسیحی دولت یفتلی افغانستان در شمال هندوکش مغلوب وماوراءالنهر یعنی سواحل راست جیحون با شهرهای مشهور سغدیانه چون تاشکند وسمرقند وغیره در دست تورکان افتاد و ساسانی ها نیز از ولایت اپارتیا تا باختر در شمال هندوکوه نفوذ نمودند ، و یفتلی های پراگنده در کوهستانات بدخشان ، غرجستان ، وجیرستان ، بادغیس و بامیان متفرق گردیدند. مگر بعد از تقسیم ولایات شمالی افغانستان بزودی بین تورك و ساسانی در سر مسایل راهای تجارتی افغانستان (راه ابریشم) بهم خورده ،دیزابول بدولت روم شرقی بغرض جنگ با ساسانی داخل مفاهمه شد ولی این مفاهمه تادیزابول زنده بود بجائی نرسید ، مگر بعد از دیزابول پسرش «تاردو مان» در اوایل قرن هفتم بهتنهائی در برابر ساسانی ها داخل عملیات نظامی شد ودر نتیجه توانست در سواحل چپ امو ولایات تخارستان وباختر را از ساسانی ها منتزع

وبقلمرو خود الحاق نماید ، ساسانی‌ها هم بهمان ولایات شمالمغربی افغانستان که گرفته بودند قانع شدند . تورکها بعد از نفوذ درتخارستان وباختر اینو لایات‌را که در تحت اداره ۲۷ حکومت محلی اداره می شد بطور یتول ییکنفر خانی می سپرد که پایتخت اوشهر قدیم قندز بود ، گر چه اصلا شهر بلخ نسبت به قندز بیشتر اهمیت علمی ومدنی داشت .

درهر حال خانهای تورکان غربی تا اواسط قرن هشتم مسیحی (۷۵۶) باین نفوذ خویش در شمال افغانستان دوام داده توانستند ، و امراء تورکی این سلسله است که در تاریخ بنام «تگین شاهی» یا «تجن شاهی» یاد شده‌اند .

درطول مدت استیلای ییغو های تورکی غربی در ولایات شمالی هندوکش وتسلط ساسانی های فارس در ولایات شمالمغرب ومغربی افغانستان هنوز احترام استقلال داخلی امراء محلی افغانستان محفوظ بود ، بعلاوه در جنوب هندوکش حکومت محلی کاپیسا و کابلستان مستقر ، و روز بروز بقوت خود می افزود ، مخصوصا از وقتیکه از یک طرف ییغو های تورکان غربی وخاقانهای تورکان شرقی بین خود افتاده و از دیگر طرف تحت فشار وقدرت دولت تانگهای چین قرار گرفته بودند ، و همچنان دولت ساسانی فارس با نیروی فداکار عرب دست وگریبان گردید ، این وقایع بمنفعت دو لتهای محلی افغانستان درحصص اشغال شده وآزاد مملکت تمام می‌شد ، خاصه در مورد دولت محلی «رتبیل شاهان» کابلستان که از جنوب هندوکش تانشیب های چپ سند در شرق وحوزهٔ هامون وهلمند در غرب کشیده می شد ، وبسیاری از امراء محلی در داخله اینمدار بزرگ بدور ایندولت میچرخید .

❀ ❀ ❀

دولت کابلستان

چنانچه گفتیم بعداز سقوط امپرا طوری یفتلی افغانستان ودراز شدن دست تسلط دولت تورکان غربی آسیای مرکزی ودولت ساسانی فارس در ولایات شمالی هندوکش وعرب مملکت سران کشور درهر منطقه برای تحکیم تشکیلات حکومات محلی قدعلم کرده وسعی در حفظ منطقه واستقلال خود نمودند ،چنانچه‌ولایات‌متصرفه‌تورکها در تخارستان وباختر بواسطه ۲۷ حکومت محلی اداره می شد که مرکز همه حکومت تورکی قندز بود ، همچنان‌ولایات متصرفی‌ساسانی در‌غرب مملکت یکعده حکومات محلی داخلی را شامل بود که قرنها دوام نمودند ، واما درجنوب هندوکش بزرگترین ومستقل ترین حکومت داخلی قرار داشت که مرکز آن شهر کاپیسا یعنی بگرام وشهر کابل قدیم بود ،این حکومت بریکعده حکومات محلی دیگری نیز سیادت داشت کهدر مرکز وصفحات شرق وحوزه هلمند پراگنده بودند ،

درهرحال ازاسماء اینحکومات محلی افغانستان منابع چینی وعربی ومسکوکات حکایت میکنند که مهمترین اینها دولت کابلشاهان وحکومات محلی بدخشان ، غرجستان ، بامیان ، کندارا بادغیس ، مرو،هرات ،سیستان ، خوارزم ، زابلستان وده‌های دیگر است که از قرن‌شش تاقرن دهم مسیحی یعنی ظهور دولت غزنوی افغانستان بتفاریق درهر کنج و کنار مملکت به‌اسماء متعدد وادیان مختلف حفظ موجودیت کرده‌اند .

واما دولت کابلشاهان : توسط حکمداران محلی « کوشانی ،یفتلی » موسوم به « رتبیل ها » وباز خانواده « رایان کابلی » در صفحات جنوب هند وکش درنقطه مقابل متصرفات تورك وساسانی مستقلانه اداره شده وچراغ ثقافت و کلتور قدیم افغانستان راقرن ها دربرابر صرصرحوادث وترکتاز اجانب روشن نگهداشت ، این حکومت قدیم که بطور مستقیم ازاحتراصات تورك وچین وساسانی خود شرا به تدبیر محفوظ داشته بود متجاوز ازیك قرن دیگرموجودیت خودشرادربرابر سیلاب عرب باشمشیر محافظه نمود ، حکومت کابلستان ازمرکز بگرام وکابل‌درصفحات‌ولایت شرقی افغانستان تالب دریای سند بر جمیع ولایات جلال آباد ، لغمان ، پشاور ، وزیرستان وديره جات ، و در صفحات غربی برولایات زابلستان وغزنی‌وقندهار وزمین داور وبست‌تاسیستان وفراه وازدیگر طرف از نشیب سلسله جبال هندوکش تاولایت هزاره جات امروزه فرمان میداد ، حکمرانان کابلستان که بتقلید کتب عرب ما آنهارا بلقب «رتبیل‌ها» می شناسیم و تاقرن سوم هجری مقارن ظهور دولت صفاری افغانستان دوام کرده اند ، تاریخ مفصلی نداریم که چند نفر و بچه اسمی سلطنت کرده اند ، جزاینکه در طول دوقرن از کارنامهای نظامی آنها در برابر سیلاب هجوم عرب بکمال سیاست ورشادت‌می دانیم . بعلاوه هیون تسانگ زایرچینی شخصیت‌ومقام ، قوت‌وجلال حکمدار کابلستان را بما معرفی می کنند ، وطوریکه ابوریحان بیرونی وهم «وون ، کانگ» چینی اشاره می کنند ، این‌خاندان‌حکمران نسب خویشتن را به کانیشکای مشهور پادشاه کوشانی افغانستان‌درست‌میکردند ،درهرحال‌رتبیل های کابلستان نفوذ تورکهای قندز را ابداً از شاخه های مرتفع هندوکش باینطرف جواز دخول نداده ، ووقتی هم که امپراطوری چین دراثر غلبه نظامی‌بردولتهای‌تورکی شرقی وغربی نفوذخودش را درآسیای مرکزی‌وما وراءالنهر قایم ودرتخارستان سلطه سیاسی خودشرا ابهن نمود ، رتبیل هامحض‌از ترس خطر پیشرفت عرب در کابلستان روابط سیاسی و دوستانه بادولت چین برقرار نمود ، این روابط گرچه ظاهراً شکل حمایت دولت چین‌را در کابلستان داشت ولی وارد مرحله عمل نگردیده تنها منحصر به‌تشریفات ومراسم دفتری و ارسال فرامین ومکاتیب بود و بس .

فقط این دولت مسلمان وصفاری افغانستان بود که در سال ۲۵۸ هجری کابل را فتح و سلسله قدیم رتبیل شاهان را منقرض نمود ، که بعد از سقوط دولت صفاری مجدداً دولت « راپان کابلستان » که از وزراء دولت رتبیل شاهان بودند بمیان آمده وتا استقرار دولت غزنوی در کابلستان دوام نمودند و « کالار ، اسپالاتی ، سمانتا ، کمالو ، بهیما ، جییان ، انندا پال ، تارو جاناپال » از مشاهیر حکمرانان این سلسله برهمنی مذهب است که از کابلستان بطرف شرق تا چترال ویاسین و گلگت وسیلاس و کشمیر فرمان میدادند .

« نفوذ دولت چین »

بعدازانکه توکیوها یاتورکها به تشکیل دولتهای شرقی وغربی در آسیا پرداخته یکی در « ارخون » ودیگری در « ایسك قول » مرکز اختیار ، ودامنه نفوذ خود شان را از مانچوریا تاافغانستان منبسط نمودند ، درچین وضعی جدید بمیان آمده وخاندان سوی وتانگ در آنجا ظهور وبه توحید مملکت متوجه گردید از دیگر طرف بین خانان های تورکان شرقی و یبغوهای تورکان غربی که درافغانستان شمالی هم مسلطشده بودند رقابت ونفاق پیدا شد ، زیرا « تاردو » یبغوی تورکان غربی هم لقب خاقان اختیار کرد ، بعد ازمرگ تاردو تورکان غربی بدوحصه منقسم ویکی در تاشکند ودیگری در ایلی تمرکز گرفت ، یانگ تی پادشاه دومین خاندان سوی چین دسته اولی را بردومی تحریك واین آخری را به تسلیم بدربار چین وادار نمود امپراطور تی تسانگ هم بعدها توانست تورکان شرقی را از بین برداشته متوجه تورکان غربی شود بالاخره امپراطور توانست تاسال ۶۴۹ مسیحی نفوذخود شرا در اطراف پامیر وماوراءالنهر برساند ، سری منگلا خان تورکی قندز ـ تخارستان نیز که اقتدار اسلاف خود شرا باخته واینك با مخالفت یکی از امراء محلی دره های هندو کش مواجه بود بناچار دست توسل بدربار « کااوسن چه » امپراطور چین دراز و حمایت چین را قبول کرد اخلاف این خان قندز (سری منگلا) خانهای دیگر قندز که ایشانرا بعضی مورخین بنام تگین شاهی یا تجن شاهی میشناسند ، نیز زیر حمایت چین بودند ، وهم احتمال میدهند که شاخه ازینها بگند هارا کشیده در آنجا حکومت محلی تشکیل وباز حمایت دولت چین را قبول کردند .

اوضاع اجتماعی افغانستان

بعد از زوال امپراطوری کوشانی افغانستان بتدریج تهذیب وتمدن قدیم افغانستان رو به نزول ، نهاد ، زیرا دولت یفتلی افغانستان بیشتر یك حکومت نظامی بوده واغلباً مصروف جدال بامماللك فارس وهندوستان ولهذااز حفظ وترمیم وپیشبرد علمی ومدنی

مملکت قاصر بود ، بعد از سقوط ایندولت او ضاع اجتماعی کشور بد تر گردید ، تورکان خشن در ولایات شمالی افغانستان چون تخارستان وباختر سوای حکمرانی دلچسپی به تمدن نداشتندودرولایاتغربی افغانستان‌ساسانی ها هم بدون اخذ باج وخراج کار عمده نکردند ، و افغانستان از تمدن ساسانی‌باآنکه بیشتر جنبه مصنوعی داشت چندان استفاده نموده در بقیهٔ حصص مملکت چون جنوب هندوکش ومرکز و ولایات شرقی وجنوبی هم که امراء محلی ودولت کابلستان قرار داشته در زیر تاثیرات ادیان ومذاهب والسنه مختلفه آهنگ وانسجام واحدی را در تهذیب وتمدن وعلم وصنعت از دست داده ، درامور ذوقی ومادی بخطوط جدا گانه در راه افتادند. واین‌انحطاط تدریجی تا ظهور و نفوذ دین اسلام در افغانستان که حکم یك انقلاب بزرگ اجتماعی را داشت کشیده شد ، درین دوره انحطاط تدریجی اجتماعی افغانستان در نصف غربی مملکت - در خطی که از بلخ بقندهار کشیده شود- بیشتر دیانت قدیم زرتشتی معمول‌بود، ودر نصف شرقی اینخط دین بودائی عمومیت داشت ، طوریکه بسیاری مردم از باختر و تخارستان گرفته تا بامیان پیرو طریقه کوچك نجات « هنایانا » ، واکثر خلق درکاپیسا و حصص شرقی پیروان طریقه بزرگ « مهایانا » ویا پیروهر دو طریقه بوده ، واز کاپیسا ببعد در حصص شرقی وجنوبی وغربی برهمن های آفتاب پرست وشیوائی هاهم بکثرت دیده میشدند ، هیوان تسنگ زایر چینی درخط مسافرت خود در افغانستان ده معبد بودائی و صدها راهب وروحانی در قندز ، صد معبد بودائی وسه‌صد راهب دربلخ و چندین معبد بودائی باچندین هزار راهب وروحانی در بامیان ، صد معبد بودائی و ششهزار راهب درکاپیسا ، وهمچنین صد معبد شیوائی وهزار راهب‌شیوائی‌و برهمنی در آنجا ، وده معبدبودائی وچند صد روحانی باچند بیست معابد برهمنی وشیوائی در لغمان ، و هزار معبد بودائی وصد معبد برهمنی در گندهارا ، با رونق حیات مذهبی دیده است ، مشهورترین این معابد بزرگ ومحتشم معبد نوبهار بلخ ، معبد شالوکیه کاپیسا، معبد شاه بهار در غرب چارپکار ، و امثال آن در جلال آباد وپشاور وغیره بود ، که از آنجمله در معابد بلخ ، بامیان، نگرهار وهده اشیاء قیمتی مذهبی ازقبیل دندان بودا جاروب بودا، کچکول ویلان راهبی، پارچه جمجمه بودا.موی سر بوداها وچوب دست بودا وغیره موجود بود، همچنین علماء بزرگ ومعظمی درین مناطق افغانستان حیات بسر میبردند، که ازانجمله هیوان تسنگ چینی از اسماء « دهرمه سینا » باشندهٔ قندز که ملقب به استاد قوانین مذهبی بود، و « پراجنا کارا» سر حلقه را همین ودانشمندان بلخ و«آریا داسه» و« آریاسنا » دانشمندان بامیان ، و «منوجنا گوشه» « وآریا ورمه » و« گنئوبهه دره » علمای نامی کاپیسا ذکر میکند. رویهمرفته میتوان فهمید که با انحطاط تدریجی اجتماعی‌آنروزه افغانستان باز زندگانی مذهبی وجامعه علماء و دانشمندان افغانستان رونق قدیم خودرا از دست نداده هنوز مشغول تحصیل وتدریس علوم مذهبی ودارای رتبه و مقام عالی بودند.

فصل دوم

خراسان

اوضاع خراسان مقارن ظهور اسلام ، درقرن ششم میلادی امپرا طوری یفتلی افغانستان سقوط کرده ودست تسلط امپراطوری ساسانی فارس وتورکان نوخاستهٔ ماوراءالنهر ومتعاقباً امپرا طوری چین درشرق شمالی وصفحات شمال وشمال غرب افغانستان دراز گردید ، در بقیهٔ کشور ملوك الطوائفی ظهور وامراء متعدد محلی روی کارآمدند، این تجزیه وتقسیم سیاسی افغانستان باتعدد السنه‌وادیان مختلفه چون دسته‌جات زبانهای باختری، سانسکریت و پراکریت هایش، ولغات اجنبی تورکی، چینی وغیره بادین زرتشتی ، بودائی ، برهمنی ، هندوئی وغیره یکجاشده ملت افغانستان‌را در مرور یك قرن بطرف وادی تفرقه وتشتت سوق می نمود، از دیگر طرف عدم مرکزیت ادارهٔ سیاسی سبب فقدان قوهٔ مدافعهٔ اقتصادی گردیده تغیرات اخلاقی ومدنی شروع گردید،سران‌ملت‌ومملکت نیزازطرد دشمنان قویه‌ونجات‌مملکت مایوس بوده افغانستان بحران سیاسی راتاقرن هفتم میلادی عبورمیکرد، درچنین وقتی بود که دین اسلام ظهور وتوسط قشون عرب درافغانستان نفوذ کرده در شئون اجتماعی کشور انقلاب بزرگ ایجاد کرد .

ظهور ونفوذ اسلام درافغانستان ، درقرن هفتم هنگامیکه تمدن قدیم عالم آنکه از منبع یونان سرچشمه گرفته بود رو به انحطاط داشت و امپرا طوری روم دستخوش تجزیه وفساد گردیده‌بود،ایتالیا جلال سابق‌راازدست داده واسپانیا نظم وآبادی‌خودشرا باخته . والحاصل قسمت بزرگی از اروپا گرفتار تسلط طوائف بربر بود ، در آسیانیز امپرا طوری فارس راه اضمحلال پیموده وکشور پهناور چین و هند در زیر جبروت امپرا طوری آسمانی و ملوك الطوائفی کوفته می شد . همچنین در افریقا کشور مصر مبتلاء ظلم وجهل بوده و در بیشترین حصص روی زمین فقر وقساوت ، ظلم وجهل حکومت میکرد ، از براعظم امریکا هم خبری واثری در دست نبود ، درچنین وقتی در گوشهٔ از جزیره نمای گرم و خشك عربستان حضرت پیغمبر اسلام مبعوث وقرآن کریم نازل ودین اسلام ظهور نمود و بزودی چندین ملیون نفوس عرب که بمقتضای تاثیرات اقلیمی استعداد ترقی در امور جنگ و ادب هردو داشتند دور هم جمع آمده و برای پیشبرد اصول اسلام که بر بناء

توحید، آزادی ، مساوات وعدالت قرارداشت کمر بسته ، ایثار وفداکاری را درین راه وظیفهٔ دینی خویش پنداشتند ، اینست که در مقابله با اردو های دو امپراطوری بزرگ جهان (روم شرقی وفارس) فاتح و مظفر گردیده ، در ده، دوازده سال بیرق اسلامی برفراز دمشق ومدائن افراخته شد ، ودر یك قرن طوفان فتوحات اسلام ازپشت دیوار های قسطنطنیه تا کنار اطلس واز آبشار های نیل تا دریای قزوین پیشرفت ، ودو صد هزار عسکر بی نظیر ویك هزار ودو صد کشتی عرب از سواحل بحیرهٔ خزر وسیاه تا بحر عرب وعمان واز کناره اسپانیا تا فرغانه جولان وآبهای مدیترانه را شگافتند .

در سال (۲۲) هجری امپراطوری ساسانی فارس ازپا در افتاد ویزد گرد پادشاه آن کشور در افغانستان پناهنده شد . سپاه عرب به تعقیب او پرداخت و افغانیان راه را باز گذاشتند ، زیرا میخواستند دشمن دیرینه‌را بدستیاری مهمان تازه از پا در آورند اینست که یزدگرد با قوای ترك در جنگ مرو از قشون اسلام شکست خورد و پسان امپراطوری چین از امداد پادشاه ساسانی دست باز کشید ، افغانها هم فرصت را از دست نداده در سال ۳۱ هجری یزدگرد را در مرو بکشتند ، وباین ترتیب مملکت را از استیلای هر سه قوت ساسانی ، ترکی و چینی نجات بخشیدند ، ولی در عوض حریف قوی وجدیدی پیدا کردند که قشون فاتح وبا ایمان وافسران زبردستی در اختیار خود داشت تا زمانیکه افغانها یزدگرد را از میانه برداشتند قشون عرب در تحت قیادت افسران نامورى چون احنف ، سهل ، عبدالله ، عاصم ، حکم وساریه از جنوب شرق بحیرهٔ خزر تا بحر عمان در افغانستان ریخته و بلاد مشهوری چون مرو ، نیشاپور ، کرمان ، زرنج وغیره‌رادردست داشتند واینك ستون عرب در خط هرات وبلخ حرکت میکرد ، اما افغانها مجال نداده در سال ۳۱ یزدگرد را کشتند ودر سال ۳۲ بسرداری قارن هراتی درمرکز عربی نیشاپور حمله کردند ، قارن ابر شهر « نیشاپور » را اشغال ، و مردم نائب ربیع بن زیاد را از سیستان راندند . و باین ترتیب جنگ های جدی عرب وافغان آغاز یافته دوصد سال طول کشید تا بالاخره به فتح افغان واستقلال مملکت انجام یافت . در هر حال عربها جدیت واهمیت مسئله را درك نموده وفریب فتوحات نخستین خودشان را درافغانستان نخوردند . قشون اسلام پیشرفت بطی ولی دائمی خود شان را تعقیب کردند ، وبزودی قارن هراتی را در یك جنگ شبانه از بین بردند . افغان ها در سال ۳۷ هجری مجدداً به فعالیت آغاز ودر سرحدات نیشاپور در وازهٔ خراسان را بروخ اعراب بستند . وحکام ایشان را دیگر راه ندادند . درسال ٤۷ هجری خلافت راشده اسلامی به امپراطوری اموی عربی انتقال یافته وموفقیات عرب در افغانستان فزونی گرفت ، وحکم بن عمر وغفاری امیر عربی خراسان گرچه

در جنگ غور ناکام شد اما توانست مرکز عرب را از نیشاپور یك قدم پیشتر در مرو قایم نماید . در سال ۵۱ هجری پنجاه هزار عرب با آل و عیال خویشتن وارد خراسان شمالی گردیده وبرای دایم مقیم گردیدند وباین صورت ریشهٔ خویش را در افغانستان فرو بردند معهذا نفوذ نظامی وسیاسی ایشان بطور مستقیم هنوز محدود به نیشاپور و مرو بوده ، سایر ولایات افغانی درزیر ادارهٔ حکام محلی قرار داشتند . در سال ۶۱ هجری سران محلی کشور که بحملات ناهنگام ضد عرب می پرداختند ، دریکی از شهرهای خوارزم بهجوم شدید مهلب افسر اعزامی سلم بن زیاد حاکم عربی خراسان دچار شدند ، و متعاقباً انقلابات ملی در هر گوشه و کنار مشتعل گردید . درسال ۶۵ هجری افغانها توانستند استقلال مناطق تحت نفوذ عرب را تحت قیادت عبدالله حازم حاکم عربی خویش اعلام نمایند . در سال ۷۲ هجری این اعلان استقلال توسط بکیر بن وشاح حاکم دیگر و عربی خراسان تجدید شد اما هیچکدام دوامی نکرده وبجائی نرسید . در سال ۷۷ هجری امیه حاکم عربی خراسان به شهر بلخ سوقیات نمود ، ولی مدافعهٔ مردم اورا منهزماً بمراجعت وقناعت به مرو مجبور نمود . پایتخت دمشق از مدافعهٔ طولانی افغانستان خسته شده وبرای یك رویه کردن کار مشهور ترین افسر خویش قتیبه را باعسکر مکمل درافغانستان سوق نمود ، این شخص مدتی مجبور بود باسرداران ملی دست وپنجه نرم نماید . گرچه قتیبه توانست حکمرانان بومی بدخشان،بلخ ، میمنه ، شبرغان وحتی مردی چون نیزك بادغیسی را مغلوب ، وحکام کابلستان وخوارزم را به ادای باج محکوم وشهر فاریاب را آتش زده وهزاران نفرمدافع کشور را معدوم نماید ،معهذا خودش در اثر یك انقلاب عسکری عرب وملی خراسان کشته شد ، وبعد ازوسرداران عرب که دارای پنجاه وسه هزار مرد جنگی درخراسان مفتوحه بودند کار مهمی درافغانستان انجام نداده وبیشتر مصروف ماوراءالنهرشدند ،حتی اسد حاکم معروف عربی افغانستان مفتوحه نیز در سوقیات ولایت غور دوبار ناکام گردید ، هم چنان هژده هزار عسکر اعزامی عرب در ولایت تخارستان در سال ۱۱۳ هجری از احراز موفقیت محکمی عاجز آمد ، پس در نتیجهٔ یك قرن سعی و مجاهدت نظامی وسیاسی باز نفوذ مستقیم عرب در ولایات نیشاپور ومرو محدود ماند ، بقیه حکام کشور یا بکلی آزاد ومستقل ، ویا با عرب داخل قرار دادی بوده وبه ادای باجی اکتفاء می نمودند .

عربها قبلاً محاذ جنگ را در افغانستان به جبهات مختلفی تقسیم کرده بودند ، شمال کشور بعنوان خراسان زیر ادارهٔ حکام وقوماندان های جداگانه ادارهٔ می شد ، و غرب وجنوب کشور از کرمان تا سیستان وبلوچستان بقوماندانی و حکومت علیحدهٔ تعلق داشت که با کابل نیز رزم می دادند ، در قسمت جنوب شرقی (ولایت سند) ادارهٔ نظامی و ملکی

مخصوصی قایم نمودند ، ولی در تمام این جهات ثلاثه عربها نتیجهٔ تقریباً مشابه گرفتند ، مثلاً در جبهه غرب وجنوب افسران نامور عرب چون :- سهل بن عدی ، عبدالله بن غسان ، عاصم بن عمر ، حکم بن عمر ، مجاشع بن مسعود ، ربیع بن زیاد ، عبدالرحمن بن سمره و امثالهم همه بامدافعات جدی اهالی افغانستان دچار، وگرچه اینها کرمان ، زرنج ومکران را اشغال نمودند . معهذا ایشان واخلاف آنها چون : عبدالله، عباد، یزید، بوعبیده ، عبدالعزیز عبدالله ، عبیدالله بن ابی بکره وعبدالرحمن بن اشعث همه مثل قتیبه مشهور در نبرد نظامی وسیاسی مقابل کابلستان ناکام گردیدند، وباقبول تلفات جانی ومالی فقط گاهی باخذ خراجی موفق شدند وبس ، این است که بالاخره از کابلستان منصرف وبه سیستان قانع گردیدند، ولی در انجا هم نفسی با ستراحت نکشیدند و برای دائم گرفتار انقلابات محلی بودند ، در جبهه سوم یعنی سند گرچه هجوم های اول ودوم عرب از راه بحر ناکام ماند ، ولی در حمله سوم محمد بن قاسم ثقفی افسر جوان و معروف عرب سند وملتان در سال ۹۳ هجری یکجا در دست قشون اسلام افتاد ، معهذا اهالی بسیار دیر مطیع نماندند ، و اخلاف محمد بن قاسم چون حبیب بن مهلب ، عمرو بن مسلم و غیره گرفتار جنگهای سختی گردیدند . جنگ قندابیل از مشاهیر این رزم هاست که اردوی خلیفه یزید بن عبدالملك در آن کشتهٔ بسیار داد، همچنین جنید بن‌عبدالرحمن وحکم بن‌عوانه حکام عربی سند مکرراً با جنگهای مردم دچار گردیدند .

باین ترتیب از سال (۲۲) تا (۱۲۹) هجری در مدت یکصد سال بین عرب و افغان نبرد سیاسی ونظامی دوام داشت ، گرچه عربها نتوانستند در طول این‌مدت تمام افغانستان را اشغال کنند ، اماافغانها هم موفق به تخلیص حصصیکه عربها اشغال کرده بودند نگردیدند، زیرا قواء ملی مشتت ، وولایات در ملوك الطوایفی منقسم و لهذامرکزیت اداری و نظامی مفقود بود وفعالیت انفرادی قوم در برابر یك امپراطوری معظمی که قسمت بزرگی ازروی زمین را در دست داشت نمیتوانست بجائی رسد .

اینست که بالاخره‌افغانها به نقطهٔ حساس تماس کردند و مردی از میان آنها برخاست که‌تمام این معایب را میخواست از بین بردارد .

ابو مسلم خراسانی ، ابومسلم در شباب قدم در خط سیاست گذاشت ، عقل سرشار وعزم قوی او سبب شد که بسرعت مرکز ومحور فعالیت های ملی قرار گیرد ، اوبا حزب سری بنی عباس که دشمن خونی سلسله بنی‌امیه بودند تماس حاصل ونام خانوادهٔ آنهارا که منسوب به آل حضرت‌پیغمبر اسلام بودند آلهٔ اجرای منظور سیاسی خود قرار داده ، وبلا فاصله از

ولایات مختلفه افغانستان اسلامی چون هرات ، پوشنگ ، مرغاب ، مرو ، نسا ، ابیورد ،
طوس ، سرخس ، بلخ ، چغانیان ، غور ، تخارستان وغیره در حدود صد هزار عسکر داو
طلب جمع وبالقب شهنشاه امارت خودشرا در سال ۱۲۹ هجری، باخلع امپراطوری بنی امیه
یکجا اعلان کرد ، سپاه ابومسلم بیشتر سواره وقسماً خرسوار ودارای بیرق سیاه واکثراً
لباس سیاه بودند ، ابومسلم چون نمیتوانست نظر به ذهنیت آن روزهٔ عالم اسلام خلافت
اسلامی را برای خویش ادعا کند لابد سلسله عباسی را به روی کار کشیده و بلا فاصله
دست بعملیات حربی دراز کرد ، او توانست بسرعت هزار ها نفر عرب اموی خواه را در
افغانستان تباه وحکومت ملی خویش را از بدخشان تا نیشاپور واز سیستان و بلوچستان تاسند
برقرار سازد، آنگاه دراثر سوقیات بزرگ خودتمام مملکت فارس وعراق وماوراءالنهر را
اشغال ودولت اموی را معدوم وخلافت عباسی را در بین النهرین تاسیس نمود ، ابومسلم که
یکی از بزرگترین سرداران جهان و نمونهٔ کاملی از لیاقت عنصر افغان بشمار میرود نه
تنها پادشاه افغانستان اسلامی وشهنشاه ماوراءالنهر وفارس بود؛ بلکه اوبواسطهٔ خانوادهٔ برمکی
بلخی وعدهٔ از قشون افغانی در مرکز خلافت عباسی امور امپراطوری معظم اسلامی رانیز
در دست خویش داشت ، ولی او هنگامیکه فریضهٔ حج را اداء و میخواست از فارس به
افغانستان عودت نماید ، حسب درخواست منصور دومین خلیفهٔ دست نشاندهٔ خوددربین النهرین
دعوت ودر زیر پردهٔ خدعه وخیانت کشته شد ومجدداً دست تسلط عرب درافغانستان دراز
گردید ، مگر افغانها در هرحصهٔ مملکت برضد امپراطوری عباسی مسلح گردیدند ، فیروز
ملقب به سنباد هراتی ، استاد سیس بادغیسی ، محمد سیستانی ، آذرویهٔ سیستانی ، حکیم
مقنع مروی، حضین بن رقادرون جولی ، بشر سیستانی ، امیر حمزهٔ سیستانی، این همه سرداران
ملی افغانستان بودند که تااخیر قرن دوم هجری بادولت عباسی سرگرم کارزارشدند .

ازدیگر طرف خانوادهٔ برمکی افغان درمرکز خلافت بغداد برای تقویهٔ نفوذ خراسانیان
مجاهدت کرده وتمام رشتهای امور دولت را در دست گرفته بودند. فضل بن یحیی شخصا در افغانستان
بحیث حاکم عباسی وارد، ودر رفاهیت وآبادی هموطنان خود سعی بسیاری کرد ، مگر خلیفه
هارون الرشید نگذاشته این خاندان مشهور را منقرض ساخت. اوجعفر برمکی را به دار زده ،
فضل ویحیی برمکی را درزندان محکوم بجان دادن نمود، همچنین تمام آل برمک راازمیان برداشت،
وخود شخصا برای فرونشاندن آتش انقلابات افغانستان وماوراءالنهر بهجانب خراسان حرکت
کرد، امیرحمزهٔ سیستانی برای مقابلهٔ این شهنشاه بزرگ سی هزار عسکر ملی آراسته واززرنج
بهاستقامت نیشاپور وطوس حرکت کرد. هارون قبل از جنگ در سال ۱۹۳ درخراسان بمرد
ودرطوس دفن شد، سران افغانی برخاستند وبرخلاف پسر هارون خلیفهٔ جدید بغداد محمدامین ،

درشهر مرو پسردیگر هارون راکه مامون نامداشت وازمادر هراتی بود به امپراطوری اسلام برداشتند، پیشرو سیاسیون افغانی درین عملیات فضل بن سهل خراسانی معروف به ذوا لریاستین بود که بزودی توانست جای خاندان برمکرا بنحو کاملتری پر، بلکه مجدداً زمام مهام امپراطوری اسلام را در کف مردان افغانی گذارد. فضل دراثر سوقیات قوی در زیر قیادت افسر مشهور افغانی(طاهر هراتی) مشهور بذوالیمینین بغداد وکشورهای عربی را اشغال وخلیفه امین را سربرید، این است که خراسان مرکز امپراطوری اسلام گردید، ولی این تسلط سیاسی افغانستان دیر نپائید ومامون عباسی بزودی فضل رابه خدعه وحیله درسرخس بدست دیگران ازبین برده ومجدداً پایتخت امپراطوری اسلامرا ازمرو افغانستان دربغداد بین النهرین منتقل ساخت معهذا افغانیان دلراز دست ندادند وهنوز مردی ازایشان چون طاهر ذو الیمینین در بغداد زنده وامید آنهارا بسوی خویش میکشید. طاهرمرد مآل اندیش مجرب وعاقل بوداو ازسرگذشت مردان فداکار افغانی درمیدان جنگ بمقابل سلطهٔ عرب وهمچنین از داستانهای خانوادهٔ برمکی وسهل خراسانی مطلع بود، پس راه میانهٔ انتخاب نمود، ودردربار بغداد سعی زیاد کرد تا از طرف مامون بسمت امیرخراسان مقرر و درسال ۲۰۵ هجری وارد افغانستان گردید، همینکه سالی ازامارت او گذشته وافغانستان مفتوحه را ازتخارستان تاسیستان تأمین ومنظم نمود، درسال ۲۰۶ هجری استقلال افغانستان اسلامی را اعلان ونام خلیفهٔ عباسی را ازخطبه بیفگند، باین ترتیب بعدازدوقرن کشش وکوشش بالاخره افغانستان موفق شد استقلال خویش را درمناطق مفتوحهٔ شمال وغرب کشور درمقابل عرب اعلان وتحکیم نماید.

مؤثرات عرب وافغان درهمدیگر: عربها از دونعمت بزرگ برخوردار بودند، یکی دین متین ورزینی چون اسلام ودیگر زبان توانگر وحیرت انگیزی چون زبان عرب، واین هردو را درسایهٔ عشق وایمان بهانتشار قرآن بزودی درقسمت معموری ازجهان رسانیدند. مللی که درمقابل این هر دو ان برابر شدند بعضا بکلی ملیت خویش را ازدست داده وبیك ملت عربی تحویل یافتند از قبیل کشور مصر وغیره وبعضا پس ازعبور قرنها بابسیارزحمت توانستند خویش را ازین تحلیل وتمثل نگهدارند چون کشور فارس، در افغانستان نیزاین مبارزهٔ ذوقی بعمل آمد ودرنتیجهٔ جنگهای بیشمار وتشکیل مهجرهای عربی در افغانستان شمالی، بالاخره افغانیان بازبان عرب آشناوبمزایای دین اسلام واقف گردیده، ودرمقایسهٔ اسلام باادیان ومذاهب فرتوت مملکت بهقبول اولی آغازنمودند، ودرحالیکه برضد سلطهٔ سیاسی عرب دوصد سال جنگیدند، درپنجاه سال خود مردان بزرگی به عالم اسلام تقدیم نمودند، همینکه افغانها در قرن اول هجری بقبول اسلام شروع کردند درزبان عرب وعلوم محدودهٔ اسلامی چون قرآن، تفسیر، حدیث

وفقه پیشرفته رجالی چون امام اعظم ابوحنیفهٔ نعمان کابلی الاصل، امام احمد بن حنبل مروزی ابن المبارک مروی، حافظ ابی عبدالله محمد بن نصر مروزی، ابوداؤد سجستانی وامثالهم تاقرن سوم هجری بدنیای اسلام دادند. همچنین که عرب اسلامی درقرن دوم هجری از بساطت اولی برآمده وقدم به تشکیل یك تمدن جدید اسلامی نهادند . وبقبول علوم و فنون سایر ملل متمدنه حاضر شدند، افغانها بزرگترین رجالی در علم وفن به تمدن اسلام اهدا نمودند از قبیل :- ابوموسی جابربن حبان خراسانی شیمست معروف قرن دوم، محمد بن موسی خوارزمی ریاضی دان بزرگ قرن سوم، ابن قتیبهٔ مروزی عالم جامع قرن مذکور وامثالهم .

افغانها بواسطهٔ خانواده ها ورجال برجستهٔ خویش تهذیب وتربیت قدیم افغانستان راوبواسطهٔ مترجمین افغانی علوم مختلفه را داخل جامعهٔ عرب وتمدن اسلام نمودند ، این خاندان برمکی افغان درقرن دوم هجری بود که کتاب « منکه » رادرطب و کتاب «سند هند» را در نجوم وفلکیات باقصه « سندباد » درزبان عرب درآوردند، واین یحیی برمکی بود که بفرمود مذاهب مختلفهٔ هند را در کتاب واحد تدوین کردند وگیاهای سودمند را از ماوراء رود خانهٔ سند دربغداد حاضر آوردند. این موسی برمکی ویوسف برمکی، محمد بن جهم برمکی وفضل بن سهل سرخسی بودند که مخصوصاً کتابهای پهلوی را درزبان عربی ترجمه کردند، والحاصل این افغانها بودند که انشاء وترسل ، نجوم وریاضی ، تهذیب وتربیت افغانستان را در عرب داخل وهم آنها رابه الهیات وطب هندوستان وتاریخ وقصص کشور فارس آشنا ساختند .همچنین افغانها درادب وزبان عرب آنقدر پیشرفتند که شعراء چون بشار بن برد تخارستانی (قرن دوم) وابوالفضل احمدابن ابی طاهر طیفور خراسانی (قرن سوم) وابوعطا سندی و امثالهم بمیدان آوردند، معهذا هنوز زبان دری محلی افغانستان درحصص شمال کشور مثل سایر السنه محلی از قبیل پښتو، سگزی وغیره دربین توده مروج بوده وتنها عربی بصفت زبان رسمی وعلمی مناطق مفتوحه اسلامی افغانستان قبول شده بود. درین وقت منظومات دری یکنوع منظومات روستائی بود که به تدریج لغات عرب را قبول وبالاخره درقرن سوم زبان وادبیات جدید فارسی را درافغانستان بمیان آورده ومحمد بن وصیف سیستانی شاید اولین شاعر افغانی درین زبان جدید بود که یعقوب صفاری پادشاه افغانستان را بهمین زبان تازه مدح کرد .

باین ترتیب افغانستان دردو قرن اول ودوم هجری از عرب دین اسلامی وزبان عربی را درشمال ، غرب ، جنوب وقسماً شرق کشور پذیرفته و درعوض تربیت وتهذیب ، علوم وفنون قدیم خویش را باعلوم هند وفارس بواسطهٔ تراجم خویش یکجا در بین عرب وتمدن اسلامی داخل کردند ،وهم بواسطهٔ ادامهٔ جنگهای دوصد ساله وپرورش زبان خویش از ملیت خویش مدافعه، وبواسطهٔ رجال علمی وخاندان های سیاسی ومردان جنگی خود از قبیل برامکه ، بنی سهل

ابومسلم وطاهر ذوالیمینین امپراطوری متعصب وخالص عربی بنی امیه‌را منقرض، ودولت عباسی را که به قول مورخین عربی زبان چون جاحظ ، ابن الفقیه ، وغیره بیشتر از عربی یک دولت خراسانی بود مستقر ساختند ، وبالا خره در قرن سوم هجری استقلال افغانستان اسلامی را بواسطه خاندان طاهر یه هراتی اعلام و بواسطه شاهان صفاری سیستان تقویه، واز آن بعد تا قرن هفتم بواسطهٔ شاهان سامانی بلخی وغزنویان وغوریان دین اسلام را در تمام کشور افغانستان وقسمتی از هندوستان نشر ، وزبان دری افغانستان را به معراج کمال رسانیدند ، ودر نتیجه افغانستان دورهٔ اسلام تاهجوم مغل یکی از مترقی ترین دولت های عالم اسلام بحساب رفت، واخلاف اینها سه صد سال دیگر در کشور پهناور هندوستان دین و مدنیت افغانستان اسلامی را ترویج نمودند .

طرز ادارهٔ عرب در افغانستان مفتوحه : درد‌ورهٔ خلفای‌راشده ازسال ۲۲ تا ٤١ هجری سوقیات عرب در افغانستان بعمل آمده قوماندان نظامی سمت حاکم ملکی وقاضی و نائب امیر المومنین را داشته ، تعمیر مساجد وتبلیغ اسلامیت را در مناطق مفتوحه نظارت مینمود، وبامور مالی ونظامی می‌پرداخت ، نمایندگان او درعلاقه های کوچك عین این وظایف را ایفاء مینمودند : تشکیلات اداری عرب درین وقت بسیط بوده وبمرور زمان وسعت اختیار میکرد سران وسپاه عرب نیزدرین دوره ، باروح وحقیقت اسلام موافق و دارای علو افکار ، عدالت واخلاق‌حسنه بوده .درمقابل اجانب سه شرط می نهادند: قبول اسلام ، درین صورت فاتح ومفتوح حقوق مساوی داشتند . جزیه ، درین صورت مفتوحین پول مقرره راداده در سایر شئون دینی‌وداخلی خود آزاد بودند . جنگ ، درین صورت مرد ومال مفتوحین آنچه در دست عرب می افتاد جزء غنیمت ایشان بود . معهذا از سفك دماء وظلم وافراط خود داری میکردند . این ترتیب اداری عرب ازعهد خلیفه ثانی رضی الله عنه تا عهد خلیفه ثالث در افغانستان مفتوحه دوام داشت ، درعهد خلیفه رابع رضی الله عنه نفوذ عرب درافغانستان‌شمالی برافتاد ، و درافغانستان غربی سپاه عرب بیشتر مشغول پیکار باخوارج عربی بود ، در خلافت عبدالله زبیر اقامت ونفوذ حاکم او درگوشهٔ از افغانستان خیلی موقتی وجزئی ولهذا فاقد تاثیرات مهم بود : رویهمرفته مرکز اداری عرب در افغانستان آنروز اول نیشاپور و دوم زرنج بشمار میرفت .

در دورهٔ خلفای بنی امیه که عصر رجعت عرب بطرف تعصب نژادی بود روح مساوات اسلامی متزلزل گردید وعصبیت ملی وعشیره وی مجدداً رویکار آمد ، فتوحات شاندارى که این سلسله درد‌نیا کردند به غرور عربی بسیار افزود . آنها معتقد شدند که عرب از نظر انتساب بحضرت پیغمبر اسلام وقدسیت زبان و معالی اخلاق برتمام ملل گیتی یعنی عجم (گنگ

وعنصر غیر عربی) ترجیح دارد ، لهذا حکام ، قضات و پیشنما زان تمام امپرا طوری از نژاد عرب مقرر گردید ،وباملل مفتوحه با خشونت رفتار شد ، در نتیجه خلافت اسلامی سابق بیك امپراطوری‌عربی ومتعصب تحویل یافت؛ البته این طرزاداره در بین مللل‌عجمی بی عکس العمل نماند وبرای باراول مسلك شعوبیه درمیان آمد که‌نخست عرب‌وعجم رامساوی ، و بعدها هرملتی‌را برعرب ترجیح میداد، گرچه استبداد بنی امیه موقع‌ظهوروفعالیت باین‌فرقه نمیداد معهذا آنقدر ریشهٔ ایشان قوی‌شد که دردورهٔ بنی عباس بمیدان ایستادند؛ ازآن بعد بود که فرق قدریه ، راوندیه وخرمیه نیزظهور کردند . درهرحال مرکز اداری اموی در افغانستان شهر مرو قرار گرفت وحاکم و سپهسالار عرب به عنوان امیر خراسان باعامل و والی مستقیماً بخلافت دمشق مربوط شد . این حاکم بحیث والی کشوری وعسکری ونائب خلیفه مامور اقامهٔ نمازوجهاد بوده وسائر ولایات افغانی راچون سیستان ، بلوچستان وسند نظارت میکرد بعضاً امیرخراسان دربین النهرین نشسته واز آنجا بواسطه نایبان خویش افغانستان مفتوحه وگاهی افغانستان وفارس‌را یکجا اداره مینمود ، ولی این ترتیب ثابت نبودوگاهی حکام سیستان ، بلوچستان وسند وحتی مستوفیان (عامل خراج) مستقیماً از مرکز دمشق مقرر واعزام میشد . ورؤسای ذیل در معیت حکام عربی افغانستان باداره امور میپرداخت ؛ عامل خراج (مستوفی) ، قاضی ، حاجب (پیشکار والی) ، امیر شرط (کوتوال) و منشی . ائمهٔ مساجد وعلماً دینی عرب نیز در تشکیل درسگاهای تفسیر ، حدیث ، فقه ، لغت وتبلیغ دین‌اسلام مصروف بودند.واما درولایات جزیه پذیرافغانستان دیگراین‌ترتیب‌عملی نبوده وآنها در تحت اداره حکام محلی خویش آزاد وفقط سالانه پول معینه را به والی خراسان می پرداختند ، وبعضاً نمایندهٔ از عرب را با همراهان او در پهلوی خویش می پذیرفتند ، در بعضی ولایات قطعات عسکری عرب نیز اقامت می نمودند ، و در بعضی مهجر های عربی تشکیل میگردید که درتعمیر مساجد وتدریس شعار اسلامی و در نتیجه برای تحکیم روابط اقتصادی و اجتماعی ومذهبی بین اهالی بومی و عرب خدمات مهمی انجام میدادند ، معهذا در تمام این ولایات از بدخشان تا مرو و نیشاپور واز کرمان و سیستان تا بلوچستان و سند ملت افغانستان با آنکه قسماً دین اسلام پذیرفته بودند تن به سلطه سیاسی امپراطوری اموی نداده‌مشغول مبارزهٔ طولانی بودند و بالاخره آن امپراطوری بزرگ را واژگون و دولت عباسی را بمیان آوردند .

در دورهٔ عباسی بعد از کشته شدن ابومسلم تشکیلات اداری عرب در افغانستان نسبت به تشکیلات اداری اموی وسعت اختیار کرد ، ولی چون نفوذ افغانیان در دولت عباسی

افزون گردیده بود لابد در ادارهٔ افغانستان مفتوحه و هم در سایر شئون اداری مرکز امپراطوری عباسی بیشتر دست رجال افغانی داخل شد ، خاندان برمکی در پایتخت بغداد ، و خاندان سهل در افغانستان وهمچنین ده ها نفر دیگر از مردمان افغانی بحیث حکام کشوری داخل کار شدند لهذا فشار سابق دوره اموی دیگر محسوس نبود .

مالیاتی که از افغانستان مفتوحه بنام دولت عباسی گرفته میشد نشان میدهد که افغانستان از معمور ترین ممالک آنروز اسلامی شمرده میشد مقدسی مینویسد که قریه های خراسان آبادتر ازشهرهای عراق است. دیگری میگوید مالیات خراسان بامالیات کشور فارس نصف عایدات کل امپراطوری عباسی را تشکیل میکرد . مالیات ولایات مفتوحهٔ افغانستان در دولت عباسی عبارت از ارقام ذیل بود :

ولایت کرمان	۴،۰۰۰،۰۰۰ درهم		
ولایت مکران	۴۰۰،۰۰۰	»	جمعاً
ولایت سیستان	۴،۰۰۰،۰۰۰	»	
		»	
ولایت سند	۱۱،۰۰۰،۰۰۰	»	۴۷،۴۰۰،۰۰۰ درهم
ولایات خراسان شمالی	۲۸،۰۰۰،۰۰۰		

نتیجه :

باین ترتیب ازسال ۲۲ هجری تاسال ۲۰۵ هجری سروکار ملت افغانستان باملت عرب بوده ودر نتیجه در افغانستان شمالی ، غربی ، جنوبی وجنوب شرق دین اسلام و زبان عرب باعلوم اسلامی انتشار یافت ، وچون زبان توانگر عرب استعداد خارق العاده داشت در تمام این قسمت ها زبان دینی ، رسمی ، علمی وادبی قرار گرفت . وعلماء وشعراء و نویسندگان افغانی در آن زبان بظهور رسید . در زمرهٔ السنه ولهجه های قدیمهٔ افغانستان یکی زبان دری بود که بین توده معمول و ادب او عبارت ازیکنوع منظومات روستائی بشمار میرفت ولی زبان دری بیشتر استعداد علمی شدن را نداشت لهذا به قبول لغات عرب مجبور و باین وسیله ثروتمند گردید ، تا آنکه در قرن سیوم هجری ادب جدید فارسی تشکیل ودر همان قرن حنظلهٔ بادغیسی از متقدمین شعراء فارسی زبان افغانستان پا بدنیا نهاده و هم بعد ازو محمد وصیف سیستانی شاعر دیگر پادشاه مشهور افغانی یعقوب بن لیث صفاری را در سال ۲۵۳ هجری بزبان شعر فارسی مدح کرد .

امراءطاهریه: چنانچه در صفحات گذشته دیده شد طاهر بن حسین بن مصعب بن فرخ ازاهالی پوشنگ هرات اساس حکومت مستقلهٔ طاهریه را در افغانستان گذاشت ، طاهر

در سال ۱۵۸ هجری تولد ودرسال ۲۰۵ حکومت خراسان یافته ودر سال ۲۰۶ بعد از اعلان استقلال فوت نمود . اینشخص درمدت کوتاهی ولایات تخارستان ، بلخ ، میمنه ، مرو ، هرات نیشاپور ، کرمان وسیستان را تأمین و باینصورت برای پسر خویش صفحات شمالی و غربی کشور را بحیث مملکت مستقلی بمیراث گذاشت .

طلحه پسر طاهر تا روز چهار شنبه ۲۶ ربیع الاول سال ۲۱۳ هجری جانشین پدر خود بوده سیاست استقلالی وروابط احترامکارانه را بامقام خلافت اسلام پیروی مینمود . جانشین طلحهٔ علی برادر او بود که با شورش مردم دچار ودر جنگ کشته شد . لهذا عبدالله بن طاهر پسر بزرگ ذوالیمینین که تاکنون بحیث سپه‌سالار خراسان در دربار بغداد مقیم و کارهای درخشان نظامی در ممالک شام وفارس ومصر بطرفداری خلافت عباسی انجام داده ، ومثل پدر در سیاست ونظام مرد ناموری بحساب میرفت ، شخصاً به افغانستان وارد وزمام امور حکومت را بدست گرفت . عبدالله درسال ۱۸۲ هجری تولد ودر سال ۲۳۰ هجری در ۱۱ ربیع الاخر در نیشاپور وفات یافت . این مرد فاضل وعاقل در تأمین افغانستان شمالی وغربی وتحکیم بنیه‌سیاسی اوسعی زیاد کرد ، وهمیشه بواسطهٔ کمک‌های نظامی خویش درمقابل اغتشاشات ولایات فارس وطبرستان سبب امتنان واحترام خلفاء عباسی گردیده دست افغانستان را در امور امپراطوری عباسی در از نگهداشت ، ولی خراسانیان تا ایندرجه نزدیکی اورا با عرب نمیخواستند واز همه بیشتر سیستانیان برضد او فعالیت میکردند . درهر حال بعد از مرگ این امیر فاضل ، شاعر و موسیقی دان ، پسر او طاهر بحکومت نشست و تا سال ۲۴۸ هجری دوام نمود . طاهر در سیاست خویش رویهٔ پدر را تعقیب نمود وسیستانیان نیز به مخالفت خویش ادامه دادند .

مخصوصاً یعقوب صفاری در عهد او بسیار قوت گرفت وبالاخره هم اوبود که سلطنت بزرگی در افغانستان تاسیس نمود . بعد از مرگ طاهر بن عبدالله پسر او محمد بن طاهر که اوصاف بزرگان خاندان خویش‌را نداشت بحکومت رسید ، لهذا غفلت وعدم کفایت او سبب شد که اولاً ولایت طبرستان وگرگان که از مدتی مربوط بافغانستان گردیده بود از دست رفت ، وثانیاً یعقوب صفاری توانست سیستان وباز هرات را اشغال وبالاخره امارت طاهریه را برای همیشه خاتمه دهد (۲ شوال ۲۵۹ هجری) .

بطور خلاصه حکومت طاهریهٔ افغانستان در سیاست داخلی وخارجی راه اعتدال میپیمود . طاهر ذوالیمینین که از ناکام شدن سیاست افراطی و جهانگیری ابو مسلم خراسانی در مقابل قدرت و سیاست امپراطوری اسلامی عباسی آگاه بود نمیخواست مجدداً این رویه را امتحان نماید . همچنین او سیاست تفریطی خاندان

بر ملت را که هست و بود خویش را در راه ترقی و اعتلاء امپراطوری عرب گذاشتند نمی پسندید . لهذا اوخواست تا جائیکه میسراست استقلال سیاسی افغانستان را تامین کند و هم رشتهٔ روابط را با خلافت عربی از هم نگسلد . اخلاف ذو الیمینین این پالیسی را تعقیب نمودند وتا اواخر از تحکیم روابط با خلافت بغداد دست نکشیده در جنگهای فارس ، مصر وشام ، عرب را تقویه نمودند . در داخله نیز از حمایت زبان عربی دریغ نورزیدند ، و حتی عبدالله بن طاهر مرد مشهور این خاندان در سال ۲۱۲ هجری مقداری از کتب زرتشتیان را احراق نمود ، معهذا اینها فرصت نیافتند در سایر صفحات افغانستان دین اسلام را ترویج ویا وحدت اداری را در کل کشور قایم نمایند ؛ مساعی ایشان فقط در آبادی وعمران کشور منحصر بولایات شمالی وغربی افغانستان بود ؛ حتی از ولایات جنوب وجنوبمشرق افغانستان نیز دست کوتاه داشتند . در حالیکه افغانستان اسلامی بعد از مبارزهٔ دونیمقرنه با امپراطوری عرب دیگر طرفدار جدی چنین سیاستی نبوده ، فعالیت قوی و عصبیت ملی درنظر داشتند . وهمین احساسات بود که زمینه رابرای عروج امپراطوری های آیندهٔ افغانستان آماده نمود . یعقوب صفاری نیز از همین عاطفه واحساس استفاده کرد .

دولت صفاری افغانستان : در همان قرن اول هجری وعصر خلافت را شدهٔ اسلام بین عربها درسر جانشین حضرت پیغمبر آخرالزمان علیه‌الصلوات والسلام اختلافات کلی ناشدنی پیدا شد ، این اختلافات مخصوصا دردورهٔ امپراطوری بنی امیه قوت گرفته ودر بین تمام مسلمانان گیتی پراگنده گردید ، بعلاوه عصبیت عربی درین دوره شدت کرده و عکس العمل آن در بین ملل غیر عربی آشکارا گردید . در دورهٔ امپراطوری بنی عباس تمام این مخالفت هاجامهٔ عمل پوشیده وفرقه‌های متعددی دربین ملل اسلامی ظهور کرد . مثلاً طرفداران بنی امیه کهدارای بیرق سفید بودند ، طرفداران اهل وبیت پیغمبر و سلطنت خواه که بیرق سبز استعمال مینمودند ، طرفداران بنی عباس وضدامو ی وعلوی که در لباس رنگ سیاه داشته ،واین رنگ را از افغانستان وابومسلم استعاره کرده بودند ، فرقهٔ خوارج که بر ضد همهٔ اینها بوده یکنوع جمهوری خواه‌وافراطی درسیاست ودین بشمار میرفتند واینها بیرق سرخ استعمال مینمودند . خوارج انتخاب خلیفهٔ اسلام را بشکل آزاد از ملل عجمی (عناصر غیر عربی) وعربی قبول ، ودر صورت ارتکاب نامشروع خلیفه ، عزل و قتل اورا پیشنهاد میکردند ، همچنین دها فرقهٔ دیگر ؛ درهرحال فرقهٔ خوارج ازنظر سیاست افغانستان را مرجع خود دانستند ، زیرا افغانستان برضد امپراطوری های اموی وعباسی هر دو بوده ومدتها قبل (درعهد خلافت امیرالمؤ منین علی‌ابن ابیطالب کرالله وجهه)چندین هزارخوارج عربی را در ولایت سیستان وفراه خود قبول کرده بود . اینست که ولایات اسلامی افغانستان

برای همیشه مرکز هیجانات و فعالیت های سیاسی برضد امپراطوری های عباسی واموی عرب شمرده میشد.درچنین وقتیکه امارت طاهریه‌خراسان بمیدان برآمده وسیاست اعتدال ومیانه روی را برای مدت نیمقرن درمقابل عرب ادامه داد البته مطبوع خاطر اکثریت ملت نبود . لهذا دامنهٔ ضدیت باین پالیسی بتدریج در ولایات افغانستان مخصوصاً در سیستان وسعت اختیار کرده و بالاخره به تشکیل یکدولت شدید وجدی افغانی منجر گردید . مؤسس این دولت همان یعقوب بن لیث صفاری مردی ازاهالی سیستان است که در سال ۲۵۳ هجری بدستیاری رفقاء سلحشور خویش سلطنت خود را اعلام نمود . دولت صفاری افغانستان در سیاست داخلی وخارجی برخلاف حکومت طاهریه رویهٔ جدیدی پیشگرفت ، باین معنی که در داخله نقشهٔ از بین بردن ملوك الطوایفی افغانستان وتوحید دینی وسیاسی مملکت را بواسطه نشردین مبین اسلام طرح کرد ،ودرسیاست خارجی ضدیت باامپراطوری عرب وتشکیل یك شهنشاهی اسلامی افغانی رادرخاکهای متصرفهٔ عرب ازقبیل کشور های فارس ،ماوراء النهر و حتی عراق عرب درنظر گرفت - البته تمام این پروگرام وسیع درمدت کوتاه دولت صفاری که تقریباً نیمقرن بود عملی نشد ، ولی قسمتی ازآن در داخل وخارج کشور جامهٔ عمل پوشیده توانست . مثلاً درداخلهٔ ولایات سیستان ، زابلستان ، کابلستان ، تخارستان ، بلخ ، نیشاپور وکرمان . ودرخارجه‌ولایات فارس ، طبرستان وآمل وخوزستان ، همهٔ جزء دولت صفاری قرار گرفت ازدیگر طرف زرنج پایتخت مملکت وولایت سیستان درآبادی وعمران پیشرفت واردوی افغانی قوی و منظم گردید . زبان فارسی افغانستان نیز که مرکب از لسان دری قدیم مملکت ولغات مستعار عربی بود ترقی کرده برای مقابله با زبان وسیع عرب حاضر میشد ، حتی اولین قصیده باین زبان جدید در مدح پادشاه صفاری از طرف محمد بن وصیف سکزی شاعر افغانی سروده شد . دولت صفاری ملوك محلی گردیز وکابل و بلخ وبدخشان را مغلوب ومطیع ، وهم دین اسلام را در کابل تا اندازهٔ ترویج نمود ، دریں آوان یك‌حکومت قوی وملی دیگری در شمال افغانستان بواسطهٔ خاندان سامانی بلخی تاسیس گردید ، وخلافت بغداد توانست بوسائل دیپلوماسی آتش عداوان و نفاق را بین این دو حکومت افغانی مشتعل سازد .چنانچه از طرفی حکومت‌سامانی را بر علیه دولت صفاری بنام امیرالمؤمنین و خلیفهٔ اسلام تحریك ، وازطرف دیگرمنشور حکومت ماوراء النهر را به پادشاه صفاری از کیسه خلیفه‌بخشید .

دولت صفاری نیز که‌توحید اداری را درتمام افغانستان‌قدیم درنظرداشت برضد دولت سامانی سوق شد ودر نتیجه در عرصهٔ رزم ،مغلوب واز بین رفت .

در هر حال چنانکه حکومت طاهریه استقلال سیاسی قسمتی از کشور و آبادی وترقی زراعت ، وپالیسی مدارا وارتباط سیاسی را بامرکز خلافت بغداد بحیثیك دولت مقتدی بها مراعات مینمود . دولت صفاری افغانستان استقلال ووحدت اداری تمام افغانستان وضدیت باخلافت بغداد ، و ترویج زبان فارسی وطنی درمقابل زبان عربی ، و بالاخره تقویه وتشکیل عسکر ویك امپراطوری بزرگ را درنظر گرفت . یعقوب بن لیث صفاری موسس دولت مذکوره مرد اولوالعزم وعالی همتی بوده ، دراوایل خدمت صالح نام قائد شورشیان سیستان را در مقابل امپراطوری عباسی التزام ، و بعد از دو سال بواسطهٔ بغماگری او ، ازو متنفر ، وبه درهم نامی که جای صالح را اشغال کرده بود بحیث جرنیل او پیوست پس از چند سال بین هردو بهم خورد و مردم که صیت جوانمردی و شهرت یعقوب را اززمان رویگری و عیاری او تاکنون شنیده و دیده بودند به او بیعت کردند ، اینست ، که یعقوب بحیث پادشاه اول مخالفین داخلی ولایت چون صالح ، نصر ، عمار و غیره را از بین برداشته ، باز ولایات غربی و شمالی افغانستان را الحاق وبه طبرستان سوقیات وآمل را فتح کرد . اینوقت بود که معتمد خلیفهٔ بغداد مخالفت اظهار و مردم را برضد یعقوب تحریك کرد . یعقوب نیز بعزم استیلای بغداد حرکت وبعد ازفتح فارس وخوزستان بعراق عرب نزدیك شد ، ودر جنگیکه بین طرفین رخداد ، یعقوب به خوزستان عقب کشید هنوز یعقوب به حملهٔ دوم مبادرت نکرده بود که در جند شاپور درسال ۲۶۵ هجری از دنیا درگذشت .

عمرو برادر یعقوب که جانشین او شد ، با خلیفهٔ بغداد مفاهمه نموده منشور حکومت فارس واصفهان وشحنه گی بغداد حاصل وتا دیهٔ سالانه بیست هزار درهم به خزانه خلیفه پذیرفت ، وخود ، مشغول تأمین داخله کشور ومملکت فارس گردیده ، موفق خلیفهٔ عباسی بسیاست دیرینهٔ که مخالف تشکیل دولت قوی درافغانستان بود باز بنای تحریکات واقدامات گذاشت ، خلیفه یکی ازاحفاد فراری خاندان طاهری را از یکطرف ، و نصر بن احمد سامانی را از دیگر طرف برضد پادشاه صفاری گذاشت . لهذا محمد پسر عمرو باقشون مکملی باستقامت بغداد حرکت کرد ، و خلیفه بهمدافعه برخاست ، امابسر پادشاه صفاری بدون جنگ باشخص خلیفةالمسلمین مراجعت و در راه سیستان از دنیا گذشت (۲۷٤) . عمرودرسال ۲۷٦ هجری مجدداً بفارس سوقیات و عسکر خلیفه را مغلوب واز شیراز به خوزستان و از آنجا به اهواز کشید ونام خلیفه رااز خطبه انداخت ، معتضد خلیفه جدید نیز ازدر مصالحه پیش آمد وعمرو بافغانستان عودت نمود . ازین بعد عمرو خواست حکومت سامانی افغانی را از ماوراءالنهر براندازد . زیرا اوتشکیل یك شهنشاهی آرزو داشت ، وهم دسیسه بغداد بین هردو را ازقبل

بهم زده بود اینست که اردو های طرفین درنزدیکی های بلخ در سال ۲۸۷ هجری بایکدگر تصادم ولشکر صفاری مغلوب ، وشخص پادشاه اسیر واز طرف امیر اسمعیل سامانی در بغداد اعزام گردید ، وبالاخره این پادشاه مشهور ولایق درسال ۲۸۹ هجری درزندان بغداد جانداد

پس از عمرو بن لیث طاهر بن محمد بن عمرو به پادشاهی افغانستان رسید ولی دیگر این دولت بزرگ رو به انحطاط میرفت و مساعی و سوقیات پادشاه جدید در کشور فارس برضد امپرا طوری عباسی بجائی نرسید ، این پادشاهان سامانی بودند که درسال ۲۹۹ هجری انقراض دولت صفاری را اعلان نمودند .

شاهان صفاری :

یعقوب بن لیث :	از سال	۲۵۳	الی سال	۲۶۵ هجری
عمرو بن لیث :	«	۲۶۵	« «	۲۸۷ «
طاهر بن محمد بن عمرو :	«	۲۸۷	« «	۲۹۱ «

(سلاطین سامانی :)

خاندان سامانی اصلاً از بلخ ، و منسوب به سامان نام مرد سار بانی بود ، اسد پسر سامان وقتیکه مامون عباسی در مرو بود ، باپسران اربعهٔ خود جزء مامورین او قرار گرفت وهنگام تاسیس حکومت طاهریه در افغانستان به ترقی و مراتب پسران او افزود ، ابراهیم پسر الیاس یکی ازافراد اینخاندان بود که درحکومت طاهری سپهسالاری کل قوا را حاصل کرد . بعد ها اعتبار اینخاندان آنقدر افزود که معتمد خلیفهٔ عباسی در سال ۲۶۱ هجری منشور حکومت ماوراءالنهر را به امیرنصر نواسهٔ اسد سامانی فرستاد . امیر اسمعیل برادر اینشخص است که بحیث وکیل نصر در بخارا تمرکز اختیار نمود . ازین بعد تا سال ۳۸۹ هجری در طول یکصد وبیست وهشت سال ایندولت بزرگ و مدنیت برور دوام وبرتمام افغانستان شمالی ، غربی و ماوراءالنهر و قسمتی از کشور فارس (جرجان ، طبرستان ، ری) حکمروا بود . شهنشاهی سامانی افغانستان ، تهذیب وتمدن اسلامی ، زبان وادبیات فارسی را در تمام قلمرو خویش پیش برده ، خدمات عمدهٔ بمملکت نمود ، معهذا سامانیان هنوز به توحید اداری ودینی کل کشور افغانستان موفق نگردیده ، مرکز وولایات شرقی مملکت با ادیان قدیمه وحکومات مختلفهٔ محلی بسر میبردند . ودر ولایات جنوب ، غرب وشمال حکومتهای نیمه مستقل محلی بصفت تحت الحمایگی امپراطوری سامانی وجود داشتند .

در هر حال امیر نصر در سمرقند مرکز داشته ودر جنگیکه در سال ۲۷۵ با برادر

نمود ، بدست امیر اسمعیل اسیر ، ولی مجدداً رها وبه امارت خویش دوام داد . اسمعیل بعد از مرگ برادر درسال ۲۷۹ هجری پادشاه ماوراءالنهر گردید ودر سال ۲۸۰ هجری از سیحون عبور ودشمن تورك را مغلوب ، و در سال ۲۸۷ عمرو لیث پادشاه صفاری را منهزم و دولتهای افغانستان و ماوراءالنهر را وحدت بخشید . ازان بعد او به کشور فارس* سوقیات و ولایات طبرستان وری را اشغال نمود ؛ وخود در سال ۲۹۵ از دنیا گذشت ، ابوالفضل بلعمی وزیر فاضل همین پادشاه بوده است .

امیر احمد پسر اسمعیل لیاقت جانشینی پدر را نداشت ولی امیر نصر اول پسرش که بعد از کشته شدن پدر درسال ۳۰۱ هجری پادشاه گردیده تلافی ما فات نمود ، اینشخص یکی از پادشاهان علم وادب پرور افغانستان بشمار میرود .

دورهٔ حکومت امیرنوح اول بن نصر اول وعبدالملك اول بن نوح اول وامیر منصور اول بن نوح اول دارای کدام واقعهٔ مهمی نبود، جزآنکه درعهد آخری الپتگین سپه سالار اساس دولت غزنوی را در افغانستان گذاشت . امااميرنوح دوم پسر منصور اول یکی از مشاهیر پادشاهان سامانی محسوب است که وزیر دانشمندی چون ابوالحسن عتبی اختیار کرد، متأسفانه این وزیر در نتیجهٔ مخالفتهای شخصی رجال بزرگ دولت چون ابوالحسن سیمجور سپه سالار وابوالحسن فایق کشته شد ، وامور دولت مخصوصاً در کشور افغانستان مغشوش گردید . بعدها عداوتهای شخصی ابوعلی سیمجور پسر ابوالحسن سیمجور سپه سالار وابوالحسن فایق حاکم بلخ این هرج ومرج را افزود ، تا کار بجائی رسید که این هردو تن به پادشاه کاشغری تورك بغرا خان مراجعه . واولی اورا به تسخیر ماوراء النهر تشویق ورهنمائی ، ودومی بجای مدافعه باوتسلیم شد ، و باینصورت تخت بخارا بدست بغرا خان افتاد ، و امیر نوح فراری توانست پس از بیماری و مراجعه ومرگ بغرا بار دیگر به تخت اجداد خویش نشیند . اما هنوز بوعلي وفايق دست از خیانت نکشیده وهردو متفقاً خواستند آن پادشاهی قدیم را ازبین بردارند، امیر نوح مجبور بود که به دولت غزنوی افغانستان مراجعه کند، سبکتگین ومحمود پسرش نیز در سال ۳۸۴ هجری بکمك شتافته فایق وسیمجور را دفع ومملکت سامانی را تأمین نمودند .

امیرمنصور ثانی بن‌نوح ثانی سرگذشت پدر را درپیش داشت، واو نیز فایق را درامور مهم دولت قبول* کرد امراء دیگر نیز دست بخیانت زده وحتی ایلك‌خان پسر بغراخان پادشاه تورکی کاشغر رابه فتح پای تخت بخارا دعوت نمودند، اما درهجومیکه ایلك آورد ازفایق شکست‌خورد، وفایق درعوض‌این‌فتح بابکتوزن مامور بزرگ‌سامانی متحدشده، امیرمنصوررا اسیر و کور ، و عبدالملك ثانی را اسماً بپادشاهی برداشت ، اینست که دولت غزنوی مجدداً

مداخله کرده هردو نفر را مغلوب نمود ، معهذا بزودی ایلك خان تورك به ماوراء النهر سوقیات و بخارا را اشغال ودولت سامانی را منقرض نمود (۳۸۹) .

شاهان سامانی :ـ

امیر اسمعیل سال ۲۷۹ – ۲۹۵ – امیر احمد سال ۲۹۵ – ۳۰۱ هجری
امیر نصر « ۳۰۱ – ۳۳۱ – امیر نوح « ۳۳۱ – ۳۴۳ «
عبدالملك « ۳۴۳ – ۳۵۰ – امیر منصور « ۳۵۰ – ۳۶۶ «
نوح دوم « ۳۶۶ – ۳۸۷ – منصور دوم « ۳۸۸ – ۳۸۹ «
عبدالملك دوم « ۳۸۹ – ۳۸۹ «

دولت غزنوی :ـ

الپتگین یکی از مامورین دولت سامانی بود که به درجهٔ سپه سالاری و حکومت افغانستان شمالی رسید . ولی وقتیکه در نظریات انتخاب یاد شاه سامانی بین او و امیر منصور اول سامانی اختلاف واقع شد ، او نیشاپور مرکز حکومت خراسان شمالی را ترك و وارد شهر غزنی شد . الپتگین بزودی توانست اساس یك حکومت قوی محلی را در غزنه گذارد خلف و داماد او سبکتگین این داره را بسمت کابل توسیع و حکومت محلی کابل را از بین برد . پیشرفت سبکتگین تا اینجا متوقف نشده رو به طرف شرق تا سواحل سند ، حدود طبیعی افغانستان قدیم ، رسید ، و او در جنگها ئیکه درحوضهٔ سند با مدافعین پنجاب نمود فاتح برآمد . سبکتگین در تشکیل چنین حکومتی از ضعف خاندان سلطنتی سامانیان استفاده و هم در حمایت عسکری که از آن خاندان بمقابل دشمنان داخلی او نمود ، رضایت پادشاهان سامانی را حاصل نمود ، سلطان محمود مشهور پسر سبکتگین است که در تاریخ نظامی و ادبی دنیای شرق مقام بزرگ دارد . محمود هم از نظر دین و هم از نظر اداره افغانستان را وحدت بخشید و انکاء سیاست وعلم و ادب کشور را ترقی داد . او شاهان محلی افغانستان را که از قرنها باینطرف خواه در دورهٔ قبل‌الاسلام و خواه در دورهٔ اسلام در هر کنج و کنار قرار داشته و در زمان موجودیت یکدولت بزرگ افغانستان به اداء باج و خراجی قناعت ، و در آوان عدم موجودیت چنین دولتی مستقلانه زندگی میکردند بکلی از بین بر داشت ،

از قبیل : ـ خاندان حکمران گوزگانان (میمنه وشبرغان) آل صفارسیستان (امیرخلف) ، آل سهراب بلوچستان ، آل شنسب غور ، شارهای غرجستان (میمنه) ، امراء گردیز ، حکام

بومی پشاور، خوار زمشاهان قدیم، امرای لودی سند و ملتان (۱) باین ترتیب محمود او لین پادشاه دورهٔ اسلامی افغانستان است که بعد از دولت یفتلی افغانستان (قرن شش میلادی) برتمام کشور خراسان از جیحون و خوارزم تا عمان و ازسند تا لویر اوت سلطنت رانده است.

محمود در صفحات جنوب هندوکش و ولایات شرقی افغانستان (باستثنای گوشهٔ درشمال مشرق) دین اسلام را ترویج، وحدت مذهبی ومعنوی افغانستان را تکمیل نمود. ازین بعد محمود بواسطهٔ سوقیات بی نظیر خویش دامنهٔ فتوحات افغانستان را درشمال بعبور رود جیحون ودرغرب تاقلب کشور فارس ودرمشرق در ماوراء رود خانهٔ ستلج پهن نمود. اینست که در داخله محمود کشور افغانستان رامعمور وثروت مندساخت. از دیگرطرف او برا ساس سابق که سلاطین سامانی افغانستان گذاشته بودند، قصورمرتفعهٔ علم وادب را افراشت وازین راه خدمتی به علم وادب افغانستان و کشور های شرق میانه انجام داد، محمود دین مبین اسلام را با سعی دایمی در آن طرف رودخانهٔ سند پیشراند وباین صورت خدمتی به عالم اسلام نمود. محمود بود که زبان وادب فارسی را بنوعی ازراه تشویق پرورش نمود که نظیر آن کمتر در تاریخ دیده میشد، محمود مرجع بزرگترین مردان عصرخویش در دنیای شرق محسوب بود؛ فردوسی طوسی، ابوریحان بیرونی و حمد حسن میمندی نمونه های کامل این قبیل رجال بزرگ بشمار اند، والحاصل محمود در دورهٔ اسلام افغانستان بزرگی از حیث سیاست، نظام، علم وادب، تجارت و صناعت وسائرشئون مدنی تشکیل نمود. اخلاف محمود به پایهٔ اونمی رسیدند، معهذا ایشان به پیروی از سلف خود فتوحاتی در هند نموده، ازپرورش علم وادب در یغ نه ورزیدند.

مشهورترین آنها نیز سلطان مسعود بن محمود وسلطان بهرامشاه غزنوی میباشند. درهرحال دولت شهنشاهی غزنوی افغانستان از قرن چهار تاشش هجری یکی ازبزرگترین دولتهای مجاهد ومدنیت پرور اسلام بحساب رفت.

دراواخر قرن شش دولت غزنوی ازامراض اجتماعی بیمار وضعیف شده بود، وقوای آل سلجوق درشمال کشور قوت گرفته وجایشانرا اشغال نموده بود. اینست که دولت غوری افغانستان بمیان آمده، وسیر ترقی کشور را ازسر گرفت.

---

(۱) رجوع به رسالهٔ «امراء محلی افغانستان» تالیف اینجاب مندرج در نمرات سال اول ودوم مجلهٔ آریانا تاریخی ۱۳۲۲ - ۱۳۲۳ شمسی طبع کابل.

شاهان غزنوی :-

امیر الپ تگین	سال جلوس	۳۵۱ هجری (سه صدو پنجاویك)	ابواسحق	سال جلوس	۳۵۲	هجری
بلکاتگین	» »	۳۵۵ هجری	پریتگین	سال جلوس	۳۶۴	هجری
امیر سبکتگین	» »	۳۶۶ »	سلطان محمود	» »	۳۸۷	»
سلطان مسعود	» »	۴۲۱ »	امیر محمد	» »	۴۳۱	»
سلطان مودود	» »	۴۳۴ »	مسعود ثانی	» »	۴۴۱	»
علی	» »	۴۴۲ »	عبدالرشید	» »	۴۴۳	»
فرخزاد	» »	۴۴۴ »	ابراهیم	» »	۴۵۰	»
مسعود ثالث	» »	۴۹۲ »	شیرزاد	» »	۵۰۸	»
ارسلان شاه	» »	۵۰۹ »	بهرام شاه	» »	۵۱۲	»
خسروشاه	» »	۵۴۴ »	خسرو ملك	» »	۵۵۱-۵۹۸	هجری

(نفوذ سلاجقه)

سلجوقی‌ها دسته از ترکان غز ودرشمال سیحون زندگی داشتند . دقاق‌نام یکی از اینها باقبیلهٔ خود دردورهٔ سلطنت سامانیان بماوراءالنهر وارد وقبول دین‌اسلام نمود. سلجوقی پسر دقاق چهارپسر داشت، اسرائیل میکائیل، موسی ویونس. سلطان محمودغزنوی اسرائیل را درمحبس قید و سهو کرد که عدهٔ ازایشان‌رادرشمال‌افغانستان مقیم‌ساخت. سلطان مسعود غزنوی درجنگ باطغرل‌وچغر پسران میکائیل مغلوب وولایات‌شمالی افغانستان چون بلخ ومرو ونیشاپور را از دست داد ، باین ترتیب طغرل در سال ۴۲۹ هجری در نیشاپور سلطنت خود را علان ومتعاقبا اصفهان را در کشور فارس فتح وپایتخت خویش قرار داد، طغرل مرد بزرگی بود، بغداد، موصل، دیاربکرو نصیبین رافتح وباعیسویان گرجستان وقفقاز جهاد ، ود ختر خلیفهٔ بغداد را تزویج و در سال ۴۵۵ در ری و فات نمود . ازین وقت سلجوقیان صاحب کشور فارس وولایات شمالی افغانستان گردیدند .

آلپ ارسلان پسر طغرل که مثل پدر مرد کاری وفاتح وشکست دهندهٔ رومانوس ویوجانوس امپراطور روم شرقی بود (۴۵۵ — ۴۶۵) حملات خودرادر افغانستان شمالی تکرار کرد. جلال‌الدین ملك شاه پسر آلپ ارسلان (۴۶۵—۴۸۵) مرد بزرگ از افغانستان چون خواجه نظام‌الملك طوسی‌وزیر پدرش رابوزارت خویش گماشت وترقیات قلمرو خویش رابدست این وزیر بی نظیر سبب شد. ملك شاه پادشاهی آل سلجوق را درآسیای صغیر برقرار ،

ودامنهٔ امپراطوری خویش را از سر حدات کاشغر وآسیای مرکزی تابحرروم کشید ، وعلم وادب را پرورش داد ، اینست که نظام الملک کتاب سیاستنامه‌را تالیف ، ومدارس وعماراتی در هرات ، اصفهان ، بصره ، وبغداد بساخت ، وعمر خیام شاعر وحکیم معروف افغانی تاریخ جلالی راتدوین نمود. برکیارق پسرملکشاه برادرخود سنجررا درسال ۴۹۰ نائب‌الحکومگی افغانستان مفتوحه (خراسان) داد . سنجر در سال ۴۰۸ هجری استقلال افغانستان مفتوحه را اعلان ودر ۵۲۴ هجری ماوراء النهر را الحاق نمود ، سنجر یکی از بزرگترین سلاطین سلجوقی ومرد شجاع وفاتحی بوده در افغانستان مرکزی معاصر بادولت های غزنوی از هم پاشیده وغوری تازه بسر رسیده بود ، بهرامشاه غزنوی که در اوایل باسنجر ارتباط دوستانه داشت در حدود سال ۵۳۰ باو از درمخالفت داخل ولهذاسنجر عسکر بغزنی کشید . بهرامشاه مغلوب وتادیهٔ خراج پذیرفت . همچنین در جنگیکه بین سنجروعلاوالدین‌حسین پادشاه غوری رخداد ، علا والدین مغلوب‌واسیر ، ولی متعاقباً رها ، وباقبول‌اطاعت سنجر به پادشاهی‌خویش ادامه داد . در آخرین حصهٔ شمالی‌افغانستان آتروز (خوارزم) نیز آتسز خوارزمشاه آتش اختلاف‌را باسنجر روشن نمود ، اما اوهم در جنگیکه با سنجر نمود مغلوب گردید ، (۵۳۵) خوارزمشاه سهو کرد که برای تلافی این شکست از دولت اجنبی قراختائیان- کاشغرستان استمداد ، وسلطان سنجر را در جنگ جیحون بانهزام وادار ساخت ، مخصوصاً درحالیکه دست دشمن حتی به مروونیشاپور درازشد ، معهذا سنجر بعد از (۶) سال عسکر به خوارزم سوق وآتسز را مغلوب و جوانمردانه عفو و به حکومتش ابقاء نمود ، اما بعد از غلبه قرا خطایان کار کشور خراب شده و اینک چندین هزار ترکان غز و نیمه وحشی در ولایت بلخ جا گرفته بودند . غزها مثل اجداد سلاجقه درمقابل دولت غزنوی در مقابل دولت سلجوقی افغانستان رفتار نمودند ، یعنی از در تمرد وبغاوت پیش آمده وسلطان سنجر رابه جنگ وادار ساختند ، اما سلطان درین جنگ باصد هزارلشکرخویش بد بختانه‌مغلوب، وبا ملکهٔ خود یکجا اسیر و چهار سال در دست دشمن دیوانه محبوس ماند . بعد از آنکه ملکه در زندان دشمن جانداد ، سنجر از قفس فرار و در شهر مرو وارد ، و بعد از کمی به عمر (۷۳) درهمانجا چشم از دنیا پوشید . باینتر تیب ترکان غزنه تنها دولت سلجوقی افغانستان شمالی ، بلکه دولت کوچک سلجوقی ولایت کرمان رادر غرب مملکت هم از بین بر داشتند .

اما خوشبختانه درمملکت افغانستان دو دولت دیگروجود داشت که بزودی خلای را رایرو کشور را از تخریب وتاراج وحشیانهٔ طوایف غز نجات داد ، واینها عبارتند از دولت خوارزمشاه در شمال ودولت غوری در مرکز ، علی‌ای حال‌ازین بعدوقایع دولتهای متباقیه

سلجوقی در کشور فارس وغیره بتاریخ افغانستان ربطی ندارد ، جز آنکه بگوئیم هجرت اوایهٔ ترکمان سلجوقی در کشور ما وراءالنهر و هجوم ایشان درافغانستان راه حمله وتاراج نژاد زرد را در ممالك آریائی باز کرد ، وبعد ها طوایف غزاین عمل را تکرار ، وبالا خره چنگیز ومغول هستی وتهذیب وتمدن مشعشع این مملکتهای تاریخی را بباد داد .

(دولت غوری)

ولایت غور در دورهٔ قبل از اسلام دارای حکومت محلی بوده و خانوادهٔ حکمران « سوری » خوانده میشدند ، اخلاف این خانواده بودند که در قرن اول هجری باخلافت اسلامی عرب داخل روابط دوستانه شده ودین اسلام پذیرفتند از آن بعد این حکومت محلی اسلامی تاقرن چهارم هجری دوام نمود . مشاهیر افراد این خاندان ـ حکمران در دورهٔ قبل الاسلام سطام وشماخ سوری است که فردوسی خراسانی از آنها نامبرده و در دورهٔ اسلام شنسب یابهرامشاه سوری معاصر ومعاهد امیرالمؤمنین خلیفه چهارم رضی‌الله عنه ، امیر فولاد غوری ، امیر بنجی غوری ، امیر سوری بن محمد مشهور ترین حکمرانان این خانواده را در قرن اول ، دوم و سوم هجری تشکیل میدهند که از ایشان در تاریخ نامبرده میشود امیر محمد بن سوری غوری حکمران دیگری از این سلسله است که در قرن چهارم هجری بدست سلطان محمود غزنوی از بین برده شد ، از پس افراد این خاندان بحیث حاکم وعامل امیرا طوری غزنوی در ولایت غور باقی ماندند از قبیل شیس یاشیث بن‌محمد ، عباس بن شیث ، ابو علی بن محمد ، امیر محمد بن عباس وملك قطب الدین حسن بن امیر محمد وملك عزالدین حسین بن قطب‌الدین .

همین شخص مؤخرالذکر است که بعنوان سلطان علاءالدین حسین معروف به جهانسوز بر ضد شهنشاه غزنوی عصیان کرده ، آندولت بزرگ را منقرض ، و برای بار اول دولت غوریه افغانستان را اعلان نمود . در هر حال دولت غوریه بزودی بادولت خوارزم شاهی که صفحات شمالی کشور را دردست داشتند تصادم نموده ، وبعد از جنگهای سختی ولایات شمالی کشور را اشغال و مجدداً الحاق کردند . دولت غوریه همینکه حدودطبیعی کشور را از جیحون تاسند درشمال وشرق تأمین نمود، درماوراًسند بفتوحات آغاز کرده بقایای شاهان غزنوی را درپنجاب برانداخت وآنگاه بتأسی‌ازاسلاف‌غزنوی بفتح‌اراضی‌ونشردین‌اسلام‌در حوزهٔ گنگ مشغول‌شد،سلطان‌مشهورغیاث‌الدین‌وپادشاه معروف‌شهاب الدین‌غوری‌بودند که قسمت‌بزرگ از هندوستان را فتح ودهلی را در عوض لاهور پایتخت افغانی هند قرار دادند ، دولت غوریه در پیشرفت های نظامی، ادبی واجتماعی طرح غزنویهارا تعقیب وتکمیل نموده، کشورهندرا برای چند صد سال دیگر مستعد حکمرانی دولت های اسلامی افغانی ساختند ؛ اینست که از

سال (۶۰۲) هجری تاسال های اخیر قرن ده هم هجری در هند متوسط ، بنگال ، مالوه گجرات ، اوریسه و دکن وهند جنوبی چندین سلسله پادشاهان افغان از قبیل: موالی غور (قطبیه شمسیه ، غیاثیه) خلجیه ، تغلقشاهیه ، خضر خانیه ، لودهیه ، سوریه ، بنگریه ، کرانیه ، بهمنیه ، فاروقیه وغیره ، چهار قرن تمام حکومت رانده و در طول اینمدت ، تهذیب و تمدن ، علم و ادب ، فن و صنعت افغانستان اسلامی را در سرتا سر کشور پهناور هند ، انتشار دادند . (۱)

درهر حال دولت غوری افغانستان در انجام کار ضعیف گردید ، زیرا در هندوستان سپه سالار های افغانی مشغول فتوحات بوده، دیگر یادی از وطن افغانستان نمی نمودند ، ودر خوارزم پادشاهان قوتمند خوارزمی برعلیه سلاطین غوری فعالیت نظامی می نمودند، ازدیگر طرف خلفاء بغداد مخصوصاً خلیفه الناصر بالله بسنت اسلاف خویش آتش فتنه را بین پادشاهان غوری وخوارزمی اشتعال مینمود چنانچه بواسطه مکاتیب خویش غوریها را برضد خوارزمیها ودولت قرا خطائیان کاشغرستان را برضد خوارزم تحریك و تشویق بقتال نموده ، جنگهای طرفین را سبب میشد حتی بغداد بعد ازآنکه دولت غوری ازبین رفت نیز ازین دسیسه های سیاسی خویش منصرف نگردیده ، جنس مغل وچنگیز را برضد دولت خوارزم تحریك نمود فوت سلطان شهاب الدین غوری وعدم کفایت اخلاف او، میدان را برای تاخت وتازخوارزمشاهان آماده کرد ، چنانکه هندوستان زیر قیادت افسران غوری از افغانستان مجزا شده ، و در داخله یکنوع ملوك الطوائفی روی کار آمد ، درغزنه وزابلستان ، دربامیان وتخارستان درسند و ملتان ، حکومات محلی غوری قوت گرفتند ، و افسران غوری بالاخره درین ولایات دولتهای مستقل و کوچك خودشانرا اعلام کردند (۲) باین ترتیب پایتخت فیروز کوه که مقر شاهنشاهی افغانستان غوری بود ضعیف وتنها گردید در چنین وقت بود که دولت بزرگ وقوتمند خوارزمشاهی بحرکت آمده وسوقیات سلطان محمد خوارزمشاه در اوائل قرن هفت هجری از شمال رو بجنوب شروع شد . مقاومت دولت پراگندهٔ غوری در مقابل قوای بزرگ سلطان خوارزم دیگر ممکن نبود ، لهذا بسرعت ازهم پاشیدو افغانستان غوری بدولت خوارزمشاهی الحاق گردید .

---

(۱) رجوع برسالهٔ افغان در هندوستان تالیف اینجانب مندرج در نمرات سال ۲ مجله کابل تاریخی سال ۱۳۱۱ شمسی

(۲) چون شهزادگان غوری بامیان وتخارستان ، ناصرالدین قباچه در سند و ملتان و تاج الدین در غزنی وزابلستان .

اسماء سلاطین غوری

سلطان علاءالدین حسین جهانسوز	۵۰۳ - ۵۵۱ هجری
ملك سیف الدین محمد بن علاءالدین	۵۵۱ - ۵۵۸ »
سلطان غیاث الدین محمد بن سیف الدین	۵۵۸ - ۵۹۸ »
سلطان شهاب الدین ابوالمظفر سام بن سیف الدین	۵۹۸ - ۶۰۲ »
امیر محمود بن سلطان غیاث الدین	۶۰۲ - ۶۰۹ »
بهاوالدین سام بن محمود	- ۶۰۷
آتسز بن علاءالدین	۶۰۷ - ۶۱۱ »

دولت خوارزمشاهی

مورث اعلای خاندان خوارزمشاهیان شخصی از اهالی غرجستان (میمنهٔ - افغانستان) بنام انوشتگین غرجه وجزء مامورین در بار سلطان ملکشاه سلجوقی بوده که بعدها به شحنه گی ولایت خوارزم مقرر گردید . درسال ۴۹۱ هجری سلطان سنجر پادشاه سلجوقی خراسان (افغانستان) محمد پسر انوشتگین را بحکومت خوارزم مقرر نموده واین شخص سی سال در آنجا حکومت کرد ، بعد از مرگ قطب الدین محمد پسر او آتسز خوارزمشاه از طرف سلطان سنجر بحکومت خوارزم رسید . ولی آتسز خیال بزرگی در سر داشت ودر سال ۵۳۵ هجری اعلان استقلال نمود . در جنگهای که بین او وسنجر اتفاق افتاد آتسز مغلوب و بالاخره تورکان غز را برضد سلطان سنجر تحریك ، و باین ترتیب دولت سلجوقی افغانستان را از بین برد . ازین بعد پادشاهان خوارزم مستقلاً رمانروائی کرده ، ودرصدد تشکیل یکدولت بزرگ مثل سلطان محمود غزنوی برآمدند ، علاءالدین تکش یکی از مشهور ترین پادشاهان اینخاندان است که بعد از مرگ پدرش ایل ارسلان برضد برادر خود سلطان شاه شوریده ، و بعد از جلوس بتخت خوارزم سلطان طغرل سوم سلجوقی را در ری مغلوب ومقتول ، وقسمت مهم ممالك سلجوقیان را بدولت خوارزم الحاق نمود . سلطان علاءالدین محمد پسر همین شخص است که دولت قرا خطائیان ترکستان شرقی ، ودولت غوری افغانستان ، ودولتهای کوچك اتابکان فارس وآزربائیجان را یکی بی دیگری مغلوب ، وشهنشاهی عظیم خوارزم را تشکیل نمود ، علاءالدین میخواست امپراطوری بنی عباس را در بغداد سقوط داده وخود یگانه امپراطور بزرگ اسلام گردد ، او بهمین مقصد درسال ۶۱۵ هجری امر حرکت سفر بری بهاردوی قوی خوارزم داده ، وبلافاصله براه فارس به استقامت عراق عرب مارش کرد ، خوارزمشاه درهمدان بجهت برف باری شدید

هنوز معطل بود که خبر حرکت مغل را بجانب کشور خویش شنید ، ولهذا از فتح بغداد چشم پوشیده عودت نمود ، بالاخره سیلاب مغل سر تاسر ماوراءالنهر وافغانستان و فارس را استیلاو شهنشاهی خوارزم را ازبیخ و بن برآورد .

اسماء خوار زمشاهیان :

قطب الدین محمد بن انوشتگین غرجه	از سال ٤٦١ - ٥٢١ هجری
آتسز بن قطب الدین محمد	« « ٥٢١ - ٥٥١ »
ایل ارسلان بن آتسز	« « ٥٥١ - ٥٥٨ »
سلطان شاه بن ایل ارسلان	از سال ٥٥٨-٥٨٩ ه
علاء الدین تکش بن ایل ارسلان	از « ٥٨٩-٥٩٦ ه
سلطان علاء الدین محمد بن تکش.......	از « ٥٩٦-٦١٧ ه
سلطان جلال الدین بن علاء الدین محمد	از « ٦١٧-٦٢٢ ه

تهذیب و تمدن افغانستان از قرن اول تا هفتم هجری :

درنتیجهٔ نفوذ عرب و نشراسلام در افغانستان ذوق ملت تغیر کرده ، مدنیت ، تهذیب زبان ، علم وصنعت افغانستان قدیم ازبین رفته ، و درسایهٔ تشکیلات نوینی درادارہ وسیاست واستمداد طبیعی ملت و مملکت ، مدنیت جدید اسلامی باشیوهٔ افغانستانی ظهور وبتدریج جای تهذیب و تمدن قدیم را اشغال نمود. افغانها بعد از آنکه استقلال سیاسی خود را تأمین و دولتهای بزرگی درداخله تشکیل نمودند ، خود به نشراسلام و زبان عرب درداخل و خارج کشور پرداخته و علوم اسلامی را پیش بردند . ازآن بعد به پرورش و ترویج زبان فارسی پرداخته ، بالاخره این زبان ملی را درتمام کشور و متصرفات هندی خود رسمی و ادبی ساختند ، همچنین افغانها آرت و صنعت جدید خویش رابمنصهٔ ظهور کشیده ، دراغلب علوم وفنون پیش رفتند ، و مردان بزرگی بعالم علم اهداء نمودند ، ازقبیل : ابو نصر فارابی ابوعلی سیناء بلخی ، ابوریحان برونی ، امام غزالی ، عمر خیام نیشاپوری ، فردوسی طوسی مولوی رومی بلخی ، حکیم سنائی غزنوی وامثالهم .

درهرحال تمدن افغانستان اسلامی که ازقرن اول هجری آغاز و درقرن شش هجری قوس صعودی خودرا می پیمود ، دراوائل قرن هفت هجری ازصرصر خزان دهشتناک هجوم خونین وآتشین مغل ازپا درافتاده ، آنهمه عظمت و جلال هفت قرنهٔ کشور معظم خراسان دردمی به آغوش تاریخ مدفون گردید . اینست که دیگربرای قرنها ممکن نشد افغانستان ازآن صدمات سنگین مادی و معنوی قد علم نماید .

هجوم مغل، چنگیز و چغتای

قرن هفتم هجری نه درتاریخ افغانستان و ممالک اسلامی بلکه در تاریخ بشریت داستان سیاهی است که فراموشی آن محال است، چنانچه قرنها پیشتر مدنیت قدیم روم را دست تطاول بربرهای ژرمن واسلاو، و هونهای آسیائی نژاد، ازپا درانداخت. اینک بربرهای مغل در زیرپرچم چنگیزخان، همان عمل را در مورد تمدن درخشندهٔ اسلام در ممالک شرق انجام داد. طوائف وحشی وخشن طبعاً چشم حرص وآزبملل مجلل و متمدن دوخته اند. در سال ۵۵۸ ه مساوی ۱۱۶۲ مسیحی تموجن نام پسری در درهٔ علیای رود آمور بد نیا آمد که بعدها لقب چنگیز گرفت یعنی شهنشاه بزرگ، پدر این پسر عیسو غائی نام از قبیله قیات بورجی کن و سرکردهٔ طائفه خویش درمغلستان بود، چنگیز همینکه جای پدر را اشغال نمود طوائف همجوار و وحشی خودش را زیر یک بیرق جمع و باستقامت ملل متمدن سوق نمود چنگیز درسال ۵۷۱ه حاکم قبیله خویش شده وبعد از زدوخورد با مخالفان خود، جزءمامورین طغرل خان ملقب به اونگ خان حکمدارطوائف کریت وساقیز قرارگرفت، طغرل از جبال کنغتی تا دیوارچین برعدهٔ بزرگ تورك فرمان میداد، معهذا درمخالفت و جنگیکه با چنگیز نمود مغلوب و ملك خودرا درسال ۶۰۰ هجری بدشمن گذاشت، طوائف قنقرات و اویرات نیز درسواحل راست رود ارگون بچنگیز تسلیم شدند. تیانگ رئیس تاتارها و کوچلوك رئیس نایمن ها باطوائف جویرات و مرکید وغیره نیزدرمقابله باچنگیز مغلوب گردیدند، وبه اینصورت چنگیز پادشاه بزرگی شده پایتخت او در قراقروم مرکز منگولیا قرارگرفت. در سال ۶۰۳ه چنگیز طوائف مختلف برجی کن، کریت، نایمن، اویرات، ارلات، برلاس وجلایر را دریك جرگهٔ عمومی پابند قوانین خویش ساخته و بعد ها ایدی قوت سر کردهٔ تورکان اویغور را مطیع، و ازترکیب همه جامعه بنام مغل تشکیل و در سال ۶۰۸ هجری به امپراطوری چین شمالی هجوم نمود. پادشاه طلا «اوتوبو» فراروپیکن اشغال گردید. ازدیگر طرف مفرزه های چنگیز زیرقیادت بمه وسپتای جنرال های مشهور او بدولت کاشغرستان حمله و فتح نمودند. اینست که حدود امپراطوری آهنین چنگیز شرقاً غرباً از دریای چین تاپامیر و بام دنیا کشیده شده، و درداخل این چوکات وسیع چند صد میلیون نفوس باراطاعت او را طوعاً یا کرهاً بدوش میکشید. متمردین و مخالفین نیز بلا استثناء دردیگهای آبجوش پخته شده آل واطفال ایشان ازدم تیغ میگذشت و مساکن و بلاد شان بویرانه ها تبدیل میگشت ازین بعد است که حدود امپراطوری چنگیز باکشورهای اسلامی درغرب مماس گردید، و امپراطوری‌این ملل مسلمان چون افغانستان، ماوراءالنهر وایران بنام سلطان علاء الدین محمد

خوارزمشاه در پایتخت او رگنج قرار داشت . اما فرق فاحشی بین دوامپراطوری وجود داشت باین معنی که امپراطورعالم توران مردخشن ، ذکی ،اولی العزم ، خونخواره و مجبل بوده بالای یك قرۂ عظیمهٔ چندصد میلیونی و یك اردوی مطیع ، جنگی ، صابر ووحشی یك‌میلیونی حکومت میکرد که همه‌دراطاعت اوامراو سرازپا نمی شناختند . برعکس پادشاه وشهنشاه مسلمان مرد مدنی ، متکبر ، خودخواه و مستبد بوده بالای ملتی فرمان میداد که همه متمدن ، متمول و دارای خصایص شهری شمرده میشدند . محمد خوارزمشاه ار عشرت و ضعف نفس خویش ادارهٔ کشور را بملکه «تورکان» مادرشوخ مشرب و جفاپیشهٔ خویش گذاشته بود ، لهذا سران ملت و دولت از او رنجیده خاطربودند همچنان اوعزم انقراض خلافت عباسی داشته وازین سبب محیل ترین خلفاء عباسی ناصر را برضد خویش آماده کرده بود . اینست که در زیرپك جلال و جبروت ظاهری هستهٔ اضمحلال را دردولت خویش کاشته بود ، مامورین عالی رتبهٔ او بادشمن مغلی مکاتبه داشته ، و خلیفه ناصرچنگیز را تشویق به حمله مینمود . معهذا امپراطور مغل سر آن نداشت بچنین قماری بپردازد و باشهنشاهی بزرگی که صیت عظمت او آفاق را فرا گرفته بود دست وپنجهٔ نرم نماید ، زیرا چنگیز مرد محتاط و دوراندیشی بوده و او میدانست رزم با خوارزمشاه حیات یا ممات امپراطوری اورا دربر دارد . بازاین تکبر و خودنمائی محمد خوار زمشاه بود که تعمداً دشمن خفته را بیدار و بسوی کشور های مسلمان کشید، نتیجه همهمان بود که بزرگترین مدنیت‌عالم روبزوال رفت وتاریخ قسمتی از نژاد بشر تبدیل شد . سلطان محمد خوارزمشاه قبلاً دولت قراخطائی کاشغرستان ودولت ترکی سمرقند راکه‌سد حایل بین‌امپراطوری اوونژاد مغول بود از بین برداشته ، ودولت غور پیهٔ افغانستان رامعدوم نمود ، واینك در روزجنگ خودنیز ازدفاع امپراطوری خویش عاجز آمده وبار مسئولیت بزرگی درتاریخ بدوش گرفت .

درهرحال در سال ٦١٦ ﻫ آتش جنگ بین هر دوا امپراطوری مشتعل گردید ، سبب آن نیزاین بود که کاروان‌تجارتی ماوراءلنهر راچنگیزدراردوی خود بخوبی پذیرفت واستحکام روابط تجارتی راباخوارزمشاه استدعانمود، برعکس سلطان خوارزم کاروان تجارتی مغل‌را محبوس ومصادره، وبلافاصله سفیرچنگیز راکه بغرض استعلام این‌حرکت آمدبود اعدام نمود . چنگیز ازشدت غیظ گریه کردوبادو صدهزار عسکر دیوانه مثل‌سیل بجانب حدود خوارزمشاه روان شد ، یك‌میلیون نفردیگر اورا ازعقب تقویه میکرد. نصف‌میلیون عسکر خــوار زمشاه بین‌سیحون وجیحون آمادهٔ دفاع شدند، مفرزه‌های مغل‌از کاشغر بفرغانه زمین ریختند وهم سیحون راعبور نمودند، سلطان‌خوارزم شخصاً بین‌رود خانه‌ی قیلی‌وقیمچ بهجوم آغاز نمود وجناح چپ خویش‌راازدست داد، اماولیعهد اوجلال‌الدین این‌شکست راتلافی نمود ، خوارزمشاه

دیگردل ازدست داده بود، ومنجمین دربار اورا برای مدت چندی ازمقابله بادشمن امتناع نمودند، اینست که از برابر دشمن رجعت کرد وآرای افسران خویش وولیعهد را نه پذیرفت، اهالی از شکست بی سبب او مایوس ومتأثر شدند، مخصوصاً وقتیکه خوارزمشاه برای بو شانیدن ضعف نفس خویش آنها را ازاستحکام قلعه ها وشهرها دربرابر سیلاب مغل منع ومیگفت سودی ندارد ، و باین طریق خوارزمشاه جبهۀ داخلی رامتفرق، واردوی معیت خویش رادر نقاط مختلف ماو ر اءالنهر مشتت ، وخود به افغانستان پناهنده شده، ملکه وخاندان او نیزپایتخت اورگنج را تخلیه وبکشو ر فارس مسافرت نمودند. متعاقباً خوارزمشاه هم ازبلخ بفارس عزیمت، وراه دشمن راقدم بقدم بـاز گذاشت . بالاخره خود درجزیرۀ آبسکون ازدنیا گذشت. چنگیز نیز بوحشت وحدتی که تاریخ نظیر آن بیاد ندارد ، بلاد وقلاع ماوراءالنهر راچون، اترار، جند، کنت، خجند، بخارا وغیره بجنگ وصلح فتح ومعدوم ، وصدها هزارانسان رامحو وتباه نمود، ازآن بعد خودش به افغانستان هجوم ومفرزه های اوبولایات افغانی حمله نموده خوارزم، ترمز، مرو، بلخ، مرغاب، هرات، نیشاپور، بـامیان، غزنه وغیره را بخاك سیاه یکسان، وملیونها نفوس وحیوان رااعدام نمودند ، زیراملت افغان درهرجا بمدا فعه آ غاز و کشتار بسیاری از مغل نموده، نواسۀ چنگیزرا دربامیان وداماد اورادر نیشاپور ازبین برده ، عسکرش رادر پروان شکسته وجلال الدین خوارزمشاه رابرضد چنگیز تقویه وتجهیز کرده بودند ، اینست که مغل کینۀ سختی نسبت بملت افغان دردل گرفته وازهیچ نوع وحشت بی سابقه خود داری ننمودند، چنگیز ازغزنی به استقامت رود سند حرکت کرد ، ولی جلال الدین بان روی آب کشید ومفرزۀ مغل تالاهور وملتان بتاراج پرداخت، چنگیز ازساحل سند بکابلستان برگشت ، وهمینکه شنید جلال الدین سندرا عبور نموده، مجدداً عودت وساحل راست سندرا تاچترال عـبور نمـو ده چون گذشتن بملاقۀ تنگوت متعسر بود، باز به پشاور عودت وبراۀ بـامیان به بغلان رفت و از آنجا بعبور جیحون واردسمرقند گردید، سال ۶۱۹ هم بـاختتام رسید، وچنگیز درسال ۶۲۰ عزم مراجعت بقراقروم نمود. تااینوقت مفرزه های مغل درکشور فارس تمام مراکز عراق عجم و آذربائیجان ، ری وقزوین، سمنان ودامغان، همدان وتبریز، مراغه ونخجوان را بباد کشتار و تاراج سپرده ، ودرقفقاز مدافعین گرجستان راکشته، وداخل جلگه های جنوبی روسیه شده بودند، اینها بین رودهای ولگا و دانیوب ترکهای آلان رامغلوب وراه خودرا بطرف کریمیاباز، وشهر ژن را تاراج، وازراۀ ایلی داخل مملکت مغل گردیدند، وباین ترتیب درظروف سالیانی چند ، چنگیزازدریای چین تاحدود عراق وازدریای سند تاروسیه جنوبی رااشغال ، و برای اخلاف خویش راه جهانگیری را ازروسیه تالهستان ومجارستان، وازچین تا بغداد وشام باز کرد . اینست که چندین قرن دیگر تخمه وتبار او درمغلستان ، چین، منگولیا ، سایبریا ، کریم ، قازان ، قزاق ، استراخان ، ماوراءالنهر، افغانستان و فارس حکمرانی نمودند .

چنگیز درسال ٦٢٤ هجری بمرد واولاد اوبنام « اغتائیه » درچین و « طولونی» در مغلستان و « ایلخانان» درفارس و«چغتائیه» درماوراءالنهر و افغانستان مسلط ماندند. چغتائیها درماوراءالنهر مرکز گرفتند وافغانستان راازتخارستان وبلخ تاکابل وزابل توسط حکام خود اداره وحشیانه مینمودند .

ولایات شمالمغرب افغانستان درآندوره بحکومت مغلی فارس مربوط . وولایات سندو کشمیر سیستان وپاختیا ، بلوچستان و گندهارا شکل ملوك الطوایف اختیار کرد ، مهمترین این ملوك محلی همان سلسله کرتهای هرات وسربداریه سبزوار وامراء محلی سیستان و کشمیروسند است. علیای حال تاریخ ایندورهٔ بحرانی افغانستان تاریك است ، جزانکه در عهد چغتائیه بعض محاربات سرحدی بادولت ایلخانی فارس ، و گاهی تاخت وتاز درماوراء رودخانه سند، وهم بعضاً منازعات داخلی وپادشاه گردشیها واقع شده است .

حکمرانان چغتائی :

چغتای خان تاریخ جلوس ٦٢٤ هجری. قراهلاکوسال ٦٣٩ هجری-یسو ع منکوسال ٦٤٥ هجری

قراهلاکو (مکرر)	٦٥٠ - ارغان خاتون	٦٥٠ - الگو خان ٦٥٩ هجری
مبارکشاه	٦٦٤ - براق خان	٦٦٤ - نکپانی خان ٦٦٨ »
تغا تیمور	٦٧٠ - دعا خان	٦٧٢ - کنجوك خان ٧٠٦ »
تالیکو	٧٠٨ - کبك خان	٧٠٩ - یسون چغا ٧٠٩ »
کبك (مکرر)	٧١٨ - الچی گدای	٧٢١ - دعاتیمور ٧٢١ »
ترما شیرین خان	٧٢٠ - سنجر	٧٢٠ - جنگلی شی ٧٣٤ »
بوزون	٧٣٥ - لیون تیمور	٧٣٩ - علی اغتائی ٧٤٠ »
محمد	٧٤٣ - قازان	٧٤٤ - دانشمندجه اغتائی ٧٤٧ »
بیان قلی	٧٤٩ - ٧٦٠ هجری	

(امراء کرت هرات)

در دوره سلطنت غوریه افغانستان یکی از بنی اعمام خانوادهٔ سلطنتی بنام عمر مرغنی نائب الحکومهٔ هرات بود، درعهدمغل یکی از احفاد برادر عمرمرغنی بنام ملك رکن الدین کرت حکومت قلعهٔ خیسار هرات داشت ، اینشخص درهجوم چنگیز منطقهٔ خودرا بواسطهٔ قبول اطاعت مغل محفوظ نگهداشته وحکومت اودر خیسار وغور تصدیق شد. شمس الدین نواسهٔ او درعوض کمکی که در یکی از حروب بهمنکوقاآن نمود، منشور حکومت غرجستان ، اسفزار فراه وسیستان نیزحاصل کرد، ولهذا باملك سیف الدین حاکم محلی میمنه و ملك نصرالدین

امیرمحلی سیستان داخل جنگ شده ایشانرا ازبین برداشت .

شمس‌الدین مرد فاضل، عاقل ومدنیت پرور ، ودرواقع مؤسس سلسله کرت محسوب است شمس الدین موازنهٔ سیاست خودش رابین حکومت چغتائی ماوراءالنهر و ایلخانان فارس نگه میداشت . ولی بعداز جنگیکه درسال ٦٦٧ هجری بین‌آن هردو رخداد ، و براق چغتائی از اباقاآن ایلخانی مغلوب‌شد ، این‌تعادل سیاسی ازبین رفته و شمس‌الدین مجبور شد دعوت آباقاآن را قبول ، وشخصاً دراصفهان سفر کند و‌در سال ٦٧٠ درآنجا مسموماً از دنیا گذشت. رکن‌الدین محمد معروف بهشمس‌الدین کهین پسر شمس‌الدین اول در راه زراعت وعمارت خدمت بسیار کرد .

فخرالدین پسرهمین آدم‌بود که‌مرد رشید وشجاع وادیب وشاعر وممدوح ربیعی ناظم کتاب کرت نامهٔ محسوب، ودرمقابل مغل‌فارس جنگهای دلیرانه نمود . ملک حافظ‌حکمدار دیگراین خاندان است که‌خط رابسیار خوش مینوشت و برادرش معزالدین حسین در عدالت وتقوی، شجاعت‌ونظام‌ممتاز بود ، معزالدین دختر تغا تیمور را بزنی گرفت ، و هجوم امیر قذغن را از هرات دفع نمود، و حکومت محلی سبزوار را مغلوب کرد. غیاث‌الدین پیرعلی آخرین حکمدار خاندان کرت است که‌در جنگ داخلی باحکومت سربداریهٔ سبزوار غالب و بواسطهٔ حسن‌سیاست خودخواهر زادهٔ امیر تیمور کورگان بیگم‌سونج قتلق آغ.دخترشیرین‌آغا رابرای پسرخویش پیرمحمد بزنی گرفت ولی‌در هجومیکه تیمور بههرات نمود درسال ٧٨٣ه پیرعلی بعداز جنگ تسلیم ومحبوساً درسمرقند اعزام وآنجا درسال ٧٨٥ کشته شد،وبالاخره چراغ حکومت اینخاندان درسال ٧٩١ هجری بکلی خاموش گردید .

حکومت کرت هرات یگانه حکومت محلی افغانستان دردورهٔ بربریت مغل وچغتائیه بود که باسیاست وتدبیر قسمتی از کشور رااداره وتهذیب وتربیت قدیم ملی‌را زنده نگاه داشتند بعلاوه حکومت کرت هرات در دورهٔ استیلای مغل تا هجوم امیر تیمور کورگانی ، سایر حکومات محلی در افغانستان موجود ویاجدیداً تاسیس گردیده ، و هریک موجودیت مناطق مختلفهٔ مملکت رادر برابر دشمن های خارجی حفظ میکردند ازقبیل : سربداریه که درسال ٧٣٧ هجری بواسطهٔ عبدالرزاق پسر جمال الدین فضل‌الله منسوب به نژاد خاندان تاریخی برامکه افغانستان در ولایت سبزوار تاسیس گردید ، وبه مقابل دولت‌مغلی فارس مقاومت مینمود ، سربداریها بحکومت سبزوار هم اکتفا نکرده یکبار بولایت جرجان مستولی وحتی باری بر نیشاپور نیز دست یافتند ، ولی در آخر (٧٨٣ه) درهجوم تیمور کورگان از بین رفتند .

همچنین در همین قرن هشت هجری سلسله امراء جام درولایت سند جای امراء محلی قدیم را گرفته برای دوقرن دوام نمودند ، جام ها ازسال ۷۵۲ تا ۹۲۷ه دوام ، و همیشه در برابر امپراطوری مغول هند بحفظ تمامیت حکومت وولایت خویش میکوشیدند تا آنکه درقرن ده هجری امراء محلی ولایت قندهار (ارغونیه) بحکومت اینهادرسند خاتمه دادند.

در ولایت کشمیر نیز در قرن هشت سلسله شهمیر هاجای حکومت محلی دیوهارا گرفته از سال ۷۴۲ تا ۹۹۵ بحکومت خویش دوام دادند ، این هردوسلسله(دیوها ۵۳۱ - ۷۴۲ هجری) نه تنها از چپاول چنگیزی و چغتائی محفوظ و بر کنار ماندند ، بلکه قرنها باحسن سیاست موجودیت خود را در برابر امپراطوری های افغانی وبابری هندوستان نیز حفظ کردند گرچه سلسله دیوها از راه شمال کشمیر زهر تجاوز وچپاول جنس مغول را چشیده بودند. بالاخره سلسله اخیر نیز که مروج علم وادب وصنعت در ولایت کشمیر بودند در قرن دهم بدست دولت بابریه هندوستان منقرض گردیدند.

حکومت محلی دیگری در افغانستان که با وجود تلف دادن زیاد ملک ومال ورجال بقیة السیف خود شرا در برابر هجوم مغول و چغتائی تامدتی محفوظ نگهداشت ، همان امراء محلی ولایت سیستان است که اینها از قرنها منسوب به سلسله - پادشاهان صفاری افغانستان بوده و تا قرن دهم هجری دوام نمودند.

درعهدامپراطوریهای غزنوی وغوری وخوارزمشاهی افغانستان افراد این سلسله فقط سمت عامل ونائب الحکومه دولتهای مذکورراداشته ودرهجوم مغول با آبادی ومدنیت سیستان یکجاازبین رفتند. ولی همینکه سیلاب اول مغول ازسیستان ردشد مجدداً حکومت محلی بواسطهٔ ملك شهاب الدین محمودبن حرب سیستانی تشکیل گردید شاه عثمان جانشین محمود وتاج الدین جانشین عثمان ، در تقویه این حکومت کوشیدند ، ولی بزودی هجوم مکرر مغل شروع وتاج الدین ازبین رفت ، سپاه ومردم سیستان در دفاع مغول چه درداخل سیستان وچه در سرحدتر مذ رشادت زایدالوصفی بروز دادند ، درهرحال چنین معلوم میشود که حکومت محلی سیستان در دورهٔ - چغتائیه بازبزندگی خود دوام داده واین تیمور کورگانی بود که در قرن هشت همراه وسیستان هجوم وامراء محلی چون ملك قطب الدین سیستانی وملك جلال الدین فراهی را مغلوب نمود معهذا حکومت محلی سیستان تاقرن دهم مقارن هجوم و استیلای دولت صفوی فارس درافغانستان غربی دوام نمود.

امیر تیمور کورگان و افغانستان : -

حکومت چغتائیه ماوراء النهر و افغانستان بعد از یکقرن رو بضعف و انحطاط گذاشت در بنوقت (سال ۷۳۶ هجری) امیر تیمور معروف به لنگ در خانوادهٔ یکی از مامورین کورگانی تولد ودرسن رشد با خسر پورهٔ اش امیر حسین مدنی درافغانستان در خدمت

امراء محلی بسر برد، تیمور درین مدت تربیت سیاسی افغانی را باخشونت ترکی جمع نمود در صدد شد دولت فرسوده چغتائی را ازمیان بر داشته ، وشخصاً فرمانروا گردد ، پس درحالیکه وقتی بحیث حاکم نفاتیمور چغتائی در کشکی ، ووقتی بحیث وزیر سویور غاتمش خدمت نموده بود ، حکومت چغتایه را غصب وشهرهای کش وسمرقند را اشغال وفقط نامی برای یکی ازفرمانروایان چغتائی باقی گذاشت ولی اینحال نیزدیری دوام نکرده وتیمور امیرحسین رفیق و رقیب قوی خویشرا دررزم مغلوب ومقتول وخود اعلان سلطنت نمود . تیمور پس از تصرف ماوراء النهر وولایت خوارزم در سال ۷۷۱ هجری بغرض اشغال افغانستان حرکت ومدت هشت سال در ینجا مصروف حرب و ضرب گردید و در نتیجه بلاد تازهٔ جان گرفته افغانستان درشمال وغرب ویران وامراء محلی کشور از میان رفت . از آن بعد تیمور مملکت فارس را ازماز ندران تاری وسلطانیه واز آزربائیجان وگیلان تا گرجستان وداغستان بلا مانعی اشغال ، ودر اصفهان کله مناری از سرهای هفتاد هزار نفوس بیگناه ترتیب نمود . آنگاه تیمور بعراق عرب سوقیات ، وبازمتوجه روسیه شده ماسکو راغارت ، ودرسال ۸۰۱ از راه افغانستان بکشور هند هجوم وتادهلی پیشرفت ودولت افغانی درآنجا متزلزل گردید . تیمور در سال ۸۰٤ به آسیای صغیرحمله ودرجنگ نزدیك آنقره دولت ترك عثمانی را مغلوب ، ویلدرم سلطان دلاور ترکی را اسیر نمود ، تیمور درین جنگ بروسه پایتخت قدیم عثمانی را فتح وبعد ازتاراج شهرهای بسیاری قشون خونخوار اوتاکناره های مدیترانه رسید . وقتیکه تیمور بسمرقند پایتخت خود رسید درسال ۸۰۷ درصدد تسخیر کشور پهناور چین برآمد ولی عمر او وفا نکرده همدران سال در مقام اترارچشم های کوچك و حریص خودشرا از دنیا بست . تیمو در ردیف پادشاهان فاتح و مدبراما خشن مشرق زمین قرار دارد . بعداز مرگ تیمور بین جانشینان او اختلافات رخداد ، واخیراً پسرچهارم او شهرخ نائب الحکومه ولایت هرات بسلطنت رسیده وشهرهرات درافغانستان مرکز امپراطوری کورگانیه گردید .

دولت تیموریه افغانستان:

شهرخ جوان دلدادهٔ تهذیب و تمدن هرات و شیفتهٔ تربیت و ثقافت افغانستان بود او چهل وسه سال درهرات فرمانروائی کرده ، بدرجهٔ تحت تاثیر محیط آمد که او وخاندانش بکلی درملت افغان تحلیل و تمثل کرده ، یکدولت بکلی افغانی تشکیل نمودند . این سلسله حکمران درتعمیر وآبادی کشور ، تعلیم وتربیه ، علم وادب ، فن وصنعت ، خدمات بسیاری بکشورافغانستان نموده ، زخمهای دست چنگیز وچغتائی را مرهم نهادند . آثار قیمتدار وعمارات مجلل وباشکوه شهرخ وگوهرشاد ملکهٔ محبوب ، وهنوز درخرابه های هرات و مرو و مشهد موجود ، واسماء مدارس اینخاندان درتواریخ وسیر مرقوم ومسطوراست ، زیج معروف الغبیگی

را هر کس میشناسد ونام نامی سلطان حسین وامیرعلیشیر را هر آدمی احترام مینماید ، رجال معروف افغانی چون جامی شاعر، خواند میرمؤرخ ، بهزاد نقاش ، و میرعلی خطاط همه درین دوره جهان ادب وفن را روشنی میبخشیدند ، والحاصل دولت تیموریهٔ افغانستان بعد از دو قرن تنزل وانحطاط اجتماعی و زوال علم وحکمت (هجوم چنگیز تا مرگ تیمور) مجدداً کشور افغان را در پیشرفت تهذیب وتمدن وعلوم وفنون کمك و تقویت شایانی نمودند و عصر ادبی جامی ونقاشی بهزاد را بمیدان کشیدند . درحالیکه ازهجوم چنگیز تا مرگ امیر تیمور تمام تهذیب و تمدن کشور آریانای قدیم یا خراسان اسلامی بباد فنا رفته ، شهر ها ویران، نفوس کشته وفرار ، علماء وفضلاء معدوم ، ثروت تاراج ، زراعت و صنعت تباه و در نتیجه مدنیت درخشندهٔ بوحشت تبدیل شده بود . چنانکه ما در تاریخ این دوقرن معدودی چند از یادگارهای رجال قدیم افغانستان دیده میتوانیم وبس از قبیل ، عطاملك جوینی مؤرخ، خواجه نظام الملك طوسی عالم ریاضی ونجوم ، سعدالدین تفتازانی عالم وحکیم ، وچند نفر دیگر .

درهرحال دولت تیمور یه افغانستان یکقرن دوام نموده وبالاخره بواسطهٔ ظهور دولتهای صفوی فارس وشیبانی ماوراء النهر روز بروز دائرهٔ سیاسی شان محدود میگردید تا آنکه بکلی از بین رفته وجای خودرا درافغانستان شمالی وغربی بحکومتهای مذکورو در افغانستان شرقی بدولت نو احداث بابریه هند گذاشتند . و باینصورت بار دیگر افغانستان روبخرابی و تجزیه سوق گردید .

پادشاهان تیموریه افغانستان :

شهرخ میرزا سال :- ۸۰۷ - ۸۵۰	الغ بیگ ۸۵۰-۸۵۳ هجری
بابر میرزا « :- ۸۵٤ - ۸٦۱	ابوسعید ۸٦۳ - ۸۷۲ «
سلطان حسین میرزا « :- ۸۷۲ - ۹۱۱	بدیع الزمان ۹۱۱-۹۲۰ «

نفوذشیبانی واستراخانی :

دراوائل قرن ده هجری محمد شیبانی نام ازاولاده هلاکوخان که با گروه خود ازسائبیریا در ماوراء النهر آمده بود خاندان حکمران کورگانیه را برانداخته و حکومت ازبکیه را تشکیل نمود، اینها دوازده نفراز ۹۰٦ هجری تاسال ۱۰۰۷ بحکومت خودشان در ماوراء النهر دوام داده وهم شاخهٔ ازینها حکومت محلی ولایت خوارزم را دردست گرفتند ، درهرحال حکومت شیبانی بعلاوه ولایت خوارزم در ولایت تخارستان افغانی نیز دست انداخته و حتی برولایت بلخ و مرومسلط شدند یغمای اینها منحصر باین ولایتها نبوده بلکه بولایت هرات و نیشاپور نیز کشیده میشد. مرکز عمدهٔ شیبانیها سمرقند وبخارا بوده بولایت متصرفهٔ افغانی سوای جلب مال توجه نداشتند ، تخریبات اینها یکقرن دیگر در ولایات تحت سلطهٔ ایشان

در افغانستان دوام نمود، دراوایل قرن یازده هجری دستهٔ دیگری بنام خوانین استرا خان که ازطرف روسها منقرض وطرد شده بدربار شیبانی ها پناه آورده بودند جای امراء شیبانی را درماوراء النهر اشغال و سیزده نفر ازسال ۱۰۰۷هـ تا ۱۱۶۷ بحکومت خویش دوام دادند اینها نیز بسنت اسلاف خود از دست اندازی و تخریب و تاراج در ولایت شمالی افغانستان خودداری ننمودند . نفوذ مستقیم ایشان درولایت تخارستان افغانی کشیده ، وگاهی هم بربلخ مستولی میشدند ، و درسر تصاحب این ولایت آخری، بین آنها و حکومت صفوی فارس و بابریهٔ هند نزاع وکشمکش جاری بود . اماولایت هرات را بالاخره صفویها ازایشان گرفتند، درهرحال تسلط مستقیم وغیرمستقیم حکومت شیبانیه و استراخانیه درولایات شمالی افغانستان سبب تخریب وتاراج ، تنزل وانحطاط علمی واجتماعی گردیده ترقی دولت تیموریه افغانستان را مثل خواب خوشی ازخاطر ها محو نمود .

نفوذ صفویها :

دراوائل قرن ده هجری دولت صفوی فارس تشکیل و درسال ۹۰۷ هـ تا سال ۱۱۳۵ طول کشید ، ایندولت مثل حکومت ازبکیه ماوراء النهر در افغانستان چشم حرص وآز دوخته وبنای تجاوز بر ولایات نیشاپور، هرات ، مرو، بلخ، سیستان و قندهار را گذاشت . جنگهائیکه بین صفویها وازبکها درولایات شمالی افغانستان ازبلخ تا هرات واقع شد، همه به ضرر وویرانی اینولایات عمده کشور تمام گردید، زیرا از یکها خشن ویغما کننده بوده وصفویها ازنظر تعصب مذهبی کمتر از آنها بافغانستان مضرثابت نشدند . درهر حال صفویها ولایات هرات، نیشاپور وسیستان، مرو وقندهار رااز دست ازبک، امراء محلی افغانی ودولت بابریهٔ هندوستان گرفته، مدتی تحت اشغال خویش قرارداداند ، چنانکه شهرمشهور هرات در جنگهای آنها واربک خراب وهزارها نفربیگناه بقتل رسیده بود سائربلاد افغانی نیز در سیستان وقندهار تحت شکنجه قرار گرفت ، اینست که دولت هوتکیه افغانستان تشکیل وبکشور فارس سوقیات وفتح کرده سلسلهٔ صفویه رادرسال ۱۱۳۵ هجری منقرض نمود.

نفوذ دولت بابری‌ها :

در اوایل قرن ده هجری که افغانستان بین کشمکش حکومتهای شیبانی وصفوی گرفتار بود، یکی از نواسه‌های امیرتیمور کورگان بنام بابر درفرغانه ظهور وسمرقند را درماوراءالنهر اشغال کرد ولی اوبزودی از ازبک هاشکست خورده عاقبت بعداز فتح مجدد سمرقند داخل افغانستان شده در کابل به تشکیل یک حکومت قویهٔ موفق گردید ، بابر مرد بزرگ و اولوالعزمی بود، تربیه وادب افغانی راحاصل کرده بود، اودرسال ۹۳۲ هازافغانستان باستقامت هندوستان

سوقیات وبعد از جنگهای چندی بالاخره دولت لودی افغان‌را در حوزهٔ گنگ منقرض و سلطنت خویش‌را اعلام نمود ، بابرمثل شهرخ مفتون و پروریدهٔ تربیت و تهذیب افغانی بوده ، کابل‌را بسیار دوست داشت . وتعمیرات چندی در آنجا کرده‌بود، لهذا قبل از آنکه‌در هند بمیرد وصیت کرد اورا دریکی ازباغهای کابل دفن نمایند.بعد از بابر پسرش همایون برتخت امپراطوری هندجلوس نمود ، ولی‌شیرشاه افغان سوری درنتیجه جنگهای سختی اورا بکشور فارس فراری ساخته مجدداًشهنشاهی افغان‌را درکشور هند اعلام نمود، معهذا بعد از چندی همایون توانست سلطنت ازدست رفته‌هند را اعاده وپسرش اکبر جلال‌الدین باجدیت تمامی درمرورسالیان زیاد دولتهای متعددهٔ افغانی رادرسر تاسر کشور هنداز بین‌بردارد . اینست که نه‌تنها درهند بلکه درولایات افغانستان ازقبیل، کشمیر، گندهارا و کابلستان نیز ، تسلط دولت بابریه هند برقرار گردید، ولی بعداز مرگ شاهجهان وعالمگیر پادشاهان این سلسله درافغانستان مفتوحهٔ سوای‌اخذ خراجی توجه نه‌نمودند ، بلکه تمام همم ومساعی ایشان بسه پیروی ازدولت های افغانی هند درترقی وتعالی‌حوزهٔ گنگ مصروف شد . افغانهاهم‌درطول مدت تسلط دولت‌بابریهٔ‌هنددر ولایات‌افغانی ازبانه نشسته وامثال پیرروشن ، خوشحال ، ختک وطوائف یوسف زائی ازسواحل هندتا جلال آباد برعلیه بابریها مشغول پیکار بودند، در هرحال ایام استیلای دولت بابریه هنددر افغانستان مفتوحه بامدنیت پروری که ایشان داشتند تاثیرات مهمی نه‌نمود، زیرا کانون تمدن وآبادی ایشان درهندوستان قرار داشت .

دولت هوتکی

بعداز انقراض دولت تیموریه افغانستان وتجزیهٔ کشور بدست دولتهای ازبکی‌ماوراءالنهر وصفوی‌فارس وبابریهٔ هند دراوائل قرن‌دهم هجری، سران‌کشور آرام نه‌نشسته مشغول عملیات وطرد اجانب گردیدند، واینکار مشکلی بودکه بزودی غلبه برسه قوای بزرگ میسر نمی شد، فعالیت‌های سیاسی‌ونظامی پیرروشن واخلافش باحرکات خوشحال‌خان ختک و جنگهای یوسف زائی‌ها درشرق افغانستان همه سنین‌وشهور زیادی را دربر گرفته و بالاخره در برابر دولت هندناکام ثابت شد ، اینست که‌عملیات سرداران افغانی درقندهار وهرات برعلیه دولت فارس آغاز وناکامی جبههٔ شرق را تلافی نمود .

دراوایل قرن یازده هجری بیست وپنجهزار عسکر فارس با حاکم آنها گرگین نام ارمنی درشهر قندهار موجود بود، مردم که‌درکمین‌فرصت بودند همیشه از در مخالفت با قوای ایران پیش میشدند، گرگین برای خاموش کردن اقدامات مردم میرویس خان بن شاه‌عالم هوتکی پیشرو قبایل غلجائی‌را ازشهر قندهار بدربار اصفهان بتعبید نمود ، میرویس

بعداز دقت در ترتیب ادارهٔ اصفهان وشخصیت اولیاء امور از آنجا به مکه مکرمه سفر، و در عودت به اصفهان حسین شاه صفوی را راضی بمراجعت خود در قندهار نمود و همینکه در سال ۱۱۲۰ هجری وارد آنجاشد سایر سران ملی رادورخود جمع ودرشبی گرگین راباهمراهان اوقتل واستقلال حکومت خویش‌را در قندهار اعلان نمود. دولت فارس خسرو نامی را با یك اردوی بیست هزاری بقندهار سوق نمود، اما میرویس او را با اردویش در سال ۱۱۲۳ نـابـود و متعـاقبـاً قـوای تقـویـهٔ فـارس را که بقیادت رستم نامی به قندهار سوق شده بود ازبین برد.

ازین بعد میرویس فرمانروای مستقل ولایت قندهار بوده وفقط بعنوان رئیس ملی منطقه خودشرا اداره میکرد. ولی میرویس بعد ازهشت سال حکومت که هنوز به توحید اداری کل مملکت موفق نشده بود فوت، وبرادرش میر عبدالله جانشین او گردید. میرعبدالله خواست بادولت صفوی ازراه مفاهمه ومصالحه داخل‌شود، ولی‌همینکه مردم ازنقشهٔ اوداستند چون بی‌اندازه برضد دولت فارس بودند نه‌پذیرفتند ومیرمحمود جوان پسرمیرویس‌را بپادشاهی قبول، وهم عبدالله را بدست او ازبین برداشتند.

میرمحمود جوان نقشه پدر پیر ونامدار خودشرا درمحل تطبیق گذاشت باینمعنی که پدرش قوای دشمن را ازولایت قندهار طرد، وفرصت تاسیس یکدولت محلی آزاد را در ولایت هرات بدست سران ابدالی افغانستان داده زمینه فعالیت سیاسی را بر خلاف دشمن برای سرکردگان محلی سیستان تهیه نمود، اماخودش کاری راکه میخواست انجام ناداده ازدنیا گذشته بود، اینك محمود دنباله کارپدر راگرفته بعد ازتهیهٔ یك اردوی قوی درسال ۱۱۳۳ بولایت کرمان‌سرازیر، وبعداز قرارداد صلح بالطفعلی حاکم کرمان بقندهار مراجعت نمود، محمود درسال ۱۱۳۵ مکرراً به بم وکرمان ریخته آنولایت را بصورت قطع اشغال. وازراه یزد به‌استقامت اصفهان پایتخت کشور ایران مارش کرد. دولت فارس درمحل گلنا باد بمدافعه نظامی پرداخت ولی اردوی فارسی از قوای افغانی هزیمت یافته در داخل پایتخت تحصن وقلعه بندی اختیار کردند، شاه محمود به پادشاه صفوی پیشنهاد کرد اگر دولت فارس استقلال دولت افغانی رادر ولایات متصرفهٔ سابقه ایران چون ولایت خراسان، کرمان، وقندهار به رسمیت بشناسد وهم سالانه باج وخراجی بدربار قندهار بپردازد، وفعلا دختری ازخاندان شاهی فارس بزنی پادشاه افغان بدهد، البته دولت صفوی وکشور فارس‌محفوظ خواهد ماند. ولی‌دولت فارس از قبول این پیشنهاد سرباززد وشاه محمود مجبور شد بازور آنها را به‌تسلیم وادارد، اینست که بعد از محاصرهٔ شدیدی پایتخت اصفهان تسلیم وحسین پادشاه صفوی بدست خود تاج ایران را تقدیم نمود.

ازین ببعد شاه محمود تاسال ۱۱۳۷ برای تامین وتنظیم اداری کشور فارس مشغول ماند زیرا در داخله طهماسب پسر شاه حسین مشغول دسیسه ودرخارج دولتهای روس و عثمانی چشم حرص وآز بکشور فارس دوخته بودند. طهماسب مشغول تهیه قشون ومقابله باشاه محمود بود ومردم قزوین برضد میراشرف حاکم افغانی خود عصیان نمود، شاه محمود مجبورشد که بقوت عسکر علاقه های قزوین، قم، کاشان، عربستان، یزد وغیره را تامین، وخانوادهٔ شاهی سابق را از بین بردارد، پس از ان شاه محمود بکسانیکه نسبت به شاه صفوی و متبوع خود خیانت کرده بودند بخشونت پیشامد و با مردم او رو یانی مدارا وخوشرفتاری نمود.

در طول اینمدت حسین خان هوتکی وکالت شاه محمود را در قندهار داشت و ولایت هرات توسط امراء محلی ابدالی اداره میشد، شاه محمود از تشکیل یك حکومت محلی زیر قیادت ملك محمود خان سیستانی در ولایت طوس نیز تقویه و حمایت نمود، در هر حال کثرت مشاغل شاه محمود را خسته واعصاب اورا از کار انداخت، سران افغانی نیز که سنگینی مسئولیت خودرا در کشور فارس احساس میکردند. از بیماری شاه محمود وخرابی کار های دولت اندیشیده میر اشرف کاکا زاده شاه محمودرا که جوان قابلی بود برروی کار کشیدند، میر اشرف نیز درسال ۱۱۳۷ شاه محمود بیمار را درعوض خون پدر خود میرعبدالله از بین برداشته وخود بحیث پادشاه زمام امور را در دست گرفت.

شاه اشرف نیز مثل شاه محمود وظایف بزرگی در پیش داشت، زیرا طهماسب برای حصول تاج وتخت بااستقلال وتمامیت خاك وطنش قمار میزد وبادولت روس داخل مذاکره شده بود که اگر بطرد افغانها او را کمك نماید طهماسب حاضر است ولایات شیروان داغستان، گیلان، مازندران واستراباد را بدولت روسیه بگذارد، از دیگر طرف دولت عثمانی با روسیه معاهده نمود که مالکیت روس را درولایات مذکوره تصدیق خواهدنمود بشرطیکه ولایات تبریز، همدان وکرمانشاه بدولت ترکیه گذاشته شود، بعلاوه طهماسب در مازندران به تشکیل قشون آغاز کرد.

شاه اشرف نیز مثلیکه قبلاً جلو سپاه روس را در «دربند» ایران گرفته بود، بمقابل اردوی فاتح و مستولی عثمانی در ولایات تبریز، ایروان وهمدان بسوقیات پرداخت، شاه اشرف بار شادت بیمانندی در میدان جنگ اردوی عثمانی را مغلوب و منهزم و دولت ترکیه را مجبور به اعتراف استقلال ورسمیت دولت افغانی فارس ساخت. در چنین وقتی شنیده شد که مردی از اهل خراسان بنام «نادر» بحیث سپه سالار طهماسب مرزا برای اشغال ولایت طوس مشغول سوقیات است، چون استیلای نادر بولایت طوس خطوط مواصله

شاه اشرف را با افغانستان قطع مینمود لابد شاه اشرف به ترتیب عسکر مشغول شد ، ودر حالیکه اوتازه از قرار داد با دولت ترکیه فارغ شده بود در سال ۱۱٤۰ هجری خبر گرفت که سوقیات نادر از شرق بغرب آغاز گردیده است . اینست که در سال ۱۱٤۱ برای اولین بار بین قشون شاه اشرف و نادر در موضع « مهماندوست - دامغان » جنگ سختی روان گردید ، ولی در نتیجه جنگ قشون افغانی بعقب کشی در طهران واز آنجا به اصفهان مجبور شد، سپاه نادر خراسانی نیز باستقامت اصفهان حرکت کرد، وشاه اشرف در محل « مورچه خورت - اصفهان » بمدافعه پیشامد ، چون دریندجنگ نیز نتیجه مطلوب بدست نیامد شاه اشرف بعد ازبس نشستن در اصفهان بغرض تجهیز و ترتیب عسکر به شیراز کشید . ولی او هنوز به ترتیب اردوی دیگر موفق نشده ، و قوایش در ولایات مختلفه ایران متفرق ومشغول بود که قوای دشمن بجا نب شیراز سرازیر شد ، شاه اشرف یکبار دیگر بغرض مدافعه در موضع « زرقان » بین شیراز واستخر با دشمن داخل نبرد شد ، اما اینبار نیز طالع بداد دشمن رسیده و شاه اشرف مجبور شد برای تهیه یك اردوی خاص افغانی بخط افغانستان حرکت کنند ، متاسفانه شاه اشرف در نواحی قندهار رسیده بود که غفلتاً از طرف سواران اعزامی حسین خان هوتکی نائب الحکومه قندهار به بهانه انتقام شاه محمود کشته گردید ، و باینصورت درسال ۱۱٤۲ دولت افغانی فارس منقرض شد .

واما حسین‌خان هوتکی از ین بعد با عنوان شاه حسین بحکومت قندهار دوام داد تا در سال ۱۱٥۱ نادر شاه خراسانی او را مغلوب ودر مازندران گسیل نمود و او همدرآنجا مسموماً ازدنیا گذشت . در هر حال دولت هوتکیه افغانستان بعد از انقراض دولت تیموریه افغانستان اولین دولت حسابی است که در قندهار تشکیل گردیده است ، گرچه دولت هوتکی در داخله مملکت به توحید اداره سیاسی کل افغانستان موفق نشده ، وبیشترهمم‌شان مصروف تحکیم پایتخت قندهاروتسخیر کشور فارس بود ، معهذا برای نسل‌آینده افغانستان بزرگترین سرمشق استقلال خواهی محسوب است .

پادشاهان هوتکی :

میرویس سال تاسس حکومت ۱۱۲۱ هجری - میر عبد الله ۱۱۲۰ - شاه محمود ۱۱۳۱ شاه اشرف ۱۱۳۷ - شاه حسین ۱۱٤۲ - ۱۱٥۱ هجری قمری

حکومت ابدالیه هرات:

درقرن نهم هجری هنگام دولت تیموریهٔ - افغانستان در بعضی مناطق کشور حکومت های کوچک محلی موجود بودکه در آوان ضعف و فتور آن دولت هریك خود شانرا بحکومت خود مختاری تبدیل کردند از قبیل ؛ - امراء ارغونیه قندهار ، امراء توخی وهوتکی قلات غلجائی، امراءابدالیهٔ ارغسان . امراء ارغونیه قندهار از وقت نائب الحکومگی امیر ارغون پسر امیر ذوالنون اتالیق شهزاده بدیع الزمان بن سلطان حسین بایقرا در سال ۸۸٤ هجری اساس حکومت محلی قندهار را گذاشته وتا سال ۹۱۳ هجری دوام نمودند . امراء این سلسله چون امیر ارغون ، میرزا مقیم ، شجاع خان ، میرزا حسین ، میرزا عیسی ، میرزا باقی ، میرزا جانی و محمود نه تنها در ولایت قندهار بلکه بعضاً در ولایت سند نیز حکومت کرده و اخیراً در ولایات قندهار بدست بابر شاه معروف در سال ۹۰۳ ، ودر ولایت سند بدست اکبر جلال الدین پادشاه هند درسال (۹۸٤) هجری منقرض گردیدند .

امرای توخی نیز درهمان قرن نهم در منطقهٔ قلات غلجائی حکومت محلی خودشان را محکم نموده وتاقرن یازده هجری امراءاین سلسله چون ملخی خان، ابدال خان (ازعشیرهٔ توخ) ملکیار ، حسین خان (ازعشیره هوتك) وغیر هم بحکومت خویش دوام داده ، ودائما در مقابل بسط نفوذ دولت بابریه هند ازجانب غزنه وزابلستان، ودولت صفویهٔ فارس ازجانب قندهار مقاومت وحفظ وجود می نمودند، بالاخره میرویس خان بن شاه عالم خان هوتك از منسوبین همین سلسله بود که قندهار را نجات داده واستیلای صفوی هارا خاتمه بخشید. همچنین امراء ابدالیه علاقهٔ ارغسان درقرن نهم هجری حکومت محلی خویش را استحکام بخشیده و افراد آخری این سلسله باعمال دولت صفوی درقندهار روابط خودشان را حفظ می نمودند. معهذا درقرن یازده این سلسله بدست گرگین نائب الحکومهٔ صفوی قندهار منقرض گردیدند. امراء محلی این سلسله عبارتاند از؛ سدوخان، خضرخان، خداداد سلطان، شیرخان، سرمست خان، حیات سلطان ودولت خان. باز عبدالله خان بن حیات سلطان یکی از منسوبین همین سلسله بود که درقرن یازده هجری درولایت هرات بیرق آزادی افراشته نائب الحکومه وقوماندان نظامی دولت صفوی را باعساکرساخلوی آن دولت در بین یك طوفان هیجان ملی معدوم، ومثل میرویس خان هوتك استقلال ولایت هرات اعلان نمود، از آن بعد این سلسله در ولایت هرات تاسال ۱۱٤٤ هجری بحکومت خویش دوام داده وهم بغرض استخلاص ولایت طوس در مقابل امراء صفوی تاشهر مشهد سوقیات نمودند دولت هوتکیهٔ قندهار باآنکه درسر تصرف فراه باحکومت ابدالی هرات داخل رزم، و درنتیجه فاتح هم گردید، معهذا دیگر بایشان مزاحمت ننمود، چونکه عجالتاً این حکومت کوچك محلی را

سدی دیگر، درمقابل نفوذوتسلط دولت صفویه ایران میدانست، و همین سیاست بود که پادشاهان مقتدر و فاتح هوتکی چون‌شاه محمود وشاه‌اشرف حتی بتشکیل یك حکومت محلی دیگری درولایت طوس باملك محمود خان افغان‌سیستانی نیز ضدیت ومخالفت نورزیدند. درهرحال بعدازآنکه دولت‌افغانی فارس‌منقرض گردیده وفرصت تاخت‌و تاز بدست نادرشاه خراسانی افتاد، حکومت ابدالیهٔ هرات‌مثل‌حکومت هوتکیهٔ قندهار ازبین‌رفت.

امراء ابدالیهٔ هرات:

عبداله خان بن حیات سلطان ۱۱۲۹ هجری — زمانخان بن دولت خان ۱۱۳۲

محمد خان‌بن عبد اله خان ۱۱۳۵ « — ذوالفقار خان بن زمانخان ۱۱۳۶

اله یارخان بن‌عبداله خان ۱۱۳۸ « — ذوالفقارخان (مکرر) ۱۱۴۲

اله یارخان (مکرر) ۱۱۴۳ « — ۱۱۴۴ هجری.

نادرشاه خراسانی:

نادرقلی پسرامام‌قلی مردی ازقبیلهٔ افشار واهل‌خراسان بوده درابیورد تولد وبمالداری وپوستین‌دوزی گذران‌میکرد. ترکتازان ازبك اورادرشباب باسیری بردند، واودرعودت‌بوطن‌داخل ملازمت حاکم‌محلی ابیورد گردیده پس‌ازفوت‌حاکم ازطرف ملك محمود سیستانی حکمدار خود مختارولایت‌طوس بحکومت‌ابیوردمقرر گردید. نادردرجنگی که‌بحیث افسر نظامی ملك محمود دشمنان‌مهاجم از یکی اورا منهزم‌نمود، شهرت‌زیادی حاصل، وبعد ازکمی‌طرف عداوت‌ملك محمود قرار گرفت، اینست که نادر فرار، وبجمع کردن یکعده‌رفقای‌رهزن مشغول وبعدها بقلعه قلات حمله و تسخیر نمود، نادر ازین پس مردی دارای عدت وقوت کافی شده، بشهر نیشاپور حمله واشغال کرد، وخودرا بحیث یکنفر هواخواه طهماسپ‌صفوی‌معرفی نمود، نادر باین پیشرفت ها اکتفا نمیکرد، زیرا مرد بزرگ وپر مدعا بود، پس بغرض استیلا برملك محمود وتمام ولایت بشهر مشهد هجوم، وآنچه میخواست حاصل نمود. طهماسپ صفوی البته اورا منصب سپه سالاری داد، ونادر بعد ازطی جنگهای مکرر شاه اشرف ورجعت او بافغانستان، قوای ترك را در همدان شکسته عراق وآذربائیجان را مسترد و طهماسپ راخلع، وبنام پسرش عباس زمام دولت فارس‌را شخصاً در دست گرفت. نادر در جنگهای مکرر تورکها را شکسته وتمام اراضی از دست رفته فارس را مسترد، و هم بواسطهٔ مذاکره ومعاهده سواحل خزر وباکو ودربند را از دولت روسیه پس گرفت، نادر در سال ۱۱۴۸ هجری رسماً تاجپوشی، ومذهب تسنن راکه مذهب ملی او بود در کشور فارس رسمی ساخت. نادر شاه قبلاً در سال ۱۱۴۴ هجری شهر وولایت هرات را در طی یکرشته

جنگها وشکست های سختی از سلسله حکمدار محلی ابداله گرفته بود ، اینست که در سال (۱۱۵۰) ولایت بلخ را نیز از دست تسلط ازبك های ماوراءالنهر بواسطه سوقیات پسر دلاور خود رضاقلی کشیده ، وخود بعد از یکسال رزم شهر قندهار را ازتصرف شاه‌حسین هوتکی خارج ، وبدبختانه تخریب کرده ، در سال ۱۱۵۱ هجری بمملکت هندوستان از راه کابل داخل شد ، نادر تا دهلی رسید ومحمد شاه هندی تسلیم ، وخزائن بیشمار خودش منجمله تخت طاوس و الماس کوه نور را تحویل داد.نادرشاه بعد از فتح هند با فغانستان مراجعت ، وبغرض تسخیر ما وراءالنهر جیحون را عبور کرد ،امیرازبك چارهٔ جزتسلیم‌نداشت نادر شاه دختراورا برای پسرخود گرفته ، باستقامت ولایت خوارزم حرکت نمود ، حکمدار تورانی خوارزم کشته ، و ولایت به قلمرو نادر شاه الحاق شد . باین ترتیب نادر شاه خراسانی درطی چند سالی دولت بزرگی مرکب از ممالك افغانستان ، ماوراءالنهر ، فارس وهندوستان تشکیل وپایتخت رادر شهر مشهد قرارداد . نادر شاه خراسانی دارای عقل وعزم قوی بوده یکی از رجال مشهور تاریخی خراسان زمین بحساب میرود ، نادر بعد از اشغال هرات وقندهار حس همدردی اهالی خراسان را به محبت ومداراجلب ، وقشون شانزده هزار نفری از طوائف‌ابدالی‌وغلجائی‌افغانستان تشکیل ،ومقام اول‌را بایشان در اردوی خویش‌گذاشت سرداران افغانستان هم بحیث افسران نظامی و حکام کشوری اوداخل کار شدند، که از آن جمله است احمد خان ابدالی (بسان احمد شاه بابا) ونور محمد خان میرافغان و غیره ، سران و سپاه افغانی نیز در تمام محاربات وفتوحات نادر شاه شریك بوده ، بعد از مرگ نادر حرم اورا از تاراج سپاهٔ ایران ، وفرزندان اورا در برابر مردم ایران مدافعه نمودند امانادر شاه با سران وسپاه قزلباش ایران اعتماد ونظر خوبی نداشت ، وبا ایشان بخشونت وسختی رفتار می نمود ، مخصوصاً از وقتیکه بنا تیر یکسو ، تفاهمی پسر رشید خویش رضاقلی مرزا را کور کرده و خود نادم وعصبی گردیده بود ، اینست که ملت فارس ازین همه ظلم وخشونت اخیر عمر نادرشاه به ستوه آمده درشیروان ، تبریز و استرآباد یکی پی دیگری سر بشورش بر داشتند وهم بالاخره خود او را هفتاد نفر منصبدار ان قزلباش وقجرو افشار درسال ۱۱۶۰ هجری درحدود فوچان بکشتندوباین صورت امپراطوری بزرگ او از هم پاشیده شد .

دولت ابدالی

بعد از مرگ نادر شاه سران وسپاه افغانی ازولایت طوس بولایت قندهار کشیده ودر قلعهٔ نادر آباد به تشکیل جرگه وانتخاب پادشاه آغاز کردند. درنتیجه احمدخان ابدالی پسرزمانخان‌حکمدار سابق ولایت هرات که دراردوی افغانی معیت نادر شاه منصبدار معتبری بود بپادشاهی افغانستان در شوال ۱۱۶۰ هجری انتخاب گردید. احمدشاه که‌بعدها ازطرف ملت بواسطه خدمات گران بهایش احمد شاه بابای افغان خوانده شد در ۱۱۳۵ هجری در شهر هرات متولد شده واینك ۲۵ سال‌عمرداشت، وتاسال ۱۱۸۶ هجری بپادشاهی خود دوام داد احمدشاه مرد سیاسی ونظامی لایقی بوده در مدت بیست وپنج سال سلطنت خود خدمات مهمی برای افغانستان نمود. اوبعد ازتشکیل دولت واردو، اولا تمام ولایات طبیعی افغانستان را از قبیل :. بدخشان وقطغن، بلخ ومیمنه، مروومرغاب،طوس ونیشاپور (ولایت فعلی خراسان) سیستان و کرمان، بلوچستان وسند، کشمیر وچترال، کابل وغور، پشاور وپنجاب تا بیك مرکز اداری ساخته، بعدها برای حفظ ولایت شمال یکبار رود جیحون را و برای حفظ حوزهٔ سند چند بار رود ستلج را عبور، ودر تمام محاربات فاتح اوبود، جنگ پانی پت باقوای نیم میلیونی مرته ها درسال ۱۱۷٤ هجری از مشهور ترین جنگهای خارجی احمد شاه است که او را بصفت قهرمان جنگ در تاریخ افغانستان وهند ثبت نمود، احمد شاه بیشتر عادلانه رفتار نموده وبرای رفع نفاقهای داخلی و عصبیت های قبیلوی همت گماشت. و قتیکه احمد شاه از دنیا گذشت، یك افغانستان قوی و بزرگ وپرنفوسی در عقب خود گذاشت، گرچه در خط اقتصاد، زراعت، صنعت و علوم بسیار پس افتاده وازحوادث شوم وجنگهای چندین قرنه رنج زیادی کشیده بود.

بعد ازاحمدشاه سلطنت افغانستان به اولاد اورسیده ومدت حکمرانی این خاندان یکقرن طول کشید، مگردرطول اینمدت دیگر خدمت مهمی نسبت بافغانستان انجام داده نشد. زیرا از یکطرف مردیکه تمدن جدید عالم را بکشور افغانستان معرفی کند مفقود بود. وازدیگرطرف سیاست‌استعماری غرب درشرق‌وشمال افغانستان‌قدم بقدم پیش‌رفته وانتریکه های دیپلوماسی بجنگهای داخلی وخارجی واغتشاشات متواتر کشور نتیجه داده، فرصت ترقیات اجتماعی‌را ازدولت های افغانی سلب می‌نمود. درهرحال تیمورشاه فرزند وجانشین احمدشاه‌بابا بیست ودوسال زمام سلطنت افغانستان را در دست داشت، ودرطول اینمدت بدون آنکه مصدر کدام خدمت عمدهٔ بافغانستان شده‌باشد تنها حدود جغرافی‌سیاسی افغانستان را درمقابل جنگهای متمردین پنجاب ومتجاوزین تورانی حفظ نمود. زمانشاه پسر تیمورشاه وقتیکه بپادشاهی

افغانستان رسید خیال تسخیر مملکت پهناور هند در کله می پرورانید و برای حصول این مقصد اردوی قوی ترتیب کرد مگر از یك طرف نفاق داخلی دربین خاندان شاهی ساری وجاری گردیده وازدیگر طرف پالیسی حفظ هند دولت انگلستان وسیاست استیلای ناپلیون کبیر در کشورهای مجاور افغانستان چون روسیه وایران تأثیر وافغانستان میدان عملیات مختلفهٔ سیاسی گردیده، دولت فارس شهزاده محمود افغان را برضد زمانشاه تحریك وتقویه نمود . درنتیجه زمانشاه اسیرو کور وعجالتاً هندوستان از حمله محفوظ و شاه محمود به تخت سلطنت افغانستان عروج نمود . درعوض ولایت طوس یاخراسان فعلی از افغانستان مجزاو بدولت فارس الحاق یافته وولایت پنجاب درزیر قیادت دسته های سیك از افغانستان جدا ومستقل گردید. باین ترتیب افغانستان بتدریج رو بانحطاط وتجزیهٔ روان وولایت مرو ووادی آکسس و بلوچستان یکی بی دیگری ازافغانستان مجزا وبتصرف خوانین خیوا وبخارا وبلوچستان وبالاخره تحت اختیار دولت روسیه وانگلستان قرار گرفت. درعهد دولت شاه شجاع بن تیمورشاه بن احمدشاه بابا تحریك دول خارجی سبب اشتعال جنگهای داخلی گردیده اخیراً منجر به جنگ اول افغانستان وانگلستان ازیکطرف و جنگهای متعدده افغانستان وایران ازدیگرطرف گردیده ودرنتیجهٔ معاهدات لاهور (۱۲۵۴هـ ۱۸۳۸م) وقندهار (۱۲۵۵=۱۸۳۹م) بین شاه شجاع وانگلیس بعلاوهٔ سلب استقلال سیاسی افغانستان ولایات: سند، ملتان، کشمیر، پشاور ، اتك دیره جات نیز درشرق افغانستان مجزاشد. درعوض افغانستان کوچك درجنگ اول افغان وانگلیس غالب شده ودولت ابدالی افغانستان نیز از طرف ملت سقوط داده شد. درهمین جنگ بود که نواب محمد زمانخان ، شجاع الدوله خان ، وزیر اکبر خان، محمد عثمان خان تگاوی ، نائب امین الله خان لوگری ، محمد شاه خان بابکر خیل ، ملا مؤمن غلجائی وامثالهم صفت قهرمانان ملی افغانستان را در تاریخ حاصل کردند .

شاهان ابدالی :

احمد شاه بابا جلوس ۱۱۶۰ هجری قمری	تیمور شاه بن احمد شاه ۱۱۸۶ هجری
زمانشاه بن تیمور ۱۲۰۷ « -	شاه محمود بن تیمور ۱۲۱۶ «
شاه شجاع بن تیمور ۱۲۱۹ « -	شاه محمود (مکرر) ۱۲۲۲ «
دورهٔ برادران فتح خان ۱۲۳۳ « -	شاه شجاع (مکرر) ۱۲۵۵ ـ ۱۲۵۸

فصل سوم

افغانستان

دولت محمد زائی :

بعد از کور شدن زمانشاه ابدالی خاندان سلطنتی افغانستان را فتور فرا گرفت ، و شاه محمود ابدالی از تنظیم واداره مملکت عاجز آمد ، سران بارکزائی که وزارت دولت وحکومت های ولایات را در دست داشتند در صدد بدست آوردن سلطنت افغانستان برامدند ، مخصوصاً در وقتیکه شهزاده کامران پسر شاه محمود وزیر فتح خان بارکزائی را اول کور وباز بقتل رسانید ، برادران متعددهٔ وزیر توانستند شاه محمود را در سال ۱۲۳۳ بجانب ولایت هرات فراری ساخته ، وبرادر اوشاه شجاع را بجانب شکارپور سند عقب زنند . شهزاده ایوب ابدالی پسر تیمور شاه نیز که دعوی جانشینی پدر میکرد مجبور شد دست از حکمرانی بکشد ، تنها شاه محمود در ولایت هرات بپادشاهی کوچکی قناعت نمود که بعد ازو پسرش کامران ووزیرش یارمحمد خان الکوزائی ، وسعید محمد خان پسر وزیرمذکور، وشهزاده یوسف ابدالی،باینحکومت کوچک چهل وچند سالی دیگرد وامدادند در طی این مدت بود که جنگهای مشهور دولت فارس بااین حکومت کوچک بوقوع پیوسته وبالاخره هم فارسیها مغلوب وناکام گردیدند ، در سال ۱۲۷۳ سردار سلطان احمد خان بارکزائی به حکومت هرات مسلط ودر سال ۱۲۷۹ پسرش شهنواز خان جای او را گرفت ولی بزودی درهمان سال امیر دوست محمد خان پادشاه اولین بارکزائی افغانستان ولایت هرات رابدولت مرکزی مربوط وملحق ساخت .

درهرحال بعد از اغتشاش داخلی افغانستان وفتور امور خانواده سلطنتی ابدالی رشته امور مملکت در کف برادران متعدده وزیر فتح خان افتاد.مشاهیر این برادران همان سردار محمدعظیم خان وسردارشیردل خان است که بیشتر بطور ملوك الطوائف افغانستان رابواسطهٔ برادران دیگر خرد اداره میکردند واز آن جمله بود سردار دوست محمدخان حاکم کابل و پردل خان حاکم قندهار وغیره. در دوره تسلط برادران وزیرفتح خان که اولادهٔ سردار پاینده خان یکی از مامورین دولت ابدالی بوده و بعدها به خاندان محمد زائی معروف شدند، طرزادارهٔ افغانستان ملوك الطوایفی شده، وچنانچه ولایت طوس یاخراسان فعلی وولایت پنجاب قبلاً درعهد شاه محمود ابدالی ازافغانستان مجزا شده بود، اینک ولایت سند زیر قیادت میرهای

والاحضرت غازی سپه سالار صدر اعظم د زامو روزونکو او دسیورت لوی تشویق ورکووکی د کوچنیانو دجشن به ورځ دسپورټ په کالیو کښې دغو کوچنیانو سره چه دهر چه بی اخته ده مینه کوی
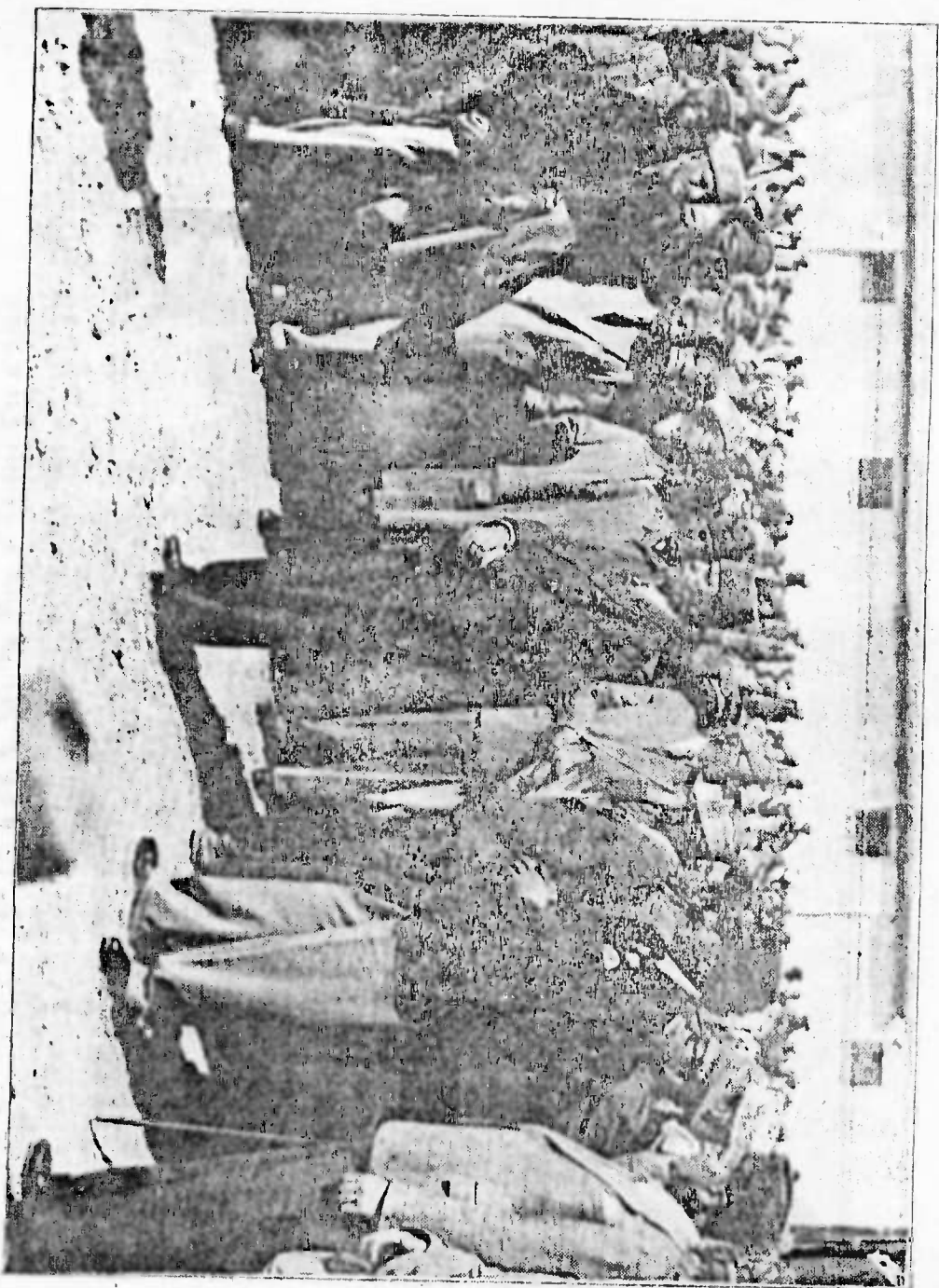
د ۱۳۲۷ کال د نو روز د ورځي د قلبو د ستاو دملی منظره

د ۱۳۲۷ کال د نو روز د ورځی دقلبیو دستلو دملی منظره

بو قولی عسکری .
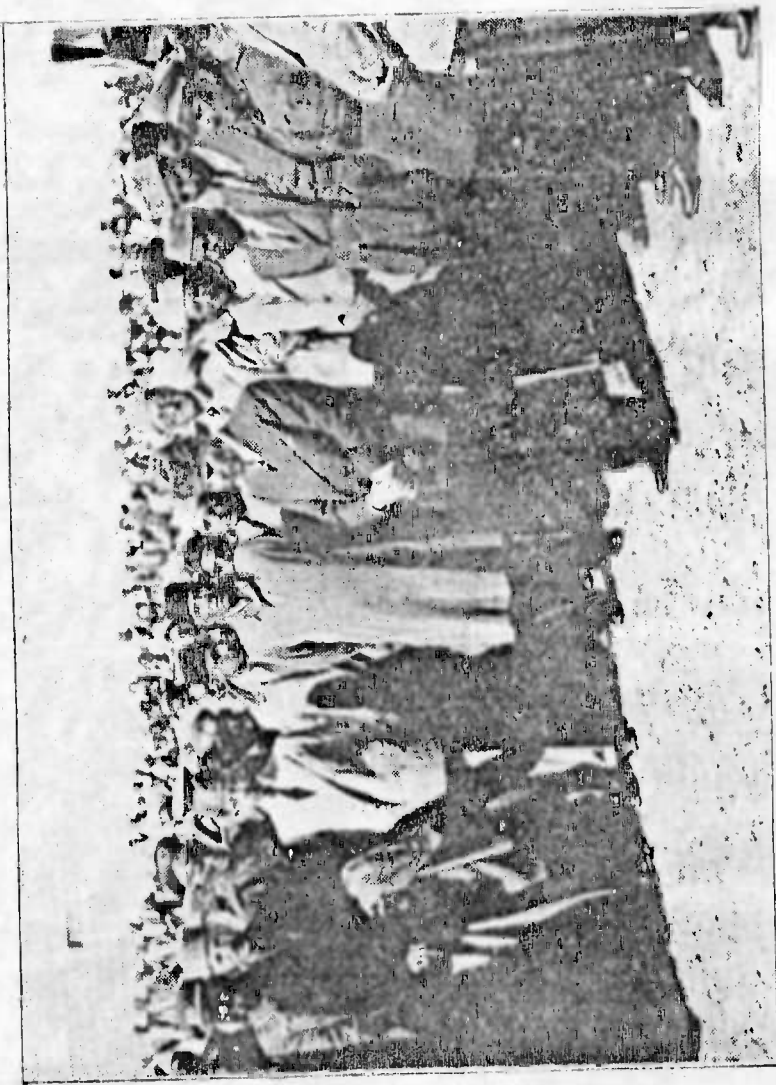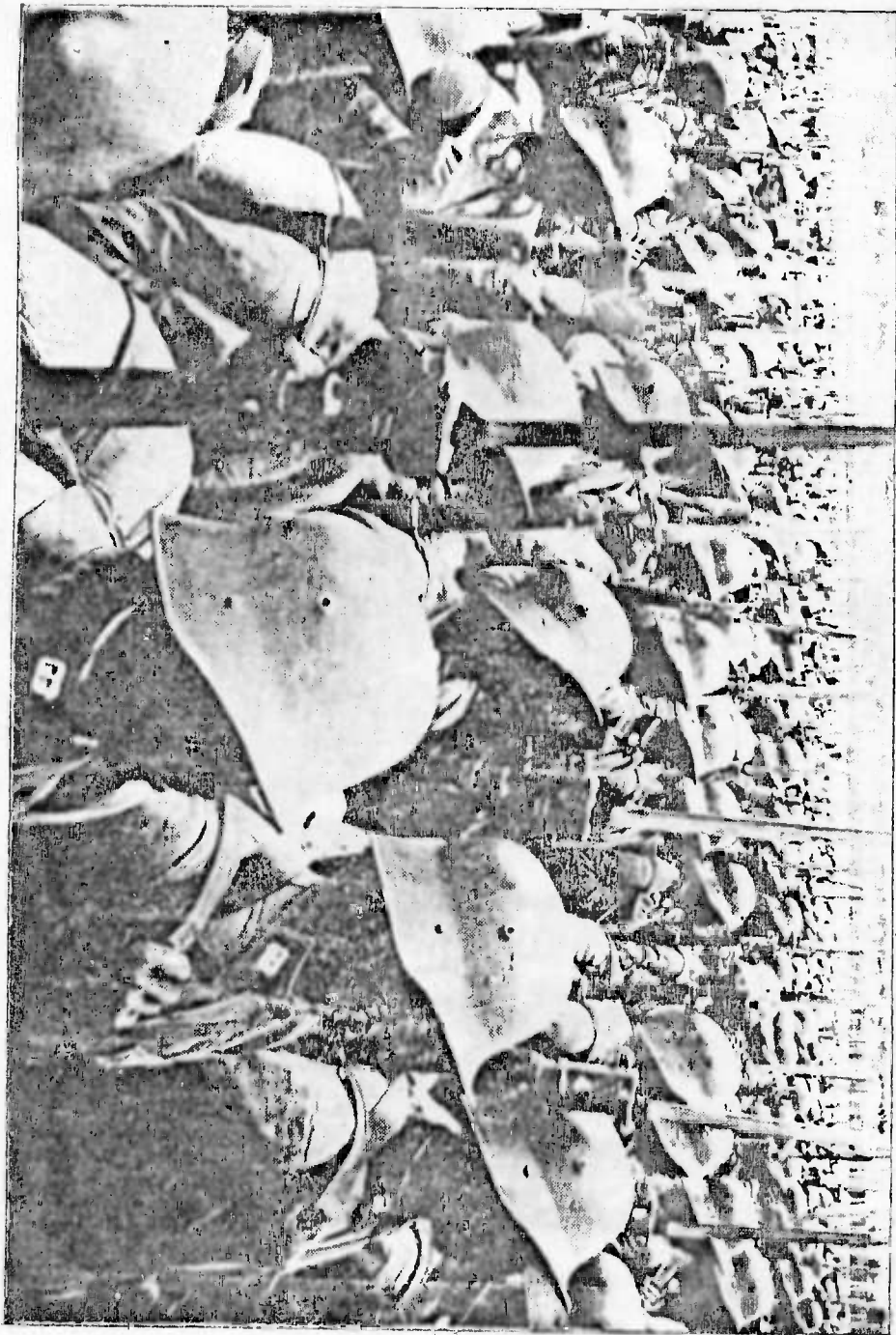
ولایت مذکور اعلان استقلال کرده و ولایت پشاور واتـك وکشمیر نیز از افغانستان مجزاء وضمیمه دولت سیکی پنجاب گردید (٤٣ - ١٢٤٤).

در سال ١٢٥٤ هجری برادران وزیر فتح خان یك نفر از بین خودرا به عنوان امیر بهحیث پادشاه افغانستان باقی مانده شناختند واین همان امیردوست محمدخان مشهور به امیر کبیر است که امارت اول او فقط یکسال دوام کرد. سال دیگر (١٢٥٥) دولت انگلیس که برآورده شدن تمنیات خودرا بذریعهٔ امیر دوست محمد خان در قسمت توسعهٔ نفوذ سیاسی در افغانستان ناممکن دید شاهشجاع فراری را باعدهٔ ازقشون وصاحب منصبان خود بغرض تصاحب تاج وتخت افغانستان بولایت قندهار سوق نمود اما قبلا توسط معاهدات لاهور وقندهار تجزیهٔ ولایت های شرقی افغانستان راکه در دورهٔ برادران وزیر فتح خان عملی شده بود بطور رسمی از شاهشجاع اعتراف گرفت در هر حال امیر دوست محمد خان و برادرانش باقشون انگلیس وشاهشجاع مقابله نتوانسته قندهار وکابل که مراکز شان بود یکی بعد دیگری سقوط کرد ودولت افغانستان ظاهراً در دست شاهشجاع و در واقع بدست افسران انگلیس افتاد. امیردوست محمد خان هم که به بخارا پناهنده شده بود بعد از آنکه درسال ١٢٥٦ بعزم استرداد کابل به افغانستان داخل وتا کوهستان پیش آمده بود کاری از پیش نبرده وبه انگلیس ها تسلیم ودر هند اعزام گردید ولی تسلط انگلیس وشاهشجاع طول نکشیده طوفان هیجانات ملی شدت کرد شهشجاع کشته شد و اردوی انگلیس بعداز دادن تلفات سنگینی که بهاثر مجاهدات ملت بهسرکردگی وزیر محمداکبرخان غازی به او رسید مجبور به تخلیهٔ افغانستان گردید وانگلیس ها دراثر فشارملت امیر دوست محمدخان را باز ازهند بهافغانستان فرستادند که مجدداً بوساطت وزیراکبرخان غازی به پادشاهی افغانستان قبول شد.

امیر دوست محمد خان قندهار وهرات را بمرکز سلطنت ملحق ساخت وامیر شیرعلی خان جانشین امیر دوست محمد خان که مرد منوری بود خواست اردوی افغانی را تقویه و به واسطهٔ تاسیس مدارس وادارات منظم مملکت رابه ترقی وتمدن جدید آشنا سازد. زیرا او مردی چون سید جمال الدین افغانی دردربار خوددیده بود. امیر شیر علی خان هنوز تازه قدم در راه تحولات اجتماعی گذاشته واستقلال افغانستان را اعلام نموده بود که دولت انگلیسی از ارتباط سیاسی او با دولت روسیه بدبرده جنگ دوم افغان وانگلیس را در سال ١٢٩٦ هجری آغاز کرد درین جنگ عجالتا قشون انگلیس تا کابل رسیده وامیر شیر علی خان فراراً در بلخ جان داد وامیر محمد یعقوب خان جانشین امیر شیر علی خان با امضای معاهده گندمک علاقه های شال وفوشنج تاجبال کوزك وعلاقه های کرم ولندی کوتل را به

انگلیس واگذار ومشاورین وصاحب منصبان انگلیس را درحکومت خود قبول کرد مگر هیجان ملی افغانستان مجدداً شروع وقشون انگلیس درکابل ومیوند تلفاتی گرانی داده مجبور به تخلیهٔ افغانستان گردیدند وسردا ران ملی چون جرنیل محمد جان غازی وردکی ملا دین محمد معروف به مشك عالم اندری، وسردار محمدایوب‌خان وامثالهم درتاریخ نظامی افغانستان حصه با افتخاری گرفتند . انگلیس ها مجبوراً برای خاموش شدن هیجان ملی امیر عبد الرحمن خان (ضیاء الملك والدین) رابحیث جانشین امیر محمد یعقوب خان شناخته امیر عبدالرحمن خان در موقع قبول امارت برای الحاق دوبارهٔ قندهار که انگلیس ها میخواستند بصورت یك ریاست علیحده از افغانستان مجزا سازند پافشاری کرد . انگلیس ها این ولایت افغانی رابا سایر ولایات به استثنای علاقه‌هائیکه دراثر معاهدهٔ گندمك ازافغانستان جدا شده بود جزء افغانستان تسلیم کردند ولی روابط خارجی افغانستان منحصر باانگلستان باقی ماند وهم امیر موصوف درسال ۱۳۱۱ هجری نسبت به واگذاری علاقه های سوات باجور، چترال، ارنوی، وزیری، داور، چاکی، وچمن باانگلیس ها معاهده بسته وسرحد آزاد از این وقت بمیان آمد مقارن همین وقت دراثر پیشقدمی روسیه علاقهٔ پنج ده بدست روسها افتاد . ولی درعوض امیر عبدالرحمن خان ولایت نورستان افغانی را بدین اسلام آشنا واداره‌ٔ دولت رادرآنجا قایم نموده جانشین این بادشاه امیر حبیب‌الله‌خان (سراج‌الملت والدین) هجده سال بنرمی سلطنت کرد وبعضی وسائل مدنیت را در مملکت وارد ساخت ودر جنگ بین المللی اول بیطرفی خودرا اعلان نموده معاهدات قدیم‌را توسط معاهدهٔ سال ۱۲۲۳ هجری با انگلیس ها تائید کرد . در سال ۱۳۳۷ (دورهٔ امانیه) مجدداً استقلال افغانستان اعلان و جنگ سوم افغان و انگلیس شروع شد و در نتیجه مارشال فاتح این جنگ سپه سالار محمد نادر خان غازی (اعلیحضرت پادشاه آینده افغانستان) علامت فتح وفیروزی حاصل کرد . از ین بعد تاریخ افغانستان عوض شده تمدن جدید در مملکت قبول می شود . ولی بعدازده‌سال یك قوت ار تجاعی بنام حبیب الله بچه سقاو از ضعف ادارهٔ دولت سوء استفاده وحکومت را سقوط داده خود اعلان پادشاهی نمود . (۱۳۴۷) مگر بزودی سپه سالار محمد نادرخان‌غازی فاتح‌تل‌یك‌قوای ملی‌تشکیل وارتجاعیون‌را مغلوب‌و دولت جدیدی تشکیل نموده وخود بحیث اعلیحضرت پادشاه افغانستان‌مجدداً مملکت‌را بطرف تکامل متوجه ساخت جانشین اعلیحضرت محمد نادر شاه غازی اعلیحضرت المتوکل علی الله محمد ظاهرشاه است که امروزه مصروف امور ترقی‌وتعالی کشورافغانستان بوده تمام وسایل عصری را درراه حصول این آرزو ومرام‌ملی جستجو وتهیه میفرمایند .

پادشاهان محمد زائی :

امیر دوست محمد خان	جلوس	۱۲۵۹	هجری قمری
امیر شیر علی خان	»	۱۲۷۹	»
امیر محمد افضل خان	»	۱۲۸۳	»
امیر محمد اعظم خان	»	۱۲۸٤	»
امیر شیر علیخان (مکرر)	»	۱۲۸۵	»
امیر محمد یعقوب خان	»	۱۲۹٦	»
امیر عبدالرحمن خان	»	۱۲۹۷	»
امیر حبیب الله خان	»	۱۳۱۹	»
امیر امان الله خان	»	۱۳۳۷	»
اعلیحضرت محمد نادرشاه غازی	»	۱۳٤۸	»
اعلیحضرت متوکل علی الله محمد ظاهر شاه	»	۱۳۵۲	»

خاتمه کتاب

در اطراف زمان و قدامت اوستا

احمدعلی کهزاد

همه میدانیم که اوستاوعصراوستائی از نقاط نظر مختلف مذهبی،ادبی، تهذیبی، تاریخی
جغرافیائی درتاریخ افغانستان قدیم نقش بس بزرگ بازی کرده وتاثیر هرجنبه آن در ماثر
مدنی واجتماعی حیات‌ملی مازیاداست. بنده درمطالعات تاریخ مدنی افغانستان قدیم بها وستا
وعصراوستائی اهمیت زیاد داده ومیدهم ویقین دارم که ارفورم اجتماعی این‌عصر تحولات بس
عمیق درافکار وپندار باشنده‌گان آریانایاافغانستان باستان وارد کرده است. چون اوستا
محض یك کتاب قانونی ومذهبی نیست وجنبهٔ اجتماعی مدنی وحماسی وجغرافیائی وسیاسی مهمی
دارد راجع بتحولات زندگانی ملی‌از آن‌استفاده زیادمیتوان کرد چنانچه درین‌سال‌های اخیره
درذیل‌مقالات متعدد چه درمجله آریانا وکابل وچه درسالنامه ها وکتب علیحده وسلسلهٔ تاریخ
افغانستان(جلداول) تحت عناوین‌مختلف‌درزمینه های جداگانه روشنی‌افگند . شده وامید است
درآیندهٔ نشریات دیگر ازپهلوهای مختلف حیات مدنی‌وتهذیبی وزراعتی واقتصادی بمیان آید.

بااین‌ملاحظات چون‌در تاریخ‌مدنی‌ملت ومملکت‌خود به‌اوستا وعصراوستائی‌احتیاج مبرم داریم
ضروری است که قدری‌دراطراف «زمان وقدامت» اوستاصحبت کنیم‌وچون هیچ ماخذ ومدرك
خارجی در دست نیست که بصورت مستقیم وواضح وصریح دراین زمینه کمك کند باید بخود
متن اوستا مراجعه شود وباتحلیل قسمت های مختلف وپارهٔ ممیزات خصوصی تا اندازه ئی که
امکان داردعصر اوستائی درچوکات دورهٔ های عمومی تاریخ تحول ملل شرقی تعین گردد.

روح‌اساسی مطلبی که درین‌مقاله میخواهم شرح بدهم‌این‌است که اوستا وعصر مربوطهٔ آن
درکرونولوژی تحولات‌ملل‌شرقی این گوشهٔ آسیاازآنچه معمولاً تصورمیکنند قدامت زیاددارد.
البته حاجت به تذکار نیست که مقصودم ازاوستا اوستای اصلی وپارینه است نه اوستای جدید
دورهٔ پارتی وساسانی و مقصود از (عصر) آن همان عصر اوستائی اولی وباستانی می باشد
نه عصر جمع‌آوری پارچه ها وتدوین جدیدآن که بعدتر درقرن‌اول مسیحی‌درعصر (ولگش)
یا(ولخش) پارتی که عبارت از ولخش اول معاصرنیرون Neron امپراطور روم (نیمهٔ دوم
قرن‌اول‌م) میباشد شروع ودرعصر اردشیروپسرش شاپوراول (۲٤۱—۲۷۲م) ادامه یافته است

بنده درجلد اول تاریخ افغانستان (۱) تحت عنوان (اوستای اولی یا باختری) و (اوستای نو) شرحی نوشته و به اساس نظریات محققین غرب و پاره شواهد مثبته واضح ساخته ام که اوستای اولی وقدیم کامل تر وبزرگتر بوده واوستای جدید قسمتی ازان است که تااندازهٔ مقدور از خاطره ها وحافظه ها جمع آوری شده وشاید قسمتی هم مثل (گاتها) بصورت متن قدیمی حین جمع آوری ، پارچه های دیگر در دست بوده که عیناً داخل متن اوستا گردیده است .

شبهه نیست که عملاً تفکیک قسمت های قدیمه وجدید اوستا ، همانطوری که بدست مارسیده کار آسانی نیست جز در مورد گاتها که از لحاظ ماهیت ادبی وترکیب جملات وغیره باسایر قسمت‌های اوستا فرق دار دوازان مربوط بمرام این مقاله پایان‌تر صحبت خواهیم نمود .

❀ ❀ ❀

عدم تذکر اسمای ملل ، یکی ازدلایل بزرگ قدامت اوستا عدم تذکر اسمای ملل است که اگر خوب در اطراف آن دقت شود نتیجه مثبتی از آن بدست می‌آید . اوستا ازملل قدیمه چه انهائیکه در افغانستان باستان سلطنت کرده اند وچه انهائیکه مجاور به مملکت مابودند هیچ کدام را نمی شناسد از پارت ها از پارسی ها از سلالهٔ سلطنت هخامنشی ازمادها از هیچ کدام اسم نمی برد و تنها نام جامع و عمومی که استعمال نموده کلمه (ایریا) است همه میدانیم که از زمره اقوام آریائی آنهائی که بار اول یوغ اسارت ملل‌سامی‌را تکان داده وخویش را از زیر سلطهٔ اثوری ها بیرون کردند (مادها) بودند . مادها وفارسی ها وپارت ها سه کتلهٔ بزرگ اریائی هستند که سلطنت ها تشکیل کردند و بحیث ملت های اریائی اساس سلطنت ها وحتی امپراطوری های بزرگ را گذاشتند معذالك « اوستا » یکی ازین اقوام رابحیث ملت نمی شناسد واز هیچ کدامی اسم نبرده است . داکتر ویلیم گایگر درین مورد مثالی می آرد وازان نتیجه دیگر هم میگیرد. میگوید بعضی ها تصور کرده اند که (اتراوان) Athravans یعنی (موبدان) اوستائی عبارت از (ماژ ها) یارو حانیون (ماد) میباشند . با این تصور بیشتر حیرت‌دست میدهد که رو حانیون ماد چطور ازملت خود یعنی از (مادها) اقلاً یك دفعه هم در تمام اوستا اسم‌نبرده اند پس حتماً (اترا وان) غیر از (ماژ های) ماداست واوستا از ماد واز جنگ های مهمی که ایشان با اثوری ها وبابلی ها کرده اند هیچ کدام را نمی شناسد وکوچکترین اشاره ئی به آنها نکرده‌است هکذا از پارسی ها وملت پارسی باوجود تشکیل امپراطوری بزرگ که در تمام شرق قریب دامنهٔ آن پهن‌شده بود

(۱) فصل سوم مدنیت اوستائی صفحه ۱۹٦

کوچکترین یادی نکرده وپارسی وهخامنشی وپادشاهان وشاهنشاهان آنرا بکلی نمی شناسد همین قسم به دلایل قوی تر ملت «پارت» وسلطنت پارتی در اوستا نامعلوم است پس ازین مطالب نتیجه گرفته میتوانیم که اوستا اقوام اریائی را به نام هائی مشخصی که در کرونولوژی تاریخی پیدا کرده اند بکلی نمیشناسد و پیش از ظهور اسمای ملی پارت وپارسی و ماد بمیان آمده است .

تنها اسمی که اوستا به مفهوم جامع استعمال نموده است (ایریا) است که بلاشبه با تسمه (آریا) متذکرهٔ سرود ویدی ارتباط متین و محکم دارد . (آریا) و (ایریا) که من حیث تلفظ در عصر ویدی واوستائی فرق کرده است اصلاً یك اسم ویك نام است که در اوائل وهله قبل از آغاز مهاجرت های اریائی و حین دوام حرکت وجنش آنها بیشتر مفهوم (نژادی) داشته وبعد از تقرر قبایل وامواج مختلف بین مجرای سردریا واندوس (رود سند) مفهوم طبقاتی بخود گرفته وبر سه طبقه عالی نجبای قوم استعمال میشد و برای تمیز عنصر آریائی از بیگانه بکار میرفت شبهٔ نیست که اشتراك متون ویدی و اوستائی در استعمال کلمهٔ (آریا) و (ایریا) که از ان نتایج مهم مبنی براشتراك اولیهٔ پیروان وید وا وستا و سرزمین مشترکه اولیهٔ آنها بدست می آید چیزی است که اینجا بدان کاری نداریم

مقصد درین مقاله این است که اوستا مجموع اقوام آریائی را تنها به اسم جامع (ایریا) یاد کرده واین اسم معمول بود تازمانی که اسمای ضمنی وفردی کتله ها مثل ماد، پارسی، پارتی بمیان آمد واین اسما خصوص دو اسم اول الذکر وقتی شهرت پیدا کرد که آنوری هابه عروج خود رسیدند وباز خود آنها روی صحنه سیاست ومملکت داری آمدند وسلطنت وامپراطوری های بزرگ تشکیل کردند پس ازین تفصیلات چنین نتیجه استنباط میشود که اوستا همان اوستای قدیمه واولیه پیش ازظهور اسمای پارسی، وهخامنشی وماد وپیش از عصر عروج وترقی آنها وجود داشته وعصر اوستائی بلاشبه قبل از تشکل ملت وسلطنت ماد قرار میگیرد، هستند کسانی که ویشتاسپه پادشاه باختری معاصر (زراتشترا) را (کشتاسپ) پدر داریوش بزرگ هخامنشی تصور کرده اند و این اشتباه محض است و آنرا در تاریخ افغانستان به اساس نظریات حسابی مدققین رد کردم . ویشتاسپه اصلاً اسمی است عام و میان او وپدر داریوش که چنین نامی داشته از روی زمان اقلا (٦) قرن وازروی مکان ازفارس تاباختر فاصله است .

عدم تذکر وقایع تاریخی : موضوع دیگری که با مبحث فوق بی ارتباط نیست وبازاز پهلوی دیگر قدامت اوستا راپیش از آغاز تاریخی حیات ملل آریائی تائید میکند عدم تذکر وقایع تاریخی است پیشتردیدیم که از (مادها) و (پارسی ها) نامی در اوستا برده نشده

راجع به وقایع بزرگ تاریخی که مستقیم یاغیر مستقیم به انها تماسی داشته باشد کوچکترین اثری نیست حال انکه جنگ‌های مادها با بابلی ها یا آثوری‌ها، احراز استقلال مادها از آثوری‌ها، عروج وسقوط پارسی‌ها، تشکیل امپراطوری هخامنشی، ظهور اسکندر مقدونی از جمله وقایع بسیار بزرگ دنیای قدیم شرقی است. داکتر ویلیم گای گر میگوید که اگر اوستا تنها جنبه مذهبی وقوانین دینی میداشت آنوقت ماهم انتظار نمیداشتیم که ازواقعات خارج دنیای مذهبی بحث کند ولی اینطور نیست بلکه جنبه ملی وسیاسی ومدنی ودنیائی زیاد دارد. یشت‌های آن ازجنگ ها باملل خارجی صحبت میکندو توجه زیاد به کتلهٔ آریائی وغیر آریائی مبذول داشته وازمخالفت بین زارعین و کوچی‌های بدوی حرف‌ها میزند.

واقعاً قراریکه درطی مقالات مختلف شرح داده‌ام یشت‌های اوستاقدیم ترین منبع حماسی افغانستان قدیم یا آریاناست وپهلوانان نامی که اسمای شان تمام ادبیات افغانستان وایران رادر تمام دوره های تاریخی فراگرفته است ازصحنه‌های رزمی آن بمیدان برامده‌اند. جنگ ونبرد آریایا توریا دراطراف امودریا وسردریاواضح نشان میدهد که اوستا به کدام پیمانه به امور آفاقی وسیاسی وملی تماس کرده‌است تفریق میان آریا وغیر آریا هم جنبه سیاسی وهم جنبه اجتماعی وملی دارد. درمیان خود آریاها آیاازمقابله هاومخالفت های کتلهٔ زارع ومسکون و کوچی بدوی صحنه هائی رسم نکرده است؟ بتذکراین همه وقایع وتماس به آن‌چطور به واقعات بزرگ تاریخی ظهور ومحاربات مادهاو بابلی ها یاعروج وسقوط پارسی ها وهخامنشی هاوفتوحات اسکندر اشاره نمی نکرده‌است؟ دلیل آن را فقط به اینصورت میتوان شرح داد که‌اوستا وعصراوستائی پیش از ظهور واقعات فوق‌الذکر تاریخی وجودداشت وازپهلوی دیگر قدامت آنرا قبل‌ازعصر ماد قرار بایدداد

عدم تذکار شهر ها، موضوع دیگر که دال برقدامت اوستا وعصر اوستائی است عدم تذکر اسمای شهر های باستانی است. میدانیم که اوستا جنبه جغرافیائی دارد و مخصوصاً دراین‌زمینه مقالات متعدد در مطبوعات افغانی نشرشده است وبالاخص این مبحث از نقطه نظر اعلام جغرافیای تاریخی برای افغانستان کمال اهمیت دارد.

فرگراد یافصل اول وندیداد که‌یک‌رساله جغرافیائی‌است علاوه برانکه در(یشت‌ها) از کوهها ورودخانه هاکه‌اکثر آن‌بین مجرای اکسوس (آمودریا) واندس (سند) واقع اند تذکرات متعدد داده شده است.

بااین ملتفت باید بود که مطالب اقلیمی وجغرافیائی اوستا جنبه خاصی دارد وبیشتر اقلیم طبیعی حوزه های رود خانه هاوکوهها را اسم برده است وازشهر های قدیم مشرق به استثنای یك یادو که آنهم شرح وتفصیل میخواهد اسمی نبرده آیاچرا در اوستا از (اکبتانا) یاهمدان

قدیم پایتخت سلاله ماداثری نیست؟ چرا از (سوبز) Susa شهر معروف عیلام اقا متگاه داریوش کبیر اسمی برده نشده ؟

چرااز(پاسارا گاد)، (پرسه پولیس)، (استخر) مراکز باعظمت وشهرهای بابدبه و ناز عصر جلال هخامنشی یادی نکرده؟ همین قسم از(هکاتومپی لوس) یعنی عشق آباد طوس مرکز اشکانی‌ها ، از «سلوسیا» پایتخت امپراطوری سلوسی های شامی ازسیر وپولیس از (مارکندا) سمرقند قدیم ازهیچ کدام نامی نیست. دلیل این امررا میتوان تایك اندازه دوری حیثهٔ خاك اوستائی ازین شهرها خواندولی این دلیل سبك وسخیف است وعلت اساسی آن این میباشد که اوستا عموماً پیش از بنا وشهرت این شهرها بمیان آمده است. این مطلب را از پهلوی دیگرهم خواهیم دید که پیروان او ستائی تازه ازجنبه حیات مالداری به زراعت ور مین داری گرائیده بودند وطبعاً هنوز در آن عصر شهرهای بزرگ بمیان نیامده بود تا از آنها اسم برده شود.

اوستا در فرگاد اول وندید اد عموماً ازحوزه های رودخانه ها مخصوصاً رود خانه های افغانستان قدیم ذکرمیکند واین مربوط بزمانی است که آریاهائی که درعصرویدی دردوطرفه هندوکش درجنبش وتصاحب اراضی بودند درعصر اوستائی مستقر شده وزند گانی مالداری آنها کم کم جنبه زراعت پیدا کرده است چنانچه قرار یکه بعد تر شرح خواهیم داد مراتب وتحول این دوجنبه حیات ازروی قدیم ترین قسمت اوستا یعنی (گات ها) وسائر قسمت های اوستا توضیح میشود .

معذالك مدققین به این نظریه اند که در میان شهرهای شرق (بلخ) و (ری) در اوستا یاد شده بیشتر اشاره نمودم که این مسئله شرح وبسط میخواهد که بیشتر به تفسیر وتعبیر اصل کلمات اوستائی تعلق دارد زیرا اصل کلمات (بخدی) و (راغا) است که در جمله قطعات اراضی شانزده گانه (وندیداد) ذکرشده اند. موضوع (راغا) آنقدر روشن هم نیست که آیا اصلا عبارت از(ری) میباشد یاجای دیگرزیرا (راغ) واضح دربدخشان افغانستان جای دیگری میباشد. تنها میماند (بخدی) ولی‌چون صفت (پرچم‌های بلند) یاد شده وپرچم عموماً فراز قلعهٔ شهر های بلند میشد میتوان مفهوم شهر یعنی (بلخ) ومعنی منطقه یعنی (باختر) را ازان گرفت. بهرحال مقصود اینجا ازین‌مسئله نیست بلکه بصورت عمومی میخواهیم وانمود کنیم که اوستا شهر های بزرگ معروف ومراکز امپراطوری های بزرگ مشرق زمین را نمی شناسد واین امر دلالت به این‌میکند که‌درعصر اوستائی هنوز بلاد بزرگ بمیان نیامده بود ودهکده ها بیشتر عمومیت داشت وزندگانی تازه از مرحله مالداری به زراعت وزمین داری تحول نموده بود .

اوستا درحالیکه از حوزه های هری رود فراه رود هیرمند، ارغنداب، خاش رود واندوس

وآمودر یاو کوهای افغانستان بالعموم ذکر میکند وارشهری درین علاقه ها اسم نمی برد واضح میشود که هنوز شهر های مهم درین حوزه ها بمیان نیامده بود و باشند گمان کوه پایه های آریانا چیزی مالدار و کوچی وچیزی تازه درزندگانی زمین داری توجه نموده بودند وگرنه امکان نداشت که کتابی مانند اوستا در حالیکه خاك های بین سر دریا ورود سند و دشت لوط وهامون سیستان را به این خوبی میشناسد ازشهر های آبادان آن اسمی نبرد .

از اختلاف گات ها باسائر حصص اوستا چه نتیجه میتوان گرفت ؟

معمولا (گات ها) را ازسائر حصص اوستا قدیم تر میدانند و این قدامت نه تنها به پاره اختلافات ادبی ولسانی متکی میباشد بلکه چیز های دیگری هم است که آنها را ازهم سوامیکند . از نقطهٔ نظر لسان واصطلاحات ادبی نوعیت مضمون اختلاف گات ها باسائرپاره های اوستا هویدا است مهمتر ازهمه این است که (گات ها) شعر وسرودات وسائر حصص اوستا نثر وعلاوه برین در لغات و اصطلاحات وجمله بندی ها قرابت زیاد به متون سرودویدی دارد بحدی که بامختصر تغیرات صوتی میتوان فقرات یکی را به زبان دیگر گردانید وترجمه کرد .

درین البته شبهٔ نیست که پیروان اوستا (گات ها) را نسبت بسائرحصص اوستا مهمتر میدانستند وعلت آنهم این بود که آن رامجموعهٔ سخنان خود زرانشترا تصورمیکردند و چون برعلاوه درقالب سرود بود وشعر خوب تردرچوکات بحور وقافیهٔ خود حفظ میشود خوب تر حفظ شده ورنگ و ماهیت وتاریود اصلی خودرا از دست نداده است، همه میدانیم که اوستای اولیه وقدیمه دراثر پیش آمدهای روزگار (معمولاً جنگ های اسکندر را در ان بیشتر ذیدخل میدانند) پراگنده شد وسپس درعصر پارتی وساسانی بجمع آوری وتدوین آن صرف مساعی بعمل آمد. دراین تدوین جدیددر اثر عللی که بالاتر شرح دادیم گات ها تغیرنکرد نظر به اختلافاتی که میان متن گات ها و بقیه کتب اوستا موجود است چنین می نماید که ازسائر کتبی که نثربوده هرچه ازحافظه ها بدست آمد ، جمع شده ودر آنها ترمیمات بعمل آمده وگات ها بهر کیفیتی که بوده بامتن اصلیهٔ خود درتدوین اوستای جدیدشامل شده است

بهرحال مطلب اساسی درین مقاله اختلافات دیگری است که درمتن مضامین وشیوهٔ اظهار مطالب آن هادیده میشود ودر تکمیل مرام این مقاله بیشتر بدرد میخورد .

سرایندهٔ سرودگات ها خودزرتشتر سپنتمان یاهرشاعر دیگری که باشد ، یك امر قابل ملاحظه این است که اشخاصیکه در (گات ها) حرف میزنند و یا مصدر اعمالی میشوند معاصر سراینده وشاعر معلوم می شوند حال آنکه درسایر قسمت های اوستا این طور نیست

وازاشخاص بسیار کذشته وقدیمی صحبت بعمل می آید . سایر حصص اوستا طور حکایه از زراتشترا واز اصلاحات او صحبت میکنند و قصه ها همه شکل داستانی دارد حال آنکه در گات ها شاعروحکیم ووزیر وپادشاه واعضای خانوادهٔ شان همه معاصر هم هستند و فحوای کلام‌وشیوهٔ بیان همه را پهلو به پهلو روی صحنه قرار میدهد. زراتشترا حکیم ومقنن ویشتا سپه پادشاه، جام اسپه‌وزیر، پورو چیترا دختر زور استه همه معاصر همدیگر وهمه یکجا زندگانی دارند. گات‌ها باید سخنان خودزراتشترا یایکی ازمریدان معاصراوباشدزیراازخلال سرود چنین معلوم‌میشود که زراتشترا مصروف مجاهده وتبلیغ اصلاحات خویش میباشد وهنوز آیندهٔ موفقیت او پوره معلوم نیست .

اگر از نقطه‌نظر حیات اجتماعی مطالعه بعمل آید آشکارا میشود که گات ها وسائرحصص اوستا فرق دارد.

درگات‌ها ماده گاو عامل اساسی وعمدهٔ حیات اقتصادی مردم تلقی‌شده است . اهمیتی که گات‌ها به‌ماده گاوداده چیزی است که درسرود ویدی دیده‌میشود . این‌امر واضح میسازد که هنوز مانند عصرویدی درعصرگات‌ها مردم بیشتر مالدار بودند وبه گاو های شیری و گله و رمه اهمیت بیشترداده میشد. شبهه نیست که درگات‌ها اززمین وقولبه وتخم ودانه وحاصلات هم تذکراتی بعمل آمده ولی‌شکل اساسی‌حیات زندگانی مالداری است وازان بعدتر زندگانی زمین داری آغاز میشود .

داکتر گایگر جرمنی به‌این عقیده است که مردمانی که معاصر گات ها بودند مرحله مخصوص تحولات مدنی را طی میکردند وآن ارتحال از زندگانی مالداری به حیات زمین داری و زراعتی بود .

برعکس درسائر حصص اوستا به‌تدریج اهمیت حیات زمین داری وکشت کار بیشترشده وافتخارات آن‌درجامعه مساوی مالداری گردیده است‌تا جائیکه فرگاد یافصل‌سوم (وندیداد) سراسریک مبحث یارساله زمین داری وزراعتی قبول‌شده میتواند. همه‌میدانیم وشنیده ایم که اوستا به‌زراعت اهمیت‌زیاد میداد. نشانیدن اشجار درآئین اوستائی اجرفراوان داشت این ها وامثال آن فرمایش های دیگر که درحصص دیگر اوستا آمده وانمود میکنند که بعد ازعصر گات‌ها ملت اوستائی یاپیروان اوستا ازمالداری بطرف زمین داری گرائیدند و حیات‌زراعتی اهمیت وعمومیت پیدا کرده رفت. بااین تحول جنبه مذهبی اوستا هم‌فرق کرد. در گات ها قراریکه گفتیم هنوز آئین واصلاحات جدید درمرحله عملیات و مبارزه میباشد وبامسکون شدن مردم به‌اراضی و توجه شان به امور زراعتی شکل استقرار بخود میگردد .

مطالعه اوستا ازسرتا آخر واضح میسازد که مدنیت عصر اوستائی مد نیتی بوده که جنبهٔ زراعتی وزمین داری ومالداری داشت واین مرحله در مراحل مدنیت بشری دورهٔ معین دارد واز خلال متون خود اوستا هم مراتب ارتحال وترقی حیات توده واجتماعیات آن معلوم میشود گفتیم که گات ها نسبت به سایر حصص اوستا قدیم تر است درعصر گات ها پیروان او ستائی بیشتر مالدار بودند وقدم اول درمشاغل زراعتی برداشته اند.

داکتر ویلیم گایگر بامطالعات عمیقی که درمورد تمدن پیروان اوستائی دارد چهار نکته دیگررا ازمشخصات عصر اوستائی میداند وقدامت این دوره را بامراتب آن درچوکات ارتقاع بشری تعین میکند این چهار نکته قرار آتی است :

(۱) چنین مینماید که مردمان عصر اوستائی نمک ومواد استعمال آنرا نمیشناختند .

(۲) شیشه درین دوره مجهول بود .

(۳) پول مورد استعمال نداشت وداد وستد باتبادله اجناس بعمل می آمد .

(٤) آهن هنوز مجهول بود. بناءعلیه مردمان اوستائی دردورهٔ برونز (مفرغ) زیست داشتند.

چرا در اوستا نمک ذکر نشده ؟ درمیان مواد خورا که نمک چیز مهمی است و چون دردامان طبیعت وجود دارد تولید آن محتاج کدام اختراع بزرگی نیست که بگوئیم مردمان اوستائی ازان محروم بودند و درنتیجه از نمک ذکری بمیان نیاوردند . گذشته ازین همان طور که دراوستا از نمک اسم برده نشد درسرود ریگ ویدهم تذکاری از آن نرفته.ازسکوت این دومنبع هرنتیجه ئی که گرفته شود یکی آن این است که مدنیت های اریا های وید واوستا شباهتی بهم داشت وقدامت مدنیت اوستائی هم زیاد است .

بهمین اساس داکتر موصوف معتقداست که مردمان عصر اوستائی شیشه را نمی شناختند. شبهه ئی نیست که دراوستا ازظروف مواد مختلف ازقبیل ظروف طلائی ، نقره ئی، مسی، برنجی سنگی ، گلی وچوبی تذکراتی بعمل آمده ولی تا جائی که تحقیق شده از شیشه و ظروف شیشه ئی اسمی برده نشده است .

بیائیم به موضوع پول ومورد استعمال آن در داد وستد. همه میدانیم که پول ومخصوصاً استعمال آن در خرید وفروش از علایم مهم ترقی مراتب حیات اجتماعی بشری است . در عصر ویدی بلاشبهه پول وجود خارجی نداشته وداد وستد همه باجنس وتبادله آن بعمل می آمد. ثبوت تذکار پول و عدم آن در اوستا موضوعی است که اختلاف نظر دران موجود است و این اختلاف نظر هم بیشتر متکی به تفسیر و تعبیر بعضی کلمات میباشد زیرا اقلاً دو کلمه در اوستا است یکی (شیته) Shaeta و دیگری (اسپرنا) Asperena که برخی باساس ترا جم پهلوی متون اوستا آنها را پول و درهم ترجمه کرده اند ولی داکتر گایگر بر خلاف آنست

ومعتقد میباشد که کلمهٔ (شیته) نه به معنی پول بلکه به معنی محض(دارائی) وملکیت آمده و کلمهٔ دوم هم عین همین مفهوم را دارد . مشارالیه درین مورد کلمهٔ لاتینی (پکونیا) (Pecunia) را دلیل می‌آرد ومیگوید که درلاتینی قدیم (داشتن حیوانات) معنی داشت و درنتیجه مفهوم (ثروت) اختیار کرد و بالاخره چون ثروت را بیشتر (پول) و (مسکوکات) تشکیل میداد دارائی‌یعنی (پول مضروب) شد .

بالا اشاره کردیم که عصرویدی داد و ستد بامبادلهٔ جنس بعمل می‌آمد ولی تا یك اندازه واحد مبادله حیوانات مخصوصاً گاو بود . در اوستا هنوز این ممیزهٔ حیاتی ازبین نرفته واز خلال مضامین مختلف معلوم میشود که هنوزقیمت اجناس را باحیوانات مثل : خر، نرگاو،اسپ اشتر، گوسفند می پرداختند .

بیشتر متذکر شدیم که موضوع تذکر واستعمال پول در اوستا و عدم آن بطور کلی ثابت نیست . داکتر جوستی D r . Justi و مسترتوماشك Tomaschek با داکتر گایگرمخالف اند و اخیرالذکر از عقاید ایشان تذکراتی داده است و طوریکه اشاره نمودیم اختلاف نظر در تعبیر دو کلمهٔ فوق‌الذکر است که دسته ئی آنها را پول سکه شده و دسته ئی دارائی ملکیت ، ثروت بطورعام گرفته اند . داکتر (گایگر) در آخرمیگوید فرض محال که کلمه (اسپرنا) پول هم معنی داشته باشد بطور قطع کدام سیستم مسکوکاتی با داشتن فروعات آن دربین نبود و در داد و ستد بیشتر جنس باجنس تبادله میشد .

❀ ❀ ❀

درین شبه ئی نیست که روی همرفته اگرمطالعه شود بعضی عوامل جدید تری هم دراوستا دیده میشود حتی اگرخوب دقت شود شواهدی بدست می‌آید که بدوره های مختلف تعلق میگیرد ولی دلیل آن واضح است وهمه میدانیم که تا زمان (ولخش) اول پارتی و حتی تازمان شاه پوراول ساسانی (نیمهٔ اول قرن سوم م) در جمع آوری اوستا صرف مساعی بعمل مي آمد بناءعلیه پارچه هائی در اوستا هست که نشان زمانه های جدید تر را میتوان درآنها سراغ کرد . ازقبیل کلمهٔ (گوتاما) که آنرا معمولاً (گوتامه بودا) بانی آئین بودائی می پندارند روی همرفته باتحلیل مواد فوق که از سرمقاله تاربنجا بعمل آمدواضح میشود که اوستا وعصر اوستائی محصول قرون قبل از عهد مسیح مثلاً قرن ٦ یا ٧ ق م نیست بلکه قرابت بیشتر به آخر عصر ویدی دارد .

اوستا هیچ یك از واقعات تاریخی را که متون شرقی بیاد دارد نمی شناسد و ذکری از آنها نمیکنند . ازین بالاتر نام هیچ ملتی را نمی برد و از اقوام بزرگ آریائی که ملیت ها

و سلطنت ها تشکیل کرده‌اند اسم نمی‌برد اسمائی ازقبیل : پارت، پارسی، ماد برای آن مجهول است وتنها کلمهٔ (ایریا) و(ایریانی)را میشناسد واین خود وانمود میکند که اسمای فرعی محدود هنوز بمیان نیامده، بود ازین مسئله واضح استنباط میشود که تسمیهٔ (آریا) عصر ویدی هنوز مفهوم خود را بحیث یك کتله از دست نداده بود واسمای کتله های آریائی یاهنوز بالکل بمیان نیامده بود ویا بهتر تر بگو ئیم آنقدر دارای اهمیت نشده بود بهر حال مفهوم ملی بکلی نداشت واوستا از نقطه نظر کتله وملت تنها اسم (ایریا) را استعمال میکند وبس .

قرار مطالعاتی که بعمل آمد درعصر اوستائی شهرهای بزرگ مشرق زمین هنوز کسب وجود نکرده بود و قراریکه شرح دادیم از ملیت های ماد وفارس درآن نام ونشانی نیست وتنها بخدی که آنرا بعضی باختر وبعضی شهر بلخ ترجمه کرده اند یاد شده است وبا « بیرق های بلند » توصیف شده است ومرکزیت قلمرو اوستائی از آن معلوم میشود .

از پهلوی اجتماعیات ، حیات مردم عصر اوستائی بیشتر شباهت به زندگانی قبایل مالدار ومردمان زمین دار داشت یعنی به تفصیلی که دادیم از روی گات های بیشتر جنبه مالداری وازروی سائر حصص اوستا پهلو های مالداری و زمین داری آنها طور مساوی معلوم میشود وبدین منوال واضح میگردد که پیروان او ستائی یعنی باشندگان این عصر آریانا مالدار ودارای رمه‌های بزرگ گاو وگوسفند واسپ واشتر بودند وبه تدریج به زمین وزمین داری توجه کردند . گمان غالب برین میرود که قبایل آریائی که در عصر ویدی در کوه پایه‌های افغانستان مستقر شدند قرار ایجابات وقت و زمان به زندگانی مالداری خویش اشتغال مزید داشتند وزراتشترا با اصلاحات اجتماعی خود سعی بلیغ بخرج داد تا مردم را به سکونت وتقرر دریك نقطه و زمین داری وتوجه به‌حیات زراعتی متوجه سازد وازین رهگذر مردمان آواره وکوچی را یك قدم در راه تمدن پیش‌برد . تا مسکون شوند وبه زراعت توجه کنند وبا آبیاری زمین ونشاندن اشجار وبذرتخم خاك خویش‌را آباد سازند .

قراریکه پیشتر دیدیم بقرار نظریه « داکتر گایگر » عدم وجود واستعمال نمك ، شیشه ، مسکوکات وآهن تا اندازهٔ خوب مراتب قدامت عصر وزمان اوستارا تصریح‌میکند وقراریکه خود داکتر موصوف میگوید این عصر اختصاص بیشتر به (دورهٔ برونز) دارد .

باتذکاریکه دادیم شبهه‌ئی نیست که دراوستا از ظروف سنگی یادشده ولی تمام آثار وادوات وافزار این عصر منحصر به سنگ نیست . بناء علیه دور های سنگ با تمام مراتب ضمنی آن گذشته وسپری‌شده ودورهٔ فلزات دوام دارد ولی آهن بمیان نیامده است بناء علیه عصر اوستائی را میتوان مربوط به دورهٔ مفرغ دانست که در آن ساختن ظروف گلی وچوبی وسنگی پهلو به پهلوی هم رواج وعمومیت داشت .

بنده در فصل اوستائی تاریخ افغانستان وسائر مقالاتی که به مطالعات اوستائی و ویدی ارتباط دارد همیشه کوشش نموده ام که عصر وید و اوستا را متصل بهم جلوه دهم و حتی تصریح کرده ام که اوستا وعصر اوستائی تحول (وید) وعصر ویدی است که قرار ایجابات وقت وزمان وارتقاع تدریجی بشری به نام ونشان دیگر وجود خارجی پیدا کرده است . از روی تحلیل موضوعات مختلف این مقاله بار دیگر واضح میشود که اوستا و (وید) بهم ارتباط معنوی زیاددارند ودوعصر متقابله آنهادامنه یك دیگراند کهاقتضای زمان واحتیاجات جدیدتر در آنها تغیراتی وارد کرده است. بنده در مـــورد زمان اوستا چنین اظهار نظر نموده بودم که مقدمه عصر ورفورم اوستائی مقارن ۱۲۰۰ ق م شروع شده و درحوالی ۱۰۰۰ ق م رفورم واصلاحات مذکور توسط زراتشترا آغاز گردیده است. اینجا ضمن مطالعات موضوع این مقاله سنه وتاریخ مذکوررا تائید مینمائیم زیرا باتمام نکات متذکرهٔ این مقاله سرمیخورد و موافقت میکنند . اگر اوستا به این عصر وزمان تعلق بگیرد ارتباط معنوی آن خوب با (وید) تائید میشود ومفهوم کلمه (آریا) و (ایریا) بابار یکی هائی که دارد فهمیده میشود . بلاشبهه در حوالی هزار ق م هنوز اسمای (ماد) و (پارس) و (پارت) بمیان نیامده بود . مادها وپارسی ها و تاریخ عروج وسقوط آنها هنوز در کتم عدم بود همین قسم از شهرها و پایتخت های آنها نام‌ونشان نبود اوستا طبعاً باید از (ماد) و (پارسی) واسکندر ووقعات مربوطه آنها ذکری نکنند و شهر های بزرگ شرق را نشناسد اوستا مقارن هزار ق م باید از پول مسکوك حرف نزند زیرا حتی در(لیدی)هم که معمولاً محل کشف سکه خوانده میشود هنوز سکه اختراع نشده بود . بگمان غالب قرائن عموماً به این دلالت میکنند که اوستا وعصر اوستائی مقارن هزار ق م در افغانستان قدیم یا آریانا بمیان آمـــده است و « داکترویلیم « گایگر » در میان اوستا شناسان طرفدار جدی این نظریه است و میگوید که « سرزمین تهذیب ومدنیت اوستائی حقیقتاً خاك های ایران شرقی است و حدود آنرا میتوان ازسر دریا بطرف غرب تا سرحدات مدیا وبطرف جنوب تادشت های گدروزیا انبساط داد . » این عیناً چوکات جغرافیائی افغانستان قدیم یا آریانا است که در مطبوعات افغانی مفصل در اطراف حدود آن نشریات کافی بعمل آمده است .

د پښتو او سانسکریت لغوي

نژدیوالی

صدیق الله رښتین

وړم کال مادکابل کالنی. دپاره دپښتو اوسانسکریت دګرامري نژدیوالي په باب یوه مقاله لیکلې وه، سږکال غواړم چه دپښتو او سانسکریت دلغوي نژدیوالي په باره کښې یوڅه ولیکم ولي چه دپښتو ګرامري او لغوي دواړه خواوې دژبې په څېړنو کښې یوزه اهمیت لري اودد دوژبو دمقایسې اوپرتله کولو دپاره دا دواړه څېړنې ضروردي. له ډېرې مدې څخه زمادا کوشش دی چه د پښتو ژبې مقایسه دد وو اوپو آریاني ژبو سانسکریت او اوستا سره وکړم اوپه دې سورت دپښتوقدامت اوپوخوالي ثابت کړم، مګر دا کار زمادپاره په غږه پانه دی اوپه څېړ ولږدی، ولي چه نه په سانسکریت پوهېږم اونه په اوستا، خوسره ددې هم آرزو لرم چه دخپل کوشش اوپلټنې نتیجه دبنا غلو اوستونکو مخې ته وړاندې کړم ، د پښتو اوسانسکریت لغات یوله بله ډېر نژدیوالي، ارتباط اوحتی یووالي لري چه دا به له وروستنیو څېړنې او پلټنې څخه په ښه شان ښکاره اوڅرګند شي. په دې لغوي مقایسه کښې زه هغه لغات راوړم چه هغه یوڅرګند اوښکاره ارتباط ولري او هرڅوك پرې په اسانۍ فکر پوه شي نودادی په دغه مقصد لاس پورې کوم اودهر لغت ارتباط نژدیوالي او یووالي بېل بېل ښیم .

۱ — (انګار) په سانسکریت کښې داور اوسکروټو په معنی دی، چه په پښتو کښې هم کټ مټ په دغه معنی تراوسه موجود اومستعمل دی. په دې لغت کښې نه لفظي تغیر راغلی دی اونه معنوي له دې کبله ئې له پښتو سره یو بولو.

۲ — (آپت) په سانسکریت کښې د (آفت) په معنی راغلی دی، چه په پښتو کښې هم په دغه معنی اودغه شکل موجود دی . ځینې خلك چه د پښتو (آپت) له عربي (آفت) څخه مقتبس بولي، هغوی تېروځي، ولي چه دغه کلمه یوه آریائي کلمه او په سانسکریت کښې موجوده ده نوعربي تهئې دا ښکل پې ځکه معلو میږي.

۳ . (اوچ) په سانسکریت کښې داوچت والي، جګوالي په معنی دی . د پښتو (اوچت)

له دی کلمې سره ارتباط لری او بنایی چه د (ت) په زیات والی له (اوچ) څخه مأخوذوی . هرکله چه (ت) یو نسبتی توری دی، نو (اوچت) هغه شی ته وایه شی چه جګو الی ته منسوب یعنی جګ او پورته وی .

٤- (هنګو) دا کلمه په پښتو کښې اوس هم شته ، خالی (ګ، ج) یکښې بدل شوی او (هنجه) ویل کیږی .

٥- (ګودهوم) په سانسکریت کښې غنموته وائی . د فارسی (ګندم) او د پښتو (غنم) ورسره نږدی ارتباط لری. د (غ، ګ) همیشه یو یو بل باندی اوړی. د (ن، و) تبدیل هم په پښتو کښې شته لکه (منځنی، منځوی) نو په دې وجه ویلای شو چه (غنم او ګود هوم) سره نږ دی او قریب دی .

٦ — (مستو) دالفت په پښتو کښې د (مستی، ماسته) بصورت موجوددی د (مستو اومستی) تاریخ خالی دومره توپیردی چه د آخر (و، ی) یکښې سره بدل شوی معلومیږی .

٧-(جنی) په سانسکریت کښې د ښځې په معنی راغلی دی، مګر په پښتو کښې جنی (دختر) ته وائی که څه هم لفظی فرق یکښې د برنشته مګر په معنی کښې ئې لږغوندی فرق موجوددی . دومره فرق د زمانو په تیریدو څامخا پیښیږی، له دی کبله د پښتو (جنی) او د سانسکریت (جنی) یو شی بللای شو.

٨-(کهر) په سانسکریت کښې خر ته وائی. (ك، خ) په آریائی ژبو کښې همیشه یو یو بل باندی اوړی ، له دی نه معلومیږی چه د (خر) کلمه فارسی او پښتو دواړو ته له سانسکریت څخه راغلی ده او خاص فارسی کلمه ئې نشو بللی. که څه هم خر ته په پښتو کښې ځینی خلك (آنوی) هم وائی.

٩- (موری) په سانسکریت کښې د (آبرو ،) په معنی دی . په پښتو کښې (موری) څه قدر عام والی لری - داوبو د تیرید و سوری ته هم موری وائی او د تنور لاندی سوری هم موری بولی ، لاکن سره د دې لږ معنوی فرقه داد واړه کلمې سره یو او نږ دې ګڼل کیږی .

١٠ - (جال) په سانسکریت کښې د ښکار د دام په معنی دی، په پښتو کښې هم (جال) د ښکار کوا و یوه آله ده چه له تارونو څخه ئې جوړوی او مرغان او ماهیان پکښې نیسی .

١١ - (بن) د ونو د ځنګل په معنی دی. په پښتو کښې هم په دې معنی استعمالیږی مګر په نقل نون « بڼ » ویل کیږی .

١٢ - (ستهان) په سانسکریت کښې د ځای په معنی دی چه په فارسی کښې «ستان» استعمالیږی په پښتو کښې « تون » په همدغه معنی راځی لکه چه د پښتو په قدیم ادب کښې راغلی دی.

شیخ اسعد سوری (٤٢٥ ھ) دامیر محمد سوری په مرثیه کښې وایی : « په جنت کښې دې وه تون زمونږ واکمنه » . دغه شان « تون » په پښتو کښې د ظرف یو ملاحقه هم ده لکه په « چرتون، میږتون » کښې. نو ویلای شو چه د پښتو « تون » او د سانسکریت « ستهان » سره نږدې او هم ریښه دی .

۱۳- (وار) په سانسکریت کښي «نوبت» تهوایی اوپه پښتو کښي‌هم عیناً دغه‌معنی لری .

۱۴- (تاو) دگرمی‌ معنی ور کوی چه‌په‌پښتو کښي هم‌عیناً په دغه معنی مستعمل دی .
مثلاً داور تاو ، دنمر تاو .

۱۵ - (وند) په‌سانسکریت کښي د « بند » په‌معنی دی‌او په پښتو کښي هم (وند) په
همدغه معنی استعمالیږی لکه د «غروندی » کلمه چه په اصل کښي « دغاړي وند » دی
یادلاس مړوند چه معنی ئي « مربند » دی .

۱۶ - (چتکا) په‌سانسکریت کښي دچوغکی په‌معنی دی، مګر په پښتو کښي (چتکی)
« فرچه » تهوایی . په‌دي لغت کښي که‌څه‌هم معنوی فرق موجود دی لاکن سره د دي هم
نژدیوالی او ارتباط ئي ښکاره او څرګند دي .

۱۷ - (شالی) دي کلمی‌په پښتو کښي څه‌قدر لفظی تغیر موندلی دی‌او (شولي) ئي
بولی، نور یوشی دی .

۱۸ - (سپیت) یوصفتی کلمه‌ده چه‌په‌پښتو کښي‌ئي (سپین) بولی. ددي دواړو کلمو
ریښه « سپ» ده . « یت» په‌سانسکریت او « ین» په پښتو کښي د نسبت او صفت لاحقي دی
نوپه‌دي وجه دغه‌دواړه کلمی هم ریښه او نژدي بولو .

۱۹ - (جبها) په‌سانسکریت کښي « زبان » تهوایی اوپه پښتو کښي (ژبه) استعمالیږی
مګرعام تلفظ ئي (جبه)دی چه کټ‌مټ دسانسکریت د (جبها) سره یوشان دی .

۲۰ - (داګهه) داهم د سانسکریت کلمه ده چه‌په پښتو کښي (داغ) بلل کیږی .
له‌دي کبله ویلای‌شو چه (داغ) فارسی کلمه‌نه‌ده بلکه له سانسکریت څخه پښتو او
فارسی ته را داخله شوی ده .

۲۱ - (ګهرم) دسانسکریت کلمه‌ده چه‌په پښتواو پارسی د واړو کښي مستعمله ده او
دتود یاتودوخی معنی ور کوی .

۲۲ - (کریو) په‌سانسکریت کښي د غاړي لاندي هډوکی تهوایی، چه په پښتو کښي
په څه قدر تغیر (کروه) استعمالیږی .

۲۳ - (پرمان) داکلمه هم دسانسکریت‌ده ، په‌پښتو کښي‌هم (پرمان) ویل کیږی او
په فارسی کښي ئي (فرمان) بولی. له دینه معلومه شوه‌چه دپښتو پرمان له‌فارسی څخه نه‌دی
اخستل شوی بلکه دایوه زړه کلمه او دپښتو اوسنسکریت تر منځ شریکه ده .

۲۴ - (روچ) دسنسکریت کلمه ده ، چه دپښتو (روځ ، ورځ) او دفارسی روز له
همدغي مادي سره ارتباط او نژدیوالی لری (۱)

(۱) تردي ځای پوری دسانسکریت لغات دمحمد حسین آزاد له « سخندان فارس » نه
اخستل شوی دی .

۲۵ - (سونلها) په سانسکریت کی دخاروی پوزته وایی چه په پښتو کښې ئې (شونډه) بولی . سونلها او شونډه دواړه سره نژدې بلکه یوشی دی .

۲۶ - (شنډها) په سانسکریت کښې دبې حاصله په معنی دی . په پښتو کښې (شنډه) بې حاصله اوبې نتیجې شی ته وایی لکه شنډه ونه ، شنډه ښځه ، « چه اولاد نه راوړی » یا شنډه سړی او داسې نور .

۲۷ - (ګونها) د شمارلو او حسابولو معنی ورکوی ، په پښتو کښې (ګڼل) په دغه معنی دی « ل » په پښتو کښې مصدری علامه ده او پاتې کلمه چه فعلی ماده ئې بولی کټ مټ د (ګونها) کلمه ده .

۲۸ - (کانکانا) په سانسکریت کښې باهو اودلاس وښی ته وایی چه په پښتو کښې ئې (کنګڼ) بولی . که څه هم څه قدر لفظی تغیر پکښې لیدل کیږی ، مګر یو تر بله ئې ارتباط او نژدېوالی څرګند او ښکاره دی .

۲۹ - (انګانا) د کور غولی ته وایی ، چه په پښتو کښې د (انګڼ ـــ انګړ) په شکل استعمالیږی . کیدی شی چه د پښتو غږ « ڼ » په سنسکریت کښې په دوو کی (ن) بدل شوی وی .

۳۰ - (کہانا) د کور اوانبود په معنی دی چه په پښتو کښې د (کېږ) په صورت استعمالیږی .

۳۱ - (مرګرنیه) په سنسکریت کښې (ملغاری) ته وایی . د « ږ » ، ل اوګ ، غ » تبدیل په آریائی ژبو کښې عام دی ، لهذې کېله دغه دواړه کلمې سره نژدې او ځپلې دی .

۳۲ - (مو کہه) ـ مخ په معنی دی . « مو کہه اومخ » دواړه یوشی دی خالی « ک‍هه اوخ » سره بدل شوی دی .

۳۳ - (سمو ما ره) دا کلمه او د پښتو (سمسارهـ = ښمخاره) سره یوشی دی ولی چه هم ئې معنی یوه ده اوهم په لفظ کښې سره نژدې دی .

۳۴ - (سادهو) په سانسکریت کښې پرهیزګار او ښه سړی ته وایی . په پښتو کښې (ساد) عیناً په دغه معنی موجود دی لکه چه عاېدان خټک وایی :

رسوائی هسی کمال د محبت دی چه تمام جهان ته غل شی هله ساد شی

۳۵ - (تدا) د پښتو د (تل) سره هم معنی دی . په دې دواړو کلمو کښې (د ، ل) سره بدل شوی دی .

۳۶ - (ګوماتی) په سانسکریت کښې دیوه رود نوم دی چه په پښتو کښې ورته اوس (ګومل) وایی . په دی دواړو کلمو کښې (ت ، ل) سره بدل شوی دی .

۳۷- (پتهنه) په سانسکريت کښې (عريض) ته وايي . چه په پښتو ئې (پلن) بولي، دلته هم (ت ، ل) سره اوښتي دي .

۳۸- (ماتنهمان) له دې کلمې سره دپښتو (مېلمه) نزديوالي او ارتباط لري او ښايي چه دپښتو مېلمه په اصل کښې (مېلمن) وي ولي چه جمع ئې مېلمانه راځي . د (ت ، ل) بدلون په آريائي ژبو کښې ډېر او د امدادي تورو يعني (الف ، ه) حذف هم زيات دی نو له دې کبله دغه دواړه کلمې سره نزدې بولو .

۳۹- (آسا) په سانسکريت کښې دځای په معنی دی . دپښتو (اوسېدل) لهدې ريښې څخه معلومېږي ولي چه اوسېدل په يو ځای کښې استوګنې ته وايي ، يعنې ځای ارل .

۴۰- (ساسه) په سنسکريت کښې د « خرګوش » معنی ورکوي . په ژند کښې ئې (ساهه) بولي . دپښتو (سوی او سويه) له همدغې ريښې سره ارتباط لري . له دې نسوم څخه دپښتو ژبې قدامت اواصالت معلومېږي ولي چه دفارسي (خرګوش) يو غير طبعي مرکب اوجعلي نوم دی اوله دی نامه څخه دا څرګندېږي چه بايد « خر » له سويې څخه مخکښې پيدا شوی وي .

۴۱- (موشيکه) په سنسکريت کښې « موش » تهوايي. دپښتو (مږک) ورسره نزدې ارتباط لري . په پښتو کښې د (ش ، ز) دتبديل نورمثالونه هم شته لکه لږ کی= لشکی .

۴۲- (بهيده) په سانسکريت کښې د « جدايي » په معنی دی چه د پښتو (بېل) ورسره نزدې دی ولي چه دسانسکريت « ده » په پښتو کښې عموماً په « ل » اوړی . (۱)

۴۳- (ميشی) د ګډې په معنی دی چه په پښتو کښې ورته (مېږه) وايي . په دې کلمو کښې « ش ، ژ » سره بدل شوی معلو مېږي .

۴۴- (شرګال) په سانسکريت کښې ګيدړ ته وايي . دپښتو چغال له دغې کلمې سره ارتباط لري له دېنه معلومه شوه چه چغل له فارسي شغال څخه نه دی اخستل شوی بلکه دسنسکريت له . شرګال) سره خپلوی لري - ځکه چه د « ش ، چ او ګ ، غ » تبديل په آريائي ژبو کښې عام دی .

۴۵- (ميوره) دا کلمه په سانسکريت کښې د نر طاوس په معنی ده چه ښځې طاوس ته ئې (ميوری) وايي . دپښتو په قديم ادب کښې هم (ميور) د طاوس په معنی راغلی دی لکه چه محمد ظفر (۱۱۲۶ ھ) دخپل کتاب تاريخ اعثم کوفي په آخر کښې د افضل خان ختک په صفت کښې وايي :

---

(۱) له (۲۵) لمبر څخه تر(۴۲) پورې لغات ددار مستتر لهپښتوخېړنې څخه اخستل شوي دي .

دخان زړه چه ښکارو فوادی   میور ګډېشی خادی نادی (۱)

۴۶ - (پرې ورتن) دسنسکریت کلمه ده چه په پښتو کښې ئې (پرېوتل) بولی .

۴۷ - (لیکهنم) دلیکلو په معنی مصدر دی . « (نم) په سنسکریت کښې د مصدر علامه ده نوپاتی کلمه او دپښتو (لیك) یوشی دی .

۴۸ - (کهننم) ددی مصدر په مقابل کښې پښتو (کښل) اری .

۴۹ - (منتم) په پښتو کښې (منل) په دې معنی راځی او دواړه یوشی دی .

نوټ : په دې پورته څلور واړو مصدرو کښې دسنسکریت او پښتو ترمنځ لفظی او معنوی ارتباط او یووالی ښکاره او څرګند دی .

۵۰ - (نت) په سانسکریت کښې د « رقص » په معنی دی . دپښتو (نڅېدل - ناځل) ه همدغی ریښی څخه راوتلی دی ځکه چه « نت ، نڅ » په طبیعت کښې یو شان دی . سربېره پردې (ناچ) هم په سنسکریت کښې د (ګډا) په معنی دی .

۵۱ - (پرش = پرچ) دا کلمی دپرسان معنی ورکوی چه دپښتو له (پوښتل) سره ارتباط او نزدېوالی اری . دغه شان دپښتو (پوخ ، = تپوس) هم ددغی ریښی سره نزدې اوهم ریشه معلومېږی . ځینی کسان دپښتو (تپوس) له عربی (تفحص) څخه مفغن بولی مګر په دی کښی دوی تېر و ځی ولی چه دا کلمه په نورو آریائی ژبو کښی قوی ریشه اری . مثلاً دالاندې مثا اونه وګوری :

پرش - سنسکریت

پرس - فارسی

پت - یو لیندی

پوچ ، پو چنا - هندی

له دې کېله په یقین ویلای شو چه په پښتو کښی هم اصلاً د غه کلمه (پوچ = پوس)ده اوبیا وروسته د کلمی ددر نو لو دپاره په اول کښی «ت» ور زیاته شوی ده .

په پښتو کښی د « ت » د زیاتوالی نور مثالو نه هم شته لکه (ر تل او نر تل) چه دواړه په یوه معنی دی او په دوهم مصدر کښی « ت » زیاته ښکاری .

سربېره پر دغه د کوچنیا نو په لهجه کښی اوس هم تپوس (پوخ) ویل کېږی .

۵۲ - (بالك) په سانسکریت کښی دو هلکی په معنی دی چه په پښتو کښی د(بالکی)

---

(۱) په قلمی نسخه کښې د (میور) دپاسه طاوس لیکل شوی دی ، خادی هم یوه مرغی ده .

په شکل مستعملیږي او د سړي ملا ژ م او نو کړ هلك نه وایي . (۱) د (هلك) کلمه هم امیغه (بالك) سره قرابت او خپلوي لري .

۵۳ - (ویدا) په سانسکریت کښې دعلم او پوهنې معنی لري ددې کلمې اصل (ود) دی چه په سانسکریت کښې تری ډېرې کلمې جوړې شوي دي لکه . و د یا = علم ، ز ده کړه - ودیا وان = پوهنوال ، عالم - و د یا لی = مکتب .

هر کله چه علم د معنوي ترقی اوودې سبب دی له دې کبله د پښتو (و ده) ددغې ریښې سره نږدې او مربوط بو لو . دغه شان (واده) چه د نشو نما او د پرښت سبب او دانساني ژوند یو مترقي حالت دی ، له دې سلسلې سره مربوط ګڼل کیږي . د اهم کیدی شي چه (و ید) د پښتو له (ویل) سره هم ریښه و بو او ځکه چه (و یل) د پو هې او علم سبب دی .

۵۴ - (ریشي) په پخوانو آریائي اقوامو کښې دمشر ، بادار لارښوونکي او روحاني معنی درلوده ، اودا کلمه به د سواخلا فو څخه پیل کیده . ددې کلمې آره (رشه) او ده ، یکښې نسبتي توري دي . لکه چه ګورو په پښتو کښې هم ځینې کلمې شته چه ددغې کلمې سره ښکاره ارتباط لري لکه (رشتین ، رشتیا) په دې د واړو کلمو کښې « ین او تیا » لاحقې دي او اصلي جزء ئې هماغه (رش ، رشت) دی چه په دې وجه د(ریشو او رشتین) تر منځ پوره معنوي تناسب او نږدیوالی ایدل کیږي .

۵۵ - (سمهیتا) ددې کلمې معنی مجموعه ده . دویدا څلور کتابونه دمقدس علم مجموعې ګڼل شوي دي او هره یوه (سمهیتا) بلل کیږي . دا کلمه اوس په پښتو کښې د (سمت) په صورت استعمالیږي او معنی ئې ټول ، مجموع او درست ده . مثلا وایی « سمته دوه ئې وخوړه ، سمت خلك لا یا نه دي » له دې کبله (سمت او سمهیتا) سره نږدې کلمې بو لو .

۵۶ - (سیندهو) دا کلمه په ریګویدا کې د پېر ه راغلې او دا بحر او دریاب په معنی ده . په پښتو کښې اوس (سیند ، سین) و یل کیږي چه بیدو د همدغه (سیندهو) معنی ور کوي او یو شی ئې بدللی شو .

۵۷ (بر همن) د پخوا نو آر یا یا نو در و حاني او مقدسې ډلې نوم دی دا ډله نسبت نورو ډلوته درنه ، معززه اود احترام خاوندہ وه . که څه هم دا نوم په دعا کوونکي او لمانځونکي ترجمه شوی دی ، مګر داوړ تیا او عظمت مفهوم پکښې پروت دی .

---

(۱) له (۴۳) نمبر څخه تر (۵۲) پوري لغات د ۱۳۲۴ کال په سالنامه کښې زما له مقالې څخه را نقل شوي دي .

دا کلمه که له « برم » او نسبتي « ن » څخه مرکبه وبولو او که ئې له « بری » او « من » څخه مرکبه وګڼو ؛ په دې دواړو صورتونو کښي پښتو رنګ پیدا کوي ولی چه « برم » هم پښتو کلمه ده او « بری » هم او په دواړو کښي دعظمت ، جلال او لوړتیا معنی پرته ده . نو په دې لحاظ د (برهمن) کلمی ته پښتو یا پښتوته نږدې کلمه ویلای شو . اومعنی ئې د (بری یا برم) خاوند کیږي .

۵۸ - (کشتری) د آریاؤ یوه بله طبقه وه . ددې طبقې کار جنګونه او د وطن او مملکت ساتل وو ، دا کلمه هم په پښتو کښي قوی ریښی لري . او غالبا له « کښ » او « توری » څخه جوړه شوې ده (کښتوری) یعنی توره کښونکی - ددې کلمی مقلوب سورت یعنی (تورکښ) په پښتو کښي دعسکریت په معنی اوس هم مستعمل دی .

۵۹ - (شودر) په پخوانو آریاؤ کښي یوه ټیټه او کښته ډله وه . ددوی کار د نورو خدمت اوملازمت ؤ دا کلمه دپښتو له (سوډر) سره هم په معنی اوهم په لفظ کښي نږدیوالی لري ولی چه په پښتو کښي (سوډر) نالایق ، ناپوه او ټیټ سړی ته وایي ، نو معلومه شوه چه دسنسکریت (شودر) او دپښتو (سوډر) یو له بله ډېر نږدې اوقریب دی .

۶۰ - (ویسیا) د آریه و بله طبقه ویسیا نومیده . ددې طبقې کار زراعت ، تجارت مالداري اود غوښانو ساتنه وه او ټول مدنی او عمراني کارونه به دوی کول . (ویسا) په پښتو اعتماد او باور ته وایي ، هرکله چه په دغو کارونو کښي اعتماد اوباورته ضرورت وی او بېي له دې څخه نه کیږي ؛ له دې کبله دغه ډله (ویسیا) بلل شوې ده .

۶۱ - (من) داکلمه په سانسکریت کښي زړه ، ارادې او روح ته وایي . اودپښتو په زوړادب کښي هم دارادې په معنی استعمال شوې ده . امیر کروړ (۱۳۹ هـ) وایي : « غشی د من می ځي پر پښنا پرمېرخمنو باندی » دلته له من څخه اراده مطلب ده . دغه شان دپښتو د (منل) مصدر هم غالبا له دغې ریښې څخه جوړ شوی دی . ځکه چه « منل » د زړه قبول ته وایي یوه خبره چه زړه ته پرېوزي او قبوله ئې کړي هغه « منل » دی . له دې کبله ویلای شو چه دسانسکریت (من) په پښتو کښي هم موجود او مستعمل دی .

۶۲ - (ویاکرن) په سانسکریت کښي دګرامر اوصرف نحو په معنی راغلی دی . داکلمه دوه جزء لري یو (ویا) دی چه کټ مټ په پښتو کښي هم (ویی) په شکل مستعمل اومعنی ئې « ګفتن » ده او بل (کرن) چه هغه هم د (کړن) په صورت موجود دی نو ترکیبي معنی ئې (ویل کول - ویی کړن) کیږي . هرکله چه صرف نحو دوینا کولو ذریعه ده نو شاید له دې کبله دغه کلمه دګرامر دپاره وضع شوې وي .

۶۳ - (مانو) په سانسکریت کښي دسړي په معنی دی . په پښتو کښي (برمانو) ځکه چی

پښتانه ورته وايي . « بر » يو صفت دی چه اوده پاغرتري مراد کيدی شي او له برمانو څخه دغره سری مطلب دی، له دې نه معلومه شوه چه (مانو او برمانو) يو له بله پوره نږدېوالی لري .

٦٤ - (من) ديو مخصوص وزن او تول دپاره په ويدا کښې راغلی دی . نو ويلای شو چه دا کلمه له سانسکریت څخه پښتو او فارسي ته په شريك ډول را ننوتې ده .

٦٥ - (پاسو) پخوانو آريايانو په هغه شي چه ديو شي په عوض کښې ورکول کېده (پاسو) باله ـ دا کلمه بيا وروسته دسکو او روپو دپاره هم استعمال شوه، اوس په پښتو کښې هم مال او روپو ته (پيسې) ويل کېږي ـ نو ويلای شو چه دا کلمه يقيناً د هماغه (پاسو) سره ارتباط او خپلوی لري .

٦٦ - (کر ، کرشي) په سانسکریت کښې دکرلو او زراعت معنا لري ، دغه شان (کرشان) کروندګی او کرشن (شديار کوونکی) ته وايي . هر کله چه د (کراو کرشي) ريښه دپښتو په (کرل . کرنه) کښې هم موجوده ده ، له دې کبله ددغو کلمو په ارتباط او نږدېوالي حکم کولای شو په (کرشان ـ کرشن) کښې خو « ن » دفاعليت او نسبت دپاره دی او دا هم دپښتو رنګ لري .

٦٧ - (پتی) په ويدی ژبه کښې دا کلمه ډېره مشهوره ده چه دمشر ، بادار معناوې لري په دغه ژبه کښې (ويس پتی) د کلي مشرته ويل کېده . په سانسکریت کښې هم (پت، پتی) دواړه په دغه ډول معنی مستعمل او موجود وو، دا کلمې اوس په پښتو کښې هم ژوندی او موجودې دی ، خالي دومره ده چه څه قدر معنوی توپير پکښې ليدل کيږي که نه په اصل کښې بيخي يوشی ښکاري ، (پت) په پښتو کښې عزت ، حرمت او (پتی) د عزت خاوند ته وايي . خوك چه د آشنايي په پت تينګ وی هغه هم (پتی) بولی . دد ې خبرې نه له مخه ويلای شو چه دسانسکریت (پتی) او دپښتو (پتی) بيخي سره نږدې او يو دی.
دغه شان دپښتو(پالل) هم لدغی نيلی او ريښې سره معنوی او لفظی ارتباط لري .

٦٨ - (کولا) په ويدی ژبه کښې کورنۍ او خاندان ته (کولا) وايي . دا کلمه په پښتو کښې تر اوسه ژوندۍ او مستعمله ده ، خالي څه قدر لفظي تغير پکښې راغلی دی او کهول ، کول) ويل کيږي ، چه د کورنۍ ، نسل اوز و ادمعنا وي لري . دغه شان د(کور کاله ، کلي، کلا) کلمې هم له دغې آري سره اړه لري او پښتو کلمې دی . ځينې کسان (کلا) له عربي (قلعه) څخه مغفن بولي مګر دوی تېروځي ولې چه په خپله پښتو کښې ئې داشتقاق سلسله او آره او څيله موجوده ده ، هغه احاطه چه له کلي يا يو کهول او کورنۍ څخه چاپيره وی « کلا » بولی .

۶۹ - (گرام) په سانسکریت کښې د کلي په معنی دی چه په پښتو اوس هم د کلیو د نومو په آخر کښې موجود دی لکه : ودی گرام - کولی گرام - کانی گرام او نور دغې کلمې نور ترکیبات لکه : گرامنی (د کلي مشر) - گرام واسی (د کلي اوسېدونکی) گرامین (کلیوال) هم پښتو ته نږدی اوهوبهو دپښتو د ترکیباتو په شکل دی .

۷۰ - (ویس) دا کلمه د کلي او کور معنی ورکوی . دپښتو وېش (سرحد ، ځای) له همدې کلمې سره ارتباط لری . دغه شان د (اوسېدل) په مصدر کښې هم د(ویس) آره لیدل کیږی . په سنسکریت کښې (وس) د اوسېدلو په معنی مصدر دی . له دې کبله ویلای شو چه دغه توابي کلمې سره نږدې او خپلې دی .

۷۲ - (پور) په سانسکریت کښې دښار او کلي او د شاهي ځای په معنی دی . دا کلمه په پښتو کښې اوس هم شته او د ځایو په نومو کښې راځی لکه : پته پور - سلام پور .

۷۳ - (ناج) په سنسکریت کښې انځته وایی . دپښتو (نڅاه ناڅل) له همدې کلمې سره ریښوی ارتباط لری او له یوه خپل نه ګڼل کیږی .

۷۴ - (سامانه) دا کلمه په ریګویدا کښې ډېره راغلې اودیوې لویې مېلې نوم ؤ چه اوی واده ښځې او نر به ورته راتلل - د (سامانه) کلمه اوس هم په پښتو کښې شته او د دول دال ، سامسن او خوشحالی ، لوبې په معنی استعمالیږی . مثلاً وایی «فلانی څه لویه سامانه جوړه کړې ده» هر کله چه په میلو کښې عموماً دغه شیان موجود وی نو په دې اعتبار ئې معنوی تناسب او تلازم ښکاره او څرګند دی .

۷۵ - (ډیوا) دالغت په سنسکریت کښې دلمر او رڼا په معنی دی . په پښتو کښې تراوسه چراغ ته (ډیوه) وایی چه کټ مټ د سنسکریت (ډیوا، ډیواس) ئې بللی شو . په سنسکریت کښې آسمان او آسمانی ربالنوع ته (ډیوس) ویل کېده ځکه چه آسمان په ستورو منور او ښائسته وی نو نسبت ئې ډیوی او رڼاته شوی دی . په پښتو کښې هم آسمان ته (ډیوین) وایی « ډیوین ، یس » په طبیعت کښې یوشی دی او دواړه د نسبت توری دی . زما په خیال چه دپښتو ډیوټ (چراغدان) به هم په اصل کښې (ډیوت = ډیوس) وی .

۷۶ - (پرتهوی) په سنسکریت کښې دمځکې معنی لری ځکه چه مځکه هم پرته وی یو دبې معنوی او لفظی ارتباط له کبله دغه دواړه کلمې سره نږدې بللی شو .

۷۷ - (واډ) په سنسکریت کښې دځای معنی ورکوی او دپښتو په ځینو نومو کښې هم ددې کلمې ریښه موندلای شو لکه را جواړه (راجستان) دغه شان (باجوړ) هم احتمال لری چه په اصل کښې (باجواړه) وی . په (کر واړه) کښې هم « واړه » دځای او محوطې معنی افاده کوی .

۷۸ - (ګواره) دغواو پادی اوګورم ته وايي د پښتو (ګور م ، ګوار) دواړه له دغه (ګواره) سره نږدې ارتباط لري اوله يوې سلسلې څخه ګڼل کيږي .

۷۹ -(ديور) په سانسکريت کښې (ليور) ته وايي .د« د،ل » بدلون په آريائی ژبو کښې عام دی لکه داوستا (خوده) چه په پښتو ئې (خول) بولي ، له دې کبله ويلای شو چه د سانسکريت (ديور) او د پښتو (ليور) يوشی دی او دومره توپير سره نه لري .

۸۰ - (شرکيرا) د دې لغت معنی په سانسکريت کښې (ګوړه، شکره) ده که څه هم (شکره) په پښتو کښې ميده ګوړې ته وايي او څه قدر خاصوالی ئې پيدا کړی دی ، مګر سره د دې هم په اصل ريښه کښې د سنسکريت له (شرکيرا) سره ارتباط لري . دغه شان د فارسی (شکر) او د انګريزی (شوګر) هم له دغې ريښې سره نږديوالی لري . له دې وړ اندې مثالو څخه د آريائی ژبو ترمنځه ارتباط ښه څرګنديږي .

۸۱ -(کهانه) د سانسکريت کلمه ده چه د شکرې پاك شوی ډول ته ويل کيږي ، چه په فارسی ئې (قند) او په پښتو ئې (کند) بولي له دينه معلومه شوه چه پښتو ته د(کند) کلمه له دغه ځايه راغلې ده او فارسی يا عربی کلمه ورته نشو ويلای .

۸۲ - (شاکها) دا لغت د(شاخ) په معنی دی چه په پښتو ئې (ښاخ) بولي ، په پښتو کښې د(ك، خ) بدلون عام دی نو په دې وجه (شاکها او ښاخ) سره قريب ګڼل کيږي .

۸۳ - (پرنه) د سانسکريت کلمه ده چه په پښتو ئې (پاڼه) بولي او دواړه سره نږدې دي .

۸۴ - (چرمن) دې کلمی ته په پښتو کښې (څرمن) وايي ، او دواړه سره يوشی دی

۸۵ - (جوړن) په پښتو ئې (زوړ) بولي ، خالی د نسبت يو (ن) يکښې زيات او (ج، ز) يکښې بدل شوی دی ، نور يوشی ښکاري .

۸۶ - (ستهوير) دا کلمه په پښتو کښې د(ستر) په صورت موجوده ده او بې له څه قدر لفظی توپير څخه نور فرق پکښې نه ليدل کيږي .

۸۷ - (کال) په سانسکريت کښې د (وقت) په معنی دی خو په پښتو کښې (سال) ته وايي دا معنی که څه هم خاصه معنی ده مګر د هغې عامې معنی سره پوره ارتباط لري .

۸۸ - (کهان) دا کلمه کټ مټ په پښتو کښې د (کان) په صورت موجوده او مستعمله ده .

۸۹ - (کدا) د دې کلمې شکل په پښتو کښې (کله)دی . په دې دواړو کلمو کښې (د، ل) سره بدل شوی دی ، نور فرق نه لري .

۹۰ - (جاماتر) په سانسکريت کښې (زوم) ته وايي . د (زوم) او(جاماتر) ترمنځ هم نږديوالی موجود دی ، « تر » غالباً يوه لاحقه ده چه زياتيږي او حذفيږي .

۹۱ - (ګهرمه) دا کلمه په پښتو کښې (غرمه) استعماليږي او (ګ ـ غ) يکښې سره بدل شوي دي،

۹۲ - (جیا) د سانسکریت یوه کلمه ده چه په پښتوئي (ژی - جی) بولی ، یووالی او نزدیوالی ئي ښکاره او څرګند دی .

۹۳ - (جماکه) دي نامه ته په پښتو کښي (ځمکه) وایی اوبي د (ج ، ځ) له او ښتني څخه نور فرق نه لري . له دغي ریښی او آرې څخه معلومیږي چه (ځمکه) اصلی لغت او (مځکه) ئي مقلوب شوی صورت دی .

۹٤ - (مدهی) په پښتوئي (ملا) بولی او (ل ، د) پسکښي بدل شویدی .

۹۵ - (شپ) دانوم کټ مټ په پښتو کښي د (شپه) په صورت موجود دی .

۹٦ - (ون) دانوم هم عیناً په پښتو کښي (ونه) استعمالیږي .

۹۷ - (ګیری) د کوه په معنی دي چه په پښتو ئي (غر) بولی او د واړه یو شی دی .

۹۸ - (ګئو) دسانسکریت نوم دی چه په پښتو ئي (غوا) بولی .

۹۹ - (نر) دا کلمه د سانسکریت اوپښتوترمینځ شریکه ده او د (مذکر) معنی ورکوی.

۱۰۰ - (جنګل) د سانسکریت ده چه په پښتو کښي (ځنګل) ویل کیږي .

۱۰۱ - (راج) په سانسکریت کښي د حکومت په معنی دی . په پښتو کښي هم په دغه معنی استعمالیږي . مثلاً وایی « په هند کښي پخوا د پیرنګي راج ؤ »

۱۰۲ - (ګوند) د ډلي او حزب په معنی دی چه هو بهو په پښتو کښي هم په دغه معنی مستعمل او موجود دی (۱) .

۱۰۳ - (میرو ، میورو) د کنشکا په مسکو کانو کښي د امر د رب النوع په معنی راغلی دی چه پخپله نمرهم تري مراد یعني شی . نو د پښتو (مهر ، مر ، نمر) غالباً له دغه (میرو) سره قریب او نزدي ګڼل کیږي .

۱۰٤ - (چیرا) په سانسکریت کښي (شیری) ته وایی . او ددي دواړو کلمو ارتباط ښکاره او څرګند دی .

۱۰۵ - (کهنتی) په سانسکریت کښي د فعل حال صیغه ده ، په پښتو کښي (کینی) په دغه معنی راځی - دا دواړه صیغی له معنوی ارتباط نه پرته په جوړښت کښي هم سره نږدی او یو شان دی .

۱۰٦ - (کرښتی) دا هم د فعل حال صیغه ده او د (کری) معنی ورکوی .

۱۰۷ - (دوری) د سانسکریت کلمه ده په پښتو کښي (ایری) په دغه معنی راځی . نوښایی چه په دي کلمو کښي (د،ل ، و،ی) سره بدل شوی وی .

(۱) له (۹۲ د) نمبر څخه تر (۱۰۲) پوري لغات دښاغلی حبیبی له تاریخ ادبیات پښتو څخه اقتباس شویدی .

سر بېره پردې ، پخپله (دوری) هم پـه پښتو کښې د اشارې پـه ډول استعمالیږی او د (هلته) معنی ورکوی .

۱۰۸ - (مکښی) ددې نامه معنی پـه پښتو کښې (مچ) ده ، که څه هم څه قدر لفظی فرق پکښې شته دی ، مگرسره ددې هم نږدې اوقریب گڼل کیږی .

۱۰۹ - (مشر) دا کلمه په سانسکریت کښې داوی او کلان په معنی ده ، په پښتو کښې هم کټ مټ پدغه معنی تراوسه موجوده او مستعمله ده .

۱۱۰ - (مر) د پښتو لـه (مړ) سره هم معنی دی .

۱۱۱ - (بد) دا کلمه د پښتو له (بل) سره په معنی کښې شریکه ده او (د،ل) پکښې یوتربله اوړېدلی او بدل شو یدی .

۱۱۲ - (شوسر) په سانسکریت کښې د (خوسر) په معنی دی . د (ش، خ) تبدیل تـه چه وگورو نو دا دواړه کلمې سره یوبللی شو ؛ له دېنه معلومه شوه چه (خسر) خالصه فارسی کلمه نده بلکه له سانسکریت څخه پښتواوفارسی‌ته راننوتی ده اوبایدچه (خوسر) وليکله شی .

۱۱۳ - (ستهونه) دا کلمه په پښتو کښې د (ستن) په صورت استعمالیږی .

۱۱٤ - (تچه) پـه سانسکریت کښې د خالی پـه معنی دی چه پـه پښتو ئې (تش) بولی دا دواړه کلمې د (چ،ش) د بدلون څخه پرته نورفرق نه لری .

۱۱٥ - (تریښت) پـه سانسکریت کښې د (تشنه) معنی ورکوی ، د پښتو (تږی) ورسره نږدی ښکاری ، البته چه (ښ،ږ) په پکښې سره بدل شوی وی .

۱۱٦ - (تکمن) په سانسکریت کښې د (تخم، اصل) پـه معنی دی . د پښتو (توکم) او (تومنه) ورسره پـه معنی او لفظ دواړو کښې نږدیوالی لری .

۱۱۷ - (ویتس) په سانسکریت کښې (بید) ته وایی ، او په پښتو ئې (وله) بولی . که د (ت،ل اوس،ه)تبدیل ته وگورو نو (ویتس ، وله) سره نږدی او قریب گڼلی شو .

۱۱۸- (ویتشتی) . دا کلمه په سانسکریت کښې د (بلست) معنی ورکوی .
اوپه پښتوئی (ولیشت) بولی . په دې دواړو نومو کښې د (ل،ت) له بدلون څخه پرته نور فرق لنږدی ، نوپه دې وجه ئې یوشی بولو .

۱۱۹ - (ام) په سانسکریت کښې د (خام) په معنی دی ، چه‌په پښتو کښې (اوم) بلل

کیږی. د دواړو کلمو ارتباط او یور نګوالی څرګند او ښکاره دی (۱)

۱۲۰- (ستار) په سنسکریت کښي (ستوری) ته ویل کیږی، دا نوم په ټولو آریائی ژبو کښي یورنګ اویوشان دی لکه چه په فارسی ښي (ستاره) اوپه انګریزی ښي (ستار) بولی.

۱۲۱- (اشوه) په سنسکریت کښي (اس) ته وایی او لفظی معنی ئی «تیز رفتار» ده. دپښتو (اس، اسپه) ور سره هم ریښه ګڼل کیږی.

۱۲۲- (اج) ددي لغت معنی په سنسکریت کښي «بز» ده، چه مؤنث ئي (اجا) بولی که (ا، و، ج ز) سره بدل و بو او نو د پښتو (وز- وزه) ور سره نزدېوالی او خپلوی پیدا کولای شی. په پښتو کښي (اچی) دوزو شړلو صوت هم دی او داهم له (اج) سره نزدي ښکاری.

۱۲۳- (یوګم) په سانسکریت کښي د (یوغ) په معنی راغلی او په پښتونې (جغ) بولی که د «ی، ج» او «ګ غ» تبدیل ته وګورو نودغه دواړه کلمی سره نزدي بللی شو.

۱۲٤- (آپ) په سنسکریت کښي د (آب) معنی ښندی چه په پښتونې (اوبه) بولی. له دي لفظی اومعنوی شباهت له مخه دغه دری سره کلمی له یوي کورنۍ څخه ګڼل کیږی.

۱۲۵- (توی) دانوم هم په سنسکریت کښي داوبو په معنی راغلی دی دا کلمه په پښتو کښي د (توی) په صورت موجوده ده او سیلاب اوکو چنی رودته ویل کیږی.

۱۲٦- (پتر) دسانسکریت کلمه ده چه په پښتو ئي (پلار) بولی- په دې دواړو کلمو کښي د (ت،ل) ترمنځ بدلون راغلی دی نور فرق پکښي کم دی اوله یوي کورنۍ څخه ګڼل کیږی

۱۲۷- (ماتر) هم دسنسکریت کلمه ده چه په پښتونې (مور) بولی. له (ماتر) سره دفارسی (مادر) ژبات نزدېوالی لری- مګر د (مور) کلمه هم ورسره هم ریښه معلو میږی.

۱۲۸- (سواپ) په سنسکریت کښي خوب ته وایی چه دفارسی خواب اودپښتو (خوب) ورسره نزدي او قریب ښکاری ځکه چه د (س،خ) تبدیل په آریائی ژبو کښي زيات پېښیږی.

۱۲۹- (هستی) ددي لغت معنی (پیل) دی (هست) په سنسکریت کښي لاس ته وایی نوپه دغه وجه پیل ته (هستی) یعنی (لاس وال) ویلی شوی دی په پښتو ئي (هاتی) بولی چه د دغه (هستی) سره ډیرې نزدي او قریب ښکاری.

(۱) له (۱۰٤) څخه تر (۱۱۹) پوری لغات د۱۳۱٦ کال په سالنامه کښي د ښاغلی زمر یالی له مقالی څخه اقتباس شوی دی

۱۳۰- (چتواری) دا کلمه په پښتو کښي د (څلور) په شکل موجوده ده .

۱۳۱- (پنچ) دا کلمه په پښتو کښي (پنځه) استعمالیږی .

۱۳۲- (دش) داعدد په پښتو کښي (لس) ویل کیږی چه «د ، ل» او«ش ، س» یوکښي بدل شوی دی .

۱۳۳- (شودش) دی عدد ته په پښتو کښي (شپاړس) وایي نژدیوالی ئي څرګند دی .

۱۳٤- (کپال) دسنسکریت کلمه ده چه په پښتو ئي (اپری) بولی که د (ل ، ر) تبدیل ته وګورو نو یواړه بلهئی نژدي بللی شو .

۱۳۵- (نام) دپښتو (نوم) ور سره هم معنی ګڼل کیږی .

۱۳٦- (نوکا) دا کلمه دعروس په معنی ده، چه په پښتوئي (ناوی) بولی یعنی نوی ښځه (ناوی او نوکا) سره هم ریښه معلومیږی .

۱۳۷- (شوه) دالغت په سانسکریت کښي د (سبا) په معنی دی . د سبا کلمه له (شوه) سره نژدي ارتباط لری ولی چه د (ش ، س او و ، ب) تبدیل یو عمومی شی دی له دي کبله ویلای شو چه (سبا) له عربی صباح څخه مغفن نه دي ، بلکه یوه آریائی کلمه ده .

۱۳۸ - (ګیرش) دکوهی آهو معنی ورکوی او دپښتو له (غرڅه) سره ادخ لګوی ، ځکه چه د «ګ ، غ» او «ش ، چ» تبدیل ډیر پیښیږی .

۱۳۹ - (ګهور) ددي لغت معنی (زور) ده . دا د واړه کلمې هم په لفظ هم په معنی کښي سره نژدي او هم ریښه ګڼل کیږی .

۱٤۰-(کرښ کرښن) دخط کښلو په معنی راغلی دی . دپښتو (کښل) چه کښلو په معنی دی له دغي ریښي سره نژدي معلومیږی . سربیره پردي، (کرښه = سطر) هم له دي مادي سره ارتباط لری .

۱٤۱ - (بهار) په سانسکریت کښي وزن ته وائی ، دا کلمه په پښتو او فارسی دواړو کښي (بار) استعمالیږی .

۱٤۲ - (وات) دباد په معنی راغلی ، له دي څخه معلومیږی چه باد خالصه فارسی کلمه نه ده بلکه دپښتو اوفارسی تر منځ مشترکه اودسانسکریت له (وات)څخه راوتلې ده.

۱٤۳ - (کاګه) د سنسکریت کلمه ده چه په پښتو ئي (کارګه - کارغه) بولی- د سنسکریت په (کاګه) او د پښتو په (کارګه) کښي خالی یوه « ر » غورځېدلی ده نور سره یوشی دی .

۱۴۴ — (مریکه) په سانسکریت کښې (خرنده) ته وائي يعني هغه شيچه خر کوي مگر په پښتو کښې (مرغه ، مرغۍ) دپرنده ، په معنی راځي ، لا کن سره دد ې هم ددې دواړو کلمو ترمنځ قرابت او ارتباط لیدل کیږي .

۱۴۵ — (رنګ) په پښتو ، سانسکریت اوفارسي در يواړوژبو کښې سره شريك دی .

۱۴۶ — (جانو) په سانسکریت کښې (زانو) ته ويل کيږي . دپښتو (زنګون) هم لهدې مادې سره ارتباط او نږديکت لري .

۱۴۷ — (سؤاد) په سانسکریت کښې (خوند) ته وائي . که د (س ، ه ، خ) تبديل ته وګورو نو دغه دواړه کلمې لهيوې کورنۍ څخه بللی شو .

۱۴۸ — (وايو) په سانسکریت کښې د (هوا) په معنی راځي . اګرچه دهوا کلمه هم له (وايو) سره څه قدرنږدېوالی ښکاره کوي ، مګرپه پښتو کښې (وږمه ـ نرم باد) ورسره ، ډېر نږدېوالی لري .

۱۴۹ — (کرت نم) د(کردن) پهمعنی دسانسکریت مصدردی . په دې کلمه کښې «نم» مصدري علامه ده نوپه دې وجه ئې دپښتو له (کړل) سرههم ريشه اوهممعنی بولو .

۱۵۰ — (سويد) دا کلمه دعرق پهمعنی راځي چه په پښتو ئې « خوله » بولي هرکله چه « س،خ » او « د،ل » سره بدلیږي نوپهدېوجهئېهمريشه بللی شو .(۱)

داوردپښتو او سانسکریت دلغاتو ارتباط اونږدېوالي چه په لنډ ډول بیان شو . امید دی چه داموضوع به پهآينده کښې د نورو څېړنو له مخه ښه خرګنده شي .

سمد ستي موهمد غومره لغات راپیدااولاس ته راوړلی شول والسلام « رښتين » .

---

[۱] له (۱۲۰) څخه تر (۱۵۰) پورې لغات په ۱۳۱۷ ش سالنامه کښې د فقه اللغې له مقالې څخه اقتباس شوي دي .

سیاست شهر سازی در افغانستان

از مدتی است احتیاجات مبرمهٔ حیاتی دولت افغانستان را هم مانند سائر دول عالم در مقابل یك سیاست اسکان نفوس وتهیهٔ منزل برای مردم بی منزل قرار داده است . این سیاست درعصر کابینهٔ والاحضرت اشرف سردار محمدهاشم خان صدراعظم آغاز شده در کابل به اعمار کارته ٤ وشهرنو درذو نوبت وبعضی حصص دیگر اطراف ونواحی کابل و تمام افغانستان به اعمار شهر های جدیدی پرداختند چنانچه و قتی بنده پنج سال قبل برای تفتیش امور مطبوعاتی بولایات افغانستان گردش نمودم در تمام ولایات مملکت به شهر های جدید وخیلی زیبا ومودرن برخوردم که بعضاً تاحدی تکمیل و برخی در حال اعمار بوده است وتا امروز به شدت تعقیب میشود وامید وار میسازد که عنقریب اوضاع عمرانی وبلدی مملکت ازهر حیث کامل خواهد گردید ونفوس افغانستان در تمام شهر ها درمحیط های مساعد صحی ومدنی زیست خواهند کرد .

مهمترین پروبلم از نقطهٔ نظر اسکان نفوس که حکومت در برابر آن قرار گرفته شهر کابل است واین چند علت دارد :

۱ :- چون شهر کابل مرکز سلطنت است لهذا مرکزیتی برای آمد وشد مردم وادارات داشته نفوس زیادی راجلب وهمیشه مواجه با بحران مسکن میباشد .

۲ :- کابل مرکز تجارت وصنائع است . ازین جهت - مرکز معاملات اقتصادی مملکت بوده نفوس آن نسبت به شهر های دیگر خیلی زیاد میباشد .

۳ :- نفوس کابل متدرجاً زیاد شده ونفوس زیاد به تدریج عائله های علیحده تشکیل واز فامیل بزرگتر خود جداشده خواهان مسکن علیحده میباشند .

این‌ها وچند ین علل واسباب دیگری که ازشمردن آن‌ها درین جا صرف نظر شد سبب می شود که در قسمت شهر سازی در کابل سیاست وسیع‌تری تعقیب شده وشهر های زیاد تری انشاء گردد، ازهمین سبب است که حکو متسعی می کند برعلاوهٔ کارتهٔ ۵ و شهر نو والحاقیهٔ آن بعضی کارتیه های دیگری هم در اطراف ونواحی قریبهٔ کابل تخصیص و زمین های آن به اشخاص بی‌خانه داده شود تا به انشاء و اعمار منازل بپردازند.

معلوم است که تنها دادن زمین وتخصیص محل برای تعمیر شهر کافی نیست بلکه اکثری از مردم ما آنقدر ناتوان ونادار میبا شند که حکو مت مجبو راست به آن ها در تعمیر منازل هم اعانت پولی بنماید، ازهمین نقطهٔ نظر است که ذات مبارک شاهانه اراده فرمودند که د افغانستان بانک هرساله یک یک مبلغ هنگفتی را به مستحقین بطور قرضهٔ طویل ۲۷ سال بر بح - فی صد ۳ که آغاز اعادهٔ قسط آن بعد از پنجسال ازدادن قرضه باشد منظور نماید ، این ارادهٔ شاهانه عملاً روی دست گرفته شده وهیئت تحقیق قرضهٔ عمرانی یا کسه عمرانی هرروز روی این مقصد کار می کنند.

سیاست عمرانی مملکت درین قسمت خیلی امید افزاست - زیرا درین زمینه شخص ذات شا[illegible]نه گرفته وازراه اعطای هدایت به مقصد پلان کار در قسمت تعیین جای کار تیه هائی که [illegible] احداث می‌شوند ودادن قرضه برمردم محتاج رهنمائی های گرانبهائی که همه مستند به علم واطلاع میباشند می فر مایند واین فرما یشات شان بیشتر جنبهٔ استشاری ورهنما ئی را که مخصوص شاهان منور وعالم مشروطه است دارا میبا شد، مثلا ذات شا هانه درین او قات که شاید پروژه های وسیع ترعمرانی روی دست . است ساعت ها روی نقشه ها وپلان های شهر سا زی بلدیه ها توجه فرمود ه وبه مقصد پلان کار هدایت می فرمایند وهدایت هائی هم که داده می‌شود زیاده تر مستند به امیال روحیه وذوقیه افراد وحوائج ضروریهٔ اجتما عیهٔ مردم است وچون ذات شاهانهٔ شان در احوال جمعیت های انسانی ازنقطهٔ نظر سو سیو لوژی (اجتما عیات) وروح جمعیت ها اطلاعات وتبحر کامل علمی دارند لذا آرا وافکارشان به پلان های بلدیه وتعیین مواضع شهرها وشکل منازل وقرابت آن بمراکز کار وشرائط آب وهوا وغیره ما هیـــت راسیو نا لیزه (عقلی) می بخشد.

هم چنان ذات همایونی علاوه ازهدایت و تمنیا تیکه درتعیین موقعیت و وضعیت شهر هـا میفر مایند ازنا حیهٔ اعطای قرضه به مستحقین مخصوصا آن‌هائیکه جوان اند وتازه از فاکولته هاودا رالفنون هاسند گرفته وبجز معلومات علمی دیگرهیچ و سیلهٔ مادی و پولی بر ای بد ست آوردن منزل ومسکنی - دارانبوده ولهذا درخانه‌های کرائی به‌صعوبت زندگی می‌نمایند بحدی اظهار رحم وعطـ[illegible] میفر مایند که بـا یـد بطبقهٔ تعلیم یا فته ومنور مژ دهٔ آ نرا یک آن

اولتر داد، چنانچه چندباریکه بحضور مبارك شاهانه‌شان‌مشرف شده‌ام این‌فهمت را مخصوصاً امر وتوصیه فرموده‌اند .

این‌هاهمه میدانند که سیاست عمرانی مملکت مخصوصاً دربلدیه کابل پس ازین جنبهٔ خیلی عقلی وفنی داشته وبیشتر معطوف به‌حال طبقهٔ نادارمامورین مخصوصاً جوانان وارباب تخصصی میباشدکه آسوده حالی وآرامی آنها برای حیات خود شان‌وهم برای امور مملکت خیلی میمون و مستحسن است .

نتیجهٔ این سیاست مدبرانه‌وعا فلانه چنین خواهد بود که .

۱ - درمدت کمی انشاءالله‌تعالی دارای شهرهاو کارتیه‌های متعدد وزیبائی خواهیم شد .

۲- این‌منازل وکارتیه‌ها اکثراً به‌اشخاصی خواهد رسیدکه آنها جوان ، تعلیم‌یافته،مامور دولت‌وباتمام این‌مزیات بی‌منزل ودرخانه های کراهی بسرمی برند .

از روی همین علاقه وارتباط قلبی است که ذات ملوکانه اراده فرمودند قرضهٔ راکه دافغانستان بانك‌برای‌مردم بی‌خانه‌تخصیص داده ازطرف یك کمیسیونی که‌از مامورین پاك‌نفس تمام وزارت ها مرکب باشد بعد از تعین مستحق توزیع گردد .

این کمیسیون که‌عامل اجرای نیات عالی شاهانه است‌ازماه‌قوس باین طرف کار میکند .

کمیسیون در ابتدا عرائضی راکه ازجانب محتاجین وارد شده است مطالعه‌وآن هارا به‌صنوف چند تقسیم وتصنیف نمود مثلاً :

کمسیون بعد ازغور و مطالعه در اطراف تمام این درخواستها بالاخره به‌این نتیجه رسیدکه:

۱ - برای اشخاصیکه خانهٔ نیمکاره دارند و آمد آمد زمستان و زمان نزول باران و برف است جهت تامین سرپناهی عایله و اطفال شان و جلوگیری از خرابی در عمارت نیم‌کاره آنها بعداز تحقیق دقیق که به اساس یك تکنیك معینی صورت میگیرد برحسب مقررات دافغانستان بانك و منظوری مجلس عالی وزراء و منظوری حضور مبارك شاهانه عجالتایك‌یك مقدار پول که‌متناسب به‌اندازهٔ احتیاج‌ودرجه‌منظوری باشدبا‌نهابدهد .

۲ : - کمیسیون تصویب نمود که عرایض اشخاصی‌راکه زمین دارند ولی اقدام به آبادی‌آن نکرده اند و برای اجرای این مامول خواهان قرضه عمرانی میباشند درجه دوم اعتبار داده بعد از توزیع قرضه به ارباب منازل نیم‌کاره به اینها هم بعد از تحقیق دقیق که باتکنیك‌معینی صورت میگیرد قرضهٔ عمرانی بدهد تا به اعمار منازل خود بپردازند .

۳ : - برای اشخاصیکه نه زمین دارند ونه‌پول و هردو را تقاضا کرده اند کمیسیون فعلاتازمانیکه ازطرف حکومت متبوعه زمین های جدید توزیع نگردد نمیتوانند قرضهٔ

عمرانی بدهد زیرا دادن قرضه برای اعمار منازل است و در صورتیکه زمین نباشد چطور میتوان منازلی اعمار کرد ؟ .

کمیسیون پیشنهاد هائی بمقامات مربوطه تقدیم خواهد نمود تاهرچه زودتر زمین های راکه برای این قبیل اشخاص درنظر است مطابق مقررات دافغانستان بانک بمردم مستحق توزیع کنند تابه مستحقین آن که علی الترتیب فارغ التحصیل های دارالفنون های خارج وفا کولته‌های داخل ومکتب حربیه ومعلمین وارباب قلم ومامورین دولت باشد توزیع و متعاقب آن برحسب مقررات برای آنها بتوزیع قرضهٔ عمرانی خواهد پرداخت .

٤ : ـ درمورد اشخاصیکه میخواهند باصلاح منازل وعمارات خود درشهر کهنه بپردازند بمقامات مربوطه بصورت علیحده عرض خواهد گردید که آیا بچنین یك عمل قرضهٔ عمرانی داده خواهد شد یانه زیرا درمقرراتی که تاحال در دست است چنین یك مورد رامستحق قرضه عمرانی ندانسته است.

٥ : ـ اشخاصیکه درحصص مختلفهٔ مملکت منزل داشته ولی ماموریت درمرکز دارند ودر کابل خانه ندارند .

الف : ـ اشخاصیکه در کابل ماموریت ودرملحقات ولایت کابل منزل داشته ودر کابل خانه نداشته خواهان زمین وپول شده اند .

٢ : ـ اشخاصیکه درولایات خانه داشته ودرمرکز ماموریت دارند ولی دارای منزل شخصی نمی باشند .

٦ : ـ اشخاصیکه ماموریت رسمی ندارند ولی عریضه برای گرفتن زمین وپول تقدیم نموده اند چون برای چنین اشخاص درمقررات موجوده حکمی نیست لهذا درآینده دربارهٔ اینها هدایت گرفته خواهد شد.

تکنیک وطرز تحقیقات

کمیسیون درنظر دارد تابرای اینکه قرضهٔ عمرانی بمحتاجین و مستحقین آن بصورت کاملاً حقانه توزیع شده مستحق ازقلم نماند وغیرمستحق مستفید نگردد یك طرز تحقیقات معقول وعادلانه را اختیار کند تااگر بصرف زحمت زیادی هم بشود مطلبی که از قرضهٔ عمرانی در نظر است وآن عبارت از التفات اعلیحضرت همایونی پادشاه مهربان ما به خانه دار ساختن بیخانه‌ها ودفع پریشانی یك عده محتاجین است برآورده شود .

کمیسیون بنا برین ملاحظه درنظر دارد برای اشخاصیکه بغرض تکمیل عمارات نیم کارهٔ شان قرضهٔ عمرانی میدهد موضوع نیم کاره بودن ویانبودن عمارات شان را بوسیله اعضای خود

درمحل آن تحقیق کند تابه کمیسیون معلوم شود که آیا شخصیکه قرضهٔ عمرانی در خواست کرده مستحق آن است یانه .

باز کار باینجا تمام نمیشود کمیسیون تحقیق خواهد کرد که آیاشخصیکه بنام نیم کاره بودن عمارت خود قرضه عمرانی در خواست کرده و بعد از تحقیق بکمیسیونهم معلوم شده بتواند که عمارت او حقیقتاً نیم کاره است بعد ازان کمیسیون تحقیق خواهد کرد که آیا آن شخص دارای آن قدر استعدادی نیست که بتواند آن عمارت نیم کارهٔ خود را بسررساند زیرا این قرضهها محض معاونت به مردم نادار است و دارندگان میتوانند باشرایط سنگین تربصورت شخصی از بانک عمرانات که در شرف تشکیل است قرضه برای عمارات شان بدست آرند . (منتها باربح بلند تری) درین صورت کمیسیون تمام دارائی های درخواست کننده را باسناد اسهام او در بانکها وشرکتهای مهم مملکت اگر داشته باشد تعقیب خواهد کرد واگر به کمیسیون ثابتشود که شخصی آنقدر استطاعتی دارد که میتواند از عهده عمرانی تعمیر خود برآید ازدادن قرضه باو خود داری خواهد نمود هم چنان کمیسیون کوشش میکند دروقتیکه زمین را توزیع خواهند نمود در توزیع زمین یک سلسله مراتب رعایت شود مثلادر جاتیکه درتوزیع زمین درنزد کمیسیون اعتبار داده خواهد شد عبارتاست از :

١ : - آنها ئیکه هیچ خانه و منزلی ندارند ودائماً بخانههای کرائیعمر بسرمی برند.
٢ : - اشخاصیکه بخانه مشترک پدر خود باچند برادران و خواهران زیست دارند .

الف : اشخاصیکه چند برادر بوده و پدر شان فوت کرده است .
ب : - اشخاصیکه هنوز درزیر سایه پدر زیست میکنند .
ج : شخصیکه پدرش دارای یک فرزند است .
درتمام این درجات باز هم حق اولیت از اشخاص ذیل خواهد بود :
١ : - اشخا صیکه دردارالفنون های خارج خوانده وباسند برگشته اند .
٢ : اشخا صیکه از فاکولته های داخل ومکتب حربیه دیپلوم دارند .
٣ : - معلمین وارباب قلم .
٤ :مامورین سائره.

مقصد از تمام این همه مراتب و درجاتایناست که رعایت های ذات شاهانه به مستحقین حقیقی آن رسیده احتیاج یک تعداد اشخاص محتاج از خانه های کراهی مردم رفع شود .

این است اراده وآرزوی دولت افغانستان درزمینهٔ سیاست منزلومسکن که درفوق عرض گردید اکنون باید دید این موضوع در مملکت دیگر دارای چه شکل وطرزی میباشد ؟

سیاست تهیهٔ مسکن در ممالک مختلفه

درهر مملکت سیاست تهیهٔ مسکن‌شکل خاصی‌دارد که با ممالک دیگر دارای شباهت است ولی در عین‌یک دیگر نمی باشند واین است که برای نشان دادن نمونه اقدامات ممالک عالم درین زمینه رجوع باوضاع ممالک درین باره در دور های قریب به جنگ دوم بین‌المللی نموده جنبهٔ خصوصیهٔ را که درین مورد هرکدامی از دول اتخاذ نموده بودند مینویسیم :

درالمان قبل ازسقوط: درین مملکت قانونی‌درسنه ۱۹۲۴ پاس‌شد که‌مطابق آن یک قسمت‌از مالیهٔ عواند دولت به اعمار خانه برای مردم نادار تخصیص داده شده وبذریعه آن‌به عائله‌هائیکه دارای نفوس زیاد بوده ولی از داشتن خانه محروم بودند خانه میساختند و باز در سنوات ۱۹۲۷ ، ۱۹۲۸ ، ۱۹۲۹ ، ۱۹۳۰ ، ۱۹۳۲ و ۱۹۳۳ این قانون با تعدیلات پیهمی مواجهه شده در هربار براه مردم بی‌خانه بعضی تدابیر ودساتیر جدیدی آورد .

درفرانسه: درین مملکت اولین قانون راجع به سیاست مسکن همانا قانون موسوم به قانون زیگفرید است که در سنه ۱۸۹۴ در فرانسه پاس‌شد بعداز حرب اول عمومی ایـــن قانون لازم تعدیل دانسته شده در سنه ۱۹۲۲ قانون دیگر درین باره پاس و نشر گردید وباز این قانون هم در سنه ۱۹۲۸ ذریعهٔ انتشار قانون موسوم به لو شور و درسنه ۱۹۳۰ بوسیله قانون بونوای تجدید شدمطابق این قانون اخیر در بین مساکن دارای کرایه ارزان ومساکن صاحب کرایه های متوسط یک تیپ جدید مسکن بوجود آمد .

درفنلاند: ازطرف دولت فنلاند درسنه ۱۹۲۷ برای تامین انشای مساکن قانونی پاس شد که مطابق آن مؤسسهٔ مخصوص برای این کار بوجود آورده شد وباز درهمان سنه مؤسسهٔ مذکور تدبیری اتخاذ کرد که مطابق آن برای اینگونه انشاآت گروی (اعتبـــار) تامین نماید .

دربلغارستان: درسنه ۱۹۱۷ درین مملکت قانونی پاس‌شد که مطابق آن امور صحت و سائر مسائل رفاه عمال تحت تامین گرفته شد چنانچه از آن جمله یکی انشای مساکن برای عمال ومامورین دارای درجهٔ پائین بوده است چه این قانون وزارت های تجارت ، صنایع کارگری و سائر مؤسساتی راکه درخدمت خود یک عده عمال را بکار میگمارند مجبور نمود که برای آن‌ها خانه های ارزان ولی صحی تهیه نماید باز درهمین مملکت درسنه ۱۹۲۹ قانون دیگری پاس‌شد که مطابق آن بلدیه ها مجبور گردید برای‌بی خانه ها زمین هائی را که قابل اعمار منزل باشد تعین نماید .

رومانیه: درین مملکت قرار حکم قانون منتشرهٔ ۳۰ می ۱۹۳۰ یک کسه عمرانی که مربوط به وزارت های کارگر وصحیه بود تاسیس گردید وبازدرین قانون در سنوات ۱۹۳۱ و ۱۹۳۳ بذریعهٔ دو قانون دیگر بعضی تعدیلاتی وارد شد .

دریوگوسلاویا: درین مملکت بذریعهٔ قانون منتشره در تابستان ۱۹۲۶ برای تهیهٔ مساکن جهت مامورین دولت وکارگرهای بیخانه یک یک کسهٔ عمرانی تاسیس گردید .

دریونانستان: قانونیکه درسنه ۱۹۲۹ دریونان نشر گردید بعضی تسهیلاتی برای تهیه منزل جهت کارگران به میدان آورده وباز مطابق قانون منتشره سنه ۱۹۳۰ احکام قانون فوق الذکر به کارگر های خطوط آهن هم تشمیل گردید .

این است صورت های قانونی و مساعدت های دولتی که در ممالک اروپا برای تهیهٔ مسکن جهت مردمان بی خانه به عمل آورده شده و تاشروع جنگ دوم جهان به همین نهج جریان داشته است .

البته در ممالکی که این گونه قوانین پاس شده ومنازل ارزان و صحی برای افراد محتاج مملکت تهیه میدید درهمان قوانین ویا در قوانین دیگر زمرها وطبقاتیکه ازان منازل حق استفاده را داشتند تعین میگردید مثلاً :

درجرمنی: ۱ : مامورین دولت ۲ : کارگران ومستخدمین بلدیه‌ها ۳: معلولین حرب ٤ : کارگران معادن وصنایع مستفید میشدند .

درفرانسه: درفرانسه ازین گونه منازل مخصوصاً اشخاصی حق استفاده را دارا بودند که آن ها برای گذاره خودشان بجز معاش دیگر ممری نداشتند .

درفنلاند: درین مملکت بصورت صریح تعین نگردیده است که از مساکن ارزان کدام اشخاص میتوانند استفاده کنند و مستحقین آنرا دوائر مربوطه تعین مینمایند .

دربلغارستان: درین مملکت از مساکن ارزان فقط اشخاصی استفاده میکنند که آن ها خود وافراد عائله شان دارای مسکن شخصی نبوده و یاقیمت مایملک آن ها از ۵۰۰۰۰ لوا (پول بلغار) کم باشد .

درروهانیه: درین مملکت طبقات ذیل از منازل ارزان استفاده مینمایند :

۱ :- مامورین و مستخدمین دولت و ولایت ها و بلدیه ها و مامورین و مستخدمین دوائر دیگریکه بودجه شان ازطرف مجلس ملی (پارلمان) تصدیق کرده می شود .
۲ :- متقاعدین عسکری و ملکی .
۳ :- معلولین و بیوهای افراد عسکری .
۴ :- اربت صنایع و کارگران وعمالیکه در مؤسسات دولت ، ولایت و بلدیه ها کار میکنند .
۵ :- کارگرانیکه درشعب خصوصی کار میکنند .

دریوگوسلاویا: مامورین دولت و کارگران مؤسسات دولتی ازین خانه ها استفاده میکنند.

دریونانستان: درین مملکت مامورین عسکری و ملکی متقاعدین ، مامورین خطوط آهن مستفید میشوند .

تدابیر وملاحظات مالی برای این گونه بناها:

در ممالك مذکوره برای تهیهٔ مبالغ عمارات مذکور بعضی تدابیری اتخاذ مینمایند که ذکر آن ها هم برای اخذ معلومات وتجربه از حیات دیگران خالی از استفاده نیست .

درجرمنی : ازتمام منازلی که ارباب آن‌ها بدیگری به کرایه میدهند یك‌یك مقدار معین مثل کرایهٔ شاهی بنام فنیانسمان (مدرك‌مالی) جهت تعمیر این‌گونه ها عمارات میگیرند ازهمین مبالغ $\frac{2}{3}$ ٤٤ ./. قیمت بنا به گیرندهٔ آن‌بطور قرضه داده میشود تا عمارت کارآمد خود را خریداری نماید وحتی برای عائله‌هائی که دارای نفوس زیاد میباشند و معلولین جنگ ۹۰./. قیمت خانه ها به قرض داده می‌شود ! اگر برعلاوهٔ این مبالغ برای اعمار منازل مذکور پولی قرضه گرفته شود چون ربح آن‌ها غالبا زیاد میباشد لهذا یك مقدار ربح را دولت میپردازد تدریجیکه بالای صاحب خانه بیفتد خیلی کم باشد ، اگر چه نسبت ربح در هر ولایت بصورت آزاد تثبیت [illegible] می شود معهذا برای اینگونه خانه ها بطور وسطی سالا نه ٤ ./. قبول گردیده ا[illegible]

درفرانسه: مطابق قانون منتشرهٔ ۱۹۳۲ :

۱ :- به موسسات عمرانی که این گونه منازل را میسازند ۶۰ ./. الی ۷۵ ./. قیمت منزل قرض داده می شود .

۲. مؤسساتی که در مقابل رهن املاك به دادن قرضه مشغول میبا شند باین گونه منازل هر وقت که صاحبان آن ها بخواهند قرض میدهند ربحیکه ازین گونه قرضه ها گرفته میشد تاسنه ۱۹۲۸ از ۲./. الی ۳ ./. بوده است مطابق قانونیکه در سنه ۱۹۲۸ پاس ونشر شد بولی که به مساکن محتاج به قرضه داده میشد از ۸۰ ./. الی ۹۰ ./. قیمت منازل مذکور بوده وربح مذکور را به ۲ ./. تثبیت نمود .

درفنلاند: برای اشخاصیکه محتاج بهمنزل بوده وقدرة اعمار مذکور را ندارند از دو مدرك یکی مبالغ متعلق به معاونت اجتماعیه ودیگری از بودجهٔ وزارت تجارت اعانت میشوند بشرطیکه مقدار قرضهٔ که به محتاجین داده میشود از ۳۰ ./. الی ۴۰ ./. قیمت منزل تجاوز ننماید مدت اطهای قرضه ۲۵سال ونسبت ربح ۴٫۵ ./. میباشد .

برای این قبیل منازل زمین‌های متعلق به‌بلدیه رابه قیمت نهایت نازلی تخصیص میدهند .

دربلغاریه: برای اعمار خانه‌های ارزان دربلغاریه ازجانب بلدیه ها به محتاجین اعانت بولی بدون ربح صورت میگیرد وقیمت زمینیکه بالای آن خانه‌آباد می‌شود در ظرف ۲۰سال ازخریدار تحصیل کرده می شود .

زمین‌های بلدیه به کم ترین قیمت روز به محتاجین تقسیم وقیمت آن بهمان قسط ۲۰سال اخذ میگردد به معلولین حرب ، بیوه ، ایتام واشخاصیکه یك پسرداشته وآن هم در جنگ تلف شده باشد ازقیمت زمین ۳۰ ./. تنزیل داده‌می‌شود وعلاوتا مدت‌قسط هم‌نسبت به دیگران خیلی طویل میباشد .

دررومانیه:دربن مملکت هر قدر قرضهٔ که برای عمرانات داده می شود از طرف بانك عمرانی صورت میگیرد مدت قرضهٔ مذکور درهمه جا ۱۵سال میباشد قیمت زمین که از بلدیه گرفته می شود بقرض بدون ربح میباشد اما قرضهٔ عمرانی دارای ربح ۷ ./. است .

زمین‌هائی که برای اعمار اینگونه منازل ضرورت میافتد بانك عمرانی میخرد و باز آن را بامراعات خریدار به محتاجین میفروشد .

خانه هائیکه باین صورت آباد میگردد تا ۲۰سال ازتمام تکالیف فارغ میباشد .

دریوگوسلاویا: دولت‌یوگوسلاویاسالانه برای مامورین دولت‌ده ملیون دینار جهت تعمیر منزل تخصیص داده است که ازین جمله به مامورین مسکونه بلگراد ور اگربه‌صدهزار و به

مامورین ولایات دیگر ۸۰ هزار دینار قرضه عمرانی داده می شود مدت اعادهٔ قرضهٔ مذکور پنجسال وربح آن هم ۵ ٪ میباشد .

در یونانستان: درین مملکت راجع به اعطای قرضه وتعین زمین برای اعمار خانه جهت محتاجین احکام خصوصی وجود ندارد معهذا منازلیکه قیمت آنها از ۵۰۰۰۰ درهم متجاوز نباشد از هرگونه تکالیف معاف میباشد .

درتورکیه: درین مملکت هم در اثر پیش نهاد والی انقره تصمیمی اتخاذ گردید که مطابق آن در مدت کمی مردمان بی خانهٔ شهرانقره دارای منزل خواهند گردید، مطابق این تصمیم درویش قاپو که داخل درشهر انقره میباشد سه نو نه خانه تعمیر گردیده است که هر کدام دارای آفتاب فراوان وهوای تازه بوده برای استفاده خیلی مساعد میباشد .

زمین هائیکه برای این منازل تخصیص داد[illegible] مربوط به اراضی بلدیه بوده و دارای ساحهٔ (۲۷۱) کیلومتر میباشد که بالای همه آن [illegible] ازل مذکور آباد میگردد. این منازل را دولت تورکیه برای کارگران و مامورین دارا[illegible] متوسطی که خانه ندارند میسازد.

برای این مقصد وزارت کار تورکیه به مر[illegible]ول مبلغ دوملیون لیره از بانک ایالات قرض گرفته است .

دریلان مذکور ذکراست که درین محل وباین سلسله پنجهزار منزل برای بی منزلان ساخته میشود چنانچه اکنون پلان وپروژه ونقشه هزار خانهٔ آن تکمیل گردیده و عنقریب آغاز به کار می شود .

این منازل به پنج کاتاگوری به عناوین (E-DC-B-A) جدا می‌شود که مهمترین آن تیپ E است این تیپ دارای ۲ - اطاق یك مطبخ یك هال ویك تشناب وخانه طرالت میباشد که قیمت آن برای شخص بی خانه از ۴۵۰۰ الی ۵۰۰۰ لیرهٔ تورکی تعین شده که تقریباً درحدود چهل هزار افغانی پول ما میباشد .

تیپ دوم تیپ A است این تیپ یك اطاق یك مطبخ یك هال ویك تشناب دارد، که قیمت آن از ۳۵۰۰ الی ۳۷۵۰ لیره میباشد . دراخیر تیپ های C و D میباشد که این هاهم دارای یك اطاق یك مطبخ یك هال ویك تشناب است وقیمت مذکوراز ۲۵۰۰ الی ۳۵۰۰ لیره میباشد.

ونیز درین پلان ذکر است که درشهر جدید یکه باین صورت بوجود آورده می شود سرك های وسیع اسفالت ، سینما ، تا سیسا ت کانالیزا سیون برق وگاز وبس های نقلیه موجود خواهد بود .

بهمبلغیکه از بانك برای اعماراین خانه ها قرض گرفته می‌شود فیصد چهار ربح پرداخته می‌شود .

قرضهٔ خانه از اشخاصیکه خانه های مذکور را میخرند در ظرف ده سال به بیست قسط پرداخته می شود . وقتی که اعلان منازل نشرشد مردم انقره خیلی خوش شدند و اشخاصیکه به بلای بی خانه گی مبتلا بودند فوراً آغاز بدادن درخواست به بلدیه انقره نمودند چنانچه درظرف یکماه عدهٔ درخواست دهندگان به چهار هزار نفربالغ گردید . وبلدیهٔ انقره ابلاغیهٔ نشر ودران متذکرشد که هرقدر برعدهٔ مراجعین افزود شود بهمان اندازه برتعداد منازل مذکور هم افزایش به عمل آورده خواهد شد .

مقصد از سیاست مسکن

غایهٔ راکه از سیاست مسکن در نظر دارند میتوان مطابق ذیل خلاصه نمود :

۱- بلند بردن سویهٔ حیات ورفاه کارگر ، صنعت کاران کوچك وماورین دارای رتب پست بوسیلهٔ تعمیر نمودن عمارت های کم قیمت وصحی برای آن ها .

۲- برای ترقی صنعت درمملکت درجا هائیکه فابریکه‌ها موجود میباشد عمارت های کم قیمت وصحی تعمیر ودران ها اشخاصی راکه ازشهرها بغرض کار کردن در فابریکه وارد شده وکارگری را حقیقتهً صنعتی برای خود اختیار نموده باشند جامید هند .

۳- ازیك طرف تهیهٔ مسکن برای‌ماموریینکه عائدات کمی‌داشته وازان بجز گرفتن خانه‌های کرایه دیگرچارهٔ ندارند ودائماً بابحران مسکن مواجه میباشند وازجانب دیگربوجود آوردن منازل وشهر هائیکه باصول شهرسازی موافق بوده وبیك دست اعمار گردیده باشند، زیرا اگر هم چنان گذاشته شده ودرین مورد حکومت مداخله نکند اشخاصیکه برای کرایه دادن خانه میسازند هر طوریکه بخواهند بدون ملاحظهٔ فن شهر سازی خانه ها را اعمار وبه نقشهٔ بلدیه صدمهٔ بزرگی حواله مینمایند .

تدابیریکه برای تحقق این غایه ها اتخاذ می شود :

۱- رفع قیود قانونی که مسائل عمرانی را مشکل وبقیمت مواد آن علاقه بهم رسانده و درنتیجه باعث بلند بردن قیمت تمام شد منزل میگردد .

۲- اتخاذ تدابیر لازمهٔفنی برای تقلیل قیمت تمام‌شد خانه‌ها به شرط اینکه به اهمیت‌فنی و صحی منازل مذکور خللی وارد ننماید یعنی وارد نمودن راسیونالیزاسیون (ملاحظات عقلی) دراعمار منازل مذکور .

۳- احداث وتنظیم سهولت های مربوط به کردت (استقراض) ویاکمك مالی به شخصیکه کم بغل بوده وبرای صاحب منزل گردیدن خود وسیلهٔ دیگری بجزمعاونت دولت ندارند .

٤ ـ تملیك ، فروش و تخصیص زمین ها و مقاماتیکه تعلق به بلدیه ها و ولایت ها بوده وبرای ساختن خانه مساعد میباشند .

٥ ـ اتخاذ تدابیر حمایه وی ازقبیل معافیت ازرسوم گمرکی وسائر تکالیف برای چیز ها وکار هائیکه با این گونه تعمیرات علاقه بهم میرسانند .

اشخاصیکه ازین مساعدت ها استفاده مینمایند :

گرچه افراد وطبقا تیکه ازین مساعدت ها استفاده مینمایند درهر مملکت فرق میکنند اما بطور عموم وباعتبار اوصاف وخطوط مشترکه میتوان آن هارا درتحت کتاگوری های ذیل خلاصه نمود :

١ ـ کارگران فابریکه های دولتی.

٢ ـ صنعت کاران کوچك .

٣ ـ مامورین خورد یعنی مامورینیکه دارای رتب کوچکی بوده و مقتدر به اعمار منازل ومساکن برای سکونت خود وعائلهٔ خود نمی باشند .

این است تجارت ممالك دیگر در زمینهٔ تهیهٔ منزل برای مردمان بی منزل که از روی مدارك ووثائقی که دردست بود برای سالنامهٔ کابل مختصراً ذکر گردید واميد واريم این ها هر کدام نواقصی راکه طرز عمل مادربارهٔ تهیهٔ منزل برای بی خانها دارد رفع نموده مصدر خدمتی به مملکت ماگردد زیرا این امرا کنون ثابت شده که تجارب ملل دیگر در اعمال مدنی سرمشق مللی میباشد که تازه وارد مراحل پرپیچ وخم تمدن میگردد وازین سطور هم جزاین فائدهٔ متصور نیست .

کابل کارته ٤ م قدیر ترهکی

مهمترین مخترعات بشر در ۱۳۲۶

میر علی اصغر شجاع :

میگویند تأمین زندگی آتیهٔ دنیا به علماء وساینتیست ها مربوط بوده مبتکرات دماغ حساس وفکور آنها در تبدل اوضاع وتحول مسیر حیات بیش از هر عامل دیگر موثر است. اگر خلاصهٔ یکسلسله مطالعات دقیقهٔ ساینسی وعصارهٔ فعالیت های چندین سالهٔ علمی بشکل بم اتوم در محیط هیرو شیما انفلاق نمیکرد شاید امروز موسسه ملل متحده دردسر شدیدی از این رهگذر حس نمی نمود وبا پیش آمد ها وعکس العمل های مدهشی مواجه میشد ولی همین ایجاد خارق العاده درقوای محیرالعقول اتومی وتاثیر آن موجب شد تاروز های متمادی دریونو مورد بحث واعتراضات قرار گیرد وکمیته مخصوص راتشکیل دهد. حالا میگویند تاامکانات عملی این قوه را درجهات ملکی بیفزایند ولی هنوز موقع برای این امرخوب پخته نشده چه بروفق نظریهٔ علماء فاصله میان یک کشف علمی ونتائج عملی آن ده ها سال را دربرخواهد گرفت چنانچه برای مثال بیان میکنند که اصول استفاده ازقوای برقی مدت ۱۵ سال از ۱۸۲۰ الی ۱۸۳۵ بجهانیان معرفی گردید ولی استفاده های عملی وتنویر معابر بواسطهٔ آن تا ۱۸۸۰ – بتعویق افتاد. الکترون در ۱۸۹۶ – کشف شد مگرد ستگاه ضبط رادیو تا ۱۹۱۰ جنبهٔ عملی اختیار نکرده بود همین طور قوای اتومی رانیز باید تصور نمود. امروز تمام کشور های راقیهٔ جهان بنحوی از انحاء میکوشند وعلماء هم خودرا جداشب وروز مصروف داشته اند تااتوم را بشکافند و از قوای مکنونهٔ آن درو جهات متعدده زندگی کاربگیرند چه کشف علمی امری نمیباشد که به تنهائی وخود بخود بمیان آید موجودات بشری باامور واوضاع حیات اجتماعی ، ملی ، احتیاجات وعادات ، طرز تربیه وتعلیم وحالات اقتصادی ومالی جوامع ربط مستقیمی دارد و بهمین مناسبت حدس میزنند شاید کشور روسیه توانسته است اسرار اتوم را کشف کند و یادر همین زودی ها درک خواهد نمود.

امروزساینس جزء لایتجزی زندگی معرفی شده وموسسهٔ یونیسکو عهده تکامل وپیشرفت

آن را در ممالک متقبل گردیده وبرای آن پلان های بسیار بزرگ ومهمی طرح کرده است کشور برطانیه از پس خود را اولتر از هرا مردیگر باین موضوع محتاج نگریست رئیس دارالعلوم کیمبرج اعتبار ۴۰۰۰۰۰ پوند . را برای تاسیس یک مرکز بزرگ سایندی بدست آورد وجهت ادامهٔ تتبعات عمیقتر سایندی بتهیه عمارات مناسبتری پرداخت .

امروز موسسه های بزرگ علمی و کیمیاوی جهان بیاد بزرگان وموجدین درجه اول خود که دنیا مرهون زحمات ومساعی فنی ایشان است اجتماعات ومحفل های بزرگی ترتیب داده ودرضمن ترتیب نمایشگاه خدمات فراموش ناشدنی ایشان را احتراماً یاد آور میشوند چنانچه موسسه معروف سمتسو نین درواشنگتن درصدد مین سالگرد تاسیس خود با کمال تجلیل واحترام ازموسس خویش یاد آوری نموده ودرحین نمائش مخترعات خود محل تمجید وستایش هزارها نفر قرار گرفت . درفوتوی زیریکی ازغرفه های نمائشگاه مذکور را که در آن طیاره چالس لندنبورک حفظ شده و این طیاره برای نخستین بار - در ۱۹۲۷ - از فراز اتلانتیک عبور نمود ملاحظه میکنید . این موسسه بنام پدر ساینس امریکا یاد میشود .
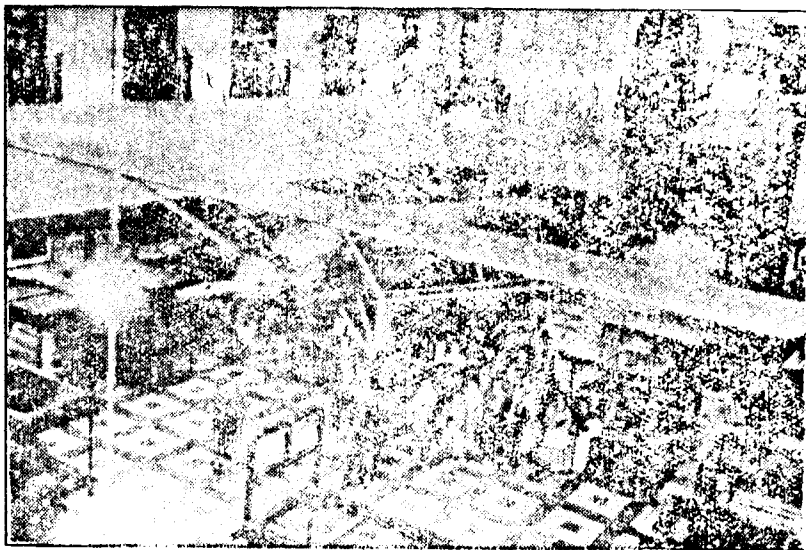
امروز اسامی برندگان جائزهٔ نوبل زیب صفحات کتب وستونهای جرائد قرار دارد زیرا آنها بادانش ونبوغ علمی خود درراه تخفیف آلام و مصائب بشر وتسهیل امور زندگی بیش ازهمه دست دارند .

درفوتوی پایان شش‌نفر برنده جائزه نوبل را که اخیراً از جانب گستاف شاه سویدن در کونرت‌هال‌واقع ستوکهولم‌جائزه به آنها اعطاشده‌ملاحظه میکنیدنامهای آنها ازچپ براست‌عبارت است ازپروفیسر برج

مین متخصص فیزیك یونیورستی‌ها روارد، جیمزبی سومرپروفیسر یونیورستی کورنیل، جان هوارد نورتروپ و وندل ستینلی پروفیسران مؤسسه راکفیلر درپرنستون، او تاهان پروفیسر مؤسسه ویلهلم قیصر (برلن) برندهٔ جائزه نوبل فزیك در ۱۹٤٤ وهرمان دی مولر پروفیسر اندین یونیورستی (برندهٔ جایزه نوبل درمید یسان).

بهرصورت انسان‌درزمان صلح‌وجنگ به‌موجدات ومخترعات محتاج بوده وناگزیر است از آنها فائده بردارد وصعاب حیات رازائل سازد‌این‌دوجنگ اخیر جولانگاه ساینتست ها رادر زمینه‌های مختلفه‌خوب توسعه داده وجوامع انسانی درزمان محاربه وروز کارصلح بدامن ابتکارات آنهادست زده‌ودر هرحال ازایشان استمداد میجویند اینك بعضی از مخترعات مهمه سال گذشته را بصورت اجمال از مطالعه قارئین محترم سالنامه گذارش میدهیم :

تاثیرات بم اتوم تاده هزار سال دوام خواهد کرد

پروفیسرج ب اس هالدین J.B.S.Haldane یکی ازساینتست های معروف برطانیه اخیراً در بوستون واقع ماسا چوستس خطابهٔ در مورد تاثیرات بم اتوم ایراد کرده ودر آن متذکرشد که نخستین نسل‌ازنجات‌یافته گان هیرو شیما یا آنهائیکه پدرشان بنحوی از انحاء تحت تأثیرات بم اتوم قرار گرفته بوند نه یك نسل عجیب وغریبی خواهند بود . ممکن است آثار بم‌اتوم راتاده هزارسال هم‌دراولاد واحفاد ایشان مشاهده کرد . مخصوصاً علائم واثرات غیر عادی تولد راازده‌الی‌ده نسل به بعد بوضاحت میتوان مستشعر شد پروفیسر مد کور دریکی از کنفرانس های‌امریکائی راجع به‌پیشرفت ساینس‌چنین متذکر گردیده که رول ونفوذ

تشعشع اتوم درحجرهٔ نطفه طوری عامل است که بکلی وراثت انسانی رامتحول میسازد وتشعشع پوتاسیم واشعهٔ کاسمك تحول اساسی در وضع زندگی وخصوصیات طبیعی بشر وارد میکند ودر کرکتر وطبیعت ارثی اوازهمه بیشتر موثر میباشد .

اکتشافات مهمه در بارهٔ اتوم

در تحقیقات اتوم اخیراً راجع بهمکرو کاسمك هم مطالعات زیادی نموده وچیزهای جدید وشگفت انگیزی کشف کرده اند مثلاً داکتر رابرتب برود Dr. RobertB, Brode پروفیسر فیزیك یونیورستی کلیفورنیا در موضوع مذکور مستقیماً تحقیقاتی بعمل آورده ونظریات بکری ارائه میدارد مهمترین کار اوعبارت است ازتجزیه وتحلیل ظرفیت ماده ، هدف مهمهٔ تتبعات اومیسن اتخاذ شده ومیسن ـ Meson همان ذره ماده است که دراثر تشعشع کاسمك با یك دوره زندگی دوم روسیکند (دوهزارم حصه یك لحظه) تولید میشود . درهمین ذره سبب اتومیك تجزیه ناشده چندین اعجوبهٔ اساسی ماده وساختمان آن مندرج است داکتر برود درخصوص حجم وجسامت مجموعی میسن تحقیقات کرده وراجع باشعهٔ کاسمك درارتفاعات مختلفه ازسطح بحر گرفته الی بلندی (۱۵۰۰۰) فت مطالعات خویش را دوام داده است . وفق کشف برود حجم میسن تخمیناً خمس حجم پروتون بوده وحصه برق مثبت اتوم را تشکیل میدهد گویا باین طریق به علم ماده یك حقیقت مسلمهٔ دیگر علاوه میگردد .

درعناصر کیمیاوی جدید بواسطه این کشف نتائج بسیار بارزو محسوسی بدست آورده اند. مثلاً دراثر بمبارد پلوتونیم باتشعشع ذرات تایپ الفا یك عنصر جدید تحصیل میگردد که متخصصین قبلاً این نوع عنصر رادرعالم نمیدانستند واگر قبلاً هم عنصر مذکور وجود میداشت البته ملیون هاسال پیش بوده که امروز بکلی اثری از آن محسوس نیست . این عنصر خیلی زود گذر ورادیو اکتیویتی آن چنان بسرعت صورت میگیرد که درخلال ۵ ماه تشعشع نصف حجم اصلی آن ازبین میرود وحال آنکه اگر آنرا باعنصر رادیوم مقابله کنیم معلوم میشود که بعداز ۱۶۰۰ سال تشعشع اگر نصف حجم آن زائل گردد عنصر جدید کیوریم ۲۴۲ ـ سنگینتر ین عناصر یست که تابحال بشر بکشف آن موفقیت حاصل کرده ووزن اتومی آن ۲۴۲ـ است مکتشفات دیگری که دراین مورد تابحال راپور داده شده عبارت ازاند ار کیوریم ۲۴۰ وسه نوع بنی اعمام نفتونیم باوزن اتومی ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶ که تمام آنها در دنیا جدیداً معرفی گردیده اند فعلاً میلی پلوتینیم مناسبت جدیدی بشکل پلوتینیم ۲۴۱ ـ پیدا کرده وحال آنکه وزن اتومی پلوتینیم سابق ۲۳۹ ـ بوده است

تحقیقات اتومی برای بدست آوردن رادیوم

اخیراً در برطانیه بیک اقدام وابتکار مهم موفقیت حاصل کرده اند باین قسم که یک پارچهٔ کوچك فلزرا بعد از یك ماه تجربه و کار در موسسه اعمال اتومی چنان خاصیت رادیو اکتویتی اعطا میکنند که از این رهگذر بابزرگترین منبع رادیوم جهان که در مؤسسه های صحی طرف استفاده قرار داده میشود همسری کرده میتواند. پروفیسر ژ ، د کو کروفت مدیر تحقیقات انرجی اتوم متذکر شد که اخیراً به جهت تصمیم مطلوب فوق دو دستگاه مهم تعمیر شده که باادوات مهمه تحقیقات جهت انرژی اتوم مجهز میباشند. موسسه کوچکتر آن درخلال چند ماه معدود آتی بکار انداخته خواهد شد. درین موسسه ها انواع جدید فلزات بروی کار آورده میشوند ویا اینکه یك فلز رابنوع فلز دیگر به آسانی ومقدار زیاد مبدل خواهند نمود مثلاً یک مادهٔ را مانند کوبالت که برای یك ماه در بین آن بگذارند چنان خصوصیاتی را دارا خواهد شد که با رادیوم خیلی شباهت داشته باشد. ازاین موسسه عوض رادیوم چنان موادی رابیرون خواهند کرد که درعلاج سرطان بسیار موثر باشد. بواسطه استعمال چند ین عنصر رادیو اکتیوی مضا لمات طبی بیولوجیکی و کیمیاوی خودرا به پیمانه خیلی وسیع ازپیش خواهند برد.

ساعت جدید اتومی وعمر زمین

اینک درساحات نفوذ اتومی جیولوجی هم به تعقیب فزیک وطبابت روان گردیده و تکامل خودرا تسریع بخشیده است. این ساینس بواسطه استعمال دوعنصر مهم اتومی بحیث ادوات جدید خرد چنین کشف کرد که زمین فعلاً نسبت به دوره ما قبل ازعصر اتومی بکلی نوع دیگری معرفی میکردد یکی ازین مکشفات جدیده آنست که میگویند سیاره زمین نسبت به آنچه که قبلا تصور میرفت بیست مرتبه زیاده ترعمر دارد و انسان پیش از یك ملیون سال زمین را محل رهائش خود اتخاذ کرده وطوری که دیگر تحقیقات جیولوجی هم نشان میدهد قشر این سیاره(زمین) در هفته های اول دارای ساحات ونواحی بود که الان از آنها اثری نیست وازبین رفته اند.

عصر اتومی جیولوجی بواسطه یورانیم و توریم که تشعشع آن ها باتشعشع خاموش شده عناصر مخصوص ایزوتوپ های سرب معاصر است قیادت و رهنمونی گردید از روی این مسئله میتوان عمر مواد معدنی را که باایزوتوپ های سرب یکجا باشد بخوبی معلوم کرد بعبارهٔ دیگر بعوض سنجش وتثبیت قطر طبقات جیولوجی کشف جدید جیولوجی اتومی وقت منقضیه را از دورهٔ تشعشع وقت تشکل طبقات مذکور بخوبی آشکار میگرداند.

این ساعت جدید اتومی سالهـا را از روی حساب ملیون نشان میدهد و علامات تشخیصیه آن را ازروی ریاضیات عنصری میتوان مطالعه کرد ازهنگامیکه تجزیه یورانیم یاتوریم بانسان

معرفی گردید واز وقتیکه یك مقدار ایزوتوپ های سرب ذریعه مشق وتجربهٔ جدید اندازه کرده شد تعیین وقت هم موفق یك معادلهٔ فنی صورت گرفت. پروفیسر ادولف نوپ جیولوجست یونیورستی ییل درنیوهیون واقع کونیکتیکوت موفق گردید تا برحسب ساینس جدید اتومی بکشف عمرارض بپردازد . اوواضح ساخت که یك فهرست مکمل تعیین وقت جیو لوجی در حال تکمیل بوده واین ابتکار بعوض میتودهای سابقه راجع به تعیین قطر طبقات جیولوجیکی طرف استفاده قرار داده خواهد شد یا اینکه تشکیلات مخصوصهٔ سالانه طبقات مذکور را اندازه خواهد کرد واز روی آن عمر طبقات را مانند حلقه ها ودوائری که در یك درخت بمشاهده میرسد تشخیص خواهد داد .

طبق نظریات ساینتست ها یورانیم و توریم به تخمین قریب به حقیقت عمر ارض را بما نشان میدهند وهم چنان تقسیمات چهار عصر ودورهٔ بزرگی راکه جیولوجستها به آن معتقدند واضح میسازد طبق این جدول جدید ساعت اتومی قدیم ترین مواد معدنی کم از کم دوهزار ملیون سال عمر دارد وبرای ۱۵۰۰ - ملیون سال دیگر به استثنای الگا دیگر هیچ آثار حیات وجود نداشت (عصر قبل از کامبرین ایج) بعد از آن انور تبریت ها (تمام حیوانات باستثنای ذوفقار) ظهور کردند و ۳۰۰۰۰۰۰۰۰ سال بعد از ین عصر (پالوزویك) با حیوانات ذوحیاتین خاتمه یافت . بعد از آن عصر (میزوزویك) وزندگانی دورهٔ خزندگان ظهور کرد درین دوره حیوانات عظیم الجثه دینوسار ها ، برونتو سار ها وباقی خاندان های حیوانات مذکور برای ۱۳۰۰۰۰۰۰۰ - سال زندگی کردند سپس مدت ۷۰۰۰۰۰۰۰ سال دوره مملها (عصر سینوز وریك) فرا رسید . در سنوات اخیرهٔ این دوره ملیون سال قبل حیوانات نوع هومو ساپین در کرهٔ ارض ظهور کردند .

شاید درآن وقت در بحرالکاهل هزار میل دور از ساحل غربی اتازونی حالیه جزائری وجود داشت که از حیث بزرگی بامجموع مجمع الجزائر جاپان وفلپائن مطابقت بهم میرسانید این ها یك سلسله جزائر بزرگ آتش فشانی بوده و در نتیجه بواسطه خاموش شدن آثار آتش فشانی آنها هم ازبین رفتند . رسوب های این دوره در بحار کم عمقی از ایلاسکا الی میکسیکو امتداد دارد در آن دوره امواج بحر الکاهل بطرف مشرق تا حدود کلورادوی امروزه میرسید . زمانیکه جزائر مذکور از نظرها پنهان گردیدند محیط قارهٔ امریکای شمالی توسعه یافته وفشار زمین موقعیت کوه های کلورادو راکه امروز ارتفاعات زیادی دارند ازموضع اولی پیدایش آنها تغیر داد .

ذغال در عصر اتوم

فعلا در برطانیه هر مرد وزن خود را در مصانع ذغال سهیم میداند زیرا طبق قانون بنابر امانی آن کشور ملکیت انفرادی ذغال اینك تحول یافته ومصانع بزرگ آن ملی گردیده است ترقی صنعتی برطانیه بیش از هرامر دیگر به ذغال مربوط است . امروز در برطانیه ساینتست ها یك مقدار ذغال را اهمیت بسیار بزرگی علمی داده ودرساختمان ذرات مکرسکوبی باندازه یك ملیونم حصهٔ یك انچ از آن استفاده می نمایند بواسطه همین تأثیر احتراقی ذغال است که ۱۷۰- سال قبل برای اولین مرتبه در تکامل صنعتی از آن استفاده گرفته وانقلاب بزرگ صنعتی را تولید کردندامروز ۹۰ فیصد پیداوار ذغال برطانیه بحیث مواد احتراقی بمصرف میرسد . ازین جمله ٤٤ فیصد در امورکیس ، برق ، راه های ریل و جهاز های ساحلی تخصیص یافته و۲٦ فیصد آن در مصانع وبیست فیصد آن درخانه های شخصی مصرف دارد .

حاضراً حاصلات ذغال در برطانیه رو بتقلیل نهاده است مثلا در ۱۹۱۲ - پیداوار آن ۲۹۰ ملیون تن بود وحال آنکه در ۱۹۳۸ - مقدار آن ۲۲۷ ملیون تن احصاء گردید درهمین وقت تصور میرفت که شاید بزودی انرژی اتوم عوض ذغال هزارها مورد استعمال پیدا کنند ولی تا هنوز ساحهٔ استعمال اتوم آنقدر توسعه پیدا نکرده که عوض آن بتوان کار گرفت .

حالا از ذغال رنگ های مختلفه ، مواد ضد عفونی وطبی بدست می آرند در ساخت عطریات ترکیبی ، مواد خام، پلاستیك های متنوعه وغیره از ذغال استفادهٔ شایانی می نمایند. درلست مواد کیمیاوی ذغال مقام مهمی دارد پس اگر انرژی اتوم عوض ذغال بحیث محروقات بکار رود بازهم ذغال موارد استعمال زیادی خواهد داشت در آن زمان البته ذغال ومنتجات آن از قبیل کیس، برق ، بخار بیشتر اقتصادی تمام خواهد شد .

قوای اتومی برای جهاز ها

در آینده بواسطه استعمال انرژی اتوم در جهز ها سرعت آن هارا تسریع بخشیده وفی ساعت ٦۳ نات آن را تثبیت خواهند نمود . در موسسهٔ انجنیران بحریه سرامون آیر رئیس کنفرانس جهاز سازی خطابهٔ ایراد کرد ونظر یه فوق را ابراز داشت . اگر چه امروز استعمال انرژی هسته ئی دور تردرافق جادارد ولی مأمول فوق قابل عمل دانسته میشود . او میگوید چون یك پاو یورانیم معادل است با انرژی حاصله از ۱۵۰۰ - تن ذغال لذا در نقشه ساختمانی جهاز ها هم تبدلات اساسی وارد خواهد شد .

مثلا موضع انبار های ذغال بکلی ازبین خواهد رفت . وبرعلاوه با استعمال انرژی هسته ئی سرعت جهاز ها بصورت فوق العاده افزایش خواهد یافت .

طیران فیمابین سیارات

امروز ساینتست ها در برطانیه کوشش دارند تا پلان خود را راجع به طیران در این سیارات صورت عمل بخشند این نظریه را یکی از علمای معروف برطانیه باسم پروفیسر (ام او) آشکار گردانید سوسایتی ومجمع بین السیارهٔ برطانوی که قبلا پروفیسر لوممت ریاست آن را داشت باموسسهٔ ها واجزاء خورد دیگر منضم گردیده و برعلاوه باسوسایتی های بین السیارات امریکائی وروسی روابط وتماس قریبی دارد .

مودل جدید هلیکوپتر

فوتوی پهلو عبارت است ازمودل جدید وقشنگ هلیکوپتر بنام گبرودن که دراین اواخر در نمایش فضائی پاریس بمعرض تماشا گذارده شده بود .

این هلیکوپتر برخلاف هلیکوپتر های سابقتر از خود برای پرواز جانب پیش پروانه جداگانه دارد که استفاده مهم وقابل ملاحظه از آن درطیران گرفته اند .

ساختمان طیاره ذریعه دختران

در مکتب تخنیکی فضائی برکشیر دختر ها مخصوصاً بساختمان طیاره مصروف اند در فوتوی زیر آنها ملاحظه مینمائید که
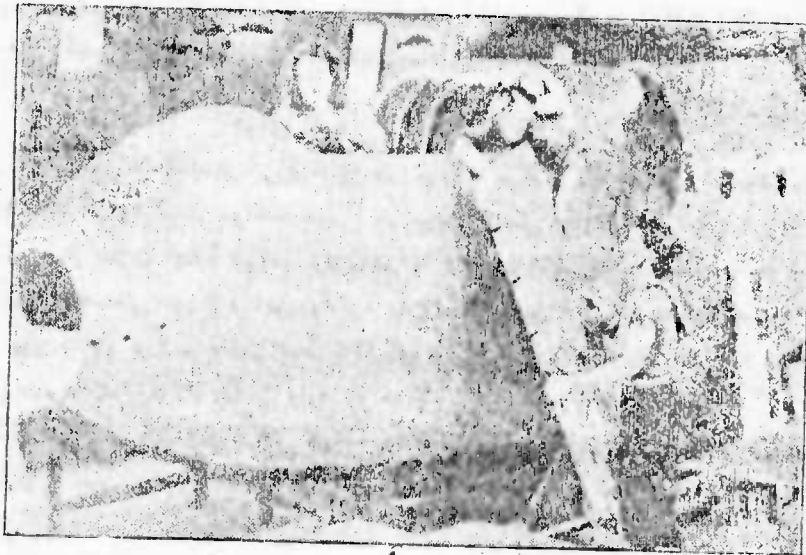
بدنه طیاره را درست میکنند این طیاره ونچر نام داشته فی‌ساعت ۱۵۰ میل پرواز دارد وبرای طیران های عمومی و تجربوی طرف استفاده قرار داده میشود طیاره آن دارای ۲۶ فت طول است . پیلوت های اتوماتیکی راهم در آن تجربه میکنند .

پیلوت هـای اتوماتیکی

در پیلوت های اتوماتیکی تااین اواخر دونقیصهٔ بزرگ وجود داشت که اصلاح آنها ازامورمهم وجدی تلقی مگردید یکی از آنها بزرگی پیلوت هـای اتوماتیکی و دیگری قیمتی آنها بود مگرفعلاً یکی ازجوان های ۲۳ ساله انگلیسی باسم (ویلیم چاپ مین) آلهٔ ایجاد کرده که چهل پاو وزن دارد وقیمت آن از (۴۵۰) پوند بیشتر نیست . مخترع مذکور این آله جدید را بنام (کوپیلوت) یاد کرده وآن را بواسطهٔ سبکی وزن میتوانند که دربین طیاره کوچك نصب کنند . ساختمان آن خیلی ساده بوده میکانزم آن تماماً برقیست . مهمترین کارمهم برای استفاده ازاین آله آنست که تمام حصص کنترولی طیاره را باید به مواضع معینه آن بخوبی نصب کنند . اگرطیاره راه مطلوب را گذاشته واز مسیرمعین منحرف گردد آنگاه آله مذکور این عمل را بواسطه فوتوی برقی خود نشان میدهد و گیرو سکوپ آن بصورت اتوماتیکی این انحراف را درست کرده ایلیرون ها والیویترها را بکار می‌اندازد .

تیل گرفتن دوباره در هوا

متخصصین برطانوی درخصوص تیل گرفتن دوبارهٔ طیاره در هوا چنان ابتکارات مهمی نموده اند که دیگر درمورد صحت عمل مذکورهیچ اشتباهی باقی نمانده و این کارحتمیت پیدا کرده است درانثای تجربه های جدید دوطیارهٔ لنکاستر طرف امتحان قرار داده شدکه یکی حیثیت تانکر (حامل تیل) و دیگری نوعیت طیارهٔ تجارتی را دارا بود در ارتفاع ۱۲ هزار فت طیاره های مذکور بذریعه نل‌های مخصوص بهم وصل گردیده و ازتانکر به طیاره تجارتی تیل وارد ساخته شد بمجردیکه ذریعه اتصال آن ها صورت گرفت فوراً پترول جاری گردیده و درظرف هشت دقیقه هزار گیلن تیل ازیکی بدیگری داخل گردید . این تیل گیری درفضا بسفرتجارتی مفید ثابت شده وطیاره میتوانند که هزارمیل دیگر را بدون توقف پرواز کنند . اگرچه این اقدام ده سال قبل مورد عمل قرار گرفته بود ولی عمل مذکور را نمیتوانستند بخوبی ضمانت کنند مگر امسال دیگرموفقیت ایشان کاملاً قطعیت پیدا کرد .

پلان طیارات جدید بنام (طیارهٔ مردم)

مستر پیتر.میسفیلد مدیر پلاننگ وزارت فضائی ملکی برطانیه و رئیس نقشه کشی طیارات سبك آتیهٔ برطانوی بیان نمود که پلان ها جهت ساختمان چهار نوع طیاره جدید بنام «طیارهٔ

مردم» مطرح عمل است که درجملهٔ آن ها طیارهٔ یکنفری دارای ماشین ۳۵ قوای اسپ بقیمت ۳۰۰ پوند نیز شامل میباشد اوبیان کرد که اگر طیاران عمومیت پیدا کنند باید در عین حال محفوظ ، ارزان وخیلی ساده باشد و ما باید مصوونیت آنها را ضمانت نمائیم . میسفیلد متذکر شد که کمپنی او درنظر دارد طیارهٔ یکنفری ۳۵ قوه اسپ را در حالیکه ۸۰ میل فی ساعت طی میکند وحیثیت موتورسایکل فضائی را دارد بقیمت ۳۰۰ پوند وطیاره دارای ۱۰۰ قوهٔ اسپ و رفتار فی ساعت ۱۲۰ میل دونفری را به (۷۵۰) پوند و ۱۷۵ قوه اسپ چهار نفری را به (۱٤۰۰) پوند و دوانجنهٔ پنج نفری را برفتار ۱۵۰ میل فیساعت به ۲۲۰۰ پوند بفروش برساند . کمپنی مذکور کوشش دارد که تمام پلان های مطروحه از فلز ساخته شده و دارای پروانه پیش روی وعراده پوزه وگیرهم باشد کمربند ها ، تسمه و پاراشوت ها و لوازم آن هم مکمل وآماده بوده وسیستم راديوی آن نیز تکمیل باشد .

کشف وجستجو ازراه فضا

انجنیران امریکائی برای کشف وجستجوی مواضع جدید مواد خام فلزات اینك دربین
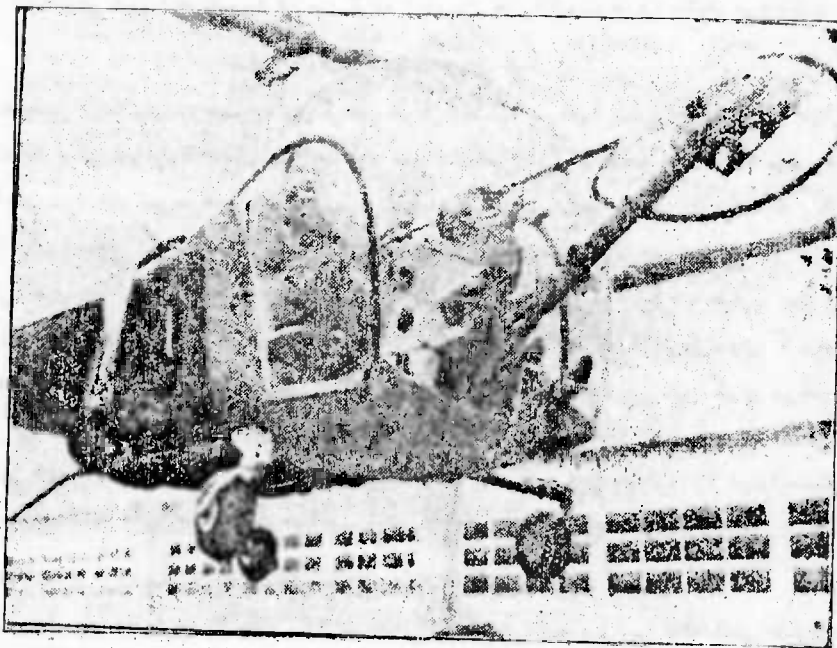
هلیکوپتر های جدید که باادوات واسباب مشخص علمی مجهزاست نشسته و از راه فضا تحقیقات

و مطالعات میکنند . آنها آله مقناطیسی و کشف کننده خودرا (طوریکه در فوتوی فوق مشاهده میکنید) در پیش روی طیاره و در بین یك محفظهٔ پلاستك نصب میکنند .

سیت جدید وقابل حمل رادار

سیت های رادار یکه درقوای فضائی شاهی مورد استعمال بودند (٦٠) پاو وزن داشته و حمل آنها درقوای هوائی ملکی مشکلات وارد میکرد . بنا بران برای رفع این نقیصه فابریکه های طیاره سازی برطانیه چنان سیت رادار ایجاد کرده اند که وزن آن صرف ۲۵ پاو میباشد . دیگر ادوات فرود آمدن و هوا نوردی هم درطیارات کوچك رو بتکامل گذارده و در اکملیت آن ها خیلی افزوده اند تمام سیت های رادیو و رادار را باادوات مختلفه دیگر چنان متانت و استحکام و کوچکی درست کرده اند که موضع بسیار کمی را اشغال کرده وفوائد هنگفتی ازان هابدست آورده اند وباین واسطه اموال ومحمولات زیاد تری رامیتوان باخود حمل نمایند .

خانه ضد بم اتوم

وفق نظریه و پلان یکی از آرتست های نیویارك خانه هائیکه درآتی تعمیر میشود باید
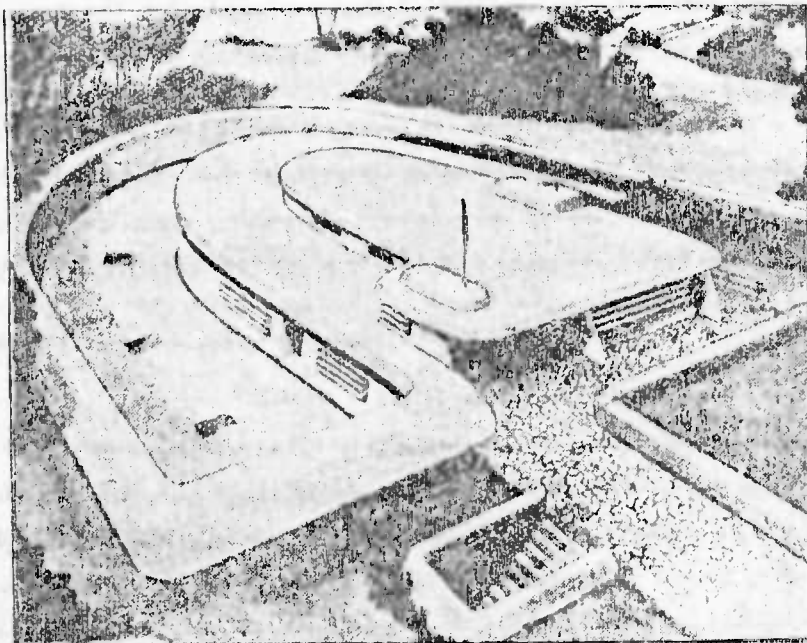
(اتوم بام پروف) یعنی ضد بم اتوم باشد و درمقابل انفلاق آن دوام توانسته و موجودیت خانه های مذکور از بین نرود . این خانه دارای ارتفاع زیاد نبوده و طوریکه در نقشه فوق

ملاحظه مینمائید یك عمود وستونی در بین عمارت مذکور نصب مینمایند که دارای چشم برقی است.
وظیفهٔ مهمه این عمود و چشم برقی آن این است که در مقابل شعاع و انفلاق بم اتوم بصورت اتوماتیکی کار کرده و تمام مداخل عمارت را مسدود میسازد دیوار های کانکریتی عمارت هم دارای قوهٔ انعکاسی بوده وسمنت آن بمقابل هزارها درجه حرارت بخوبی مقاومت میتواند و برضد تشعشع رادیو اکتیویتی یافشاری زیادی از خود نشان میدهد قیمت خانه در حدود ده هزار پوند خواهد بود.

حفاظهٔ فصل قبل از پخته شدن

یکی از مهمترین ضائعات باغداران وتربیه کنندگان اشجار میوه همانا افتادن میوه ها قبل از زمان معینه پخته‌شدن آنها از درخت بوده وازین رهگذر تلفات اقتصادی هنگفتی وارد میشود وعلت این مسئله هم تکامل بموقع حجرات حلقه ودور چوبك میوه درموقع اتصال آن باشاخ درخت است بهمین مناسبت درموقع باد وباشور دادن درخت میوه‌ها بزمین افتیده وقبل ازپخته شدن ضائع میگردند. برای اصلاح ورفع این نقصیه اخیرا در برطانیه از مواد کیمیاوی استفاده کرده ومادهٔ رابنام ز الفانفتالین ایستك ایسد) جهت منع سقوط میوه از درخت بکار میبرند وآنراچند روز قبل از آنکه تصور افتیدن میوه میرود مورد عمل قرار میدهند باین طریق تورم حلقه مذکور امانع شده وکم ازکم افتادن میوه را برای سه‌هفته بتاخیر مـی اندازند ازتجاربی کەدرین خصوص بکار برده اند ثابت شده‌که ۹۰ فیصد افتادن میوه‌ها به بیست فیصد تخفیف یافته‌است، صورت استعمال آن‌است کەدرخت رابه‌این ماده میشوند واندازه (الفانفتالین‌ایستك‌ایسد) در یك ملیون حصه ده حصه تعین‌شده وان عمل نەتنها از افتادن میوه‌جلوگیری می‌نماید بلکه آنرا بدرخت طوری مستحکم میسازد که حتی باد های تند هم نمیتوانند میوه‌را بزمین بیندازند. ولی بایدمتفت باشند کەاستعمال بیشتر از اندازه معینه در وقت‌پاش دادن ویادرصورتیکه تأثیر مرتبه اولیه هنوز زائل نشده‌که دورهٔ دوم آن را بکار برند عوض فائده نقص رسانده ومیوه راطوری بدرخت محکم میسازد که بابابد دروقت چیدن شاخچه رابه‌آن بکشند ویامیوه راازهم خورد کنند.

استخراج رنگهای جدید ازپترول

علماء ومتخصصین برطانیه دراین اواخر بواسطهٔ مطالعات وتحقیقات عمیقهٔ خودها توانستند که‌یك تعداد مواد خیلی مهم و کارآمد راازپترول استخراج کنند در جمله مواد مذکور رنگ ها، پلاستیك ها مواد منسوجاتی، را برمصنوعی وچرم اهمیت بیشتری دارند. تجارب اخیره آنها درمورد استحراج رنگ از پترول انقلاب وتحول بزرگی درصنعت رنگ سازی تولید کرده چه تابحال تیل تخم کتان مصدر بزرگ، وترکیب کننده جمیع رنگها محسوب میشد. اینك بعد ازاین‌به تیل‌تخم کتان چندان احتیاجی جهت‌ساختن رنگ نخواهند داشت.

نگهداری میوه‌ها مدت‌های مدیدتر

متخصصین برطانوی برای حفظ ونگهداری میوه‌های تازه در مدت‌های مدیدی ابتکار عجیبی کرده ومیگویند اگر میوه هارا تدریجاً نمو دهند دوام آنها بیشتر خواهد بود. چنانچه (داکتر فرانکلن کد) مدیر مؤسسه تحقیقاتی علمی برطانیه نظریه فوق را مورد تجربه قرار داده وآنرا بکلی تائید وتصدیق مینماید وفق تجربه های او کاربن دای اوکساید تخم ها را از نموی سریعانه مانع میشود. اواین موضوع راجهت کنترول وپخته‌شدن میوه بکار برد وبااتفاق یکی از متخصصین دیگر میتود واصولی را ایجاد کرد که بواسطه آن میوه ها رادر اطاق هائی که ازهوای کبس دارخوب محتوی بود ذخیره کرد میوه ها در اطاق کبس دار تنفس کرده وکاربن دای اکسایدرا که مانع پخته‌شدن سریعانه آنهاست تولید میکنند وباین طریق میوه هارامیتوانند دراوقات معینه وحسب تقاضا بمصرف کنندگان برسانند.

رادیو های جیبی

مستر کیاسیا انجنیر پولیندی یک سیت قابل حمل وکوچک وایرلیس را که دارای اولترا های فریکونسی مرحله وآخذه میباشد اختراع کرده است. انجنیر مذکور در وقت جنگ عمومی دوم بحکومت برطانیه پناهنده شده واز دست جرمنی ها فرار اختیار کرده بود اندازه کوچکی این رادیو بهاختراع مذکور اهمیت

زیادی داده و مخصوصا در امور خفیهٔ مخابراتی ازان استفاده های شایانی می نمایند و دروقت بعداز جنگ البته ساحه عمل آن توسعه پیدا خواهد کرد میدان ابلاغ آن حسب شکل واندازه فعلی آن یک میل است ولی میتوانند آن را باقوهٔ اضافی وسعت بدهند بمجردی که بقوای مذکور موج زده شد آخذهٔ آن بکار افتیده و موج تکمه فشار فو را فوه را از آخذه بمرسله میرساند والوهای آن تابحال در لست اسرار داخل است .
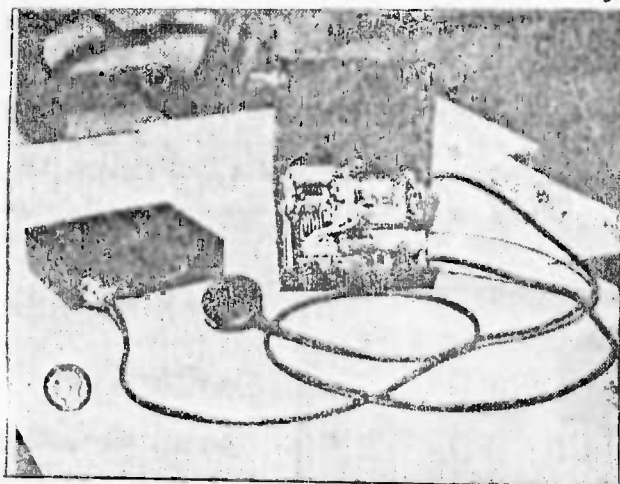
تحقیقات اخیره در مورد شعله های قطبی

راجع به تأثیر نقطهٔ های آفتاب برراديو تحقیقات عمیقهٔ علمی نموده ومتخصصین نسبت به طوفان های مقناطیسی وشعله های قطبی چیزهای نوی را کشف کرده اند اولین مرتبه دونفرمنجم برطانوی بنام کارنگتون وهوگسون دراپل سپتامبر ۱۸۵۹ در هنگام مشاهدات خود در خصوص نقطه های آفتاب وشعله های اشعه شدیدی رادرنزدیکی یک محل ملاحظه کردند ودر همان محل اضطرابات مقناطیسی رانیز معاینه نمودند فردای آن طوفان بزرگ مقناطیسی رو داد. ازهنگام تکامل آله سپکترو هیلسکوپ شعله های چندی رابوسائط روشنی هایدروجن مونوکرو موتیک ملاحظه کرده اند ولی آنها هیچگاه روشن سفید نبودند . مدت این شعله هااز چند دقیقه تاچند ساعت دوام میکنند ودائما بانقطه های آفتاب یکجا میباشند . علت این مسئله اگر چه بصورت قطعی تابحال معلوم نشده ولی طوری که علماء میگویند بواسطه انفلاق ناگهانی تشعشع اولترا ویولت از طبقات پست تر آفتاب است واین تشعشع در هنگام عبور خود از کرو موسفیر اتوم های مختلف راسبب میشود که هایدروجن هم در جملهٔ آن شامل است وتشعشع مخصوص راموجب میگردد دربرطانیه تحقیقات عمیقی راجع به ارتباط ولازم و ملزوم بودن اشعهٔ مذکور باضطرابات مقناطیسی وتاثیر رادیوئی آن برزمین بعمل آمده معروف

است که اغلبیت اشعهٔ شدیده باموج کوتاه رادیو در روشنی آفتاب در نصف زمین معاصر است
رصدخانه شهی برطانیه بنام اچ دبلیو نیو تن در گرینوچ چنین نشان داده که نقطه های مولده در
حصه مرکزی قرص آفتاب بارها موجب شده تا یک روز ویا قدری بعدتر ازحدوث آنها درزمین
هم طوفان های مقناطیسی رو دهد

وحقیقت مسئله آنست که در وهله اول تشعشع اولتر اولترا اویولت در طبقه ایونوسفیر نفوذ کرده
وبعداز آن وبا آن اضطرابات مقناطیسی هم تواًم است سپس یک نهر ذرات بواسطه فشار تشعشع
انفلاق داخلی ازآفتاب جداشده وسرعت کمتر از روشنی درفضا منتشر میگردند و در خلال
یک روز یا بیشتر از آن داخل میدان مقناطیسی زمین میشوند وموج های برقی راموجب میگردند
که وضعیت دائمی میدان مقناطیسی زمین را بکلی متحول میسازد این ذرات بطرف قطب های
مقناطیسی میل کرده وباعث تشعشع بافلق های قطبی میگردند قبلا بواسطه آله های سپکتر
هیلیو سکوپ آفتاب رابخوبی مشاهده نکرده بودند وقبل از جنگ میخواستند دراینخصوص
بمطالعات عمیقتر وجدیدتری متوسل شدند ولی موانع ومشکلات زیادی سدراه آنها میشد. مگر
اینک دراینخصوص باقدامات مفید تر وعملی تری متشبث شده اند.

امتحان جدید جهت سرعت موتور بوت ها

یکی از حقائق مسلمه آنست که سرعت یک طیاره را بواسطه یک تونل مخصوص باد معلوم
میکنند امادر کشتی وموتور بوت ها ازاین ابتکار استفاده نمیکردند ولی درین اواخر همین تونل
بادرا برای تعیین سرعت موتوربوت ها هم بکار میبرند موتوربوت (بلوبرد) که سرمالکوم
کامبل قبل ازجنگ ریکارد سرعت موتوربوت را بواسطه آن فی ساعت ۱٤۱۰۷ میل قائم کرد
برای اولین مرتبه ذریعه تونل باد مورد امتحان قرار داده شد مالکوت حالا میخواهد که
ریکارد سابق خودرا فسخ کرده وریکارد جدیدی قائم نماید لذا برای موفقیت باین مطلوب
کشتی موتوری خودرا بایک توربین گیس مجهز ساخته وازامتحانیکه درتونل باد نموده واضح ساخته
که بدنه موتوربوت خودرا از بدنه کشتی(بلوبرد) باید قدری تغیر دهد.

جدیدترین اسباب مفید

اخیرا یک نوع کاغذ قشنگ ونفیسی درست کرده اند که مخصوصاً تایپست ها بیشتر ازآن استفاده
میکنند چون کاغذرا در ماشین تایپ داخل کردند آنگاه کاغذ مذکور مواد ردیه وخارجی را
ازسیاهی خود بخود دور کرده وبخوبی ووضاحت کامل حروف تایپ را در خودطبع مینماید.
و برای خانواده ها یک آلهٔ خشک کننده برقی ایجاد کرده اند که ۳۱ انج طول و ۲۰ انج
رض و۱۲ انج قطر دارد درحصه پایانی آن ادوات برقی نصب کرده اند که ۳۵۰ وات قوه

داشته وتااندازه ۲۰ فت پارچه راکه کاملاً مرطوب باشد دربین آن میگذارند بعد از ۲ ساعت اگرجامه هرقدر مرطوب هم باشد کاملا خشك میشود .

یکنوع ماشین جدید شیربخ درست کرده اند که قیماق را درنیم ساعت بکلی منجمد میسازد . ودربین آن تیغه‌هائی گذارده اند که بمجرد یخ‌بستن قیماق وشیربخ را در ظرف مخصوصی که درزیر آن میباشد خالی میکنند .

یك قسم پودرجدیدی اختراع نموده‌اند که موش هارا بسرعت میکشد موش‌ها نسبت بدیگر مواد غذائی باین ماده بیشتر میل خودرا اظهار میدارند و باوجودی که کشته گان هم‌جنس خودرا ذریعهٔ این ماده مشاهده میکنند مع هذا بطرف آن متمائل بوده وفوراً بواسطه خوردن آن جان میدهند .

آلهٔ جدید برای معالجهٔ امراض عضلوی وعصبی

در ۱۸ نوامبر ۱۹۴۶ - درنمایشگاه طبی لندن در هال بزرگ بنام (رایل هارتی کلچرل هال) یك آلهٔ بسیار مهم طبی که دراین فوتو ملاحظه میکنید طرف تماشا و ملاحظه افراد قرار داده شد آلهٔ مذکور بنام (تیراترم) مسمی شده وذریعه اولترا شارت و یو معالجه وتداوی می نماید . این آله انساج را عمیقانه حرارت میدهد و صورت
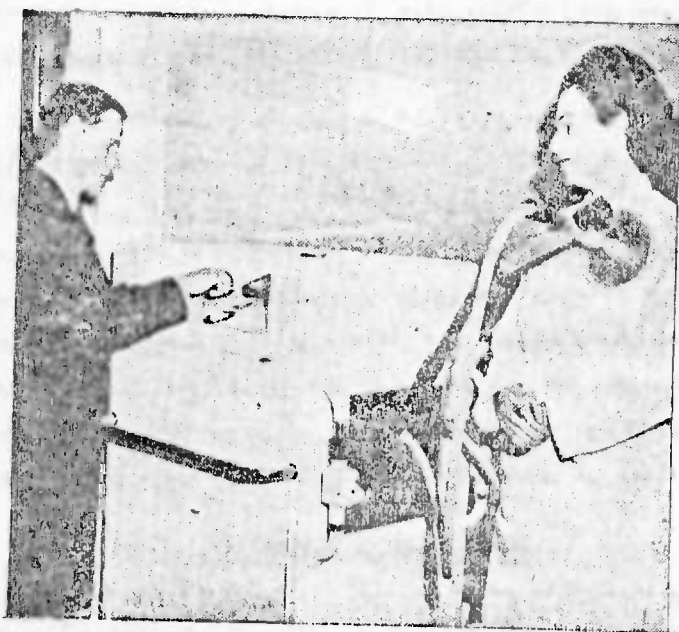
تداوی آن یا بواسطه سیم و یا بواسطهٔ الیکترود ها (قطب های را بری) بعمل می آید بعد ازان که جریان موج درو جود مریض صورت گرفت ذریعه یك گیره وبرآمدگی مخصوص اندازه ومقدار لازمه آن را کنترول میکنند .

جنگ بیولوجیکی

تاهنوز درمورد مناز عه ذربعه اقدامات بیولوجیکی حقائق بوره آشکار نگردیده وموضوع تحت مطالعه وسنجش است وتجارب جهت بروی کار آوردن بعضی ازانواع تاکسن ها دوام دارد وتجربه های مذکور تحت نظارت ودیده بانی مؤسسه عسکری (سرویس جنگ فضائی) برطانی گذارده شده است.

معروف است که جاپانی ها درین خصوص تجربه ها واطلاعات زیادی اندوخته اند و جرمنی ها به پایهٔ جاپانیها وارد میدان تجربه و آزمایش نشدند میگویند جاپانی ها قبل ازحدوث جنگ عمومی دوم یک نوع بمبی که محتوی مواد کشنده بیولوجیکی بوده بصورت غیر مکمل وناقص تهیه کرده بودند ویک فابریکه مخصوصی بنام (بیولوجیکل وارفیر فکتوری) در نزدیکی هاربن واقع منچوریا تعمیر نمودند این فابریکه تاکسن‌ها یاسموم باکتر واوجیکی درست میکرد طوری که از نشرات جرائد برمی آید روسی‌ها برین فابریکه قبضه نموده وماشین‌های فابریکه مذکوررا بروسیه نقل دادند. ترقی موجوده جنگ بیولوجیکی بصورت واضحی محسوس بوده وفعلاً یک مقدار زیاد تاکسن ها ومواد کشندهٔ باکتیریا را ایجاد کرده اند ودر موارد انتراکس ، تیتانوس وبوتولن از آنها استفاده می نمایند.

اگر ازنقطهٔ نظرتیوری گفته شود معلوم میگردد که یک مقدار بسیار قلیل زهر (بی دبلیو) که مخفف جنگ بیولوجیکل است برای کشتن وازبین بردن ملیون ها نفر کفایت میکند ولی مشکل بزرگ آن طوری که درغاز زهردار محسوس بوده وحتی از آن هم مشکلتر پیدا شده میشود عبارت است از نشرکردن وتوزیع زهرمذکور یعنی بچه‌اصول وکدام ذریعه بایدآنهارا منتشرسازندواولاً درمورد حیوانات تجربه کنند بهترین‌طریقه عبارت است ازتهیه وگذاردن مواد مذکور در بین بمب تابحال درین خصوص چنان موادی ایجاد کرده اند که انسان ها ، حیوانات وحتی فصول‌را ازبین میبرد وبعضی از آن ها انسان‌را شدیداً مریض میسازد وبعضی بسیار تاثرات موقتی وارد میکنند . بم آتوم بیکباره‌گی تمام چیز های تحت نفوذ خودرا محو میگرداند ولی این مواد بدون ازبین بردن قطعی آنها مقاومت آن هارا زائل می نماید بهر صورت تابحال مشکل حل ناشده علماء را توزیع وانتشار مو اد مذکور تشکیل میدهد .

انواع جدید تحت البحری

تااین او اخر که دو سال از انجام جنگ عمومی دوم میگذرد تحت البحری های امریکائی آنقدر مکمل ومجهز نبوده ومانند تحت البحری‌های جرمنی که دارای تیوب های تنفسی بوده ومدت هادر تحت اعماق پیر سکوب درآب غوطه میزنند دانسته نمیشد. تقریباً تمام تحت‌البحری های امریکائی دارای دوسایکل دیزل بودند واین انجن دوسایکل قناعت بخش محسوب نمیگردند ولی اخیراً درامریکاتحت اداره ریراد میرال چارلس دبلیو ستیر دراداره

عملیات بحری تیپ های جدید انجن های تحت البحری ایجاد کرده اند که بواسطه آن مدت های مدید تری نسبت بتحت البحری- جرمنی ها میتوانند درزیر آب متوقف باشند درحالیکه برای دوباره پر کردن باتریهای خود ویا بدست آور دن موادجدید هیچ محتاج بروی آب بر آمدن نمیباشند بعد از این ادوات ماشینی تحت البحری را بروی رابر نصب خواهند کرد تااز تولید صدای انجن وغیره جلوگیری کرده درنتیجه جهازها وادوات کاشف تحت البحری را برای کشف موفقیت مجال ندهد فعلاً حتی ذرائع واصول نجات تحت البحری های خراب شده که درحال غرق باشند هم تحول کرده وروبتکامل گذارده است. استعمال آله مخصوص بنام «مومسن لنگ» یعنی شش مومسن تا هنوز درس داده شده وپرنسیپ های نجات آزاد هم مورد عمل است برطانوی‌ها ازتجارب زمان جنگ خود چنین کشف کرده‌اند که عمله یك تحت البحری مغروقه را حتی ازعمق صدفت آب میتوانند مانند کنارکی که بروی آب بالامیشود از عمق دریابیرون آرند واین عمل بدون رسیدن کدام ضرر خساره به آن ها امکان دارد وحتی خود آن‌ها بدون کدام آله وسامانی هم باین اقدام موفقیت حاصل میتوانند

لباس جدید پرواز

طوری که در فوتوی پهلو ملاحظه میکنید اخیراً برای پیلوت‌ها وعمله طیاره‌ها چنان البسه جدید ایجاد کرده اند که دارای بلیدر متورمه از باد بوده پوشنده‌را ازافتادن بر روی آب در یا مانع میشود بزمانیکه بلیدر مذکور از باد پر کرده شد بلیدر مذکور در کمتر از سه لحظه وضعیت آنها را اصلاح کرده و آنها را در زاویه ۴ ده درجه از وضعیت عمودی بنای حرکت در آب را میگذارند.

زره پلاستیکی برای مرض انفنتایل پارالایزس

اخیراً بواسطه کـــلوب معروف ها لیود بنام

(هالیود ترف کلوب) برای مصابین مرض اسفنتابل یا رعشه پرخی یك نوع رزه یا یك شش پلاستیکی درست شده که جهت تداوی مرض مذکور خیلی مفید و مؤثر میباشد در این اواخر موسسه فوق یك تعداد زیاد آلهٔ جدیدالاکتشاف خود را بموسسه ها و اتحادیه های صحی اهدا کرده است که در تداوی مرض (طوری که در فوتوی فوق ملاحظه میکنید) ـ از آن ها استفاده میکنند.

ابتکار مهم درسرویس رادیو تیلفون

پیشرفت خارقه آسای الکترونیک بسیار مهم وقابل ملاحظه بوده ودر اثر آن ممکن است در همین نزدیکی یکی ازراه های مهم وقدیمی را بنام (بوستون پستروود) بیک گذرمهم مخابراتی تبدیل دهند که دارای دوراه سرویس رادیو تیلفون برای عراده های موتوری که بین نیویارك وبوستون درحرکت میباشد گردد . این سرویس متحرك رادیو تیلفون که مخصوص راه های مهم قرار داده شده است بعد از یک مدت مختصر امتحانی رسما افتتاح خواهد شد وبواسطه آن مسافرینی که در بوستون ویاقرب وجوار بوستون پست رود حرکت دارند میتوانند که مخابرات رادیو تیلفونی خود را در اثنای تردد اجرا دارند .

کشف یکی از اسرار حربی جاپان وجرمنی

وفق اطلاع اداره تحقیقات وتکامل کشفیات ساینسی وابلاغ دو راپورت متخصصین فزیك نارت ویسترن یونیورستی در اثنای محاربه عساکر جرمنی وجاپان مخابرات تیلفونی را توسط اشعهء غیرمرئی اجراء میکردند . این ابتکار به چراغ های تفتیشیه که برروی سه پایه ها نصب میکردند ویاادوا تیکه مخابرات را بین عساکر خارج جبهه وجبههٔ پیشرو قائم میسازند شباهت بهم میرساند .

در ۱۹٤٤ عساکر امریکائی چندین سیت ایستگاه مذکور رابنام (جرمن لایت سپر چر) و(تیلفون شعاعی جاپانی)بدست آورده وآن رابه یونیورستی نارت ویسترن نقل دادند ودرآنجا بتجربه وترکیب آن ذریعه متخصصین وپروفیسران فزیك پرداختند آن ها بواسطه تحقیقات عمیقه معلوم کردند که علامات اخباریه باچنان تمامیت واخفا ابلاغ میشد که کشف آن ها بوسائل عادی هیچ امکان نداشت وگذشته از همه در این اخبار نه انتین بکار برده میشد ونه سیم طرف احتیاج بود سیت های میدانی جرمنی از ۳۰ الی ۲۱۰ پوند وزن دارند وحال آنکه سیت‌های جاپانی با جز یتر دستی عموماً ۱۵۰ پوند ثقلت داشتند واجزای آن از هم جدا شده وذریعه دونفر از یك محل ـ به محل دیگر نقل داده میشد . پروفیسر های موسسه مذکور سیت های جرمنی را خیلی تعریف کرده ودرعین حال ساختمان آن راهم مشکل وپیچ نشان داده وگفتند ساحه استعمال آن در حالات عادی تاده مبل هم توسعه پیدا میکرد .

دوای جدید برای مرض هی فیور

برای علاج مرض هی‌فیور (ناخوشی سینه که در تابستان ووقت خشك شدن علف بدماغ‌ین عائد میشود)دوای جدید وخیلی مجربی ایجاد کرده اند که جدیداً درمورد آن نشرات نمو ده وفوائدش‌راابلاغ داشته اند . این‌دوا (انتالان) نام‌دارد که‌یکی‌ازمشتقات کول تاراست دوای مذکور راداکتر دبلیواس اووی یکی ازفارماکو لوجست های جرمنی که در ۱۹٤۲ — تبعیت امریکائی را قبول کرده وحالا در یو نیور ستی یونا مصر وف خد مت است کشف کر ده واز راپورت دا کتر ها وصورت تجار ب ایشان معلوم میگر دد که چهل ودو مریض روزانه از۱۳ الی ۱۲ کپسول انتالان‌را بلعیده واین عمل‌را ازیك‌الی پنج هفته دوام دادند که در نتیجه تمام‌مرضی‌به استثنای چهارنفر آثارصحت‌وبهبودی‌را ازخود نشان‌دادند برحسب بیانیه متخصصین کلینیکی انتالان سمی نبوده و تقریبا هفتاد فیصد مؤثر ومفید ثابت شده است

علاوه درآوائل اپریل دوطبیب دیگر اعلان نمودند که بعد از دوسال تجربه دوای آنها باسم (بیناد ریل) برای علاج هی فیور نتیجه مثبت داده وگذشته از آن یک تعداد اطباء دیگر واضح ساختند که دوای جدید الاکتشاف ایشان تحت نام (پایری بنزامن) اکثر بیماران مرض فوق را بخوبی شفاداده است. درخلال این چند سال اخیر چندین دوای مهم جهت تداوی مرض مذکور به معالجین معرفی شده است امروز تعداد مصابین مرض مذکره درامریکا از ۳ الی ٥ ملیون نفر اندازه شده وتنها درشهر نیویارک به تعداد (۸۰۰۰۰) نفر باین عارضه گرفتار میباشد.

مودل تصوری سلاح نمبر ۲ انتقامی
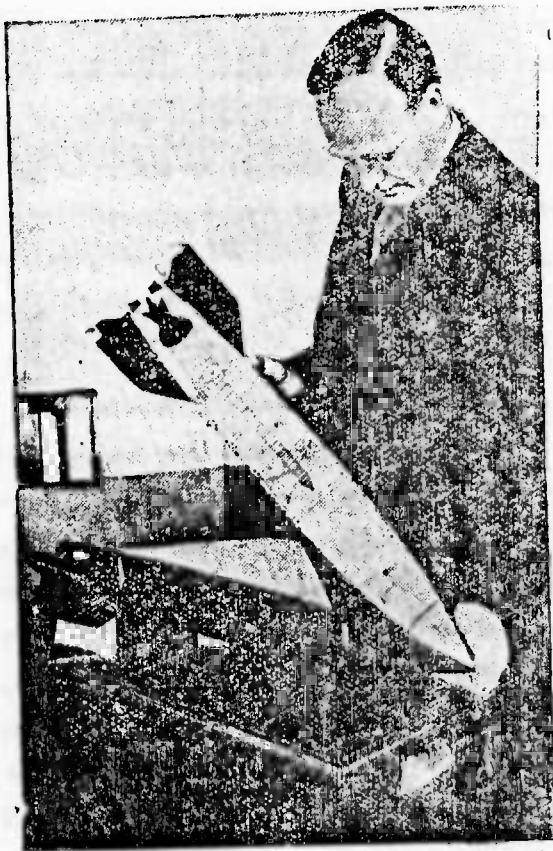
مستر دبلیو ج پیرنگ در مورد راکت انتقامی نمبر ۲ جرمنی مصروف تحقیقات ومطالعه بوده ودر نتیجه توانست که سلاح مذکور را وضع وصورت اولی آن بطور صحیحی آماده گرداند وآن را از بقایای مواد یکی از اسلحه مذکور که در-ویدن انفلاق نموده معلوم سازد. درفوتوی مذکور پیرنگ را درحالی ملاحظه میکنید که مودل تصوری وخیالی خود را بدست گرفته ومصروف ملاحظه میباشد.

منفلق ساختن سنگ های آسمانی مصنوعی

ذریعه راکت

سنگ های آسمانی مصنوعی بواسطه راکت نمبر ۲ - انتقامی در طبقه مافوق فضا انفلاق داده شده و بواسطه این ابتکار میخواهند اندازه حقیقی احجار آسمانی را بخود معلوم کرده و درعین حال اطلاعات ساینسی را راجع باین عارضه مبهم سماوی و خصوصیات آن کشف نمایند. دکتور فریدال و بیل که در رصدخانه کالج هاروردر مصروف خدمت است اعلان کرده بود که پلان این اقدام در ۷ اسدماه سپتمبر (۱۹۴۷) عملی میشود. راکتی که برای عملی ساختن پلان موصوف تخصیص یافته از مواد محتوی خواهد بود که احجار مذکور را تولید و آنها را بصورت دسته های مجموعی مختلفه در ارتفاعاتی که از بیست الی چهل میل بلندی دارند پراگنده خواهد ساخت و درنتیجه آن ها را بهوای محیط مانند احجار آسمانی وارد ساخته و همان عوارضی را که از سنگهای مذکور بمشاهده میرسد بروز خوهد داد دوکمره مخصوص فضائی بزرگ پرواز راکت را عکس برداشته ومساحه را بزوایه چهل الی چهل وپنج درجه تحت تاثیر خواهد گرفت خلاصه اندازه روشنی و فاصله فرود آمدن آن را در طبقه فضاء ومقدار روشنی وزوال آن هارا بخوبی تثبیت خواهد نمود. نتیجه این ابتکار علمی البته در رفع بسا مشکلات وموانع پرواز درطبقات بلندتر از فضا خدمت شایانی خواهد نمود.

امتزاج تیلویزیون و رادار در هوا بازی

بعد از جنگ آلهٔ جدیدی بنام تیلیران کشف کردند که خدمات مهمی را درهوابازی انجام داده. و تحول بارزی در این فن وارد خواهد کرد یك تعداد معین انجنیران و محققین رادیو اینك ازموجودیت واهمیت تیلیران اطلاع دارند تیلیران از لفظ های تیلیو یزیون ورادار ترکیب یافته و تمام پرنسیپ ها و اصول مهمه تیلیو یزیون و رادار که بعد از جنگ معرفی گردیده اند در این فن بکار رفته وپیلوت را در فضا برای انجام وظیفه اش بخوبی آمده و مستعد میسازد. و ساحه رویت او را از حد ود سی الی پنجاه میل چنا ن روشن و حقیقی میگرداند که هیچ اشتباهی برایش باقی نمی ماند هوابازدراطاق خود حرکت وروش یك تعداد مواد را بشکل پردهٔ سینما دریك تیوب شعاع کتود که در آنجا یك موضع معین نصب است تماشا میکند پرده مذکور مانند پرده معمولی تیلیو یزیون خانگیست اطلاعات لازمه پیغام های کود ویابرق سوزن های میتر برقی را در آنجا می نگرد تیلیران بذریعه رادار زمینی که در یك میدان هوائی موجود است تمام اطلاعات را راجع به بندر وفضا واضح

هیسا زد در اغلب مواضع را دار درزمین وقائم جاریه درسکوپ هایا پرده ها بملاحظه میرسد وبعد یك چشمه تیلو یز یو ن بهمان پرده را دار متوجه بوده وبوسیله تیلو یز یو ن اطلاعات ومناظر بطیاره نقل داده میشود هوا بازان درحین پرواز آن ها را تماشا میکنند هراطلاع وخبری راکه را داردر ستیشن زمینی جمع کرد باین وسیله فوراً به پیلوت ابلاغ میدارد ویا پیلوت در اوقات لازمه به تیلویزیون خود نگاه کرده واز تمام موانع حوادث فضائی وارضی از قبیل راه‌ها ، برج‌ها عمارات، میدان‌ها سمت پرواز خود را باموقعیتش در بین طیارات دیگر بخوبی مشاهده کرده وهدایات کنترول ترافیکی را از آمرموظف خود در زمین تحصیل میکنند .

خلاصه رول تیلیران درهوابازی عصری ازهمه چیز زیاده تربوده وبواسطهٔ استعمال آن بساضائعات وتلفات را تخفیف داده اند ممکن درآینده تمام میادین طیاره دارای ستیشن تیلیران گردند در بحرانیترین موسم هم از آن استفاده می نمایند وچون رادار در زمین است وصرف ماشین کوچك تیلویزیون باپردهٔ مخصوص آن درطیاره میباشند لذا مشکلات حمل ادوات ثقیل رادار از بین رفته است

آلهٔ مهمهٔ برقی برای امتحان دماغ
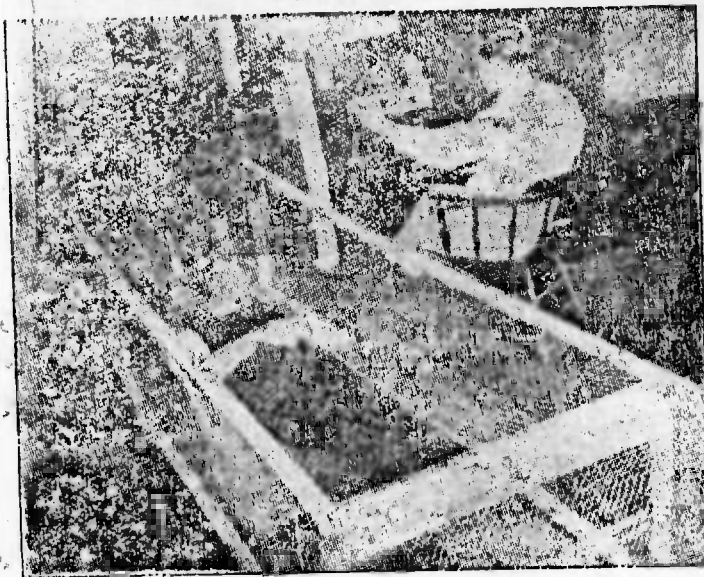
درفوتوی پهلو شخصی را ملاحظه میکنید که دربین قفس سیمی امتحانی قرار دارد وشخص دیگری که در عقبش نشسته است بواسطهٔ آلهٔ برقی به اسم (الکتروانسیفالوگراف) دماغ مرد مذکور را مورد امتحان وتجربه گرفته است این آله بمقابل حرکات طبیعی برقی که در تمام انساج انسانی موجود است حساس بوده و اختلافاتی را که درحرکات مذکور در هنگام تورمات دماغی ودیگر عوارض مرضی رومیدهد بخوبی ریکارد مینماید .

مهمترین طیارهٔ عسکری

طیارهٔ جدید عسکری که بنام (نون مستانگ پی ۸۲) یاد میشود از مهمترین طیارات بوده واز هونولولو الی نیویارك از حیث سرعت پرواز وتحمل اقدامات حربی ریکارد
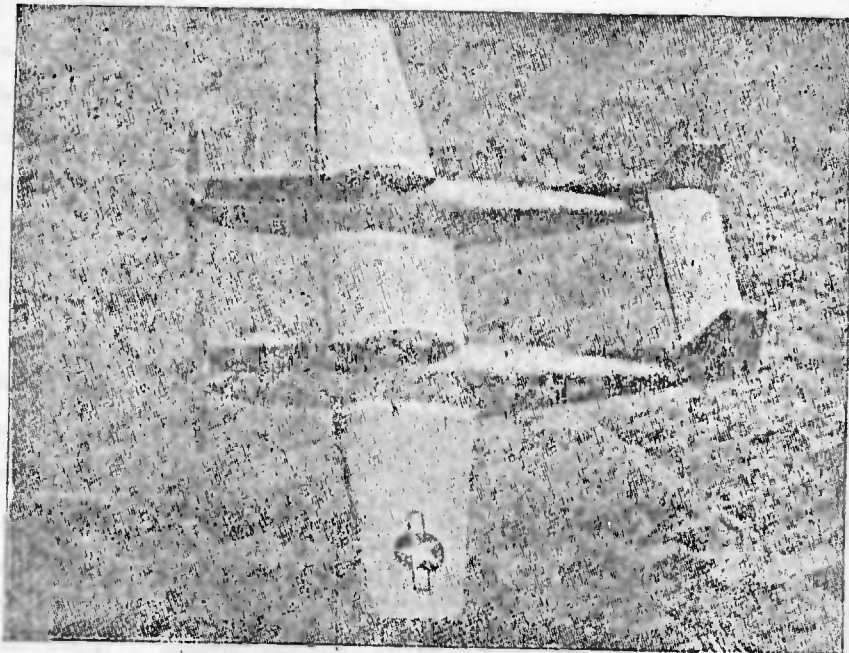
خوبی قائم کرد طیارهٔ مذکور از بدنهٔ دو طیاره پی ۵۱ ویك بال ساخته شده وفی ساعت ۴۷۵ میل پرواز می نماید ودو پیلوت دارد درفوتوی فوق طیارهٔ مذکور را ملاحظه میکنید .

چوب مصنوعی

اخیراً دریکی از نمائش های لندن چنان چوب مصنوعی را بمعرض تماشا گذاردند که از حیث استحکام وخاصیت کاملاً بچوب طبیعی شبیه بوده واز کاغذ وصمغ ساخته شده بود . چوب مصنوعی برعلاوه سبکی واستحکام خود بمقابل حرارت و برودت فوق‌العاده هم بخوبی مقاومت دارد . حسب نظریهٔ متخصصین در ساختن جهازات و دیگر ادوات از این چوب بخوبی میتوانند استفاده کنند .

آشپز های خودکار در خانه

فعلاً در خانه های برطانیه برای استفادهٔ خانم ها در مطابخ کنترول الکتریکی اتوماتیکی که حیثیت آشپز خودکار را دارد مورد عمل قرار داده شده و فوائد زیادی از آن برداشته اند تا بحال ادوات الکتریکی و اوتوماتیکی مذکور را صرف در مصانع وفابریکه ها بکار می انداختند و بواسطهٔ ادوات حرارت دهنده وپرنسیپ های مخصوصهٔ آن استفاده می نمودند وحرارت را بخوبی کنترول میتوانستند در جملهٔ ادوات جدید اجاق های طبخ ، بشقاب ها ، غوری های گرم ، کفگیر ، ظروف کباب ، چایجوش ادوات گرم کنندهٔ اطاق ، ماشین های شستوشو ، ادوات تبرید وغیره شامل میباشد . بواسطهٔ فشار دادن تکمه های مخصوص حرارت آن ها را باندازه های معینه کنترول کرده وثابت نگه میدارند این کنترول اتوماتیکی درگذشته صرف بمواضع عمومی وفابریکه ها مخصوص بوده ولی بعدها در مطبخ ضرورت آن را جدا حس کردند دیگر برای حفظ حرارت ادوات متذکره خانم ها محتاج نیستندتا مراقبت خودرا دوام داده ودائماً در مطبخ حاضر باشند بلکه بواسطهٔ سوچهای مخصوص مطلوب خودرا بصورت آتوماتیکی برآورده میسازند اگرچه ادوات مستعمله در کنترول اتوماتیکی حرارت آنقدر ساده نیست معهذا بهر موضعی که بخواهند آنهارا نصب کرده واستفاده می نمایند .

ساختن پلاستک از تفالهٔ مواد

درمیادین استخراج ذغال موسم کینت اینك ازتفالهٔ مواد مستخرجه پلاستك میسازند وصانعین پلاستك درفو لکستون دوورودیل مصروف مطالعه وتحقیق درینخصوص میباشند وبعضی هاهم درمواضع دهاتی که موادخام درآن جاهازیاد است بهتحقیقات میپردازند گویا بعدازین ازمواد ردیئه وتفالهٔ آنها این صنعت راترقی خواهند داد .

مدیر اداری شرکت معروف پلاستك سازی بیان میدارد که ازمواد ردیئه وتفاله محصولات کینت سالانه مبلغ ۱۲۰۰۰۰۰۰ پوند پلاستیك های مختلفه ساخته میشود و شرکت او کوشش دارد که یك فابریکه جدید بمبلغ ۵۰۰۰۰ پوند برای پیشبرد این کار در دوور تاسیس کرده و ۱۰۰۰ نفر رابکار مصروف سازد ازتفاله موادمستحصله پلاستك درست کنندوهم چنان نظیر آن عمل رادر موضع ذیل بموقع اجراء خواهند گذاشت .

ماشین های جدید زراعتی

مؤسسه ملی انجنیری زراعتی برطانیه فعلاً چندین تیپ و نوع جدید ماشین های زراعتی رامورد تجربه وامتحان قرارداده است ازآنجمله یکی ماشین درو کننده نیشکر بشمار میرود این ماشین ازسه

ممه مهم در آب بوده وهر حصه وظائف جداگانه رادر هنگام دروبهم دن داشته وازضیاع وتلف شدن بشکل جداجلو گیری میکنند ادوات دیگر زراعتی عبارت اند ازقلبه سه شیاره که برای تراکتور ها بسیار مفید ومساعد بشمارمیرود ماشین دیگریک نوع آله بردارندهٔ دانه هاست که بسیار مفید ثابت شده وبرعلاوه تحقیقات مزیده برای خشک نمودن دانه های حبوبات ذریعهٔ ماشین دوام دارد وادوات متعدده سر ایجاد کرده اند . ازماه جنوری ۱۹۴۳ الی جولائی ۱۹۴۶ بتعداد ۳۰۰ ماشین جدید زراعتی ایجاد کرده اند .

در دهندهٔ جدید سگرت

بعضی ازشرکت های برطانوی آله جدید دردهندهٔ سگرت ایجاد کرده اند که بدون سنگ چقمق یا فتیله کارداده وسگرت را درمیدعد حصه بالائی آلهٔ مذکور بصورت یک موضع معین تولید شعله کارداده وسگرت ازهمان موضع درداده میشود . چون سگرتی به کش کردن سگرت میپردازد سگرت درمیگیرد . موضع تولید شعله دارای مواد معینه کیمیاوی میباشد یک نوع تیل مخصوص هم بکار دارد .

سیت قابل حمل راډار

سیت های راډار که ذریعه قوای فضائی شاهی طرف استفاده قرار داده میشوند ۶۰ پوند وزن داشته وبواسطه همین بزرگی جسامت درطیارات کوچک قابل حمل نمیباشد بنابر آن فابریکه های برطانوی چنان سیت های راډار درست کرده اند که صرف ۲۵ پاو وزن دارند وبنابر آن بعدازین آنها رادرطیارات کوچک هم حمل میتوانند . برعلاوه دیگر ادوات هوابازی وکنترول آنهارا طوری کوچک وساده ساخته ومیسازند که درطیاره موضع کمی را اشغال کرده وبرای محمولات وبار های دیگر جای بیشتری باقی بماند .

ماشین جدید تایپ

برطانیه چنان ماشین جدید ومقبول تایپ درست کرده اند که ادوات وپرزه های آن قابل تبدیل واصلاح بوده وازین واسطه برای استفاده وبکار بردن زبان های اجنبی هم میتوان ذریعه تبدیل پرزه ها و حروف از آن کار گرفت وحسب مطلوب کلمات و مضامین خارجی را بزبان تحریر کرد .

درین ماشین بیش ازصد عدد جاهای انگشت گذاری تهیه دیده و حروف اغلب زبان های مستعمله تجارتی رادر آن جاداده اند وحتی برای بعضی اززبان های غیر مستعمل از قبیل سیامی و عبری هم تخصیصاتی داده اند .

اصلاحات وترمیم جهاز ها در زیر آب

درآینده ترمیم واصلاحات وارده برجهاز ها رادر زیرآب اجرا خواهند نمود ... (موضع معین تعمیر کشتی نزدیك بندر) اسکندریه ولو ریول متخصصین جهازات ... اخیراً راجع به قطع کردن وپیوند نمودن فولاد بجهاز در زیر آب نمائش مهم و قابل ملاحظه ازخود نشان دادند اجراآت و اعمال مذکور ذریعهٔ یك ظرف بزرگ ... صورت میگیرد .

طوری که حدس میزنند اقدامات وترمیمات باین اصول خیلی مفید واقتصادی بوده و ... در نصف مدت معینه سابقتر انجام داده میشود .

المونیم برای عمارات و پل ها

ساختمان اولین پل متحرك الومینمی مرکب باد یگر فلزات درهمین نزدیکی ها آغاز خواهد یافت این پل برودی دریای (ریورویر کمشنرس) تعمیر میگردد وسعت وپهنائی پل مذکور ۹۰ فت بوده ویك خط ریل بعرض چهار فت و $8\frac{1}{2}$ انچ برعلاوه سرك ترافیك بروی آن تمدید می یابد بواسطه استعمال ... ترکیبات الومینیم عوض فولاد یك مقدار زیاد ثقالت و وزن پل تخفیف داده شده وپل مذکور خیلی مستحکم استودوام وبقای آن دربرابر خرابی و فرسودگی بمدت زیادی اندازه شده است بنگله ها وعمارات الومینیم هم در فابریکه لندن تهیه و مواد و ترکیبات آن از لندن به فلسطین نیز صادر گردیده است هر یك از بنگله های مذکور دارای چهار اطاق میباشد که سه اطاق عوض اطاق خواب ونشستن ویکی دیگر عوض مطبخ و اطاق ... بکار میرود .

موتور های کوچك

طوری که بحال معلوم کرده اند کوچکترین موتور الکتریکی دنیا ... دارد که دوعدد آن را میتوان در بین یك انگشتانه جاداد چنانچه موتر های مذکور برای اولین مرتبه در برمنگهم بمعرض نمائش قرار داده شد این موترها که کوچکترین ... میباشند در اثنای جنگ اختراع شده و بنام الیکتر وتورها یاد میشوند چنین ... کرده اند که در ۱۹۴۸ - یك کمپنی به تعداد (۵۰۰۰۰) عدد موتور های مذکور را آماده گرداند .

این نوع موتر ها دارای چهار سایز واندازه میباشند که خوردترین آن از ۳ الی ۶ دهم یك انچ قطر داشته وورن آنهم از یك گرام کمتر میباشد سرعت حرکت موتر های مذکور

بدرجه ایست که دریك دقیقه به تعداد ۷۰۰۰ مرتبه گردش دارند و برای ادوات خیلی حساس سائینسی ازآن میتوانند استفاده کنند سه نوع دیگر آن $\frac{۳}{۸}$ یك انچ قطر دارند و موارد استعمال آن ها هم خیلی زیاد است مثلا در کمره ها پروژیکتور ها، اتوموبیل ها ، ریل‌ها پاکی های برقی ، پکه های جیبی ودیگر ادوات وسامان خانگی از آن استفاده میکنند .

جواهر مصنوعی

جواهر مصنوعی که دراندازه‌ها ومیزان های برقی استعمال یافته اند جدیداً درنمائش‌های صنعتی برطانیه بخصوص درمنکیهم طرف ملاحظه وتماشای حضار قرار گرفت تاسالهای اخیر برطانیه جواهر مصنوعی را از خارج وارد میکرد وچون روابطه برطانیه با منابع مواد فوق در اثنای جنگ قطع گردید لذا بساختن جواهر مصنوعی پرداخته وازموادی آن هارا درست کردند که به شیشهٔ خیلی سخت و محکم شباهت بهم میرساند . درخلال جنگ چندین ملیون جوهر مذکور دربین ادوات خیلی دقیق ونفیس بکاررفته وطوری که حدس میزنند جواهر مصنوعی جدید نسبت بجواهر مصنوعی پیش بشمول یاقوت‌ها فوقیت داشته وقیمت آن‌هم کمتر اندازه شده است .

راکت مسافر بردار

متخصصین و علما کوشش دارند چنان راکت های مسافرت آماده سازند که درطبقات بلندتر ازفضا پرواز کرده ومسافرین را هم باخود حمل نماید در فوتوی پهلو مستر هاری روس (شخص عینك دار) ومستر رالف سمت را ملاحظه میکنید که راجع بپلان پرواز در طبقات بلند جو باهم دیگر مصروف مذاکره بوده و پیش روی ایشان مودل ونمونهٔ یکی از راکت های متصوره قرار دارد آنها به سوسایتی معروف برطانیه به اسم (بریتش انتر پلنتری سوسایتی) انتساب دارند آنها میگویند که این راکت مسافر بردار راه حرکت و مسافرت را بطرف ماه هم بازخواهد کرد .

اسباب عجیبهٔ جدید برای موتر های برطانوی

دو اختراع خیلی مهم وتعجب آور در مودل های جدید موتر برطانوی نصب کرده اند که اهمیت زیادی داشته واقتصاداً هم بمنفعت دارندهٔ موتر تمام میشود یکی از آن ها عبارت است ازیك کاربوریتر که مصرف پترول‌را تخفیف میدهد ودیگری عبارت‌است از یك گیر باکس که هردوی آن در برطانیه تحت تجربه میباشند کار بوریتر مذکور به یك موتر دارای ۱۲ یا ۱۰ قوهٔ اسپ نصب شده و بواسطه آن فاصله پنجاه میل راه را میتوان ذریعه یك گیلن تیل طی کرد . این آله اندازه معینه تیل را برای انجن تثبیت نموده وآن‌را در انجن داخل میکنند . گیر باکس مذکور در موتری کـــه دارای دو پیدل باشد کار داده برای تغیر دادن گیر درایور موتر صرف یك تکمه را برلیور گیر فشار میدهد و تکمه لیور گیر بصورت برقی کلچ‌را بکار انداخته و بجای کلچ قدیمی بکار میرود ساختمان این دوآله جدید موتر خیلی آسان بوده وارزان میباشد .

استفاده از رادار در ماهیگیری

طوریکه درفن هوا بازی ازرادار استفا ده های زیادی مینمایند در ماهیگیری هم اینك موردی برای آن تهیه کرده‌اند. بواسطه بکار انداختن رادار میتوانند موقعیت اصلی ماهی‌را درآب بخود معلوم کنند مخصوصاً ماهیانی را که بصورت دسته وجمع ترددد دارند .

گویا طوری که درهوا از رادار استفاده کرده از موجودیت طبقات ابر که مانع بزرگ هوا وردی بشمار میرود باخبر میشوند ووجود دیگر سد ها وموانع را اطلاع حاصل میکنند بعد ازاین در بحرها هم این آله را بکار انداخته ودر اعماق دریا بمطالعات و شکار وبسا اعمال بزرگ دیگر خواهند پرداخت .

تیلسکوپ قابل تذکار

ازچند سال باینطرف تصور میکردند که موقعیت وآب وهوای برطانیه برای این مسئله مساعد نیست تایك تلسکوپ بزرك رانصب و بمطالعات نجومی بواسطهٔ آن بپردازند ولی اخیرا پروفیسر اچ اچ پلاسکت پروفیسور علم نجوم در یونورستی اکسفوردچنین تحریکات نمو ده که در برطانیه باید یك تلسکوپ منعکسه باندازه بزرگترین تلسکوپ های دنیاآماده گرداند پروفیسر مذکور مصارف ساختمانی این تلسکوپ را - (۱۰۰۰۰۰) پوند سنجش کرد . در خواست رایل‌سوسایتی راجع به ساختمان آن از وزارت خزانه هم تصویب گردیده است مخصوصاً در خلال ۱۹۴۷ - که‌جشن سه صدومین سال تولد اسحق نیوتن هم صورت گرفت تیلسکوپ

مذکور را بنام (نیوتن تیلسکوپ) مسمی ساخته اند اند ازه شیشه منعکسه آن مانند ازه کلانترین تیلسکوپ دنیا که حالا در رصد خانهٔ مونت واسون منصوب است و ۱۰۰ انچ قطر داردخواهد بود . در کلیفورنیا بهمین زودی شیشه منعکسه ۲۰۰ انچه بکار انداخته خواهد شد . این تیلسکوب را در اراضی هرستمونسیو کیسل واقع سو سیکس نصب خواهند کرد تاحال کلانترین تیلسکوپ امپراطوری برطانیه دارای شیشه منعکسه ۷۴ انچه بود که در مو سسهٔ تورنتو منصوب است .

مودهای جدید البسه وادوات

از تارهای مصنوعی عوض پشم اینك کلاه های قشنگ وزیبا درست میکنند که کاملا واتر پروف بود ودر عین حال قابلیت چین شدن وچملك گردیدن را ندارند . چنان بوتل های قشنگ و جیبی عطریات ایجاد نموده اند که اصلا کوچکترین مقدار آن هم ضائع نشده ودر وقت استعمال صرف یك قطره ازان میچکد ومتباقی محفوظ باقی میماند . سلیپر های نو وقشنگی ایجاد کرده اند که درهنگام تاریکی موضع پنجه های آن روشنی داده ودرشب های تاریك وسرد چون شخص بخواهد که در کفشکن آن را بپالد بدون زحمت ویك نگاه بواسطه روشنی خودش آن هارا مشاهده خواهد کرد .

مودلهای جدید رادیو

در برطانیه از انجام جنگ به بعد توجه تامی بصنعت رادیوسازی مبذول شده واینك تقریبا صد نوع مودل جدید رادیوهای میزی خانگی درست کرده اند که ازحیث خوبی دوام وقشنگی خود خیلی قابل تعریف دانسته میشوند رادیو گرامو فون های جدید سیت های مخصوص ریکارد گیری برقی وآخذه های رادیو تماما بااشکال بهتر آماده میگردند در برطانیه راجع باصلاح وانتظام آوازها اقدامات مهمتری صورت گرفته ورادیوهای جدید تون هاو صدا ها را بوضع کاملتری اخذ میدارد واغتشاش و اضطرابی در آواز های رادیو اصلا محسوس نمیشود رادیوها را امروز طوری درست میکنند که عوض آنکه برروی میزهای کوچك ویا روی فرش اطاق گذارده شوند بواسطه کوچکی میتوان مانند یك تصویر بردیوار خانه آنها را آویزان نمود رادیو های سیار که از یکجا بدیگر جا نقل داده میشوند دارای بیتریهای دوام دارتر بوده و مدت دوام وکار بیتریهای مذکور ازصد بصد و سه ساعت تزئید یافته است کوچکترین رادیوئیکه در این اواخر مورد امتحان قرارداده شده با بیتری خود صرف دو کیلو گرام وزن دارد آخذه دارای ۲۳۰ ملی متر طول ۱۴۰ ملی متر عرض و ۵۰ ملیمتر قطر میباشد

طیاره بی پیلوت

در فوتوی زیر یك تعداد مرمی های طیاره بی پیلوت را ملاحظه میکنید که کار ساختمان آنها تمام شده و متخصصین در واشنگتن مصروف معاینه و تفتیش آنها میباشند.
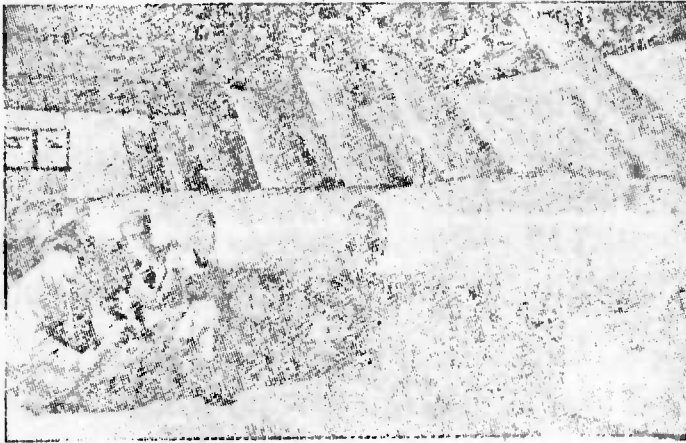
هر طیاره حامل مرمی های مذکور دارای یك آلهٔ مخصوص و خیلی دقیقی میباشد که بحیث چشم و دماغ آن بشمار میرود و بواسطه همان آله میتواند که مواد منفجره را بمواضع لازمه رسانده ودر آنجا انفلاق دهد.

دوای جدید سل

برای معالجه و تداوی مرض خانمانسوز سل دراین اواخر دوای جدیدی باسم (ب ث ث) کشف کرده اند که آنرا واکسین ضد سل باید نام نهاد صورت استعمال واکسین مذکور آن است که مکروب سل را بی هم در بدن خوك هندی تزریق نموده و درجود او یك نوع مقاومت را راجع بمرض تولید کردند وانگهی چون مرتبه دیگر مکروب را تزریق نمودند نتائج خیلی مثبت و قناعت بخش گرفتند همچنان چون (واکسین ضد سل) را در بدن انسان تلقیح کنند وجود در آغاز با مکروب سل بنای مقابله و مبارزه را میگذارد وچون درین مبارزه مشق ومهارت پیدا کرد دیگر یك نوع معافیت در وجودش تولید شده و گرفتار مرض سل نمیگردد. این واکسین جدید را درمراحل اولیه تجربه بوجود خوك هندی میمون واطفال کوچك امتحان نمودند وچون درنتیجه کشف گردید که درانسان واکسین مذکور معافیت قطعی تولید مینماید آنگاه ملیونها کودك را بمقابل مرض مذکور واکسین زده و معافیت دادند.

میگویند امروز اطباء همه عقیده دارند که واکسین ضدسل انسان را از اصابت باین مرض

بخوبی حفاظه میکنند و در عین حال واکسین زدن هیچ در دوالمی هم بانسان وارد نمیکند دوای مذکورطوری بسرعت عمومیت پیدا کرد که در کشور دانمارك و در وقت اشغال المان ها صرف به تعداد ۲۵۰ هزارطفل با واکسین مذکور مجهز گردیدند . خبرمیدهند که در کشور روسیه تلقیح واکسین ضد سل امراجباریست در ناروی یوگوسلاویه و رومانیه و جاپان تزریق آن شیوع فوق العاده دارد .

اختراع جدید برای کنترول ترافیك

درامور کنترولی ترافیکی آسترالیا اینك برای مصونیت داخل کردن موترها بمواضع معینه آنها اختراع جدیدی کرده اند این اختراع بحیث یك علامت خیلی بارزو جدیدیست که ازطرف کونسل تحقیقات علمی وصنعتی نیوزیلند ابداع شده و اولین مرتبه در شهر اوکلیند ازآن استفاده نمودند .

چراغ جدید موتورها

درآسترالیا اخیراً برای هدایت موتورها چراغهای جدیدی آماده کرده اند که طرف راست وچپ موتورهارا بخوبی رهنمائی میکنند پولیس ملبورن اولین مرتبه چراغ مذکوررا بیکار انداخته و درچهار راهی ها چون از دور بموترها نشان میدهد آنها را بدرستی قیادت کرده از حدوث وقائع تصادم جلوگیری میکنند چراغها سه نوع اند چراغ جانب راست ، چپ و توقفی .

کاغذ پلاستیکی و شیشهٔ نخی

دو مادهٔ بسیارمهم و طرف احتیاج زندگانی روزمره ما (کاغذ و شیشه) فعلا بطرزهای خیلی جدید ساخته شده واصول نوی برای تهیه آنها ایجادکرده اند آخرین انواع کاغذهای جدید طوری مداوم و باثبات اند که با رابروموم جامه ها رابرابری کرده میتوانند کاغذ های جدید الایجاد بمقابل رطوبت آتش وغیره عوارض خراب کننده مقاومت زیادی از خود نشان میدهند و شیشه ها نیز باچنان طرزنوینی ساخته میشوند که هم ثابت و محکم بوده وهم قابلیت انحنا و تاب خوردن را دارد .

دریکی ازشماره های اخیره جریدهٔ (پاپولر ساینس) راجع به اقسام مختلفه و جدیدهٔ این دوماده داستان عجیب و خواندنی اشاعه یافته است . دو سال پیشتر به سپاهیان در کمپ هود واقع تیکساس یك نقشه داده شد که ازیك نوع کاغذ جدید ساخته شده بود و به آنها توصیه گردید تا درخصوص نقشه مذکور وکاغذ آن فشار واعمال خراب کننده وارد کننده وباین

طریق اندازهٔ مقاومت آنرا معلوم نمایند آنها بعد از یك هفته چون ازمیدان مراجعت کردند درخصوص نقشهٔ مذکور و کاغذ آن چنین اطلاع دادند . نقشه موصوف را تقریباً بیست مرتبه درآب تر کرده و بشدت آب آنرا فشار و کاغذ را باصطلاح قچار دادند ولی هیچ خرابی درآن رو نداد کاغذ را چندین بارقات کرده و ذریعهٔ قنداق تفنگ بران فشار وارد کردند روی آن را با گریس و رنگ آلوده نمودند میان پترول غوطه اش دادند به گل و لای آغشته نمودند به آب صابون دار آن را جوش داده و بعد ذریعه برس رویش را مالش دادند بر روی یك موضعی گذاشتند که تمام ریجمنت سپاه بر رویش قدم گذارده ورفتند واخیرا تانك راهم از رویش گذشتاندند تمام این اقدامات مخرب بکاغذ ونقشهٔ مذکورهیچ صدمه ونقصانی وارد کرده نتوانست این کاغذ اگرچه ظاهراً بمثل کاغذ های معمولی بنظر می آید ولی الیاف آن ذریعهٔ پلاستك محکم و غیر مرئی باهم محکم کرده بعد امروز برای بکار انداختن پلاستك مذکور درمواد دیگر موارد استعمال زیادی پیدا شده در دستمالها وخریطه های کاغذی ودیگر موادی که گوشت ، میوه جات و سبزیجات حتی غذای یخ بسته وشیریخ را دربین آن میگذارند استعمال میشود بعضا کاغذ های دیواری روی عمارات که درشستن خراب نشود خریطه های محافظ چای جوشان، کاغذ سگرت که به تماس با لب پاره نگردد لحاف ها، کوت‌های بارانی وگل های مصنوعی راازآن ماده درست میکنند .

درهمین زودی باوجود مشکلات وموانع مهمه اقتصادی کاغذ های ضد آتش که در برابر شعله ها بادوام باشد آماده خواهند کرد و کیمیادان ها مصروف مطالعات و تبلیغات اند تا کاغذ رامثل البسه نرمتر وبا دوامتر ساخته درموارد مختلفهٔ دیگرهم از آن استفاده نمایند امروز درساختمان شیشه ابتکارات زیادی بروی کار آورده وآن را بدرجه میدهند که تارهای بسیار باریکی مثل تار عنکبوت ازآن درست کنند و متخصصین عقیده دارند که تا هنوز مطالعات ایشان درین خصوص خیلی ابتدائی بوده وبعد ازاین ازتار های شیشه موادی درست خواهند کرد که دربرابر رطوبت البسه ها ، القلی‌ها ثبات ودوام کاملی داشته باشد مثلاً یکی ازاین ها میله های سبك وقابل ارتجاع ماهیگیریست که ازتارهای شیشه وپلاستك آن رادرست نموده اند از امتزاج تار های شیشه با مواد دیگر بسا چیز های قشنگ و مفید مثل البسه ، تخته های اتوکاری، پوش های مختلفه، پرده ها وده ها پارچه غیر قابل احتراق ساخته اند .

تعیین اعماق بحار

کشفیات سالهای اخیرادمیرال برددرقطب جنوب باردیگر موضوع مطالعات را در قطب جنوب بخاطر میدهد اولین مرتبه هیئت کشافی جهازاچ ام اس چیلنجر در بحار عمیقهٔ بمطالعات

پرداخته وجهاز مذکور در ۱۸۷۱ و ۱۸۷۲ - گردنیارا دورزده واعماق بحار را در موقعیت های مختلفه ازحدود خط استواالی قطب جنوب بخودمعلوم کردند این جهاز از مواضع متعدده تحت البحر آبهای زیادی را جهت تجربه باخود گرفته وبمطالعات بیولوجیکی پرداخت که تا بحال اساس اطلاعات ماراجع بزندگی درآن حدود برروی همان تحقیقات قراردارد وگذشته ازآن جهاز مذکور اعماق حدود مختلفه بحار موصوف رابخود معلوم کرده ونقشه آن حدود را آماده کردند وسطح زیرین آن هارا تاحدی واضح ساختند در آن ایام معلوم کردن عمق بحر کار بسیار مشکلی بود وبواسطه پایان کردن یك وزن که درانجام یك ریسمان سیمی محکم بسته میشد باین امرمبادرت میورزیدند شاید انجام این کار دوسه ساعت وقت راخود میگرفت وبعضاً بطور صحیح هم عمق رامعلوم نمیتوانستند.

حالا طریقه بهتر وسریعتر وآسان تر برای این کار وضع کرده اند که براساس انعکاس اتکاء دارد وجهاز معروف کشفیاتی رایل ریسرچ شپ دسکوری دوم از ۱۹۲۰ الی ۱۹۳۹ دراثنای چندین سفر خود جانب قطب جنوب وآبهای اطراف آن اصول جدید را طرف عمل قرار داد.

در اثنای تردد عادی خود و تحت اوضاع و حالات عادی وباحتی در خرابترین موسم صرف دراثر دویاسه دقیقه متوقف ساختن جهاز عمق بحررا بخود معلوم میکردند درسالهای قبل بعد ازهرده میل فاصله باید برای یك یادو ساعت جهاز را ایستاده کرده و عمق را معلوم میکردند موضوع تعین عمق از روی انعکاس صدا گذشته از دریافت عمق صحیح موقعیت اطراف ونواحی وجزائر غیرمعلوم را خاصتاً در حدود قطب آشکار میگرداند در روز های اول سیستم انعکاس ذریعه یك چکش سطح زیرین جهاز میزدند و بواسطه گوشکی ها انعکاس آن را ازته بحرمیشنیدند وازروی مدت وصول انعکاس فاصله آن را حساب میکردند ولی درین روزهای اخیر ماشین های جدیدی مخصوص اینکار ایجاد کرده اند که بصورت اتوماتیکی انعکاس صدا هارا معلوم کرده وعمق آن را بیك کاغذ جداگانه ثبت می نماید برای اعماق زیادیك ریکارد دیگر اتوماتیکی به جهاز نصب نموده وذریعهٔ آن امواج قابل سمع تولید میکنند آلهٔ مذکور درهر دونیم لحظه آواز ها را ثبت می نماید چون سرعت آواز ازروی عمق بحار وخواص فیزیکی و کیمیاوی آن ها فرق میکنند لذا برطبق آن عمق دریاها راهم معلوم میتوانند ویك فهرست وجدول مخصوص برای این امرنیز درست کرده اند.

نمائش مواد جدید پلاستیکی

دراین اواخردرلندن نمائش بزرگی راجع بموادومصنوعات جدید پلاستیکی داده شدکه خیلی طرف توجه وانترست تماشا چیان قرار گرفت نمائش مذکور از طرف اتحادیه برطانوی مواد

پلاستیکی (بریتش پلاستیکس فیدریشن) صورت گرفته بود و تقریباً ... نوع مختلف مواد پلاستیکی از کالر گرفته الی طشت های غسل در آن جمله شامل بودند. در بین مواد مذکور تکری ها، پیاله ها، ادوات مطبخ، البسه، جواهر پلاستیکی فرنیچر و اسباب خانه شیشه های دروازه، اسباب و آلات جراحی و کمره ها وغیره طرف توجه وتمجید قرار داده شدند.

تیلیویزیون از راه ماهتاب

مالکین سِت های تیلیویزیون درآینده پروغرام های متعلق به سِت های خود را از راه ماهتاب اخذ خواهند نمود. کیبل های عجیب وغریب امواج را دارستون های شعاع وستیشن‌های طیارات بلند پرواز تماما برای حل‌مسئلهٔ تیلیویزیون که چگونه ساحهٔ استعمال آن‌را توسعه دهند طرف استفاده قرار داده خواهند شد فعلا موضوع تیلیویزیون از حدود ملیت تجاوز کرده ویك مسئلهٔ بین‌المللی بوجود گرفته است یکی از انجنیر های مهم اتحادیهٔ رادیوی امریکا در جریدهٔ (ایرودایجست) چنین‌متذکر میشود مرسله های تیلیویزیون میتوانند که بعد ازاین پروغرام خود را بمهتاب متوجه بسازند وبعد یك آنتین قوی وبزرگ لازم‌است تاشعاع منعکسه رامتواند حسب پروغرام اخذ نماید وفق نظریهٔاوارسال تیلیویزیون از راه مهتاب میدان تیلیویزیون امریکا ئی رادرماورای اتلانتیك اتساع خواهد بخشید. واندزهٔ یك آنتین برای اجرای این عمل لااقل باید ۴۰۰ فت باشد و برعلاوه واضح میگرداند که عملی ساختن این نظریه آنقدر مغلق ویر مصرف هم‌خواهد بود این دستگاه از قیمت یك طیاره که درما ورای طبقهٔ فضا پرواز کرده وباترانسمیترها مجهز باشد ارزان تراست.

کشف یك معمای قدیمی

پروفیسر پوهنتون هارورد باسم (الفرید اس رومر) اخیراً یکی‌ازمعماها وچیستان های قدیمی‌رابااین‌موضوع «کدام‌یك اول‌است: تخم یا چوچه مرغ‌ها؟» بخوبی حل کرده ودر محضر متخصصین کنفرانسی ایراد نموده وراجع به جنین شناسی وفن پالیونتولوجی وتکامل آن تشریحات داده گفت تخم پیشتراز چوچهٔ مرغ بوجود آمد تحصیل تخم های دارای قشر محکم یکی‌از قدم های‌مهمی درراه تکامل دانسته میشود وگفت که خزنده گان دراین تکامل پیشتراز دیگران ابتکار نموده وتخم های خود را درزمین برروی خشکه میگذارند وبه این طریق کم کم خودرا از تعلق به آب نجات دادند‌واین‌عمل برای حیواناتیکه قشر تخم آن‌ها نازك است وهمچنان تخم های سریع الزوال اغلب‌ذوحیاتین وماهی‌ها یك‌امر مهم ولااهمیت‌خزنده‌گان‌های مذکور آزادانه بروی زمین گردش کرده ودسته های متعددهٔ حیوانات بزرگ پستاندار وطیور راتشکیل دادند که‌دربین آن چوچه های‌مرغ هم‌شامل‌است. پروفیسر مذکور بعد از آن برای

اثبات ادعای خود کر کتر اعضای حیوانات وخصوصیات آن هارا شرح داده و سپس راجع به شش ها وپاها تشریحات مفصلی بیان کرد. چنین تصور میرفت که این اعضا به حیوانات ارضی وخشکه تعلق داشت وحال آنکه شروع آنها درماهیان آغاز یافته بود. ماهیان شش دار مو اضع خط استوا فعلا از گوش های خود که آلهٔ مخصوصهٔ تنفس ایشان است استفاده نکرده واز همان شش های اولیه در تنفس استفاده میکنند و آنها برعلاوه میتوانند که از یك تالاب خشك شده به تالاب دیگر که هنوز آب دارد روان گردند .

بلورهای توکسین

دریکی از یونیورستی های امریکا زهرجدیدی را بصورت متبلور بنام (تیتانوس توکسین) درست کرده اند این توکسین بدرجهٔ قوی ومهلك است که یك اونس آن صد ها ملیون نفر رامیتوانند مسموم ساخته وبقتل برسانند. اینکه برای اولین مرتبه در تاریخ توکسین های بکتریایی توکسین رابشکل متبلور درست کرده اند وبواسطهٔ اعمال کیمیاوی این تاکسین را میتوانند که بحیث یك ماده بسیار مهم وقوی محافظ در برابر مرض تشنج فك اتخاذ کنند .

صرف یك مقدار بسیار اندك آن رامیتوان برای معافیت ومصونیت از تشنج مذکور طرف استفاده قرار داد وحال آنکه این مرض درامریکا به تعداد ۸۰ فیصد مصابین خود را هلاك میکرداند وتعداد آن ها هرسال بین ۱۰۰۰ و ۲۰ نفر میباشد .

ریکارد های مصور

ازاطلاعات اخیرهٔ علمی چنین مستفاد میشود که بعد ازاین ریکارد های موسیقی را از پلاستك ساخته وبرعلاوه مصور بودن رنگ های مختلف هم درآنها بکار برده خواهد شد فعلا یك نوع ریکارد خیلی جدید وقشنگ درست کرده اند که بهردو طرف آن تصاویر بچهار رنگ ثبت شده ودرآنها عنوان وموضوع تصنیف ومصنف آن واضح گردیده است برعلاوه تصویر ابدر وآرتست هم جلب توجه میکند. موضع تصاویر درریکارد از پلاستك ساخته شده لذا شکست ناپذیر بوده ویکی ازمزیات ریکارد مذکور آنست که اصطلاحاً وارپپروف (غیر قابل انحنا) دانسته میشود .

اتوموبیل های جدید برطانوی

فابریکه های موتر سازی برطانیه که درسالهای جنگ بساختن مواد حربی مصروف بود دراین مدت درسهای مهم وقیمتداری فرا گرفته وموترهای خودرا کاملا بوضع واصول جدید درست کرده اند گویا موترهای جدید برطانوی خیلی هموار محکم وقابل اعتماد بوده وبواسطهٔ آمیزش جدید فلزات مستعمله در آن موترهارا سبکتر ومتین تر ساخته اند گذشته از آن تخنیك ساختمان تایر را

هم بکلی تحول داده و تایرهای بسیار باثبات و محکمی درست کرده اند در این مودل های جدید ساخته روبت پیش رو واطراف برای دراپورها و دیگر سواریان وسیعتر و آشکارتر بوده و از ملاحظات فوق مهارت فابریکه های موتر سازی برطانیه را میتوان حدس زد مترهای جدید دارای کلچ های اتو ماتیکی بوده و کنترول موتر گیر باکسهای مخصوص آن بسهولت صورت میگیرد در موتر های جدید پلا سنك موارد استعمال زیادی دارد .

ترمامتر بیننده

در یونیورستی حانهایسکنز چنان ترمامیتری ساخته اند که دارای چشمك تحت شماع سرخ بود ودر تاریکی هم بخوبی طرف استفاده قرار گرفته و موارد استعمال احتیاطی از قبیل علامت اختبار حریق وسلاح ضد سرطان داشته وساختمان آن بصورت خفیه در شعبه تحقیقات اشعه ما تحت سرخ انجام یافته است . این ترمامیتر نقاط بیرونی واوت لاین یك ماده را که بفاصله ده الی ۱۵ میل دوری داشته باشد نشان داده وازروی انعکاس حرارت اندازه گرمی آن را هم بخود معلوم میکند برعلاوه دیوار ها ، درهو روزنه های یك عمارت راعینا مانند فوتو گراف وا ضح میسازد مواضعیکه از آن حرارت می تابد ذریعه نقطه های سفید در آن نشان داده است .

برخلاف سیت های رادار که بواسطه امواج مرسله موضع آن ها معلوم میگردد موقعیت این ترمامیتر باوجود ارسال امواج معلوم شده نمیتواند آله مذکور صرف امواج انفرار ید را که چشم دیده نمیتواند ازمنابع مرسله کشف میکند . آله مذکور خیلی حساس بوده وازموجودیت کدام دسیسه در یك عمارت ویاعمل احراق بخوبی وفوریت اطلاع میدهد . در وجود انسان بیك اطاق کاملا تاریك موجودیت سرطان را ابراز نموده ودرعین حال شدت و غلظت اشعهٔ ما تحت سرخ را که ازانساج انسانی باتمام انواع آن بروز می نماید نشان میدهد .

تارهای آینده منسوجات

تکامل واستعمال الجینت ریون (یك نوع ابریشم مصنوعی) که از یك نوع نبات بحری ساخته میشود وتشکل آن بوضع القلی قابل حل امید های اهل فن رانسبت به آینده خیلی تقویت بخشیده است معروف است که تارهای بسیار نفیس وباریك پشم درا ثنای با فتن ازهم گسسته و چندان قابل استفاده نمیباشند برای رفع این نقیصه یك مشق وعمل جدیدی را بکاربرده اند به این طریق که تارهای نفیس وخیلی نازك پشم را بامادہ الجینت تارهای ابریشم مصنوعی تقویه میکنند وبا ینطریق پشم نفیس ونازك را از گسستن مانع میگردند وقتیکه تارها محفوظانه و درست بافته شدند آنگاه میتوانند که تارهای مصنوعی را بواسطه محلول القلی کاملا پاك کرده وازبین ببرند وپارچه خالص پشمی نفیس گرم وسبك آماده سازند . دراثنای جنگ یك نوع تاربسیار

گرم وسیلهٔ ذریعهٔ موسسه (بریتش مرچنت سرویس) از (سی ایلند کاتن) بدست آمده و ازان البسه بسیار مناسبی درست کردند این لباس عمله بحری را که معرض غرق کشتی قرار داشتند روز ها گرم حفظ نموده و آن عادربین قائق های نجات دربحر آزاد اتلانتیک بواسطه البسه مذکور بخوبی محفوظ بودند اگر چه زمستان هم میبود فعلا برای استفاده اهالی ملکی نیز از آن ماده کار میگیرند . برای منع چین خوردن تارهای منسوجات یکنوع صمغ جدید مصنوعی آماده کرده اند که لباس را بصورت اتوماتیکی خود بخود درست واتو شده نگه میدارد .

آلهٔ جدید کشف رنگ

در فوتوی پهلو آله جدیدی رامشاهده میکنید که اگرچه اولا در دوران جنگ اختراع شده ومقصد مهمه از ایجاد آن استفاده های حربی بود ولی در دورهٔ بعداز جنگ هم اهمیت آن از بین نرفته بلکه متراید شده است این آله بنام سپکتر وفوتو میتر یاد میشود . این آله میتواند که رنگ را بخوبی آشکار سازد وخصوصیت آن هم درین است که رنگ غیر مرئی یعنی همان رنگی را که چشم انسانی قابلیت دید آن را ندارد آشکار

میگرداند در فوتوی فوق متخصصین دندان دندان های مصنوعی رادر برابر آله موصوفه قرار داده و میگویند که هر دندان یک نوع سایه که مخصوص خودش و مصرف آن می باشد دارد .

محفوظ ترین میدان فضائی دنیا

موضوع فرود آمدن طیارات برزمین ومصونیت میدان طیاره یکی از مسائل مهمهٔ هوابازی بشمار رفته ودرعین حال معضلهٔ بزرگ راتشکیل میداد اخیراً برای رفع مشکل فوق و حفظ حیات پیلوت ها وراکبین آن ابتکار خوبی کرده اند که باسم (جی-سی ا) یاد میشود واین سه حرف مخفف (گروند کنترول ایروچ) دانسته میشود مطلوب آن عبارت است از کنترول پیشرفت در زمین طوری که درفوتوی ملاحظه میکنید واگونی ذریعه تراکتور کشیده میشود ودر واگون

مذکور آله کنترول کننده را تعبیه نموده اند و بواسطه کمک‌را دار توانسته اند که میدان فضائی بندر گاه لندن را با میدان(هترو)از محفوظ ترین میدانهای فضائی دنیا معرفی
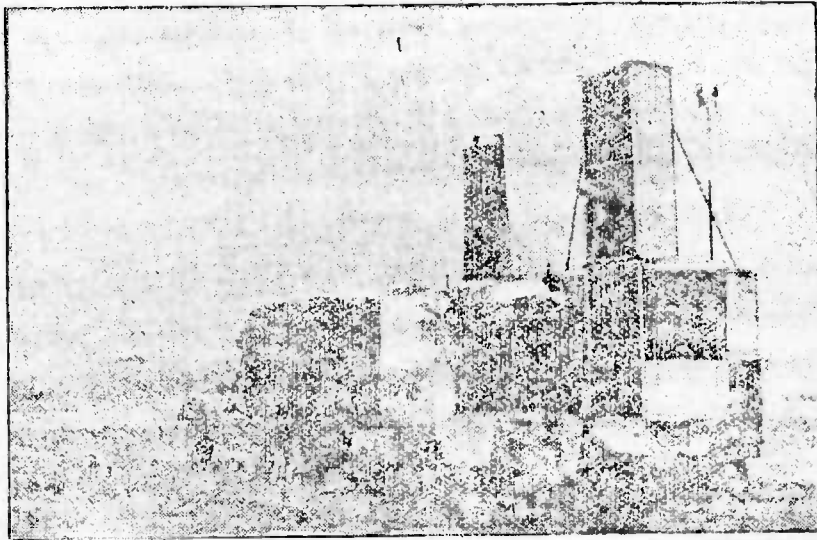
نمایند . افسر کنترول کننده فرود آمدن بر زمین در موضع معینه خود نشسته و صورت پیش آمدن طیارات را برروی یك پرده که در پیش رویش میباشد و به پرده تیلیویزیون شباهت دارد می نگرد و بعد بیلوت رادیو عملیات فرود آوردن طیاره به یك صورت محفوظی ذریعه رادیو تیلفون رهنمونی میکند ازاین ابتکار در هنگام خراب ترین‌موسم که‌وضعیت رویت بدرجه صفر باشد هم بخوبی واطمینان میتوانند استفاده نمایند .

تحریر ذریعهٔ الکترون ها

در لا براتوار امور حسابی هاروارد درین اوقات بحضور یك دسته متخصصین ریاضی نمایش داده شدبه‌اینطریق که‌الکترون هاشماره هاوتعداد رابرروی والوهای شعاع کتوت نمایان ساخته وآن‌هارا— تبارز میدهند.

این اختراع را بنام (نو مرسکوب) تسمیه نموده اند . مخترع این آله یك متخصص جوان امریکائیست و غرض از ایجاد مذکور رفع مشکلات در سرعت ماشین های حسابی بود که تایك اندازه بملاحظه میرسید نتیجه محاسبات ماشین تا زمانیکه ذرائع ... وریکارد گیری حساب تأمین نمی یافت البته آنقدر مهم نبود طبق ابلاغیه جریده نیویارك

تایمز این آله دارای پنجاه والو مخصوص تخلیه هوا برده و دراخیر یك تیوپ شعاع کتودیك
نوع روشنی سبز مانند تولید میکند مانند یك ماشین محاسبه الکترون ها اعداد را در والوار
صفرالی ۹ کش کرده و برای اعداد بیش از یك والوهای متعدد را بکار می اندازد والو های
شعاع کتود بسرعت فوق العاده بکار کرده وتعداد مذکور در یك لحظه ۲۰۰۰ مرتبه تبدیل
حاصل کرده میتوانند . پرنسیپ مهمه آن است که اشکال باید ثبت شود و برای این مقصد
کمره ها ی بسیار حساس وسریعی رااستعمال کرده اند که اعداد رابمجردظهور فلم میگیرند.
سرعت کاراین آله الکترونی جهت ثبت هزار هاعدد دریك لحظه خیلی موجب دهشت وتحیر میگردد.

پیشرفت صنعت دواسازی در برطانیه

مؤسسه های دواسازی برطانوی مسئولیت های خود رادرخلال سالهای اخیر بخوبی منتشر شده
وبرای موفقیت بهاین مطلوب مهمترین دماغ های فکور را بکار انداخته ودامنه تحقیقات را
بهمراهی ومساعدت آن هاخیلی تقویه ووسعت داده ودوا های جدیدی ایجاد وآن ها را بیشتر
بکار انداخته اند. جنگ هم موقع مناسبی رابرای مصانع دواسازی آماده کرده وازاین رهگذر
دواهای برطانوی یك نوع تعریف دنیائی حاصل کرده واهمیت این مسئله هم ازین رهگذر بخوبی
واضح میگردد که صادرات ادویه برطانوی در ۱۹۴۶ - نسبت به صادرات ۱۹۳۸ - چهارمرتبه
بیشتر بوده است یکی از اقدامات مهم وقلم اول تزاید صنعت دواسازی در برطانیه عبارت است
از دوای سلفاپیریدین که سلاح جدیدی بمقابل مرض پنومونیا بدست طبیب میباشد .
چون این دوا تقریباً ده سال پیشتر کشف شده است لذا از روی تجربه معلوم کرده اند که
برای مریض بعضا تاثیرات ناخوش آیندی هم تولید میکند پنج سال پیشتر متخصصین
برطانوی دوای جدید دیگری بنام سلفا میزاتین کشف نمودند که بر تأثیر باکتیریائی مفید
ثابت گردید . و بخود مریض کدام تاثیر ناگواری وارد نمی نماید . تحقیقات اخیره
متخصصین را بکشف ماده جدیدی رهنمونی نمود که از خاندان سلفا بوده و برای امراض
دایزنتری با کولرا، تیفوئد وتیفوس خیلی مفید و موءثر معرفی گردیده است . یکی از مشتقات
جدید الاختراع خاندان سلفاه برای علاج سرایت حاد امراض مقاربتی که دراثر گونوکوکسی
وستریپتو کوکسی تولید شده استعمال میگردد .

هم چنان برای از بین بردن درد و بیحس ساختن بیش از صد سال است که درلندن به
اقدامات علمی متشبث شده اند واولین مرتبه ایتر را مهمترین دوای بیحس کننده ومخدره
معرفی نمودند و در ایدنبورگ دوای مخدر کلوروفورم را از همه مهمتر مبدا نستند ولی
متخصصین تمام همخود را مصروف ساختند تایك دوای قوی دیگر برای رخاوت عضلات آماده

گردانند لذا اولا کیمیا دان ها (کورپر) را که یک نوع زهر مخصوص تیرها در امریکای جنوبیست بکار بردند وبه تعقیب آن (توبو کور ارین) بمیان آمد ولی چون استعمال آن تحدیدات زیاد داشت لهذا درصدد برآمدند تاماده پیدا کنند که تسمم آن محدود تربوده وبسهولت ومحفوظیت بدست آمده بتواند اخیرا متخصصین لندن دوای مخدری باسم(میانیشیا) ایجاد کرده اند که یک دوای کاملا تسکین دهنده درد وبیهوش کننده مو ضعیست . از تحقیقات اولیه چنین مستفاد میشود که تا هنوز دوای بیهوش کننده بمراحل اولیه خود بوده وتازه درین زمینه میخواهند به موفقیت های بزرگ نائل گردند . این دوای جدید الا کتشاف خیلی مفید ومؤثر است وبعد ازعملیات تمام آثار دردوالم را برطرف میگرداند برعلاوه درعمل تنفس ویا فشار خون هیچ اثر سوء ویا گواری تولید نمیکند . قوه تسمم آن بسیار کم بوده ودر جسم تاثیر دوای مذکور به بسیار سرعت زائل میگردد .

رول فوتو گرافی درانجنیری وصنعت

درامور انجنیری وصنعت امروز فوتو گرافی دارای تأ ثیر بسیار مهم وجدی بوده وروز بروز بر اهمیت آن افزوده شده میرود

دراین اواخر در عمارت ایمپر یلیا هوس واقع لندن ذریعه (برو فیسران دی سی اندرید) نمائشی راجع به استعمال فوتوگرافی درصنعت انجنیری نشان داده شد که خیلی طرف دلچسپی وانترست قرار گرفت در فوتوی پهلو اورا در حالی ملاحظه میکنید که آله گیرنده فوتور امعاینه وتفتیش می نماید چه این ریکارد در فوتو مخصوص امور صنعتی است نمائش مذکور بحمایت ونظارت یک کمپنی معروف فوتوگراف گیری صورت گرفته وواضح ساختند که ذرائع فوتو گرافی چگونه در ترتیب محاسبل وانجنیری دارای تاثیر ونفوذ است .

مشاهده مکروب های انفلوانزا

علماء ومتخصصین در این اواخر بکمک مکرو سکوپ الکترونی توانستند برای اولین مرتبه مکروب های انفلوانزا را تماشا کنند این مایکر سکوپ ذریعه برطانوی ها ساخته شده وعدسیه دارد و هرچیز را به اندازه خیلی زیاد که خارج از حدود طاقت عدسیه های معمولی مکروسکوپ هاست ارائه می نماید . برعلاوه مکروب های انفلوانزا علماء برای اولین بار بعضی از مالیکولهای بزرگتر مخصوصا از پروتین را ملاحظه کردند هر مالیکول از یک تعداد اتومهای معین مرکب میباشد . مکرسکوپ الکترون میتواند که حصه بیرونی قطر آتوم رادر صورت بلند رفتن طاقت آن نشان بدهد ممکن است که مالیکولهای مذکور راد رپرده آخذه تیلویزیون نشان دهند و از آن ها میتوانند که عکس هم بگیرند . آله جدید الاختراع مذکور ٦ فت ارتفاع دارد .

عصر الکترونک

بعد ازاین عصر الکترون هابوده وآینده موظفین این امر مهم خیلی درخشان و پر قیمت دانسته میشود درخصوص ترقی فوق العاده این فن دیگر هیچ چون وچرائی موجود نبود وطبق نظریه لارنس مارشال دیگر موفقیت کار وعمل یک جوان متخصص که ازمو سسه ماسا چوستس خارج شده باشد بسیار درخشان است وبهر اندازه که بخواهد برایش معاش داده وصنایع رابواسطه مهارتش درالکترون ها ترفی محیرالعقولی خواهند داد در خصوص اکتشافات جدیده الکترونی صحبت های مفصلی صورت گرفته و میگویند یکی ازجمله آن ها اجاق های جدیده الکترو نیست که خیلی قشنگ و کوچک بوده و بواسطه فشار دادن سوچ های معمولی آن هرطعام رابخوبی طبخ کرده وما نند دیگر تنور ها واجاق ها کباب را بهبسیار نفاست بریان وپخته میکند ولی درین اجاق الکترونی چیزی که بیشتر موجب تعجب وحیرت دانسته میشود آن است که اشعه درآن بنظر نرسید وذغال مشتمل درین آن دیده نمیشود .

دربین آن برای مواد مطبوخه مواضع درستی آماده کرده وگوشت را درداخل آن بزودی کباب کرده و درظرف هشتاد دقیقه گوشت را بدرستی نرم میسازند فرق بین طبخ معمولی والکترونی آن است که در طبخ الکترونی کاملا در رنگ گوشت چندان تغیری وارد نشده وروی آن تحول پیدا نمیکند دردا خل اجزای گوشت طبخ الکترونی نسبت بحصه بیرونی آن بیشترموثر میباشد گویابواسطه (مکروویو) داخل آن را خوب اصولی پخته میکنند .

بعداز این درموارد مختلفه از الکترون ها کار گرفته والکترو نکها شقوق متعدده پیدا خواهند کرد خواب الکترونکها کم کم بنای عملی شدن بخود گرفته است و درامریکا بعداز جنگ بهاندازه هفتاد نوع تیوبهای مخصوص این فن را آماده کرده وبکارهای متعدده از آنها استفاده نموده اند وطول امواجی که در آنها بکار برده میشد از پنجاه سنتی متر تانصف یك سنتی متر تثبیت یافته واین تیوبهای جدید افق نظرالکترونك هارا خیلی توسعه داد.

تار جدید مصنوعی

علمای برطانیه یك نوع تار جدید مصنوعی درست کرده اند که باسم تیریلین یادمیشود وتوقع میرود که این تارجدید درساختن پارچه های البسه قشنگ ونفیس رول بسیار بارزی خواهد داشت صانعین این تارجدید ومهم تصورمی نمایند کهبوسایل متعدده میتوانند امکانات استفاده از این تار را بسیار توسعه داده ودر موارد متعددی از آن کار بگیرند قوتودوام وثبات آن ها نیز زیاد و در خور تعریف بوده ومیگویند یکی از خصوصیات قابل تذکار تیریلین آن است که درمقابل روشنی وحرارت ثبات ودوام کاملی را از خود نشان میدهد.

شش های میخانیکی

عملیات جراحی ششها درمورد مصابین مرض سل اینك خیلی توسعه و ترقی پیدا نموده و برای این عمل چندین دنده های اضلاع مریض را دور کرده و شش را که ذریعه میکروب سل متأثر شده باشد عملیات و جراحی میکنند بواسطه یك ماشین جدیدی باسم میکسون که بحیث یك آله تنفسی مصنوعی کار میدهد کار تنفس مریض را انجام داده و بواسطه آن طوری که در فوتو ملاحظه میکنید عملیات جهاز تنفس او را ثابت و برقرار نگه میدارند.

کوچکترین آله مرسله

در موسسه انجنیران رادیوی نیویارك درهمین نزدیکی‌ها چنان آله مرسله کوچك یك والو را نشان دادند که بزرگی آن باندازه یك انگشت دست بود مایکرو فون ذریعه سیم های کوچك در انجام موضع (ملب) بسته میشود و بیتری بانجام والو ارتباط دارد آله اخذة که در آن تعبیه کرده اند از آله مرسله چندان بزرگی ندارد . در فوتوی فوق آله مذکور را که میان انگشتان گرفته شده مشاهده میکنید .

تربیهٔ جواری جدید وبادوام

درموسسه جان‌انیس هورتی کلچر واقع لندن متخصصین مصروف تربیه چنان نوع جواری میباشند که درمقابل برودت وانجماد بخوبی مقاومت توانسته و وضعیت خود را از دست ندهد و مخصوصا در آب وهوای خیلی مشکل وغیر مساعد برطانیه موفقیت در آن البته فوائد اقتصادی بسیار زیادی را نتیجه خواهد داد در فوتوی فوق یکی ازمتخصصین موظف را ملاحظه میکنید که یکی از جوار پیهای شیرین را معاینه کرده وآن را برای هوای نا مساعد برطانیه تحت تربیه و پرورش قرار داده است .

تسریع کار حمل طیاره

برای سرعت حمل نمودن طیاره یك نوع آله قائق مانندی ایجاد کرده اند که در آن اسباب وادوات مسافرین واموال طیاره را انداخته وبعد از آن که‌در بندر ازاموال مذکوران را
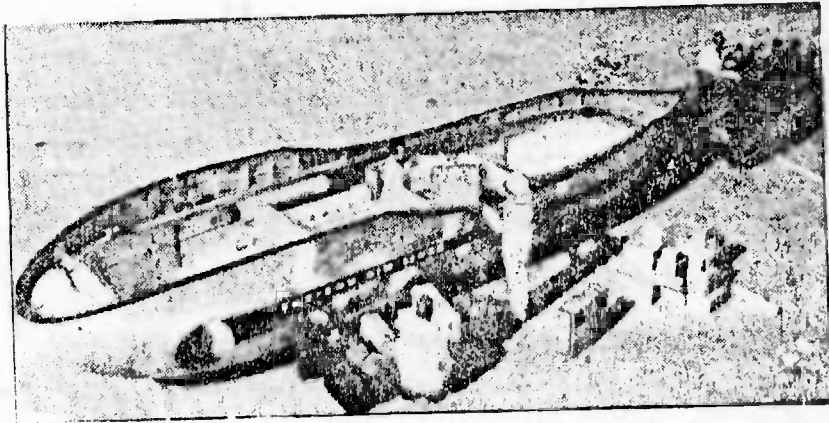
مملو کردند ذریعه یك تراکتور آن را بمحل طیاره میرسانند در طیاره بواسطه سوچ های مخصوص الیکتریکی قائق مذکور را که از اموال مملو است بلند کرده به محل‌ او بدنه طیاره آن را ارتفاع میدهند واموالش را بسرعت درمیان طیاره میگذارند . (خاتمه)

خوشحال خانه اتفاق غوښت

بېنوا :

که تو فیق د اتفاق پښتانه مومي
زوړ خوشحال به دوباره شي په دا ځوان

دپښتنو یوه لویه بدبختي چه همیشه ئې دوی تباه کړي دي او بیائې تباه کوي دپښتنو پخپل منځ کښې بې اتفاقي ده . بې اتفاقي هغه بدمزمن مرض دی چه دپښتون قوم بدن ئې کمزوری او مړ کې ته نژدې کړی دی، بې اتفاقي هغه بدچنجی دی د پښتنولی دونې تېنګې ريښې ئې سستې کړي اودا ونه ئې اوس دچپه کېدو خواته کږه کړې ده . بې اتفاقي هغه بده بلا ده چه په هر میدان کښې ئې پښتانه مغلوب کړي او پښتانه ئې دنورو دلاس آله ګرځولي او ددښمنانو دګټې دپاره ئې استعمال کړي دي . بې اتفاقي هغه شیطان دی چه دوه ورونه په جنګ سره اچوي او نه پرېږدي چه دوی په ګډه د پښتنولۍ په جنت کښې ښه او آرام ژوند وکړي . بالاخر بې اتفاقي دپښتنو دملت هغه لویه ناپوهي ده چه په هیڅ وخت کښې ئې پښتانه پرېښي نه دي چه ځان لوړ کړي اوپا ددنیا په ژوندیو قومونو کښې حساب شي او دااوس چه پښتون قوم ددنیا تر ټولو قوموپاته دی یوه پر اوی علت ئې هم دابې اتفاقي ده ؛ ځکه چه یوقوم یایوملت دیوه جسدغوندی دی ، نو که دجسد ټول غړي په ګډه دیو بل سره کومک ونکړي او په عمل کښې سره متفق نه وي، هغه جسد هیڅکله دنورو ژوندیو جسد وپه شان ژوند کولای نشي ، بلکه ډېر ژر به داسې مړشي چه ور بهئې خوك نوم هم په نو مونو کښې وانخلي ، ځکه چه که ستر ګې ښوته لاره ونه ښیي پښې ضرور جسد خانه اچوي ، که پښې حرکت ونکړي جسم به پر ځای پروت وي ، که زړه ښوته وینې ونه رسوي پښې هیڅوخت خوځېد لای نشي یانور ...

پښتون خوشحال خان چه دملی طبیب په حیث دپښتنو ټول ملی رنځونه کتلی اومعاینه کړی دی یوه پره لویه مریضی ئې همدابې اتفاقي بللې ده چه دپښتنو ملی اتحادئې شلولی او دوی ئې

له هر ځانه ثبت کړی دی خوشحال خان د پښتنو هر څاره تر مغل ښه ګڼي مګر دا چه دوی مغلو ته سر ټیټی شوی دی یوازی د بې اتفاقۍ نتیجه او اثر بولی او پښتنو ته د دوی هغه زوړ جلال او برم وریاد وی چه د اتفاق او یووالی له کبله ئې موندلی و ، او په هند کښې د شهنشاهی خاوندان وه ، دی وایی ،

هره چار د پښتانه تر مغل ښه ده — اتفاق ور څخه نشته ډیر ارمان
د بهلول او د شیر شاه خبری اورم — چه په هند کښې پښتانه وه بادشاهان
شپږ اوه پیړۍ ئې هسی پادشاهی وه — چه په دوی پوری درست خلق وه حیران
یا هغه پښتانه نور وه دا څه نور شول — یا د خدای دی اوس دا هسی شان فرمان
که توفیق د اتفاق پښتانه مومی — زوړ خوشحال به دو باره شی په دا ځوان

بې اتفاقی د پښتنو کورروران کړی دی ، که نه اوس به د دنیا له خورا لوړو او ژوندیو قومونو څخه وای ؛ هو ، ملتونه او قومونه په پوهاو ننګیالیو اشخاصو ژوندی کیږی او د مدنیت لوړی درجې ته رسیږی ، هر ملت او هر قوم چه ډیر عقلمن او کار پکر اشخاص لری هغه ملت او قوم تر هغه ملت چه د کار اشخاص نلری ډیر پرمخ ځی او د ټیټو قومونو د راهنما او لار ښوونکی حیثیت مومی تر کومه وخته چه پښتنو برجسته اشخاص درلودل په ډهلی او اصفهان کښې ئې د شهنشاهۍ نغاري ډنګولي ، کوم وخت چه ئې د بې اتفاقۍ بلا په کور ننه وتله نو میالی او د کار مشران ئې یاله منځه ورک او یا پخپل کور کښې ئې تر ګریوانو سره ونیول کورنۍ بر خلافۍ ، بدی او تربګنۍ ئې شروع کړې هغه وخت د دوی شهنشاهی څه، چه خپله پښتو نخوائې ټوټې ټوټې شوله او پښتانه د نورو د دروازو نوکران او رشو تخواره شول کوم د فکر خاوند پښتون چه به په پښتنو کښې پیدا شو خپلو ورونو او تربرو به له پښوونیو او مغزی به ئې ور مات کړ ، او په دې به ئې فخر هم کاوه ، خودې ته ئې فکر نه و ، چه د یوه ښاغلی پښتون مغزی ماتول د ټول پښتانه مغزی ماتول دی دا ځکه چه پخپله پښتانه وایې : « سل دی ومره یو دی مه مره ! » هر پښتون چه د خپل مشر یا د خپل پښتون ورور بده غواړی هغه که پوه شی په حقیقت کښې د ځان بده غواړی ، ځکه چه په لاس کښې که یوه ګوته هم درد کوی درست لاس په ښه تو ګه کار کولای نشی . همدا سبب دی چه خوشحال خان د پښتنو له دې بدبختۍ څخه چه کور پکور سره جنګیږی ډیر سخت متأثر شوی او د پښتنو دا بد خوی داسی غندی ؛

پښتانه واړه بدخوی دی — ګور په ګور کاندی غورزی
یوچه سر کاندی په پورته — بل ئي وو هی مغزی
د مغل د ستر ګوته یي — اي خوشحاله تن اغزی

خوشحال خان چه د پښتنولی، اود پښتنو د آزادۍ دپاره جنګېده اود مغل ګریوانئه ئي دانتقام دپاره لاس اچولی و، نږدې ؤ چه دمغل ګریوان پاره کړی اود پښتنوځانته آزاده پښتونخوا جوړه کړی، مګر ډېر افسوس دی چه د پښتنو نفاق او بې اتفاقی د خوشحال خان لاس دمغلو له ګریوانه وکیښ او پخپله پښتانه دده لاس پیچلوته تیار شول. دمغلو په منصبونو وغولېدل مګر دمغوی په چل پوه نشول، مغل پښتنوته بیچاره و، خو دخپلو رشوتو په زور ئي پښتانه پخپل منځ کښې په جنګ سره واچول او ددوی ترمنځ ئي د بې اتفاق اونفاق اوربل کړ خوشحال خان له پښتنو څخه داسی شکایت کوی :

چه مغل وته می وتړله توره — درست پښتون می وعالم وته ښکاره کړ
اتفاق په پښتانه کښې پیدا نشو — ګنه مابه د مغل ګریوان پاره کړ
سره بوتر بل اختهدی پخپل کور کښې — په نفاق ئي غم وماته اجاره کړ
دمغل په منصبونو غره ګرزی — یکباره ئي منځ په نفس اماره کړ
مادولت ورته ګټلی و په توره — دا زما د توری نقش ئي آواره کړ
په منصب چه غلول نه کانورڅه کا؟ — مغل خدای و پښتنو ته بیچاره کړ

دښمنانو هر وخت د پښتنو له بې اتفاقی څخه استفاده کړې ده، کوم دښمن چه غوښتی دی چه یا پښتون مات کړی اویائې دلوړوالی مخه ونیسی هیڅکله په توره پښتنو ته نه دی راوړاندی شوی که راوړاندی شوی هم دی نو به ئي نه ده وړې، همیشه چه پښتون تباه اوبرباد شوی دی دخپلی بې اتفاقی او ګور په ګور جنګو له سببه شوی دی.

دښمن ددوی منځ کښې شیطانت وکړی، دسیین ګوند اوتور ګوند خبری شروع کړی تربګنی اوتربورولی ئي منځ ته وا چوی، نور نو دخبر پرغونډی سلامت کښېنی او پښتانه نوهم دخپلی نابوهی له امله یو له بله د کورو په ورانی لاس پوری کړی، پر ډېره جزئي خبره تر مرګه سره ورسوی، کورني جنګ قبیلوی جنګ شي او قبیلوی جنګ اولسی جنګ ته ورسیږی اوبه اولسی جنګ کښې ددېرو پښتنو کورونو وران مځکی خرابی زلمیان

مړه شي ، مگر دښمن چه دا دنفاق تخم پاشلی دی پر همهغه د خیر پر غوښتلو همغسی روغ سلامت ناست وی نو کله سره جنگوی او د پښتنو پرجهالت او ناپوهی خاندی ؟ !

ځکه نو خوشحال خان د پښتنو دې ناپوهی داغ داغ کړی دی او په پخوانیو پښتنو پسی ئول کوی ؛

په رښتیا وایم شیرشاه داهسی نه و	لکه موږ یونه پیدا له کوهستانه ؟
د ختکو د نفاق له ناپوهیه	یا چه غم لرم له خپله خاندانه
پښتانه چه بې ننگی کا څوك ئې څه کا	گورستان لره به دروځو له ارمانه
داداغ نه چه خوشحال لری په زړه کښې	رغېدل به ئې په تا کیږی سبحانه

پښتانه هیڅ فکر نه کوی چه دا کور په کور جنگونه ، د خپل پښتون ورور د پښو خاوری کېنل ، د خپل تر بور سره بده تربگنی کول څه فائده لری ؟ ترڅو به دا ناوړه دودونه د پښتنو کور ورانوی ؟ خلقه پښتانه نه وپیژنی او خپل دوست او دښمن نه پیژنی ؟ په دنیا کښې هرڅوك د خپل قوم سره الفت او محبت کوی ، حتی ځاروی او حیوانات هم دخپل جنس سره دښمنی نکوی ، ټول انسانان غواړی ، د خپلو خپلوانو سره خپلوی وکړی غیر له پښتانه څخه ځینی پښتانه حتی دوطن له د ښمن سره دومره دښمنی نلری لکه پخپله د پښتنو سره چه ئې لری ، نو خوشحال خان ورته وایی ؛

بدخوئی به دخپلوانو سره څوك کا	چه پخپله پخپل خاین پسندی اندوه
ماچه ولیدل انلس زره قومه	د خپل ذات سره الفت کا هر گروه

خوشحال خان دپښتنو تیټوالی اوداچه پښتانه همیشه په بلاړای دی او دهیڅ ترقی اوآرامی مخ ایدلای نشی دا ټول د ځینو پښتنو د نفاق نتیجه بولی ، بلکه دوی ددې بدبختی په اثر تر هندوانو هم په خوی کښې کښته گڼی ، ځکه چه هیڅ یوهندو دبل هندو کمی ته ناست نه دی او نه یو د بل دپښو خاوری سره کیازی ځینی پښتانه بی اتفاقی دومره ټیټ کړی چه حتی هند رهم با بهړی پر کوی ، خوشحال خان وایی ؛

پښتانه که آدم زاد دی	په خویونو کښې هنا د دی
نه حکمت لری نه عقل	خوش هر گوره په فساد دی
چه په د یو کښې بوښه وی	د هغه د سر جلاد دی

یو د بل په کمی ناست دی ځکه تل په بلا یاد دی
په نفاق ئې واړه ورك کړل که شجاع دی که جواد دی
نه د پلار په ویل کار کا نه په نغته د استاد دی
اول زه د اخور له پسه خو شته واړه د هیدا د دی

دا لا شکر کړه خوشحاله ؟
چه بنده نه دی آزاد دی

په پښتنو کښې بې اتفاقی اکثراً د تربګنۍ او تربور ګلوۍ پناه پیدا کیږی ، مګر تربور څوك دی ؟ تره یعنی کاکا تربور یعنی د کاکا زوی او تربګنۍ یعنی له دې لاری څخه خپلوان !! مګر له بده مرغه اوس چه په پښتنو کښې د تربور یا تربګنۍ نوم اخیستل کیږی نو کاروبار ونکی پښتون وی هوری ئې د دښمن او دښمنۍ مفهوم مغزو ته راځی . دا ولی ؟
دا ځکه چه پښتانه نا پوه دی عام نظری خو په عین نا پوهۍ کښې د پاك او صاف زړونو خاوندان دی نوهر د پښتنوالی دښمن شیطان چه ئې په ر ګونو ووت او دوی ته ئې د بل پښتون ور وریه باب کښې شیطانی وکړه دغه خبره منی او نور ئې په غرض پسی هیڅ پوښتنه او فکر هم نکوی چه دا شیطان په دی شیطنیت کښې څه څه پټ اغراض لری ؟ ! او دده سره ئې څه غمخواری ده !! نو ی فکره د تربګنۍ څخه د ښمنی جوړه کړی او د خپل پښتون ورور سره پر به څه برخلافی ، بدنیتی شروع کړی چه پای ئې و پنو ته یو او کورو را نو او ته ورسیږی : ناپوهی او غضب لا دا لته دی چه خپل تربور مړ کړی یا ئې کور وران کړی په دې کار سره نو ځانته تور پالی او ننګیالی هم وایی ، ځکه نو خوشحال خان پښتانه له دې بد دود څخه په دې الفاظو منع کوی :

هر سړی چه مړنی وی په تلبر و ورته وایه توره کښیږده په صندوق کښې
بلکه خوشحال خان هغه څوك ځوانمرد ګڼی چه دخپل پښتون ور ورسل بدی ترشا کړی او په دې دول خپله ځوانمر دی څرګنده کړی ، وایی :

که ځوانمرد د ئې ځوانمر دی به دی هاله وی
سل بدی چه آواره کړي د خپل ور ور

خوشحال خان وایی هغه پښتون چه د پښتنو ورونو تر منځ نفاق اچوی ډیر نالایق دی ، یا باید اصلاح کړ شی او یا باید له پښتنو سره نور ونه ګرځی ، ځکه چه د پښتون او پښتنولیه

دپاره داسې پښتانه دجهالت او نا پوهۍ ، بربادۍ او تباهۍ مکرو بو نه دی :

چه په ورونو کښې نفاق کا نا لايق دی
يا ئې ښه ګڼه يا ئې مه ګرزوه نور

مگر افسوس چه خوشحال خان له ځينو پښتنو څخه چه بې اتفاقي ئې خپل خوی ګرزولی او د خپل پښتون ورور سره پروه لاره نه ځی د پر ما يوسه دی ، وايي :

چه بنياد ئې پيدا شوی په نفاق	د هغه نه طمع مکړه اتفاق
چه وودلی وی په ذات تور مڅری	سپين ول ئې وهرچا وته دی شاق

او د پر زړه ئې لاير دغه خبره درد کړی چه ځينی بد بخت پښتانه د پښتنی ننګک په کار کښې هم نفاق اری او اتفاق نه سره کوی حتی خوشحال خان اميد لری چه په پښتنو کښې دی لس تنه هم په يو زړه او د يوی لاری مله پيدا شی :

لس به مله سره ونه وينې په ننګک کښې
که درست ملك سره پره کړي ترتور سنګه

تاسې فکر وکړی په يوه اوی اولس کښې چه لس تنه يو يوه لار سره روان نه وی او هر يو خانته خانته لار ولری نو داسې ملت پای به څه وی ؟! ضرور به ئې پای بربادی ، تباهی ، د نورو غلامی ، محو کېدل او ټېټېدل وی . دنيا به په سپك نظر ورته ګوری اوور پورې خاندی به ، دپردو دلاس آله به وی ، کتی به دوی خوری به ئې نور ټوك ، د خارويو په شان به ذليل او خوار ، وږی تږی ، لڅ بربنډ ګرزی ، د نړ بشکنې اغېزه به سر ګړولونه وزکار نه وی کار به ځنې پاته ددښمن لاس ته به احتياج او په کاڼه مړی ولاړ وی ، ددښمن دپاره به خپل ورور وژنی او ددښمن دپاره به دخپل ملی مشر مخالفت کوی . داسې قوم له غوائړی ، پېژنی ، نو دپښتون اولس ته راشئ او ددوی کور پکور بې اتفاقي او جګړو نه وګوری . تاسې به ووينی چه دپښتنو ملی مشران په سل کښې اتيا دخپلو پښتنو دلاسه يا مړه يا ورك يا بې قدره شوی دی . ځکه نو خوشحال خان وايي :

په بل غشي ټوپك هيڅ ويشتلی نه يم
که ويشتلی يم خو بيا پخپل ټوپك يم

خوشحال خان دپښتنو بې اتفاقي ناکام کړی او دده لوی لوی نقشې ئې ګډې وډې کړی دی ، حتی په مليونو پښتنو کښې زر جنګيالی زلميان نشی موندلای ، دا ځکه چه نفاق له پښتنو څخه د ګنړو نيمړو ديوال جوړ کړی چه هر څوئې سموی نه سمېږی ، دخوشحال خان د

زموږ هغه غنیمت وختونه چه‌ده باید دپښتنولۍ او پښتو نخوا دپاره هغه کښې د پر ارزښت ملي خدمتونه کړی وای د کورنی جنګو په اوارولو کښې ترشول دی داسی افسوس کوی :

بېګانه خوانان که زړله ماسره وای ‌ زیر زماو په پنجاب بانډی یرغال

که هرڅوئې سازوم زانه سازیږی ‌ پښتانه دی دتیږو کانیو دیوال

خدایه‌هونبره مهلت‌ورکړه‌په‌دنیا کښې ‌ چه کازه کاروونه سم کاندی خوشحال

خوشحال خان تعجب کوی چه‌دیوه پلار زامن څنګه یودبل په ځان اخته دی ؟ شور او غوغائې دځه دپاره‌ده ؟ بله چاره نه وینی نو دعا کوی چه‌ګوندی خدای دپښتنو د اتفاق ورك اوږ ځای ئې اتفاق باقی شی ، وایی :

د یوه پلار زوولی ‌ سره تل شو و غوغا

که‌خلوبښت دی که‌پنځوس ‌ سره والړه شا په شا

مال‌وملك دولت‌میږغوره ‌ په دا حال کښې زبنا

اتفاق پکښې باقی شی ‌ د اتفاق ئې شی فنا

خوشحال خان دهغو پښتنو چه‌په‌بې اتفاقۍ ئې ځانونه برباد کړی دی داسی ترټنه کوی .

خپل‌دی پردی کړل پردی‌به‌خپل‌نکړې ‌ خصلت دی بد شوخصلت به بل‌نکړی

غم دی په بخره شو بنیادی‌به تل نکړې ‌ چه ناقابل ئې خان به قابل نکړې

خوشحال خان دمغلو په مقابل کښې دپښتنو د ناکامۍ یومهم سبب همدا ی اتفاقی ګڼی او په پښتنو کښې بې اتفاقی دمغلو دبخت په‌اثر بولی ؛ رشتیا همداده که پښتنو پخپل منځ کښې اتفاق سره درلودلای پردې نږدی شاوخوا به هیڅوك ددوی مخی ته دریدلی نه وای ځکه چه‌سره له‌بې اتفاقۍ هم دجنګ په‌میدان کښې څوك پرپښتنو غالب‌شوی نه‌دی که مغلوب شوی وی نوهغه وخت به‌شوی وی چه دښمن ددوی له‌بې اتفاقۍ څخه کار اخیستی وی او دوی‌ئې پخپل منځ کښې یو له بله سره اچولی وی خوشحال خان وایی :

بخت د مغلو پښتانه نه پرېږدی ‌ چه اتفاق وکا په توره زړه کېږدی

کنه که څه هونبره پښتانــه نه‌دی ‌ چه‌ئې په یاد کا دمغلو زړونه رېږدی

خوشحال خان ددې دپاره چه‌پښتانه ښه پوهشی چه بې‌اتفاقۍ‌ددوی کور وران کړی دی او که پښتانه ښه ، آزاد او د نوری دنیا دانسانانو غوندی ژوند غواړی نوباید سره متحد او متفق واوسی ، یودبل ملا وتړی ؛ یو دبل سره کومك وکړی او ټول اولس په یوه سلا

دپښتو نخوا او پښتنو دا ژوند د لوړ والي دپاره زيار و باسي ، زحمتونه و ګالي ؛ خپل کمزوري و رونه قوي ، خپل ناپوه و رونه پوه کړي او خپل تنبل او بې کاره ورونه پر کار راولي، خپلي‌شاړي مځکي وداني اوخپل وران کور ودان کړي ... نو دي دملت او قوم دافرادژوند دلاس دګوتو سره مشابه ګوي ، که پلاس کښې يوه ګوته هم نه وي، نوري ګوتې پوره کار نشي کولای اويا که يوه‌ګوته زخمي وي نوري ګوتي هم ورسره دردمني کېږي او يا که ګوتې پخپل منځ کښې کومك سره ونه کړي او په اتفاق ونه خوځېږي په هر کار کښې ناکامه پاتېږي ، دقوم پاملت دافرادو هم داشان مثال دی ، وايي :

بنځه‌دي ګوتې دي که يوه‌نه وي   دنورو ګوتو چار به دي څه وي

دلاس خو بې ده په پنځه ګوتې   چه‌سره‌جوړي وي کار به‌دي‌ښه‌وي

دپښتنو په‌هره قبيله کښې داسې بې ځايه تربګنۍ اوګوندې پېښې دېرې دي، چه دهغو په‌اثر لکه دګور چنجي سره خوري ، دالا څه کښا شکي پريوه نسل دپښتنو بدي اوګوندي ختمي شي، په نسلو نسلو ددې مردار مرض ريښې پاتې کېږي او اوس په پښتنو کښې داسې دښمنان سره شته چه سلم نيکه ئې کوم تربورو ژلی وه اوس سلم نمسی بدي پالي او دهغه بل نيکه دنمسي وينو ته ناست دی .

دايه کوم دين،کوم مذهب، کوم کتاب، کوم انسانيت کښې روا اوراغلي دي چه‌دوه انسانان بيا خصوصاً دوه مسلمانان، په تېره بيادوه پښتانه ورونه دي په‌سوو سوو کلو نه، نسل‌پا نسل په‌زړو کښې يو بل ته کينه وساتي اوديو بل وژلوته دي تيار ناست وي ؟!

خدای‌خو پرداسې خلقو لعنت وايي !! رسول دخدای‌خو له‌داسې کسانو څخه نفرت‌لري !! انسانيت هېڅکله دامنلای نشي !! مسلمانيخو انسانان ورور ولي ته‌رابولي؟!! ټول آسماني کتابونه انسانان صلح اواتحادته امر کړې دی !! پښتنو الله‌خو هېڅ دبې اتفاقۍ دخبري اروېدلوته تيارنه‌دي !! نونه پوخېږاونه پو هېږوچه ځينو بدبختو پښتنو دابدي‌او تربګنۍ ولي او ګوندي‌له کومه‌ځايه او دکوم عقل اوعلم په مشوره خپل منځ‌ته‌راوستلي دي ؟! په‌نه دعقل مشوره ده‌نه دعلم‌خاص دناپوهۍ اوجهل له کبله د پښتنو منځ‌ته‌بې اتفاقي راغلي‌ده او دپښتنو پښتو، پښتنو اله او پښتو نخواثې ورانه کړې ده، نوځکه خوشحال خان له خدايه پښتنو ته داسې اصلاح غواړي :

خدای دي ورك دپښتنو کادادرې تو که

پو بد جهل، بل بد نسبت، دريم نفاق

له یوملت یا یو قوم څخه د بدو ناوړو رواجونو او دودونو ورکول او قوم د لوړوالی خواته بیول د قوم د مشرانو کار دی چه ډیر ښه کښی نه کیږی. ولی افسوس ځای دی چه اول خو په پښتنو کښی د دوی د بی اتفاقی له سببه مشران نه دی پیدا شوی که پیدا شوی هم وی د خوشحال خان غوندی به د خپل قوم د لاسه ورک یا فرار شوی وی . که داسی نه هم را تیر شی نو بیا یو بدو واوړی د خان او ملک پنامه ځان څیني ورک شی ، د غریب قوم ګوښی به خوری او د اصلاح فکر به ئې دسره په سر کښې نه وی ، نو ځکه به داسې حال وی چه پښتانه به په اتمی عصر کښې د ځناور و په شان ژوند کوی او دو زوړ توکی به اغوندی ، نو ځکه خوشحال خان یوه مشران غواړی او د دایو هومشرانو له لاسه اولس وران وینی او وایی :

خدای چه ورك کا ښه مړونه په اولس کښی پیښږی هغه اولس و ته بیا ننګه
یا به کور په کور اخته شی په میر ځیو یا به ملك و مغل ور کاندی بی جنګه

خوشحال خان د پښتنو د بې اتفاقی غم خوړ چه د بی اتفاقی او بس د ده د کور مخ ته هم چوك شو او د نفاق بلائی د ده په خپل کورور نه پسته ، د ده زامن ئی له ده څخه بیزاره کړه او د ده د کورنی دیو والی رسی ئی ور وشلو له ، نو ځکه خپلو زامنو ته په قهرږدی وایی :

زمازویه د ننګ نه دی نمر یتار دی	بری یو ګېږم چه هم واړه مردار دی
نه ئی لویه اندېښنه نه ئی لوی کارشته	د مغلو و طباخ و نه تبار دی
د منصب د اصافو خبری کاندی	په عزت په حرمت کله خبر دار دی
اتفاق یکسا نکی ئی سره نشته	همکی رواں په بیله بیله لاره دی
نه د نوم دی نه د شرم نه د ننګ دی	اندېښنی ئی د نا کس د ناسر دار دی

بی اتفاقی او نفاق یو مهم سبب او لوی علت خود غرضی ده ، ځکه چه د پر و ځنو په شخصی اغراض ځینی ناپوه کسان دې ته مجبور وی چه د ملی او قومی ور ورسره بلکه د خپلو خپلوانو او خپلوانو سره مخالف او منافق شی ، داسی کسان د خپل شخصی غرضونو د پاره هره بې ننګی او بې پتی قبلوی حتی همیشه ملی ګټی او فایدی تر شخصی غرضونو قربانوی ، تر ملیت ، پښتنوال او پښتو تیریږی مګر تر خپل شخصی غرض تیر بدلای نشی ، نو ځکه خوشحال خان د ې خود غرضو اشخاصو ته وایی :

کم د زړه که هر څو ښه دی	تر ایمانه نه ښه نه دی
چه ئی دا اندېښنه نه وی	هغه کس سری په څه دی
ته ئی وینی وینی په ستر ګو	غا فل وینی نه دی او ده دی

تردې وروسته نوخوشحال خان د اتفاق گټې او صفتونه شروع کوی ، پښتنوته وایي چه اتفاق گلزار دی او نفاق خار زار ، نوکه تاسې غواړئ چه خار کښان وا و نه سی، له نفاقه مخه پرې کېږئ، او که د گلو مشتاق یاست نو د اتفاق لار ونیسئ ؛

چه درست گلزار دی داتفاق دی   چه درست خارزار دی گنده نفاق دی

خار دی په بخره دخار کښانو شی   هوښیار د گلو د گلزار مشتاق دی

دخلقو دولت په اتفاق بولی، خوار هغه خوک دی چه د نفاق په بده لار روان وی خو بیا دي افسوس کوی چه په پښتنو کښې ئې هیڅ یو داسې ملگری چه یکرنگ وی نه دی موندلی، نو وائی؛

دولت د خلق په اتفاق کښې دی   هغه به خوار شی چه په نفاق کښې دی

زه شوم یو یار مې یکرنگ ونه لیده   زړه مې تر اوسه په اشتیاق کښې دی

د دنیا پر بنیادی دهغه قوم دی چه اتفاق واری، زحمتونه او غمونه هغه چاله دی چه یا دروغ وایی او یا په نفاق اخته وی ، خوشحال خان وایی

خوښو بنیادی دی په دا آفاق کښې   وا ړه به بیا مو مې په اتفاق کښې

خو غمو نه یا محنتو نه دی   یا په دروغ کښې دی یا په نفاق کښې

په دو رنگۍ کښې فائده نشته ، که پښتانه سود غواړی باید پخپل منځ کښې یکرنگ اوسی، ځکه چه دخوشحال خان هم دا عرض دی چه وایی :

آفت که گورې په بې ننگۍ کښې دی   نکبت د دهر په دلتنگۍ کښې دی

ما له دو رنگو فائده ونه لیده   که سود دی سود خو په یکرنگۍ کښې دی

خوشحال خان د پښتنو دپاره داسې داتفاق دنیا غواړی چه په هغه کښې دپښتنو هره طبقه کښېنه، اوږه ، بلکه اوغریبه طبقه په آرامۍ او سرلوړۍ سره ژوند وکړی ، داسې اتفاق نه غواړی چه یوه طبقه ئې پخپل منځ کښې ولری ، مگر له بلې طبقې بد وړی او یا زړه نه ور نژدې کوی، ځکه چه هره طبقه پرخپل ځای اوخپل کار کښې لازمه ده، حتی خوشحال خان دناپوهانو طبقه هم بده نه گڼی ، یوازې دومره خبره ده چه هغه باید وروزله شی ، نو وایی .

که نا دانان دی که هوښیاران دی   گمان دا مه کړه چه بېکاران دی

خوا زه ترخه ئې واړه پکار گڼه   چه پیدا شوی په دا بازار دی

خوشحال خان وایی که دوه زړونه په یوه اتفاق کوم سخت کار ته اقدام وکړی ، هغه کار به که څه هم دغره په شان سخت دی داتفاق له برکته به ئې پاره پاره کړی ؛

دوه زړونه چه یوشی غر به هم پاره پاره کاه

ځار تر یکانگۍ چه نعمتونه را ښکاره کا

مشورت او مصلحت ، کوم وخت چه دپښتنو منځ کښي اتفاق راغئ، نودوی مجبور پېږی

په هر کار کښي یوبل سره مشوره او مصلحت وکړی . نوهر کله چه کار ونه په مصلحت او مشوره شي نوربههیڅ نیمگړتیا په کارونو کښي ونهلیدله شي او چه کارونه سم شوه دپښتنو داتیټ ژوند به سم او پښتانه به په مخ وړاندې ولاړ شي او یهژوندیو قومو نو کښي بهشمار شي . ځکه چه د ژوندون دټولو کارونو اساس پرمشوره او مصلحت بنادی اوله آدمه تردې دمه هر مهم کار چه پای ته رسیدلی دمشورې او مصلحت له برکته ، نوهمدا سبب و ، چه پخوانیو پښتنو به په هرملي کار کښي جرګې اومرکې کولې ؛ دپښتنو مشر او سپین ږیری که به هرڅو یوه او هوښیارو ، له خپلو ملګرو او خپلو کشرانو سره به ئي مشوره کوله . پر خپل سرئي کارونه نه اجرا کول، مګر کوم وخت چه دپښتنو په منځ دبې اتفاقۍ اونفاق بلا راګډه شوه او کور په کور ، کلي په کلي ، قوم په قوم بدی شوه نوپښتانه ټوټې ټوټې او هره ټوټه پر بېلو بېلو لارو سره رهيشول، نه کشرانو دمشرانو پرخبرو غوږنیوه اونه مشرانو د کشرانوسره مشوره کوله، نونتیجه داشوه چه کشران بې‌سره، له مشرانو خخه په نفرت شول اوله مشرانوڅخه مستبد او ظالمان جوړ شره چه همدې تېتوالی ته چه اوس پښتانه ژوند کوی را ورسېد ...

نوخوشحال خان ځکه اول دانفاق غلبلی ووهلې او وروسته تر اتفاق دپښتنو یوله بله مشوره او مصلحت مهم اولازم بولی ، بلکه‌دی د کائناتو بندو بست هم په خبرو کڼي ؛

بندو بست د کائنات دي په خبرو یونرسله صدقه شه سل ترزرو

دالاخه چه خوشحال خان د نمانځه نرقضا دمصلحت قضاګرانه بولی . موږ نهوایو چه دده داخبره ددین‌اوروبه څنګه ده، خوداڅنی ښرګندېږی چه خوشحال خان دپښتنو دپاره مصلحت یوملي فرض ګڼي او هلته چه څلور پښتانه د مصلحت دپاره سره کښېني هغه ځای ددوی په مصلحت نورانی کېږی او که په اخلاص څلور تنه په اتفق لاسونه پورته کړی او دعاوکړی دهر راز فتح او نصرت وږېرانت کېږی . نو ځکه وایی ؛

دنمانځه تر قضا ګرانه دا قضا ده	چه قضا شي د څلورو مصلحت
نورانی کا هغه ځای چه سره کښېنی	دپر بنه څلور هوښیار په مشورت
په اخلاص چه په دعالاسونه هسك کا	ور به پسرانت شي د فتح دنصرت
بې کنګاشه‌به‌هیڅ کار په لاس وانخلي	چه خبر دی د کنګاش په برکت

خوشحال خان په هغه کار کښي چه بې مصلحته وشي هیڅ برکت نه وینی ، دده په نزد خیر و برکت هلته دی چه مصلحت وی دی وایی ؛

په هر کار کښې مصلحت ښته — خپل پر دی ته نصیحت ښته
چه لر بر له مصلحت شی — ګټه خیر برکت ښته؟

مصلحت او مشوره هغه څوك نه کوی چه خود پسند وی او هر څه ئې دځان خوښ وی، داسی خلك کهٔ مشران وی که کشران په اجتماعی دنیا کښې دوې یې قیمت نلری. کشر بې سره او مشر مستبد بالله کیږی، خو هغه څوك چه هوښیار او پوه وی هغه به هیڅکله نه بې سره کیږی او نه مستبد. او نه به یوازی پرخپل عقل او فکر دومره محکم وی چه د هیچا مشوره که څه هم مفیده وی نه اوری. دا جهالت دی، په پښتو کښې متل دی: «هر څوك چه هوښیار بې کم عقل پوښته» نو ځکه خوشحال خان وائی:

چه دخپل عقل ویل کا هغه کله خردمند دی — چه پوښتنه مصلحت کا هم هغه دعقل بند دی
چه می فهم فکر وکړ په دا خپله دانا ئی کښې — بل نادان را ښکاره نشو که نادان دی خود پسند دی

خوشحال خان دهغه چا دضرر ضامن کیږی چه په مصلحت کار و نه کوی او وائی چه سړی په یوازی سر رستم کیدلای نشی، ځکه چه دپښتنو متل دی: «له یوه لاسه ټك نه خیږی» دی وائی:

که سړی په مصلحت کښې لر بر نشی — زه شا من چه دده کار به ابتر نشی
د رستم د مړنتوب خبری اورم — ولی څوك به بې لښکره صفدر نشی

هغه څوك چه بې مصلحت کار کړی که څه هم د بر دولت واری برکت به ئې ونه وینی او هر څوك ئې بخت بیدار وی بیا به هم په ژوند کښې بې ندامته بل څه ونه وینی، خوشحال خان وائی:

هر څوك چه کار کا بې مصلحته — هیڅ به ونه خوری بر له دولته
که بخت بې هر څو کار و نه ساز کا — خالی به نه وی له ندامته

مګر په خپله مصلت هم دانائی او هوښیاری غواړی، څه آسانه کار نه دی:

چه کار دچا مشکل شی په تدبیرو بله کښېنی
دا کار څه آسان نه دی دانائی واره بو یه

خوشحال خان مصلحت دتوپك په ښان اودسړی مقصد دهدف غوندی کښی، هدف چه څوك وولی هغه باید لمړی د بر ځیر شی، پس له هغه ګذار وکړی، همدا شان څوك چه یغواړی خپل مقصدته ورسره لمړی باید مصلحت او غور وکړی بیا نو اقدام شروع کړی، خوشحال خان دامثال څنګه ښه واضح راوړی:

مصلحت لکه توپك دی — ستا مرا د لکه نخچیر دی
که دی ښه ګذار پکار دی — قراول ئې کړه ښه ځیر
په ګذار کښې هول مکړه — په خپل ځان اوسه خبیر

نور ماشه کړه باندی کوزه — ار و بر هسکړه نظیر

زه خوشحال ختمک ضامن یم — که خطا دی شی یو تیر

تر دې ځایه چه د مصلحت او مشورت خبری رارسیږی نوخوشحال خان بیرته داتفاق خواته ګرزی او د پښتنو داسی اتفاق او یووالی غواړی چه له قندهاره تر اټک پوری ټول په یوه زړه په یوه خوله ، په یوه ملی لار سره روان شی او ټول په یوه سلا د پښتو، پښتنوالی او پښتو نخوا د لوړ والی د پاره ملا وی وتړی ، په هر کار کښې یو د بل سره مشوره او مصلحت وکړی او د یو ه وجود په شان د پښتون په نامه یوږوند ی او ویښ ملت د نیاته معرفی کړی، دی وائی :

درست پښتون تر قندهاره تر اټکه

سره یو د ننګ په کار پټ او آشکار

نو پښتنو! ویښ شی!! دنیا د پره ګړندۍ پرمخ روانه ده، په دنیا کښې یوا زی تاسی تر هر ملت او هرقوم نه وروسته پاته شوی یاست، حال داچه په پخوانیو زمانو کښې دد نیا تر د پر ملتو دمخه واست ...

څو تر څو غفلت ؟! — څو تر څو دخپل کور ورانول؟؟

څو ترڅو خوب ؟! — څو تر څو ناپو هی ؟!

څو ترڅو خانه جنګی ؟! — څو ترڅو دخپل ورور وژل ؟!

څو ترڅو بې اتفاقی ؟! — څو ترڅو ددښمن په خوله غوایدل ؟!

څو ترڅو تربګنۍ، بدۍ او ګوندۍ ؟!

پرېږدئ، دابد خویونه پرېږدئ، — لږ دنیاته وګورئ، ویښ شئ ؟!

خپله پښتو ، پښتنوالی او پښتونخوا پخپل لاس مه ورانوئ، !!!

دخوشحال خان داله دردہ ډکه ناره واروئ، چه تاسی ته وائی :

پښتنو! اتفاق وکړئ، اتفاق پرېبز دی !!

اوضاع سیاسی دنیا در سال ۱۳۲۶

در سال ۱۳۲۶ پیچیدگی های سیاسی واختلافات دول بزرگ در موضوعات بین المللی وضع عمومی دنیارا پر آشوب نشان میداد اگرچه درهمکاری دول بزرگ خواه درمسایل ذات البینی وخواه در مجرای موسسهٔ ملل متحده وقفه ورکود توام با یک جنگ سرد محسوس میگردد ولی بازهم محافل خوشبین عقیده دارند که تاهنوز آخرین امکان تفاهمات حسنه وموافقه جوئی ازبین نرفته وتخطر حرب سوم پیش از وقت تصور میشود.

جناب علی پردیس

مملکت عزیز ما درین سال با وجود مشکلاتیکه به اثر بحران اقتصادی و مالی دنیا در راه تورید و بکار انداختن وسائل عمرانی و لوازم پروگرامهای مختلفه امور عرفانی صحی زراعتی مخابراتی اقتصادی و تخنیکی عاید بود تاحد ازه در پیشبرد مقدمات پلان هاواصلاح وتوسعهٔ امور مربوطه به آبادی و ترقی مملکت موفق شده است مخصوصا در راه رفاه و آسایش عامه وتهیهٔ ما یحتاج روزانهٔ اهالی از قبیل غذاولباس وسائر ضروریات حیاتی و کوشش استقرار نرخ وتوزیع آنها بحدمساعد مساعی بیشتری بعمل آورده است.

افغانستان در روابط خارجی بحیث یکی از اعضای موسسهٔ ملل متحده سیاست خود را باساس روابط حسنه بادول دوست ومجاور وطرفداری ازنیات صلح پرستی وهمکاری بین المللی وسعی در تزئید و تاسیس مناسبات نیک استوار نموده است مهمترین و قائع سیاست خارجی مادرین سال عبارت از تاسیس روابط باممالک جدیدةالاستقلال پاکستان، هندوستان، شرق اردن، اندونیزیا، سویدن سوریه ولبنان و شمول در کنفرانس های شعبات موسسهٔ ملل متحده وسائر مجالس بین المللی مثلاً: کنفرانس بین المللی آزادی اطلاعات، کنفرانس بین المللی گندم، کنفرانس بین المللی تجارت

و کارو کنگرهٔ طبی امراض مناطق حاره وملاریا وغیره میباشد افغانستان درین سال دومین نمایندهٔ دائمی خود را نیز درموسسه ملل متحده تعین کرد که در اجلاس اسامبلهٔ عمومی از حکومت متبوعه تمثیل نمود کذا درخواست افغانستان برای شمول در موسسه علمی وتهذیبی جهان (یونسکو) نیز باحسن صورت تلقی و پذیرفته شده وپس ازانکه مملکت ما عضویت موسسه مذکوررا حاصل کرد داکتر کیوبوشو نمایندهٔ این موسسه برای قیام روابط تهذیبی افغانستان ویونسکو بکابل مسافرت واز موسسات معارفی افغانستان دیدن نمود.

در کوشش تشئید علائق بادول همسایه مهمترین اقدام افغانستان عبارت ازتاسیس سفارت کبرای افغانی در کراچی وآمادگی برای رفع اشتباهات دولت دوست ما ایران درمورد آب هیرمند میباشد در قسمت اولی چون افغانستان نظر بعلائق نژادی تاریخی و اخلاقی بسرنوشت افغانهای ماورای خط دیورندعلاقه مندی شدید وقطع ناپذیر داشت وقبلاً نقطهٔ نظر خود را بحکومت بریطانیا نیز ابلاغ داشته وبهمعقولیت آن اعتراف شده بود پس ازقیام حکومت جدید پاکستان این سیاست بیغرضانه وخیر اندیشانه به آنها نیز توضیح گردیده و مخصوصاً تصریح شد که بااین ادعای خود افغانستان خواهش الحاق وتوسعه جوئی اراضی آنطرف دیورندرا نداشته صرف بسرنوشت برادران افغانی واینکه اساسات ملی ونژادی شان از بین نرود علاقه منداست چنانچه پس از آنکه آقای جناح حاکم کل پاکستان به اعزام یك نمایندهٔ فوق العاده بکابل تصمیم گرفت حکومت متبوعهٔ ما موافقت خود را اظهار نمود ولی چون آقای نواب زاده عبدالله خان نمایندهٔ حاکم کل عدم صلاحیت خودرا درمذاکرات مربوط به مملکت سرحد وانمود کردند ازطرف حکومت متبوعه نمایندهٔ باصلاحیتی که بناغلی نجیب الله خان کفیل وزارت معارف بودند بکراچی اعزام گردید که درآنجا نقطهٔ نظر افغانستان رادرمسایل مربوط به مملکت سرحد، حق بین المللی ترانزیت، راه بحر، بندرگاه تجارتی در کراچی، وغیره مسائل تجارتی وفرهنگی وتهذیبی به اولیای امور پاکستان توضیح نمود وازطرف آنها هم وعدهائی دراجرای خواهشهای معقول ومستند فوق که به حقانیت آن معترف بودند داده شد چنانچه تفصیل آنرا بناغلی نجیب الله خان در کابل رادیو برود کاست وبصورت یك رساله علیحده هم در همان وقت نشر نمودند متعاقباً دولت در تاسیس روابط دیپلوماسی نیز با پاکستان موافقه نمود وبغرض ابراز حسن نیت بزرگترین شخصیت ملی یعنی مارشال شاه ولیخان عم اعلیحضرت همایونی بحیث اولین سفیر افغانستان در کراچی تعین واعزام گردید همچنین درهمین وقت سفارت کبرای افغانی در دهلی جدید تاسیس وسفیر کبیر هندوستان در کابل پذیرفته شد

کذا بغرض حفظ علائق نیك بادولت ایران هم باوجود آنکه جراید آن مملکت به نشریات پوچ وبی حقیقتی راجع به آب هیرمند آغاز کرده اند حکومت متبوعه برای هر نوع مذاکرات درین زمینه وتوضیح حقیقت خشك آبی سال های اخیر آمادگی نمودند چنانچه

ښاغلی وزیر فوائد عامه به همین منظور به امریکا فرستاده شدند که در آنجا با نمایندگان سیاسی ایران طوریکه تعین شده بود مذاکرات بعمل آرند اکنون حکومت متبوعه موافقه خود را برای مطالعات یک هیئت بیطرف اظهار نموده است والبته با این حسن نیت ومساعی هیئت بیطرف اشتباهات دولت دوست و ایران رفع خواهد گردید.

درقسمت توسعهٔ روابط با دول متحابه اقدامی که برای تبدیل وزارت مختاریهای چند دولت دوست به سفارت کبری بعمل آمده نیز قابل ذکر است چنانچه وزارت مختاریهای مادر اند ن وواشنگتن ووزارت مختاریهای انگلستان وامریکا در کابل به سفارت های کبری ارتقاء یافته است درختم جریانات از تغیرات عدهٔ از پرستهای کابینه که دران پنج عضو جدید ښاغلی جنرال اسدالله خان وزیر داخله ومعاون صدراعظم، ښاغلی جنرال محمد عمر خان وزیر حربیه ښاغلی عبدالله خان وزیر مخابرات ښاغلی دوکتور عبدالمجید خان کفیل وزارت صحیه و ښاغلی سید قاسم خان رښتیا کفیل ریاست مستقل مطبوعات جدید آشامل ومعرفی گردیده از زیاد شدن عناصر جوان در کابینه نمایندگی میکند یاد آوری نموده متذکر میشویم که درین سال والاحضرت سپه سالار غازی صدراعظم نیز مسافرتی به اروپا و امریکا نموده ودر لندن درمراسم عروسی شاهدخت الیزابت وفلیپ مونت بیتن شرکت داشتند.

دراوضاع دنیا طوریکه اشاره کردیم مناقشات دول کبیر درمسایل بین المللی وغیره نه تنها رفع نه شد بلکه روبه فزونی رفت چنانچه بنابرعدم موافقهٔ دول بزرگ درمسایل المان، آستریا وجاپان معاهدات صلح باممالک مذکور امضا نگردیده وگویا دنیا تاحال درمتارکه جنگ بزرگ دوم بسر میبرد مهمترین اختلاف دول بزرگ را موضوع المان تشکیل میدهد که متاسفانه درهیچ مسئله راجع به آن اظهار موافقه بعمل نیامده است اتحاد شوروی طرفدار وحدت سیاسی وتاسیس حکومت مرکزی المان ومعتبر شناختن سرحدات فعلی آن بوده خواهان کنترول صنائع رور واز بین بردن صنائع نظامی بفرض عدم احتمال حملهٔ مجدد آن مملکت میباشد وغرامات سنگینی هم برای خود مطالبه میکنند که بالمقابل دول غربی به آن مخالف بوده وحدت اقتصادی المان وتأسیس یک حکومت فدراسیونی دران را با تجدید نظر در سرحدات مطالبه مینمایند ودفع اقتصادی المان را قابل پرداخت غرامات سنگین وامحای صنائع آن نمیدانند این نظریات مخالف درکنفرانس ها ومجالس مشترکه دول سبب اعتراض یکی بر دیگری گردیده ومنجر به این شد که اکنون هرکدام راه های علیحده در مسئله المان اتخاذ نمایند چنانچه مملکت مذکور ربد و منطقهٔ شرقی وغربی تقسیم و دران رژیم های سیاسی و اقتصادی وحتی مسکوکات جداگانه رایج گردیده واکنون این کشمکش درسر برلن دوام دارد سه دولت غربی درنظریات خود متفق بوده وآنرا درمناطق اشغال خود درالمان غربی متحداً

تطبیق کرده اند اما اتحاد شوروی اقدامات آنهارا شدیداً انتقاد نموده وآنراخلاف مقررات کنفرانس پوتسدام و یالتا میداندوادعامیکنند که چون تعهدات کنفرانس های مذکور را دول غربی نقض کرده اندلهذا مناطق برلن راهم که نظر به فیصله همان کنفرانس ها تحت اشغال گرفته اند بائست ترک بگویند معمافعلاً باهمین پیچیدگی ها بصورت لاینحل باقیست درحالیکه مسایل آستریا وجاپان رانیز تحت سایه گرفته است اختلاف دیگر دول بزرگ غیر از مسایل المان، آستریاوجاپان برموضوع امداد اتازونی به اروپا است که درین سال مراحل قانونی آن هم طی گردیده وقسطهای اول آن نیز به ممالک اروپا صادرشده است طوریکه پار سال اتحادشوروی برمسئلهٔ امداد اتازونی به ترکیه ، یونان وچین انتقاد مینمود درین سال نیز انتقادات مطبوعات ومحافل رسمی دول مذکور بالهجهٔ شدید والزام آمیز دوام دارد که در اثر آن اروپا بدو جبههٔ متقابل ومتخالف تقسیم گردیده است دول غربی که تا کنون شمار آنها به ۱۶ مملکت بالغ میگردد در پلان مارشال سهیم گردیده و علاوه بران دربین خود هم پروگرامی را بنام همکاری اقتصادی طرح وقبول کرده اند درحالیکه دول شرقی بطرف روسیه نزدیکی جسته وپلان امریکارا حاکی از امپریالزمی وتوسعه جوئی آندولت میدانند وبه آن تن نمیدهند متقابلاً اتحاد شوروی به ممالک مذکور معاهدات تجارتی و اقتصادی ونظامی بسته وحلقهٔ آنهارا بخود محکمتر ساخته است چنانچه اکنون دست نامبرده پس از کودتای چکوسلواکیا تااروپای مرکزی ممتد میباشد این دسته بندیها و صف آرائی متقابله تاثیرات خودرا درمؤسسه ملل متحده نیز بصورت ناگواری بین نموده ودرانجا چه در اسامبلهٔ عمومی وچه درمجلس امنیه وسائر مجالس آن معارضات بلوک شرقی وغربی بصورت الزامات شدید علناً محسوس میشود که درنتیجه آن هیچ یک مسئله باتفاق آراءواز راه همکاری به فیصله نمیرسد تاجائیکه مجلس دیگری بنام اسامبلهٔ کوچک طبق پیشنهاد امریکا تشکیل گردید تادر آنجامسایل مربوط به اختلافات بین دول طرف بحث واقع شود روسیه شوروی و دول طرفدار وی بااین مجلس مقاطعه ورزیده اند وتشکیل آنرا یک اقدام برخلاف ویتوی روسیهٔ شوروی میدانند کذا درسایر مسایل و کومیسیونها نیز دول رقیب درمقابل همدیگر بهمقاطعه متوسل شده اند تا جائیکه تریگولی سرمنشی ملل متحده یکمرتبه مجبور شد که یاس خود را نسبت به موسسه یونو اظهار دارد این اختلافات دول کبیر بحدی رسید، که اکنون دوبلوک شرق وغرب بدو اتحادیهٔ نظامی بمقابل همدیگر تبدیل شده اند وز ور آزمائی ومبارزهای علنی وسر کشاده آنها بمقابل همدیگر بطور روزافزون جاریست یگانه موضوعیکه بران هرچهار دولت بزرگ متفق بودند واین اتفاق هم بهاثر اختلاف اغراض واستعمال

آنها برعلیه همدیگر شان بصورت تصادف بعمل آمده عبارت ازمسئله فلسطین است که ازپلان تقسیم آن طرفداری مینمایند وبه همین اثر اسامبلهٔ عمومی ومجلس امنیه فیصلهٔ خودرا بطرفداری ازپلان مذکور ولو کاملاً غیر عملی است صادر نمودند چنانچه این فیصله تاکنون تطبیق یافته نتوانسته وحتی چندین بارهم مورد تجدید نظر واقعشده است .

خلاصه سال ۱۳۲۶ برای دنیا سال اختلافات بود که به اثر آن نه تنها سرنوشت ممالك مغلوب تعین شده نتوانست بلکه موسسه ملل متحده هم انکشاف بیشتری ننمود و مثلاً موفق نشد به تشکیل قوهٔ پولیس بین المللی ، کنترول انرژی اتوم مسئله خلع سلاح وغیره اقدامی بعمل آورد بلکه نظر بهسال ۱۳۲۵ شانس‌های کامیابی آن نیزدرین سال کمتر بود تنهادرقسمت علمی وتهذیبی وصحی‌وغیره که‌درانها سیاست کمتردخل دارد موسسهٔ مذکور اجرا‌آت مفیدی نموده‌است کذا سایر مسایل خوردو بزرگ نیز تحت‌تاثیر اختلافات فوق بشکل پیچیدگی های سیاسی دول بزرگ درآمده است که اینك پس ازین مقدمه آنهارا در تحت عناوین مؤسسهٔ ملل‌متحده وممالك همجوارو سائر دول بموقعش ذکر خواهم کرد .

اسامبلهٔ عمومی ملل متحده :

این اسامبله مهمترین ارکان مؤسسهٔ ملل متحده میباشد که در خزان هرسال یکبار در مرکز مؤسسهٔ ملل متحده انعقاد یافته و نمایندگان برجستهٔ دول عضو دران شرکت میورزند غیر ازین اجلاس عادی جلسات فوق‌العادهٔ اسامبله نیز بدعوت سرمنشی ملل متحده وبا حسب صوابدید مجلس امنیه منعقد شده میتواند . در جلسهٔ عادی پار سال اسامبلهٔ عمومی اگرچه از طرف ممالك متحدهٔ امریکا مارشال وزیر خارجهٔ اتازونی واز طرف انگلستان هم بیون دران شرکت ورزیده بود ولی چون مولوتوف وزیر خارجهٔ اتحاد شوروی دران شرکت نجست وگفتند که برای کار مهمتری درمسکو میباشد لهذا محافل منتظر ازاوضاع وجریانات ملل متحده دچاراندیشه بودند که مبادا این‌مؤسسهٔ تازه بوجود آمده بطرف‌سقوط وبی اعتباری سوق شود روز های اول اسامبلهٔ عمومی بانطق مارشال و جوابیهٔ ویشنسکی که الزامات عدم همکاری بین‌المللی را برهمدیگر حواله مینمودند گذشت و اگرچه در آجندهٔ اسامبله موضوعاتی از قبیل مسئلهٔ کوریا ، موضوع فلسطین وغیره نیز شامل بود ولی مهمترین واقعهٔ آنرا میتوان پیشنهاد مارشال راجع به تشکیل یك اسامبلهٔ کوچك شمرد طبق این پیشنهاد اسامبلهٔ کوچك بشمولیت تمام نمایندگان دول‌عضوطوردائم درخلال تعطیل اسامبلهٔ عمومی که محض‌سال یکبار جلسه میکنند باید تشکیل میشد روسیهٔ شوروی ودول‌طرفدار آن باین پیشنهاد مخالفت نموده گفتند که غرض ازان اینست تا اتازونی مسایل و منافشات

سیاسی را که در مجلس امنیهٔ باویتوی نماینده شوروی متقابل میشود در ین مجلس که دران حق ویتو وجود ندارد طرح کرده بتواند مطبوعات شوروی براین پیشنهاد تاجائی انتقاد ورزیدند که میگفتند اتازونی میخواهد از مجرای اسامبلهٔ کوچك مؤسسهٔ ملل‌متحده‌را بمرام خود استعمال نماید بااینهم پیشنهاد مارشال طرف قبول واقع گردیده وتشکیل اسامبلهٔ کوچك باوجود مقاطعهٔ اتحاد شوروی ودول طرفدار آن تصویب گردید ولی چون فیصله های آن از طرف یك دسته دول طرف قبول واقع نمیشود مبصرین اوضاع آینده آنرا بنظر تردید میدیدند اگرچه این اسامبله یکی دوجلسهٔ هم منعقد نمود .

در قسمت فلسطین فیصلهٔ که پسا نتر اسامبلهٔ عمومی را به تجدید نظروا دار ساخت تا ازخبط اولی خود بر گردد همین پلان تقسیم است که به اکثریت دوثلث آراء دراسامبلهٔ عمومی تصویب گردید ونمایندهٔ افغانستان وسائر ممالك اسلامی برعلیه آن رای دادند همچنانیکه بعض ازنمایندگان هم از قبیل نمایندهٔ انگلیس و غیره از رای دادن خود داری ورزیدند این فیصله چون قابل تطبیق نبود بیشتر ازاعتبار مؤسسهٔ ملل‌متحده کاست تا جائیکه دولتین اتازونی وانگلستان هردو مجبورشدند قضیه‌را باز مطرح بحث قرار دهند وبرای آن اجلاس فوق‌العادهٔ اسامبلهٔ عمومی دعوت گردید و فیصله شد که‌ازطرف ملل متحده یك نفر میانجی برای رفع مناقشات عرب و یهود اعزام شود .

سایر گذارشات اسامبلهٔ عمومی ازقبیل قبول عضویت برما وغیره تحت‌الشماع دو موضوع مهمی که عبارت از پلان تقسیم فلسطین وتشکیل اسامبلهٔ کوچك باشد واقع بود که نظر به اهمیت آن در موارد دیگر از آن ها ذکر خواهد شد .

مجلس امنیه :

این مجلس که بصورت دائمی جلسه میکند در سال گذشته صحنهٔ معارضه سر کشادهٔ رقبای بزرگ سیاسی بود وهرگونه پیشنهادی که‌دران یکی ازدورقیب بزرگ یعنی روسیه وانگلستان انترست میگرفتند طرف مقابل با آن مخالفت مینمود یکی ازین مخالفت ها درسر مسئلهٔ قبول اعضای جدید بود که چون اتازونی شمولیت یکعده دول شرقی را به مؤسسهٔ ملل متحده با پارهٔ دلائل ردمیکرد گرومیکو نمایندهٔ شوروی نیز باشمول د. ول طرفدار انگلو امریك مخالفت میورزید ومثلاً پیشنهاد شمول ایطالیا را باحق ویتو ردنمود کذا ویتوی نمایندهٔ روسیه دراکثر موارد بصورت ضربهٔ سختی برپیشنهادات مجلس امنیه وارد میشد چنانچه‌حلقات انگلوامریك به این فکر افتادند که‌دراجلاس اسامبلهٔ عمومی راجع به تجدید حق ویتوو تعین موارد استفادهٔ آن بحث‌شود ولی به نتیجهٔ نرسید مهمترین اجرا آت مجلس امنیه بعدازدر نظر گرفتن موضوع فلسطین عبارت ازاعزام یك کمیسیون سه‌عضوی بجزائر شرق‌الهند و تحقیق مسئله کشمیر میباشد،
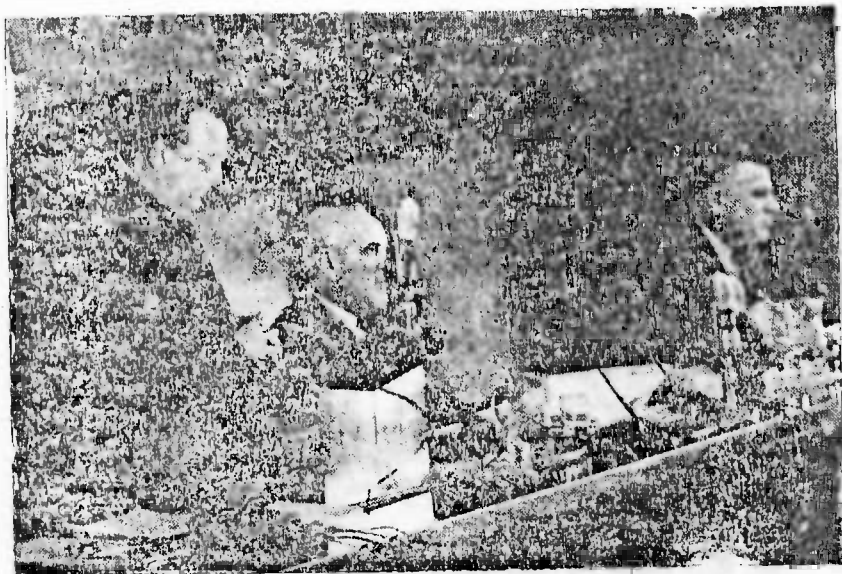
تریګولی سکرتری جنرال ملل متحد در اثر دعوت داکتر آزوالدو ارانها (برازیل) دومین جلسهٔ اسامبلهٔ عمومی را مخاطب میسازد در مرکز داکتر آزوالد وارانها و طرف راست اندریو کادیر معاون اجرائیهٔ سکرتری جنرال نشسته میباشند

پشنسکی نمایندهٔ اتحاد جماهیر شوروی اسامبلهٔ عمومی را مخاطب میسازد

جارج مارشال وزیر خارجهٔ
اتازونی

نمایندگان ۱۶ دولت در پاریس بغرض مباحثه برجواب مناسب یوروپ
به پیش نهادات مارشال، ملاقات می کنند
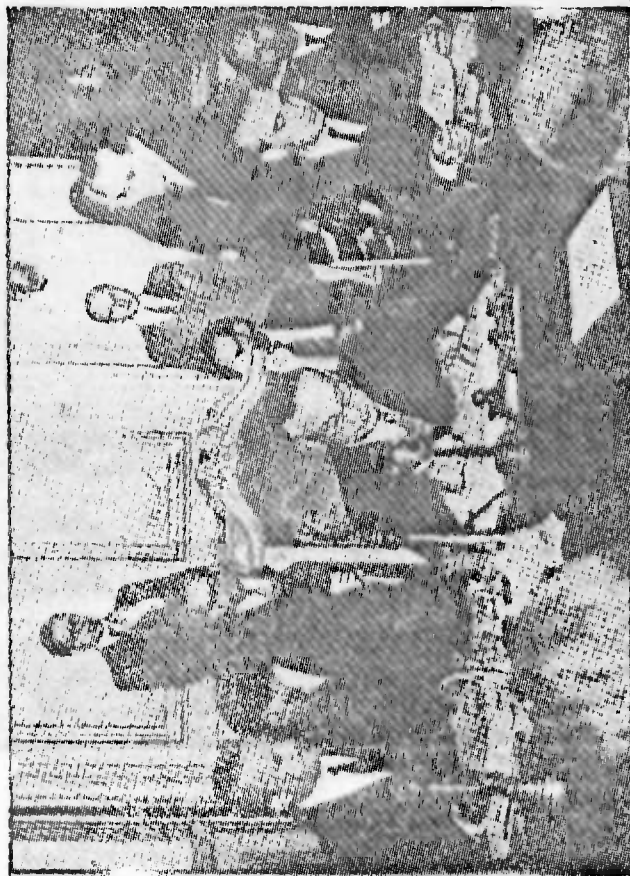
ارنست بیون وزیر خارجهٔ انگلستان در کنفرانس پاریس راپور ممالک ۱۶ گانه را امضاء میکند
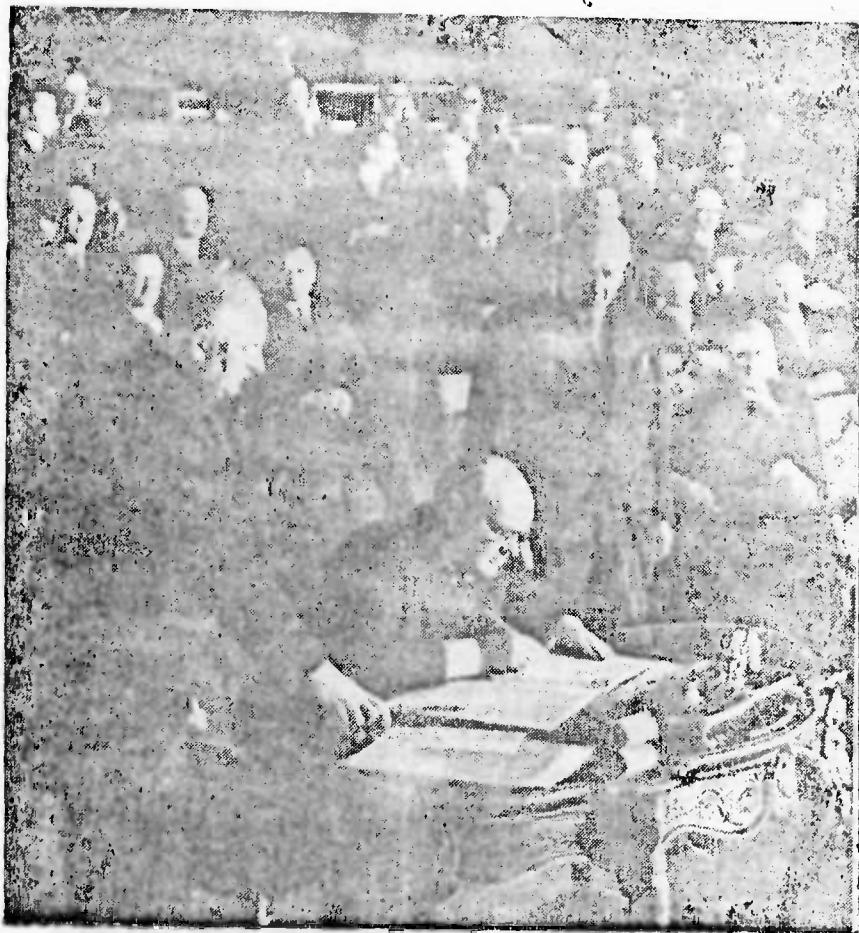
ترک صدراعظم بالجیاك درحال امضای موافقتنامهٔ اتحادیهٔ غرب اروپا دیده میشود

یک منظره از جلسه علنی کنفرانس وزرای خارجه در لندن

مارشال ومولوتوف هنگام توقف شان در لندن
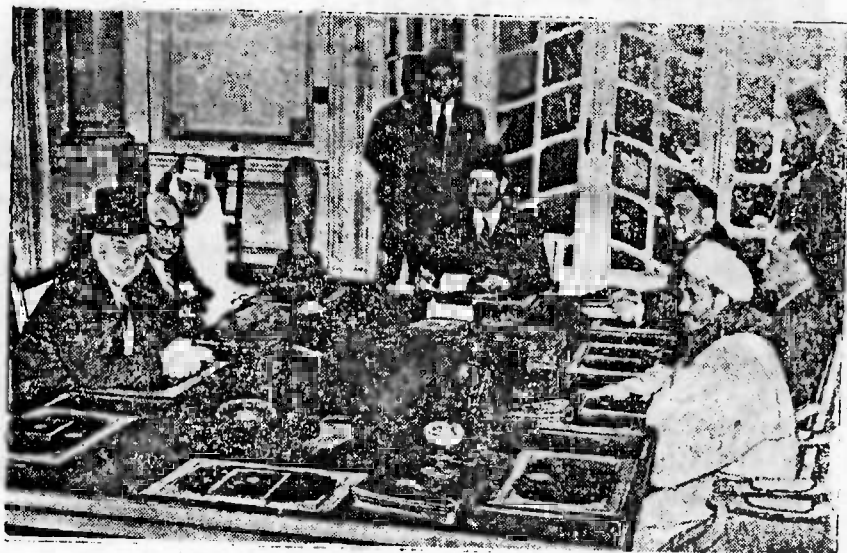
اجلاس جامعهٔ عرب بر مسئلهٔ فلسطین

گاندهی زعیم فقید هند در حال ایراد نصائح

قوام السلطنه صدر اعظم اسبق ایران حین امضای موافقه نامه با سفیر روسیه مقیم طهران
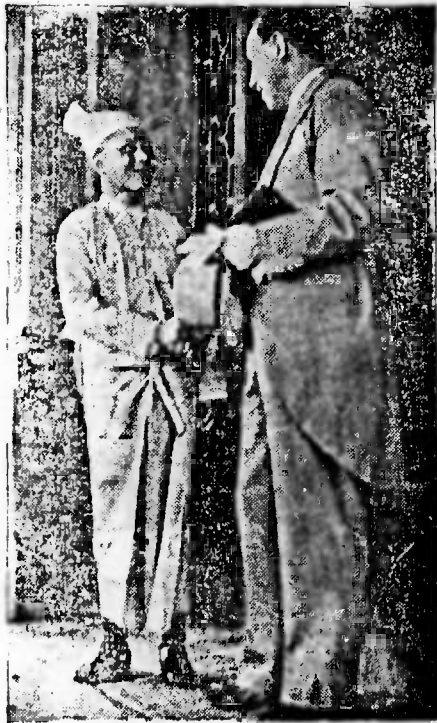
تعارفات اخیر ـ سرهوبرت رانس حاکم انگلیسی با تکین نو صدر اعظم جمهوریت جدید برما وداع مینماید
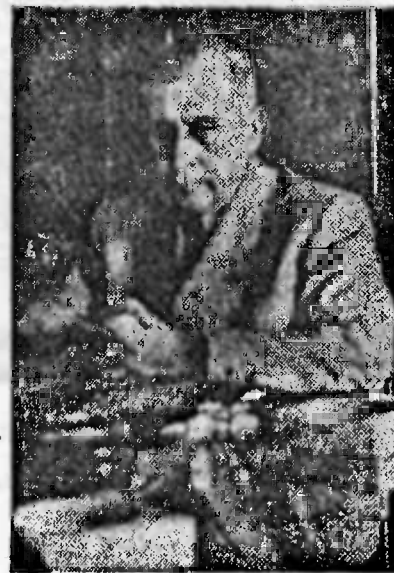
حسن سقا وزیر خارجهٔ سابق ورئیس الوزرای جدید ترکیه

وقتیکه مونت بیتن تاج و تخت پادشاه برما را به برمائی‌ها می سپارد شخص ایستاده تاکن نو رئیس برما آنرا تسلیم میگردد

پس از آنکه هالندی ها بر قوای ملیون به تعرض پرداختند قضیهٔ شرق الهند از طرف دول آسیائی بمجلس امنیه پیشنهاد گردید و باوجود مخالفت هالند که مسئله را نظر بفقدان صلاحیت ملی جزائر شرق الهند بحیثیت واقعهٔ داخلی امپراطوری خود تلقی میکرد مجلس امنیه امر قطع محاربه را در آن سامان صادر کرد و قونسلهای ممالک خارجه مقیم بتاویا را به نگرانی از اجرای این تصویب مامور نمود سپس هیئتی را برای وساطت در مذاکرات ملیون شرق الهند و حکومت هالند به آنجانب فرستاد که نتیجهٔ قطعی ازین مذاکرات بدست نیامده و شکایت آن دو باره به مجلس امنیه رسیده است کذا نظر به شکایت حکومت مرکزی یونان از مداخلهٔ همسایه گان شمالی اش از طرف مجلس امنیه باوجود مخالفت اتحاد شوروی کمیسیونی برای مراقبت سرحدات یونان تعین و اعزام گردید کمیسیون دیگری بشرق دور برای روبکار آوردن انتخابات جدید کوریا نیز اعزام شد که اتحاد شوروی به آن مقاطعه نموده و هیئت مذکور را در کوریائی شمالی که تحت اشغال اتحاد شوروی است اجازه نداد چنانچه کمیسیون مذکور در جنوب کوریا بکار خود ادامه داده و انتخابات آن روبکار گردید و اعضای پارلمان و رئیس جمهور آن هم انتخاب گردیدند واقعهٔ دیگری که مجلس امنیه را بیشتر مشغول ساخت و بالاخره برای آن هم کمیسیونی اعزام داشت موضوع کشمیر میباشد که در آن حکومت هندوستان از مداخلهٔ دومینیون پاکستان بمجلس امنیه شکایت برد حکومت پاکستان در اول عدم آمادگی خود را تا چندروز برای اقامه دلایل اظهار کرد و سپس ظفرالله وزیر خارجهٔ آن مملکت به محل امنیه رفته الزاماتی را برعلیه حکومت هند در مسئلهٔ کشمیر وجوابگر اظهار نمود پس از مناقشات زیاد نماینده گان هر دو طرف مجلس امنیه فیصله کرد تا یک کمیسیون باصلاحیتی بمحل واقعه اعزام شود که امکانات رفع جنگ ومفاهمه وامکان رائی گیری آزاد را در آنجا مطالعه نموده و پس از مذاکره با اولیای حکومت پاکستان وهندوستان ترتیبی اتخاذ نماید.

موضوع فلسطین هم از مباحثات عمدهٔ مجلس امنیه بشمار میرود مجلس مذکور پس از اینکه پلان تقسیم فلسطین را تصویب نمود و به اسامبلهٔ عمومی ارسال کرد در قسمت تطبیق این پلان چون مسئولیت آن مهم بود عاجز ماند از یکطرف دولت انگلستان آمادگی خود را برای اجرای این امر نشان نمیداد واصرار داشت که بعد از ختم قیمومیت فلسطین از آنجا خارج میشود از طرف دیگر پلان تقسیم فلسطین برای ممالک عربی نظر به اینکه مملکت آبائی خود را در خطر میدیدند طرف قبول نبود وحتی یهود هم به آن قناعت نمیورزند لهذا تطبیق این پلان یک قوهٔ بین المللی را ایجاب میکرد که مجلس امنیه آنرا در دست نداشت بالاخره نمایندهٔ اتازونی پیشنهاد دیگری به مجلس ارائه کرد که به قیمومیت فلسطین تا پنجسال دیگر ادامه داده شود ولی با این پیشنهاد هم مخالفتها بعمل آمد تا این که باتفاق آراء فیصله شد که از طرف مجلس امنیه یکنفر میانجی برای

وساطت بین عرب ویهود اعزام شده ومتارکه دران سرزمین بوجود آورده شود هنوز نتایج قطعی این اقدامات اخیر معلوم نیست .

سائر مجالس یونو :

مجالس دیگر بین المللی از قبیل مجلس مواد خوراکه وزراعت بین المللی ، مجلس صحی بین المللی ، مجلس تهذیبی وعرفانی موسسه ملل متحده مجلس قیمومیت و مجلس اقتصادی و اجتماعی یونو چون سیاسیات وزور آزمائی های رقبای سیاسی دران کمتر دخل داشت بکار خود خوبتر ادامه داده ودرزمینه های اجتماعی بشر فیصله ها وکارروائیهای مفیدی نموده اند ازان جمله طبق تصویب مجلس اجتماعی واقتصادی یونو کنفرانس آزادی اطلاعات بین المللی در جینوا تشکیل گردید که درآن نمایندۀ افغانستان هم ازطرف دولت متبوعۀ خود شمولیت ورزید کذا مجلس تهذیبی وعرفانی موسسۀ ملل متحده (یونسکو) شمول افغانستان را نیز درجملۀ اعضای خود تصویب نمود ولی متاسفانه یکی ازشعبات یونو یعنی کمیسیون کنترول انرجی اتوم که شقی از شعبات مجلس امنیه میباشد نظر به عدم سازگاری دول ناکام شد واین ناکامی دربدبینی وسؤ تفاهم دول بی تاثیر نیست چون نمایندگان هردوطرف بزرگ به نظریات همدیگر موافقه کرده نمی توانستند لهذا کمیسیون منحل گردید .

کنفرانس وزرای خارجه :

طبق فیصلۀ کنفرانس پوتسدام بین چهار دولت اشغال کنندۀ المان فیصله شده بود که برای مسایل مربوطه به آن مملکت کنفرانس وزرای خارجۀ خود را تشکیل خواهند داد . چون کنفرانس سابق وزرای خارجه درمسکو به ناکامی ختم شده بود لهذا دران ضمن فیصله گردید که وزرای مذکور اجلاس دیگری درلندن به عمل آورده ومناقشات خودرا درانجا فیصله نمایند این کنفرانس طوریکه قبل از تشکیل با اهمیت انتظار آن برده میشد پس ازختم نیز اهمیت آن بخوبی مشهود گشت چه بعدازان تاریخ دیگری در اوضاع سیاسی جهان آغاز شد یعنی دسته بندی دول اروپائی بدوجهۀ شرقی وغربی وحتی تجزیۀ المان وغیره صفحۀ دیگری را دراختلافات سیاسی رویکار ساخت در کنفرانس مذکور برموضوع تشکیل حکومت آیندۀ المان ، غرامات جنگ ، صنائع رور ، سرحدات واقتصادیات آن مملکت ، بین اتحاد شوروی از یکطرف ودول سه گانۀ غربی ازطرف دیگر اختلافات فاحشی موجود شد مولوتوف طرفدار تشکیل حکومت مرکزی المان بود وسرحدات آنرا طبق فیصلۀ پوتسدام معتبر میدانست کذا بر وحدت اقتصادی المان نظریه دول غربی را موافق ندانسته در کنترول صنایع رور شمولیت خود را نیز مطالبه میکرد در حالیکه غرامات هنگفتی هم ازالمان خواستگار بود

دول غربی باتشکیل حکومت مرکزی المان مخالفت داشته ویك حکومت فدراسیونی را برای آن پیشنهاد میکردند وسرحدات آن را قابل تجدید نظر دانسته وحدت اقتصادی شرق وغرب المان را تجویز کردن میخواستند این اختلافات بحدی جدی بود که هیچ طرف برای گذشت ویا کومپرومی حاضر نشد بالاخره مجلس به ناکامی انجا میده ومعاهدهٔ صلح با المان بهتعویق افتاد هریکی ازطرفین الزامات ناکامی را به دوش طرف مقابل می گذاشتند از انوقت به بعد دیگر مفاهمه مشترکی بین هرچهاردولت بزرگ راجع به المان صورت نگرفته است .

کنفرانس نائب های وزرای خارجه :

چون نائب‌های وزرای خارجهٔ دول چارگانهٔ بزرگ در اطراف بعضی قضایای درجه دوم باهم درلندن مشغول مذاکره بودند لهذا وقتیکه کنفرانس وزرای خارجه انعقاد یافت دران راجع به معاهدهٔ صلح باآستریا نیز مناقشه بوقوع پیوست مولوتوف میخواست اول برموضوع المان بحث شود ومارشال تقاضاداشت که اول مسئلهٔ آستریا طرح گردد بالاخره طبق پیشنهاد بیون موضوع آستریا نیز به نائب‌های وزرای خارجه سپرده شد نائب‌های مذکور قبلاً در اطراف آجندهٔ کنفرانس وزرای چارگانه باهم مذاکره می نمودند کذا مستعمرات سابق ایطالیا نیز ازموضوعات طرف تحقیق این کمیسیون است چنانکه برای تحقیق آرای اهالی مستعمرات مذکور هیئتی نیز به آنجاها فرستاده است ولی تا کنون درهیچ یك ازین موارد فیصلهٔ قطعی آن معلوم نشده است .

کنفرانس های پاریس :

در سال گذشته کنفرانس های چندی درپاریس منعقد شد مشمولین این کنفرانس را دول شانزدگانهٔ اروپا که شمولیت خود را در پلان مارشال اعلان کرده اند تشکیل میدادند وقتیکه مارشال وزیر خارجهٔ اتازونی برای بار اول پیشنهاد امداد اتازونی رابممالك اروپا اعلام داشت کنفرانسی در پاریس ازطرف دول اروپائی تحت قیادت بیون منعقد شد تا غور ومطالعات خودرا براین پیشنهاد مشترکاً بعمل آورده نتیجه را بمملکت اتازونی اطلاع بدهند مولوتوف نیز درین کنفرانس حاضر ولی پس از شروع مذاکرات همینکه نظریات او با آرای دول غربی تصادم واقع کرد از کنفرانس خارج گردید مولوتوف میگفت که امداد اتازونی بشرطی ازطرف دول اروپائی قبول شود که مملکت مذکور حق کنترول و نگرانی مصرف امداد مذکور را نداشته باشد ولی دول غربی به این نظریه موافقه نداشتند باخروج مولوتوف دول اروپای شرقی نیز یکی بعد دیگر عدم شمولیت خودرا در کنفرانس

پاریس اعلام داشتند وازهمین جا دسته بندی دول بطور آشکار محسوس و بلکه اعلان گردید
چنانچه دولت چکوسلواکیا که اولاً روح موافقت نشان داده بود نیز بطرف دول شرقی
رو گشتانده واز شمول در کنفرانس پاریس انکار ورزید تااینکه محض شانزده دولت اروپای
غربی وجنوبی دران شامل شدند و فیصله کردند که برای موقع و طبق ضرورت صرف شدن
امداد امریکا باید خود ممالك اروپائی نیزبین خود یك پروگرام همکاری اقتصادی طرح
واجرا کنند چنانچه طبق آن تکالیف گمرکی وغیره نیز آسان ساخته شد واین پلان بافهرست
ضروریات دول اروپائی به امریکا ارسال گردید پلان مذکور ازطرف مقامات تقنینی امریکا
قبول شده و بصحهٔ ترومن شکل قانونی پیدا کرد دراینوقت دول شانزدگانه برای بار دیگر
نیز در پاریس کنفرانسی منعقد ساختند ودران برهمکاری ذات‌البینی وصورت استفاده از پلان
مارشال بحث نمودند در کنفرانس سومیکه دول مذکور در پاریس بعمل آورده اند براین
فقره بیشترمذاکره بعمل آمدکه پس از ۱۹۵۲ که دران اقساط امدادی اتازونی بتکمیل میرسد
وضعیت اقتصادی بین هم را چگونه استوارسازند نتائج این کنفرانس روح همکاری دول
اروپائی را نزدیکتر ساخته و وسیله مفاهمه بین آنها و پلان مارشال را تهیه میکرد .

کنفرانس های هاگ :

دراواخرسال گذشته هاگ پایتخت هالند نیز مرکز فعالیت های سیاسی بود چه قبلاً
بین دول سه گانه هالند بلجیم ولکسمبرگ راجع به تشکیل اتحادیه بنام بی‌نی‌لکس و رفع
موانع گمرکی وغیره مذاکراتی بعمل آمده بود این تجویز پسانها که بین اروپائی شرقی
وغربی مباینت تامی محسوس گردید توسعه پیدا کرد چنانچه بیون وزیر خارجهٔ انگلستان در
دارالعوام آن مملکت لزوم تشکیل اتحادیه را بنام اتحادیهٔ اروپای غربی گوشزد نمود
متعاقب این اعلامیه برای تطبیق مفکورهٔ اتحادیهٔ غربی که چرچل نیز وقتی در زوریخ آنرا
اعلان کردبود قوی ترشده رفت چنانچه ممالك پنجگانه انگلستان ، فرانسه ، هالند ، بلجیم
ولکسمبرگ یکی بعد دیگرطرفداری خودرا باآن اعلان کردند و مذاکرات رسمی را راجع
به آن آغاز نمودند و کنفرانسی بین وزرای خارجه آنها درهاگ آغازیافت که دران
مسودهٔ اتحادیهٔ اروپای غربی ترتیب وازطرف مقامات قانونی هرپنج دولت تصویب گردید این
اتحادیه که اولاً شکل اقتصادی ومالی آن بیشتر متبارز بود پسانتر وحدت نظامی را نیز در
برگرفت چنانچه وزرای دفاع ممالك پنجگانه نیز باهم کنفرانس هائی منعقدنموده ویك کمیته
دائمی برای این کار تعیین کردند چرچل وریاست افتخاری این حرکت را دارا میباشد
کذا وزرای مالی ممالك پنجگانه نیز باهم مذاکراتی بعمل آوردند و وزرای خارجه ممالك

مذکور برای تشئید این مذاکرات باز دور هم جمع شدند تشکیل اتحادیهٔ غربی اروپا درمحافل شرقی عکس العمل شدیدی تولید نمود تاجائیکه آنرا یك اقدام برعلیه اتحاد شوروی تعبیر کردند ولی درمحافل غربی با خوشی تلقی گردیده و تصور میرود که یك اتحادیه اتلانتیك منجر خواهد شد یعنی ممکنست دول اتازونی و کانادا نیز دران شامل گردند چنانچه مشاهدین انها در مذاکرات دول پنجگانه بعداً حضور بهمرسانیده اند .

کنفرانس هائی دول سه گانهٔ غربی:

بس از انکه کنفرانس وزرای خارجهٔ دول چار گانه درلندن هم ناکام گردید بین دول سه گانه غربی مذاکراتی راجع به امتزاج مناطق اقتصادی شان شروع شد ابتدااین مذاکرات بین انگلستان واتازونی صورت میگرفت و قوماندانهای نظامی آنهااز یکطرف وازوزارت خارجه انگلستان وسفیر اتازونی درلندن ازطرف دیگر به این مذاکرات می پرداختند چنانچه دولت فرانسه ازین رویه آنها شکایت نمود ومذاکرات آنها را بدون اطلاع فرانسه طرف تنقید قرارداد شاید بین نظریات فرانسه و نظریات انگلو امریك راجع به آتیهٔ المان غربی مخصوصاً علاقه اقتصادی رور اختلاف نظری موجودبود زیرا دولت فرانسه دران ادعاهای بیشتری داشت همچنان دولت مذکور از آینده المان در هراس بوده وضمانتی از عدم تجاوزآن جستجو میکرد ولی پسانها که عوامل جدائی شرق وغرب ازیکطرف و علل نزدیکی دول غربی ازطرف دیگر بیشتر میگردید دولت فرانسه هم بارویهٔ انگلوامریك متفق گردیده وهرسه دولت امتزاج اقتصادی مناطق سه گانه خود رابا کنترول بین المللی رور قبول کردند و کنفرانسی درلندن بهشمول ممالك بی نی لکس بعمل آوردند که توصیهٔ های آن ازطرف دول غربی قبول ودر دول شرقی شدیدا نکوهش گردید دول غربی بعد ازین کنفرانس هامکوك جدیدی رادر المان غربی رائج وامتزاج اقتصادی را دران رویکار ساخته بصدد تاسیس یک مرکزیت دران برآمدند چنانچه گفتند برای انتخابات پارلمان المان غربی هم اقداماتی بعمل آمدمبصرین پیش بینی میکنند که دول غربی دولت المان غربی را در پلان مارشال وهم دراتحادیه اروپای غربی شامل ساخته بار دفاعی واقتصادی آنرا از دوش خود دور خواهند کرد .

کنفرانس های دول شرقی :

وقتی که کنفرانس هائی دول غربی راجع به المان شروع شد بالمقابل دول شرقی نیز بکنفرانس هائی پرداختند چنانچه این کنفرانس یکبار ازطرف همسایه گان شرقی المان

ویکبار هم ازطرف تمام دول شرقی بعمل آمد در هر دو کنفرانس که مخصوصاً کنفرانس دومین آن مهتمر بود بر رویه دول غربی انتقادات شدیدی بعمل آمد در کنفرانس وارسا که دران روسیه شوروی و ممالک اروپای شرقی تماماً شمولیت ورزیده بودند فیصله های کنفرانس لندن را مخالف قرار داد پوتسدام اعلان کرده و فیصله نمودند که راجع به المان بائست ازطرف هرچار دولت بزرگ مذاکرات بعمل بیاید و حتی اگر همسایه گان غربی المان مثلا ممالک بنی لکس نیز در مسایل المان دعوت میشوند باید همسایه گان شرقی المان نیز دران سهیم ساخته شوند فیصله های این کنفرانس بحیث جواب اعلامیهٔ کنفرانس لندن تلقی گردیده ومطبوعات شوروی آنرا کلید حل اختلافات مربوطه به المان اعلان کردند

موسسهٔ بین المللی کامنفرم :

تشکیل موسسهٔ بین المللی کامنفرم از مهمترین وپرتاثیرترین وقایع سال گذشته بشمار میرود این موسسه بصورت یک عکس العمل اساسی درمقابل پلان مارشال بوجود آمده است چه دول اروپائی شرقی واحزاب کمونست پلان مذکور رادارای اغراض سیاسی و توسعه جوئی تصور کرده آنرا مانع پیشرفت حرکت هائیکه بنام دیموکراسی ملی یاد میکنند میدانند از ینجهت وقتیکه دول اروپای غربی درپاریس دورهم جمع شده وپلان همکاری اقتصادی اروپا وپروگرام استفاده از پلان مارشال راطرح نمودند احزاب کمونستی نه مملکت اروپائی در بلگراد پایتخت یوگوسلاویا تحت قیادت تیتو اجتماع ورزیده وموسسه بین المللی کمونستی را بنام کامنفارم تشکیل دادند تشکیل این موسسه همانطوریکه درروسیه ودول اروپای شرقی باخوشی وشغف وبحیث یک اقدام بموقع ومطابق احتیاج تلقی گردید درمحافل دول اروپای غربی وامریکا نیز عکس العمل شدیدی تولید کرد که آنرا جانشین کمنترن سابق میدانستند چنانچه فعالیتهای کمونستی اروپا بنظر محافل غربی از همین موسسه سرچشمه گرفته واقعات چکوسلواکیا را تااغتشاش بوگوتا درامریکای جنوبی واعتصابات کارگران درایطالیا فرانسه وحتی انگلستان نتیجهٔ فعالیتهای آن تصور میکنند خوف بیشتری که ازین ناحیه درمحافل غربی موجود بوده غلبه خطر کمونست در ایطالیا و فرانسه بشمار میرفت که درین مجادله هنوز کمونستها موفق شده نتوانسته اند

کنفرانس های ممالک امریکائی (پان امریکن)

درسال گذشته ممالک امریکائی خاصتا دول امریکای جنوبی به قیادت اتازونی کنفرانس های تشکیل داده وبرای نزدیکی به همدیگر ودفاع مشترک و همکاری اقتصادی معاهداتی ترتیب وامضا کردند کنفرانس اولی که درپاناما تشکیل گردیده بود توسط ترومن رئیس جمهور اتازونی

افتتاح گردید و کنفرانس دوم که متمم مذاکرات کنفرانس اولی شمرده میشد بقیادت مارشال وزیر خارجهٔ اتازونی تشکیل یافت آنچه درین کنفرانس سبب اختلاف ذات البینی ممالک امریکائی گردید مسئل جزائر فالکلیند ومستعمرات دول اروپائی درامریکا بود چه دول امریکای جنوبی میخواستند که دیگر به مستعمرات دول اروپائی در نیم قارهٔ غربی خاتمه داده شود کذا اقدامات دولت انگلستان درجزائر فالکلیند که ذخایر مواد قابل استفادهٔ اتومی آن راشهرت داده است طرف نقید دول امریکای جنوبی واقع گردید که درین قسمت ها نمایندهٔ اتازونی باممالک امریکای جنوبی هم آهنگ نبود درین وقت واقعهٔ دیگری که امکان داشت فضای کنفرانس را نامساعد بسازد درشهر بوگوتا پایتخت کولمبیا جائیکه کنفرانس اخیر یان امریکن تشکیل جلسه داده بود بوقوع پیوست وعبارت بود از اغتشاش شدیدیکه سبب تشویش وبی انتظامی تمام شهر گردیده واعضای کنفرانس راهم مجبور ساخت که در کدام موضع خارج شهر دورهم جمع شوند در آن وقت گفته میشد که این اغتشاش عکس العمل علنی کنفرانس بشمار میرود که بصورت یك ظاهره از فعالیت های موسسهٔ کمونست بین المللی کامنفرم نتیجه گرفته است اما قوی حکومتی بعد از چندهفته بران کنترول یافته و کنفرانس هم به جلسات عادی خود ادامه داد وپس از آنکه معاهدهٔ دفاعی، همکاری اقتصادی ونزدیکی باهمی دول امریکائی امضاشد نمایندگان ممالک متفرق شدند دول اروپای غربی این کنفرانس رابا امیدواری انتظار می بردند چه طبق معاهدات اقتصادی کنفرانس امداد دول مذکور به پیروی پلان مارشال دول اروپائی رامستفید میساخت واین اتحادیهٔ امریکائی بااتحادیهٔ دول اروپای غربی بحیث سد محکمی بمقابل کمونست نیز تصور میشد که بهمین جهت محافل شرقی وروسیهٔ شوروی بران انتقاد جسته میگفتند که با کنفرانس مذکور دولت اتازونی خواسته است نفوذ خودرا بالای ممالک امریکائی محکم تر نماید

این بود خلاصهٔ ازمجلس وفعالیت های بین المللی که بامراعات اختصار وتذکار مطالب عمده تحریر گردیداکنون شرح اوضاع جداگانه ممالک پرداخته واولاً ازدول آسیائی وهمسایه شروع میکنیم

دومینیون های پاکستان وهندوستان

درین سال که هردو دومینیون مذکور جدیداً بحصول نعمت آزادی موفق شده بودند در راه تنظیم امور داخلی ورفع هرج ومرج وترتیب پروگرامهای ترقیات داخلی واخذ موقعیت در تشکیلات بین المللی کار های زیادی در پیش داشتند اگرچه باتقسیم هردو دومینیون تصور میشد که اختلافات هندو ومسلم از قارهٔ هند رفع شده باشد ولی متأسفانه بعد از تقسیم هند درسر مسئله مهاجرت پناه گزینان مسلمان وهندو مخصوصاً در پنجاب چنان اغتشاشات المناکی بوقوع پیوست که هزار هانفر در اثر آن کشته شدند زمامداران هردو

دومنیون اگرچه برای استقرار اوضاع کوشش میکردند ولی چون مسئولیت این پیش آمدهای ناگوار را بردوش همدیگر الـــزام مینمودند لهـــذا کشت وخون مذکور بصورت جدی منع شده نمیتوانست وعدهٔ زیادی از مسلمان و هندو در هندوستان و پاکستان بقتـــل رسیدند گاندهی زعیم نامدار هنداز این واقعات بحدی متحسس گردیده روزه گرفت که دکتورها حیات اورا درخطر میدیدند دراثر همین تهدید غیر متشدد گاندهی هندو ها از قتل عام مسلمین دست برداشته وبا گذشتن میعاد طبیعی اغتشاش اوضاع تحت کنترول در آمد باآنهم مسئلهٔ پناه گزینان وتعین موضع اسکان آنها برای هردو دومنیون ازمشغولیت های سرگیچ کن بشمار میرفت ولی اختلاف دیگریکه بصورت احتمال جنگ مستقیم بین هردو دومنیون عرض اندام کردموضوع کشمیراست از آنجائیکه لاردمونت بیتن دراعلامیهٔ تاریخی ۳ جون ۱۹٤۷ بریاسات هند حق داده بود که میتوانند بهریك از دومنیون های که بخواهند شامل شوند و یا اگر خواسته باشند آزاد بمانند هردو دومنیون پس از معلوم شدن سرنوشت سائر ایالات منتظر کشمیر بودند دومنیون پاکستان ازحیث موقعیت جغرافیائی واکثریت مسلمان کشمیر الحاق آنرا بخود انتظار میکشید در حالیکه مهاراجای دوگرهٔ کشمیر بطرف دومنیون هند متمایل بود وچون ازراه ایبت آباد هجوم طرفداران پاکستان بسوی مرکز کشمیر آغاز گردید مهاراجای مذکور کمك دومنیون هندرا خواستگارشد و قوای زمینی وهوائی هندوستان بدعوت نامبرده وارد (کشمیر) گردیده محاربهٔ شدیدی بین هردو طرف آغاز گردید درینوقت نهرو صدراعظم هند نیزمسافرتی بکشمیر نمود وباثر مشورهٔ او مهاراجای کشمیر شیخ عبدالله رئیس فعلی حکومت کشمیر را که در حبس وی بود آزاد ساخته و حکومتی بنمایندگی از مسلمانان تحت قیادت وی تشکیل داد کذا طرفداران پاکستان نیز حکومتی بنام آزاد کشمیر تحت ریاست سردار ابراهیم تشـــکیل داده و بنام جهاد مسلمانـان قبائل وغیره را بطرف کشمیر سوق دادند طوریکه از سوقیات عساکر هند بر میاید چنین انتظـار میرفت که حکومت هند درمدت کمی موضوع کشمیررا یکطرفه خواهدساخت ولی پسانتر ... دومنیون مذکور این امررا آسان نیافت از مداخلهٔ پاکستان درآن ولایت به مجلس امنیه شکایت برد حکومت پاکستان که برای چند روز اول آمادهٔ بحث نبود وزیر خارجهٔ خودرا به نیویارك فرستاده واراده کرد که تمام اختلافات هردو دومنیون را بقضاوت مجلس پیش میکنند چنانچه شکـــایت خودرا نسبت به مسئلهٔ ولایت جوناگر که هندوستان آنرا بدلیل رای گیری بخود ملحق ساخته است نیز بمجلس امنیه تقدیم نمود و از مجلس بعد از مذاکرات مفصل فیصله آخری چنین شد که کمیسیونی برای حل مسئله بکشمیر فرستـاده شود دومنیون هند بااین فیصله هم اظهار ناراضی نمود چه مجلس امنیه تحقیق مسئلهٔ کشمیر

وجوناگر هردو را به کمیسیون تفویض میکرد درحالیکه هندوستان قصبهٔ جوناگر را فیصله شده انگاشته وتنها درمورد کشمیر طالب حکمیت بود اکنون کمیسیون مذکور که اعضای آن ازطرف هندوستان وپاکستان ومجلس امنیه تعین گردیده اند وارد هند شده وبا مفاهمه باهردو حکومت دراصل موضع نیز تحقیقات میکند واحتمال دارد اگر مجلس امنیه امر قطع آتش رادادە قوای هردو طرف را از کشمیر خارج سازد دراینصورت برای یکطرفه شدن قضیه برای گیری متوسل شود ولی تا کنون ازهمچه اقدامات مقدمهٔ هم بظهور نرسیده است دراخیر این هم قابل ذکر است که اوردلوئی مونت بیتن حاکم اعلای هند به انگلستان منتقل گردیده وراج گوپالا چاری ازطرف شاه انگلستان بحیث حاکم اعلای هند مقرر گردید .

وفات گاندهی

بزرگترین واقعه که نه تنها برای دو ملیون هند بلکه برای عالم بشریت بحیث یك ضایعهٔ المناکی بشمار میرود عبارت از فقدان مهاتما گاندهی زعیم بزرگ هند است که درتمام محافل گیتی باتاثر وحسرت تلقی گردیده وعزا داری آن بامراسم بزرگی بعمل آمد دسیسه قتل گاندهی ازطرف پیروان متعصب هند ومهاسبا تهیه شده بود چنانچه چند روز قبل از حادثهٔ قتل نیز بمبی براو انداخته بودند که دور از گاندهی انفلاق نمود قاتل یکنفر هندو بنام نتورام بود که قبل ازسوء قصد به گاندهی مکتوبی نوشته وبوی اخطار داده بود که از طرف داری مسلمین وجلو گیری تجاوز هنود صرف نظر کند ولی گاندهی باآن وقعی نداده وطوریکه عادت داشت خواست جواب مکتوب را در ملاء عام اظهار دارد ولهذا وقتیکه از برلاهوس خارج میگردید بضرب گلوله بقتل رسانده شد گفته میشود که دسیسه چیان مذکور برای از بین بردن نهرو وسائر زعمای اعتدالی هندو نیز قصد داشتند که موفق نگردیده بودند بعد از قتل گاندهی نتورام گرفتار واز طرف حکومت هند حزب هند و مهاسبا و راشتویاك سیوك سنگ غیر قانونی اعلام گردید جسد گاندهی طبق آئین هند سوختانده شده و خاکستر آن در تمام علاقه های هند ضمن مراسم بزرگی بخاك انداخته شد برسم عزا داری این شخصیت بزرگ بیرقهای یونو تاسه روز نیم افراشته بود وفات این مرد خیر خواه در تمام حلقه های افغانستان نیز با تاثر تلقی گردید اعلیحضرت همایونی پادشاه افغانستان حین استماع خبر فوت گاندهی اظهار داشتند که مرگ فاجعه ناك مهاتما گاندهی مرا خیلی متالم ساخت او خیمه بوذیر فلسفه وادیا لوژی باستانی شرق همچنانکه دیباچه بود به تاریخ درخشانی که برای سرزمین خود ساخته بود .

قضیهٔ حیدر آباد:

بعداز تقسیم قاره هند قضیهٔ حیدر آباد نیز شکل پیچید ، بخود گرفته است چه نظام

حیدر آباد طبق صلاحیتی که اعلامیهٔ سرای هند بریاسات داده بود آزادی خود را اعلان وعدم الحاق خودرا به هیچکدام از دومنیون ها اظهار داشت این اعلامیه ازطرف پاکستان باهمدردی استقبال شد ولی دومنیون هند آنرا غیر قابل امکان دانسته واظهار داشت که حیدرآباد جزئی ازخاك هند بوده وبه هیچصورت آزاد مانده نمیتواند محافل برطانوی با اعلامیهٔ نظام همدردی خود رااظهار میدارند ولی برای دفع اختلافات حیدرآبادوهندعملا بهاقدام وو ساطتی نپرداخته اند مذاکرات مستقیم بین هند وحیدر آباد جریان داشت ولی به نتیجه نرسید چونکه نظام حیدرآباد آزادی مطلق خود رامیخواست وحکومت هند دست خودرا در امور خارجی ، دفاعی ومواصلاتی حیدرآباد شریك می شمرد چنانچه دراواخر ۴۷ این شرط از طرف حیدر آباد قبول نشد ازطرف هندوستان تدابیر تعزیری و محاصره اقتصادی بر علیه حیدرآباد شروع گردید که نتیجهٔ ان تاهنوز پیش بینی شده نمیتواند .

سائر مسائل هردو دومنیون

دومنیون های مذکور در مسایل دیگر به بهبود اوضاع داخلی ومالی و قیام مناسبات خارجی خود پرداخته درخواست های خودرا برای شمول در موسسه ملل متحده نیز تفویض کردند کهازطرف مجلس امنیه واسامبلهٔ عمومی بعضویت پذیرفته شدند کذا بااکثر ملل گیتی روابط دیپلوماسی خود را قایم نمودند چنانچه افغانستان نیز نظر به روابط همجواری بقیام مناسبات دیپلوماسی بدرجهٔ سفارت کبرا باهر دودومنیون موافقه نمود ،خصوصا در مسئلهٔ پاکستان که هنوز در قسمت مطالبات حکومت افغانستان راجع بحقوق ملی افغانهای مملکت سرحد قناعتی فراهم نه شده است حکومت متبوعه تصمیم نمود تا این ادعای معقول راازراه دیپلوماسی وبانیت همسایگی نیك پیش ببرد چنانچه این تصمیم باطلاع موسسه ملل متحده نیز رسانده شده ونماینده افغانستان رای منفی را که حین شمول پاکستان اظهار داشته بود پس گرفت و هردو مملکت موافقهٔ خود را به تبادله سفرای کبار اظهار داشتند کذا حین بحث درمسئله کشمیر چون چنددفعه راجع با فغانهای مملکت سرحد در مجلس امنیه تذکراتی بعمل آمد نمایندهٔ افغانستان ناراضی خود رانسبت به استعمال آنها در جنگ بمجلس مذکور خاطرنشان ساخت

ایران

دولت همسایهٔ ما ایران درسال گذشته مشکلات سیاسی مهمی درپیش روداشت قوام السلطنه صدراعظم اسبق ایران هنگامیکه حادثهٔ آذربائیجان بوقوع پیوست قرار دادی باروسیهٔ شوروی

راجع به حق امتیاز استخراج نفت شمال ایران امضا کرده بود که چون در آنوقت انتخابات دورهٔ پانزدهم مجلس ملی ایران بمناسبت حوادث آذربایجان به تعویق افتاده بود هنوز مرعیت نیافته بود پس از آنکه دولت شوروی قوای خود را از آذربایجان خارج نمود و اوضاع بحال عادی برگشت انتخابات دورهٔ پانزدهم نیز انجام یافته ومجلس ملی ایران تشکیل شد دولت شوروی مطالبه مینمود که قرارداد مذکور برای تصویب مجلس پیش شود وچون مجلس قرارداد مذکور را تصویب نکرد حکومت اتحاد شوروی آنرا یک رویهٔ عنودانه برضد خود تلقی نموده وبحکومت ایران نوته های شدید اللحنی صادر نمود دراینوقت عدهٔ از متخصصین نظامی امریکائی که برای تعلیمات اسلحه جدید عسکری استخدام شده وتعداد شان بقول منابع ایرانی از پنجاه نفر بیش نبود نیز وارد ایران شدند که اتحاد شوروی وجود آنهارا برای امنیت سرحدات خـــود باعث خطر دیده و بررویهٔ حکومت ایران ونزدیکی آن با امریکا انتقاد نمود اما نمایندگان سیاسی انگلو امریک در طهران آمادگی خود را برای معاونت با دولت مذکور در صورت کدام حملهٔ خارجی اظهار داشتند ودر حالیکه تصور میشد روابط شوروی و ایران تیره‌تر خواهد گردید بحران سیاسی در مملکت رونما گردیده قوام السلطنه باثر عدم رای اعتماد در مجلس مستعفی شد دراینوقت تصور میرفت که سردار فاخر حکمت کابینه جدیدی تشکیل خواهد داد ولی حکیم الملک معروف به این عهده موظف گردید کابینه نامبرده هم دیری دوام نکرده با استعفا از صحنه خارج شد و تحت ریاست هـژیر که سابق وزیر مشاور بود کابینهٔ جدید تشکیل یافت .

دولت ایران علی‌الرغم مشکلات داخلی وخارجی درپیشبرد امور اجتماعی وحفظ موقعیت بین المللی خویش مساعی خودرا مبذول داشته وبا استقراض از بانک بین المللی وجلب امداد امریکا امور ساختمانی خودرا پیشبرده است اگر چه در قسمت کمک اتازونی که مشمول معاونت های حربی هم میباشد مطبوعات دولت شوروی از رویهٔ آن مملکت اظهار نا راضی مینمایند ولی بهیخواهان ایران امید می پرورانند که دولت مذکور باحفظ موازنه بین المللی در راه اعمار مملکت گامهای مفید ومعقولی خواهد برداشت روابط این مملکت همسایه با افغانستان باساس دوستی استوار بوده و اشتباهاتی که باثر نشرات بی حقیقت جراید ایرانی نسبت به آب هیرمند در آن مملکت تولید شده بود باثر آمادگی افغانستان برای مذاکرات درین زمینه وقبول وساطت یک هیئت بیطرف رفع گردیده است چنانچه درین سال حکومت افغانستان وزیر فواید عامه را برای مذاکرات با نمایندگان سیاسی ایران در امریکا بـــه آنصوب اعزام نموده بود .

ترکیه

این مملکت درسال گذشته موقعیت بین‌المللی خود را باساس پیشبرد امور عمرانی و ساختمانی و تقویهٔ شئون دفاع ملی حفظ نموده برای استفاده از پلان مارشال و جلب کمک نظامی امریکا با آندولت روابط نزدیکی داشته است بر علاوه سهمیکه دولت مذکور بحیث عضو ملل متحده در اجلاس‌های مؤسسه مذکور گرفته است وزیر خارجهٔ آن دولت در کنفرانس های همکاری اقتصادی پاریس نیز شمولیت ورزیده و در ضمن این مسافرتها درروابط آندولت با ایطالیا ویونان نیز نزدیکی بعمل آمده است .

روابط خارجی مملکت ترکیه ادول اسلامی وشرقی نیز باساس دوستی و همدردی استوار بوده ودر قضیهٔ فلسطین از حقوق عرب ها حمایه مینماید .

درسال گذشته بحران سیاسی نیز در آن کشور رونما گردیده وحسن سقا وزیر خارجه سابق کابینهٔ جدیدی تشکیل داده است که در آن نجم‌الدین صداق سابق مدیر روز نامهٔ افشام عهدهٔ وزارت خارجه را بدوش دارد .

روابط این کشور با افغانستان بصورت تعلقات تهذیبی ومودت استوار بوده است .

عراق

دولت عراق درسال گذشته مانند سایرهمسایه گان خویش سرگرم بهبود امور اجتماعی بوده ودر سیاست خارجی دو قضیه مشکل انظار محافل جهانی‌را بطرف آن مملکت متوجه ساخته بود قضیهٔ اولی عبارت از تجدید معاهده عراق و انگلیس بود که درتغیر مواد سابق قرارداد وبوجود آوردن موادات جدیداختلافی بین ملت عراق و حکومت عراق وحکومت انگلیس موجود بود این همان قرارداد مشهوربست که پس از اعتراف آزادی عراق ازطرف دولت انگلیس بامضا رسیده بود و طبق آن انگلیسها حق استفاده ازپایگاها ومراکز یرا درعراق دارابودند وقتیکه مذاکرات تجدید معاهده بین هردو دولت شروع شد صالح جبر صدراعظم عراق به لندن مسافرت نموده وبااراینست بیون معاهدهٔ دومملکت‌را امضانمود متصل‌شیوع خبرامضای این معاهده مظاهراتی ازطرف ملت آغاز گردید چه گفته‌میشد که‌در معاهدهٔ جدیدهم بعضی‌امتیازاتی برای‌انگلیس‌ها درعراق قبول گردیده است ولهذا قبل ازانکه معاهدهٔ مذکور ازطرف‌مجلس ملی‌عراق‌تصویب‌شود‌صالح‌جبر باثر مخالفت ملت استعفانمود ومحمدصدر کابینهٔ‌جدیدرا تشکیل داد‌چنانچه بعداً انتخابات پارلمان عراق آغاز گردیده ودرنتیجه محمد صدر نیز از بین رفت اکنون محمد البچاچی کابینهٔ جدید راریاست می‌کند .

مسئلهٔ دیگریکه سیاست خارجهٔ عراق را طرف توجه ساخته است قضیهٔ فلسطین میباشد مملکت عراق نظر بعلائق مذهبی، نژادی، تاریخی وهمجواری باعربهای فلسطین همدردی خودرا اظهار و باپلان مجوزهٔ یونو اظهار مخالفت نمود چنانچه بحیث عضو جامعهٔ عرب باتفاق تمام دول عربی بس از انیکه ماندیت انگلستان در فلسطین ختم شد قوای خودرا برای حفظ امنیت فلسطین به آن مملکت سوق داد.

دولت عراق باافغانستان مودت وعلائق سیاسی خود را باحسن نظر و نیك نیتی متقابله حفظ کرده است.

مصر:

این مملکت در سال گذشته باسه قضیهٔ مشکل روبرو بود که هر کدام درسیاست بین المللی نیز مؤثرشمرده می‌شود این قضایا عبارت است از تجدید معاهدهٔ ۱۹۳۶ مصر وانگلیس قضیهٔ سودان و قضیهٔ فلسطین در قسمت اولی دولت مصر خواهان خروج قوای نظامی انگلیس ازمصر بود ودر قضیهٔ دوم دولت مصر خواهان وحدت وادی نیل بوده وطبق تعهدی که درین باره ازانگلیسها داشت در وضع آتیهٔ سودان نیز بخود حق مشوره وشرکت قایل بود چنانچه برای همین مذاکرات صدقی پاشا صدراعظم سابق مصر به لندن مسافرت نمود درحالیکه این مذاکرات در قاهره نیز بین نمایندگان مصروانگلیس بعمل می آمد اگرچه تاختم مذاکرات تصور می‌شد که صدقی پاشا مطالب خودرا حاصل کرده خواهد بود چنانچه اظهاراتی نیز ازموفقیت خود انتشار داد که بعداً ازطرف بیون وزیرخارجهٔ انگلستان تائید نگردید وکابینهٔ صدقی پاشا استعفاداد اکنون کابینه جدید در تحت ریاست نقراشی پاشا مشغول امور داخلی وخارجی است امادامبرده درمذاکرات خود باانگلستان مخصوصاً درقضیهٔ سودان بموافقتی نرسیده است چنانچه حاکم انگلیس درسودان بدون رضای مصر بهاانتخابات در آنعلاقه امرداده است کذا در قضیه فلسطین هم دولت مذکور سیاست وپشتیبانی از حقوق عرب را باساس علائق نژادی وکلتوری وحمایه ازانصاف وعدالت وبحیث عضوجامعهٔ عرب نصب العین قرارداده است چنانچه به پلان تقسیم فلسطین رای منفی داده ودر حالیکه ماندیت انگلستان در آن سرزمین ختم شد قوای خودرا برای جلوگیری ازتجاوز یهود بخاك فلسطین داخل نمود روابط این مملکت دوست نیز باافغانستان بصورت کاملة الوداد دوام دارد چنانچه وقتیکه شیوع امراض كولرا در آن سرزمین به تلفات جانی منجر میگردید ازطرف موسسهٔ صلیب احمرافغانی طوراعانه یکمقدار کافی واکسین ضد کولرا به مملکت مذکور ارسال شد.

سائر ممالك عربی:

تمام ممالك عربی در سال گذشته باتجویزتقسیم فلسطین که خطریهود را بسرحدات آنها نزدیك

میکند دچار اضطراب بودند واحتمال میرفت که ممالك مذکور حتی مؤسسهٔ ملل متحده را نیز ترك خواهند گفت ولی جامعهٔ عرب رویه همکاری بامؤسسهٔ مذکوررا عاقلانه ادامه داده ودرمورد قضیهٔ فلسطین هم هرچند بضرر آن تمام میشد به اوامر مجلس امنیه راجع به متارکه در فلسطین ومذاکرات صلح احترام گذاشته است ممالك سوریه، لبنان وشرق اردن نیز مانند سائر ممالك عربی پس ازختم ماندیت انگلستان برای قیام امنیت در فلسطین وکوشش برای تشکیل جمهوریت متحد آن دولت قوای خودرا بداخل سرزمین مذکور سوق دادند دولت شرق اردن نظر به اینکه امیر عبدالله صاحب پلان معروف سوریای بزرگ قیادت فخری قوای ممالك عربی را قبول کرده است درینقسمت سهم بیشتری گرفته است دولت مذکور معاهدهٔ خود را با انگلستان تجدید نمود وروابط سیاسی خودرا بادولت افغانستان نیز تاسیس کرده است دریمن که ازممالك عربی کمی منزوی تر بنظر میرسد اغتشاشی رخ داده وامام یحی بقتل رسید که گفته میشود قاتل وی عبدالله الوزیر پسر امام بوده است اکنون سیف الاسلام احمد تاج وتخت آن دولت را متصرف شده وجامعهٔ عرب هم ویرا تائید کرده است .

ممالك جديدة الاستقلال

درین سال نیز مانند سال گذشته عدهٔ از ممالك آسیائی بـه حق آزادی واستقلال ملی خویش نائل گردیدند این ممالك عبارتند از برما، سیلون، اند ونیزیا وجمهوریت ویت نام که استقلال بعضی از آنها کاملاً اعتراف گردیده وبعضی اگرچه باممالك متنازع در راه حصول حق مشروع خود بموافقهٔ هائی رسیده اند ولی دربارهٔ مسائل وشرائط باقی هنوز هم مصروف مجادله میباشند .

جمهوریت برما آزادی خودرا بطور تمام حاصل داشت وفیصله نمود که در دومینیون انگلستان هم باقی نماند مقارن اعلان آزادی درخواست شمولیت خودرا بملل متحده نیزارسال داشته وروابط خودرا بابعضی از ملل عالم قایم نمود در مملکت مذکور حادثاتی ازقبیل قتل صدراعظم وزرای سابق واغتشاش کمونست ها بوقوع پیوست ولی با آنهم جمهوریت جدید پس ازخروج سرهوبرت رانس حاکم انگلیس زمام اموررا بریاست تکین نو صدراعظم بدست گرفته وتخت تیبا شاه سابق برمارا نیز از دهلی تسلیم گرفتند .

جمهوریت ملیون اندونیزیا نیز با دولت هالند در اطراف تشکیل اضلاع متحدهٔ تمام اندونیزیا مصروف مذاکرات بود وچون ملیون طرفدار حکومت های دست نشانده درجزائر مذکور نیستند وهالندیها بطور کلی منافع وحکمروائی خودرا ترك نمیدهند بین هردو دولت تصادماتی بوقوع پیوسته که با مداخلهٔ مجلس امنیه به متارکه تبدیل گردیده است داکتر

شهریار صدراعظم سابق ملیون اندونیزیا بهمین مملکت ها مستعفی گردیده و کابینهٔ فعلی تحت ریاست محمد عطا قرار دارد جمهوریت مذکور از طرف افغانستان برسمیت شناخته شده وبین هردو مملکت راجع به قیام روابط سیاسی موافقه بعمل آمده است .

سیلون نیز آزادی خودرا ازدولت بریطانیا حاصل نموده ولی در کا منولت برطانیه باقی خواهد ماند مسودهٔ آزادی جمهوریت ویت نام باحفظ اتحاد بافرانسه از پارلمان مملکت فرانسه گذشته است وعنقریب جمهوریت مذکور موقع خود را درصف ملل آزادگیتی اشغال خواهد کرد .

چین:

دولت بزرگ چین دریـن سال مصروف کشمکش هـای داخلـی و با بحران اقتصادی و انقلاسیون شدیدپولی مبتلا بود کمونست های چین باآلات بهتر وتجهیزات بیشتری بمقابل حکومت مرکزی فعالیت های حربی خود را ادامه داده وپیشرفتهای هم نموده اندولی همانطوریکه درمحاربهٔ چین وجاپان یکطرفه ساختن اوضاع آن مملکت نظر بوسعت رقبه ممکن نشد اکنون هم اگرچه گاهی یکطرف وگاهیطرف دیگر موفقیت هائی بدست میاورند راجع بوضعیت حربی مملکت مذکور پیش گوئی شده نمیتواند علی الخصوص که صحنهٔ این محاربات میدان زور آزمائی سیاسی دول بزرگ واقع شده اتحاد شوروی از حکومت کمونست های چین که بنام دیمو کراسی ملی یاد میشود و انگلستان واتازونی از حکومت نانکنگ طرفداری مینمایند چنانچه امداد های هنگفت اتازونی بچین نیز درهمین سلسله طرف بدگوئی مطبوعات اتحاد شوروی واقع گردیده است .

کوریا :

موضوع کوریا مرکز اختلافات روسیه و امریکا در شرق اقصی شمرده میشود اگرچه هردودولت اولاً بموافقهٔ رسیده بودند که قوای خودرا ازآن مملکت خارج ساخته وحکومت ملی کوریا را بوجود بیاورند ولی بعدان در اطراف انتخابات و تعین حکومت آن سر زمین باهم اختلاف پیدا کرده وهریك چنین الزام مینمودند که طرف مقابل عناصر هواخواهخودرادر کوریا بروی کار میاورد این اختلاف کوریا را بدو قسمت شمالی و جنوبی تجزیه کرده ودولت اتازونی در قست جنوبی کهتحت اشغال آن میباشد انتخابات را اعلان وبرای تشکیل جمهوریتی در آنجا اقدام نمود درحالیکه کوریای شمالی باآن مقاطعه ورزید وهنوز معلوم نیست که این تقسیم باقی خواهد ماند ویابه کوریای متحد تبدیل خواهد شد .

ممالك اروپائی

دولت جماهیر متحدهٔ اشتراکیهٔ شوروی

دولت روسیه سال گذشته رابه پیشبرد امور داخلی ورفع نقصانات وارده از جنگ پرداخته پروگرام های زراعتی ، عمرانی و اقتصادی خود را توسعه و ترقی بخشیده است روابط خارجی آندولت چه در موسسهٔ ملل متحده وچه با دول بزرگ و متحد سابق بیشتر طرف دقت محافل گیتی واقع بودچه اختلافات مدهشی بین نقطهٔ نظر روسیه ودول غربی مخصوصاً امریکا درسال گذشته بمشاهده رسید دولت روسیه رویهٔ دول غربی را دریونو وهم درمورد دول مغلوب طرف تنقید قرارداده وآنهارا به توسعه جوئی و امپریالزمی ملامت قرارداد چنانچه بهمین اساس درپلان مارشال شامل نگردیده و ازان نکوهش نمود تاجائیکه دول مذکوررا باتشکیل اتحادیه غربی و دولت المان غربی باقدامات برعلیه اتحاد شوروی ملزم قرارداد و ازینجهت همکاری خودرا درتمام زمینه‌ها باایشان قطع کرد نمایندهٔ روسیه اگرچه درمحافل یونو و مجلس امنیه و کنفرانس وزرای خارجه و نائب‌های آن اشتراك ورزیده ولی از نقطه نظر دولت خود بشدت دفاع نموده اند تاجائیکه بااثر همین ایستادگی دراثر مسایل ذات البینی رکود ومعطلی پیدا گردیده است .

ازطرف دیگر روابط دولت مذکور باممالك اروپای شرقی رو به نزدیکی و همکاری بوده و دولت نامبرده ازحکومت های ممالك مذکور که آنهارا به نام دیموکراسی جدید یادمیکند تائیدمینماید .

روابط دولت مذکور به افغانستان باساس علائق همجواری ادامه داشته و یکموافقهٔ تجارتی‌هم بین موسسات اقتصادی هردو مملکت به امضا رسیده است .

انگلستان .

سال گذشته انگلستان ازحیث مشکلات اقتصادی زحمات زیادی را متحمل شد ولی باپلانهای جیره بندی و کنترول ازیکطرف وپروگرامهای تزئیدمحصولات ازطرف دیگر باآن مجادله نمود مخصوصاً که امداد اتازونی نیزدررفع این مشکلات تاثیرخودرا وارد کرد باآنهم دولت مذکور ازحیث قلت دولار که تمام ممالك اروپائی را به بحران اقتصادی مقابل ساخته بودمشکلات زیادی داشت نظر به همین مشکلات و پروگرامها درکابینهٔ آن دولت‌هم تغیراتی بعمل آمد و ویلسن که جوانترین عضو کابینه شناخته میشود امورتجارت را متکفل شد کریس وزیراقتصاد

آن مملکت بعداز استعفای هیو دالتن وزارت مالیه را نیز بدست گرفت و پلان مالی و اقتصادی برای رفع بحران اقتصادی وضع کرد دول انگلستان ازپلان مارشال حسن استقبال نمودند و مفکورهٔ اتحادیهٔ اروپای غربی را عملی ساخت سیاست خارجی دولت مذکور با امریکا در اکثر موارد اتفاق داشته اگرچه بعضاً سیاست متعدلی را هم بین آن دو دولت وروسیه اتخاذ کرده است ولی اختلافات دولت مذکور با روسیه شوروی به نقطهٔ اعلی نرسیده وبلکه فزونی گرفته است در آیرلند باثر انتخابات دی ولیرا صدراعظم چندین ساله سقوط نموده وعوض آن کاستیلو تعین گردیده است .

در خانوادهٔ شاهی انگلستان واقعهٔ که درمحافل بین المللی قابل ذکر است عبارت از عروسی شاهدخت الیزابت با فلیپ مونت بیتن میباشد که دران بعضی ازشاهان وشاهزادگان دول اروپائی شرکت ورزیده بودند والاحضرت سپه سالار غازی صدراعظم نیز درضمن مسافرت به امریکا ومعاودت از آنجا در لندن باحرارت زیاد پذیرائی گردیده اند واز طرف بیون واتلی دعوت هائی بزرگی بهافتخار ورود شان داده شد درین سال دولتین افغان وانگلیس موافقه نمودند که وزارت مختاری های خود را درمراکز همدیگر به سفارت های کبری تبدیل نمایند .

فرانسه :

دولت فرانسه در سال گذشته با بحرانات سیاسی و اقتصادی داخل مجادله بود جنرال دوگول زعیم زمان جنگ مملکت مذکور حزب جدیدی بنام ریلی دو فرانس یا نجات فرانسه تشکیل داد هدف نامبرده مجادله باکمونست میباشد که میگویند امکان غلبهٔ نزدیك آن درفرانسه موجود بود حزب دوگول بزودی پیشرفت نموده و در انتخابات بلدی فرانسه اگرچه توقع آن نمیرفت موفق شد واکنون منتظر فتح در انتخابات پارلمان که دوگول انحلال آنرا نیز مطالبه میکنند میباشد حزب کمونست فرانسه در مؤسسهٔ کامنفرم شامل گردیده وازین حیث فعالیت های آن برای فرانسه بنظر اهمیت دیده میشود حکومت فرانسه با مشکلات مالی نیز مجادلهٔ خوبی نموده وپس ازآنکه کابینهٔ رمدیه سقوط کرد رمان وزیرمالیه کابینهٔ سابق عهدهٔ صدارة را اشغال نمود اگرچه تصور میرفت بلوم رئیس حزب سوسیالست به این عهده مقرر خواهدشد روبیر شومان اصلاحات مالی را رویکار نموده ونرخ فرانك را تنزیل داد دولت فرانسه از پلان مارشال استقبال خوبی نموده وبه امتزاج منطقهٔ اشغال خویش درالمان بامناطق انگلستان واتازونی بالاخره موافقه نمود ودراتحادیهٔ اروپای غربی نیز شامل گردید چنانچه معاهدهٔ اتحادیهٔ غربی از طرف بیدو وزیر خارجهٔ آن دولت بامضا رسید .

روابط این دولت با افغانستان طبق سابق به اساس علائق فرهنگی ودوستی استوار بوده ودر وقتیکه مارشال شاه‌ولیخان وزیر مختار سابق افغانی درپاریس از آنجا منتقل شد ند رئیس جمهور فرانسه بزرگترین نشان آن دولت شلیریون دونوررا به مارشال مذکور اعطا نمود اکنون ولاحضرت سردار محمدداؤدخان وزیر حرب سابق درپایتخت آن‌مملکت از افغانستان نمایندگی میکنند .

ایطالیا :

دولت ایطالیا بامشکلات اقتصادی وبحرانات سیاسی یکسان مواجه بود دگاسپیری رئیس حزب کرسچین دیموکرات که ریاست کابینه را بدست داشت عناصر کمونستی را از کابینه اخراج نمود بالمقابل احزاب سوسیالست وکمونست باهم‌اتحاد نموده منتظر فتح در انتخابات ۱۸ - اپریل بودند ولی نتیجهٔ انتخابات نیز به نفع احزاب دست راست تمام شد وانتظار تمام گیتی را که آیا در نتیجهٔ انتخابات ایطالیا بکدام‌یك از بلوك شرق وغرب خواهد پیوست مرتفع ساخت ایطالیا امداد زیادی ازامریکا بدست آورده ودر ممالك ۱۶ گانه همکاری اقتصادی اروپا نیز موقع گرفته است اکنون بانزدیکی به دول غربی برای بدست آوردن مستعمرات سابق خود بصورت قیمومیت کوشش میورزد کذا انگلستان وامریکا طرفدار آن میباشند که علاقهٔ آزاد تری‌ایست نیز بدولت مذکور سپرده شود معاهدهٔ صلح با دولت مذکور امضا گردیده ویگانه مملکتیست از محور سابق که چنین موقعیتی را بدست آورده ولی در اثر مخالفت نمایندهٔ اتحاد شوروی در مؤسسهٔ ملل‌متحده پذیرفته نشده است .

یونان :

دولت یونان یگانه مرکز کشمکش شرق وغرب در اروپا شمرده میشود کمك های هنگفت انازونی بحکومت مرکزی یونان از یکطرف وعلاقه مندی دول شرقی با جنرال مارکوس از طرف دیگر وقائع یونان را درسیاست بین‌المللی ولوله انگیز نشان میداد در حالیکه اتحاد شوروی ازامداد امریکا به حکومت مرکزی یونان شکایت مینمود دولت امریکا از مداخلهٔ همسایگان شمالی یونان وتائید اتحاد شوروی از قوای ایلجاری عدم رضائیت خود را اظهار میکرد تا اینکه از طرف موسسهٔ ملل متحده کمیسیونی برای مراقبت سرحدات شمالی یونان اعزام گردید که اتحاد شوروی با آن مقاطعه نمود اگرچه این کمیسیون بااثرعدم موافقهٔ اتحادشوروی ودول شرقی مشکلاتی داشت باآنهم بکارهای‌خود ادامه داد ودر تحت همین تاثیرات بود که اگرچه جنرال مارکوس زعیم ایلجاریهای یونان

به تشکیل حکومت پرداخت ولی بر خلاف احتمال از طرف دول شرقی برسمیت شناخته نشد حکومت یونان تحت ریاست سفولیس روابط خود را با دول غربی توسعه بخشیده و در استفاده از پلان مارشال سهیم میباشد

هسپانیه :

دولت هسپانیهٔ فرانکو با وجود فیصلهٔ یونو نسبت به قطع روابط دیپلوماسی اعضای ملل متحده با آن در اثر تغیرات فضای بین المللی توانست مواقعی برای ایجاد روابط با دول دیگر بدست آورد هرچند جنرل فرانکو نیز برای رویکار آوردن اصلاحاتی در رژیم خودش و حاضر شدن بقبول رژیم شاهی هسپانیه خواست از اعتراضات خارجی وداخل بکاهد دولت فرانسه حاضر شد که سرحدات خود را وابس بروی هسپانیه بکشاید وحتی احتمال میرفت که دولت مذکور عضو پلان مارشال نیز خواهد شد اما آنچه ظاهراً آشکارا گشت عبارت از عدم مخالفت شدید دول غربی است که اکنون نسبت به هسپانیه محسوس میشود وموقعیت آیندهٔ آنرا در جبهه بندی دول پیش بینی مینماید .

ممالك اروپائی شرقی :

دول اروپای شرقی پس از اینکه به پیروی از مولوتوف رخ خود را از پلان مار شال گشتاندند طبق پلان مولوتوف بطرف همسایهٔ بزرگ خود روسیهٔ شوروی متوجه گردیده ومعاهدات دوستی وتجارتی با دولت مذکور امضا نمودند درعین حال طوریکه در مطبوعات روسی به نام نهضت ملی ویا دیموکراسی جدید تعبیر میشود در ممالك مذکور احزاب کمونستی قرهٔ حاکمه را بدست گرفته وحکومت های مخالف مرام خود را خلع نمودند چنانچه استعفای میخائیل شاه رومانیا نیز در اثر همین حرکات حساب میشود اکنون صحنهٔ فعالیتها بیشتر برای دیمتروف صدراعظم بلغاریا و گروزا واانا پوکر صدر اعظم ووزیر خارجهٔ رومانیا وتیتو صدراعظم یوگوسلاویا وغیره آماده بوده وآنها با نزدیکی باهمی دول اروپای شرقی از یکطرف وبا پیروی اتحاد شوروی از طرف دیگر علائق خود را در شرق اروپا محکمتر کرده میروند چنانچه تشکیل کامنفرم بلگراد نیز نتیجهٔ همین تدابیر میباشد در حالیکه علائق آنها با دول غربی هم روز بروز سرد تر شده میرود این حرکت ها اکنون تاچکو سلوا کیا پیش رفته ودرانجا هم گوتوالد صدراعظم کمونست مملکت عناصر غیر کمونستی را از کابینه اخراج نموده چنانچه مقارن همین واقعات دول اروپای غربی به تشکیل اتحادیهٔ غربی اقدام ورزیدند .

ممالك سکاندیناوی :

ممالك سویدن . ناروی ودنمارك در کشمکش بلوکهای شرقی وغربی راجع بموقعیت خود در اندیشه افتاده کنفرانسی در کوپن هاگن منعقد ساختند ودر آنجا مذاکره نمودند که به هیچ یك از دوطرف متقابل پیوست نشوند چنانچه دولت سویدن بیطرفی خود را نیز در دسته بندی دول اظهار داشت اگرچه ممالك مذکور در کنفرانس پاریس شمولیت ورزیده وبا پلان مارشال مخالفت نمودند ولی بر بیطرفی خود نیز با فشاری میورزند مملکت فنلند هم درین کشمکش

دچار اضطراب بود تا اینکه اتحاد شوروی پیشنهاد امضای یک معاهدهٔ نظامی را بدولت مذکور تفویض نمود وبعد از مذاکرات مفصل درمسکو وهلسنکی یك معاهدهٔ دهسالهٔ اتحاد وتعاون باهمی بین دومملکت امضاء گردید .

ممالك امریکائی:

دولت اتازونی درین سال از یکطرف باطرح پروگرام های اقتصادی و از طرف دیگر با اشتراك در موسسهٔ ملل متحده وعلاقه مندی بامسائل بین المللی فعالیت های بیشتر خود را در زمینهٔ های سیاسی معطوف گردانیده است .

دوکتورین ترومن که مراد از آن کمك به ممالك مصیبت رسیدهٔ جنگ و تعمیر مجدد آنها و کمك به ممالك پسمانده میباشد باطرح پلان مارشال شکل عملی گرفت هر چند دولت مذکور قبلاً امداد های هنگفتی را برای چین ، ترکیه ، یونان وحتی ایران منظور نموده بود باساس پلان مارشال دولت اتازونی تاچار سال به شانزده مملکت اروپائی امداد خواهد رسانید این پلان اگرچه بصورت عمومی طرف قبول عقایدعامه امریکا بود باهم مخالفتهائی راجع به آن محسوس میشد ولی هر وقت در اروپا پیشرفتی از حرکات کمونستی مسموع میگردید پلان مذکور نیز مراحل قانونی خودرا با سرعت بیشتر طی میکرد چنانچه بعد از کودتای چکوسلواکیا لائحهٔ مذکور از هردو مجلس اتازونی گذشت اکنون این لائحه بامضای ترومن رسیده وشکل قانونی گرفته است بااین امداد دولت مزبور درداخل مملکت خود نیز بصرفه‌جوئی های اقتصادی مجبور گردیده است کذا در تشکیل کنفرانس دفاعی ممالك امریکای جنوبی نیز اتازونی سهم بیشتری گرفته ودر راه پیشرفت امور اجتماعی واقتصادی وجبران خسارات جنگ صرف مساعی نموده است همچنانیکه بمنظور دفاع یك لائحهٔ خدمت نظام اجباری و بودجهٔ بزرگ عسکری راتحت اجرا گرفته میباشددرین سال روابط دولت مذکور با افغانستان طبق سابق دوستانه بوده وطرفین موافقه نموده اند که وزارت مختاریهای خودرا در مراکز همدیگر به سفارت های کبری ارتقا بخشند .

سایر ممالك امریکائی:

ممالك دیگر امریکائی در حالیکه مشغول اصلاحات اقتصادی و عمرانی خویش بودند باجزئی اختلافات واغتشاشاتی هم مواجه شده‌اند که اهمیت بین المللی آن کمتر بوده است مهمترین این واقعات اختلاف دول مذکور بامستعمرات دول اروپائی در سواحل آنها میباشد که اگرچه درسال گذشته شکل جدی گرفت ولی باز هم مؤثر نبود دول مذکور با کنفرانس پان امریکن بهمدیگر مرتبط گردیده و بهشمول اتازونی یك اتحاد دفاعی واقتصادی بین هم ایجاد کرده اند آنها کمك اقتصادی خود را نیزبه اروپای غربی ارسال کرده میرود .

این بود مجملی از گذارشات سال که بامید استقبال بهتروآیندهٔ نیکوتر آنراخاتمه میدهیم

اولین گــورنر جــنرل دومینیون هندوستان راج گوپال اچاریه درحضور
قاضی‌القضات سر هری لال کنیا که لباس سیاه دربر دارد حین مراسم تحلیف

صالح جبر صدراعظم مستعفی عراق که چون
معاهدهٔ ۱۹۳۰ عراق وانگلستان را تجدید
نمود بامخالفت ملت عراق مواجهه گردید

امضای معاهده مودت بین روسیه ورومانیه

سر ستیفورد کرپس وزیر مالیۂ جدید انگلستان

دی ولرا صدر اعظم سابق آیر

جان ای کاستیلو صدر اعظم جدید آیر

گوتوالد صدر اعظم چکو سلوا کیا

میخائیل شاه مخلوع رومانیه درحالیکه با مادرش بوداپست را ترک میدهد

ترومن رئیس جمهور امریکا که در تسریع پلان
امدادی اتازونی به اروپا رول مهمی داشت

فهرست مندرجات سالنامه

۱۳۲۶-۲۷

الف - مضامین :

ولایات وحکومات اعلی :

اجراآت دوائر مملکتی :

مقالات:

مقالات:

تصاویر :

سالنامه کابل (۵۰۰) ب عبدالاحد — ح حیدر علی . ر غلام سخی . ن رجب علی = اجرائیه پښتو ټولنه ۲۷ . ۵۰۲۷ مطبعه عمومی کابل

مضمون	صفحه
مقرریها در وزارت داخله (٦) قطعه	٧٤
» » عدلیه (٣) »	٧٨
» در مجلس اعیان ووزارت صحیه (٤) قطعه	٧٩
» در وزارت مالیه (١٦) قطعه	٨٢
منظرهٔ صیفیهٔ یغمان وگیلمهار (٢) »	١٢٠
مدیر ومتعلمین فاکولتهٔ طب	مقابل ١٣٦
مکتب متوسطهٔ فراه	» ١٣٧
مقرریها و ترفیعات در وزارت معارف (٦) قطعه	» ١٦٠
یك عده متعلمینیکه عازم امریکا شده اند (») »	» »
ترفیعات در ریاست مطبوعات (٤) قطعه	مقابل ١٨٠ / ٥٣
مقرریها در ریاست زراعت (٣) »	»
موتر جدید اطفائیه (٢) »	١٨٠ / ٥٥
مزار حضرت خواجه عبدالله انصار علیه الرحمه	»
عمارت ارزاق هرات وهوتل شیندند (٢) »	»
مراسم برافراشتن علم مبارك درمزارشریف (٢) »	»
شفاخانه عسکری مزارشریف (٢) »	»
شهر قدیم وشهر جدید وحمام گردیز (٣) »	»
اعضای محترم مجلس رفاه عامه	١٨٠ / ٦١
نمونهٔ خطاطی بناغلی عزیزالدین خطاط	١٨٠ / ٧٢
مامورین ولایت جنوبی	١٨٠ / ٧٥
شخص نورستانی بالباس ملی	»